

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Divre ha-yamim 1

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

א סימיה ירבד.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9234

ספר

דברי הימים א

מתורגם מחדש ומבואר

מאת

יוסף ווייסע.

ונלוה אליו

פירוש רש"י והעתקה ובאור כל מלות בלע"ז

מאת המרפוס משה הלוי לנדא.

שנת ת"קצ"ו ולפ"ק.

DIVRE HAJAMIM I.

פראג

דרוק אונר פערלאאן דעם משה הלוי לנדא.

אזכרת תודה ומנחת אהבה

לכבוד

אלופי וידידי הנכבד החכם המפואר המדקדק

מויה וואלף מאיר נ"י

לא לך מורה לשון המבקר בפרך!
את בכור בני פיוס אובילה למנה;
פן תביאהו במשפט וחודע נאמנה
"רפה ידים העלם וכושל בפרך".

גם בידך סופר מהיר יקר הערך!
את ראשית אוני בל אתן מתנה;
פוכבי נשף יחשכו וחפרה לבנה
בצאת שמש מאיר להאיר לנו דרך!

אך אתה אהב נאמן! פארי וישעי!
אני רעה הצעיר אבוא לאהלה
בידך אפקיד פריי אחביאהו בצלה.

ואם ראשיתי מצער, אולי בכורי פשעי —
אבי! יבחון נא במשפט וצדקה
כי לא פיד מורה יד התלמיד חוקה.

מ א ח

מכבודך כבן את אביו ואחבך לנצח

ה מ ח ב ר .

הקדמה לספר דברי הימים

אמר יוסף בלאאמ' הרבני החכם מו"ה יצחק שמואל איש קרעמז'ור נרו
יאיר, אחרי השתחיותי נוכח הארון ה' צבאות בתודה ובתהלה על רוב חסדיו,
ואחרי שטחתי כפי אליו להיות בחומכי נפשי ואור לנתיבותי:

בקרוא נקראתי להניח את ספר הזכרונות דברי הימים לפני ילדי ישוון בניאור מפורש
וזים שכל ובהעתיקה גרמנית כיד ה' הטובה עלי, ואם הספר הזה הוא הקשה והנכרך בכל
ספרי הקדש מפאת חמרו^(א), ומפאת זורתו^(ב), ומאז ומקדם אין איש שם על לב להגיש חסבו
ולהפיץ אור על מעלומותיו^(ג), בכל זאת שמתו מנעמי על לור שחקים המאזרני קיל, ואשא
ידי (אם אמנם נסחד ורעדה) לכתוב עלי ספר את אשר ראתה עיני ותנן נפשי בתכונת הספר
הזה

(א) קושי החומר תראה ממה שנתקשו רו"ל רק בחלק קטן ממנו והוא ספר היחס מפרשה חי עד ט', והם
ספרו לנו (פסחים ס"ב ע"ב) דחת ר' שמלאי לקמיה דר"י וחיל ניתני לי מר ספר יוחסין (פירש"י מתני'
ד דברי הימים) וכאשר שאל ממנו לשנותו בשלשה חדשים כעם בו מאד וחיל ומה ברוריה דתנייז תלת
מזה שמעתה ביומא וכו' ואשי"ה לא ינחה ידי חובתה (לא יכלה לשנותה כפירש"י) בתלת שנין וכו' ומר
זוטרה הפליג עוד (שם סוף ע"ב) ואמר בין חלל לחלל (דכ"ח ח' ל"ח, ופי' מ"ד) טעינו חרבע מזה במלי
דרשה ע"כ, וילא לנו מזה ח"ך נכובים הם עניני הספר הזה גם לפני שיתחילו סתירותיו לספר שמואל
ומלכים, כי ספר היחס אשר בו, אינו ספר יוחסין הרוך בשלימותו, כ"א מורכב מחלקים נפרדים אשר
נמנחו מן הספר הגדול הזה, ואמנם העדרו הסב נלכול רב בדברי קדמונינו, ד"מ חמרו ביומא (ט"ז ע"א)
שמונה עשר כהנים שמשו בכית ראשון וכן הוא נס"ע ובספרי וביוסף, ח"ך הריב"ח גרס שם שמונה
כהנים ובפירש"י לד"ה (כ' ל"ו) הכיח נשם ויקרא רבה מדויק כי שנים עשר כהנים שמשו בב"ר, ועוד
הרבה כ"כ אשר נתחבטו בהם חז"ל עד שאמרו מיוס שגגו ספר יוחסין שש כהן של חכמי ובהם מאור עיני.

(ב) כמו שיבאר להלן בדברי מתכונת הלשון וסגולתו כספר הזה.
(ג) ז"ל האברנחאל בהקדמתו לספר שמואל, לא מלאתי בדרוש הזה (ר"ל בהנדל ספר שמואל וד"ה) דבר
קטן או גדול מטוב ועד רע לחז"ל, לא לראשונים בעלי התלמוד ולא לאחרונים המחברים והמפרשים אין גם
חדר התעורר על הספק כלל, ולא אחד בהם המניח דרך לתזכרו; והנה יספ' ה' יגון על מכאובי בשחין
חתנו בחרץ הלזו פירוש לדברי הימים, זולתי דברים מועטים לרד"ק ז"ל והם בטלים במיעוטם ולא העמיק
לחקור בזה כלל וגם הספר ההוא ד"ה בלתי נהוג חלל היהודים במדרשיהם, את חטאי אני מזכיר היום כי
לא קראתי בו מימי ולא חשתי בעניניו ע"כ; גם הרד"ק בהקדמתו לשי' ד"ה חמרו: הספר הזה לא הרגילו
ללמדו ולא רחיתי לאחד מן המפרשים שהשתדלו בפירושו, הלא שמנחתי הנה בנרבוני"ה פירושים בזה הספר
לא ידעתי מחבריהם, וראיתי כי הלכיס דרך הדרש ברוב ע"ל, ומהם החרון גם פירש"י שלשנינו, ועד
היום הזה לא נודע לי פירוש מספיק לאחד החכמים על ספר זה, כי מכלל יופי לכן מלך הוא קלוזר רד"ק,
ופירוש חנן יחיאל (כפי מה שראיתי בניבליוטקה הקטרת פה פראג) לא יכול כ"א שתיים שלשה יריעות, וגם
חלה קלחת בדרוש. גם נכוני העמים המעמיקים לסתרי תנ"ך לא שמו את הספר הזה למטרת חקירה פרטית,
ורק על כללו עברו החכמים אייבהארן (אשר העתיק החכם המדקדק מהר"ל בן זאב את דברו והאית עליה'
כמה נוספות) יאהן, בערטהאלר, דע וועטשע ודומיהם. שש זה מחדש ינא ספר אחד (דיא קראניק
נאך איהרעם געשיטליבען קאראקטער אונד איהרער גלויבווירדריגקייט גינא געפרישט, בערלין
8. 1823) וטוב היה לו שלא ינא, כי מחברו (האבס גראמבערג) מלא את ספרו בחרפות וגדוף על דברי
הימים ועל סופרה; אך לא זה הדרך יטבון חור הנקורת הנחמנה, ולא זה תורה נכון אשר לדיקים ילכו
בו חוכמי חז"ל ויודעי סיבה, כ"א כל עמלם וחפלים לייסד את המקובל ולחקרו, ולא להשיב את הדרי
לאחר מותו ולאמר כי מרמות ותוך תחת לשונו, ובניאורי תמלא תשובות נכוחות להשגותיו, וכן להשגות
החכמים דע וועטשע (נדבות למכוח ס"הק ח"ה) וגעזעניוס (קורות ספר ולשון עברית § י"ב) אשר לא
חזת ולא שמים התגוללו על ספרנו. טוב ראיתי אחרי השלמת מחברתי, כי הניף החכם מאווערס מעיר באן
חת ירו וככה על קדקוד המגדף באט לשונו, וכרוב הדברים מחשבותיו עולות נקבה אחד, ובמקומות אשר
דעותיו שונות יירא הקורה הנעים ויששט. גם חכם עמנו הזדון צונן מערלין השיב לדבר כשפרו הכבוד
שינא מחדש (דיא באטטעסדויענשטליבען פארטראגע דער יודישע) על חדות מחבר ד"הי וזמנו (וגשלה הוא
כי הנכון מאווערס הנזכר מתעלם ממנו כלל וכלל) ובדברי על שועל הספר חף חני אבחר בדרכיו, כמו
שתראה כמה שינוא.

ה ק ד מ ה

הזה על פי כולו מכל לדדי הבחינה, ואחרי הודיעי זאת לא אעבורה על פרט הכתובים לדרוף
בכור סיגיהם ולהסיר בדילי הספקות אשר ירבו בהם בחול הים ויגדלו למעלה ראש.

בראשונה נוליא מלין מעטין על שם הספר הזה. הנה כבר נודע לנו מספר מלכים בסוף
חיי מלכי ישראל ויהודה, כי שם דברי הימים הוא תואר אל ספרי הזכרונות אשר ראמו בו
סופרי הדור את קורות הממלכה לימים ולשנים (עפאעערידען, חאנחאען), והיה מדי יום ביומו
או מדי שנה בשנה בנוא חליפות ותמורות שונות במקרה המלך או בדברים המתיחסים למלכותו,
או נכתבו זכרון בספר דברי הימים, כלומר עניני הימים וקורותיהם [כי דבר אינו תואר
לדבור פה בלבד, כ"א הוא שם כולל לענין מן הענינים (causa) ומזה בסוף חיי המלכים
ויתר דברי פלוני וגו', וכן וזה דבר השמטה, דברי הזממות וזעקתם וכי"ב]. אך בכל זה אין
לחשוב כי דברי הימים שלפנינו הוא אותו דברי הימים למלכי ישראל ויהודה הנזכר בס' מלכים
בסוף חיי כל מלך באמרו ויתר דברי פלוני הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל
או למלכי יהודה, וזה מבמה טעמים: א גם בספרנו הוא אומר לרוב ויתר דברי מלך פלוני
הנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה, ודומק הוא לומר כי ספר מלכי ישראל ויהודה
נפרד הוא מספר דברי הימים למלכי ישראל ויהודה, ראש בחיי אסא ואמליה ויותם ויחזקיהו
ויאשיהו ויהויקים (דה"ב ט"ז י"א, כ"ה כ"ו, כ"ז ז', כ"ח כ"ו, ל"ב ל"ב, ל"ה כ"ז, ל"ו ח')
וכן הזכיר ספר מלכי ישראל בחיי יהושפט (שם כ' ל"ד) ודברי מלכי ישראל בחיי מנשה (שם
ל"ג י"ח). ב גם במלכים הוא אומר אצל מלכי ישראל ויתר דבריו הלא הם כתובים על ספר
ד"ה למלכי ישראל, ומזה אין זכר בספרנו. ואינו נראה לחלק בי שני דברי הימים היו אחד
למלכי ישראל ואחד למלכי יהודה, כי בספרנו הוא אומר תמיד בסוף חיי מלכי יהודה הנם
כתובים על ספר המלכים ליהודה וישראל, ומה ענין ישראל לסיפור מלכי יהודה אשר הם
לבדם מטרת ספרנו, אם לא שנאמר כי ספר אחד היה כולל דברי המלכים ליהודה וישראל,
והסופרים הנאמרים אשר בירושלים הניגו אלה לעומת אלה כנראה ברור בספר מלכים ממה
שחשב מנין שנות האחד במלכותו ע"פ שנות מלכות השני. ג מאלו שהוא אומר לפעמים בס'
מלכים כי יתר דברי המלך כתובים על ספר ד"ה, ובספרנו לא הוסיף דבר על הכתוב במלכים
ולפעמים עוד גרע ממנו (ד"מ בחיי מנשה ובחיי יהויקים). ד הלשון בדברי הימים שנכתבו
בימי המלכים היה בלי ספק נקי וטהור, כי אז פרה שפת קודש ותהי לשון מדברת, אך ספר
ד"ה שלפנינו, גם לשונו גם ספורו יעידו כי מאוחר הוא בזמן הרבה מאד, ומליו ירומון
היותו יליד העת האחרון. זאת ועוד מופתים אחרים אשר יבואו אי"ה להלן יתנו עידיהן, כי
ספר ד"ה שלפנינו אינו רק העתק קלה מספר ד"ה הגדול שהזכרתי, ואם אמנם כי ספר
מלכים נעתק מן הספר ההוא לתכלית סיפור קורות מלכי ישראל זה לעומת זה, הנה סופר
ד"ה שלפנינו עשה העתק חדש מן הספר הגדול, לתכליתו המיוחד ולמטרתו אשר הליב לו ע"פ
הזמן והמקום והדור אשר בס עשה ספרו כאשר יבואר אי"ה בחקירתי על פועל הספר ועל תכליתו.

והנה בלשונו נקראו דברי הימים בשם קרתיק, והוא משם היוני קרתיקס המורה על זמן,
ובהעתקת שנים הזקנים וקרא שם פרחתי פחאענח שיפורו דברים נות רים, והורו
בזה על הדברים אשר השאירו הסופרים הקודמים ולא הזכירו (כמו בתורה ויהושע נפרט בשמואל
ומלכים) וספרנו הוליא ממגלות נשנות וקדמוניות ומספר ד"ה הגדול, וכחכם לתכליתו עלי
ספר לזכרון. ואחרי ההלעה הקטנה הזאת, נחלקה לנו את חקירותינו על אודות הספר הזה
לארבעה ראשים, והם ארבעה אבות השאלה אשר עליהם נשאל במחקרי השכל, ר"ל החומר
והלורה והפועל והתכלית, ומהם תסתעף גם חקירה עיונית, על זמן סיפור הספר, על
מקורו ומעיונותיהם וכי"ב.

ה ק ר מ ה ה ח ו מ ר

ב

חומר הספר כפי מה שהוא לפנינו יפרד והיה לשני חלקים: החלק הראשון כולל בפ"ע שתי מחלקות פרטיות, האחת היא אותו החלק הנקרא בלשון חז"ל יחס של ד"הי (ב"ב ט"ו ע"א), והשנית היא ספור חיי דוד מיום הגיעו למלכות כל ישראל עד אשר המליך את בנו בחייו ויאסף אל עמיו; והחלק השני הוא סיפור מלכות יהודה מימי שלמה (אשר נסוף ימיו כבר הסלה המריבה ללמח בן יהודה ובן ישראל כמסופר בס' מלכים) עד לדקיהו אשר בימיו נחרב הבית וישראל הלך בגולה. וע"פי ההבדל הזה ראוי הוא לחלק ספרנו לשלשה חלקים (וכן עשה האברבנאל ז"ל בהקדמת שמואל ואחריו חייב־הָהָרָן ומעתיקו בן זאב וכן הכנס יפהו ובי"ב), ולחקור על חומר כל אחד מהם בפרטות.

א החלק הראשון מפרשה א — ט, הוא ספר היוחסין, וערכו יקר מאד, כי יסיף אור על שלשת כל דורות קדם, והוא מורכב בקלמו מיחסים אשר באו בכר בתורה וביהושע ובשמואל ובמלכים, ובקלמו מלוחות היחס אשר היו עד עת חיבורו רק בגנזי המקדש או בזכרון משרתיו ולא נודעו ככתבי הקודש, וזמן חיבור הפרשיות משונה מאד כמו שתרצה בפרטיהן.

פרשה א תחל בלדס הראשון ותמשך עד יעקב ועשו, ובדברנו מזה האחרון יזכיר גם מלכי אדום, והכל לקוח מספר בראשית. פרשה ב תחל ביעקב ותמשך ביהודה ותולדותיו, וחולת ראשיתה חדשה היא בפסוקיה. פרשה ג תחל בדוד המלך ותמשך עד שבעה דורות לזרובבל בן שאלתיאל פחת הגולה בימי כורש, ראשיתה לקוח מספר ש"ב פרשה ה' אך סופה מאוחר הוא בחיבורו עד מאד כמו שיבאר עוד. פרשה ד תשוב ליחס בני יהודה עוד הפעם ותוסף להם בני שמעון שביניהם, וגם לפרשה הזאת אין זכר בס"הק זולתי ערי בני שמעון בפסוק כ"ח נזכרו בשינויים שונים ביהושע ראש פרשה י"ט. בפרשה ה יחס בקלרה שנט ראובן וגד וחמי מנשה ויודיענו חדשנו מהגלותם ע"י מלך אשור, והפרשה הזאת כתובה גלי ספק אחר הגלות כנראה מפסוק כ"ב; גם יספר בסוף הפרשה יחס הנהגים עד יהולדק בן שריה אשר הלך עם גלות נבוכדנצר, ובקלת מקראות גדולות (והוא עפ"י העתקת ע' זקנים) נמשך סוף הפרשה הזאת אל שאמריה מפני שהיא כוללת ג"כ יחס בני לוי, אך שלא במשפט, כי סוף הפרשה חובר לכל הפחות בגלות בבל כנראה מסופה שבה יחס יהולדק בן שריה, אך פרשה ו' קוננה בימי דוד ובה יודיענו בפרטות גדול יחס הימן ואסף ואיתן ראשי המזוררים בימי דוד המלך, ויחס שלשת החכמים האלה היקרים בעיניו נעשה בימיו, וראיה לזה כי מנה בפסוק ל"ה עוד הפעם יחס בני אהרן עד לדוק ואחימען שהם הנהגים בימי דוד ולא יותר; ואח"כ יעתיק את ערי המגרשים כפי מה שהם ביהושע רק בשינויים מעטים כמונא בניאור. בפרשה ז' יספר בקלרה גלי סדר נכון ולפעמים בקושי המובן את יחסי שאר השבטים, רק ביחס בני יוסף יאריך מעט. בפרשה ח' יודיענו באריכות קלת (מפני שאול) את יחס בני בנימין (אף כי הודיע כבר יחסיהם בפרשה הקודמת ו' — י"א). ובפרשה ט' יזכיר יושבי ירושלים אשר שבו אחרי גלות בבל אל בתיהם, בפרט בני לוי (הפרשה הזאת באה גם בנחמ' י"א בשינויים רבים וזמן חיבורה כמו סוף פרשה ג', מאוחר הוא לזמן עזרא כנראה מפסוק י"ו וי"ח וכמו שיבאר עוד להלן) וכן סדר עבודתם באריכות קלת, ואז (מפסוק ל"ה עד סופה) בא בלי יחס וכלי המשך כלל, חלק גדול מיחס בני בנימין הנזכרים למעלה (ח' כ"ט — ל"ח) וכנראה נסמך הכפל הזה מדמיון פסוק ל"ד בפרשה ט' אל פסוק כ"ח בפרשה ח' (אלה ראשי האבות לחלרוחם ראשים אלה ישבו בירושלים) ע"ש. והנה אם גם תכלית החלק הזה הוא רק ליחס כללי של שבטי ישראל ושל עריהם (והם על שם צוניהם יקראו פה כמה פעמים בניו

והוא

א * 1

ה ק ר מ ה

והוא אביהם) ולא זולת, ככל זאת באו גם בו ענינים אונים אשר יפילו אור על מעשה אבות
קדמוניות, ומלבד מה שהוסיף ענינים קטנים ע"פ ספורי שאר ס"הק [כמו בנמרוד: הוא החל
להיות גבור בארץ (א' י' מנראשית י' ט'), ובפלג: בימיו נפלגה הארץ (א' י"ט מנראשית י'
כ"ה), ואלל הדד: המכה את מדין בשדה מואב (א' מ"ו מנראשית ל"ו ל"ה), וכי היה ער בכור
יהודה רע בעיני ה' וימיתו (ב' ד' מנראשית ל"ח ז'), וכי היו ליאיר עשרים ושלש עיר בארץ
הגלעד (שופטים י' ד' ושם נאמר שלשים עיין חילופי השבטות) וכדומה], עוד באו דברים
אונים חדשים ויקרים בחלק הזה, כמו מולדות חיי יעבץ איש נכבד (ד' ט' וי') וכנראה הוא
אבי העיר יעבץ מושב משפחת סופרים (ב' נ"ה) שהיא לדעת רש"י אביץ נחלת יששכר (יהושע
י"ט כ'), ומעשה איש יהודי אשר לקח בת פרעה לאשה (ד' י"ח) ומלאכת מחשבת בימי קדם
בבית עבודת הנוץ (שם כ"ח) ודברים עתיקים ממה שבעלו אנשי יהודה במואב וישבו שם במלאכת
המלך להיות יולדים ויושבי נטעים וגדרה (שם כ"ב וכ"ג), ומסע בני שמעון בימי יחזקיהו מלך
יהודה לארץ רחבת ידים שמה וטובה, אשר ישבו בה מן בני חם לפניו והורישו את יושביה
ויחרימום, ומהם הלכו להר שעיר והכו במספר חמש מאות איש את כל שארית הפליטה לעמלק
(שם ל"ט — מ"ג), ובהחזיקו יחס ראובן יודיענו במאמר מוסגר (ה' א' — ב') כי בחלל
ראובן את יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף ומשפט הנגיד ליהודה, אבל לא לוקח ממנו
משפטו לנא ראשונה בספרי היחס (והדבר הזה לא ידענו עד עתה מכל ס"הק בנירור, כ"ח
דרך רמז למדוהו מברכת יעקב בראשית מ"ט ד'), וכן דברים רבים ונכבדים במושבות ראובן
וגד וחזי מנשה ומה שעשו מלחמה בימי שאול עם ההגרים ויעור ונפיש ונודב (עם לא ידענו
איה הוא) וישבו תחתיהם עד הגילה אשר גלו בתעבותיהם לחלח וחבור ע"י מלך־אשור (ה'
א' — כ"ו) והרג אנשי גת בניי אפרים אשר ירדו לקחת את מקניהם ואפרים אבותם התחבל
ימים רבים (ז' כ"ח וכ"ב) ונת אפרים שארה בנתה את בית חורון העליון והתחמון ואת און
שארה (שם כ"ד), וכן יספר כי גלו יושבי גבע בנימין אל מנחת (ח' ו') וכי הנריחו ראשי האבות
ליושבי חילון את אנשי גת (שם י"ג) וכן סדר השוערים ושומרי הסף ורוקמי המרקחת ושאר
עובדי עבודת הקודש בזמן בית שני (ט' א' — ל"ד), ומכל זה תבין כי גם חלק היחסים לא
ארץ מלחה היא לפני קורא משביל, וגם בו התערבו ספורים אונים חדשים ונעימים כפי אשר
זכרם כותנם. ודע קורא נחמד! כי משפט אחד לסופר ד"הי ולשאר סופרי הדורות בארץ קדם,
ידיהם לא אסורות בחקי המערכה והסדר, ולשעמים יערובו במתנותיהם גם דברים היוצאי'
חוץ מכוונתם, למען תת מרגוע ועונג להם ולקוראיהם.

וחגה לא יתעלם מעין המנקה, כי זולת הדברים אשר ילאו מס"הק הקודמים ועוד מעטים
דוגמתם, רוב לשון הפרשיות האלה מאוחרת היא מאד, ובאו בהם רשומים המעידים כי לא
נלקטו והיו לאחדים עד זמן רב אחרי הגולה, ראה יחס זכנבל בסוף פרשה ג', וכן יחס הלויים
בראש פרשה ט' לעומת פרשה י"א בנחמיה.

ב החלק השני מפרשה י — כ"ט, הוא סיפור מלכות דוד על כל ישראל, ובאו בו דברים
השונים אות בזאת עם ספר שמואל, אך גם תוספת וגרעון לרוב. פרשה י' תודיענו מלחמת
שאל האחרונה עם סלשמים אשר בה מת עם שלמנ בניו כפי מה שהיא מסופרת בסוף ספר
שמואל א', והענין הזה הוא כמו מקור הנפתח לבית דוד, למען הודיע כי לא במרד ולא
ברכת הגיע בית דוד למלכות, כ"ח בית שאלו נחטפו מת במלחמה ואת דוד בחרו להם כל ישראל
והלון ואחיה, וחכלית זה יראה לך ברור ממה שהוסיף בסוף הפרשה שני כתובים על ספר
שמואל, וימת שאלו במעלו אשר מעל בה' וגו' באוב לדרוש ולא דרש בה' וימיתו ויסב את
המלכה לדרוד בן ישי (גם הלשון יעיד כי תוספת זה מאוחר, ד"מ כי בא שני פעמים פעל

דרש ביחס הני"ח כמו להלן (ד"ה ע"ז י"ב) מה שאינו נהוג בשאר ס"ה ק רק על המעט), אך אחרי המבוא הזה השמיט את כל קורות דוד במלכו על יהודה בזכרון בעת מלכות איש בושח בן שאול על שאר השננים (ש"ב א' ד') כי לא חיי דוד בן ישי יסופרו בד"ה כ"א חיי דוד בולך ישראל וזרעו אחריו (במ"ש כבר האברבנאל ז"ל בהקדמת שמואל), ולזה יתחיל מיד. בפרשה יא נספור ש"ב פרשה ה' והוא נבוא כל ישראל אל דוד מנרונה וידברו על לבו דברים טובי' ונקומים וימשחוהו למלך על ישראל (והלשון שזה נמעט אות באות בשמואל וד"ה ק רק כי הוסיף סופרנו בסוף פסוק ג' בדבר ה' ביד שמואל אם לחזק מלכות בית דוד, ואם להודיע אל קורא ספרו ז"ל ש' שמואל כי כבר נמשח דוד ע"י שמואל הנביא ע"פ ה' ונועד מאתו למלך ישראל, אך חלף זה השמיט שנות חיי דוד ומליכתו הנאמרים בשמואל שם פסוק ד' וה' והשאר מקום לזה בסוף ימי מלכותו (ד"ה א"כ ט"ז כ"ז) כמו שנאמרו גם במ"ח (ב' י"ח) באחרית מלכותו, ושלא מן הסדריה' להזכיר עתה כי מלך בחברון על יהודה שבע שנים אחרי שהשמיט זה נכוונה במ"ט), ויספר כי עלה דוד על ירושלים ולכד מזודת ליון (בהשמטת העורים והפסמים הזכרים בענין זה בשמואל שם ויבבלו את הקורא לקושי הבנתם) אך עתה יוסיף סופר ד"ה מספר גבורי דוד בעת מלכותו (אשר אכס קלתם באו בסוף ספר ש"ב בפרשה כ"ג אך לא נמנו שם בשלמותם כי חסרו הזכרים פה מפסוק מ"ב — מ"ז). בפרשה יב זכיר מספר גבורי טרם הגיעו למלכותו ולבא אנשי חיל אשר היו בחומי נפשו בעת נרתו ואשר באו עתה בלבב שלם מנרונה להמליך את דוד, הכל להראות כי בעלת כל שנטי ישראל ובכרון הקב"ה הוקם דוד לנגיד ולמושל על ישראל. ואחרי ההפסק הזה ישנו לספר ש"ב פרשה ה' ו' ויודיענו בפרשה יג מפסוק ה' (כי מפסוק א' עד ד' הודיע דברי דוד אל הנגידים לקנץ ישראל והבהנים והלויים בערי מגרשיהם להעלות את ארון ה' והלשון מאומר הוא בזה כרוב חושפותיו) עד סוף הפרשה וכן בהפסקות שונות עד פרשה ע"ז פסוק ג' את הדברים המסופרים שם בשמואל, וגם פה יורה הלשון בשני הספרים, רק שאל הסיפור באופן מקורם, כי שם מספר בתחלה (אחרי לכודת המלודה) כי שלח חירם מלך לור מלאכי שלום ואמת, ואז יודיענו בני דוד הנולדים לו בירושלים ומלחמת פלשתים ואחרי כן ישמיענו העלות הארון בעגלה מקרית יערים אל בית עובד אדום והעלותו שנית משם לעיר דוד; ונד"ה יתחיל פרשה י"ג בהעלאת הארון מקרית יערים אל בית עובד אדום, ואז יספר משלוח מלאכי חירם ושמות בני דוד ומלחמת פלשתים. בפרשה יד ובפרשה ט"ו (אחרי ההפסק מפסוק א' עד כ"ד ליחס הלויים המשוררים ולמערכתם) מפסוק כ"ה עד סוף הפרשה יודיענו העלות הארון שנית (והסירוס הזה נכון הוא יותר בסדר הסיפורי, וכלי ספק מיד בהמשחו זכר דוד להעלות את הארון, ובקרב שנתו ע"י פרץ עזא בבית עובד אדום באו מלאכי לור ונלחמו מלחמת פלשתים, ואחרי זה הועלה הארון שנית) והתוספות כלם לתפארת המקדש והלויים הם, וכן השמיט ענינים שונים לתפארת בית דוד כמו היות דוד מפוזר ומכרבר ובן דברי השנינה והבנו אשר נדברו בין מיכל ובין דוד בעת ההיא, וזכרו בסוף פרשה ו' בש"ב (ויתר השינויים הקטנים פה ובשאר הכרזיות יבואו בניאור) ועתה יפסיק עוד הפעם וישמיענו בפרשה ט"ז ד' — מ"ג שיר אסף והמשוררים ע"פי דוד ומזמור הראשון לפני הארון שהוא מורכב משני מזמורי תהלים (ק"ה ול"ו) ואחרי כן מחלקות המשוררים קלתם לפני המשכן בגבעון וקלתם לפני הארון בעיר דוד. בפרשה י"ז זכיר נבואת נתן לדוד על אודות בנין הבית, ותפלת דוד לפני ה' בשניים קטנים ממה שנאו בש"ב כ"ב כ"ז (ה"מ השמיט בפסוק י"ג אשר בהעוהו והחחיתו בישבט אנשים ובנגעי בני אדם הנאמרים בש"ב ז' י"ג, כי לא תהי' תפארת בית דוד בזה, וכן פסוק כ"ג שם הקשה מאד להבין, הומר בד"ה לתמונה יותר נכונה ואסודרה

ה ק ר מ ה

בפסוק כ"א, אך לעומת זה באו גם דברים קשים בפסוק ה' וט'. בפרשה י"ח יודיע לנו
דוד על פלשתים ומואב וארם ודדום ושאר עמים ואת שללם הקדיש לה' כמו בש"ב פרשה מ'
(חולתי השינויים הקטנים במנהג, עוד הוסיף סופרנו אחרי הודיעו רוב שלל הנחשת כמו שם
פסוק ח' בה עשה שלמה את ים הנחשת ואת העמודים וגו' ונראה כי פרשת ס' שמואל וכתבו
בזמן דוד, ולא היה יכול להוסיף עוד בה עשה שלמה וגו', אך סופרנו אשר העתיק הדברים
משם השית עליהם ניספות כאלה). בפרשה י"ט יספר מלחמת בני עמון כמו בש"ב פרשה י'
(כי פרשה ט' שם המספרת בחסד דוד עם מפיצת ענין פרטי הוא בחיי דוד ואין לו מקום
בד"הי הכוללים רק ענינים הנוגעים לכלל האומה או המלוכה, מלבד כי שנתו זה מביא ליד
גותו אח"כ). בפרשה כ' יוסיף עוד יואב לעלות על רבת בני עמון כמו בש"א י"א א', אך
אחרי זה ישמיע כל סיפור בת שבע הנמשך בשמואל שם עד פרשה י"ב פסוק כ"ט, וילמיד מיד
לבידת רבה ע"י דוד ועונש בני עמון כמו שהוא שם בסוף הפרשה, אך עתה ישמיע עיד הפעם
מפרשה י"ג בש"ב כל סיפורי הפחיתות והמרד והרעה במעשה אמנון ואנשלוט ושבע בן בכרי
והגבעונים עד אמלע פרשה כ"א ואז יוסיף מפרשה ההיא עד סופה לקוטים קטנים ממלחמת
דוד וגבוריו (רק מעשה י"ש"י בנוב הנזכר שם ט"ו — י"ז לא יזכיר מפני שיסופר בו כי חלש
דוד ויעף עד עזר לו אבישי). בפרשה כא יספר חטא דוד במנין העם כמו שהוא בש"ב פרשה
כ"ד אך פה הוא בהפלת הענין בהרבות דברים נסיים ונפלאים ובהגשמת הרוחני בכל מה
שאפשר (ולפעמים גם בכלול הכוונה קצת ד"ס בפסוק כ'). ומפה עד סוף דה"א, ספרנו
נב לבדו וחדשות ישמיע אשר לא באו בשאר ס"הק. בפרשה כב יאריך סופרנו בהנחות דוד לבנין
המקדש, ומדבריו לשלמה בנו ולשרי העם בענין זה, ובתוך זה באה גם נבואה חדשה לדוד
(כ"ב ח' — י'). מפרשה כג — כז ירחיב למעניו במחלקות הכהנים והלוים, בפרט המזרחי'
אשר יבילו כל פרשה כ"ה, ואף כי החמיל בראש פרשה כ"ג בהמלכת שלמה על ישראל כאשר
היה המלך דוד זקן ושבע ימים, הנה כאשר המשיך הספור בפסוק ג' ויאסוף את כל שרי
ישראל והכהנים והלוים, לא יכול להתאפק מלהזכיר מחלקות בני לוי כפי אשר חלקם דוד
בעבודה ובשער ובשיר, וכמו כן יודיענו בסוף הענין בפרשה כ"ז גם מחלקות לבא ישראל ושרי
המלך במשמרות עבודתם על רכושו ושאר עניניו. בפרשה כח יקצור את החוט הנפסק מראש
פרשה כ"ג ויודיענו דברי דוד אל כל ישראל בהמליכו את בנו ובחובם גם דברי נבואת הקנ"ה
על שלמה והוא כפל ענין במלות שונות ממה שזכר כבר בפרשה כ"ב בדברי המלך אל שלמה,
רק שהרחיב פה מאמריו בחכמה ובהשכל מאד, ובדברים נעימים לנפש וערבים למשמע אוזן.
גם תבנית כל עניני המקדש מסר המלך לשלמה (ופה נזכרו כפורי זהב אשר לא בא זכר מהם
עד בית שני) וכן תבנית המדרכבה (כנוי מאוחר לשני הכרובים) וכדומה, והכל בכתב ע"פי מה
שקבל ברוח את תבנית המלאכות בפקודת ה'. בפרשה כט באו עוד נדבות המלך והשרים
ושמחתם הגדולה, וברנת דוד היקרה והמושכלת בענינה מאד, ובה ינעוץ סוף מלוכת דוד
לראשית מלוכת בנו וישראלים ס' דה"א באמרו (פסוק כ"ט) כי דברי המלך דוד הנם כתובים על
דברי שמואל הרואה ונתן הנביא וגד הקחה.

ג החלק השלישי דה"ב א' — ל"ו כולל מלכות שלמה אשר בראשית ימיו עוד חיו כל בני ישראל
באחה וריעות עד אשר חלק לבס בסוף ימיו ומיד בראשית מלכות בנו רחבעם התפרדו והיו לשתי
מחנות, והספור הזה ימשך עד גלות לדקיהו לבבל. אך לא כספר מלכים ספר שלפניו, כי שם
ילג שתי הממלכות זו לעומת זו וימנה שנות המלוכה למלך האחד אחד עפ"י השני ד"מ
בשמונה שנה למלך פלוני על ישראל מלך פלוני על יהודה או להיפך,
וכנראה יתן עוד יתרון רב למערכת ספור מלכי ישראל בשלימות והרצנה, אכן בספרנו נהפך
הוא

ה ק ר ט ה

ד

הוא, כי רק קורות חיי יהודה לבדם יספר ולא יזכיר מלכי ישראל רק בסדר הספור ההכרחי פעמים מספר (א). וגם פה ישמע כל הספורים הנוגעים לפרטות המלך, ואף אם לתפארתו ולהודו הם, (כמו בחיי שלמה ב"הי לעומת ס' מלכים), ורק הספורים הכוללים הנוגעים לכל האומה, בפרט אם יסובנו עם עבודת המקדש, אותם יודיע מפורש ואם שכל בפרטות גדול. פרשה א תתחיל בספור פרשה ג' פסוק ד' בספר מ"א (כי הפרשיות הקודמות במלכים באו קלתם כבר בסוף דה"א כמו לוואת דוד ומותו ושנות מלוכתו, וקלתם ענינים פרטיים ובלתי בכבדים המה כמו לנת דוד בימי שיבתו וקצר אדוניה ונדומה) ותזכיר בשינוי לשון ובסגנון מאוחר את מראה האלקים לשלמה בגבעון (אך נשמעו מלות בהלום הלילה וכן ויקץ והגה הלום). אך אחרי זה (פסוק י"ד — י"ז) יעזוב את סדר ס' מלכים א' בפרשה ג' ויוסיף לפני סיפור בנין המקדש עוד ארבעה כתובים לתפארת מרכבות שלמה ומסחריו שהם כמעט אות באות מסוף פרשה י' במלכים. בפרשה ב' יודיע מספר עושי המלאכה במקדש ובתב שלמה לחירם עם תשובתו, והענין נאמר גם במ"א ה' ט"ז — ל"ב, אך פה יוספר בסירות ובלשון מאוחר מאוד ובנפל הענינים. בפרשה ג' — ד בא בנין המקדש ומעשה כליו בלשון מאוחר ומשונה מפרשה ה' ופרשה ו' במ"א ורק מעשה הים (פרשה ד' ב' — ה') וסכים כל הכלים (שס' י"ב — ט"ז) היא אזה מלה במלה עם ס' מלכים (ו' כ"ג — כ"ו, מ' — מ"ה) אך השמיט מתוך האמלע את מעשה המכוונות הנזכרים שם באריכות (כ"ז — ל"ב) ואי אפשר שיהיה זה בלא כוונה, אולי מפני קושי המובן במעשה המכוונות ומפני הסודות עפ"י דמיונם למראה יחזקאל; וחלף השמיטה הזאת יודיענו סופרנו חדשות במעשה מסמרות ומשקלם חמשים זהב (ג' ט') ומזנת נחשת (ד' א') ועשר מנורות ועשרה שלחנות (שס' ז' וט') וחלר הנהנים והעזרה הגדולה (שס' ט') אך בכל זה לא יזכיר חדושי אלה בסכים השגנון (שס' י"ב — ט"ז) כ"א יאזהו מלה במלה עם ספר מלכים, ויזכיר המכוונות בתוכו אף שהשמיט מעשה'ם. וזולת זה הוסיף בו ענינים אשר יעידו על איחור כתיבתם כמו שהזכיר בננין הבית (ג' ג') אמות במדה הראשונה (כ"ל לא במדה שאנו מודדים היום) וכן מלות זרות צעצועים (שס' י') כרמיל ובוץ (שס' י"ד) צפח (שס' ט"ו) פתים (ד' ה') (הרבו מאדת בת) וְעָרְדָה (שס' ט') והרכבת חדש וישן כזה תתן עדותה כי לא כתב סופר ד"הי את הדברים עפ"י דעתו, כ"א קבלם נעמיר גורנה לתועלת בני דורו ולקט שכלים מספרי חיים וספרי מתים הפתוחים לפניו, פעם נטה אחרי הקדמונים ופעם אחר האחרונים, ואף אם נראה חילוף או שינוי ביניהם, לא ערב את לבו לשנות הנוסח כ"א העתיק דברים נכתנס. בפרשה ה' — ו יוספר חובת הבית כמו במ"א מסוף פרשה ז' עד פרשה ט', והסכמת שניהם היא כמעט מלה במלה, רק שיפסיק (ה' י"א) ב"הי אמלע פסוק י' במלכים ט', ויוסיף עד סוף פסוק י"ג מאמר גדול וחדש לתפארת המקדש והלויים המזוררים, וכן יפסיק (ו' י"ב) ספור הענין במ"א ח' כ"ב ויוסיף מעשה הביור למעמד שלמה ומדת ארכו ורכבו וקומתו, וזולת ההפסקות האלה יתאימו שני הספרים, כי מיד אחרי התוספות יקצור את החוט הנפסק וישוב לקדמתו כמשפט, גם בסוף חפלת שלמה (ו' ל"ט) ישמיט כמה פסוקים ממלכים (ח' כ' — כ"ג) וכן נעדרה ברכת שלמה (שס' כ"ד — ס"א) אך ישלים הקטרון הזה ע"י שני

(א) והבדל בנחל בהקדמת ס' שמואל הפליג קלת ואמר שלא נמצא בו זכר שום מלך ממלכי ישראל. אך מלבד מה שמנה פעם אחד שנות מלך יהודה עפ"י מלך ישראל (י"ג א') בשנת שמונה עשרה למלך ירבעם וימלך חניה על יהודה (ומזה התעלם גם החכם אייבנהארן החומר שלח ב"ה ענין כזה כלל בס' ד"הי) עוד בא זכרון מלכי ישראל ברב חו כמעט איזהו פעמים, עיין מלחמת חניה וירבעם בפרשה הנזכרת בפרט פסוק כי ומריכת חסד ובעשה בפרשה ט"ז, וחברת יחושש ואחאב בפרשה י"ח ומחלת יהורם בן אחאב בפרשה כ"ב ומלחמת חמניה ויחושש בפרשה כ"ה (וגם פה פסוק ב"ה הוא מונח שנות מלכי יהודה עפ"י שנות מלך ישראל) וכן נדקת חשי ישראל. וחסדס הנפלא עם שנויהם מאנשי יהודה בפרשה כ"ט וכדומה.

ה ק ר מ ה

פני כתובים ממזמורי תהלים (קל"ב ח' וע') בשינוי לשון קלת, וע"י נס חדש בירידת האש
 (דה"ב ז' א'—ד') גם פסוק ו' יוסיף לתפארת הבהנים והמשוררים וכן יזכיר בפסוק ז' מזבח
 הנחשת אשר עשה שלמה (כמו שסיפר ענין חדש זה בראש פרשה ד') תחת שנאמר במלכים
 אשר לפני ה'. אך זולת זה יסכים בכל עם מ"א ח' ס"ג—ס"ו) במספר הזבחים וחובות
 המזבח ומשלוח העם, וכן במחזה שדי לשלמה שנית בגבעון (שם ט' א'—ט'). בפרשה ח—ט
 יספר כל עניני ספר מלכים (ט' י' עד סוף פרשה י') רק לא יזכיר הערים אשר נחן שלמה
 לתורם ומאה ועשרים הכבר אשר נתן חורם לשלמה וכן מוהר פרעה לבתו אשת שלמה (מ"א
 ט' י"א—ט"ז) ויודיענו חלק זה כי נתן חורם ערים לשלמה והוא הושיב שם ב"י (דה"ב ח' ב')
 גם יוסיף דברים לתפארת המקדש (שם י"א) ובהגיעו לעולות וזבחים אז תתפעם רוחו כמשפטו
 לספר ממחלקות הבהנים והלוים במשמרותם להלל ולשאת וכו' (שם י"ג—ט"ו) ואח"כ ישוב לספר
 מלכים א' ט' כ"ו ויודיע מספר שלמה באילות ועליון גבר ומסע מלכת שבא ושאר עושר שלמה
 (רק בפסוק י"ב וכ"א באו שינויים בלשון ויבוארו להלן בנורת הספר) גם יודיע בסוף הענין
 (ט' כ"ה—כ"ח) כמה דברים לפאר שלמה אשר נזכרו כבר למעלה סוף פרשה א' וקלחם (כ"ו
 פסוק כ"ו) לקוחים מענין הקודם במ"א ראש פרשה ה', ועתה יעבור על פרשה י"א במלכים
 המספרת בגנות שלמה ובנחשת אחיה, ויודיע רק את מותו לבד, אבל יראום הספרים אשר
 בהם באו דברי שלמה ביתר ביאור (ט' כ"ט). בפרשה י' תתחיל מלכות יהודה בהגדלה מאשר
 השנטיים, וספור זה נמשך עד סוף הספר בפרשה ל"ו, וכל הפרשיות האלה מורכבים מספורי
 ס' מלכים ומחוספות עליהם, הראשונים ישמיעונו על הרוב מלה במלה את המסופר בספר
 מלכים, ורק איזהו פעמים ימלאו חילופים לתכליתו (דה"ב ט"ו י"ט לעומת מ"א ט"ו ט"ז,
 דה"ב כ"ב ט' לעומת מ"ב ט' כ"ז, דה"ב כ"ג פרשה ב"ג לעומת מ"ב פרשה י"א, דה"ב כ"ד י"ד
 לעומת מ"ב י"ב י"ד בפרט בחיי יואש ואחז ויחזקיהו ומנשה ויהויקים), אך האחרונים ר"ל
 התוספות, הם דברים יקרים ונכבדים אשר נקבלו באו בספר הזה מהיותו ד"הי למלכי יהודה
 ביחוד, בפרט יוסיף אמרים רבים לתפארת המקדש ומשרתיו כמו במלכות אביה (פרשה י"ג)
 ובמלכות יהושפט (פרשה י"ז) ושם יסופר כי סנבו הלויים בעם ולמדוהו את תורת ה', וכן
 עונש עזיהו במעלו (פרשה כ"ו) ותקוני יחזקיהו לתפארת הקודש (פרשה כ"ט עד ל"ב) ותשובת
 מנשה (סוף פרשה ל"ג) ורבים עוד, כלם בשפה חדשה ומאוזנת, ולעומת התוספות האלה
 תמלא גם השמטות בדברים המתנגדים לתכליתו [פסוק כ' במ"א פרשה י"ב הוסר מתוך
 הסיפור (דה"ב י' י"ט—י"א א')] אף כי ההסכמה לפניו ולאחריו גדולה היא מאוד בין שני
 הספרים, והטעם מפני שהוא לקלין בית המלך ועוד כ"כ].

ואחרי מכלול המחזה הזה אשר הראים ידך קורא! (אם לא היה עליך לעורר לקראו על
 פני בולו) נשימה נא על פיהו גם עין בוקן על הספרים אשר היו לפני סופר ד"הי ועל
 המעינות אשר מהם שאב כפי דבריו, כי מי זה איש משביל מבין לאשורו לא יפן עורף אל
 מוליאי עלילות דברים על סופר ד"הי א) באמרם כי בלא את כל הנוספות מלבנו ולא היה לפניו
 כ"א ספר שמואל ומלכים לבד, אשר ברכותו ירחיב וברכותו יקלר דבריהם? מי האיש היודע
 קורות ספרי קדם וסופריהם בכלל, ובפרט תום ויושר המושכים בשנת סופר אצל אחיו בני
 יאזרון, ולא ידע כי אין מרמה ואין כחש ח"ו בזמן ההוא, וכי הדורות ההם שמרו כל אות
 וכל תנועה כבצת עין באמת ובלב חמים? ובמקום אשר האמת עד לעלמו, כל שאר העדים
 ללא יועיל המה. אך הנה נשכילה ונחקרה על קילור מובן הספר באשר הוא לעינינו, ונראה

כי

(ח) בפרט דע וועבטע וואס ריי גראמבערע ביי ספרים הייל.

ה ק ר מ ה

ה

כי לפעמים ישו הספורים אות נאות עם ס' מלכים ושמאל, ולפעמים הלשון מתוקן בהם ולפעמים אין בנייהם דמיון כלל עד שהם כסותרים זה את זה (בפרט נחיי אסא ואחזיה ויוזא ואחו ויחזקיה) וגם את זאת תביט עינינו כי קלת העיניים הנוספים לא יתפארו בשפה ברורה, שמש לשון עברית השוקעת במלחם זורחת והכרת פניהם תענה גם כי ילידי העת האחרון המה, אך קלתם לא יתרחקו בלשונם כל כך מסגנון הלשון בספרי קודש הקודמים. ומזה נשפט כי זולת ס' שמאל ומלכים (אשר הם העמודים והיסודות לד"ה) עוד שני ספרים היו נפתחים לפני הסופר, האחד שזה בזמן חיבורו לזמן הממלכות אשר מהם יספר, וממנו היו תוספותיו נקיי הלשון, והשני חובר בזמן הסמוך לכתיבת ס' ד"ה וממנו היו תוספותיו המאחרים בסגנון לשונם. אנסה נא לחק את השערתי זאת במופתים מתוך הספר.

I. המקור האחד הקודם בזמן חבורו, והוא ספר דברי הימים למלכי ישראל ויהודה אשר ממנו שאב כותב ס' מלכים כמו שנראה ממה שיזכירו בסוף ימי כל מלך ומלך, ובפי סופרנו ינוגה בשם דברי מלכי ישראל או ספר מלכי ישראל ויהודה נזכר למעלה, וקראו סופרנו בן להבדילו מן ד"ה שלפנינו. גם לא הקפידו אז בפרטות גדול על שמות הספרים וקראום ע"כ תכניתם ותכליתם ואחדות שני הספרים האלה תתאמת לך בפרטות בסוף חיי יהושפט בשני הספרים (מ"א כ"ב מ"ו, וד"ה ב' ל"ד) ודע כי מראש מלכות דוד עד זמן האחרון לכתיבתו הקודש הי' ספר דברי הימים נהוג תמיד ובו נכתבו כל עניני האלופה והאומה גם יחסים וספורים ולפעמים גם דברי נביאים ושאר ענינים יקרי הערך במקומם ובזמנם כמו שהי' זה אצל מלכים ונבל ופרס ושאר ממלכות גדולות מקדם (ונקונטנטינאל הוא עד היום הזה עפי"מ שכתב החכם זיידהארן) בימי דוד כבר נאמר (ד"ה א' כ"ז ד') ולא עלה המספר במספר דברי הימים למלך דוד, וכן בא עוד בנחמיה (י"ב כ"ג) בני לוי ראשי האבות כתובים על ספר דברי הימים ועד ימי יוחנן בן אלישיב, ואלישיב הוא הדור השלישי ליהושע בה"ג (שם י') וא"כ יוחנן לכל הפחות הדור הרביעי לו, ויותר נראה עוד היותו הדור החמישי כי נאמר (שם כ"ג) הלויים בימי אלישיב יודע ויוחנן וידוע, ומה שנאמר בן אלישיב שעורו בן בנו כמו מפיכושא בן שאול (ש"ב י"ט כ"ה) זרנבל בן שאלתיאל שהוא בן פדיה בן שאלתיאל (ד"ה א' ג' י"ט) וכדומה, ועכ"פ תראה כי נמשך מנהג כתיבת ד"ה לקורות הממלכה ולחם העם מימות דוד עד ארבעה או חמשה דורות אחרי העלות הגולה בשנת אחת לכורש על פי זרנבל ויהושע הכהן הגדול.

ולספר זה שהוא דברי הימים הגדול יש ליחס גם שאר החיבורים אשר נזכרו בענין זה במלכים וד"ה, כי חלקי דברי הימים חבורו עפ"י נביאי הדור וכתבו אותם בתום לבנם ונקיון כפם בס' ד"ה הגדול^א ונקראו החלקים האלה על שם כותביהם בשם דברי שמאל הנביא, דברי נתן הרואה, דברי גד החוזה (ד"ה א' כ"ט כ"ט) דברי שמעיה הנביא ועדו החוזה (ד"ה ב' י"ב ט"ו), דברי יהוא בן חנני, אשר הועלה על ספר המלכים (שם כ' ל"ד), ולפעמים נקראו על שם המלכים אשר נכתב שם חיהם לזכרון כמו דברי שלמה (מ"א י"א מ"א) דברי עזיהו אשר כתב ישעיהו הנביא (שם כ"ו כ"ב). והנה ס' שמאל ומלכים אשר גם הם נכתבו עפ"י הספר הגדול הזה אשר הי' רחב ידים ורב הספור מקטון ועד גדול, נשתנו הרבה ע"י רבוי הכתיבה והטלטול עד זמן ד"ה, עד שנעשו בהם הרבה חילופים בקרי וכתיב, אך סופרנו אשר השווה את הספר הארוך לעומת ס' שמאל ומלכים, מלבד תוספותיו ותיקוניו הרבים להקל על הקורא כמו שיבואר בלורת הספר תיקן גם את חילופי הקרי והכתיב בספרו ד"מ (ש"ב כ"ג כ')

כתיב

^א כמו שהסכים לזה גם יוסיפון לרומיים הקרוב בזמן ובמקום לחיבור הספרים האלה, עיין בדברי ריבומיו נגד חיש מלחמתו אשיון בראש חלק הראשון.

ה ק ד מ ה

כתיב חי וקרי חיל, (מ"א ט' י"ח) כתיב חמר וקרי חדרר, (שם י"ב ג') כתיב ויבאו וקרי ויבא, (מ"ג ט"ז ו') כתיב וארומים וקרי וארומים והרבה דומה אשר הם מתוקנים בספרנו גם בכתיב.

II. המקור השני אשר נפתח לפנינו סופרנו היה מדרש ספר המלכים (דה"ב כ"ד כ"ז) ובעדות שמו בן חובן עניניו, והוא נבואות ומליכות קדושי הדור אשר דרשו את ה' וימלא להם, וכן יורה שמו על עניני מחקר ועיון אשר לא יסתפקו בספור הסתמי לנד, כ"א ידרשו ויבקרו את קורות הזמן ושינויי העמים עפ"י שלשלת הסנות בד בנד אשר ה' יקשרנו וע"פי סולם המובן ארצה אשר ה' נבט עליו להשגיח על העולים והיורדים בו ולהקיץ על בניו ועל פועלי ידיהם. וגם אם נאלו בו ספורים רבים בלי ספק, הנה לא היו על לך הספור הפשוט, כ"א באופן מוסרי ונבואי, וכמו נד"הי הארוך בן אף חלקי הספר הזה וקראו על שם כותביהם כמו נבואת אחיה השלוני, חוזה יעדו החזה (דה"ב ט' כ"ט), מדרש הנוביא עדו (שם י"ג כ"ב), חוזה ישיעיהו בן אמוץ הנביא (שם ל"ב ל"ג) [ומה שנאמר אמריו על ספר מלני יהודה אין הכוונה שנכתב חזון ישיעיהו על ס' המלכים כי לא ראי זה כראי זה, אך הוא חסר וי"ו כמו שמש ירח עמד זבולה ושיעורו ועל ספר וכו' ובהעמקה היונית לשנעים הזקנים תראה שהיה לפניו נוסח ועל כמו שפירשתי], דברי חווי (שם ל"ה י"ט). — אך המדרש הזה לא נכתב עלי ספר בזמן אחד עם דברי הימים הגדול, ועב"פ לא היה לפני סופר ד"הי שלפניו נתמונתו העלמית כ"א נרשם בזמן האחרון ע"פי השמועה והקבלה, כי מלבד שמו המאוחר מדרש אשר אין דמיון לו רק בלשון חז"ל והוראתו על הפירושים היוצאים מדרך הפשוט, גם סגנון הלאון המתדמה בכל דברי הנביאים וחוכמות המלכים נד"הי, כמו בדברי עזריה לאסא (דה"ב ט"ו א'—מ') ודברי יהוא הנביא ליהושפט (שם י"ט ב' ג') ודברי עודד לישראל (שם כ"ח ט'—י"א) וכן תוכחות אביה המלך (שם י"ג ה'—י"ב) ומוסר אסא ויהושפט וחזקיה (שם י"ד י"א, כ' ו'—י"ב, ל"ב ז' ח') לחזק ולחמץ את לב העם כולם בתמונה שזה עד להפליא ובלשון השונה ומאוחר מאוד, אלה יתנו עדיהן כי מידי הזמן האחרון ומתולדותיו היה המדרש הזה. ואם תשאל אך נתנו הסופרים הקדושים בזמן האחרון דברים בפי הנביאים הקדמונים אשר לא ילאו מפיהם? הנה בלי ספק נודעו להם כללי דבריהם עפ"י קבלת דור ודור, רק שכתבו את משפחותיהם בפרט בלשון הנהוג בזמן ההוא, וכ"כ הרד"ק (דה"א כ"ב ח') על מה שאמר דוד ויחי דבר ה' אלי לאמור וכו' זה לא מלאנו שאמר לו השם אבל דוד אמר בן בלבו וכו' עיי"ש. וראה נא, איך נאמנו דברי אלה בענין שני המעיונות, ר"ל ספר ד"הי הגדול והמדרש, כי נדה"ב (ל"ה י"ח וי"ט) נאמר: ויתר דברי מנשה ותפלתו אל אלקיו וגו' הנה על דברי מלכי ישראל (והוא ד"הי הגדול כמ"ש למעלה) ותפלתו והעתר לו וכל חטאתו וגו' הים על דברי חווי (והוא בספר המדרש כמו שהזכרתי) ע"כ הרי לעיניך, כי שני ספרים היו לפניו, ותפלת מנשה נאמרה בשניהם, רק שנתבררה יותר בספר המדרש עם כל הענינים השייכים לה כי שם המקום המוכר לזה. ואחרי הודיעי כל זאת ילא נאור משפטנו בדברים שונים אשר יתקפה בהם כל קורא משביל: א כי לפעמים הלאון מתוקן ומבורר יותר בד"הי מלשון ס' שמואל ומלכים באותו ענין (כמו שתראה להלן בצורת הספר) ולפעמים ישית סופרנו נוספות על הספרים האלה והם מלאים בתכלולים ובשפה בלתי צרורה ואין נקי, והטעם פשוט עפ"י מ"ש, כי החקונים הם ע"פי דברי הימים הגדול, והתוספות על פי ספר המדרש המקוצר בעת האחרונה, ובו תפס סופרנו בחבה יתירה יען כי דברי נבואותיו ונפלאותיו והפלאותיו נולדו מתאימות עם מגמת ספרו ומטרת מחברתו ביתר שאת ועזו, כמו שינודר לך עוד היטב בדברי על תכלית הספר. ב נכפלו כמה ענינים בספרנו ד"מ נדה"א א' כ"ד ישנה יחס בני שם ולאלאיו

ה ק ד ט ה

ו

ולאזלתי עד סגן אף שזכרו מקודם, וכן בפרשה ב' וד' תולדות יהודה ותולדות הכהנים (סוף ה' ו' ל"ה — ל"ח) ותולדות בנימין שלשה פעמים (פעם ז' ו' — י"א ושני פעמים בשווי מלה במלה בפרשה ח' וסוף ט') מספר הפרשים והמון הכסף והזהב והקוסים אשר לשלמה (דה"ב א' י"ד — י"ז) ושם ט' כ"ה כ"ז וכ"ח) ומספר איש סבל וחולב בהר עם מנלכיהם (שם ב' א' וי"ז) ושנות חיי יותם וימי מלכותו (שם ב"ז א' וי"ח) ועפמ"ש טעם הכפל הזה כי שמר הסופר את לשונו מלשנות נוסח הספרים אשר לפניו, כ"א העתיק הדברים ע"פ הספר האחד, וגם ע"פ השני (ואולי טעם כזה יבאר גם כפל העניינים ביהושע ט"ו ט"ו — כ' לעומת ספר שופטים א' י"א — ט"ו; וכן יהושע כ"ד כ"ט — ל"א לעומת שופטים ב' ז' — ט'; וש"ב ה' ד' — ה' לעומת מ"א ב' י"ח), וכן יבואר לך מה שהזכיר בסנוס בלי המקדש (דה"ב ד' י"ב — ט"ז) מעשה המבונות אף שלא הזכיר מלאכתם למעלה, ולעומת זה השמיט בו המסמרות והמזנוח והמנורות והשלחנות והעזרה, אף כי הודיע מלאכתם מקודם; כי הסנוס נעתק מלה במלה מסנוס מ' מ"א (ו' מ' — מ"ה) ושם נזכר מקודם פרט מעשה המבונות, וגשמע מעשה המסמרות וכו' אשר הוסיף בד' הי' מחדש כפי מה שמלא בספר האחר הפתיח לפניו. ג גם במקומות אשר יראה סופרנו כסותר את דברי ס' מלכים או גם כסותר את דברי עצמו כנזכר למעלה, יבואר לנו מאין יבואו החלופים האלה, ולישונם עיין ציאור הכתובים. ד מאמר עד היום הזה נהוג בספרנו אחרי הספורים (דה"א ד' מ"א ומ"ג, ה' כ"ו, י"ג י"א, דה"ב ה' ט', י' י"ט, כ"א י') ואין לו כוונה וענין כלל אם היה נכתב אחר הגלות, ד"מ כמנובת בית שלמה (דה"ב ה' ט') ויאריבו הכדים ויהיו שם עד היום הזה ואיך ילדק זה אחר חורבן בית ראשון זמן רב, וכן ויפגעו ישראל בבית דוד עד היום הזה (שם י' י"ט) אין לו מובן בעתים רבות כזה אחרי גלות ישראל ויהודה? אך אם נאמר כי סופרנו העתיק הדברים כנחבס בספרי הדורות שלפניו בלי שינוי אז יתחוררו הדברים ואין בהם עולתה ועקש ולפעמים השמיט מאמר עד היום הזה אף שנאמר במלכים (מ"א י' י"ב לעומת דה"ב ט' י"א) והטעם פשוט כי לא נאמר גם בספר אשר לפניו (פ').

אך חכמים יאזלו איך יתכן בהשגחת הסופרים על כל אות ונקודה מימי קדם, כילא שמרו את ד"ה הגדול ומדרש המלכים לדור אחרון ואין זכר מהם ביום הזה (ב) על זה שתיים אשיבה, ראשונה לא נכתבו הספרים האלה בהעתיקות רבות לתועלת העם כשאר ס"הק, כ"א נמלאו יחידים בגנוי המקדש והיו למקור נאמן לעזרא ולדורותיו (עיין מס' סופרים פ"ו ה"ד) וכל משכיל יבין כי מכמה טעמים לא נחננו שומרי המקדש רשות להעתיקם לזרים, ע"כ על נקלה נאבדו בעלטול הגלות והחרבן, ושנית כי גם קצת הספרים אשר נמלאו חזן לעזרה לא היו חשובים אצל העם כשאר ס"הק המצויים אצלם, אם מנד שלא נפרסמו להיוותם כחובים ברות הקדש ובשפע אלקי, ואם מנד סנה אחרת, וענ"פ לא השגיחו עליהם ונאבדו בגלות החיל הזה, וזה לך לאות כי גם ספרים החיכוניים כמו מעשה טוביה ויהודית וחכמת שלמה וכן סירא ומגלת ברוך ושושנה והשמונאים וכו"ב נכתבו בעיקרם בלי ספק כל"הק ועל חסרון קדושתם נאבדו כולם ואין לנו מהם רק העתקה יונית, עד אשר קמו שני חכמים יקרים מכני עמנו בדור החדש והעתיקים משפת נכר לעברית (ר"י פרענקעל ומהר"מ פאעטנער).

(א) כל זה להודיק ספרנו, חבל בעיקר המחמר עד היום הזה [אשר כבר היה גם לחזן נגף בדברי התורה (דברים ג' י"ד) וע"ע בזה הקדמת חרננאל ז"ל לסי' יהושע, ובכפ"ש היקרה לספר זה מליד"י יקר הערך מהר"ו"מ נ"י אשר הניח הדבר בספק] נראה לי כי לא יתכן היות הוראתו כפאפו על היום הזה שהכותב חי בו, כי רוב המקומות שבהם נאמר זה נאמרו בלשון עבר, אשר אין זוגו עולה יפה עם עד היום הזה, ד"מ בסדר דברים הנזכר ויקרא חותם על שמו חות יחיר עד היום הזה, כי רחוי לחמר ויקרא חותם גוי וכן יקראו עד היום הזה, וכן בספרנו (דה"ב ל"ה כ"ה) ויאמרו כל הפרים והשרות נקנותיהם על יאשיבו עד היום ויתנוס לחק על ישראל, ואם נאמרו הקנות האלה מזמן מות יאשיבו עד היום שהכותב חי בו, מה בלע כי יוסיף ח"כ ויתנוס לחק על ישראל, אך העיקר לדעתי כי אין הוראת עד היום הזה כפאפו עד היום אשר בו הכותב חי, כ"א הוא מאמר סתמי להורות על תמידות הענין, וקרוב לזה מאמר כרפתי (toujours) וכו' חות מחדר קדומים אשר החחוק כפי העם לסמן בו את ההתמדה בדיוק גדול. (ב) עיין בספר גראטבערג הנזכר ל"ד כ"ה — ל"ג.

הקדמה

הצורה

צורת ספרנו תשונה מזו של ס' הקב"ה עניינים, א. בסגנון הלשון ודרך נבדל ומיוחד בסגולת מלותיו אשר התהוו בזמן האחרון. ב. במה שיתחלפו וישתנו הספורים הכוללים ממה שבאו בס' שמואל ומלכים. ג. במה שיתחלף המספר והשגנון. ד. במה שיתחלפו שמות הפרטיים לעומת אשר הספורים.

א. בסגנון הלשון.

החכמים החדשים כמו דע וועטטע, געזעניוס, ואחריהם גרנאבערג לא בושו להשמיע פתגם: כי לא ידע כותב ס' ד"הי היטב את הלשון הקדושה ומלא את ספרו בבלבולים שונים. ומה נאמר אם גם הראב"ע בפ' חלוה (כ"ה כ"ט) אמר בפירושו ויש שבוש בדברי הימים אמנם על הדברים הפרטים כאלה קום קרא בנאור הנחובים כי שם המקום להשיב תשובה שלמה על השגותיהם, ואם יאמר איש כי לשונו מאוחר וניכר תמיד בסגנון משונה ונבדל בהוסיפו אמרים על ס' מלכים וכדומה, הגם אין זה קלון ולא חרפה כי יספר איש העניינים המקיבלים לו (בכתב או בעל פה) בשפת אומתו הנהוגה בימיו. אליגה נא, עאך, קורא נעים! בראשונה דרך כלל רק איזהו כתובים מספרנו ומספרי קודש האחרים זה לעומת זה, למען חראה אם לא לספרנו היתרון בקלות המליכה וסדר השליון וביאור האמרים להקל ההננה על הקורא.

ש"ח ל"א ג' המורים אנשים בקשת	ד"ה"א י' ג' המורים בקשת
ש"ב ר' ז' על השל	י"ג י' על אשר שלח ידו על הארון
ה' כ"א וישאם דוד (מענין והמשאח	י"ד י"ב וישרפו באש
החלה לעלות עיין ע"ז מ"ד ע"א)	
ש"ס י"ח וכ"ב וינטעו בעמק רפאים	ש"ס ח' ויפזטו בעמק רפאים (וכן בספוק
	י"ג רק שנאמר שם בְּיַצְמַח לְבַד כִּי
	נמשך על פסוק ח', ונטעות חשב המנס
	חייכהרון את זה לחסרון)
ז' ז' אחד שבטי ישראל אשר לויתי	י"ז ז' אחד שושפטי ישראל אשר לויתי
לרעות את עמי את ישראל	לרעות את עמי.
ש"ט וחסדי לא יסור ממנו כאשר	ש"ט י"ג וחסדי לא יסיר מעמו כאשר
הסירות מעם שחול אשר הסירותי מלפניך	הסירותי מאשר היה לפניך
סוף ק' ובניהו בן יהוידע והכנתי והפלתי	סוף י"ח ובניהו בן יהוידע על הכנתי
	והפלתי (כת"י בשמואל ממנו על
	קשתיו וקלעיו)
ש"ס נהנים א'	ש"ס הראשונים ליד המלך

א) בהן הוא תואר אל הנבחר והמופדש למשמרת כבוד ופאר בין למלך מלכי המלכים ובין למלך ב"ד ונזהר בה בשמואל ובני דוד כהנים כלומר שרי המשנה, וכן בראש מלכות שלמה (מ"ח די ב') וחלה השמים אשר לו עזריהו בן דרוק הכהן הכונה משנה המלך העומד לימינו, כי הכהנים לחל עליון נזכרו בפסוק ר' ודרוק ודביתר כהנים (ואולי היה עזריהו הכהן בזה, סבה לחיותו פסוק המשנה בד"ה"ה ה' ל"ו ע"ש) וכן פירש היחירי בהן לדוד (ש"ב כי כ"ו) אתה בהן לעולם (תהלים ק"י די) כלומר אתה משרתי וממלא רגוני על הדרמה, ודומה לזה הוראת קהאן חגל רוב גויי המזרח מאז ועד עתה. אכן להרחיק הטעות במלת כהנים המורה בפשוט על כהני הקדש, אמר סופרנו תמורתה הראשונים ליד המלך, ע"ד שם (השחר ח' י"ד) והקרוב אליו וגוי שרי פרס ומדי רוחי פני המלך היושבים ראשונה במלכות. ומזה תראה כי החכמי דע וועטטע וגעזעניוס שרו במחקר המלה הזאת מאורח מישור והתגוללו חנם על סופר דברי הימים.

הקדמה

ש"כ י' ב' וישלח דוד לנחמו ביד עבדיו אל אביו	ש"כ י' ב' וישלח דוד לנחמו ביד עבדיו אל אביו
— כ"ג כ' איש חי	— כ"ג כ' איש חי
— שס כ"ד אלמנן בן דודו בית לחם	— שס כ"ד אלמנן בן דודו בית לחם
— מ"א ז' מ' בירות	— מ"א ז' מ' בירות
— ח' ט"ז מן היום אשר הולאתי את עמי וגו'	— ח' ט"ז מן היום אשר הולאתי את עמי וגו'
— לא נחמתי בעיר וגו' ואנחתי בדוד.	— לא נחמתי בעיר וגו' ואנחתי בדוד.
— שס ל' ואתה תשמע אל מקום שנתך	— שס ל' ואתה תשמע אל מקום שנתך
— ט' א' ואת כל חשק שלמה אשר חפץ לעשות (וחסר הנשוא הצליח)	— ט' א' ואת כל חשק שלמה אשר חפץ לעשות (וחסר הנשוא הצליח)
— שס ח' והבית הזה יהיה עליין, כל עונד עליו וגו'	— שס ח' והבית הזה יהיה עליין, כל עונד עליו וגו'
— י' ה' ועולתו (שני פעמים נפסוק)	— י' ה' ועולתו (שני פעמים נפסוק)
— שס י' ובשמים ה' קָה מאוד	— שס י' ובשמים ה' קָה מאוד
— שס כ"ד וכל הארץ (וזה גוזא)	— שס כ"ד וכל הארץ (וזה גוזא)
— שס כ"ו וַיִּנְחָם נערי הרכנ (קשה להנין)	— שס כ"ו וַיִּנְחָם נערי הרכנ (קשה להנין)
— י"ג ב' וַיִּשָּׁב ירנעס במלכיס	— י"ג ב' וַיִּשָּׁב ירנעס במלכיס
— שס ז' ועניחם (קשה הכנה)	— שס ז' ועניחם (קשה הכנה)
— שס ח' אשר העמדים לפניו	— שס ח' אשר העמדים לפניו
— שס כ"ד וישנוו ללכת כדבר ה'	— שס כ"ד וישנוו ללכת כדבר ה'
— ט"ו כ"א וישב כחרצה	— ט"ו כ"א וישב כחרצה
— שס כ"ג השמיע את כל יהודה אין נק	— שס כ"ג השמיע את כל יהודה אין נק
— כ"ט ויחן אדני ביד המלך (כננול' שקר)	— כ"ט ויחן אדני ביד המלך (כננול' שקר)
— שס כ"ד אי זה ענר רוח ה'	— שס כ"ד אי זה ענר רוח ה'
— מ"ב י' י"ג אסי אחזיהו	— מ"ב י' י"ג אסי אחזיהו
— י"א י"ג את קול הרצין העם	— י"א י"ג את קול הרצין העם
— י"ד י"ג בשער אפרים עד וגו'	— י"ד י"ג בשער אפרים עד וגו'
— כ"א ח' להניד	— כ"א ח' להניד
— שס שס נחתי לאבוחם	— שס שס נחתי לאבוחם
— שס י"ט בגן ביתו בגן עזה	— שס י"ט בגן ביתו בגן עזה
— כ"כ ט"ז אשר קרא מלך יהודה (ונלמנו)	— כ"כ ט"ז אשר קרא מלך יהודה (ונלמנו)
— בזה גם חז"ל)	— בזה גם חז"ל)
— כ"ג ל"ג ויאסרהו ממלוק	— כ"ג ל"ג ויאסרהו ממלוק

א) וכן בא בדיקה י"ח ח' רַבָּה תחת הַרְבֵּה נש"ב ח' ח' , אך נש"ב י"ב ל' ובה"ח כ' ב' שניהם שוין במלת הרבה, וכנר בא דוגמתו בתורה (בראשית ט"ו ח') ובתהלים (ק"ל ז').
 ב) חס נאחו בכלל שנתן החכם ריכ"ש נב"הע לשנת תקש"ח כי חילופי מלכיס ודה"י הסתככו לרוב ע"י ראשי התיבות (עיין בביאור הפרטי דה"ש י"ג ב') י"ל כי היה לפני הכותב ויש' בח' (וישב בתורה וכו' קרא וישבת וכוונתו על השבת המלאכה ולזה הוסיף לביאור את מלאכתו).

ה ק ר מ ה

כמו כן בשמות הערים והמדינות און ותקן הרבה לתועלת קוראיו ד"מ :

<p>דה"א ד' ל"א שערים וכן גם ביהושע ט"ו ל"ו .</p> <p>— י"ג ו' בעלחה אל קריח יערים אשר ליהודה</p> <p>— י"ח א' גח ובנוחיה</p>	<p>יהושע י"ט ו' שרוחן (?)</p> <p>ש"נ ו' ב' מבעלי יהודה (גם השם גם ימס המ"ס זר)</p> <p>— י"ח א' מחג האמה (מואר קדומים למנל העיר גת)</p> <p>מ"ב י"ד י"ג ב יח עמש</p>
--	--

דה"ב כ"ה כ"א בית שמש אשר ליהודה (להבדילו מן בית שמש בנחלת נפתלי ואשר כנזכר יהושע י"ט)

וזולת זה עוד רבים ד"מ במלחמת ארם ועמון (ש"ב פרשה י') נאמר בפסוק ח' ויערכו מלחמה פתח השער, ובפסוק י"ד ויבואו העיר, ואנחנו לא נדע איה השער ואיה העיר? אכן באותו ענין בדה"א (פרשה י"ט) נאמר בפסוק ז' ויבואו ויחנו לפני מידבא ועל זה יכוון היטב בפסוק ט' ויערכו מלחמה פתח העיר ח' ובפסוק ט"ו ויבואו העירה. וכמה ערים וארצות שינה בשמותם עפ"י הזמן ההוא ד"מ ארם נהרים (דה"א י"ט ל') שהיא ידוע לכל, תמור ארם ביח רחוב (ש"ב י"ו) על שם קרית הארץ רחוב או רחובות; אַבְלַ מים (דה"ב ט"ז ד') כלומר אבל הסמוכה למי מרום ושוכנת במולא הירדן כמו בית מעכה שנתה כנראה בשמות א"י, ובמ"א (ט"ו כ') אַבְלַ ביח מעכה שמה, הבוונה אבל הסמוך לבית מעכה ובמ"ש, ועיין עוד פדשות בדברים כאלה בניאורי אבל העיר הרמור (דה"ב ח' ד') גמזו (דה"ב כ"ח י"ח) משומרון ועד ביח חורון (שם כ"ה י"ג) וכי"ב.

ואחרי הדמיונות האלה, אשר עליהם יוסיף לו עוד כל הקורא בעין פקוחה, הננו רואים כי אין נכונה פני דוברי עתק וכו' על ספר ד"הי לאמור כי מלא פני ספרו במעות כל יוכל לתקין ומסרון אשר לא ימנה; נדברה נא גם על סגנון הלשון בפרט.

לכל יש זמן ילדות וזמן גבורה וזמן זקנה. לאדם ולבהמה ולליץ האדמה, ליצרי האדם ולמעשיו ולכל חכמה ואזמה, וכן גם בלשונות בני האדם אשר מארץ החיים נגזרו ואת שמותן כל נשא על שפתיו, גם להן נמלא עתות כאלה, עת הנוערים בזות המרסה לה בזוהר נעוריה ובמשחק שעשועי עלומיה, עת הלהרים כלאה השמש בגבורתה ובכמה, ועת הערב בנטות הכללים וחסרה החמה כי פניה לא היו לה עוד כמירמי קדם, וכל מאגיח על הליכות לשון יון ואדום ימלא זה. נשימה עין על שלש המועדים האלה בל"הק ונראה כי משפט אחד לה עם האדם נשלש עתותיו עלי ארץ; בראשית מליאותה וילדותה לא תפשיט את המקרה והמואר מן הנושא ולא תתבוננהו בהפרדו מן העלם (חבסטרטקטן) כ"א כל מקרה אחר הוא בנושא (אין קהנקדטטן) לעיני החושים בו ידבק ולא יזח מן העלם כי עוד לא נעמה בלשון את זרועה להבדיל, וזה במנהג לעיני אדם אשר עוד לא התרחב גבול שכלם להפשיט את המקרים מנושאייהם ולהעמיד לנגד עיניהם דבר המופשט מן העלם כאחד בני החיים (ב) וזמה הענין אמרו דברה חורה כלשון בני אדם, כי כל מאגיח על ספורי התורה ימלא כי

(א) וזה ענין פתח השער בשמותל רק שהלשון מבורר יותר באמרו פתח העיר וכן תקן בפסוק ט"ו העירה ביחס שאליו תחת שנאמר סס ויבואו העיר, וחולי נחלף סס עיר עם שער עש"י דמיון וי"ד ושי"ן נכח עברי הנושן ובסירוס, ועוד ידובר מזה.

(ב) חל ימנה לנך להוליה עלי עלילות, וחל נח תחשוב קורה נעים! כי סרה חדנר חיו כזה על מעלת לשון קודש ועל תפארתו כמו שחשבו גם קלת חכמים ממה שכתבתי בענין זה במקום אחר (המעמר לס' בראשית ח' כי בענין פ"ח רפה כלשון ישמעאל) כי חלילה לי מחלקי לחשוב היות השפה הקדושה אשר בה הופיע חל משארן לשון עלגים נעדרת השלימות; אכן כאשר היא תפארת החומן והיא תהלתו חס ידיו רב לו להשפיל את כל מחשבותיו ודבריו למדרגת הילד הרך בלשונו ובמעלליו ובאחבתו אותו לה יקטן בעיניו ולא יגרע ערכו חס ירד חליו וידבר עמו בשפה אחת ובדברים אחדים; וזה מחשבות הילד משולכות עמו לדבק בו

ירבו בהם המושגים המוחשיים, ושמות הפעולה מופשטים מפועליהם אך מעטים המה. אך כאשר תגדל הלשון ותתרחב בלשון מדבריה, אז תרבה מושגים ומונחים תחליף בה להפשיט כל מקרה מן האיש אשר הוא דבק בו, תבנה אותו בשם מיוחד ותפיה בו נשמת חיים, ובזמן זה נכתבו רוב חלקי הנביאים הספוריים והמלליים (גם אשחר חובר בלשון המושלם הזה ע"י סופר מהיר בשפת הקדמונים אם גם לא היה בזמנם, ואף ס' ש"ה נראה שהוא מענין זה) וחז"ל אצרו על זמן הלז גדול כפן של נביאין שמדמין לורה ליוזרה. אפס גם לשפת קודש נקרבו ימי זקונים ושנות און חפץ בחטאות מדבריה, חיי הלשון ילכו הליך וחסור לעינינו, נח עלמיה יל ויתקרר ולא יחס להם גם בילדי נכרים אשר מכנס יסדרו בעדס (כמו ארמית וסורית ולפעמים גם ערבית) וכמעשה בני האדם אשר ישו עלילות איש שינה למעשי הילד, כן השפה בזקנותה ערומה כיום הולדה, תתנון כל מקרה וכל פעולה רק בהדבקם בעלם והיא נועה יותר אל המוחשיים מאל המושכלים, אך גם עדי הילדות וקלות לשונה הנעימה הוסר ממנה אחרי בלותה, כי כל אומר וכל מלה מקשה הוא ובכבדות תנהגו, ואם לפעמים תזכיר הושבחות ותפשיט המקרים מן העלמים אז הוא באופן זר מאוד (ד"מ תמור שמות המקרה המתארים היטב את הענין המופשט לענמו יבוא לרוב בספרים האחרונים רק דרך המקור כמו שיוזכר זה להלן בפרטות) וכל ספוריה המחדשים ישאו על מנחם את חותמת העת האחרונה. בזמן השלישי הזה לשפה הקדושה, אשר שמו בו גם בנות השיר והגנוזה שבה אל בית אביה ננעוריה, בעת הזאת נכתב הספר דברי הימים, ומעתה לא יפלא בעינינו אם בספורים המיוחדים אשר לו שינה זרקה גם (כי הדברים הנאמרים גם בספר שמואל ומלכים הם מחוקקים ומנוררים יותר בספרנו עפ"י ספר דברי הימים הגדול כמו שהזכרתי למעלה) ויאהב מאוד לספר את עניניו באופן מוחש ומתקבל לעין ולאוזן ולהרבות ההפלגה במעשים נפלאים ובנסיים אשר יעירו השתוממות וימשכו לבב (ראה ד"מ פרשת המגפה דה"א כ"א לעומת ש"ב כ"ד ובנין המקדש וחונכותו דה"ב ג' — ז' לעומת מ"א ו' — ט') וכן בתערובות מלות זרות אשר היו לעת ההיא נפי העם כמו שתראה בסמוך. ועתה אלקטה שכלים בפרטי הסגולות בלשון ובמליכה אשר בהם יפרר סופרנו (ועל הרוב גם ספר עזרא ונחמיה עמו) משאר ספרי הקודש הקודמים לו בזמן.

I. הגיוקוד כל הרואה על תמונת המלות בספרנו יראה כי מדרבו לכתוב אותן במלואותן אף כי בשאר ס"הק הם חסרים על הרוב כמו דויד גְדֻלָּה (דה"א י"ז ט') תחת גְדֻלָּה בס' שמואל, בורְיָגִים (שם כ"א ג') ת' מְרִגִים בשמואל, חִידוֹת (דה"ב ט' א') ת' חִידוֹת בספר מלכים וכדומה. ואף במקום שהעמיד הדגש אחרי התנועה לא התאפק מלהניח גם את הנח כמו גוֹלְדוֹ (דה"א ג' ה' ושם כ' ח') אֶלְגוֹגִים (דה"ב ט' י' וי"א) חוֹבְיִים (שם שם כ"א); כמו כן נראה כי יבוא רבוי הזכרים בשני יודי"ן לודיים (דה"א א' י"א) ת' לודים בתורה, פלשתיים (שם י"ד י"ד) ת' פלשתיים (ש"ב ה' י"ז), כשריים (דה"ב ל"ו י"ז) ת' כשרים (מ"ב כ"ה ה'); ויפלא הוא בעינינו לראות כי רוב חילופי הקרי והכתיב בשאר הספרים מתוקנים הם בספרנו גם בכתיב כמו שהזכרתי כבר למעלה, ובענין המלא והחסר נהפוך הוא כי ישלטו חילופי הקרי והכתיב בספרנו ובספרים האחרים כמו בתורה בשמואל ומלכים על מקומם יבואו בשלום, אמנם הטעם בזה, מפני שנכתב ס' ד"הי בזמן האחרון אשר לא ידעו בני העם לקרוא יהודית על נכון מפני שלא היתה לשון עברית על שפתימו והתעורר כבר נחמיה (אשר קרוב

ולחנין כל לקח טוב מפיו לטוב לו כל הימים; כמו כן אות היה על חסד הכורח יתייש ועל חכמתו הגדולה לבלי חבלית, כי נתחו לנו את תורתו הקדושה היו דברי קדשו בשפת עלומי' ואמרים מתחמי' עם הילדים אשר גדלו עתה תחת שבתו ומשענתו. למען יפעלו בלב בחיריו אשר עוד עמדו במלכ הילדות בעת ההיא משאת חיי נפשות (מלכד קולר רוח ועבודת קש אשר חסרו את רוחם בנחשתיים) ואמנם זולת תורתו והתגלותו, מה נהיה כיום הזה זולתי ילדים?

ה ק ד מ ה

לזמנו נשלם הספר שלפנינו כמו שיצורר להלן בפועל הספר) ואמר ובניהם חצי מדבר אשדודים
 ואינם מכירים לדבר יהודיה (י"ג כ"ד) וגם הנקודות לא באו במגלת הספר הקתום ונעדרו
 סמני הקריאה (כמו שהוא ברוב הספרים ביום הזה) על כן הוכרחו להקל ההבנה על העם
 ולכתוב המלות במלואותן ובשלימותן למען ירוץ קורא בו ולא ילך עקלקלות, וזה לך לאות
 שהעמיד וי' סימן הסולם גם אחרי תולדתו שהוא קמץ חטף ל'שָׁאוֹל לוֹ (דה"א י"ח י') אָוִיחוּ
 (ד"ה ב' ח' י"ח) [ושניהם במסרון וי' נספור אותו הענין בשמואל ומלכים], קִנְיָהוּ (ש"ס ל"א
 י"ב) קִנְיָהוּ (ש"ס ל"ד כ"ב), וכן הוסיף אל"ף לסימן קמץ גדול ד"מ ראמות (דה"א ו' ס"ה) ת' דְסוּחַ
 (יהושע כ"א ל"ח) וכדומה, ומה יראה כל משכיל אמת הדברים שכתבתי. וגם האחרונים
 השתמשו בדרך זה לשמן את הקמץ חטף ולהנדילו משאר תנועות בכתב בלתי נקוד ד"מ פירש"י
 (דה"ב ל"ב א') לְבָקְעָם כמו לבוקעם (ר"ל לְבָקְעָם) כמו על מְקָרָם בנסף. (עמוס ב' ו') כמו
 מוכרם (ר"ל מְקָרָם) וכו'. גם בעל ס' חסידים כתב בסימן תתפ"ב וז"ל הנותן סדור תפלות
 יכתוב אוהיוח מלאים כי כותנים מלאים למי שאינו בקי כגון בשרונה לכתוב וטהר לְבָנו
 לְעִבְדֶּךָ באמת יכתוב וטהר ליבנו לעובדך באמת, לננו מלא, לעובדך מלא, לשנת קודשך וכו'
 עיי"ש, וכן העיר הרב החכם רפ"פ בתולדות הקליר (הערה ט' אחרי שהזכיר ס' חסידים הנ"ל)
 על מה שנא בנוסחאות ישנות של פיוט אנוכי אֶמְצֵאוּ בהמליכי. ואם ימלא אמת או שמים
 בזאת בשאר ס' הק, ד"מ קְמוּהי ארץ (דברים ל"ב י"ג) מְיֻדְדִי בור (תהלים ל' ד') הַבְּגִיבִים (יחזקאל
 כ"ז ט"ו) אז יחדי הוא בדרך מקרה או מזמן האחרון, אך אם תוסיף להשגיח תראה כי לא
 עשו כן רק במלות שהטעות נוח בהם אך במקום שחשבו כי יזנה המקרא את ארמו בקריאה
 הנכונה ע"י הרגל המלה או ע"י חבור הענין לא הקפיד על זה, ויהי להפך כי החסיד את
 המלאים בשאר הספרים, ד"מ ביום הַשְּׁלִישִׁי (דה"ב י' י"ב) ת' השלישי (מ"א י"ב י"ג) הֵלֵא
 אמרתי אליך (דה"ב י"ח י"ז) ת' הֵלֵא (מ"ב כ"ב י"ח), הַסּוֹבֵב (דה"ב כ"א ט') ת' הַסּוֹבֵב
 (מ"ב ח' כ"א); וכן מֵאֵהוּ (דה"ב י"ח ו') ת' מֵאֵהוּ (מ"ב כ"ב ז') כי אם גם נקד בספרנו
 מֵאֵהוּ עפ"י ס' מלכים, נכל זאת הקורא מֵאֵהוּ עפ"י הנתיב לא הפסיד, ולהפך יותר נכון
 יהיה, כי אין אח פה יחס הפעול כ"א יחס החיבור וכמו עס. זולת זה יתכן גם שנכתבו
 פה הדברים מלאים בראשונה לפני הניקוד, ואחרי הניקוד נעדרו מאחר שאין לורך
 להם. גם בזאת תראה יגיע סופרנו להקל ההבנה כי יסיר ממלותיו כל נקודים
 יוכחי הכלל אשר בשאר הספרים ד"מ בשמות בור (דה"א י"א י"ז) ת' באר (ש"ב כ"ג ט"ו),
 הַסְּלָבִים (דה"א כ' א') ת' הַסְּלָבִים (ש"ב י"א א'), ובפועלים מְבִיא (דה"א י"א ב') ת' מְבִיא
 (ש"ב ה' ב'), וְיִבֹא (דה"ב י' י"ב) ת' וְיִבֹא (מ"ב י"ב י"ג) והרבה כדומה.

במנחה ארמיים תמלא בספרנו, כי יעמיד אל"ף בסוף המלות תמור ה"א (כי האל"ף
 בסוף השמות סימן הידיעה הוא בארמית) וסבחה ורעמא (דה"א א' ט') ת' וסבחה ורעמא
 (בראשית י' ז'); שלא (דה"א ב' י"א) ת' שלמה (רות ד' ב'); עכסא (דה"א ב' מ"ט)
 ת' עכסא (יהושע ט"ו ט"ז וכו'), ובשמות הכלליים מְבִיא (דה"ב א' ט"ז) ת' מְבִיא (מ"א י'
 כ"ח); כסא (דה"ב ט' י"ח) ת' כסא (מ"א י' י"ט) [כי המלה בלי ספק מנמי ל"ה אף שהיא
 על הרוב באל"ף]. אך אם היה הספר שהעתיק ממנו נושא וקדום לס' שמואל ומלכים (כמו
 דברי הימים הגדול) אז נמלא גם ההיפך, ר"ל כי תקן מנהג הארמי כמשפט העברי, ד"מ
 מיכה (דה"א ח' ל"ד) ת' מיכה (ש"ב ט' י"ג); ירושה (דה"ב כ"ו א') ת' ירושא (מ"ב ט"ו
 ל"ג). כמו כן תמלא מנהג ארמי בראש המלות ובאמצעיתם, בראש יקשה המבטא בהעמידו

ה ק ד מ ה

ט

ה"א ת' אל"ף ד"מ ה"י (דה"א י"ג י"ב) ת' א"י (ש"ב ו' ט') [ודוגמתו בדניאל (י' י"ז) וחיך
 יוכל ענד אדוני וגו'] ובשמות הפרטיים הררי (דה"א י"א ל"ה) ת' אררי (ש"ב כ"ג ל"ג),
 הדורם (דה"ב י' י"ח) ת' אדרם (מ"א י"ב ח'), עיין בחילופי ש"הפ להלן; ובאמלע המלות
 יוסיף אות נו"ן או רי"ש (ע"ד שינוא בארמית כונשרא לתרגום כישור, גרמיד ת' גומד,
 בורסא ת' כסא) כמו פִּלְגַּאֲסָר (דה"א ה' ו' ודה"ב כ"ח כ' ובחסרון אל"ף דה"א ה' כ"ו) ת'
 פִּלְאֲסָר (מ"ג ט"ו כ"ט), מִקְרָבֵל (דה"א ע"ו כ"ז) שיעורו מִקְבֵּל, דרמשק בכל הספר ת'
 דמשק, ועד"ז באסתר שרביט ת' שבט וכי"ב. ולפעמים יוסיף גם באמלע אות דל"ת (שהוא
 אות השימוש בארמית) ד"מ דרדע (דה"א ב' ו') ת' דרע (מ"א ה' י"א); הרמר (דה"ב ח'
 ד') ת' חמר (מ"א ט' י"ח כתיב) וכן יאמר בארמית אונא או אודנא על און. והוספות
 באלה ימצאו לפעמים גם בעברית הנקיה ד"מ שִׁרְעֵשִׁי (תהלים כ"ד י"ט) שיעורו שיעשי,
 חסדי ה' כי לא תִּמְנֶנּוּ (אינה ג' ח') שיעורו חמו, עִפְדֵי ת' עמי וכדומה, כי אין ספק
 שהתעורבו כמה דברים מארמית כל"הק מאז ומקדם, ע"י שהיו אבותינו בארס נהרים, רק
 שלא נמצאו ברבוי כל כך כמו בזמן האחרון ע"י הגלות. וזהו תמלא תשובה נלחא אל פליאת
 חכמים רבים במה שנאו בחורה כמה מלות ארמיות (עיין געזעניוס קורות לשון עברית §. 8)
 ואין להוכיח מזה מאומה נגד קדמות ספר התורה.

עוד ראוי להזכיר בענין הניקוד, כי יחליף כמה פעמים בסוף המלה, הנווי הנראה לנווי
 כגז ד"מ אֶבְיָהוּ (דה"א כ"ו י' ודה"ב ג' א') ת' אֶבְיָי; פיהו (דה"א ע"ז י"ב) ת' פיו (תהלים
 ק"ה ה'); ונטעחיהו (דה"א י"ז ט') ת' ונטעחיו (ש"ב ז' י') וכי"ב, וכנראה הוא יותר
 מושימות הלשון.

II. תמונת השמות. ממעט הסופר היא, נפרט בחלקי הספר אשר נתחדשו על
 ארס הספרים, להעמיד שמות עבריים על משקל ארמי, דרך משל בשוא בראש התיבה
 סִפְרָא (דה"ב ב' ט"ו) בְּרָבֵב (שס שס י') יֶבְרִי (שס ד' י"ז) ת' מִיְבָבָה (מ"א ז' מ"ו), מְנַח (שס
 ל"א ד') שאינו מלוי זולת זה רק באזמורי תהלים (אשר רבים מהם מאוחרים בזמן בידוע), וכן
 יֶשֶׁנִי (דה"א ו' י"ג) לד"ק ת' יֶשֶׁנִי; וכן ארס משקלים בלתי נהוגים, ד"מ מִלְכָּוָה בכל הספר
 ת' מִמְלָכָה. יֵיכֹוֹשׁ (דה"ב ל"ג ז') ת' עוֹלָם (מ"ב כ"א ז'), וכן שמות בתי"ו ופזח למשקל,
 חלמיד (דה"א כ"ה ח') תִּתְנִינּוּ (דה"ב ו' כ"א) ת' תִּתְנַבֵּה (מ"א ח' ל') ע"ד העניה (עזרא ט' ה')
 חכדיך (אסתר ח' ט"ו) כולם יקרים בס"הק; וכן יבואו שמות ארמיים כמו חֲבָתִים (דה"א ט'
 ל"א) גִּדְו (שס כ"א כ"ז) לתער המרב, צִרְרָבָה (דה"ב ב' ט"ו) מן צִרְרָה (במשקל פִּעַל העברי,
 אף כי ארמיה היא בלי ספק ואין עוד דוגמתה בס"הק); וכן גִּנְיָה (דה"א י' י"ב) רִפְסָדוֹת
 (דה"ב ב' ט"ו) גנוך (דה"א כ"ח י"א) כרמיל (דה"ב ב' ו' וכו'), בוץ (דה"א ד' כ"א, ט"ו כ"ז,
 דה"ב ה' י"ב וי"ג) והוא תואר לשש ונקרא בלשון חז"ל בשוף מס' ע"ז בשם בצבוץ (ביאוס)
 ולא נמצא זולתי באסתר וכיחזקאל המאוחר, וכן הזכיר מטבעות אדרבנים (דה"א כ"ט ז')
 אשר לא נמצאו רק בעזרא (ח' כ"ז) ובשנוי לשון דרכמונים (שס ב' ס"ט, נאמיה ז' ע' — ע"ב)
 והם מטבעות של זהב אשר הטבעו בארץ פרס (דמירוקאס) ונקראו לדעת חכמים על שם דריוש
 היסטואפי"ס, אך יש להסתפק בזה כי כבר נזכר המטבע הזה במלכות בורש מלך פרס (עזרא
 ט' ס"ט) וכן אמרו חז"ל (שקלים פ"ב מ"ד) כשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלים
 דרכמונות, ואולי נקרא המטבע על שם דריוש אחר הקודם לכורש; ובאמת לא נודע לנו מופת
 ברור בספרי קדם כי נקראו דרכמונים (דמירוקאס) על שם דריוש (אשר אין הדמיון גדול כ"כ
 בן שני השמות דרכמין או אדרבון ובין דריוש), ואולי ארס דרך ונקראו דרבון או דרכמון

ה ק ד מ ה

(כמו ארנמן שרשו ארג) ע"ד שאמרו בשקלים (פ"ב מ"א) מלטרסין שקלים לדרכונות מפני
 משאוי הדרך ובלכתם לדרכיהם החליפו את כספם במטבע דרכון שהיה של זהב ומשקלו שני
 סלעים (ועיין מרפא לשון להרב מהרמ"ל במס' ב"ב קס"ה ע"ב) וכן הוד מלכות (דה"א כ"ט
 כ"ה) אין לו רע רק בדניאל (י"א כ' וב"א) ומורה על מובן וחיפשטטט בלשוננו, טהרת הקדש
 (דה"ב ל' י"ט ודה"א כ"ג כ"ח בשינוי מעט) אינו נמלא רק בלשון המשנה חילין שנעשו על
 טהרת הקודש וכדומה, ש"לח (דה"ב כ"ג י', ל"ב ה') על כלי מלחמה אינו מלוי רק על
 המעט בעורף ואיוב ודומיהם - ולפעמים תמלא בד"הי מלות ארמיות, אף כי נמלאו בוגס
 בכנוייהם העבריים, ד"מ ממונים (דה"א ט' כ"ט) תחת פקידים (דה"ב ל"א י"ג), ש"ש
 (דה"ב ג' ט"ו) מן צפהא הארמית ת' ב"ת"ח (שס ד' י"ב), ש"ש (שס ט') שהוא תרגום
 חלר נישעיה א' י"ב ת' הצר (שס שס שס), צ"רי עזים (שס כ"ח כ"א) שהוא שס הארמי
 לשעירים (שס י"א ט"ו), פלגות (שס ל"ה ה') שס הארמי אל מחלקות (שס שס ד'), וכן
 יאמר בכל הספר לחם המערכת שהוא שס מדש אל לחם הפנים, אף שהזכיר גם זה האחרון
 פעם אחד (דה"ב ד' י"ט), וטעם הדבר נמ"ש למעלה, כי העתיק סופרנו את הדברים כאשר
 היו כתובים לשנוי בספרים הנושנים או הזדשים, ואולי נזון גם להנדל דק בין שני השמות
 ד"מ צפח י"ל שהוא שס כולל לשני הכותרות יחד, פלגות שס מיוחד למחלקות העם להנדלים
 מן מחלקות הכהנים הסמוכים שס, וכן הנדל בהפך בספר עזרא (ו' י"ח) ואמר כהניא
 בשלגתהון ולויא במחלקתהון, עורה שס מיוחד למזר ישראל להנדילה מן חצר הכהנים
 הסמוכה וכדומה. והנה שס ש"ק (הנוצר ז' פעמים נמ"כ פרשה י"ב וכן בפרשה כ"ב וביתאקאל
 כ"ז ע' וב"ו) מקורו בארמית נידוע מן ש"קא ואין זכר לו זולת זה בס"הק, וככל זאת נשמע
 בספרנו באותו ענין של ס' מלכים, אבל הפעל ש"קא אשר לא נמלא רק בלשון המשנה נאמר
 פה (דה"ב ל"ד י'), והטעם לדבר זה יתכן, מפני שאבד השם ש"קא ממנהג הלשון בעת כתיבת
 ד"הי, ומלף זה התחזק הפעל ברוך בשפת העם ונמשך גם עד זמן המשנה. וכן יאמר כבר
 לחס (דה"א ט"ז ג') ת' חלת לחס (ש"כ ו' ט') הנלתי נהוג בזמן ההוא. —

הרבים ינאו לפעמים בא"לף או יו"ד נוסף לפני סימן הרבוי ד"מ הַגְרָאִים (דה"א ה' י'—כ')
 ת' הגרים (תהלים פ"ג ז') כי היסוד הַגְרִי (דה"א י"א ל"ח וב"ז ל"א), בַּיְרִיחוֹ (דה"ב י"ז וב"ז ד') ת'
 בירנוח כי היסוד בלי ספק בַּיְרוֹ [נגזר מן בירח כמו גַּעְרוֹ (דה"א ז' כ"ח) ת' גַּעְרָה (יהושע ט"ז ט')] ו
 ולא בַּיְרִיחַ נמשקל זר כד"ק. ותמונה זאת היא במנהג לשון קו"ל ד"מ מן פירוש פרדסאוח
 (ניטין פ"ח ע"א), בפניות וגודגדניות (עירובין כ"ח ע"א) וכי"כ, ולזה בא גם מן מַגְדָּה מניוח (נחמיה י"ב
 מ"ז) או מנאות המורה להנהנים (שס שס מ"ד), ויש שיבואו שמות רבנוי, או בסמיכות רבוי,
 לרבנוי, אף שאינם נהוגים באופן זה בשאר ס"הק, ד"מ מן מספר מַסְפְּרֵי (דה"א י"ב כ"ג) גבור
 החילים (ז' ה'—מ', ד' פעמים ועוד הפעם י"א כ"ו) שערי מחנות ה' (דה"ב ל"א ב')
 עמי הארצות (שס י"ג י"ט) וכדומה. אך יש גם שיתקן תמונת הרבוי הבאה באופן זר בשאר
 ס"הק ד"מ אריות (דה"ב ט' י"ט) ת' אריות (מ"א י' כ'), וטעם מנהג הסוך כזה אין לו
 ביאור כ"א על הדרך שכתבתי.

הסמיכות הוא לפעמים באופן זר, ד"מ יסמך התואר אל המתואר אף כי משפטו בנפרד,
 אנשי החרים (דה"ב ט' י"ד) שיעורו אנשים החרים, מליצי שריי בבל (שס ל"ב ל"א) שיעורו
 מליצים שהם שריי בבל, ודוגמת זה בית הגדול (ירמי' נ"ב י"ג); וכן יסמך העלם אל שני שמות
 יחד, אל המקרה ואל הקנין, ד"מ בלי קדש האלהים (דה"א כ"ב י"ט), אהל מועד האלהים
 (דה"ב א' ג'), בלי שגדת בית ה' (שס ל"ו י') ע"ד הר קדש אלהי (דניאל ט' כ'). גם סמיכות
 ממומשת

ה ק ד מ ה

מחומשת גבורי חיל מלאכת עבודה בית האלהים (דה"א ט' י"ג) אין לו רע בס"הק, ורק רבוע מלאכה חורת נגע זרעת בגד הלמור (ויקרא י"ג נ"ט) נושאי ארון הנרות ארון כל הארץ (יהושע נ' י"א), כמעשה שפת כוס פרח שזונה (מ"א ז' כ"ו ודה"ב ד' ה').

III. המונח הפעלים. ראשית כל דבר תמלא בהשגיחך על תמונת הפעלים כי נאזו בו כמה פעלים מדשים לאלאי העת האחרונה ד"מ כרב"ל (דה"א ט"ו כ"ז) ד"דק (דה"ב ל"ד י') החיחש (דה"א ו' א') וכי"ב, וכן יבואו בנינים בלתי נהוגים בשאר ס"הק בפרט הפעיל בהוראת פעל חוזר, לה"ב י"ד (דה"ב כ"ה י"ט) שעורו להתנדד, החזיק (שס כ"ו ח') שעורו החזק, ודוגמת זה מרעיד (עזרא י' ט'). אך המעיין האמתי יראה בזה את עמל הסופר ויגיעו להקל הכנת סכרו על העם, או להשיג תכלית ספרו ביתר שאת, ולזה יחליף פעלים רבים בפעלים אחרים שהם מוחים יותר להבין, אף באותן הספורים אשר הוא מסניס עמהם מלה במלה, ובל זה בלי ספק רק לעזר הקורא ולנהנהו בלי כנדות אל מטרתו ואל תוכן דבריו, ד"מ וישטמו (דה"א י"ד ח' וי"ג) ת' וינטשו (ש"ב ה' י"ח וכ"ב), אז תצא במלחמה (דה"א י"ד ט"ו) ת' אז תחרץ (ש"ב ה' כ"ד), מרקד ומשחק (דה"א ט"ו כ"ט) ת' מפוז ומכרבר (ש"ב ו' ט"ז), ותמורה זאת גם לכבוד בית דוד היא, ספרו את ישראל (דה"א כ"א ב') ת' פקדו את העם (ש"ב כ"ד ב'), שלש אני נוטח עליך (ד"ה"א כ"א י') ת' נוטל עליך (ש"ב כ"ד י"ב), ונחשחים (דה"ב ז' ב') ת' והכרתים (מ"א ט' ז'), ותהפוך ותלך לארצה (דה"ב ט' י"ב) ת' וחפץ וחלך לארצה (מ"א י' י"ג), זהב טהור (דה"ב ט' י"ז) ת' זהב מופז (מ"א י' י"ח), ויבטו עליו (דה"ב י"ח ל"א) ת' ויסורו עליו (מ"א כ"א ל"ב), ועוד הרבה כאלה אשר קצר המצע מלהרחיב בהם הדיבור, וקורא משכיל יבין כי בכל אחד מהם נעשה השינוי לתכלית מן התכליות, אם להקל ההבנה או לחזק ולהחליש את מובן המלה כפי תכליתו. אך אות הוא על זמן מאוחר כי לא יקפיד להבדיל בין פעלי התנועה עלה, ירד, הלך, שוב, ד"מ להעלות (דה"ב ה' ב'), אף כי ירידה היא ע"פ מלכ המקום, וכן וירדו (דה"א י"א ט') אף כי ממטה למעלה היא, וישובו (דה"ב י"ט ח') אף כי הליבה סתמית היא וכענין ישובו רשעים לשאלה (תהלים ט' י"ח).

דרך העבר יבוא בספר זה לפעמים גם על אופן מאוחר מאד, והוא בציבור פעל היה עם זמן הבינוני, ד"מ ויהיו שלשה ימים בוזים (דה"ב כ' כ"ה), כי אמו היחה יועצחו להרשע וגו' כי המה היו לו יועצים (שס כ"ב ד'), וע"פ סיפור זה יסומן גם בלשונות המערב העבר הנשלים זמן רב (וענגסט פֿערקאנגענע זייט); ודרך כלל תראה כי פעל היה ומרעהו יש ימעטו בס"הק הראשונים, ובאשר יתאחרו הספרים בזמנם כן ירבה וכן יפרוץ בהם הפעל הזה כאשר יראה כל משכיל. דרך הבינוני אהוב מאד בעיניו, ויבוא על הרוב אף במקום שהיה המנהג בספרים הקדמונים להעמיד העבר או העתיד ד"מ ויועץ אל העם ויעמד משוררים לה' ומהללים להדרת קדש בלאת לפני החלון ואומרים הודו וגו' (דה"ב ב' כ"א) ורבים עוד. וכן ישמש בנינוני חמור המקור ושם המקרה, עזרו איש נדעהו למשחית (דה"ב ב' כ"ג), למישחית לו (שס כ"ב ד') שיעורו לשחת או להשחית (ודוגמתו דניאל י' ח' והודי נהפך עלי למשחית), הממלכה והמתחנשא לכל לראש (דה"א כ"ט י"א) שיעורו הממלכה והמתחנשא, ולפעמים גם ברבים ומללתיים למושמיעים (שס ט"ז מ"ב) הכוונה להשמיע כענין שבא בעזרא (ב' ס"ב) אלה בקשו כתבם המתיהשים שיעורו לה תיחש. דרך העתיד הוא על הרוב כמשפטו, רק שנאו לפעמים נקודות זרות כמו ויחלקם (דה"א כ"ג ו') או ויחלקם (שס כ"ד ג') ומלאתי להם ריע ויחלקם (זכרי' ז' י"ד) עיין בביאור. דרך המקור הוא אחת מסגולות המיוחדות בספרים האחרים, ויבוא על הרוב חמור שם מקרה קמושט ד"מ על הודות והלל לה' (דה"א כ"ה

ה ק ד ט ה

ג' שיעורו על התורה והתהלה לה', ולכל העלות עולות לה' (שם כ"ג ל"א) שיעורו ולכל קרב העולות, וכן כלי שרת והעלות (דה"ב כ"ד י"ד) הכוונה כלי שרת וכלי הקרבה בהעלות הקרבנות [לא כמו שנחקו המפרשים לבארו מענין עלי] ורבים כאלה (עיין ד"מ דה"ז ה' כ' ודה"ב ו' מ"א, ל"א י"ט, ל"ג י"ט, ל"ה ט"ז) ולפעמים יבוא המקור חמור דרך החלטה ונעחור להם (דה"א ה' כ') שיעורו ויפתח להם, והעלות עולה חום (שם כ"א כ"ד) שיעורו ואעלה עולה חום, ולזה יש רעים גם בשאר ס"הק. להורות אשר בספרנו יחשבו גם הפעלים בה"א המנטרף לפני העבר ד"מ ההקד"ש (דה"א כ"ו כ"ח) הנמצאו (שם כ"ט י"ז) ההכין (דה"ב כ"ט ל"ו) וכן ק"ה"ו (דה"ב א' ד') שיעורו בההכין, אך דוגמתו גם הקלבווא (אמו יהושע י' כ"ד) השקפה (רות ב' ו' וד' ג') [כי הנגינה מלעיל וזה אינו במנהג בנינונים].

<p>ומאהנת סופרנו להקל הנות הספר ופזטות הסימור, ישמיט גם כל העניינים שהם רק לפאר המלה, כמו ה"א ונו"ן נוסף לפני פעלי העמיד, וכן מלת נא ובפל המקור לפני הפעל ד"מ:</p>	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">ת' ואכריחה (ש"ב ז' ט')</td> <td style="width: 50%;">ת' ואכריח (דה"א י"ז ח')</td> </tr> <tr> <td>ת' השרה (מ"א ט"ו י"ט)</td> <td>ת' השר (דה"ב ט"ז ג')</td> </tr> <tr> <td>ת' מ"דה (שם כ"ב ט')</td> <td>ת' מ"ח (שם י"ח ח')</td> </tr> <tr> <td>ת' יאמן נא (שם ח' כ"ו)</td> <td>יאמן (שם ו' י"ז)</td> </tr> <tr> <td>ת' הנה נא וגו' (שם כ"ב י"ג)</td> <td>הנה וגו' (שם י"ח י"ב)</td> </tr> <tr> <td>ת' ידעון (שם ח' ל"ח)</td> <td>ידעו (שם ו' כ"ט)</td> </tr> <tr> <td>ת' הלהמון (שם י"ב כ"ד)</td> <td>תלחמו (שם י"א ד')</td> </tr> <tr> <td>ת' תעשון (מ"ב י"א ה')</td> <td>תעשו (שם כ"ג ד')</td> </tr> <tr> <td>ת' בנה בניתי (מ"א ח' י"ג)</td> <td>בניתי (שם ו' ב')</td> </tr> <tr> <td>ת' חכה הכיח (מ"ב י"ד י')</td> <td>חכית (שם כ"ה י"ט)</td> </tr> </table>	ת' ואכריחה (ש"ב ז' ט')	ת' ואכריח (דה"א י"ז ח')	ת' השרה (מ"א ט"ו י"ט)	ת' השר (דה"ב ט"ז ג')	ת' מ"דה (שם כ"ב ט')	ת' מ"ח (שם י"ח ח')	ת' יאמן נא (שם ח' כ"ו)	יאמן (שם ו' י"ז)	ת' הנה נא וגו' (שם כ"ב י"ג)	הנה וגו' (שם י"ח י"ב)	ת' ידעון (שם ח' ל"ח)	ידעו (שם ו' כ"ט)	ת' הלהמון (שם י"ב כ"ד)	תלחמו (שם י"א ד')	ת' תעשון (מ"ב י"א ה')	תעשו (שם כ"ג ד')	ת' בנה בניתי (מ"א ח' י"ג)	בניתי (שם ו' ב')	ת' חכה הכיח (מ"ב י"ד י')	חכית (שם כ"ה י"ט)
ת' ואכריחה (ש"ב ז' ט')	ת' ואכריח (דה"א י"ז ח')																				
ת' השרה (מ"א ט"ו י"ט)	ת' השר (דה"ב ט"ז ג')																				
ת' מ"דה (שם כ"ב ט')	ת' מ"ח (שם י"ח ח')																				
ת' יאמן נא (שם ח' כ"ו)	יאמן (שם ו' י"ז)																				
ת' הנה נא וגו' (שם כ"ב י"ג)	הנה וגו' (שם י"ח י"ב)																				
ת' ידעון (שם ח' ל"ח)	ידעו (שם ו' כ"ט)																				
ת' הלהמון (שם י"ב כ"ד)	תלחמו (שם י"א ד')																				
ת' תעשון (מ"ב י"א ה')	תעשו (שם כ"ג ד')																				
ת' בנה בניתי (מ"א ח' י"ג)	בניתי (שם ו' ב')																				
ת' חכה הכיח (מ"ב י"ד י')	חכית (שם כ"ה י"ט)																				

ואם המלא תמלא לפעמים ההפך מזה, כבר הודעתך הטעם כי העתיק לפעמים מספר ד"הי הקודם בזמן ולא רנה לשנות.

גם סגולה זאת מיוחדת לו כי ישמיט לפעמים פעלי העזר ונווי הגוף, ד"מ הוא בשלשה הגזורים (דה"א י"א י"ב) שיעורו הוא היה, עמכס בדבר משפט (דה"ב י"ט ו') ש' והוא עמכס, ואתה בתליים רעים (שם כ"א ט"ו) ש' ואתה חתיה בתליים, וכן דה"ב ל"ה כ"א ול"ו י"ט; וכן ישמיט פעל שלח ופעל עשה ד"מ ויבא חלקיה ואשר המלך (שם ל"ד כ"ב) הכוונה אשר שלח [דוגמתו ואת הרעה אשר הדד (מ"א י"א כ"ה) ש' אשר עשה הדד], ולא להשחית לכלה (שם י"ב י"ב) ש' ולא עשה להשחית וכי"ב. גם נווי הפעול ישמיט ויסמוך על הקודם ונסב חומה (שם י"ד ו') ש' ונסב אותם חומה וכדומה, אך דוגמת זה תמלא גם בשאר הספרים וישליכו הרבים (מ"ב י' כ"ה) ש' וישליכו אותם, וישים לו (ז"א ח' י"א) ש' ושם אותם לו וכי"ב.

IV. חסונה המלות. ראשית כל דבר תראה כי מאהנתו להקל מקרא ספרו ולדבר מפורש ושם שכל יעמיד את אותיות השימוש אשר יחסרו בשאר הספרים ע"י מנהג הלשון ד"מ ויבאו העירה (דה"א י"ט ט"ו) וילך רחנעם שבמה (דה"ב י' א') ת' שנאמר באותו ענין בשמואל ונמלכים רק העיר, שבם, בלא ה"א בסיף תמור למ"ד היחס; ויבאו עבדי דוד אל ארץ בני עמון (דה"א י"ט ב) ויעל מלך ישראל וגו' אל רמות גלעד (דה"ב י"ח כ"ח); בבית האלהים (שם ד' י"ח) בבית יער הלנון (שם ט' ט"ז) ויהי אתם בבית האלהים (שם כ"ב י"ב) בכל העניינים האלה נחסרו קימני היחס בשמואל ומלכים. גם במלות אלו — על המתחלפים בס"הק,

הקדמה

יא

יחקן הסופר את הלשון באופן היותר מכוון, ותכבד המלחמה על שאל (דה"א י' ג') ת' אל שאל (ש"א כ"ג ג'), על עגלה חדשה (דה"א י"ג ז') ת' אל עגלה (ש"ב ו' ג'), אל עיר דוד (דה"א י"ג ג') ת' על עיר דוד (ש"ב ו' י'), האעלה על פלשתיים (דה"א י"ד י') ת' אל פלשתיים (ש"ב ה' י"ט), נפולים על ההרים (דה"ב י"ח ט"ז) ת' אל ההרים (מ"א כ"ב י"ז) וכו'.

ואלה הם סגולות פרטיות במלות ההמשך.

I. אשר, יבוא לפעמים ללא לורך כלל ד"מ ומן בני ישראל אשר לא נתן שלמה לעבדים (דה"א ח' ט'), כי המכים אשר הכוהו (שם כ"ב ו') ובמלכים יחסר כמשפט [ושבעים זקנים תרגמו בזיונית כאילו כחוב מן המכים תמור כי ואז בא אשר על נכון], אך גם השמיטו במקום שבו שם ללא לורך, העומדים לפניו (דה"ב י' ח') ת' אשר העומדים לפניו (מ"א י"ב ח'), וכן השמיט אותו (בסיפורים החדשים) במקום שהיה ראוי לבוא ד"מ אל הכינותי לו (דה"א ט"ו י"ב) שיעורו אל (המקום) אשר הכינותי לו, מן השלל הביאו (דה"ב ט"ו י"א) ש"מ שלל אשר הביאו, עם לבנס שלם אליו (שם ט"ז ט') ש' עם (האנשים) אשר לבנס שלם אליו, ה' הטוב יכפר בעד כל לבנו הכין (שם ל' י"ח — י"ט) ש' בעד כל (איש) אשר לבנו הכין [והראש"ע סוף ס' נחות נתקשה הרבה בפסוק זה ואליו נזון הרד"ק בפירושו עיי"ש] וכ"ב, וזה עפ"י מנהג הלשון לכלול מאמרים ומשפטים שלמים עם פעליהם ועם מלות השימוש שלהם כאילו הם שם אחד ד"מ אדירי-כל חפצי בהם (תהלים ט"ז ג') שנסמך אדירי אל מאמר כל חפצי בהם כאילו הוא שם מיוחד לעצמו, וכן יחסנו בספרנו הכינותי לו, השלל הביאו, לבנס שלם, לבנו הכין לשמות ותוארים בפ"ע ועליהם מוסמות מלות היחס אדירי וכו'.

2. הוי"ו, יבוא לביאור הקודם ולא לסימן החיבור לבד ד"מ והם על האפחה ולבקר לבקר (דה"א ט' כ"ז), משרתים ולהזכיר ולהודות (שם ט"ז ט'), ואגיד לך ובית יבנה לך ה' (שם י"ז ז') אם תלך לפני כאשר הלך דוד אביך ולעשות ככל אשר לויתידך (דה"ב ז' י"ז) החל שיר ה' וחללות ועל ידי כלי דוד מלך ישראל (שם כ"ט כ"ז) והדומים, ודוגמתו בש"א (כ"ח ג') ובמ"ב (ח' י') עיין רלב"ג שם.

3. כי, יבוא בספרנו כמה פעמים לא לטעם ולא לתנאי כ"א לסימן החיבור סתמי ולהמשך הקודם לבד עיין כזה בדה"א (י"ב כ"ב) ובדה"ב (ו' י"ג, ז' ט', י"ב י"ג, כ"ה ד' וכי"ב) נפוט אם יוסף באמלע הענין דבר מה על ס' מלכים אז יחזרהו ע"י מלת כי, ד"מ כי עשה שלמה כבוד וגו' (דה"ב ו' י"ג) נוסף על לשון ס' מ"א (ח' כ"ב), כי בן ארבעים ואחת שנה רחנעם וגו' (דה"ב י"ב י"ב) הוסיף על הענין בלי המשך כלל מפני שלא הזכיר זה בראש מלכות רחנעם כמו במ"א (י"ד כ"א). גם התוספת הידוע לתפארת האשוריים מן ויהי בנחת הכהנים מן הקודש (דה"ב ה' י"א) עד והבית מלא ענן (זס שם י"ג) מתחיל במלת כי כל הכהנים ונוסף על מ"א (ז' י').

4. הלמ"ד היא אחת האותיות העומדת בכל פנה בד"ה ובעזרא ותשתמש לכל מיני היחס והקישור, גם לא יקשה על סופרנו להזכירו במאמר אחד כמה פעמים ד"מ היו לחיל לרוב לרכב ולפרשים להרבה מאוד (דה"ב ט"ז ח') ללא חלקי אחת וללא נהן מורה וללא תורה (שם ט"ו ג') לחלי לאין מרפא (שם כ"א י"ח) ויפיל מנוסים לחין להם מחיה (שם י"ד י"ב) ותמור יחס הפעול ויגלס לרחובני ולגדי וגו' (דה"א ה' כ"ו) כמנהג הארמי, ותמור יחס שמענו ויבא שלמה לבמה (דה"ב ח' י"ג) שיעורו מן הבמה, וגם ללא לורך כלל כמו למקטון ועד גדול למחיש ועד חשה (שם ט"ו י"ג). ונפלא הוא שאין זה רק בסיפורים המיוחדים בד"ה, ויהי להפך בפדשויות השווים בענינם לשמואל ומלכים, כי ישמיט סופרנו הלמ"ד הנוסף בהם ד"מ מאיש ועד

ה ק ד מ ה

יעד אשה (דה"א ע"ז ג') ת' למאיש ועד אשה (ש"ב ר' י"ט), מן היום (דה"א י"ז ה') ת' למיום (ש"ב ז' ו'), מגדול ועד קטן (דה"ב ל"ד ל') ת' למקטון ועד גדול (מ"ב כ"ג ב') וכו'. והטעם מנאר ממ"ש למעלה, כי עניני ס' שמואל ומלכים תקן והטיב עפ"י ד"הי האריך המחבר בשפה ברורה, והדברים החדשים בספרו שאב ממעינות המדרש שהזכיר, וזה לא חובר בצלמותו עד הימים האחרונים.

5. מן - נפלא הוא לראות שימוש היחס הזה בד"הי על אופן הנהוג כעת הזאח בשפת ארפת ואיטאלי"א (de, di) ר"ל לסמן כל סך כלתי מסוים ע"י סימן החלקי (טהיילונגסטר-טיקען) ד"מ ויבקר מכל בחור מישראל (דה"א י"ט י') ולא פירש מה בחר? — אך שיעורו כאלו אמר ויבחר לו מספר מה מנאורי ישראל, מן חס היושבים שם לפניו (שם ד' מ') מאלו לנכח על מלאכת בית ה' (שם כ"ג ד') ויפרוץ מכל בניו (דה"ב י"א כ"ג) ועמהם מחעזונים (שם כ"א) ועוד דה"א ט' ל"ב, כ"ו ח', ונדעה"ב י"ט ח', ל"ו ז' וכו'. — אף זאת ממנהג לשון סוריא היא, להעמיד אותיות ת' מלות השימוש ולחברם יחד באופן שיקשה על המבוא ד"מ לבראשונה (דה"א ט"ו י"ג) מהשמים (דה"ב ז' א') להגדוד (שם כ"ה י') וכן ה"ז ת' אשר לפני פעלי העבר ההקדיש, ההכין כחומר אלל הפעלים, מלפני (דה"א י"ט ח') ת' משני (ש"ב י' ח'), להעם הזה (דה"ב י' ז') ת' לעם הזה (מ"א י"ב ז') וכו'. וזה כמנהג לשון חז"ל להכפיל כמה אותיות השימוש בראש המלה כמו דמדאורייתא בטל גיטא (גיטין ל"ג ע"א) אמר אביי לכרמר (שם נ"ט ע"ב) ורבים עוד.

אכן אין זה ב"א בספור הפשוט, אך במאמרים המליציים והסוף הוא, כי תפארת המליצה הקודמת (ר"ל ב"ק הקודמי) לקצר בכמו' השיר ולהרבות עי"ז איכותו, ולזה ימעטו בה מלות השימוש עד מאוד כי הם ירחיבו המליצה באיכות, אך בספרנו חלה כוונתו על ערבים וכל תכליתו להקל ההבנה ולהועיל לקוראיו בלשון טוב להשכיל, ולזה יעמיד במליצותיו כל מלות השימוש על מכונס, וכל זה יתאמת לך פעמים רבות בהשוותך פרה"ט בתהלים לעומת רעותה דה"א (ט"ז כ"ב — ל"ג) עיי"ש בניאור הכתובים, וכן בשאר המליצות מן היום (דה"א י"ז ה') ת' למיום (ש"ב ז' ו'), מן אחרי הכאן (דה"א י"ז) ת' מאחר הכאן (ש"ב ז' ח') וכדומה. עוד זה תמצא בהשגיחך על מלות השימוש, כי הזמן האחרון ה"ך והחליש את סימני השימוש ואינם חזקים ומדוייקים כלפנים ד"מ יש עמך מלחמות, בזעף עמו על זאת (דה"ב ט"ז ט' י') הנה אין למלת עם ההוראת ההתנגדות כמו למלת על הנהוגה תמור זה בשאר ס"הק, וכן וילא לפניהם (דה"א י"ד ח') אינו חזק ודי באר לסמן את תנונת ההולך לקראת האויב, ומאמר זה תקון מאוחר הוא, כי בש"ב (ה' י"ז) נאמר תמורתו וירד אל המצודה מה שאין לו מוזן כלל בהמשך הענין.

V. בחבור המאמרים. מלבד מה שהזכרתי כבר את מיני החיבור אלל השמות והפעלים והמלות עוד אעריך קורא נעים! בקלרה על אופני קישור הנודעים רק מלשון האחרון במשנת חז"ל ד"מ הן — הן להורות על שווי שני דברים בענין אחד (דה"ב ז' י"ג) ובי מי אני (דה"א כ"ט י"ד) ח"ך (שם י"ג י"ב) גם למבראשונה (שם ט"ו י"ג) הרבנתו לד"ק למה בראשונה והוא סימן הטעם (איונדעק) אשר לא נודע לנו רק מספרי החוקרים אשר לנו, נפרע בהעמקית אכן תנון. ודוגמת זה בא בעזרא (ב' נ"ט) להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם, ובא אם זולת ה"א השאלה לפניו מה שאינו נהוג רק בלשון המשנה.

והלשונות המיוחדים בסגולת ספרנו הם: א. התייחש להורות על סדר התולדות והיוחסין בא עשרה פעמים דה"א וחמשה פעמים דה"ב, אך זולת זה לא נמצא רק בעזרא (ב' ס"ב, ח' א')

א' ו' (ונכחיה) ז' ה' ומ' ד' . והאחרונים הרמינו הוראת יחס גם לשאר הדברים אשר יקשרו יחד ויסתובבו זה מזה בדרכי אב ותולדה . ב . החחוק להורות על המתעורר נכחו ויבנה את הענינים המתנגדים נגדו מצד טבעו או מטבע זולתו , ומאמר זה נמלא שנים עשר פעמים בספרנו , אך יקר הוא מאוד בס"הק האחרים , בפרט ביחס עם להורות על העזר והתשועה לאחרים (דה"א י"א י' ודוגמתו רק בדניאל י' כ"א) או ביחס לפני (דה"ב י"ג ז' ומ'). ג . להשחית תואר מיוחד בספרנו להפלת ענין רע ד"מ גנה לבו להשחית (דה"ב כ"ו ט"ז) וכל כלי מזמדיה להשחית (שם ל"ו י"ט) או היו לו יועלים וגו' למשחית לו (שם כ"ג ג') עזרו איש ברעהו למשחית (שם כ' כ"ג) ועוד בא השחית פעמים רבות זולת זה בדה"ב להורות על הריגה ובריחה באופן כלתי נהוג בשאר ס"הק ד"מ וישחיתו את כל שרי העם (שם כ"ד כ"ג) וכדומה . ד . המון ישמש בספרנו לכל רבוי יותר מן האנהג ד"מ המין נשים (דה"ב י"א כ"ד) ההמון הזה אשר הכינונו (דה"א כ"ט ט"ז) והנותר את החמין (דה"ב ל"א י') ובפרטות על לבא מלחמה (י"ג ח' , י"ד י"א , כ' ב' וי"ב וע"ו וכ"ד , ל"ב ז').

ה . הכהו הראש או הראש תואר נהוג לכהן הגדול מה שאין כן בס' מלכים (זולתי בפרשת הגלות כ"ה י"ח נאמר שם שריה הכהן הראש) וגם זולת זה בא תואר ראש בספרנו לכל מזגיה וזר ומנהיג ונמלא בדה"א קרוב לשבעים פעם . ו . מאמרים רגילים על לשון סופרנו : הבן לב לדרוש ה' (דה"ב י"ב ג' , כ' ל"ג , כ"ז ו' , ל' י"ט) או סתם הבן לב (דה"א כ"ט י"א) וגם זה אינו נמלא רק בכתבי קדש המאמרים (ד"מ תהלים ע"ח ח' ואיוצ י"א י"ג) . ויחי קצף או בואח קצף על—להורות על הרעה אשר חמלא את המלך ועמו נחרון ה' על פשעים (דה"א כ"ז כ"ד ודה"ב י"ט ב' וי' , כ' ל"ג , כ"ד י"ח , כ"ט ח' , ל"ב כ"ה וכ"ו) . אם תדרשוהו ירש לבם ואם תעזבוהו יעזוב אתכם בלשון נופל על לשון מלוי כולו או מקלתו בדה"א (כ"ח ט' ובדה"ב י"ב ה' , ט"ו ד' וט"ו , כ"ד כ') וכענין זה האמינו בה' אלהיכם וחאמנו (שם כ' כ' ודוגמתו ישע"י ז' ט'). שובו אל ה' אלהי אברהם יצחק וישראל וישב אל הפליטה (שם ל' ו') הכל בלשון נע"ל . היה או נמצא דברים טובים להורות על מעשים ישרים (שם י"ב י"ב וי"ט ג'). גם מאמר ככתוב בתורה משה או על ידי דוד מלך ישראל נמלא בשפתיו פעמים רבות וינורר עוד להלן בתכלית הספר :

עוד ראוי להזכיר בסוף מאמר זה , כי היו שרי תהלים שגורים צעת ההיא צפי העם ורגילים מאוד [כמו שנראה כבר כמה כתובים בירמיה נעתקים פעם ופעמים מספר תהלים (י' י"ג ונ"א ט"ז מתהלים קל"ה ז' , י' כ"ד מתהלים ע"ט ו' וכן מאמר הודו לה' כי טוב וגו' הנהוג רק בתהלים יזכיר בשגוי מעט בפרשה ל"ג פסוק י"א) ושירת יונה וחזקיהו סגנון תהלים על מלותיה ומאמריה בידוע גם פרשה נ"ג בתהלים לקוחה היא בזמן האחרון מפרשה י"ד (כנראה מאיזהו מלות מאוקרות אשר בה ומשם אלהים ת' שם הרחמים , ע"פ מנהג הספרים האחרונים למעט בקריאת שם האפורש , או להשמיטו כלל וכלל כמו במגלת אסתר) גם עמוס (ו' ז') יפארו מאוד באזרו כדויד קשנו להם כלי שיר] ולזה בא חלקים רבים מהם בספרנו , ד"מ דה"א ט"ז מורכב מק"ה וכו' בתהלים ; כי גרים אנתנו בארץ וגו' (דה"א כ"ט ט"ו) מורכב מתהלים (ל"ט י"ג וקמ"ד ד') ; קומה ה' לנוחך וגו' (דה"ב סוף ו') הוא מתהלים (קל"ב ח' וט') רק כי קנה סופרנו את המלקוח בשגוי מעשה להחליף מלין מעטים ולכוון הדברים ביותר אל מלכ העם ולשונו צעת ההיא . אך יותר מכל אלה נראה שהיו שיכי הלל (קי"ג — קי"ט) הנאמרים כיום הזה בתגים ובמועדים , נהוגים מאד צעת ההיא ונקראים בשם הנוכחי , הלל או הלל הגדול של דויד , כי עפי"ז ילא כנונה ביאור כמה פסוקים קשים , ד"מ כי עמדו הלויים ככלי שיר ובהלל דויד בידם (דה"ב ז' ו') שיעורו לדעתי שהיו מגלות בידם אשר עליהם נכתב הלל

ה ק ד מ ה

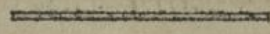
הלל של דוד, וכן יפוצו ומודיעים להלל (שם כ"ג י"ג), ועוד פסוקים רבים כד"ה ובעזרא מענין זה; והנה מאמר הודו לה' כי טוב כ"ל"ח הנאמר במזמורי תהלים (ק' — קל"ו) שלשים וחמשה פעמים כולו או מקלתו, לא נמלא רק בעזרא (ג' י"א) ובספרנו כמה פעמים, וסופרנו ימים מאמר זה לא אחת ולא שתיים צפי הלויים המזכירים, אשר שזון לבו המה וכל חפזו בס', ד"מ בחזנות הבית (דה"ב ה' י"ג) ויהי כחמד למחללים ולמזכירים וגו' ולהודות לה' ובהרים קול במחללים ובכלי השיר ובהלל לה' ב"ל"ח וגו' ואזר דברי שלמה ישנה וישלש זה בראש פרשה ז' פסוק ג' ושתתוו והודות לה' כי טוב כ"ל"ח ובפסוק ו' והלויים בכלי שיר ה' אשר עשה דויד המלך להודות לה' ב"ל"ח. ודוגמת זה עוד בדה"א (ט"ו ל"ד ומ"א) ובדה"ב (כ' כ"א) וכן הודות והלל יבוא פעמים אין ספורות כד"הי בתואר שמות המקרה [ד"מידותון הונא על הודות והלל לה' (דה"א כ"ה ג') וב"ב] ויתנו עדיהם כי נשואים היו על שפתי העם ובפיהם ירנו סלה.

ב. בחילופי הסיפורים.

שני הספרים אשר היו מעיני הישועה ומקור עזרה לסופר ד"הי, ר"ל דברי הימים הארוך וספר מדרש המלכים הם הסנו גם חילוף בתוכן הספורים, ד"מ בחיי יואש ואזני אחזיהו וכן בחיי יהויקים, גם בפסוקים נפרדים ימלא ענין מהופך, ד"מ ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשה בל ימיהם (מ"א ט"ו ב') ובדה"ב (ט"ו י"ט) ומלחמה לא היתה עד שנת שלשים וחמש למלכות אסא; בחיי יהושפט (מ"א כ"ב מ"ד) אך הנמות לא סרו עוד העם מזנחים ומקטרים בזמות, אך בדה"ב (י"ז ו') הסיר את הזמות ואת האזרים מיהודה, אך סתירות כאלה הם רק למראה עין ולא יבצר מאת כל איש חוקר לבארם היטב אם רק אהבת האמת והאמונה באמונה היא אחר, עיין מ"ש עליהם בניאור הכתובים כי פה קצר המלע; כמו כן אבאר שם שלשה עניינים נפלאים בפרשה ט', אשר מהם החליטו החכמים הזכרים בראש המאמר, כי כחב הסופר את ד"הי בכלל ובחסרון ידיעת ל"הק, והם בפסוק י"ב: מלבד אשר הביאה למלך שלמה ת' שנאמר במ"א (י' י"ג) מלבד אשר נתן לה כיד המלך שלמה; ובפסוק י"ד מלכי יִעָרְב ת' מלכי הָעָרָב (שם י"ד); ובפסוק כ"א אגיוח הילכוהו חרשיש ת' אני חרשיש (שם כ"ב). ואמה קורא נעים! חסלת לאשר אשפיר לי המקום לבאר בניאורי הפליאות והישובי בעניינים האלה, כי יראתי פן תעבור הקדמתי על גדותיה ואפיקיה ואז תקלר נפסך בעמל עינים וביגיעת בשר מבלתי יכולת לקרוא על פני בלה. רק באחת אובימה ואערכה לעיניך איך השגחה מקלקלת השורה ותעור עיני פקחים (וגם עיני חכם יודע ס"הק באיש געזעניוס) כי שלשת האנשים התגוללו גם יחד על סופר ד"הי באמרו (דה"ב ל"ד כ"ה) ותהך חמתי על המקום הזה ולא חכבה, ויתמהו איש אל רעהו בהראותם חסרון גדול בידיעת הלשון, כי בא ותהך תמור ונצהה (מ"ב כ"ב י"ז) ואיך יכוון ולא חכבה על ותהך שהוראתו על נזילת המים ולא על להנת האש? — יכמרו נא רחמינו גם על שפת עלנים בנבואת ירמיה (ז' כ') הנה אפיו והמתי בחכת אל המקום הזה ובערה ולא חכבה, ונבואת נחיש (א' ו') חמתו בחכה באש! ומי לא ידע כי פעמים רבות ידמה הנביא ברעיונו את חרון ה' בנהרות אש ואת חמתו כמטר גפרית ולהבנים אשר יתנפלו משמי מעל ויחלו על ראש מורדי אור ולא יכנו? — והמתרג' הארמי השביל להעתיק בדרך כללי ותהך חמתי וחל רוגו. גם על זה עוררתיך כבר למעלה, כי לא שם הסופר הנאמן מסוה על פניו ולא הליט את ספרו באדרת קדם למען ישוה במעלת לשונו למעלת הנביאים הראשונים, כ"א יביע אומר כפי הספרים אשר לפניו ומלתם על לאו פעם בשפת קדומים ונתקון הלשון יותר מספר שמואל ומלכים, ופעם בשפה בלתי ברורה ובאותות

ובאיותות הימים האחרונים, ולא יתעלם מאת כל נבון לב כי בהוסיפו עניינים על ס' שמואל ומלכים ויארבו יותר מדאי, אז הברת פניהם חענה בהם היותם ילידי הזמן האחרון (ד"ש דה"ב כ"ב ד' לעומת מ"ב ח' ב"ז) גם התפלות והמליצות אשר יוסיף יעידו בלאונם כי היו זמן רב רק קבלת פה לבד, ובהשגות הלשון נשחנו גם הם כפי מדבריהם (מפאת הלורה ולא מפאת הקומר) עד שגרשמו בנחב ובמדרש סמוך לדור הסופר. עם כל זה אין להנחיש כי גם באלה האחרונים תחזוק הלשון לפעמים ותהי לה עדנה אחרי בלומה, כפרט דברי אניה אל העם (דה"ב י"ג ד' — ג') הם רבי האיות וירדו חדרי נפש אם גם הזמן האחרון בתוב בלפון שמיר על כל מלה ומלה, ובמה פרשיות אשר תקשה הבנתם בנניאים ראשונים מתוקנים פה בקלות הלשון והמליצה ובסדר הסיפור ד"מ ספור לכידת ליון מנולל הוא מאוד וקזה להבן בש"ב פרשה ה', אך סופרנו בדה"א פרשה י"א יסיר העורים והפסמים וכל דבריו נחמדים להשגיל בהמשך ובטוב טעם, וכן מליצת התורה בימי יאשיהו מפוארת בספרנו (דה"ב פרשה ל"ד) ע"י סדר נכון ומערכת הסיפור יותר ממ"ב (פרשה ב"ב). גם בזה נאווה לו היתרון, כי לא ינחק חוט ספוריו ע"י אמרי אנשים המדברים ליצמם או לרעיהם, כ"א יודיע הענין בלשון נסתר ונדרך הסיפור המוחלט, ולפעמים (דה"ב כ"ד י"ז, ל"ג י' ו"ג) נראה עוד איותות ורשומים על דבריו אנשים אשר כתובים היו בתחלה וניתקו מעקום חיבורם, וכן יאמר למנות את ישראל (דה"א כ"א א') ת' לאמור לך מנה את ישראל (ש"ב כ"ד א') וצ"ע דה"ב ל"ד ט' לעומת מ"ב כ"ב ד', ודה"ב ל"ה א' לעומת מ"ב כ"ג כ"א, ואם יביאנו ההכרח להזכיר דברי המדברים אז עכ"פ יקלר מאוד ודה"ב ל"ג ט"ז — י"ט), כמו בן ישמיט מאהבת הכיורו כל עניינים קטני הערך וסוף לחבליהו ד"מ ת' ויקח יהודע הכהן ארון אחד ויקב חור בדלתו ויתן אותו אלל המזבח מימין וגו' (מ"ב י"ב י') יאמר בקיבור ויעשו ארון אחד ויתוהבו בשער בית ה' חולה (דה"ב כ"ד ח'). גם העניינים המליציים יסיר מן הספיר הפשוט, ד"מ ה"א ונו"ן נוסף בפעלים ומלת נא וכפל המקור כנזכר למעלה, וכן יאמר אני ח' אנכי המדייק יותר מדאי, ולא יננה האומות בכנויי הנקבה כ"א בזבירים ד"ג ויהיו מואב (דה"א י"א ב') ת' ותחי מואב (ש"ב ח' ב'), ויבא ארם (דה"א י"ח ה') ת' וחבא ארם (ש"ב ח' ה'), ויהי ארם (דה"א י"ח ו') ת' ותחי ארם (ש"ב ח' ו') כל אלה להקל הסיפור הפשוט ולהבינו באר היטב.

ובענין חלופים וסחירות ופליאות וכפל העניינים אשר בחלק היוחסין בדה"א מפרשה א' עד ט' (ד"מ ב' כ"א — כ"ד, ל"א ול"ד; ד' י"ז ו"ח; ז' ו', י"ד — ט"ז, כ"א; ח' ו' ו"י"ב) הנה עמל רב עמלתי ושנה מעיני גולתי להפיץ אור עליהם במעט כמי כמו שתרצה בניאור הכתובים. אך דע כי אין ספק בעיני שהיה חלק היוחסין בתחלת חיבור ד"הי גדול מאוד בראשונה מאשר הוא כיום הזה, הלא אמרו חז"ל (קידושין ל' סע"א) ת"ר ה' אלפים שאונה מאות פ"ז (לג"ק מ"ח) הוו פסוקי תורה, יתר עליו מהלים שאונה, ספר ממנו דברי הימים שאונה ע"כ ומי חכם יודע פשר בזה? — הלא כל הספר שלפנינו אין לו כ"א חלק ושם מאות ונו"ן פסוקים? — אך העיקר כמ"ש, כי חלק היוחסין בספרנו היה כולל בתחלה כל יחסי ישראל בשלימותם אין נגרע דבר, ומאשר לא העתיקו להם בני העם כ"א את החלק הספורי הנעים למשמע אוזן ועל היוחסין הקדומים לא השגיחו כ"כ, לזה היה החלק הזה עפ"י רובו למשסה בטלטול הגלות החיל הזה ובאורך הזמן. ומה יבואר שאמרו בפסמים (ש"ב ע"ב) מיום שנגנו ספר יוחסין תשש כחן של חכמים וכו' וכל זאת שאל ר' שמלאי למעלה בענין לשנות לו ספר יוחסין, כי זה האחרון הוא שארית ס' יוחסין שלפנינו ב"הי אך לא היוחסין הארוך שנגנו, ואין לורך להוליא פעל נגנו ממשמעותו ולפרשו נשתתק כד"ן.

הקדמה

ג. חלופי המספר והחשבון.

גם זה ענין אחד אשר בעבורו התגוללו רבים מחכמי העמים על סופרנו כי החליף המספר בחסרון ההשגחה או הגדילו ברבוי ההפלגה. אך על האחד נשיב כי גם בספר מלכים לא ימעטו סתירות החשבון ד"מ במ"ב א' י"ז מלך יהורם בן אחאב מלך ישראל בשנת שזים ליהורם בן יהושפט מלך יהודה, ואם ג' א' נאמר כי מלך בשנת שמונה עשרה ליהושפט ושוב נאמר שס' ט"ז בשנת שלש ליהורם בן אחאב מלך יהורם בן יהושפט מלך יהודה וכי"ב והאיש החפץ ביקר ס"הק ימצא בכלם מקום ישוב; ועל השני, ר"ל ברבוי ההפלגה, הנה נראה פעמים רבות כי ס' שמואל ומלכים יפליגו המספר ובספרנו ימעט מאוד או לא יזכר כלל, ד"מ ש"ב ו' א' יוספר כי אסף דוד עוד שלשים אלף בחור מישראל, ובאותו ענין בדה"א (י"ג ה') לא יודיע פרט המספר; בש"ב ו' י"ג יאמר כי כאשר לעדו נושאי הארון ששה לעדים ויזנחו שור ומריא, ובהד"א (ט"ו ב"ו) נאמר רק כי בעבור אלקים את הלויים ייזנחו שבעה פרים ושבעה אלים; במ"א ט' י"ד נתן חירם לשלמה מאה ועשרים ככר זהב (!) ובה"ב אין זכר מזה באותו ענין; במ"ב (י"ט ל"ה) הנה המלאך במחנה אשור מאה ישמנים וחמשה אלף, ובה"ב (ל"ב כ"א) יסתו' הענין באמרו כי הנה כל גבור חיל במחנה אשור. ועתה אליה נא לנגד עיניך גם חלופי המספר, בב' מחלקות, במחלקה הראשונה חלופי היתרון ר"ל במקום שיוסיף ד"הי על שאר ספרים ובמחלקה השנייה חלופי החסרון ר"ל במקום אשר ימעט המספר לעומת ס' שמואל ומלכי'.

וה"א י"ט י"ח ז' אלף רכב
שס נ"א ה' אלף אלפים ומאה אלף איש
שס שס כ"ה שש מאות שקלי זהב
דה"ב ב' ב' שלשת אלפים ושש מאות איש
שס ד' ה' שלשת אלפים בת
שס ח' י"ח ארבע מאות וחמשים ככר
שס כ"ב ב' מ"ב שנה במלכו

וה"א י"ט י"ח ז' אלף רכב
שס כ"ד ט' שמונה מאות אלף איש.
שס שס כ"ד חמשים שקל כסף
ומ"א ה' ל' שלשת אלפים ושש מאות איש
שס ז' כ"ו אלפים בת
שס ט' כ"ח ארבע מאות ועשרים ככר
ומ"ב ח' כ"ו שנה במלכו

וה"א י"ט י"ח ז' אלף רכב
שס כ"ג ט' שמונה מאות הלל
שס כ"ד י"ג שבע שנים רעב
ומ"א ט' כ"ג חמשים וחמש מאות הרודים בעם
שס ה' ו' ארבעים אלף ארוות
ומ"ב כ"ד ח' שמונה עשרה שנה יחויכין במלכו

דה"א י"ט י"ח ז' אלף רכב
שס נ"א ה' אלף אלפים ומאה אלף איש
שס שס כ"ה שש מאות שקלי זהב
דה"ב ב' ב' שלשת אלפים ושש מאות איש
שס ד' ה' שלשת אלפים בת
שס ח' י"ח ארבע מאות וחמשים ככר
שס כ"ב ב' מ"ב שנה במלכו

דה"א ב' כ"ג עשרים ושש עיר
שס י"א י"א שלש מאות הלל
שס כ"א י"ב שלש שנים רעב
דה"ב ח' י' חמשים ומאתים הרודים בעם
שס ט' כ"ה ארבעת אלפים ארוות
שס ל"ו ט' שמונה שנה יחויכין במלכו

עין ראיה כל אלה לא משגיח עוד על דברי הנל ושוא, כי תאות סופרנו אך להפליג ולהרבות המספרים! אך בישוב פרטי החלופים, ועל איזהו אופן שנתהוו, בזה אומרה לך מתחלה דרך כלל (זולתי היסודים הפרטיים על כל אחד ואחד בניאור הנמוכים) כי דעת כמה חכמים דורשי קדמוניות שהשתמשו כבר בעת ההיא באותיות וסימנים תחת מלות המספר בשלימותם (ב) ואם האמת בפייהם אז על נקלה יבואר לנו אופן רוב החלופים, ד"מ חילוף ג'

(א) חכמים שונים פירו סיהם על חודות החילוף הזה, באמרו כי עכ"ז נולד הכן לפני חביו מאחרי שנאמר למעלה (כ"ח כ') כי מלך יורם חביו אחזיקו בשנת ל"ב וס' שנים מלך, ח"כ היה במוותו בן ארבעים ובנו אחזיקו בן ארבעים וששים? אך גם פה שגחה מקלקלת השורה, ואיך יתכן לחשוב כי עשה סופרנו כזאת מחמת ההפלגה, מה הפלגה ומה פלא יש בזה אם המלך בן כ"ב או מ"ב שנה במלכו? הלא יותר נכון הוא לאמר כי נחלף בספרנו אות ב' לאות מ'; ובהעתקת ע' זקנים נמצא עוד כ"ב כמשפט.

(ב) ואם כמה ספקות יש בזה, ד"מ כי בא עשה ב' פעמים תי עשור (ד"הב ד"י"ד ומ"ב ז' מ"ג) אמורה בכתיב תי מאות בקרי (יחזקאל מ"ב ט"ז) מאת הכסף (נחמי ה' י"ח) נעתק מעי הזקנים בחלו כחוב האת

עם ז' שנים, ג' מאות עסו' מאות איש, נ' עם כ' ככר, מ"ב עם כ"ב שנה, הנל בדמיון האותיות (א). ואם נוסף עוד לזה כי ידעו כבר נעת ההיא להשתמש בתשדון העשירות (דעל"ג) מ"ז. סיסטעק) אז יבואר חילוף ז' אלף עם ז' מאות רבנ (7000 — 700) ד' אלפים עם מ' אף ארוות (4000—40,000) וקל הוא להשמע אחד הסימנים האלה ברובי ההעתקית, כי מספרים וחשבוניות אין להם קשר הגיוני ומערכה פנימית אשר על ידם יוכל הסופר המשביל משגיאות וחילופים, ולו נדע נבירור את האופן נשימוס סימני המספר נעת ההיא, אז אולי נבאר לנו כל חלופי המספר גם יחד, עפ"י כתב העברי או האשורי.

אך זולת זה ראוי עוד להעיר על האולר הגדיל בהכנות דוד לנ"המק: זהב נכריס מאה אף וכסף אף אפים ככריס (ד"ה"א כ"נ י"ד) ועוד סגולת שלשש אפים נכרי זהב אופיר, ושבעת אלפים ככרוהב מוקק (שם כ"ט ג') וזה אולר נפלא אשר לא יאומן כי יוספר, ואין על עתר משלו! והכנס חיכעעשים יגע ועמל להמעיעו עפ"י תשדון העשירות, אמנס אין לורך לזה, עפ"י הדברים אשר אודיעך בהערה מתחת היריעה (ב). גם הורה מכס מפורסם (העערען) נספרו על העמים המפוארים

הכסף, המושא עליו (ד"ה"ב כ"ד כ"ז) העתיקו כמו חמשה וכ"ב, וכל זה מורה שלא השתמשו נעת ההיא, תמיד בלוחיות תחת מלות המספר, בכל זאת יתכן שהיה זה ע"ש הרוב.

(א) וזכה יבוארן דברי הירושלמי (הזכירוהו תוס' שבת נ"ה ע"ב) והוא שפט את ישראל ארבעים שנה מלמד שהיו פלשתיים ירחיס ממנו כ' שנה לאחר מותו וכו', ובזמנת נכתב בכל ספרי תנ"ך שלנו עשרים שנה (ז פטיס ט"ז ל"ז), אך עשמי"ש קל הוא שנתחלף בנוסחאות הירושלמי כי עם מ' . וכן יובן שמו בקדושין (ל' סע"א) ה' אלפים שמונה מאות שמונים ושמונה פסוקים לתורה כנזכר למעלה, ולפנינו הם רק ה"א ט"מ ארבעים וחמשה חך חילוף פ"ה עם מ"ה חינו זר כ"ב, נפרט שמלחנו כבר כמה ספרים הגורסים מ"ח וזין לנו רק חילוף ה"א וס"ל הקל מאד.

(ב) אם נחקור על שם ככר בעלמותו, אז נמלא הוראתו הכללית על דבר עגול ושלא מכל לדדיו, כמו ככר להס, ככר הירדן, ולזה נקרא המשקל או המנין הכולל בתוכו סך שלם מחלקים קטנים מחיברים נשם ככר, אך כמו שישתמש בלשונו שם לענטנע"ר למזה לישראל (משם centum שהוראתו מאה) ומזה החלקים האלה ירכו ויגרעו בערכם ובמשקלם לפי מדינה ומדינה כמנהגה, כן ישתנה גודל הככר בחלקיו כפי המקום והזמן, וכן הוא בשאר שמות המנין מנה, סלע, דינר וכדומה במבואר בכורות (מ"ב) ובתוס' שם. והנה לפי החשבון הפשוט של הככר (עיין רש"י ראש פקודי והוא מבכורות ה' א') היה משקלו ששים מנה, והמנה כ"ה שקלים [ר"ל המנה של חול, כי מנה של קודש כפול היה וכולל חמישים שקלים ובימי יחזקאל הוסיפו עוד שמות והיה כולל ששים שקלים] או כ"ה סלעים [כי שקל וסלע אחד הוא כמפורש בשקלים פ"ה משנה ו' ורמב"ם בש"מ בכורות מ"ט ע"ב וכת"א מחנית השקל פלגות סלע] והס קי זווים (עיין כתובות י' ע"א) לא ונשוב הרי הככר של חול ו' אלף דינרי כסף, והנה דינר הכסף הוא ח' מ"ב דינרי הזהב (ולגירסת תוס' בכורות נ' ע"א אחד מעשרה) וכן הסכים ר"ת בשם המדרש (תוס' זבחים קט"ז ע"ב) דחמישים שקלי זהב הם שש מאות שקלי כסף, כי מה שאמרו בפ' הזהב (מ"ד ע"ב) דינר של כסף ח' מן כ"ה דינר של זהב כבר כתבו התוס' שם כי זה ממת עובי דינר הזהב ולא מפני שוויו ע"ש. ומעתה היו מאת חלף ככרי זהב של דוד (7200,000,000) וחלף אלפים ככריס כסף (6000,000,000) ויחדיו יותר מ"ג חלף מיל ל"אן דינרי כסף! השוה דינר כסף ע"פ מהר"ם מירזבורק ז"ל לשליש זהב קורחנט והמלא כי לא יאומן מניחות אולר נפלא כזה! אך לא תמיד היו הדינרין בערך זה, וכשתעיין בתוס' בכורות (מ"ט ע"ב) תראה כי קטנו הדינרין לפעמים כ"כ עד שפחתו מששט, ומי זה יגיד האותיות לחזור באיזה דינר מנה דוד? — אך זולת זה עוד ארחך שני דרכים להקל מעליך משא החשבון הגדול: ראשונה, פכתוב חומר (יחזקאל מ"ב) עשרים שקלים, חמשה ועשרים שקלים, עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם ע"כ, והנה לדעת חז"ל כל חלק חוברו יחדו והיה המנה בימי יחזקאל בן ששים שקל, אך התוס' בכמה מקומות נתקשו כמה שלא כללם הכתוב יחד ואמר ששים שקלים המנה וכו' ומלאתי ברששים (בבא בתרא ל' סע"א) שק' בשמות הכתוב ד"ש לומר כי יש מקומות שהמנה ט"ו סלעים ויש כי סלעים ויש כ"ה, לכך נאמר שלשת המנים האלה המנה של קדש יהיה לכם עכ"ל, הרי שלדעתו לכמה מיני מניס טוון הכתוב, ועוד נ"ל דחוק לפרט עשורה וחמשה בששט כמו ט"ו כי אז היה ראוי חמיש עשורה, כ"א פירושו עשרה שקל וחמשה שקל המנה וכו' ומתאר שיש לנו מנה בן חמשה שקל, ח"כ כבר בן ס' מנה כולל שלש מאות שקל או חלף ומתמים דינרין וישאר רק חמישית מסך סגדול הנ"ל. גם יתכן להעמיד חשבון הככר ע"פ מנה מדינה שהיא השמינית במנה לורי (עיין בבא קמא ל' ע"ב) כי הככר הוא תמיד ששים מנה, ולפי רבות ערך המניס ירבה ערכו ולפי מעוט ערכם יגרע, דוגמת לישראל נוסחאות כיום הזה. וזאת שנית, התוס' במגילה

ה ק ר מ ה

אשר בארץ ח"א מ"א לד ק"ד) ואחריו הנבון הגדול רָוּעַנְהוּלְוֵר (ארץ קדש מ"ג לד רס"ה
 כי אף שאר סופרי קדם הנאמנים יזכירו אולרות נפלאים ונאגבים מהאמין, וזה חות ומופת
 על היות בשנים קדמוניות מחלב גדול לאולרות הזהב, ולכסף מולא רב בשפוני טמוני באדמה,
 ביתר שאת מלעת חיינו כיום הזה, ונתנו ההרים שפע רב והפיצו לאלאי מעיהם בקרב הארץ
 (ואולי מזה אמרם ז"ל במדרש זהב פרוים על שם שהוא פרה ורבה) אף כי כעת הזאת לא
 יוסיפו חת כחם לנו כמקדם. גם יתכן כי אניות ימים התחברו במסחר וקנין עם ארצות
 הזהב הטוב בחלי כדור המערבי, אם גם אנד הדרך הזה באבוד מסחר לור ולידון - וזה יש
 לתמוך גם דעת הרב החכם מהרמ"ל בניאורו לעבודת י"ה ה היות זהב פרוים (ד"ב ג' ו') ע"ש ארץ
 הזהב פער"ו בחשעריקת, ואף אם אלפים וחמש מאות שנה ויותר מהמה עברו מימות שלמה
 עד הגלות נגלות ארץ המדשה, אולי סוחרי לור בחברת הישראלים ידעו דרך ונתיבה במים
 עזים ובלי אדיר לנוח שזה (וכבר החליטו כמה חוקרים במופתים נאמנים כי היושבים
 הראשונים בחשעריקת מכונען היו) ובשנבר הימים הכל נשנה מאז נפל מסחרם לבור תחתית
 עד הגלות חשעריקת בסוף מאה ע"ו למנין הנוכרים. רק שיש להשתפק אם שם פער"ו נושן
 כ"כ, כי עפ"י דברי הכומר השפרי חקאטט (בספרו על תכונת הארץ המדשה ח"א פי"ג
 והזכירו ווייטענאויער בהעתק תנ"ך שלו) לא ידעו יושבי הארץ מן השם הזה, ורק הספרדים
 קראוה כן לעצמם מן הטעמים, וכן נקראה ברחמינו ע"ש רוב עין בראזיל (מראיתו בגלגל
 הנקראת ברחמינו אלל הפורטגזי) אשר מלאו בנחשם שמה.

ואם ירבה עליך המון אנשי המלחמה (ד"ב י"ג ג', י"ד ז' מ', י"ז י"ד — י"ה, כ"ה ה')
 או מספר המרכבות (ד"ה א' י"ע ז' וד"ה ב' א' י"ד) הנה אין ההשלמה בזה סגולת ד"ה לנדו,
 ואם תחפלא לראות דה"א (י"ע ז') שנים ושלשים אלף רכב, אחר שלא היו לסיסרא
 כ"א תשע מאות ובכל זה נעקו בני ישראל מאד, וכן לכרעה רק שש מאות (שמות י"ד
 ז') ואלף להדדעזר (ד"ה א' י"ע ד') ואלף ומאתים לשיק (ד"ה ב' י"ב ג') ואיך יתכן
 מספר שנים ושלשים אלף רכב? הן מה תנעק על ד"ה לנד, הלא גם בשמאל א'
 (י"ג ה') יזכיר לפלמטים שלשים אלף רכב! ומה תקיש על השאר ותדע נאמנה כי משמע
 אחד לד"ה ולשאר ס"הק, וזמן שלעת ככולם שלמה יד.

אף אז זאת תמלא, כי יאהב הסופר את הדיוק והשלימות במספריו, ד"מ מנה ליהויכין
 עשרה ימים יותר (ד"ה ב' ל"ז ע"ז) יבמנים לא הזכיר רק את הזדשים, וכן יאמר בזכור
 ארבע מאות איש (שם י"ח ה') מ' בארבע מאות איש (מ"א כ"ב ו') וכדומה.

ד. חלופי שמות הפרטיים

החוקר בחלופי שמות הפרטיים אשר נד"הי לעומת אשר ס"הק ימלא היוחס
 משלשה מינים ראשיים: חלופים בשווי המבטא, בשווי ההוראה, ובשווי התמונה.

בשווי המבטא והמולא נתחלפו השמות, מפאת מנהג האדם לבטא בשפתו פעם חזק ופעם

במילה (י"ז ע"ח) כתבו שקל המן יגשרח אלפים בכר כסף כי הם עולים חצי שקל לכל אחד מישראל
 שהיו ח"ר אלה כשיגלו ממלכתי וחמר שיתן לחשורוש כל פרוינס עכ"ל, ומעתה ע"פ החשבון הזה יש לך בכר
 כסף כן שלשים שקל (כי מה שגדחק שם בגזון נעל פ"י ז"ל לפרש שנתן פרוינס חמשים שקל כערך
 השורה בער כל איש וחיש חינו מכוון בלי התוס' שחמרו להדיח כי הם עולים חצי שקל לכל אחד וכו')
 והם ק"כ דיגרון, לא וחשוב שע"ז אלה אלפים בכר כסף חינו כ"ח ק"כ מילליאן דיגרי כסף ומאת
 אלה בכרים זהב הם קמ"ד מילליאן ר"כ, וסך כזה חינו גדול מאד בערך המלחמות והשלל והמסחר ע"י
 חרם ותרום אשר היו עבדים לדוד ושכנו לחוף ימים, גם בערב רבו אולרות הזהב בעת היות מאד, כאשר
 הזכיר באפארט ואחריו קאלטעט בענין זה.

רצה ע"פ תכונת מדינתו ותכונת כלי דבורו, וגם לשמות כללים ולפעלים בזה החמורה ע"ז
 כידוע לומר וזהו, סגור וסגור, וזוהר בשמות פרטיים שאין להם הוראה כוונת בני אדם
 המזכירים אותם א), ומזה יביאר לך חילוף בזה שוב עם נת שבע (דה"א ג' ה') תארע וחרע
 (דה"א ת' ל"ו — ט' מ"א) חלב וחתם (שס ז' ל"ה) וכדומה, וכן אותיות החוטם כמו גרש
 עם גרשן (שס ו' א') ששופן ת' ששופם (שס ח' ה'), או אותיות למנ"ר המתחלפים כמעט
 בכל לשונות המזרח והמערב, עבר ת' עבן (שס ז' ו') כרמי ת' כלבי (שס ד' ב') אחני ת'
 ואהרי (שס ו' כ"ו) בהשמעת היו"ד, ולפעמים השמיטו אותיות בראש או בסוף או באמצע להקל
 המנטא כמו הוקיח ת' יהוקיחו (שס ג' י"ג) וע"ר שהניא המרדכי בניטין כי קורין ללפורה פורה
 ולשמאל מואל, יחר ת' יחרא (שס ב' י"ז) בחול ובחואל (שס ד' ל' ויהושע י"ט ד') משל
 ת' משאל (שס ב"א ל' ודה"א ו' נ"ט), או שהוסיפו אותיות לפאר המלה כמו כלובי ת' כלב
 (שס ז' ט') משך ת' מש (שס א' ה') צופי ת' ציף (שס ו' י"א) ספי ת' סף (שס כ' ו' וש"ב
 ב"א י"ח) ומטעם זה נשתנו לפעמים גם התנועות כמו צַמַע עם צַמַע (דה"א ב' מ"ג ומ"ד).
 וכן תמלא סידום האותיות כמנעא כמו חלגת ת' חגלח (דה"א ה' ו') אחימות ת' מחח (שס
 ו' י'). גם המנטא הארמי פעל שנויים רבים ד"מ שנוספו אותיות דנ"ר באמצע המלות כמו
 חדמור ת' חמר, פלנאסר ת' פלאסר, דרמשק ת' דמשק וכדומה כנזכר למעלה אלל השמות,
 וכן התחלף צ"י ע"פ מנטא הארמי (וכן היוני) אל א"י צ"י (שס ב' י"ג) ובלשון מ"ל א"י בן
 יהודה [ומזה יאמר היום אללנו איצק ת' יצחק, איסרל ת' ישראל וכדומה] אך נגד זה תמלא
 גם שמות רבים מתוקנים על מתכונת הלשון הנקיה יותר משאר הספרים, ד"מ בשמות ערי
 שמעון (דה"א ד' כ"ח — ל"ב ויהושע י"ט ב' — ז') נאמר גם שְׁרוּתָן אשר לא ידענו מקומו,
 וגם שרשו זר, אך בספרנו בא תמורתו שְׁעָרַיִם עיר ידועה בנחלתם, וכן הומר אֶלְהוּלָד בסומן
 אל לידעה מלשון ערבי לשם הוֹלָד לנדו וכי"ב. מעשי ת' עמשוי (דה"א ט' י"ב ונחמי י"א
 י"ג) חסרה ת' הרחם (דה"ב ל"ד כ"ב ומ"ב כ"ב י"ד) ועוד תקונים רבים כאלה אשר כפי הנראה
 הוליאם הסופר מספרים עתיקים ונושנים אשר נשמרו מקדם ולא היו עלולים אל השינוי והתמורה
 בהעתקת רבות.

בשווי ההיראה, הנה אין ספק כי כל שמות הפרטיים נוסדו על הוראה עלמית, כמו
 שתמלא סבות כמה שמות בספר בראשית ושאר ס"הק (ולפעמים הוא מובן מעלמו כמו אלל
 הבל בן אדם) אך ע"י ההרגל להזכירם תמיד ושבה הנחתם הראשונה, כמו שנקראו נשים
 בשם אַבְרָהָם, אַבְרָהָם, אַחִינוּעם. ומזה תבין שנתלפו כמה שמות בס"הק ע"פ שווי הוראתם
 ד"מ צחר בן שמעון בסדר ויגש נקרא ורח כפוחם, ירבעל בשופטים נקרא ירבעח בש"כ (י"א
 כ"א) כי בעל יתואר גם בשם בשח כמ"ש שמתם מזנחות לבשח צמות לקטר לבעל (ירמיה
 י"א ג') ומזה בספרנו אשבעל ת' איש בשח (דה"א ח' ל"ג) מריב בעל ת' מפי בשח
 (שס שס ל"ד) כי שיעור מפינושת מפאה בשח מענין אמרתי אפאיהם בצורת האזינו, וזוהר
 על פירוד ומחלוקה כמו בלשון ערבי, ומעתה ענינו אחד עם מריב בעל וכדומה, ולפעמים
 יסיר את שמות הבעלים וימירם לשם הקב"ה ד"מ אלידע (דה"א ג' ח') ת' בעל ידע (שס
 י"ד ז'). ומזה נתחלף איש חיל (שס י"א כ"ב) עם איש חי (ש"ב כ"ג כ') וכמ"ש שרשי איש

א) עיין בשמות הנשים והנשים להגוף בית שמואל ז"ל ותמלא במנטא רוסית ואלק ת' פאלק, ורידמן
 ת' פרידמן וכדומה, וכן במנטא שלנו ליפמן ת' ליבמן היותר נכון במנטא רוסית ופולנית. והינוק
 מנטא כזה הסב חקירה רחוקה בדבריו [ס] בחשדו: כי וויבויש הוא כנוי לילד שמתו אבותיו כלומר ווי
 וביש, והחליפו הקללה לזכרה לקראו לחורה אורי שרגא כלומר חור כפול עבתי"ד; ובחמת וויבויש הוא
 מנטא רק מן פויבויש שלנו והוראתו ידוע על המחר הגדול (פֶּהָבֹס) וזה ענין אורי שרגא.

ה ק ד ט ה

בריא וריו אומרים עליו שהוא כולו חי, איש מדה (דה"א י"א כ"ג) ת' איש מראה (ש"ב כ"ג כ"א) כי
 אנשי מדות מרחיקים נבדל מכל העם, עוריה ת' עויה (דה"א ג' י"ב) כי עין ועור אחד היא.
 ולפעמים נקרא איש בשאר ס"הק בשם יחסו ותוארו וכד"הי יכנהו בשמו הענמי ד"מ דביאל
 בן אביגיל (שס ג' א') נקרא בש"ב (ג' ג') בלאב והוא ע"ש שהיתה אמו אלמנת כלבי (ש"א
 כ"ה ג') ואל"ף בלאב נוספת ע"ד משאל, בחואל שהזכרתי בחילופי המצטא, גם בחילוף
 אחויהו ועוריהו (דה"ב כ"ב ו') יתכן שהיה האחרון עם תוארו, מלבד שאמרו חז"ל (גיטין ל"ד
 ע"ב) כי יתכן היות שני שמות לאיש כמו יוסף ויוזון, לפורה וזרה ע"ש, והנה נהוג הוא
 מאז ועד עתה לקצר שם הקנ"ה בשמות האנשים (ד"מ מתניה, טהעףדףד, וכן ידידיה,
 טהעףד"ל, גףטטניעב, כולם שוים בהוראתם) רק שהסינוהו פעם לפנים פעם לאחור ומזה
 חילוף עמיאל ואליעם (דה"א ג' ה' ו"ש"ב י"א ג') יהואחו ואחיהו (דה"ב כ"ה כ"ג) יכניהו
 ויהויכין (דה"א ג' ט"ו) אליהו אליאב ואליאל (ש"א א' א' ודה"א ו' י"ב וי"ט) כי יהו"ה
 י"ל תוארו הקנ"ה הם, עוריה ת' עוריאל (שס ה' מ' וירמיה ל"ו כ"ו) ולפעמים השמיטו
 את הנרת השם הנכבד, חילי לרוב קדושתו, ערו ת' עדיה (דה"א ו' ו' וכ"ו) זבד ת' יהוובד
 (דה"ב כ"ד כ"ו ומ"ב י"ב כ"ב).

ומשווי ההוראה יבואר לך ג"כ אם השמות השוים בעיקר הענין נתחלפו במספרם א'
 במשקלם ד"מ היחיד לרבים חזר סוטה (יהושע י"ט ה') ונדה"א (ד' ל"א) חזר סוסים,
 עשתרה (יהושע כ"א כ"ז) ונדה"א (ו' נ"ו) עשתרוח; או שינוי סימני המשקל כמו חילוף ה"א
 הנקנה למ"ס שְמָאָה עם שְמָאָם (שס ח' ל"ב וט' ל"א) נפלס אָמְנָה אָמְנָם, בְּנָה בְנָם, או
 לנו"ן נערן (דה"א ז' כ"ח) ת' נערה (יהושע ט"ז ז'), ארנן (דה"א כ"א ט"ו) ת' ארונה
 (ש"ב כ"ד ט"ז), צרחן (ש"א ז' מ"ו) ת' צרדה (דה"ב ו' י"ז), נפרט יתחלף סימן הנקנה
 להנרת זן מטעם שכתבתי בחילוף שלמה ושלמון (דה"א ב' י"א) ע"ש, איש מדה ואיש מדון
 (ש"ב כ"א כ' ודה"א כ' ו'), עלמת ועלמון (שס ו' מ"א ויהושע כ"א ח'), חמות וחמון (דה"א
 ו' ס"א ויהושע כ"א ל"ב) וכדומה, נפלס אָלָה אָלון.

ובשווי החמונה נתחלפו רדנים (דה"א א' ז') ת' רדנים (בראשית י' ה'), דיפת ת'
 דיפת (דה"א א' ה' ובראשית י' ג'), חמרן, הדר (דה"א א' מ"א נ') ת' חמרן, הדר
 (וישלת סוף הסדר), יעקן עלין (דה"א א' מ' ומ"ב) ת' ועקן עלון בס' וישלס, ובחילוף כפול
 זכרי (דה"א ט' ט"ו) ת' זכדי (נחמיה י"א י"ז) והדומים אשר נתלפו תמונותיהם הדומות
 ברבוי ההעמקות, וכן נראה מהעמקת ע' זקנים כעמים רבות שהחליפו דל"ת שלפניו ברי"ש
 וכ"ף בנו"ן וכי"ב, גם בדברי חז"ל נמלא לפעמים חילוף מנוסתאות שלנו (ד"מ שנת כ"ה ע"ב),
 אך אין לורך לומר כי הש"ס חולק על נוסח תנ"ך שלנו (כמ"ש חוס' שם ד"ה מעבירם) כ"א
 העמקות שונות מסופרים שונים הסנו החלופים האלה. וע"ע מ"ש הרד"ק. (דה"א א' ז')
 שהעמקתי דבריו בניאור הכתובים.

והנה לא נפלאה היא מאת הקורא המשכיל, כי לא תמיד היה הכתב האשורי שלפנינו,
 נהוג לבדו בישראל (עיינן אריכות דברים יקרים על הענין הזה בהקדמת אור לנתיבה), וכבר
 אמר מר זוטרא (סנהדרין כ"א ע"ב) נתחלה ניתנה תורה לישראל בכחב עברי ול"הק, חזו
 וניתנה להם בימי עזרא בכחב אשורית ולשון ארמי, כיכרו להן לישראל כתב אשורית ול"הק
 והניחו להדיטות כתב עברי ולשון ארמי, מאן הדיטות, אר"ס כותאי [הם אנשי כוח אשר
 הוציב מלך אשור בא"י וירשו את שומרון (מ"ב י"ז כ"ד) וע"ש זה נקראו כיום הזה שומרוניס
 (נְאֻחַרְיִטְסַנְעַר) ותורת משה אשר בידם כחוקה בכחב הגומרוני (יחַחְרִיטְסַנְעַר טְרִיפֵט), ראה
 אופיותו

ותיותיו ביערובי לשון לך [871] מאי כתב עבריה? אר"מ כתב לבונאה (ח) וכו' ועוד אמרו
 סס על הכתב שלנו למה נקרא אשוריה? לפי שעלה עמהם מאשור [שם כולל למלכות בכל
 עד"ש בעזרא (ו' כ"ב) כי הסב לב מלכי אשור וגו'] ע"כ, אמנם בכל זאת לא חדל עוד הכתב
 העברי הקדום מהיות לו אורח בישראל, כי בימי שמעון בן מתתיהו כהן גדול שמונאי הטניעו
 מטבעות של יושלים ושקלי הקדש באותו כתב (משנת ק"ע לשטרות והלאה) כמו שהזכיר בעל
 מאור עינים ונמלאו גם נחדרי מלכים שונים כיום הזה; גם נמלאו נכתבי הרמב"ן (הביאו
 העיקרים במאמר ג' פט"ו) כי מלאו נענו בעלותו לארץ ישראל מטבע קדום של כסף שהי' ראש
 בו לנצח המן ומטה אהרן שהיה כתוב סביבו כתב שלא ידעו לקרותו עד שהראו אותו לכותים
 לפי שהוא כתב עברי הקדום שנאמר אלל הכותים וקראו הכתב הוא וכו' עכ"ל, ואם אמנם
 ברובי הזמן ובהעתקות כתב השומרוני אשר השיגם ההפסד והבלבול, נמלאו כמה שינויים בין
 כתב העברי על המטבעות ובין כתב השומרוני על התורה שלהם (עיין במאור עינים) בכל זאת
 אין הכרח בזה לחלקם לפני מיני מכתב כדעת געועניוס (קורות ל"ע. § מ"ב) ודברי הרמב"ן
 הנ"ל עדות נאמנה המה. והנה תראה מזה כי אחר הגולה היו שני מיני הכתב והגויס אלל
 ישראל, בלי ספק האזורי לתשמיש קדושה וכבוד כמו שנכתבה בו התורה, והעברי לשימוש העם
 בכל עסקיהם ועניניהם ומטבעותיהם³), ומעתה אינו זר שנכתבו קלת ספרים ויוחסין בכתב
 האזורי (בפרט אותן המיועדים להשמר בגני העזרה), וקלתם בכתב העברי (בפרט אותן
 שנכתבו לתכלית בני העם ולמוסרם בכתב הנהוג אללם) ויוון לך עפ"י מה שנחלק כמה פעמים
 יו"ד ושי"ן ד"מ עש"ן תחת עין (דה"א ו' מ"ד ויהושע כ"א ט"ז) יואל ת' שאול (דה"א ו' ט'
 ונ"א) עיר ת' שער (שם י"ט ט' וש"ב י' ח') או שנוסף שי"ן אלל היו"ד כמו ישיב תחת יוב
 (דה"א ז' א' ובראשית מ"ו י"ג) שושא ת' שיא (דה"א י"ח ט"ו וש"ב כ' כ"ה), כל זה מפני
 דמיון יו"ד ושי"ן בכתב העברי, וכן שכר ת' שרר (דה"א י"ח ל"ו וש"ב כ"ג ל"ג) ברד תחת
 בבר (דה"א ז' ב' ובמדבר כ"ו ל"ה) בדמיון כ"ף ורי"ש, חלד וחלב (דה"א י"ח ל' וש"ב כ"ג
 ל"ט) בדמיון ב"ת ודל"ת בכתב הוא. ואם נמלא גם חליפות ותמורות באותיות אשר אין להם
 דמיון בשני מיני הכתב, ד"מ חוקק עם חלקה (דה"א ו' ס' ויהושע כ"א ל"א)¹), בערי עם
 פערי (דה"א י"ח ל"ז וש"ב כ"ג ל"ה), על זה אשינך מלין כי לא יום אחד ולא יומים הרגיל
 את העם אל כתב האזורי, אכן בגלות ישראל מאדמתו ונפולות ישראל התערבו במסמך וקנין

(ח) פירש"י אותיות גדולות כעין אותן שכתבין בקמיעות ומזוזות ע"כ, אך בשבת (קט"ו ע"ב) ד"ה כתב
 עברית, כתב אותיות גדולות הן ואין דומות לכתב אשורית הע"פ שכתב בל"הק חלא שכתב האותיות
 מאונות ע"כ ור"ח פירש ע"ש מקום רישמא ליבונאה, והרב החכם מהרמ"ל במע"ל פירש ע"פ מנהג הקדמונים
 לכתוב על חבן או לְבָנָה וזה ענין כתב לבונאה כלומר כתב נושן; ולדעתי מעינותיו נוהים מן לבנון
 ונקרא כתב הכותים לבונאה לפי שהזיקו בכל חלק הלכונאי של ח"י סביבות הלבנון, ושיעור כתב לבונאה כתב
 שוכני הלבנון, ועד"ז פירש רש"י גם כתב עברית כתב של עבר הנהר (שבת שם ע"ה).

(ג) ואל יפלא בעיניך שהשתמשו ב"י בעת ההיא בשני מיני מכתב, כי גם אחר גויי קדם כמו מלכים ופרס
 ומדי היה להם כתב קודש וכתב חול (עיין קורות ל"ע לגעועניוס לד קמ"ח) ואמרו חז"ל בשבת שם, היו כתובים
 גיפטיה מדית עברית ועילמית יוונית הע"פ שלח ניתנו לקרות בהן מליין אותן וכו', והנה עילם ומדי
 נרדף הוא כנחמר בדניאל (ח' ב') ששן הכירה אשר בעילם המדינה וששן במדי הוא כידוע, וככל זאת
 מנו חז"ל כתב מדית וכתב ועילמית, וטעם הענין יתכן כמ"ס וכוונו במדית על כתב פרס ומדי הנושן
 (קילשריפט) ובעילמית על כתב הסדיו (צענדרשרפט) ולעומת זה הזכירו עוד גיפטיה (אגיפטיש)
 עברית (ואמאריטאניש) ויוונית (אלטגריעביש) והסבירו כל כתבי קדומים אשר נולדו מתמונת הכתב
 הנוריי (פֶּהֶאָניַישֶׁע שריפטקארטערע). גם יש לומר כי עילם רק שם מושאל לדרך מדי, ובעיקרו
 הוא רק חלק ממנו כנגד ונקרא Elymais וכאשר נבדל עילם משאר חלקי מדי בלשנו כנראה במגלה (י"ה ח')
 כן יתכן שנבדל גם מכתבו וזה שהזכירו בשבת כתב מדית וכתב עילמית.

(ד) חולי נקרא בעיר חלקת חוקק עש"הנן (דברים ל"ג כ"ח) ולאחבת הקילור קראוה פעם חלקת ושעם
 חוקק לנד, כמו שנקראה קרית בעל (היא קרית יערים) רק בעלה (דה"א י"ג ו').

ה ק ד מ ה

עם העם היושב בארץ שנים, אז הכתב העברי הסך את עינו אחת אחת וקבל שינויים שונים
מכתב האזרי, וספרי הכתמה אשר העתיקו להם בני יהודה לקרוא בהם, נשתנו בכל שנה
ושנה יותר עד שנעשה כלכל גדול אלל קוראי ספרי קדש הכתובים בתוארים מחוארים שונים
(כמו שמאלא בחילוף ברד ובכר שחלף כ"ף ור"ש בעברי ור"ש ודל"ת באזרי, וכן שיא ושושא)
זה הכריח את עזרא לשנות את עלם הכתב המקובל שנו ניתנה תורה ולהצמיד את כתב האזרית
לזק עולם. ותכלול אותיות שני הכתבים באופן שהוכרחו, היה גורם שכתב עזרא במקומות
המסופקים שתי הנוסחאות, האחת בשפריס הקידמים (כי גם את אלה תקן והעתיק, כמ"ש
האברבנאל בהקדמת ירמיה והלך אחר רוב ההעתקות כנראה בפ"ו ממס' סופרים), והשנית
בד"ה, ולפעמים לא נדע לנאדם לנו כיום הזה, מפני שנעלם מאתנו אופן התערובות בעת
ההיא, גם כתב האזרי קבל הרבה שינויים ברובי הזמן בארס בירושלמי פ"ק דמגילה תורת
הראשונים לא היה להם לא ה"א פתוח ולא מ"ם סתום ובעין זה תמצא בפ"ג דמנחות, ולה
יש מן החלופים כיום הזה אשר יתעלמו מאתנו עד עמ"ד כהן לאורים ותומים.

ה פ ו ע ל

אחרי אשר בררנו כיד אלקינו הטובה עלינו את חומר הספר ואת לורתו, נכון הוא לשום
גם עין על פועלו, על זמן חיבורו ועל מלכו בין שאר ס"הק. הראשונים בעיני מחקר כמו
אלה הם רבותינו ז"ל, ולא לנד מפני אמונת דבריהם אללנו בני ישראל, כ"א גם מפאת
שהיו קרובים בזמן ובמקום אל חיבור כתבי הקודש, וגם חכמים גדולים בחוקרי העמים שמו
דבריהם עטרות לראשם כמו היוונימום הסופר (הנקרא נפי האברבנאל גירוני"מו) בוקסטורף
הזקן והלעיר, בקהארט ורביס עוד. ראית כל דבר איתא במס' ב"ב (ט"ו רע"א) עזרא
כתב ספרו ויחם של דברי הימים עד לו (פ) מסייע ליה לרב דאמר ר"י אמר רב לא עלה
עזרא מנבל עד שיחם עלמו ועלה, ומאן אסקיה (פי' מי השלימו) נחמיה בן חבליה עב"ל.
וכונת דבריהם בן הוא לענ"ד, הנה יקשה עלינו ליחס חיבור ד"הי אל עזרא, מאחר שאז
בחלק היוחסין אנשים מאוחרים לזמן עזרא, כי נמנו לכל הפחות שבעה דורות לורבבל בן
שאלתיאל (דה"א ג' י"ט — כ"ד), ולזה אמרו חז"ל כי כתב יחם אל ד"הי עד לו כלומר עד
לעלמו ולזמנו אשר חי בארץ ולא יותר, או יפורש עד לו כפירש"י עד ליחם עצמו, כי עזרא
בן שריה הוא (עזרא ז' א') ולד"ק בן בנו של שריה ע"ד זרבבל בן שאלתיאל שענינו בן בנו של
שאלתיאל, ובד"הא סוף פרשה ה' נזכר יחם הכהנים עד שריה וכו' והולדק, ועל זה יכוון
היטב מה שאמרו מסייע ליה לרב דאמר לא עלה עזרא עד שיחם עלמו, ועל זה הקשה מאן
אסקיה, כלומר מי השלים את הספר וכתב בו את היוחסין המאוחרים לעזרא כנ"ל, והשיבו
נחמיה בן חבליה, כלומר נחמיה שהיה בזמנו אחרי עזרא הוסיף את תוספת היוחסין בחייו
ונכר אמרו חז"ל בסנהדרין (כ"ג ע"ג) כל מילי דעזרא נחמיה בן חבליה אמרינהו, פירש"י
רוב דברים שנספר עזרא (ולא כלם כי מי זה יכתוב היות פרשה ז' וק' וט' בעזרא ממנו,

(פ) נתקפו המפרשים בפ"י עד לו, רש"י פירש עד ליחם עלמו, ור"ח פירש עד פסוק ולו אחים בני
יושע (דה"ב כ"א ב') ומסייע לרב שיחם עלמו ועלה שכתב יחם עלמו לפני זה הפסוק, אך ח"ן זכר מזה
בד"הי וגם הול"ל עד ולו בזייו כמו שהקשו תתום, וזה מחדש ראיתי במגלת ספר כתובה מידי החכם
המזוהר מוה"י יוסף פלעש נשי כי פירש עד לו עד ל"ן פרשיות שבספר ד"הי, ולא עד בכלל כי ב' הכתובים
המסיימים ד"הי הם התחלת סי עזרא אשר נחמיה בן חבליה כתבו (כי עזרא עלמו לא החל עד פרשה ז'
המתחלת ביחמו) וזה ג"כ הסיוע לרב שלא עלה מנבל עד שיחם עלמו, ר"ל שס בפרשה ז' מתחיל היותם
נחמיה נאמר הוא עזרא עלה מנבל ע"כ ודשח"ח, אךן רחוק הוא קצת לפיכך ראשי תיבות בלשון הפסוק
של ש"ס, בפרט כי רק לדה"ב לברדו יש ל"ו פרשיות, ולדה"א יש עוד ש"ה פרשיות כש"ע, הרי ס"ה פרשיות
צמד, מנבל בלשון ליחם מסייע ליה חינו נמשך היטב על הקודם.

מאחרי שיספר בלשון מדבר בעדו) ע"כ, ועפ"י יש לומר כי מלות עד לו הנ"ל נמשכים על ספרו ועל יחס ד"הי כאחד, ומסייע ליה הוא על הענין האחרון, ומאן אסקיה ר"ל מי השלים עורא וד"הי, ועל זה השיבו נחמיה בן חכליה. ופירושו זה נ"ל ברור ממה שלא הזכירו שם שום מחבר לספר נחמיה כמו שאמרו משה כתב ספרו, עורא כתב ספרו וכו', ומזה נראה כי כללו ס' עורא ונחמיה יחדו בשם הכללי עורא (ובן עשו אחרים רוב חכמי ישראל וכוונת העמים) ואמרו כי הדברים הקודמים בזמן כתב עורא והמאחרים כתב נחמיה; ואין ספק כי גם שאר אנשי כנסת הגדולה בזמן נחמיה ובזמן שאחריו הוסיפו בהנה ובהנה מענינים המאחרים גם לנחמיה, כי נחמיה בימי אלישיב היה (נחמיה ג' א') וככל זאת נמנו בספרו (שם י"ב י"א) ארבעה דורות לאלישיב. אך נקרא הספר על שם מיסדיו אשר כתבו רובי דבריו, וכן ייחסו סתם תקנות של אנשי כנ"הג לעורא הסופר, מפני לדקתו ואומץ רוחו להנין לבנו ולבני חבריו לדרוש לאלקי ישראל ולחקור בענינים נאלה, אם אמנם כי לא הוא השלימם, ד"מ כתיבת התורה (אבות דר"נ פרק ל"ד) לעורא תתשב, אף כי בלי ספק לא אחד ולא שנים השלימו את הענין הנכבד והנכבד הזה, וכן נראה ממה שאמרו במס' סופרים (פרק ו' הלכה ד') שלשה ספרים נמלאו בעזרה^א (כלומר בגזי המקדש כמבואר בחומר הספר) ספר מעונה, ספר זאטוטי, ספר היא^ב) באחד מצאו כתוב מעין ובשנים מעונה (דברים ל"ג כ"ז) וקיימו שנים וביטלו אחד, באחד מצאו כתוב וישלח את זאטוטי כ"י ובשנים נערי כ"י (שמות כ"ד ה') וקיימו שנים וביטלו אחד, באחד כתוב י"א הוא ובשנים י"א היא, וקיימו שנים וביטלו אחד ע"כ, הריני רבים התעסקו בהגהת התורה כחקונה ולא עורא לבדו, וכן בהגהת שאר ס"הק לא ידי איש יחידי שלטו בה, וכמה קרי ונתיב בא בדבריהם ז"ל אשר לא ידענו מהם מאומה כיום הזה [עיינן תוס' שנת נ"ה ע"כ ד"ה מענינים, ורש"י בתהלים (קמ"ד ב') הרדד עמי תחתי תחתיו קרי, ור"ס בדניאל (י"א ט"ו) מבחריו כתיב מבצריו קרי מבולרים גבוהי קומה וכו' ועוד רבים נאלה הנזכרים בהקדמת מקראות גדולות דפוס באזיליאה שנת שע"ח עיי"ש] ויפול ההבדל לומר כי סופרים נאמנים אחרי עורא נתנו יד להשלים את מלאכתו, ופעמים מעטים נחלקו בדעותיהם ובהעמקותיהם, וכבר כתב האפודי בפ"ו מספר דקדוק שלו (הובא בהקדמה הנ"ל) השלם ראש הסופרים עורא הכהן הסופר נער חלנו ושם כל מאמלי כמו לתקן המעוות וכן עשו כל הסופרים הנאים אחריו וכו' ובמקומות אשר השיגם ההפסד והנבלול עשו הקרי והנתיב להיותו מסופק עכ"ל.

אך ספק אחר יתולד לנו מנגד בדברי חז"ל, הם אמרו עורא כתב יחס של ד"הי ונחמיה השלימו, ולמה החרישו מן החלק הספורי בד"הי הכולל חמשים וחמשה פרשיות ולא הודיעונו מי נותנם? — ועל זה שתי תשובות יש בדבר, אם שנאמר כי עורא כתב ספרו רלו לומר שכתב ס' עורא וד"הי יחד [כי גם ד"הי נקרא נפי הקדמונים ס' עורא כמו שנתראה ברש"י זנחים (נ"ה סע"ב ד"ה לפרכו) ובפירושו בדה"א (ג' י"א וה' ל"ו), וכן כוון הראש"ע (ויקרא כ"ב

^א ובפירש"י לרש"י (ה' כ"ה) הכיח מאמר זה בשם מגלת ירושלמי וגרס מצא עורא תמור במצאו בעזרה, והאחרון נראה עיקר כי על הראשון לא יכוון היטב מצאו ביטלו וכו' בלשון רבים. וחלוק דומה לזה תמצא בפ"ג דמ"ק בתלמוד שלנו (י"ה ע"ב) כי שם כתיב ספר עורא אך לגרסת הירושלמי והרמב"ם בהלכות יוש והכרטרטורה והתושיט ספר העזרה שמו, גם רש"י כתב חני שמעתי עזרה בה"ה ופ"י ספר מוגה הים בעזרה שממנו היו מגידין כל ספרי גולה ע"כ ומזה יבחרו דברי הרמב"ם בראש הלכות ס"ה הלכה ב' שכתב והמלך מורה עליו לכתוב ס"ה אחת לעלמו וכו' ומגידין אותה מספר העזרה ע"כ, ועל זה האחרון כתב הס"מ לא ידעתי מנה ליה הו, ועפ"י רש"י במגלה דבריו נכונים כנ"ל, ואולי נקרא אותו ס"ה המוגה עפ"י שלשה ספרי העזרה ביחוד בשם ספר העזרה, וממנו לא היו ראויין לזווע.

^ב ובפירש"י לרש"י שהזכרתי גרס ספר האחים ח' ספר היא, ולא ידעתי לן שחר.

ה ק ר מ ה

ב' י"א) באמרו ויש להם כדמות ראיה בספר עזרא על ס' ד"הי לדעת כל המפרשים, אם אמנם שאין כורך לזה כמו שהבאתי שם במעמר עיי"ש] רק ששנו את יחס של ד"הי לחלק לבדו, מפני שהוא ס' בפני עצמו בלי המשך אל שאר ספורי ד"הי ונלקט מאשרית ספר יוחסין הגדול שנגזר כמו שביירתי למעלה בחלופי הספורים, ועליו אמרו שעזרא כתבו עד לו ונחמיה השלימו; אך יותר נכון הוא לומר כמ"ש למעלה, כי באמנם מאן אסקיה נחמיה בן חנניה, רצו לומר שנחמיה השלים את היחס וכן את שאר הספר, כמו רוב הדברים שבספר עזרא, והדעת הזאת מתקבלת על הלב מאוד, אם נשגיח על שווי הלשון שבין הפרשיות בעזרא המיוחסות לנחמיה (והם אותם אשר לא ידבר זהם עזרא בלשון מדבר בעדו) ובין הפרשיות בד"הי אשר נוספו על ס' שמואל ומלכים.

בראשית דבר ימצא המעיין דמיון גדול באריכות דבריהם אם לתפארת הלויים הוא (עזרא ו' ב', נחמיה ח' ז' — ט', י"ב כ"ז — ל') וביחוד לפאר בני אסף (עזרא ג' י' נחמיה י"א י"ז וי"ב מ"ו) מה שהוא אחד התכליות הפרטיות בד"הי כמו שיבאר להלן בתכלית הספר, וכן בסגנון הלשון שזה עזרא לד"הי בתסרוך פעל המליאות היה לפני הבינוני [ד"מ כי מהאבל על מעל הגולה (עזרא י' ו') שיעורוכי היה מתאבל], בדדך המקור ת' התואר והמקרה [לבד על כל החנדב (עזרא א' ו') עם העלות הגולה (שם שם י"א) וכו"ב], בשימוש הלמ"ד לכל מיני היחסים [ויקומו ראשי האבות והלויים לכל העיר אלקים את רוקו (שם שם ה') כל כלים לזבח ולכסף וגו' (שם שם י"א) וכו"ב] כל אלה סגולות מיוחדות לד"הי הם כנזכר למעלה בסגנון הלשון.

בעניני הקרבות יאריך סופר ד"הי ויכפול וישלש ולא ילאה (ראה תוספותיו על ס' מלכים בדה"ב מ' י"א — י"ג, כ"ג י"א ל"א, כ"ט כ"א — ל"ה, ל' ט"ו כ"ב — כ"ד, ל"א ב' ג', ל"ה י"א — ט"ז) וכן יתחיל פרשה ג' בעזרא ויקם יהושע בן יהוהדק ואחיו הנהנים ויבנו את מזבח אלקי ישראל להעלות עליו עולות ככתוב בתורת משה איש האלקים ויבנו את המזבח על מצבותיו וגו' ויעלו עליו עולות לה' עולות לבוקר ולערב וגו' ועולות יום ביום במספר כמשפט דבר יום ביומו ואחרי כן עולת תמיד ולחדשים וגו' מיום אחד לחודש השביעי החלו להעלות עולות לה' וגו' — ומי לא יביר באריכות וכפל זה כי עזרא וד"הי אחים בני איש אחד המה? —

ומאחר כי קדמוני כבר חכמים אנושי שם בחפז הדמיונות אשר בלשון ס' עזרא וד"הי (ה') לזה לא אערכה לעיניך רק כתובים מעטים לפני חלק הארמי בפרשה ג', ולאחריו בסוף פרשה ו' בעזרא עד התחלת פרשן מכתב ארתחששתא.

עזרא ג' ב' להעלות עליו עולות לה' ככתוב	דה"ב כ"ג י"א להעלות עולות לה' ככתוב בתורת משה (וכן דה"א ט"ז מ' ורבים עוד)
נחורת משה איש האלקים	שם י"ג ט' בעמי הארצות (עיין למעלה בסגנון השמות)
ג' מעמי הארצות	שם ל"א ג' לעולות לעולות לבוקר ולערב (ופעמים רבות עוד)
עולות לה' עולות לבוקר ולערב	דה"א כ"ג ל"א במספר כמשפט (ולא במספרם כמשפטם כדרך התורה).
ד' במספר כמשפט	

ח) עיין בספר חכם עמנו הנכבד והמפורסם מהרי"ט לונץ (דוא גאטטעס דיענהטליכען פארטראגע etc. צווייטעס קאפ.) ובספר החכם מאווערם על ד"הי 2. §, ואם אמנם שהלמתי רוב הקדמתי טרם הגיעו ספריהם לידי, ככל זאת אחרי רואי לא חבוש מלתת להם משפט הנכונה בדבר הזה.

ה ק ד מ ה

יח

עזרא ג' ד' ככתוב

דה"ב ה' וי"ח ככתוב (מבלי שנאמר אחריו בתורת משה או ענין אחר כנהוג)	ס	ל"א ג' ולכל העלות עולות לה' ולשבתות ולחדשים ולמועדים (וכן דה"א כ"ג ל"א)
דה"א כ"ט ה' מתנדב למלאות ידו לה' (ועוד סס בפרשה ג' פעמים)	דה"ב ז' א' מהשמים, (עיין למעלה בסגנון המלות)	דה"א כ"ג כ"ז מספר בני לוי מנן עשרים שנים ומעלה
סס ד' לנצח על מלאכת בית ה' (ורבים עוד)	דה"ב ה' י"ב והלויים המשוררים לכלם לאסף וגו' מלובשים בן במלתיים וגו' ועמהם כהנים מחללים בחללות (וע' דה"א ט"ו ט"ז)	כ"ד, ט"ז ה' ו', דה"ב ה' י"ג, ז' ו' (שיעורו כ"ט כ"ז על ידי דויד מלך ישראל (שיעורו בכלי שיריו וכן בדה"א כ"ה ב' ו' ודה"ב ז' ו', ח' י"ד, כ"ג י"ח, כ"ט כ"ה — כ"ז)
סס ה' י"ג להלל ולהודות לה' וגו' ובהלל לה' כי טוב כי לעולם חסדו (ועוד רבים כזכר בסוף סגנון הלשון למעלה)	סס ג' ג' חוהר בית ה' (אין לורע בס"הק ושיעורו כמו יסוד)	סס כ' א' מהעמונים (ועוד רבים כזכר אלל המלות)
דה"א ט"ו ט"ז להרים בשמחה קול —	דה"ב כ"א מהללים — אומרים (עיין בסגנון הפעלים)	כ"ו ט"ו עד למרחוק
סס ל"ה ה' לפלגות בית האבות וגו' וחלוקת בית אב ללוים, וע"ע סס י"ב אך זולת זה לא נמלא הכדל פלגות ומחלקות.	סס ז' — י"ד והלויים על מחלקותם כמזות המלך וישמעו הפסוק וגו' ואחר הבינו להם ולכהנים.	סס ט"ו י"ג ידרוש לה' אלקי ישראל (וחוהר זה על יראת הקנ"ס נמלא יומר משלשים פעמים בד"הי)
סס ה' ואחרי כן עולת חמיד ולחדשים ולכל מועדי ה'	סס מתנדב נדבה לה' (ודוגמתו למעלה א' ו' וב' ס"ח)	סס מהשני ירושלים (בה"א אחר מ"ס השימוש)
סס ויעמידו את הלויים מנן עשרים שנה ומעלה	סס לנצח על מלאכת בית ה' (וכן בפסוק ט')	סס ויעמידו הכהנים מלובשי בחללות והלויים בני אסף במלתיים
סס על ידי דויד מלך ישראל	סס י"א בהלל ובהודות לה' כי טוב כי ל-ולס חסדו וגו' בהלל לה'	סס על הוהר בית ה'
סס כ"ב מהכהנים (עיין פסוק ח')	סס בשמחה להרים קול	סס י"ג מבירים — מריעים (בצינוני שלא במשפט ס"הק)
סס עד למרחוק (בשילוש סימני היחס)	עזרא ו' י"ס והקישו כהניו בפלגתהון ולויא במחלקתהון	סס עד למרחוק (בשילוש סימני היחס)
סס ככתב ספר משה	סס כ' והלויים כאחד כלם עהורים וישמעו הפסוק לכל בני הגולה ולמחיהם הכהנים ולהם	סס כ"א לדרוש לה' אלקי ישראל

ה ק ר מ ה

<p>ד"ה כ"ב כ"ז בשמחה כי שמחה ה' (וכן והוג שמחה לרוב כד"ה על כל דבר הנעשה ברוב שלם)</p> <p>ד"ה א"ב כ"ב ו' בית לה' אלקי ישראל (וכן יוסיף על הרוב אלקי ישראל לתואר המקדש)</p> <p>ד"ה כ"ב ל"א י' הפהן הראש (וזה סגולה מיוחדת לד"ה כי בזכר בסגנון הלשון)</p> <p>ד"ה א"ב כ"ז הוא אברהם, וכן הוא המלך אחז (ד"ה כ"ב כ"ב) ובדומה בכנוי המימד</p> <p>שם ט"ז מ' בתורת ה' אשר כוה על ישראל, ורבים עוד.</p> <p>ד"ה כ"ב ל"א' החלו הערמות ליסוד, וכן המעלה אין לו רע בקירוב הוראה זולתי כד"ה (י"ז י"ז)</p> <p>שם י"ב י"ד הכין לבו לדרוש את ה', וכבר הזכרתי בסגנון הלשון כי מאמר זה מסגולו ד"ה הוא.</p>	<p>עזרא ו' כ"ב בשמחה כי שמחה ה'</p> <p>— — — בית האלקים אלקי ישראל</p> <p>— ז' ה' הפהן הראש</p> <p>— ו' הוא עזרא</p> <p>— — — בתורת משה אשר נתן ה' אלקי ישראל</p> <p>— ט' יסוד המעלה מנבל (ימד על דבר שאינו לבנין)</p> <p>— י' הכין לבנו לדרוש לה' אלקי ישראל</p>
---	---

וכמו שתמלא גדל דמיון הלשון הזה בין עזרא וד"ה, כן תמלאהו גם בתמאיה בפרשיות הכתובות מידו, בפרט פרשה ח' וי"ב אין אח לכתוביהם זולתי כד"ה, הן בתבליים לתפארת הלויים (ח' ז' — ט', י"ב כ"ז — ל' ומ"ה — מ"ז) והן בסגנון הלשון באהבתו להרבות היוחסין אל כל איש בשמו ושם אביו, וברבוי תואר השמחה ד"מ וישמחו כי האלקים שמחה גדולה וגם הנשים והילדים שמחו ותשמע שמחת ירושלים עד מרחוק (י"ב מ"ג) וכבר אמרתי כי אין ספר אשר ירבה בו שם שמחה כמו ד"ה, בפרט שמחה גדולה המשולש בתמיה (ח' י"ג וי"ח, י"ב מ"ג) אין אחזת מרעהו רק בדה"א (כ"ט ט' וכו') ובדה"ב (ל' כ"ו), וכן ייחס מתלקות הלויים לדוד ושלמה בנו (נחמיה י"ב מ"ה) כלשון הכתוב בדה"ב (ל"ה ד'), ויעמיד הלויים על שמרת הטהרה (נחמיה שם שם) כמו שהם בדה"א (כ"ג כ"ח) על טהרה לכל קודש, ועל שיר תהלה והודות לאלקים (נחמיה שם מ"ז) כמו בדה"א (כ"ה ג') על הודות זהלל לה', ועוד רבים כאלה.

אך בראש כל הראיות האלה על היות מחבר אחד לעזרא וד"ה, יבוא האות והמופת אשר הרגיש בו כבר החכם חייכה"קן כי שני הפסוקים בסוף ד"ה הם כמעט אות באות בראש ס' עזרא; ולא זה בלבד, כ"א גם שניהם קשים הם להבין אם לא לאחים יתשבו יחד, כי מה המשך יש להתחלת ס' עזרא ובשנת אחת לכורש אם לא נמשכו למלך מוכר אל הקודש? ואיך יובן לכלוח דבר ה' בפי ירמיה, אם לא נדע מקודם אימתי החחיל? וכן יקשה עליו להבין סוף ד"ה יהי אלקיו עמו ויעל, אם לא פירש אתן יעלה? אכן בחיבורם מתאימים המה, כי לעומת מה שנאמר (דה"ב ל"ו כ"א) למלאח דבר ה' בפי ירמיה וגו' הוא אומר בסוף הספר וכן בראש עזרא לכלוח דבר ה' בפי ירמיה, ופעל ויעל בסוף ד"ה מובאר היטב באמרו בראש עזרא ויעל לירושלים וגו'. הנה רואה כי שני הספרים אחים תאומים הם ולא יתפרדו, אחזים וקשורים בתקות חוט תבליים מראש עד סוף, ומחברם חלקם לשני מחברות, האחת בוללת ספורי יהודה עד הגולה, והשנית בוללת ספורי אחרי העלות הגולה, ולמען יבין הקורא כי בקנה אחד הם עולים ומרועה אחד נתנו, לזה הפסיק הסופר את אלמע המאמר האחרון בכונה, ועשה סוף ד"ה וראש עזרא דומים זה לזה אך באופן שלא יובן האחד אם אין ידו אחזת בעקב אחיו, ומזה יבין כל משביל כי מדה אחת וקלב אחד לשניהם.

ועתה מבואר הוא כי עזרא הניח את יסודות שני הספרים האלה, ותקן ספר דברי הימים כפי טורח זמנו והכרח דורו בתנונה והשכל, פעם הרחיב ופעם קצר הכל למען יועיל וייעב לנפש מדרשנו, ולמען יהיה קרוצ לכל קוראיו בעת ההיא, מפאת הגיון הפנימי והסיכוני, אכן לא היה הספר לתיבור תם ושלם, עד אשר השלימוהו נחמיה ואנשי בני"ג הנאים אחריו. ואם נחקירה על זמן חבור הספר על פי הדרך הזה, אז לא נוכל להאריך ימי משלימיו זמן רב אחרי עזרא, כי אין ספק כי תקן הסופר השלם הזה את רוב חלקי המלאכה, ואנשי בני"ג התמימים והישרים לא הניחו מחברת נכבדה כזאת זמן רב באופן בלתי מתוקן; כי על מה שהוביש החכם יצהן במבוא ס"הק, אשר נתאמר חיבור ד"הי מאוד ממה שהוא מונה גדבות המקדש בימי דוד ע"פי מטבע אדרכבן הפרסי (דה"א ב"ט ז'), הנה על זה כבר אמרתי למעלה כי לא הטבעו המטבעות האלה בימי דריוש היסטאספ"ים כ"א בימי דריוש אחר הקודם לכורש, וכן אינו מבורר היות מטבע אדרכבן או דרכמון (כשמו בעזרא) על שם דריוש, ואולי הוא מן דרך בוזר לעיל, או מן דראבמ"א היונית; אך אם גם נודה להחכם יצהן היות אדרכבן ע"ש דריוש היסטאספ"ים, מה יזיק לנו זה? הלא הוא הוא המלך אשר לדעת רוב המוקרים נשלם בימיו בנין הבית השני? —

והנה היוחסין בד"הי נמשכים עד שבעה דורות לזרנבל (ד"הא סוף ג') (ולא עד תשעה דורות כדעת בעל מאור עינים) והיוחסין בנחמיה (י"ב י') גם הם נמשכים עד ששה דורות (וע"פי כתוב כ"ב נראה עד שבעה דורות) ליהושע בן יהולק אשר עלה עם הגולה במחברת זרנבל, והם האותות היותר מאוחרים בשני הספרים. ואם נסכים לחשבון הסופר חיזועביאוס כי עלה עזרא במאה שנה אחרי רשיון כורש מנבל, ונחמיה קרוצ לעשרים שנה אחריו, אז יבוא שבעה הדורות האלה מימות יהושע וזרנבל עד נחמיה על נכון, אם נחשוב כל דור לעשרים שנה, וגם הכתוב (עזרא י' ו') וילך (עזרא) אל לשנת יהוחנן בן אלישיב (שהוא הדור הקמישי ליהושע כ"הג) על מקומו יבוא בשלוס ('). ומה שהנפיל הסופר תחלת פרשה ט' בדה"א גם בפרשה י"א בנחמיה, אולי השינויים הנמלאים בין שניהם זעיר שם וזעיר שם, הם העירו את לב הסופר לכתבו פעמים, אחרי שלא יכול לתת היתרון אל האחד או אל השני עפ"י רוב הספרים או ע"פי הקבלה, [ומטעם כזה הנפיל גם בד"הי עלמו יחס בני בנימין בשינוי לשון מעט (ד"הא סוף פרשה ח' וט')] ונראה קלת כי פרשה ט' בספרנו קודמת בתיבורה לפרשה י"א בנחמיה, ממה שנאמר (נחמיה י"ב כ"ג) בני לוי ראשי האבות כתובים על ספר דברי חיים, ואינו זר לחשוב כי כוון כזה על ס' ד"הי שלפנינו המונה מספר לראשי הלויים בפרשות גדול מפרשה כ"ה בדה"א עד סוף פרשה כ"ז, וכן בא זכרון ראשי אבות הבהנים בנחמיה (י"ב י"ג — כ"א) גם בדה"א פרשה כ"ד.

ואל חקירתו על פועל וזמן הספר, יתרועע עוד מחקר קטן על מצב ס' ד"הי בשאר ס"הק. חז"ל אמרו (ב"ב י"ד ע"ב) סדרן של כתובים רות וספר תהלים וכו' דניאל ומגילת אסתר עזרא וד"הי ע"כ (וברמב"ם פ"ז מהלכו' ס"ת נשמע בדפוס פיורדא עזרא אחרי מגלת אסתר) והמקום הזה אשר הכינו לו חז"ל יאה לו מפאת לשונו ותיבותו, ומה שזכרו עזרא תחלה ולא ד"הי שהוא החלק הראשון ממנו, אולי מפני שנאו לדעתם בדה"א סוף פרשה ג' יוחסין יותר מאוחרים מבספר עזרא, (האף שאין זה מוכרח בניכור כמ"ש למעלה) או מפני שחלקו את הספרים ע"פי ערכם צרוח הקודש. והנה אם חז"ל נתמחם חלקו את הספרים ע"פי זמנם וערכם

(א) חל נה תחבל את מעשי ידי, קורא משכיל! אם תמלא בספר עזרא ונחמיה (המכובל מאוד מפאת חשבון הזמן) דברים המתנגדי למרחית העין חל הסדר הזה כי לא יכולתי לנרר פה את הענין הזה בשלימותו מקורו המנוע, והם יהיה תלמים עמד אז במקום אחר חשיורה לשניך את הדרך הזה אשר אני הולך בו.

הקדמה

וערכם, נכל זאת אין לשפוט מזה אשר לא כדת העמידו שנעים הזקנים (ואחריהם כל המעחזיקים הקדמונים בחכמי העמים) את הספר הזה אחרי ס' מלכים בהעתקה היוונית (וכן יתשוב גם יוסיפון את ס' ד"ה לספרי הנביאים^א) כמו שהזכיר חיייההארן במבוא שלו) כי הם לא הלינו את הספרים ע"פי זמנם או ערכם, כ"א ע"פי תוכן ענינם, ויחלקום לחלק הספורי ולחלק הנבואי, באחד באו תורה ונביאים ראשונים וד"ה ועזרא ונחמיה ורות ואסתר, ובשני כל סלקי הנבואה והמליכה יחד.

התכלית

כחב האברבנאל בהקדמת ס' שמואל על אודות ס' ד"ה: כאשר ראה הסופר כי עשרת השנטיס בגלות אשר סמו תמו מן בלהות ולא נותר רק יהודה וננימין עם הלויים והכהנים אשר שבו לירושלים ע"י כורש, וראה ג"כ שהמלכות ניתן לדוד ולזרעו עד עולם ואשר מלכי ישראל לא היו לפי הרצון האלקי, ולזה חשב למעלת דוד המלך לספר יחוסו ויחוס שבתו — ועניניו ומעשיו כלם המורים על שלמותו והשתלשלות המלכים מזרע דוד עד זרנבל שהיה נשיא עליהם בבית שני, ועשה שני ספרים, האחד הוא ס' ד"ה מאדס הראשון עד גלות ירושלים בימי לדקיה, והשני ס' עזרא לספר בו השנים מגלות בבל ויחוסם ונשיאות זרנבל ובנין בית שני וכל הקורות בימיו ובו' עיין בדבריו.

אך אף אם אין להנחיש כי באו בספרנו גם תוספות וגם השמעות לתפארת בית דוד, ד"מ תוספות שני הכתובים בדה"א סוף י' ותוקף מלכות יהודה על שאר השנטיס בימי יחזקיהו ויאשיה בסוף דה"ב, וכן השמעות דברי השנייה בין מיכל ובין דוד בהעלות הארון (ש"ב סוף פרשה ו') והמלכת ירבעם על כל ישראל (מ"א י"ב ב') הנשמעת באמצע הענין בדה"ב (בין סוף פרשה י' וראש פרשה י"א) וכן לא יזכיר הריגת אחי אחויהו (מ"ב י' י"ג) ואיתת יהוקים בארץ שביו (שס כ"ג ל"ד) אף כי דברים הנוגעים למלכי יהודה הם, וכן דומים הרבה לזה במבואר בתוכן הספר למעלה ויבוא עוד בנאיאור הכתובים, אכן נכל זאת אין להחליט בנידור כי השאדח בית דוד הוא התכלית הפרטי והמיוחד אשר בדה"ה כי כדעת רש"י ורד"ק ואברבנאל, כי לו יהיה בדבריהם למה לא הזכיר הסופר חכמת שלמה הגדולה לכבוד ולתפארת בשלימותה כמו בספר מלכים? ומדוע ישמיע חדשות (דה"ב י"ב א') כי עזב רבבעם את תורת ה', וכי עשה הרע יען לא הנין לנו לדרוש את ה' (שס שס י"ד) ונמלכים לא נאמר רק ויעש יהודה הרע בעיני ה' (מ"א י"ד כ"ב)? ולמה יזכיר מעשי אסא (דה"ב סוף ט"ז) ורשעת יהורם להרוג את אחיו (שס כ"א ד') ונבלותיו של יואש (שס פרשה כ"ד) להרוג בני יהוידע אומנו ומטיבו וממליכו? ומדוע יזכיר גובה לב חזקיה אשר הביא קלף עליו ועל יהודה וירושלים (שס ל"ב כ"ה)? ולמה יפליג בחטא אמון בן מנשה (שס סוף ל"ג) ויזכיר הועבות יהוקים (שס ל"ו ח') וכי אשר אותו נבוכדנצר בנחשמים (שס שס ו') וכן רשעת לדקיה (שס שס י"ב י"ג) ומנל אלה אין זכר בספר מלכים? —

אכן כל משכיל וחוקר יבין על נקלה, כי ראה עזרא הסופר וחבריו לעורר רוח גבורה ואומץ בלב העולים מארץ שבים, ולחדש רוח נכון ואהבת ארץ מולדת בקרב אנשי דורו, אשר בגסס ובמחשבותיהם פחדו זה זמן רב מאדמת אבותיהם, והאמצעי המכוון לתכלית זה היה מינור דברי הימים וקורות העמים, אשר יעידו ויגידו תפארת האומה מאז ועד עתה במלכת ה' עליה ובאהנתו אותה. אכן ספר שמואל ומלכים לא היו נאותים בשלימותם לתכלית ההוא

כי

^א (ורחמי כפי החכם צונץ שהזכרתי (נד י"ח) כי הוכיח בטוב טעם ודעת שאין נירור לזם בדברי יוסיפון עייש

כי הם ספורים כוללים אשר השמיטו דברים רבים ומועילים לזמן האחרון, וכן נזכרו בהם עניינים מתנגדים למטרת הסופר במבואר למעלה, לכן עשה עזרא העתק חדש מן דברי הימים הגדול וגם משאר הספרים אשר עמדו לעומתו והגיהו לפניו מחשבי קדמוניות כנוצר למעלה בחומר הספר, וחקן וקצר והאריך כפי תכליתו המכוון שהוא הפארת האומה, ומאשר כי הפארת האומה בעת שהיא היטה תלויה בעבודת המקדש המפואר, והוא לבדו בעת שהיא לבי האומה וזכרון מחמדיה מימי קדם (כי פלעים רבים עוד לא עלתה ארוכה למו באשר יראה כל קורא בעזרא ונחמיה) לזה היה פאר המקדש נקודת המטרה אשר ממנה ילא הסופר ואליה ישב, וכמעט כל תוספותיו בחיי המלכים יודיעו רק עמלם וחפלים לתקן את בית ה' ולפארו (כמו קבוץ יהודה ונגימין וגרי אפרים ומנשה ושמעון לנרית ה' בימי אסא בפרשה ט"ו בדה"ב, וכן שלשה פרשיות שלמות בחיי יהושפט מ"ז ועד כ' ופרשה כ"ט בחיי חזקיה ופרשה ל"ד ול"ה בחיי יאשיהו ובדומה) וכן לא יחמול ולא יבסה על כבוד המלכים בזוי המקדש ויודיע לעיני השמש את פרי חטאתם וגמול רשעתם בחרון אף ה' על בזוי מקדשו כמו במחלת אסא בזה הנביא (דה"ב סוף ט"ז) ובמעשה עזיהו (שם סוף כ"ו) בפרט אס שבו מחטאם כמו תשובת רחבעם (שם י"ב י"ג) ותשובת מנשה הנפלאה (שם ל"ג י"א — י"ט) אשר במלכים אין זכרון למו, ולתכלית זה ישנה וישלש את העלולות העולות לה' לבוקר ולערב ולכל החשוב בחזרת משה (דה"א ט"ז מ', כ"ג ל"א, דה"ב ח' י"ג, כ"ג י"ח, ל' ט"ז) ושאר עניני העבודה והמשמרות בחזרות ובלשונות לטהרת הקודש אשר אין דמיון לו בשאר ס"הק (דה"א ט' כ"ד — ל"ג, כ"ג כ"ז — ל"ב, דה"ב ב' ג', ה' י"ב וי"ב) וכן בחיי שלמה לא יזכיר באריכות רק את הדברים שהם לתפארת המקדש, אכן באלה יפליג מאוד כמו שתראה בדה"ב פרשה ג' וד' לעומת ס' מלכים באותו ענין.

ואם נשימה עין בזמן על תוספותיו בעניני המקדש, אז נראה כי כבוד הלויים ונפרטות המשוררים (אשר יגדל עוד ערך אהבתו להם אס מבני אסף המה) יקר בעיניו מאוד, שלשת ראשי הלויים המשוררים אסף הימן וידותן ימלאו ביחסייהם כל רוח פרשה ו' וב"ה בדה"א, וכן שם ט' י"ד — ל"ד, ט"ו ט"ז — כ"ג, ט"ז ה' ו', ודה"ב כ"ט י"ב — ט"ו יפרש יחס הלויים והמשוררים בפרטות גדול, ויפסיק באמצע הענין (המסופר גם בס' מלכים) לתפארתם באמרו (דה"ב ה' י"א) והלויים המשוררים לכלם לאסף להימן לידותן וגו' וכן יוסיף (שם ז' ו') כי עמדו הלויים בכלי שיר ה' אשר עשה דויד המלך (ופעמים רבות בד"הי ישנה וישלש לבכוד הלויים כי כלי שיר וכל תקון העבודה על ידי דויד הם כמו שהזכרתי כבר למעלה בפועל הספר) ובדה"א (ט"ו ב') יוסיף כי הלויים גם נחר ה' לשאת את ארון האלקים ולשרתו עד עולם, ובדה"ב (ח' ט"ו) יפאר אמונת הלויים ותום לבם באמרו והלויים לכל דבר ולאו זרות כמו שהודיע כבר מקודם בדה"א פרשה ט' וב"ו כי הפקדו באמונתם על האולרות, וזכיר זה עוד הפעם בד"הב (ל"א י"ב — י"ד), ואמר כי הלויים הנדונים לשוערי הספים כבר יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם (דה"א ט' כ"ב), והלויים קודש המה (דה"ב כ"ג ו') ונקראו קדושים לה' (שם ל"ה ג') ויחזקוהו המלך ידבר על לב הלויים המשנילים שכל טוב לה' לאכול את המועד (שם ל' כ"ב). אך גם על כבוד הנהנים ירבה כבודם ויחפה על פשעיהם באהבתו, תמור וישאו הכהנים (מ"א ח' ג') נאמר וישאו הלויים (דה"ב ה' ד'), וכן תראה בדה"ב כ"ד ה' לעומת מ"ב י"ב ז' אך יבסה על חטא הלויים, ובדה"ב (כ"ט י"ב — ט"ז) יודיע כי בראשונה קמו הלויים מבני המשוררים ויאספו את אחיהם ויתקדשו ואחרי כן באו הכהנים. ושם (פסוק ל"ד) נאמר: רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העולות ויחזקום אחיהם הלויים עד כלות המלאכה ועד יתקדשו הכהנים כי הלויים ישרי לב להתקדש מהכהנים ע"כ ושם

הקדמה

ל"ו י"ד נאמר: גם כל שרי הכהנים והעם הרבו למעול מעל ע"כ ומן הלויים לא יזכיר מאומה
(הסך מה שנאמר ביחזקאל מ"ח י"א לכהנים המקדש מבני צדוק אשר שמרו מצערתו אשר לא
תעו בתעויות בני ישראל כאשר העו הלויים ע"כ) גם במי יואש ייחס מעשה הקשר וגבורתו
אל הלויים (פרשה כ"ג) משא"כ במלכים, וישפיל מעלת הכהנים כמה שהוא מיחס (פרשה כ"ד)
את כל תקיני המקדש אל המלך לנדו, ובמלכים ב' (פרשה י"ב) גם קבוץ הנסף בארון גם
חוק בדקי המקדש מיהודע הכהן יסופר. ומשפחת המשוררים היא לפי תפארתו על כל,
ופיו ימלא תרועה אם ישא על שפתיו את המללתיים ואת כל כנרות אשר בידי בני אסף לשמיע
בקול תודה ד"מ אז נתן דוד בראש להודות לה' ביד אסף ואחיו (דה"א ע"ו ז') והמשוררים
בכלי שיר ומודיעים להלל (דה"ב כ"ג י"ג) שלא נזכר כלל במלכים נאותו ענין, והאנשים עושים
באמונה ועל-הם מפקדים יחת ועובדיה הלויים וגו' והלויים כל מבין בכלי שיר (שם ל"ד י"ב)
והמשוררים בני אסף על מעמדם (שם ל"ה ט"ו) וכן העמיד יהושפט צעת המלחמה משוררים לה'
וזהללי' בהדרת קידש ללאת לפני החלון (שם כ' כ"א) וכן היתה חשונתם בכלים ובננורו' ובמלכות
אל בית ה' (שם שם כ"ח) ושנועתם בנואם לנרית ה' בימי אסא גם היא היתה בתרועה
ובחללות ובשופרות (שם ט"ו י"ד) וכדומה לרוב, היחכן ליחס כל זה אל המקרה? — בפרט
כי סגולת אהבה זאת מורשה היא גם לספר עזרא ונחמיה ויעמידו הלויים לנגח על מלאכת בית
ה' (עזרא ג' ח') והלויים בני אסף במללתיים להלל את ה' על ידי דוד מלך ישראל (שם שם
י') והלויים באחד טהורים ושוחטים את הפסח לאחיהם הכהנים (שם ו' כ') [כמו שנזכר ענין
זה בעשיית הפסח בימי יחזקיה (דה"ב ל' י"ז) ובימי יאשיהו (שם ל"ה י' — ט"ו) עיי"ש]
והתניה וגו' בן אסף ראש ההחלה יהודה להשלה (נחמיה י"א י"ז) ובחוכמת חומת ירושלים
בקצו את הלויים מכל מקומותם לעשות תנובה ושמחה ובתודות ובשיר מללתיים בכלים וכנורות
(שם י"ב כ"ז) כי בימי דוד ואסף מקדם ראשי המשוררים וגו' וכל ישראל נותנים מניית
המשוררים והשוערים דבר יום ביומו (שם שם מ"ו — מ"ז) וכדומה. ואם נשאלה על השנה
אשר הולידה והלמיתה אהבה גדולה בזאת בשני הספרים אל שנת הלויים ובפרט המשוררים?
אז נשיב, כי מאז ומקדם היו הלויים מורי העם ומלמדיו בתורת ה' כמו ששלק האלך
יהושפט אז הלויים ועמהם תורת ה' וישנו ביהודה וילמדו בעם (דה"ב י"ז ח' — ט')
ובימי יחזקיהו הם המשבילים שכל טוב לה' (שם ל' כ"ג) ובנחמיה (ח' ז' וע') הם המבינים
את העם (מלות מבין ומשכיל יולאים הם בשני הספרים כידוע ועינים מורים ומלמדים עיין
דה"א ט"ו כ"ג וכ"ד ח' שנאמר מבין עם הלמדו) גם בעזרא (ח' י"ח) נאמר ויביאו לנו ביד
אלקינו הטובה עלינו איש שכל מנני מחלי בן לוי וגו'; ומעתה בכתוב עזרא את ספרו
לחלילת לימוד העם, הרבה לפאר ולהדר בו את הלויים כרוב ערכם בכמה ואומץ לכם בעבודת
הקודש, ועי"ז נעשה קבוצ גם על מלמדיו גם על לומדיו, ובפרט השגיח על כבוד המשוררים
אשר היו החכמים והתמימים בכלם, ממה שהתחזקו במעשה אבותיהם הימן אסף וידותון
המשוררים והנביאים לה' (דה"א פרשה כ"ה). גם העינותי למעלה, כי נשלמו כמה חלקים
מספר עזרא וד"הי בזמן שאחרי עזרא, ועפי"ז אינו זר הוא לתשוב כי המורים הלויים אשר
בידם ניתן הספר הזה תקנו את הספר הזה ככל מיני השלימות (ואולי יד אחד בני אסף
שלטה בו באחרונה) והוסיפו בו דברים יקרים ונכבדים לפאר את עובדי עבודת ה' בעיני העם,
למען כל ימסר להם מאומה בשמרים את משמרתו והיה כל מחסורם על העם הלוקח תורה
מפיהם (ביחוד תראה זה בסוף פרשה ל"א בדה"ב ובסוף פרשה י"ב בנחמיה) וכן הקפידו על
בירור יאשיהו (עיין פרשה ו' וע' וע"ו וכ"ג וכ"ד וכ"ה וכ"ו בדה"א וכ"ט ול"א בדה"ב) כי שנתם
מפואר בישראל ועל פני כל העם יבנר כי ורע קודש מלכותו.

והנה החכם ישיג כמה תכליות באמצעי אחד, וכמו כן רצה הסופר
(זולת התכלית הראשי שהזכרתי) להשיג במשנתו עוד תכליות שונות.

א המוסר והיראה. פרעון המוסר ועבודת אלילים סביב שמו לארץ ישראל, ולכן היחה מגמת הסופר וכל יעשו ומכלו נד"ה להרחיק כל הדברים אשר אולי ח"ו יפתו את העם ויפריעו חק המוסר, ולזה ישמיט מעשה אונן בתולדות יהודה (דה"א ב' ג') אף כי יורה אות באות עם ספורי התורה בענין הזה והטעם מפני שהיתה תועבת אונן פרוכה מאוד בעולם (ונקראה גם על ש"ז) וכן לא יזכיר בסוף הספר מעשה נבל ואזכיר בהריגת גדליה בן אחיקם; והשם קדש"ח גם הוא נשמט בכל הספר, אף כי בא זכרו בספר מלכים פעמים רבות במי מלכי יהודה, כי בעת ההיא השחיתו הקדשים והתעבדו עלילותיהם בכל ארלות הסביבות, וגם בארץ היוונים מלאו משכן ומושב. בפרט יקלר וישמיט בעניני האלילים ככל אשר לאל ידו, תמור בית עשחרוח (ש"א ל"א י') יאמר סתם בית אלהיהם (דה"א י' י'), תמור פסל האשרה (מ"ב כ"א ז') יאמר פסל הסמל (דה"ב ל"ג ז') שהוראתו רק על כורה סתמית ולא על אליל האשרה, תמור עוד העם מובחים ומקטרים בבמות (מ"א כ"ב מ"ד) יאמר עוד העם לא הבינו לבבם לאלהי אבותיהם וכי"ב, ומטעם זה ישמיט גם האריכות בזמית ע"ז ופרטיהם ומקומותיהם (מ"ב כ"ג א'—ב') ולא הזכיר כל אלה רק בקיצור מופלג (ד"ה כ"ד ג'—ז' ז').

ב. כבוד הממלכה. כל ענין המקיל בנכוד האומה או בית המלך יורה הלאה (אם לא שיזכיר חטאות המלכים ועונשיהם להרבות כבוד המקדש כנ"ל) ד"מ כי היה דוד מפוז ומכרבר (ש"ב ו' ט"ז) כי לא תהיה תפארת המלך בזה לכרנר כאילות בתולדות; ויערך דוד לקראת אדם (דה"א י"ט י"ז) ת' ויערך אדם לקראת דוד (ש"ב י' י"ז) כי הראשון יותר מכבוד האומה הוא; אשר לא כלום בני ישראל (דה"ב ח' ח') ת' אשר לא יכלו ב"י להכריחם (מ"א ט' כ"א), וכן זכיר ערים אשר נתן חירם לשלמה (דה"ב ח' ב') ת' הערים אשר נתן שלמה לחירם (מ"א ט' י"א) כי זה יותר לכבוד האומה הוא; תחת שאמרו הזקנים אל רחבעם (מ"א י"ב ז'), אם היום תחיה עבד לעם הזה, נאמר בדה"ב (י' ז') אם תחיה לטוב לעם הזה; וכן לא ישפיל את מעלת המלך ויחזיקו נגד ישעיה הנביא (דה"ב פרשה ל"ב) כמו בספר מלכים וישעיהו ובמחלתו (שם שם כ"ד) לא יזכיר את שם הנכוד בענין המופת, תחת שיאריך במ"ב כל פרשה ב' ובישע' כל פרשה ל"ח בענין זה, וכן יסופר שם כי שלח המלך מלאכים אל ישעיה בתחנונים להתפלל בעד ישראל (מ"ב י"ט ב') אף בדה"ב (ל"ב ב') התפלל יחזקיה וישע' הנביא על זאת.

ג האמונה והחוקה. ידוע הוא לכל קורא בספר עזרא ונחמיה כי היחה יהודה בעת ההיא במלכ עובי ומחסיר מאוד, אך בכל זאת התאמנו עזרא ומנציו להראות כי יד אלקינו על כל מבקשיו לטובה (עזרא ה' כ"ב) ומה יבואר לנו מה שהגדיל הסופר את כבוד הש"ת והרבה בעתון העם בישועתו ע"י ספורי נסים ונפלאות וענינים הנראים ביואלים חון לדרך הטבע, כי ענין זה יקרב הדבר יותר אל חושי העם ויחקקהו בקרב לבם; ד"מ יחס מטא דוד אל השטן

א קדש"ח הוא המשקיר עמנו לעין פילי אשר יוריד כבוד גבר חרפה, ומשחיתים כלה נקראו חלל היווני בשם קינע"דען שהוא כמו כלבים בלשוננו (וזוה שמש להרפה כמו שנקראה כת פילוסופים בשם קיניק"ער מאת היוונים, יען לא בוצו להפיק רעבון חזיהם לעיני השמש) וחולי מזה מלות התורה לא תביא חתן זונה ומחיר כלב בית ה', ע"פ מנהג תעתיקי קדם להפיק עמס לשני המינים לכבוד האלילים בחלרותם ונקרא קדש"ח קדשה על שם שהתקדשו בזה לפי מחשבתם הנפסדת, ומה יוכן מרגום יונתן במי הקדשים (מ"ב כ"ג ז') הקדש טעוקא כלומר המקודשים לחלילים, וחין ל"ל היות הטעם בזה מפני שיורה שורש קדש על דבר והיפוכו כדעת כל המפרשים, כי לפי מחשבת עושי התועבה קדושה חמיתית היא רק שבעה קדשה ברבוי הזמן תואר כולל לכל המפקרת ח"ע, חף שלא לשם ע"ז.

ב ולא כמ"ש החכם צונץ (ספרו הנ"ל לד"ב"ד) כי קילר נד"הי חלל ביעור האלילים מפני שלא היה ענין זה נכבד בעיניו כמו עניני המקדש.

הקדמה

השמן (דה"א כ"א א') ויעמיד את מלאך ה' בין הארץ ובין השמים ומרבו שלופה נידו (שם שם ט"ז) וגם דויד נצעת מפני חרב מלאך ה' (שם שם ל') ונגורן ארנן יעוהו ה' באש מן השמים (שם שם כ"ו) וכן ירגיש נוסתרות מעשה המרכבה (שם כ"ה י"ח) וישמיט כראש דה"ב מלות בחלום הלילה במראה האלקים לשלמה וכן נסופו וייקץ והנה חלום (אף שנכתבו באותו ענין במלכים) למען ישגב לנבואה אמתית בלי ספק, ונמנוכת הנית (שם ז' א') יודיע עוד הפעם כי ירדה אש מן השמים וכו', וליהורם יבוא מכתב מאליהו (שם כ"א י"ב) זמן רב אחרי העדר הנביא הזה, ושני צבל נשלמים לחזקיהו על אודות המושח (שם ל"ב ל"א) ומזה נשמע כדעת חז"ל בסנהדרין שנתה הנס אף בצבל, מה שלא נזכר במלכים, כי שם (מ"ב כ' י"ב) רק על אודות מחלתו נאז. גם ספורים טבעיים יחס באופן נסיי אל הקב"ה (עפ"י אמרם ז"ל אין אדם נוקף אצבעותיו וכו') ד"מ בהללית יושפט מכף ארם (מ"א כ"ב ל"ב ודה"ב י"ח ל"א) יוסף ארבע המלין וה' עזרו וישיחם ממנו, ובמלחמתו נהן ה' מארבים על בני עמון (שם כ' כ"ב), ולא שמע אמליהו כי פחאלקים היא (שם כ"ה כ') ונמית יאשיהו ישיס כפי מלך מצרים לאמור (שם ל"ה כ"א) ואלקים אמר לנהלני, מדל לך מאלקים אשר עמי ואל ישחיתך ע"כ, וכן יספר במחלת אסא כי לא דרש בחליו את ה' כי ברושאים (שם ט"ז י"ב) ומזה יבואר למה גדלה מחלתו לאין מרפא, ועי' יתחזק בעתון העם בהקב"ה ולא בזרוע בשר לבדו.

וכן התמו מחקרי רעיוני על ארבעת ראשי החקירה חומר טורה פועל ותכלית, בעזרת יולר כל חומר ופועל כל תכלית, ואתה קורא נעים! אם הוגעתך בדברי לבני תכלית, כתר נא זעיר ועוד מעט ולדברי תמלא קץ ותכלית.

על אודות העתקתי הגרמנית שמתו לנגד עיני דברי החכם המעתיק פירוש המשנה להרמב"ם ז"ל בסדר נשים, כי המעתיק מלשון ללשון יש לו להנין שתי הלשונות ודקדוקיהן וכן עיקר הענין, ובכל כפי עמלתי להשיג בוונת הסופר העברי כלשונו ובענינו במלות גרמניות מכוונות; ומהיות תעודת ספר זה לזעירי בני ישראל, לכן נסיתי לשמור המלות כפי יכלתי אם לא נשחתו עי"ז הנוונה וההמשך, והמלות אשר נזכרו אף בתורה תרגמתי לרוב עפ"י תרגום רמב"ם ז"ל, ואף אם לפי מחשבותי מלאתי מלה יותר מכוונת ומדויקת, בכ"ז לא שנית את תרגומו רק במקום ההכרח המוקלט, כי בטרם ידע הנער להנחין ולהבדיל הוראה דקה מן הדקה, לא טוב לו לפסוק על שני הסעיפים נמוכן המלה, כי החק הראשון בתינוך הילד הוא להשגיח על הכיורור ולשמור את נפשו מכל ספק ומבוכה בעיניו הסובבים אותו, יהיו מאחזה אופן שיהיו. ומי יתן וישגיחו האומנים על הענין הנכבד הזה, כי עתה לא יהיה הדור הלעזר זולע ופוסק בכל מעשיו ועלול אל השינוי והתמורה בתכונת נפשו כאשר בעו"ה עינונו רואות במורת רוח ודאבון נפש כיום הזה. על העתקת שבעים הזקנים ביוונית לא יכולתי לסמוך הרבה, כי דבריהם עלו קמאונים (כמו שהעתיקו) ובניו ירב המושא בסוף חיי אש כאלו כתוב ובניו ירב חמישה) והעתקה הארמית המיוחסת לר' יוסף סגי נהור ונדפסת באמסטרדם שנת שצ"ה לא השגתי רק על יוס או יומים לקראו זה, וכפי מה שראיתי בשלף, לשון יונתן בן עוזיאל נהוג בקרבה, ורק מעטים הם המקומות אשר דרך הדרוש נהג בהם כמנהג הירושלמי; אפס ביחוסה לר' יוסף סגי נהור יש להסתפק, כי רש"י במגלה (י"ב ע"ב) מוחק מה שאמרו שם מהרגמינן במגלה, ואמר לא גרסינן, לפי שאין חרגום בכחובים ע"כ, והתוס' בשנת (קט"ו ע"א) אמרו שיש תרגום בכתובים, אבל נעשה בימי התאים ולא ע"י ר' יוסף סגי נהור שהוא אמורא, ומ"ש כדמהרגם ר' יוסף פירשו שהיה נקי בתרגום עכ"ל, ונעין זה כתבו גם כמ"כ (ג' ע"ב), ועכ"פ בין לרש"י בין לתוס' אין תרגום בכתובים מר' יוסף

יוסף סגי נהור. בהעמקת דברי הימים ב' סמכתי גם על תרגום גרמני החדש מאת הובן דע—וועטטע, כי החכם הזה ידיו רב לו להעתיק במשמרת המלות, אם גם זרו מחשבותיו בענין כלל הספר כמ"ש למעלה, כי עזב ארמות יושר, גבולות עולם הסיג ועל האמת המקובל הוכיח עלילות. ועתה אחלה את פניך, קורא נקי כפים ובר לבב! לחוס על בני ועל פועל ידי, אל נא תחרון משפט בחרב חרוץ הומדה וגם מורטה, ואל תאמר הנה והנה בהביטך על פני העמקתי, "הזה מלין יבחן? הלא מלה אחרת טובה ממנה?" כי על דברתי! פעמים רבות לחנני הלורך והעיון לבחור במלה מיוחדת ולא באחרת, אם אמנם כי מקולך המלע לא יכולתי להערו את מקורה תמיד בטעם ודעת, ולמשל אודיעך אחת או שתיים ומזה תדין על הנוחר. הפעל להעלות הנוחר בספרנו כמה פעמים אלל הארון (ד"מ דה"ב ה' ב') תרגמתי תמיד (פיהרען, הערויספיהרען) ולא (הערויספיהרען) בפשטות תרגום העלות, אך בכיונה עשיתי זה למען הראות כי לא יבדיל סופרנו בין פעל עלה וירד בהבדל דק, כ"א ישחמזו שניהם על הליכה סתמית ועל תנועה ושינוי המקום בין ממטה למעלה ובין בהיפוכו (עיון בסגנון הפעלים) וכן תמלא גם בתורה (בראשית מ"ו כ"ט) ויעל לקראת אביו גושנה, ומיד אחריו בפגשו בו אמר אליו (שם שם ל"א) אעלה ואגידה לפרעה וכי"ב, ומזה תזני ענין נפלא אשר נתקשה בו חכם אחד (א) זה ימים לא כבירים: הנה מעמד מקדשו של שלמה היה כפי המקובל במקום אשר תראה שם כיום הזה בית אשטעע של אשור, אך מלב זה נמוך הוא ממקום עיר דויד היא ליון, ואיך יאמר הנחוב בד"ה להעלות את ארון ה' מעיר דויד ע"ב, ועפ"מ"ש אין העללה בספרנו על ההנאה ממטה למעלה, כ"א על שינוי המקום בסתמות. ובראש חיי יותם (דה"ב ב"א א') תרגמתי באופן משונה קצת לבאר בזה ענין נפלא עפ"י דברי חז"ל, אך טעם הדבר אינו מנואר במקומו כ"א בדה"א (ה' י"ז) ורבים כאלה.

ובענין ביאורי, הנה רבות עמלתי וטרחתי, ולא שלותי ולא נחתי, כי מעטים לפני סקלו המסלה אשר בה דרכתי; הרד"ק ז"ל קיזר פעמים רבות ולא שם על הספר הזה השגחה נאמנה כמו שהזכרתי בשם האברבנאל בראש הקדמתי, ופירש"י שלפניו מלא דברי דרוש (ואם יחנני ה' אז ארחיבה דברי בסוף הספר במאמר מיוחד על אודות הפירוש הזה) אכן אם הפירושים מעטים לפני, הן דברי חז"ל היו לי לעינים, ולא לבד מדברי ההלכה בעיני הקרננות וכדומה, כ"א גם מדרושיהם הולאתי לי פעמים רבות את פניו הפשוט [ראה ד"מ בענין ישבעם בן חבמוני (דה"א י"א י"א) ובענין רלפה (דה"ב ז' ג') וכדומה]. ואל נא יהיו המדרשים האלה קלים בעיניך, קורא לעיר! שמע נא דברי הרמב"ם בשנעים לראשון מספר המורה וז"ל הסתכל איך אלו העינים המופלאים האמתיים אשר עליהם הגיע עיון המעולים שבפילוסופים מכוזרים במדרשו, כשיעיון בהם האיט החכם אינו מודה על האמת ישחק מהם למה שיראם בפשוטיהם מההבדל באמתת המציאות וכו' עיי"ש ומר לי מר, אישי ישראל! אם תחזינה עיני רבים מדורשי התורה יאמרו בזה לכל מדרשי חז"ל באמנם: אך חשכים הם ואין נוגה למו. ונפשי עלי תאבל בני ליון היקרים! אם אבינה בניים ובלעירי ישורון ואניט כי ישאנו דברי הקדמונים ללא יועיל יען ענן וערפל סביבם ואין פותר אותם למו. אמרו לאחיבם, בני עמי! הטוב לכם כי תשתכנה אבני קודש אלה בראש כל חוכות ורגנים ידובקו עלימו? ראו נא איך חכמי העמים, וביחוד בני גרמניא, מאז ועד עתה ענדו דברי חז"ל עטרות לראשם ויוקירום מסו, ואנחנו יורשי דבריהם ומחזיקים בביתם נשוא הכתם הטוב עד ירמסוהו ברגל כל

(א) החכם האנגלי סאנרץ במסעיו בחרץ סוריה שנת תקל"ד, נעתק לגרמניה בחדושי חויגסבורג תקל"ה פוסט תכ"ו—ת"ל.

הקדמה

כל עוצר עליו וכסוה בעפר? ואמה איש חכם! אשר ידך רב לך בפיך ובלבבך לבאר דברי חכמים וחדותם למה תעמוד מוגד ביום יתנכרו אחיך ולא תסיח בקרב העעירים אשר סביבותיך רשף האהבה לאומתם ושביני הנבדד בעד שארית קדמוניה? ואם ידך לא תללח להסייב כל בתיס וכל חללה אשר כסו פני הספירים האלה לעינינו, הלא משך הזרע מליא חפנים, די והותר הוא לארץ רחבת ידים; ובל עליך המלאכה לגמור! חנה לאחיך חלק ונחלה באחוזיך, ובמלצר זרעך אף הבנים העתידיים יזרעו את אדמתם, וילא להם חוטר אמת מאה שערים; אך הטוב לך כי תעשוק מאתנו את נחלת רוחך אשר נחק הנורא לנו הוא ולמולדתנו? מה בלע ברדתך אל שחת וכל חכמתך אתך? מה יושיעך ומה יושיענו זה אם המעט אשר חשבת וכתבת אתך לקברות יובל? — העת בשעטת לעדיה חלך הלוך וטפוף וברגליה תרמוס כל מעשי שנות קדם וכל מחשבות אנשיהן, גם רוח חכמת החלמוד הולך הלוך ומסור מיוס אל יוס, כמרחק הזמן למיוס הוסדו ירחק גם לבב דורשיו מתבניתו ומתכליתו, ואם עינינו כבדו מראות צו, הנה עיני דור הנא עוד תכהינה מעינינו, ומי זה ידע צימים הבאים דרך ונתיבה ציס חלמוד הגדול אם אנחנו לא נחמזקה בעד עמנו להשגיח על תפארתו ולנטוע אהבת ערבו בלב בניס יולדו? — ובוה קנלי למלין, ואשא כפי לנורא העלילה, להאיר עיני הסולכים בחושך ואם לה, וסוכת שלומו על שני בתי ישראל יפרוש סלה, לא מריבה ולא מדון, את ברות החוקים יפריעו בזדון, רוח עושים בקרבם עוד כל ידון, רק רוח דעת ויראת האדון, ובוה יתקעו בף ויחנו יד כלס, להתחזק באמונת לור ישראל גואלס, והיה מעשה הלקקה שלום ועבודת אלקי השמים השקט ונטת עד עולס.

אני יוסף אחיכם.

אזכרת אהבה ומנחת תודה

לכבוד אבותי האהובים

אאמ"ו הרבני החכם מו"ה יצחק שמואל איש קרעמזיר נ"ו
העומד לשרת בקודש בק"ק באסקאוויטץ במדינת מעהרן יע"א,

ואמי מורתִי היקרה אשה משכלת אוהבת תום ויושר מרת מרים תתי'

מני ארץ מרחק, עלי כנף רננים
אעופה הביתה, אנשקה ידי אבי,
בפרי פרי גני תשורה לך אביא
חקמתך היא העלחם לנטעי נעמנים.

יחיד ורך היתי, צעיר בשנים
ותטע שורש צדקה בעמקי לבבי
ותורני היות אמת משענת ידבי
עלי ארחות תבל מלוא קוץ וברקנים.

ואת אם יקרה! נפש בנפשי דבוקה!
את משוש חיי, נצח בלבי חקוקה
קחי מדודאי בנה, בגנו החלו לצמוח.

מנחתי קטנה היא, אבות מחמדי עיני!
אך כחרו נא ועיר, עד ביתכם אל ישיבני
או בזרוע בנגכם את ספרו תשכחו שכוח.

דברי יחורכם אוהבכם נצח

המחבר.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Second block of faint, illegible text, continuing the bleed-through from the reverse side.

Third block of faint, illegible text, continuing the bleed-through from the reverse side.

Fourth block of faint, illegible text, continuing the bleed-through from the reverse side.

Fifth block of faint, illegible text at the bottom of the page, continuing the bleed-through from the reverse side.

דברי הימים א א

הרגום אשכנזי כד

א (ז) אדם שת אנוש: (ב) קינן
מהלאל ירד: (ג) חנוך
מתושלח למך: (ד) נח שם הם

א (א) אדם, שח, אנוש,
(ב) קינן, מהלאל,
ירד, (ג) חנוך, משותלח, למך,
(ד) נח, דעססען זאָהנע וואָרען
שם

וישח

א' רבתי.

ר ש י

א (א) אדם שת אנוש. עזרא כתב ספר היחס הזה על ידי חגי זכריה ומלאכי בתוך י"ח שנה שמאותו זמן שבא לירושלים זרובבל ויהושע הכהן בימי כורש הראשון עד שבא כורש בן אסתר והכל משום יחס דוד המלך והלויים לשוערים ולשומרים ולמזכרים היאך העמידן דוד על מעמדם והנהניס למשמרותם. לפיכך יחסם מאדם ועד אברהם ולפי שהנרך ליחס את אברהם הזכיר גם שאר האומות בניו ובני בניו ומאדם בניו לריך ליחס שאר אומות בניו כונען להודיע היאך ירש אברהם את ארצם ומאחר שהנרך להזכיר וליחס תולדות כונען והזכיר על גבם (תולדות) שאר אומות ומזכירם מעט מעט ומשליכם עד שהגיע לעיקר כדמסרם בנראשית רבה משל למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה לו מרגליות ועמד המלך וכבר בנברה העפר עד שמלא מרגליות כך אמר הקב"ה מה לי ליחס עם ארפכשד וכו' ומרש אלא למלוא אברהם ומלאת את לבנו נאמן לפניך ומפני כבודו של יחזק יחס בני עשו וישמעאל ובני קטורה ומשליכן מעט מעט ומניחן ובני שעיר הקורי מזכיר על כי בני עשו ירשום וגם ליחס תמונע שנעשית פילגש לבני אברהם להודיע שבתו של אברהם שהיתה בת נשיאים ואלופי' ורלחה להיות פילגש לזרע אברהם דכתיב ואחות לוטן תמונע (בראשית ל"ז) וכתיב ותמונע היתה פלגש (סס) אלא לפי שאמרה אם איני כדי להנשא לו לאשה אהיה לו פלגש ועוד לכן ייחס בני שעיר שהם היו אלופים ומלכים והר שעיר של שעיר היה ובאהבת יחזק נתנה הקב"ה לעשו דכתיב ובני עשו ירשום וישבו תחתם (דברים ב') ולהודיע קיום דברי הקב"ה שאמר ליחזק להרבו' זרעו ולהשליטו בכל ובשניל כבודו של יחזק כתב כמו כן אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו' (לקמן א'): אדם שת אנוש. פתרונו כמו בני אדם שת ובני שת אנוש ולפי שאינו עיקר היחס מקלרן ומה שלא הזכיר קין והכל לפי שלא העמידו תולדות אבל משת ילאו תולדות נח ואברהם ומאברהם עד דוד נח עם וחס והיה לו לחשוב בני עם מיד למלוא מרגלית אברהם וכו' עד דוד ומשליך הנופל ומקלר היחס שלו ותופש העיקר וכן דרך כל היחס הזה דדברי הימי' וכן בסמוך בני אברהם יחזק וישמעאל אלה תולדותם כבר ישמעאל נביות וכו' וכן ויולד אברהם את יחזק בני עשו וישמעאל בני עשו אליפז שמוכר תחלה ליחס הטפל ואח"כ עיקר

ב א ו ר

א (א) אדם, לא אמר אדם הוליד את שת וכו', כי מאחר שאינו מכוונת עיקר הספר להיות ספר יחס כללי, לזה לא כתב הסופר את סדר התולדות הנמשכים למטרת מתכנתו רק בקיצור האפשרי למען תהיינה מערכות הספר משולבות אשם אל אחותה ומקושרות בתקות החט מראש ועד סוף, ואך צבוא אל איש גבוה מכל העם ביתר שאת או במדות נפשו, וכן בהגיעו אל ענין נכבד הנמשך לתכלית הספר, יאריך למענהו אם ברב או במעט. ובמ"ש רש"י ז"ל משל למלך שנסלה לו מרגלית וכו' כך אומר הקב"ה מה לי ליחס עם ארפכשד ומרש אלא למלוא אברהם, ומלאת את לבנו נאמן לפניך (פי' הדא הוא דכתיב ומלאת את לבנו וכו') וכן הוא בנ"ר ובילקוט פ' לך, והמניחים פירש"י בספרים הקדשים מחקו מלת לפניך, בחשנם כי המאמר ומלאת את לבנו וכו' הוא מוסב אל הקודם לדבור הקב"ה, ונעלם מהם לשון המדרש הנ"ל, מלבד שלא הועילו בחקנתן כי לפירושם היה ראוי ומצאתי ולא ומצאח כמו שהוא ברש"י. והרגיל בלשון המדרש ידע כי מדרכו הוא לכתוב לפעמים כתוב על דרוש הקודם או המאמר, בלי לכתוב לפניו כמנהגו ה"ד) וכו' עיין בדבריו. וכתב הרד"ק ז"ל אדם שת אנוש הוא מספר התולדה זה אחר זה, אבל שם חס ויפת הוא כמו ראובן שמעון לוי ויהודה עכ"ל ור"ל כי בא אדם שת אנוש וכו' בלי וי"ו הציבור כלל מפני שהוא מספר התולדה זה אחר זה ואין האחד מקובר עם השני במדרגתו, אבל שם חס ויפת בא וי"ו הציבור בסוף, מפני שהם מקוברים

תרגום אשכנזי

שם, הם אונד יפת. (ה) דיא זאָהנע דעם יפת וואַרען: גמר, מנג, מדי, יון, תובל, משך אונד תירס. (ו) דיא זאָהנע דעם גומר וואַרען: אשכנז דיפת אונד תוגרמה. (ז) דיא זאָהנע דעם יון וואַרען: אלישה אונד תרשיש: כחם אונד רודנים: (ח) דיא זאָהנע דעם

הם

דברי הימים א א

ויפת: (ה) בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס: (ו) ובני גמר אשכנז ודיפת ותוגרמה: (ז) ובני יון אלישה ותרשיש ורודנים: (ח) בני

הם

ר ש י

עיקר: (ו) אשכנז ודיפת (בדל"ת). ובחומש כתיב (בראשית י') ויפת שמתחילה היו רפין ולא היו מתגברים עם ישראל ולסוף נתאלצו דושי וריעו: (ז) ובני יון אלישה. ומה שלא הזכיר מגוג ומדי לפי שלא הזכיר אלא בני מגוג ובני מדי לא הזכיר לפי שלא ילאו מהם ראשי אומות אלא כל אומותם נקראו על שם בתים ודודנים: ורודנים. ולהלן (שם) הוא אומר ודודנים כשישראל חוטאים הם באים ורודים בהם וכשיד ישראל תקיפה הם אומרים בני דודינו

ב א ו ר

מחזירים ומשפטים בתוארם, בהיותם בני איש אחד, ועפי"ז אין לורך למ"ש הראב"ע (עזרא ב' ב') כי חסר הו"ו בכתוב אדם שם אנוש. (ד) ויפת, לא בא וי"ו החיבור כ"א לפני יפת ולא לפני חם, וכן בתורה שם חם ויפת (בראשית י' א') ובמקום אחר מלאנו ויהיו בני נח היולאים מן התיבה שם חם ויפת (שם ע' י"ח) בוי"ו החיבור לפני כל השמות המחזירים, והענין לדעתי כן הוא: בהתיחס השמות המחזירים איש לאחיו בתואר או בפעולה, יבוא לפני כל א' מהם ו' החיבור, כמנהג כל לשונות קדם להרבות סימני הקישור מבלי תת יד לשום ספק או מבוכה, ד"מ וענדו ואמתו ושורו וממורו (רק אם יש הבדל עלמי בין השמות המחזירים או יפקדו לשני מחלקות ד"מ בספוק ז' אלישה ותרשיש, בתים ורודנים, ומיבדו יחדיו בתים ורודנים כי הם יושני שני איים סמוכים יחד, וכן אלישה ותרשיש החמוקים מהם ושוכנים קרובים איש לאחיו). אך לפעמים לא יבוא וי"ו החיבור רק לפני השם האחרון לבד והוא בשני פנים, אם בדרך המליצה והקריאה (כי אז יחסר לפעמים וי"ו החיבור כלל וכלל ד"מ שמש ירח עמד זנולה) או בשמות פרטיים אשר אין להם במאמר יחס עלמיי בתואר או בפעולה כמו ראובן שמעון לוי ויהודה, גרשון קהת ומררי. ומזה יובן כי בא בכתוב הזכר (בראשית י' א') שם חם ויפת, מפני שלא באו כ"א במספר סתמי לבד, אבל ויהיו בני נח היולאים מן התיבה שם חם ויפת (שם ע' י"ח) בוי"ו החיבור לפני כלם, מפני התיחסם אל פעולת היליאה. כן חקרתי בענין וי"ו החיבור כאשר הוא בעלם הנחת הלשון, ויתאמת ברוב ספרי הקדש. ואל יפלא בעיניך אם תמלא בשפר דברי הימים ועזרא, וכן הנה והנה גם בשאר ס"הק, כי לא ישמר הכלל הזה תמיד, כי בזה לא יפקד גדר ולא יפרע חק, ובהאריך ימי השפה ומלתה על לשון העם, יתערבו המושגים הנרדפים וישתרגו גם נגד החקים אשר הושמו למו, אבל בכל זה השתות לא יחרסון, ומוסדות עיקר הלשון לא יוסגו ממקומם. (ה) גמר, כל האומות הזכרות בכתובים הנאים, מפורשות היטב בבואר התורה לסדר נח. (ו) ובני גמר, לא הזכיר רק בני גמר ויון והניח מגוג ומדי וכו' מבלי להזכיר תולדותם וכן בספר בראשית בדי לקר, כי יחסם לא בא לעקר, ואולי גומר ויון היו ראשי המשפחות אשר ילאו מיפת (רד"ק). ודיפת. בבראשית (י' ג') כתוב וריפת, ברי"ש, ומהעתקה היונית של שבעים הזקנים נראה כי גם בדברי הימים היה כתוב לפניהם ודיפת ברי"ש. והחילוף הזה קל הוא בדמיון האותיות. (ז) ותרשישה, בסדר נח כתוב ותרשיש, (והה"א נוספה פה כאשר תעיד הנגינה) וכן מלאנו גבע וגבעה ואחרים דוגמתם. ורודנים בסדר נח ורודנים בשני דלתי"ן וגם פה העתיקו השבעים בנ" המקומות בנוסח תורתנו, ומזה נראה כי הגירסא הנאמנה מתורתנו הקדושה היתה בתוכה בראשונה גם בד"הי, וברוב העמים נשתנה קלת

הם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם פּוֹט וּכְנַעַן:
 (ט) וּבְנֵי כּוֹשׁ סָבָא וְחַוִּילָה וּסְבַתָּא
 וְרַעְמָא וּסְבַתְכָא וּבְנֵי רַעְמָה
 שָׁבָא וְדָדָן: (י) וּכּוֹשׁ יֶלֶד אֶת-
 נַמְרוֹד הוּא הֵחַל לְהִיזֹת גְּבוּר
 בְּאַרְצָן: (יא) וּמִצְרַיִם יֶלֶד אֶת-
 לוֹדִיִּים וְאֶת-עֲנַמִּים וְאֶת-לֶהָבִים
 וְאֶת-נַפְתָּחִים: (יב) וְאֶת-פְּתָרְסִים
 וְאֶת-כְּסֻלָּחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשֵּׁם
 פְּלִשְׁתִּים וְאֶת-כְּפַתְרִים: (יג) וּכְנַעַן
 יֶלֶד אֶת-צִידוֹן בְּכָרוֹ וְאֶת-חֵת:
 (יד) וְאֶת-הֵיבוֹסִי וְאֶת-הָאֲמֹרִי וְאֶת-

חם ווארען: כוש אונד מצרים
 פוט אונד כנען. (ט) דיא זאָה-
 נע דעם כוש ווארען: סבא,
 חוילה, סבא, רעמא אונד
 סבכא. אונד דיא זאָהנע דעם
 רעמא ווארען: שבא אונד דדן.
 (י) כוש צייגטע דען נמרוד,
 דיעוער פֿינג אן נעוואלטיג צו
 ווערדען אויף דער ערדע.
 (יא) אונד מצרים צייגטע דיא
 לודיים, דיא ענמים, דיא
 להבים אונד דיא נפתחים.
 (יב) דיא פתרוסים אונד דיא
 כסלוחים, פֿאן וועלכען דיא
 פלשחים אכשטאממען; ענד-
 ליך דיא כפתורים. (יג) כנען
 צייגטע דען צידון, דער זיין
 ערסטגעבאָרנער וואָר, אונד
 חת; (יד) אונד דען יבוסי,

הגר גשי יתיר י

ר ש י

דודינו אתם בתחילה היו נראין כלוהנים נשעת הנאתן ולנסוף רודים בהם: (י) הוא החל להיות גבור בארץ. הוא החל לעשות מלחמות וגברו בארץ: (יא) ומצרים ילד את לודיים. בנ"ר אמר רבי אבא בר כהנא כל מוניגנא של מצרים אינה אלא בים אמר רבי יהושע בן קרחה בד"ה לודים לודיים כתיב בשני יודי"ן לומר לך לודיים לודי ים ענמים ענמי ים להבים להבי ים נפתחים נפתחי ים: (יב) פתרוסים פתרוסי ים כסלוחים כסלוחי ים פלשתיים פלשתי ים כפתורים כפתורי ים לפיכך כתיב בשני יוד"ן לדרוש וכן כלם: (יג) וכנען ילד וגומר. י"א הם וכנען עמם הרי י"ב והיינו דכתיב י"ג גבולות עמים למספר בני ישראל (דברים ל"ג) כלומר גבולות ערים העמיד כנגד שני ישראל שגם הם י"ג כנגד שני ישראל הכיב גבולות עמים דוגמות

ב א ו ר

קלת, ודעת אחרת יש בזה לרד"ק ו"ל ולפי שהל"ת והרי"ג קרובים בכתבן והרואים בספרי היחסים הקדמונים יש שהיו קוראים בדל"ת ויש ברי"ג, ונשארו השמות לפני בני האדם בדל"ת וברי"ג, ונכתב בספר בראשית באחת מהקריאות, ובספר הזה באחרת להודיע כי הכל שם אחד אם גם זה קורא בדל"ת וזה ברי"ג, וכן דבלתה ורבלתה רעואל ודעואל וכו'. ויש עוד התוספים נוסף שלפנינו לעיקר, ואומרים כי רננים מורה על יושני אי רוד"וס נשפת נגב לא"י אלישה, והיא הנקראת (Rhodus). (י) ילד, שיעורו הוליד, כי הזכר מוליד והנקבה יולדת, ולא מלאנו ילד על הזכר כ"א בדרך יולא מן הכלל, עיין להלן (ב' מ"ח): גבור בארץ, בפירוש"י שלפנינו כתוב הוא החל לעשות מלחמות וגבורות בארץ ע"כ, והוא גם דעת חכמי העמים, אבל בפירוש התורה כתב רש"י להמריד את כל העולם כלו נגד הקב"ה, עיין ברמב"ן שם שהמתיק דבריו: (יא) לודיים, כתוב בשני יודי"ן על פי מוסד הלשון, יו"ד אחת לסימן היחס, ויו"ד לסימן הרבוי, וכן כושיים, עבריים, ובסדר נח הוא ביו"ד אחת להקל המנטא וכמשפטו על פי הרוב בספרי חנ"ך. ומ"ל מלאו בשני יודי"ן האלה מקום לדרוש, עיין בפירוש

דען אמורי, דען גרנשי, (טו) דען חוי, דען ערקי, אונד דען סיני; (נו) דען ארודי, דען צמרי, אונד דען חמתי. (יז) דיא זאה: נע דעס שם ווארען: עילם, אישור, ארפכשד, לוד, ארם, אונד עוץ, חול, גתר אונד משך. (יח) ארפכשד צייגטע דען שלה, אונד שלה צייגטע דען עבר. (יט) דעם עבר ווארען: דען געבארען ציוויא זאהנע; דער נאמע דעם ערסטען ווארען פלג (טהיילער), דען אין די: נען טאגען טהיילטען זיך דיא

הגרנשי: (טו) ואת־החוי ואת־הערקי ואת־הסיני: (טז) ואת־הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי: (יז) בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם ועוץ וחול וגתר ומשך: (יח) וארפכשד ילד את־שלה ושלה ילד את־עבר: (יט) ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה

הארץ

סגול כס"פ

ר ש י

דיגמות אשר הלכת לבדנה (בראשית כ"א): (יט) כי בימיו נפלגה הארץ. נתחלקו ונתמלעו ימיהם של בריות שמתחלה היו בני אדם חיים ע' מאות שנה ויותר ונחטו בימי ארפכשד ואילך לדי מאות

ב א ו ר

רש"י. (יז) ומשך, ונסדר נח כתוב ומש, ופה העתיקו השנעים גם בסדר נח כנוסח ד"ה ומשך, והוא נראה נכון, כעדות משך הנא לעומת חובל ביחזקאל (כ"ז י"ג, ל"ב ב"ו, ל"ח ב' וג', ל"ט א'), וכן כי גרתי משך (תהלים ק"ב ה'), ועד"ז מלאנו איש חיל (להלן י"א כ"ב) ובמקום אחר איש חי (שמואל ב' כ"ג ב'). וגם בימים האחרונים קברו את השמות וקראו לשמואל מואל ולנמורה פורה (המרדכי בשם ר"ת בפ"ד דגישין סי' ע"ז). והנה מעוץ עד משך הם בני ארם, ומנאם כלם בכתיב אחד בין בני שם, ואינו זכר בספר הזה כי ימנה כל לאלאי איש יעדיו, ובני בנים הם אלו בנים, בהיות כל מגמתו לקצר למען הגיע אל תכליתו. (יט) נפלגה, נתבלבלו הלאונות ונתפלגו בכל העולם (רש"י בפ"י התורה) וכוונת הארץ, ושני הארץ, ופירש"י בספרנו נוטה מפשטות הכתוב. ועל פירש"י בתורה השיגו רבים, ואמרו כי לדעת ס"ע נתפלגו בסוף ימי פלג ולא במולדתו, והנה רש"י בעצמו מלמדק שם ואומר כי קרא אביו ברוח נבואתו פלג על שם העמיד. ונאמת יש גם בפשטות הכתוב ספקות נאמנות נגד דעת האומר היות הפלגה בסוף ימי פלג, כי בראשונה נראה שאין יסוד נכון לעיקר ראיה שלו ממה שנאמרו תולדות יקטן (אחיו הקטן של פלג) לפני ההפלגה, ומלבד כללם ז"ל שאין מוקדם ומאוחר בתורה, הנה אינו מדרך הכתוב להפסיק באמנע התולדות, כ"א גומר את הסדר במערכות מתאימות, ואז הולך ופורט כל מה שיש לפירוט בתוכו ביתר ביאור; ובפרט פה, שילענו היות דור ההפלגה מזרע חם, [נעדות הכתוב אלל נמרוד נכל חם, ותהי ראשית ממלכתו בבל וגו', בארץ שנער (בראשית י' י') ושם היתה ההפלגה נאמרו: ויהי בנסעם מקדם, וישאלו בקעה בארץ שנער וגו' ויפץ ה' אותם וגו' ויקדלו לבנות העיר על בן קראו שמה בבל (שם י"א ב' וט')] וכן אמרו חז"ל שהיה נמרוד ראש המורדים לבנות העיר והמגדל] ובכל זאת יספר הכתוב כל תולדות חם אחריו נמרוד, ואחריו כל תולדות שם, נטרם יתחיל סיפור ההפלגה, וא"כ כל שכן שאין ראיה ממה שזכר יקטן קודם ההפלגה, לשבט מזה שהי' קודם לה גם בזמן. ולהיפך יש לדון דין. איך יש להחליט בהכרח, כי בסוף ימי פלג שהוא דור חמישי אל שם בן נח נעשתה ההפלגה, אס כנר היתה בראשית ממלכת נמרוד שהוא דור שלישי אל חם בן נח הקטן (עיון בראשית ט' כ"ד וסנהדרין ס"ט ע"ג)? — ולכן אין לזוז בפשטות הכתוב מפירוש רש"י בתורה, כי נקרא פלג ע"ש שנפלגו ונתפרדו האומות

דברי הימים א א

תרגום אשכנזי כו

ערכבו וזאהנער; אונר דער נא-
 מע זיינעם ברודערס וואר יקטן.
 (כ) יקטן צייגטע דען אמודר, שלף
 חצרות אונר ירה; (כא) אונר
 הדורם אונר אוזל אונר
 דקלה; (כב) אונר עיבל אונר
 אבימאל אונר שבא; (כג) אופיר,
 חוילה אונר יובב, זעממטליך
 זאהנע דעם יקטן. (כד) שם,
 ארפכשד, שלח, (כה) עבר,
 פלג, רעו, (כו) שרוג, נחור,
 חרה, (כז) אברם אדער אברהם.
 (כח) דיא זאהנע דעם אברהם
 ווארען: יצחק אונר ישמעאל.
 (כט) דיעם זינד איהרע גע-
 שלעכטס פאלגען: נביות וואר
 דער ערסטגעבארענע דעם
 ישמעאל, דאן וואר קדר,
 אדבאל אונר מבשם; (ל) משמע
 אונר דומה, משא הדר אונר
 תימא; (לא) יטור, נפיש אונר
 קדמה, דיעם זינד קינדער דעם
 ישמעאל. (לב) דיא זאהנע דער
 קטורה, איינעם קעכסווייבעם

הארץ ושם אחיו יקטן: (כ) ויקטן
 ילד את אלמודר ואת שרף
 ואת חצרמות ואת ירה:
 (כא) ואת הדורם ואת אוזל ואת
 דקלה: (כב) ואת עיבל ואת
 אבימאל ואת שבא: (כג) ואת
 אופיר ואת חוילה ואת יובב
 כל אלה בני יקטן: (כד) שם
 ארפכשד שלח: (כה) עבר פלג
 רעו: (כו) שרוג נחור הרה:
 (כז) אברם הוא אברהם: (כח) בני
 אברהם יצחק וישמעאל: (כט) אלה
 תולדתם בכור ישמעאל נביות
 וקדר ואדבאל ומבשם: (ל) משמע
 ודומה משא חדר ותימא:
 (לא) יטור נפיש וקדמה אלה הם
 בני ישמעאל: (לב) ויבני קטורה

פילגש

ר ש י

מאות שנה ויותר ומן פלג ואילך נחלו למאתים האותן ארבע מאות: (כג) כל אלה בני יקטן.
 שהיו מקטין עסקיו. נביא גדול היה עבר אבל שאת אחרים לא נתנו לידרש כי לא על פי
 נביא נתן להם שמות: (כד) שם ארפכשד שלח. למעלה מנה בניו של שם ועתה התחיל שוב
 פעם אחרת מפני כבודו של אברהם משל למלך שנסלה לו מרגלית וכו' כדלעיל: (כו) אברם
 הוא אברהם. עבדיו יחס משם עד אברהם ומי הוא זה אברם הוא שנקרא אברהם: (לב) קטורה
 פילגש

ב א ו ר

נימיו ונתבלבלו בלשונם, ומלאנו פלג גם ביחוד על בלבול הלשון: בלע ה' פלג לשינם
 (תהלים נ"ה י'). (כב) עיבל, נח עובל, ובהעתקת השבועים בנוסח ד"הי, ורוב מילופי
 הקרי והנתיב הם צו"ו ויו"ד. (כו) הוא אברהם, הזכיר אברם ע"ד תולדות היחס, והוא
 אברהם הידוע שאהב השם וגדל שמו (רד"ק) וכן הוא המלך אחז (דה"ב כ"ב כ"ג). (כט) בכור
 ישמעאל, מונה הבלתי נכד בתחלה, לכונן אח"כ אל היקר בעיניו והנכד מול מטרתו, וכן
 מונה

חרגום אשכנזי

דעם אברהם (ווימרטן ספֿאָנגעני
דע) זיא געבאָר נעהמליך דען
זמרון, יקשן, מרן אונד מדין,
ישבֿק אונד שיח. דיא זאָהנע
דעם יקשן וואָרען שבֿא אונד
דרן. (לג) אונד דיא זאָהנע דעם
מרן וואָרען: עיפֿה, עפר,
חנוך, אבידע אונד אלדעה,
זאָממטליך זאָהנע דער קטורה.
(לד) אברהם צייגטע דען יצחק.
דיא זאָהנע דעם יצחק וואָרען:
עשו אונד ישראל. (לה) דיא
זאָהנע דעם עשו וואָרען איפֿו,
רעואל, יעיש, יעלם אונד קרח.
(לו) דיא זעהנע דעם אליפֿו וואָרען:
רען תימן אונד אומר, צפי אונד
געחם, קנו, חמנע אונד עמלק:
(לז) אונד דיא זאָהנע דעם רעואל
וואָרען נחת, זרח, שמה אונד
מוה. (לח) דיא זאָהנע דעם
שעיר וואָרען לוטן, שובל,
צבעון, ענה, דישון, אצר אונד
דישן

דברי הימים א א

פֿילגש אברהם ילדה את-זמרון
ויקשן ומדין ומדין וישבֿק וישוח
ובני יקשן שבֿא ודרן: (לג) ובני
מדין עיפֿה ועפר וחנוך ואבידע
ואלדעה כל-אלה בני קטורה:
(לד) וילד אברהם את-יצחק בני
יצחק עשו וישראל: (לה) בני עשו
אליפֿו רעואל ויעיש ויעלם
וקרח: (לו) בני אליפֿו תימן ואומר
צפי וגעתם קנו ותמנע ועמלק:
(לז) בני רעואל נחת זרח שמה
ומוה: (לח) ובני שעיר לוטן ושובל
וצבעון וענה ודישון ואצר ודישון:

ובני

ר ש י

פֿילגש אברהם. כל גנאי שיכול לספר בהם הוא מספר מאוס כבודו של יצחק שכולם היו בני
פלגש אבל הוא היה עיקר וזרעו הנהיג: (לג) ובני מדין עיפֿה ועפר וגו'. חמשה ראשי חומות
על כן העמידו חמשה מלכים לכל אומה מלכה דכתיב את חיוות רקס ואת לור ואת חור וגו' חמשה
מלכי מדין (במדבר ל"א): כל אלה בני קטורה. בזביל כבודו של אברהם: (לד) בני יצחק
עשו וישראל. משני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב: (לה) בני עשו אליפֿו, כדי לקבץ
ולשליכו

ב א ו ר

מונה בני עשו בראש. (לה) אלישו, חסר וי"ו בין אליפו ורעואל, וע"פ הכלל שהנזכר
(בבבא ק"א) יהיה הטוב מפני היותם בני שנים נאים כמפורש בסדר וישלח, ויעשו ויעלם
וקרח בני אהליכמה חוברו יחדיו. (לו) צפי, בסדר וישלח צפו, והסילוף ידוע כאו עונל
ועינל בבבא ק"א. וחמנע, פה נמנה חמנע בין בני אליפו, ובסדר וישלח הוא פלגש לאליפו
אשר ילדה לו את עמלק? והנה לדעת רש"י היתה חמנע בתו ופלגשו של עשו ע"י זנות,
ורמב"ן ז"ל השיג גם על זה וילא מן הלחץ אל הדחק, אך הנהנין בזה דעת שזר טוב שהניח
הרשב"ם, כי וחמנע, הנאמר בראש הכתוב בסדר וישלח, נמשך גם למצלה לבני אליפו
(ידגמזו להלן ד' ח' עי"ג) והיה הכן הזרעון לאליפו חמנע אור, וכן גם פלגשו. (לח) שעיר,
אינו משוללות הקודם, רק ייחסו כפרעות, כצבור שהתזתן עם עשו, ובניו ירשו את הו'
שעיר

דברי הימים א א

הרגום אשכנזי כז

(לט) וּבְנֵי לֹטָן חֹרֵי הַזֹּמָם וְאַהֲזֹת
 לֹטָן תִּמְנַע: (מ) בְּנֵי שׁוּבֵל עֲלִין
 וּמִנַּחַת וְעִיבֵל שְׁפִי וְאוֹנָם וּבְנֵי
 צְבַעֲזֹן אִיהָ וְעֵנָה: (מא) בְּנֵי עֵנָה
 דִּישׁוֹן וּבְנֵי דִישׁוֹן חֲמָרֹן וְאַשְׁבֹּן
 וַיִּתְּרֵן וַיִּכְרֹן: (מב) בְּנֵי-אֶצֶר בְּלָהֹן
 וְזַעֲזֹן יַעֲקֹן בְּנֵי דִישׁוֹן עֹיִן וְאַרְזֵן:
 (מג) וְאַלֶּהָה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָכְרוּ
 בְּאַרְצֵי אֲדוּם לְפָנֵי מֶלֶךְ-מִלְכָּךְ
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם
 עִירוֹ דְּנַהֲבָה: (מד) וַיָּמָת בְּלַע

דישון. (לט) אונד דיא זאָהנע
 דעם לוטן וואָרען: חורי אינד
 הומם. איינע שוועסטער דיעזעם
 לוטן וואָר חמנע. (מ) דיא זאָהנע
 דעם שובל וואָרען: עלין, מנחת
 אונד עיבל, שפי אונד אונם.
 אונד דיא זאָהנע דעם צבעון
 וואָרען איה אונד ענה. (מא) דער
 זאָהן דעם ענה וואָר דישון,
 אונד דיא זעהנע דעם דישון וואָ-
 רען חמרן, אשכּוּן, יתרון אונד
 כרן. (מב) דיא זאָהנע דעם אצר
 וואָרען: בלהון, זעון (מונד)
 יעקון; אונד דיא זאָהנע דעם
 דישון וואָרען עיין אונד ארן.
 (מג) פֿאַלגענדע זינד דיא קאָני-
 גע וועלכע רעגיערטען אים
 לאַנדע אדום, בעפֿאַר איין
 קעניג אין ישראל איינגע-
 זעטצט וואָר: בלע זאָהן דעם

וימלך

בעור, דער נאָמע זינער געבורטסשטאָרט איז דנהבה. (מד) בלע שטאַרב, אונד אַן

זי

ר ש י

ולשליכו והזכירו לכבוד יחזק: (מא) חמרן ואשכּוּן. ובחומש (בראשית ל"ו) כתיב חמדן בחילה
 היו חמודים ונחמדין כלדיקים ולנסוף מכוערין נחמוי בן דרך החמור בחילה חמוד ולסיף
 נעשה מכוער והסוס מתחילה מכוער ולסיף יפה: (מג) ואלה המלכים. מפורש זב"ר אמר
 רבי אינו קודם שלל עמד מלך מישראל נלכ מלך באדום רבי יוסי בן חנינא אימר בשעה שזה
 מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים זה מעמיד אלופים זה מעמיד נשיאים אמר רבי יהושע
 בן לוי זה העמיד מ' וזה העמיד מ' ושמעתי ובי לא היה לאדום אלא אלו מ' מלכים ולישראל
 מ' והלא יותר היו יורם אחיה יואש וכו' אלא זה העמיד מ' מלכים פירוש בזמן שהמליכו אחש
 מ' מלכים של אדום לא המליכו את מלכי ישראל כי קודם דוד היו וראשי בית אבותיו:

ב א ו ר

שעיר. (לט) והומם, בסדר וישלח והשנעים העתיקו בנוסח התורה: (מ) עליון, בסדר
 וישלח עליון, והשנעים נטו לנוסח התורה. איה. בסדר וישלח ואיה, ולרש"ם וסיעתו נחסר
 פה בדה"ה הוי"ו ועיקר שמו ואיה כמו ופסי, ושחי, ולרש"י וראש"ע נוסף הוי"ו ועיקר שמו
 איה, עיין מ"ש להלן ד' ט"ו. (מא) חמרן, נס' וישלח דמדן נדל"ח, והוא מילוף בדמיון התמונה ע"ד רדני'
 ודדנים, רעואל ודעואל. והנה אנה הבנים האלה נקרא פה על נכון ד'ישון נחולם והוא בן
 החמישי לשעיר (ולא בן ענה הנזכר מקודם) ובמילוף התנועות נקרא בספר בראשית ד'ישון
 נקמ"ן, דוגמת חירום וחי'רם, אבל אינו הכן השנועי לשעיר הנקרא ד'ישון כי בניו מנוים
 בפני עלמס אחר כך. (מב) יעקו, בסדר וישלח ועקו, וכן פה בהעתקת השנעים והוא נכון
 כי בספרנו יחסר הוי"ו לחיבור. (מג) ואלה, כתב הרד"ק בהקדמה, סיפר ג"כ מלכי אדום
 לפני שמלכו מהם לפני מלך מלך בני ישראל שמהם מלכים (ומלכיהם אחד עשר) וכל
 מלכיהם

וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו יוֹבָב בֶּן-זֶרַח
 מִבְּצֻרָה: (מ) וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ
 תַּחֲתָיו הוֹשֵׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי:
 (מו) וַיָּמָת הוֹשֵׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו
 הַדָּד בֶּן-בְּדָד הַמֶּכָּה אֶת-מִדְיָן
 בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֵיזָת:
 (מז) וַיָּמָת הַדָּד וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו
 שִׁמְכָה מִמְּשָׁרְקָה: (מח) וַיָּמָת
 שִׁמְכָה וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שָׂאוֹל
 מִרְחֹבֹת הַנֶּהָר: (מט) וַיָּמָת שָׂאוֹל
 וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בְּעַר חָנָן בֶּן-
 עֲכָבֹר: (נ) וַיָּמָת בְּעַל חָנָן וַיִּמְלֹךְ
 תַּחֲתָיו הַדָּד וְשֵׁם עִירוֹ פְּעִי וְשֵׁם
 אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בֶּת-מִטְרָד בֶּת
 מִי זְהָב: (נא) וַיָּמָת הַדָּד וַיְהִי אֵלּוּפִי

זינער שטעללע ווארד קעניג
 יוכב זאהן דעם זרח אויס בצורה.
 (מ) יוכב שטארב אן זינער
 שטעללע ווארד קעניג: הושם
 אויס דעם לאנדע דער תימנים:
 (מו) הושם שטארב אן זינער
 שטעללע ווארד קעניג הדר
 זאהן דעם כדר, דער זיענער
 איבער מדין אים געפילדע
 כואבים, דער נאמע זינער
 געבורטסשטארט איז עיזת.
 (מז) הדר שטארב, אן זינער
 שטעללע ווארד קעניג שמלה
 פאן משרקה. (מח) שמלה
 שטארב אן זינער שטעללע
 ווארד קעניג: שאול פאן
 רחובות אם שטר אָמע:
 (מט) שאול שטארב אן זינער
 שטעללע ווארד קעניג: בעל
 חנן זאהן דעם עכבור. (נ) בעל
 חנן שטארב אן זינער שטעל-
 לע ווארד קעניג הדר דער נא-
 מען זינער געבורטסשטארט
 איז פעי, אונד דער נאמע
 זינער פרויא וואר מְהִיטְבָּאֵל

אדום

עויה קני. עלוה קני

איינע טאָכטער סטרד'ס, טאָכטער פאָן מי זהב. (נא) אלס הדר שטארב, ווארען שטאַמ-

פיר

ב א ו ר

מלכיהם לא היו מלך בן מלך, אלא שהיו ממליכים עליהם אנשים ממקומות אחרים לפי
 התגברות המקומות ההם עליהם, ומלכות בית דוד מלך בן מלך, וככל מה שקדמה מלכותם לא
 עמדה לפני מלך ישראל הראשון והוא דוד כמו שאמר ויהי אדום לדוד עבדים נושאי מנחה
 וכו'. (מו) עיוה, הקרי עויה וכן נחוב במורה. (נ) הדר, ובסדר וישלח שמו הדר כרי"ש,
 וכן פעי נקרא שם פעו, ושני מליכים אלה פרוכים לרוב נספרנו. מי זהב, אונקלם וירושלמי
 תרגמו מלך דהנא, ולדעת רש"י ושאר מפרשים מורה שם זה על רוב עשרו והונו, לאמור
 מה זה נחשנ אללו? והוא מילקוט. אך תהיה סבת השם אזה שתהיה, הנה בעמדו לפניו
 אינו כ"א שם פרטי, וכל המקורות בו ללא הועיל הם. בה מטרה, יש להסתפק אם מטרה
 שם אזה והיא בת מי זהב, או מטרה ומי זהב שיהם אב ואם של מהיטבאל, והראשון עיקר.
 (נא) וימת הדר, מאמר זה לא בא בסדר וישלח, ונראה כי נכתב ד"הי בא להודיענו בו,
 כי היתה המלוכה באדום מלכות נחירה (וזהו הווי"ך) בנחור להם נסיני הארץ (המושלים איש
 איש על מחוז) מלך הגבוה מעל כלם והאופט את משפטם, (כמו שהיה לפנים בגרמני"א),
 ומפני הקנאה או סבה אחרת נחרו להם תמיד מלך מארץ אחרת; ועמה במות הדר, ולא
 מלאו מלך אשר יאות להם, הניחו את ארלם בלי מלך, ומאלו כל אחד על מחוזו, וזה
 אמרו: וימת הדר — ויהי אלוסי אדום וגו'. והנה לא הזכיר אלוסי אדום כמו בסדר וישלח, כי

שפ

דברי הימים א א כ

אָדוֹם אֱלֹהֵי תַמְנֵעַ אֱלֹהֵי עֲלִיָּה
אֱלֹהֵי יִתְחַת: (כג) אֱלֹהֵי אֶהְיִיבְמָה
אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי פִינָן: (ג) אֱלֹהֵי
קִנּוּ אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי מִבְצָר:
(נד) אֱלֹהֵי מַגְדִּיאֵל אֱלֹהֵי עִירָם
אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אָדוֹם:

תרגום אשכנזי כח

פִּירְשָׁטֵעַן אִין אָדוֹם: דַּעַר
שְׁטאַמְפִּירְשָׁט חֲמֻנַע, דַּעַר
שְׁטאַמְפִּירְשָׁט עֲלוֹה, דַּעַר
שְׁטאַמְפִּירְשָׁט יִתְחַת. (כג) דַּעַר
שְׁטאַמְפִּירְשָׁט אֶהְיִיבְמָה,
דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט אֱלֹה,
דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט פִּינָן.
(ג) דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט קִנּוּ,
דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט חִימָן,
דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט מִבְצָר.
(נד) דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט
מַגְדִּיאֵל, אֹנְדַר דַּעַר שְׁטאַמְפִּירְשָׁט
פִּירְשָׁט עִירָם. דִּיעַס וואַרען דִּיא
שְׁטאַמְפִּירְשָׁטֵעַן אִין אָדוֹם.
ב (א) דִּיעֻזַע וואַרען דִּיא זָאָה
נַע דַּעַס יִשְׂרָאֵל: רֵאוּבֵן,
שְׁמֻעֹן, לֹוי אֹנְד יְהוּדָה;
יִשְׁשַׁבֵּר אֹנְד זְבֻלוֹן; (ג) דִּין,
יוֹסֵף אֹנְד בְּנִימִין, נַפְתָּלִי, גֵּר
אֹנְד אֲשֶׁר. (ג) דִּיא זָאָהנַע
דַּעַס יְהוּדָה וואַרען: עֵר, אֹנְן
אֹנְד שְׁלֹחַ. דִּיעֻזַע דִּרִיִּיא וואַרען
דַּעַן אִיהֶם גַּעבְאָרַען פֿאַן דַּעַר

ב (א) אֱלֹהֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֵאוּבֵן
שְׁמֻעֹן לֹוי וְיְהוּדָה יִשְׁשַׁבֵּר
וְזְבֻלוֹן: (ג) דִּין יוֹסֵף וּבְנֵימִין נַפְתָּלִי
גֵּר וְאֲשֶׁר: (ג) בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאֹנְן
וְשְׁלֹחַ שְׁלוֹשָׁה נוֹלְד לֹז מִבְּת־שׁוֹעַ
הַכְּנַעֲנִית וַיְהִי עֵר וּבְכֹר יְהוּדָה
רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמְיָתָהוּ: (ד) וְנִתְמַר
עלוה קרי כלחו

טאַטער שׁוֹע'ס, איינער כנעניה. ער דער ערסטגעבאָרנע דעס יהודה וואַר מיט
פֿעלליג אין דען אויגען דעס עוויגען אונד ער ליעס איהן שטערבען. (ד) המר ויינע שוויי
רַע בְּעֵינֵי ה'. מפורש בנ"ר שהיה חורש בגנות בא עליה שלא כדרכה: (ד) ותמר
כלתו

ב א ו ר

שַׁמְת יִתְר תְּהִיָּה לְהַזְכִּירָם בְּשִׁמּוֹתָם עוֹד הַפַּעַם; וְהֵם לֹא מָשְׁלוּ עַל מַחֹו יְדוּעַ, כִּי הָיוּ שְׂרֵי
הַמְדִיכָה בְּכָל־ל. עֲלִיָּה, הַקְּרִי עֲלוּה בּוֹי"ו כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּסִדְר וַיִּשְׁלַח:
ב (ב) דִּין יוֹסֵף, לֹא יִדְעָתִי לְהַלְדִּיק אֶת חֲסִרוֹן הַסִּדְר בְּשִׁמּוֹת הַבָּנִים הָאֵלֶּם בְּסִפְרוֹ, אִם לֹא
ע"פ הַמְנַהֵג הַכְּלָלִי, כִּי אֵין סִדְר לֹו בְּשִׁמּוֹת הַפְּרִטִיִּים. אִמְנֵם בְּמֵאֹד מֵאֹד נִפְלְאָתִי
עַל הַחֶסֶם הַגָּדוֹל מִיכְאֵלִי"ם בְּהַעֲרוֹתָיו לְהַעֲתִיק מִנֶּךָ שְׁלוֹ, שְׁכַחַת כִּי בֵּא דִין בְּפִנֵי עֲלָמוֹ,
מִפְּנֵי הַיּוֹתוֹ בֵּן יִחִידִי לְאָמוֹ בְּלֵהָה, וּבְסוּף הַכְּתוּב נִזְכְּרוּ נַפְתָּלִי גֵּר וְאֲשֶׁר לְהַיּוֹת שְׁלֹשָׁתָם בְּנֵי
זְלֹפָה שְׁכַחַת לֹאֵה (??) (ג) שְׁלֹשָׁה נוֹלְד, הַרְאִיוּ נוֹלְדוֹ, כִּי רַק בְּנוֹת הַפַּעַל לִפְנֵי
הַשֵּׁם אִזּוֹ אִינוֹ שׁוֹמֵר לְפַעֲמִים אֶת הַמִּין וְהַמְסַפֵּר כִּידוּעַ מִסִּפְרֵי הַמְדַקְדָּקִים, אֲךָ לֹא בֵּן אִם
יְבוּא הַפַּעַל אֶת רֵי הַשֵּׁם כְּמוֹ בְּכַתּוּב שְׁלִפְתָּנִי. וְהַנְּכוּן כִּי בֵּא שְׁלֹשָׁה נוֹלְד, ע"ד בְּנוֹת צַעֲרָה
עֲלֵי שׁוֹר (בְּרֵאשִׁית י"ט כ"ב) שֶׁהַכּוּנָה כָּל אֶחָת מִן הַבָּנוֹת לְעֵדָה, וּבֵן כָּל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נוֹלְד.
וְאֹלֹו יְהִיָּה פִּירוּשׁ שְׁלֹשָׁה בָּזֵה, שִׁלּוּשׁ שֶׁל בָּנִים, ע"ד שְׁכַחַת רַע"י בְּחֹרֶה (שְׁמוֹת י' כ"ב)
שְׁלֹשַׁת יָמִים, שִׁלּוּשׁ שֶׁל יָמִים (חֵינֵעַ דִּרְיָהוּיִט) וְהוּא שֶׁם הַמְקַדֵּשׁ בְּהַר אֶת זִכְר [כִּי הָיָה
בְּמִסְפְּרֵי הָאֲחִידִים סִי' זִכְר הוּא כִידוּעַ] וּפִי' הַכְּתוּב: שִׁלּוּשׁ בָּנִים זֶה נוֹלְד לֹו וְנִי'. וַיְהִי
עֵר, וּמַעֲשֵׂה אֹנְן לֹא הַזְכִּיר, כִּי הַשְּׁמִית דְּרָנוּ וְהַסִּפְרִיעַ גֵּר הַמְּוֹסֵר, בְּאֶשֶׁר נִהְיָה

כָּלְתוּ יְלֵדָה לּוֹ אֶת־פָּרֶץ וְאֶת־
 זָרַח כִּלְבַּנֵּי יְהוּדָה חֲמִשָּׁה: (ה) בְּנֵי
 פָּרֶץ הַצֶּרֶן וְחֲמוּל: (ו) וּבְנֵי זָרַח
 זְמָרִי וְאִיתָן וְהַיִּמֶן וּכְלָכָל וְדָרַע
 כָּלֶם חֲמִשָּׁה: (ז) וּבְנֵי כְרָמִי עֶכָר
 עֹזְבָר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מַעַל בַּחֲרָם:
 (ח) וּבְנֵי אִיתָן עֹזְרִיָּה: (ט) וּבְנֵי

גער טאָטרגעבאַר איהם דען
 פרץ אונד דען זרח. זעמוט=
 ליכע זאָהנע דעם יהודה וואָרען
 פֿינף. (ה) דיא זאָהנע דעם
 פרץ וואָרען צערן אונד חמול.
 (ו) אונד דיא זאָהנע דעם זרח
 וואָרען זמרי, איתן, הימן,
 כלכל אונד דרע, צוואַממען
 פֿינף. (ז) דער זאָהן דעם כרמי
 היעם עכר (בעטריבער); ער
 בעטריבטע נעהמליך ישראל,
 דאָ ער זיך פֿערגרופֿאָם פֿער.

באָנטען גוטע. (ח) דער זאָהן דעם איתן וואָר: עוריה, (ט) אונד דיא זאָהנע דעם

הצרון

ר ש י

כלתו. תמיה אני היאך מזכיר גנות זקנתו של דוד: (ו) ואיתן והימן וכלכל ודרע.
 כולם בימי דוד ובימי שלמה היו והיו חכמים ביותר ועל זה נאמר ויחכם מכל אדם (מלכים א'
 ד') מאיתן האזרחי והימן כלכל ודרע בני מסול לענין חכמת שלמה נופל לשון זה דרדע אע"פ
 שנקרא דוד דיעה בשביל חכמתו ויחכם שלמה מכולם ומה שאמר האזרחי (במדבר כ"ו) מזרח
 ילא ובהרבה מקומות נכנסת האל"ף בתיבה ואינה נקראת ודוגמתו ואחותי (איוב י"ג) והאזניתי
 (ישעיה י"ט) וכן והאספסוף (מדבר י"ח) ופעמים נחסרת כמו ותמרו (שמואל ב' י"ט) ויבנו הרמים
 (לקמן ב' כ"ב) כמו הארמים ונפסיקתא דורש מכל אדם זה אדם ראשון איתן זה אברהם הימן
 זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע זה דוד המדבר מחול שמחל להם מעשה עגל: (ז) ובני כרמי
 עכר. ולמה אני קוראו עכר והלא עכן שמו (ומפורש) לפי שהוא עכר את ישראל שעבר על
 החרם ונפלו על ידו ל"ו (אלף) איש והוא מה שפירשתי שכל מה שיכול לספר בגנות מספר (ואף
 על פי כן) (ס"ח ועל כן לא) ילא מלכות מהם: (ח) ובני איתן עוריה. כמו ובני דן קשים
 כראשית

ב א ו ר

שמו לחרפות ולמשל עד היום הזה, וגם אין לו ענין כלל ליחס בית דוד, כי בניס לא היו
 לו, ותמר לא היתה אלמנתו בעלם, ב"א אלמנת אחיו הגדול. (ו) זמרי, ביהושע פרשה
 וי"ו נאמר כמה פעמים זבדי, ונחלק מ"ם ובי"ת בשווי המולא, ורי"ש ודל"ת בשווי התמונה.
 והשנעים העתיקו גם פה זבדי. ואיתן, ארבעה אלה נזכרו גם במלכים א' (ה' י"ח) ושם
 נוסף לאיתן תואר האזרחי (להודיע כי הוא משנט זרע) וכן במזמורי תהלים, מה שיהיה
 בספרנו ללא כורך, אחרי שנאמר ביחס זרח; אל דרע נוסף שם דל"ת יתירה ונקרא דרדע
 (וכן נקראה העיר חמר נכחיב חדמר (מ"ח ט' י"ח) כי הדל"ת אות השימוש הוא בארמי,
 ויבוא לפעמים נוסף שלא לכורך; ובסוף כלס נאמר שם בני מחול, אס על שם אביהם אז
 ע"ש כלי שיר לדעת שלטי הגבורים. וסז"ל דרשו בשמות האלה דברי מוסר. והנה אין ספק
 לדעתי, כי האנשים האלה אחד הם עם איתן והימן המשוררים הנזכרים להלן בפרשה ט"ו
 ואף אס הם שם משנט לוי, אין זה סתירה כלל כמו שאנאר שם בפסוק י"ט: עכר, הוא
 עכן וקוראו עכר לגנאי בני עכר ישראל (רד"ק) וכבר העיר החכם געזעניוס על חילוף אותיות למ"ג
 נמעט בכל הלשונות, וכן יתחלק נבוכדנצר עם נבוכדנצר בחילוף רי"ש וכו"ן וכדומה. (ו) ובני כרמי,
 הזכיר בני כרמי אף שלא הודיענו בתחלה מי הוליד את כרמי, וכן מנהג הספר פעמים
 רבות אס מלך אהבת הקינור, או שהיה כמות כן בספר היחס אשר לפניו, ראה דוגמתו
 להלן ד' ב' והרבה עוד. וכן תמלא בתורה ללפחד בן חפר (במדבר כ"ו ל"ג) אע"פ שלא
 נזכרה מקודם תולדתו מאביו. (ח) ובני איתן, כחכ רש"י כמו ובני דן קשים ע"כ והוא

נכון

דברי הימים א ב

תרגום אשכנזי כמ

חצרון, דיא איהם געבארען
וואורדען, ווארען: ירחמאל,
רם אונד כלובי: (י) רם צייג
טע דען עמינדב, אונד עמינדב
צייגטע דען נחשון, דען פֿיר
סטען דער זאָהנע יהודה'ס.
(יא) נחשון צייגטע דען שלמא
אונד שלמא צייגטע דען בועז.
(יב) בועז צייגטע דען עובד,
אונד עובד צייגטע דען ישי.
אישי

חצרון אשר נולד לו את ירחמאל
ואת רם ואת כלובי: (י) ורם
הוליד את עמינדב ועמינדב
הוליד את נחשון נשיא בני
יהודה: (יא) ונחשון הוליד את
שלמא ושלמא הוליד את בועז:
(יב) ובועז הוליד את עובד ועובד

הוליד

ר ש י

(בראשית מ"ג): (ט) ואח כלובי. זהו כלב כמו שמוכיח למטה וכלב בן חצרון ונספר (שמואל
א' כ"ה) כתיב והוא כלבי ותרגם מדבית כלב וכך תרגם כלבי מחזיק היה ומתפאר בעלמו שאין
מיוחס בכל שבת כמוהו כלומר אם שמואל (נחן לו מליכה) ועל כן נאמר מי דוד ומי בן ישי
היום רבו עבדים שהרי ילא מרות המואבים וירחמאל אחיו נשא נכרית כמ"ס למטה וזה כלובי
מתנשא ומחנאה (בכל) אשר נשאו לבו: (י) נחשון נשיא בני יהודה. לא בא לפרש אלא מפני
כבודו של דוד: (יא) ושלמא הוליד את בועז. רנותינו אמרו אבנן זה בועז ותימה יש היאך
יכול להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי
הארץ ובעזו בנו שהוא אבנן בכניסתו לארץ נולד ומיציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה
וחנמים אמרו בשעה שנא בועז על רות והרתה מיד מת בועז ואבנן היה שופט לאחר מות
יפתח דכתיב (שופטים י"ב) וישפוט אחריו את ישראל אבנן מבית לחם ועל זה אני תמיה שהרי
מלינו באבנרם שהוא אמר לאחר שנלכד דמו וכו' ואמר הלבן מאה שנה יולד ואיך הוליד בועז
בן ג' מאות שנה וי"ל על כן אמר (רות ד') ויתן ה' לה הריון דוגמתו (ויראהו ה'): אבנן
אב

ב א ו ר

נכון, רק שהיה לו להעיר זאת כבר למעלה (א' מ"א) שנא ובני ענה דישון: (ט) נולד,
הראוי נולדו, רק שנאמר נולד על כל אחד ואחד כמו שביארתי למעלה בפסוק ג'. ומה שנא
ע"ד זרות יחס הפעול אח תמור יחס הישר, עיין כלל גדול בזה להלן (דה"ב ל' כ"ז) כי שם
מקומו. כלובי, הוא כלב הנאמר להלן בפסוק י"ח, וי"ד נוסף בשמות הפרטיים בסוכס
חמלא גם בשם יעמשי, יהדי, אהלי וכדומה. ונהעתיקת השנעים בא גם נחמוז זה כלב
כמו להלן. (י) ורם, מונהו בתחלה אף שהוא הנן השני לחצרון, מפני כבוד בית דוד המוטב
מגזעו ונלך משרשיו, ואז (בפסוק י"ח) יזכיר את כלב הנן השלישי לחצרון, כי גם שמו נכבד
ומהולל בישראל (בפרט לדעת חז"ל האומרים שהוא כלב בן יפונה) ואחרי כן ישוב (בפסוק
כ"ה) אל הנן הבכור ירחמאל. (יא) ושלמא, בסוף ספר רות נאמר שלמה בה"א, ופה בא
אל"ף בסוף במשקל ארמי, או בחילוף המולא, וכן נקראה עבסה בת כלב בספרנו עכסא.
ושלמון (ברות ד' כ"א) הוא שלמה הנזכר לפניו, כמו שהוכיח החכם רא"ו בהקדמתו לספר רות
בראיות ברורות, קחם נא משם. ואני אוסיף עוד בדרך כלל, כי ממונהג הלשון הוא להחליף
ה"א הנקבה עם נו"ן, ד"מ בשמות הכללים אלה, אלו"ן; אלה, אלו"ן; שרפה, שרפון
וכדומה. וכן גבעה, גבעו"ן; גבעה (יהושע ט"ז ז') ובערו (להלן ז' כ"ח); ובת"ו הנקבה
עלמה (שם ו' מ"ה) ותמורתו עלמון (יהושע כ"א י"ח) ורבים דוגמת זה. וכן נמלא גם
בשמות זכרים שיחוסף נו"ן בסוף המלה חצרון היא חצוד (יהושע ט"ז ז') כוש וכושן וכדומה,
ומזה

תרגום אשכנזי

דברי הימים א ב

(יג) אישי צייגטע וויגען ערסט
געבארען אליאב, צווי טען
אבינדב, דריטען שמעא,
(יד) דען פיערטען נחנאל, דען
פינפטען ררי, (טו) דען זעכס-
טען אצם, אונד דען זעבענע-
טען דויד; (טז) דערען שווע-
סטערן ווארען צרויה אונד
אביגיל. דיא זאהנע דער צרויה
ווארען: אבשי יואב אונד
עשהא אלא דרייא: (יז) אביגיל
געבאר דען עמשא, דער פא-
טער דעם עמשא וואר יחר דער
ישמעאליטע

הוליד את ישי: (יג) ואישי הוליד
את בכרו את אליאב ואבינדב
השני ושמעא השלישי: (יד) נתנאל
הרביעי רדי החמישי: (טו) אצם
הששי דויד השבעי: (טז) ואחיתיהם
צרויה ואביגיל ובני צרויה אבשי
וינאב ועשהא שלשה: (יז) ואביגיל
ילדה את עמשא ואבי עמשא

כ"ל

יהר

ר ש י

אב לכל הכנונים שהרי אשה נחורה שכבה אללו ונלטון ולא נגע בה סא"א: (יג) ואישי הוליד
את בכרו. מלא אל"ף כלומר איש נכור חיל: (טו) דויד השביעי. מלא יו"ד מפני כבודו של
דוד ועתה מלא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו: (טז) ואחיתיהם לרויה ואביגיל.
מפני

ב א ו ר

ומזה יבואר לך חילוף שלמה עם שלמון ברות ונספרנו *). (יג) ואישי, תמור וישי,
דוגמת חלאים תחת חליים: ושמעא, לרד"ק ורש"י הוא שמה (ש"א ט"ז ט') והנה שם
בשמואל (פסוק י' וכן י"ז י"ב) הוא מונה שבעת בנים מלבד דוד, וא"כ היו לישי שמונה
בנים, אך נספרנו יפקד מקום שמה הנזכר שם, אולי מפני מותו במלחמת פלשתים, כי
במלחמה הלך (ש"א י"ז י"ג — י"ד) וכן תאכל המרבה. ועפ"י ילדק היות דוד השביעי נספרנו.
(טו) השביעי, לדעת רבינו יונה שהביא הרד"ק השביעי כמו השמיני (?) ולדעתו והיא גם
דעת ראב"ע מנה פה בני אשה אחת לישי, והיו לו עוד בנים מאשה אחרת, וכבר כתבתי
דעתי בזה בפסוק י"ג. גם ראוי להזכיר מדרש ז"ל שהביא הרד"ק, כי הבן השמיני לישי
בשמואל, הוא אליהוא מאחי דוד (דה"א כ"ז י"ח) רק שנאמר שם ודוד הוא הקטן ע"ש שהקטן
את עלמו, ויש לישב זאת גם בפשטות הכתוב, ולאמור כי היה אליהו גדול בקומתו מן דוד
ולא

* נודע הוא נאמנה לכל בני עבר הלשוני, כי מלבד הכנות והאמיות אשר לשפת קודש בין לשונות הקדם,
עוד אחת לנו קטנה, היא שפת היטלית הנעימה, ונפלא הדמיון בינה ובין ל"הק אשר חין פה המקום
לכררו, רק את זאת רימתי להזכיר בהערה הזאת, כי בלשון הנזכרת נהוג חילוף סימן הנקבה (a) אל
הכרת (one) ועי"ז יסומן גודל הדבר וחזקו (Testa, Testone, Sala, Salone) והוא בעלמו חילוף ה"א
הנקבה למסקל ון המדובר בזה; ובאמת יודע לחוקר הלשון בשמות רבות כי ע"י החילוף הזה נוספת גם
הוראת החזק והחומץ, ד"מ אלקה כמו אלוון יורו שניהם על העץ הנקרא (Quercus, אייב) עיין רמב"ם
פ"ז דשביעית, ובכל זה תמלא כי תמיר יזכיר הכתוב שם אלוון חס ירלה להורות על עץ חזק וגדול, ד"מ
לכרת לו ארזים ויקח תרזה ואלון (ישע"י מ"ד י"ד) אלונים מבין (יחזקאל כ"ז ו') וחסון הוא באלונים
(עמוס ב' ט') וכדומה, ושעם הדבר נוסד על טבע החילוף מנקבה לזכר ואין להחריך. ואין נשמי חל מה
שכתב הרד"ק ז"ל ואחריו שזר המדקדקים כי יבוא אישון בת עין מן איש ימורה סי' ון הנוסף על הקובץ
כי יותר פשוט שנקרא אישון מן אישון חושך, בעבור שכתב שחור תחרו, נרדף עמו עשן בחילוף המונח,
ואין לזוז מן הגזרה הפשוטה הזאת בעבור שגרה כי כל' ערב ויון מקרה בת עין נשם איש קטן או ילד קטן

דברי הימים א ב

יִתְרֵי הַיִּשְׁמַעֲאֵלִי: (יח) וְכָלֵב בֶּן־
חֲצִרֹן הוֹלִיד אֶת־עֲזוֹבָה אִשָּׁה
וְאֶת־יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְנֵיהֶ יִשָּׁר
וְשׁוֹבֵב וְאַרְדּוֹן: (יט) וְתַמַּת עֲזוֹבָה

ויקח
ר ש י

תרגום אשכנזי ל

ישמעאליטע. (יח) כלב דער דער זאָהן
דעם חצרון, צייגטע דיא עזובה
אשה, אונד דיא יריעות; פֿאַל-
גענדע זינד איהרע זאָהנע (דער
זעלטען נעהמויק) ישר,
שובב, אונד ארדון: (יט) עזובה
(דיא ערטטע פרויז דעם כלב)

מפני כבודו של דוד שהיו בני אחות וגבורים ואנשי חיל ושרים כך מפורש: (יו) יתר הישמעאלי.
(ובשמואל ב' י"ז) כתיב הישראלים בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגמי (שם ב'
ו') וכן (מלכים א' ו') וישלח המלך ויקח את תירס מלור בן אשה אלמנה ואביו איש לורי:
(יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה שמה עזובה לכך כינה את
שם בתו עזובה אשה בדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה שמה
עזובה

ב א ו ר

ולא נשים. (יו) יתר הישמעאלי, במקום אחר נקרא יתרא הישראלי (ש"ב י"ז כ"ה) והנה
יתר ויתרא כמו גבע וגבעה, תרשים ותרשישה, ובחורה יתר ויתרו. ובענין חילוף ישמעאלי
וישראלי יעלו חכמים שונים ליטנו בחילוף האותיות, ואין לורד לזה, כי יתרא חנון בעלה
מתשנת הרד"ק ז"ל שנקרא ישמעאלי ע"ש מגורתו בארץ ישמעאל, ולמען כל נחשבו שהוא מזרע
ישמעאל קראו הכתובים ישראלי; ואולי ירוח לנו המקום עוד, אם נשים עין שהזכיר הכתוב
צימוד את אבי עמשה, מה שלא עשה בבני כרויה הקודמים לו, ומה נראה כי ענין פרטי
ומיוחד היה באיש הזה, ועל כן נשפט מזאת, כי באמת היה אבי עמשה ישמעאלי אשר בא
אל אביגיל אחות דוד ונחגיגיר ונעשה ישראלי, ואין זה זר בימים ההם. וראיה נכונה ממ"ש
שם בשמואל: ועמשה בן איש, ושמו יתרא הישראלי, אשר בא אל אביגיל וגו' (עיין רש"י
להלן פסוק כ"א שכתב כי אשר בא מורה על ביאה שלא לשם אישות) הרי להדיא כי בא עליה
בהיותו נכרי, ובניאו תחת כנפי השכינה נהיתה לו לאשה: (יח) וכלב בן חצרון, למדרש
חז"ל הוא כלב בן יפונה ועפ"ז יהיה ההכרח לומר כי שלשה דורות הולידו בני ח' שנים (עיין
סנהדרין ס"ט ע"ב) והרד"ק נלחם נלחם בס והראה באותות ובמופתים שאין זה בסדר הזמן
ובפשטות הכתובים. אך מה כתיב כי איחל לחרוץ משפטי בזה? מי שמיני לאיש שר ושופט
לאמר קום ריב את ההרים? — ובפרט כי איש אובה הפשט אחז על גילי המדרש, ימלא
עוד לדברי חז"ל ראיות שונות, ד"מ שנקרא' בת כלב בן חצרון עכסה (פסוק מ"ט) וכן שם
בתו של כלב בן יפונה ביהושע ובשופטים, וכדומה (ואין פה המקום לבלות מקום חמן במשכונות
רבים אין חפץ בס לפשטות הכתוב) ונראה מפסוק נו"ן שב גם הרד"ק ז"ל שם מדבריו.
אח עזובה אשה, לפירוש"י היתה עזובה אשה בתו של חצרון, וזה ע"פ אמרם ז"ל ובי יש
אדם מוליד את נשיו וכו' ולרד"ק היתה אשתו ונא את במקום מן ע"ד בלתי את העיר
(שמות ט' כ"ט) ואשה במקום אשתו. ואולי ימעט הדבר מהיות זרות אם נרכיב שני הפירושים
יחד ונאמר, כי עזובה היא אשתו של חצרון כנראה מפסוק הנא, אך אישה ויריעות הם
שתי בנותיה, ובניה ישר וכו', או נאמר כי נוסף וי"ו ואח יריעות בוי"ו של וי"ו (בראשית
ל"ו כ"ד) ושיעור הכתוב כי הוליד עם עזובה אשתו את יריעות; כי דעת רד"ק שהיו עזובה
אשה ויריעות נשיו זרה ורחוקה מאוד, ואך יאמר הכתוב שהוליד עמהם, ולא יפרוט
ילדיהן, רק יאמר בשםם ואלה בניה ביחיד? — עוד דרך אחר מלתי לשום העקיב
למשורר בזה, והוא כי לא היו לכלב מאשתו הראשונה כ"א שתי בנות עזובה אשה ויריעות,
והראשונה לא נישאת או לא ילדה בנים (אולי נקראה ע"ז עזובה אשה) אך השנית ילדה את
ישר ושובב וארדון, ונקראו על שם אבי אביהן, אשר לא היו לו אז בנים זכרים. ואחר כן
מתה עזובה (אשת כלב, ולא עזובה אשה בתו) ונא אל בת מכיר וכו' וקלת ראיה לפירוש
זה

תרגום אשכנזי

דברי הימים א ב

ויקח לו כלב את אפרת ותלד
לו את חור: (כ) וחור הוליד את
אורי ואורי הוליד את בצלאל:
(כא) ואתר בא חצרון אל בית
מכיר אבי גלעד והוא לקחה
והוא בן ששים שנה ותלד לו
את שגוב: (כב) ושגוב הוליד את
יאיר ויהי לו עשרים ושלוש

שטארב דא נאָהם זיך כלב דיא
אפרת, אונד דיעזע געכאַר
איהם דען חור; (כ) חור צייגטע
דען אורי, אונד אורי דען
בצלאל. (כא) חצרון וואָהנטע
הערנאָך בייא, איינער טאַכט.
טער דעם מכיר, דעם שטאַמם.
פֿאַטערס פֿאַן גלעד; נאָהם
זיא, אַלס ער שאָן איין
מאַן פֿאַן זעכציג יאָהרען וואָר,
אונד זיא געכאַר איהם דען
שגוב. (כב) שגוב צייגטע
דען יאיר, דיעזער האָט
טע דרייאַ אונד צוואַנציג

ערים

ר ש י

עזובה: (יט) ותלד לו את חור: (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. לא ומשבו
שכל אחד מהם היה פחות מן מ' שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דבתיב
(יהושע י"ד) בן מ' שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן
שעשה בצלאל כלב היה בן מ' כשהוליד עזובה וכן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה
אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי
ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים ונתיב (שמות ל"ו) ואח כל איש חכם לב ואלו איש פחות
מ"ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י"ג שנה הרי מ' שנה חסר אחת ומלא שכל א'
מהם היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו:
(כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה משום נבדודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת מכיר
לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא כאשר בא אל בת שנע (ההלים נ"א): והוא היה בן
ששים. הרי שני דברים לבת מכיר לגריעותא אחת שלא לקחה לשום אישות ואחת שחצרון היה

ב א ו ר

זה, שלא נמנו הנשים האלה במספר כל בני כלב (פסוק נ' ונ"א). (כא) בא חצרון, לקחה
לפילגש שלא לשום אישות, דוגמא כאשר בא אל בת שנע (תהלים נ"א ז') עב"ל רש"י, ועל
פי זה יובן כי לכד יאיר לעלמו את חוות יאיר כמפורש בסוף סדר מטות, אחרי שנגרשו
לאחאי האשה הזאת מאת אחיהם הלעירים בני הגבירות מהסתפק נחלתם, וע"ע בפסוק הנ"ל.
(כב) ויהי לו, כנראה מן החורה (במדבר ל"ב מ"א) היה יאיר משנע מנישה, והוא לקח
הערים בארץ גלעד וקראם על שמו, ובחב הרד"ק כל הסיפור ספר הנה ג"כ להודיע כי זה
הוא יאיר הנזכר בתורה, ובאן מיחס אותו אל שנט יהודה, ומ"ש בתורה בן מנישה ממשפחות
האם, כי האם הייתה בת מכיר בן מנישה, ולפי שלנד הערים בארץ הגלעד נשאר שם עם
שנע אמו והיו לו הערים ההם לנחלה עב"ל וזה נכון ואמת, אך נמה שהוסיף עוד ורבותיו
אמרו כי אין זה יאיר הכתוב בתורה, אלא זה יאיר בן שגוב לקח אשה בארץ הגלעד וירשה,
ומירשת אשתו היו לו אלו עשרים ושלושה ערים ע"כ, הנה לענין דעמי אין הכרח לזה מדבריהם
כלל, ואם גם אמרו (ב"ב קי"ב ע"א) וכי מניין ליאיר מה שלא היה לשגוב, אלא מלמד
שנשא יאיר אשה ומתה וירשה, הנה מכל זה עוד לא מוכח לדעתם כמ"ש הרד"ק כי אין זה
יאיר הכתוב בתורה, ואדרבה ע"פ דבריהם יש לישב הסתירה בין שני הספרים באופן קל מאוד, הנה
חצרון בא אל בת מכיר שלא לשום אישות כמ"ש רש"י והוליד ממנה את שגוב, והנה ממנהג הימים
ההם היה לבנות את הנשים כאלה באמור לו בן אשה זונה אחת ואין לך חלק בנחלת אביו
(זופטים י"א ז' אלל יפתח) אך שגוב היה חי בבית אביו חצרון אשר זקן מאוד ולא הכלימו
איש מפני נבדוד אביו; אפס בנו יאיר נגרש את כ"מ בני הגבירות כמנהגם, ולזה השבילו בני
מנישה למען לא יבוש זרע אחותם, ויתנו לו אחת מננותיהם לאשה, ועמה גם חלק אחד

דברי הימים א ב

תרגום אשכנזי לא

ערים בארץ הגלעד: (כג) ויקח
גשור וארם את-חורת יאיר
מאתם את-קנת ואת-בנותיה
ששים עיר כד-אלה בני מכיר
אבי-גלעד: (כד) ואתר מות-הצרון
בכלב אפרתה ואשת הצרון

שטערטע אים לאנדע גלעד.
(כג) גשור אונד ארם ענטרים.
סען איהנען דיא דארפשאפ.
טען דעס יאיר, קנה אונד דיא
דאצוגעהעריגען ארטער, זעב.
ציג שטאדטע. אללע דיעזע
ווארען קינדער דעס מכיר,
דעס פאטערס פאן גלעד.
(כד) נאך דעם טאדע דעס הצרון
צו כלב אפרתה (זיינע דאמא)
ליגע פרויא דיעס אביה) גע.

אביה

ר ש י

זקן ומפני כניד משפחות יהודה נתנה לו וכשהוליד יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה אחת מבנותיו: (כג) ויקח גשור וארם - גשור הוא גשורי והמעבתי לפי שהיו קרובים לארמים שהיו יושבים במזרחה של ארץ ישראל וארם היו יושבים במזרח דמתיב (ישעיה ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור וכימי (שפוט השופטים ג') נשטאו ישראל מקדם כיד קויב כיד ארם ואז הלכו אלו ולקחום מהם וכשנא דוד החזיקן ולפי שהחזיקן בתנן כאן: (כד) בכלב אפרתה. על שם

ב א ו ר

מארכס אשר עוד לא נגרש האמורי כולו מחוכו, למען יורישנו ותקרא ארצו על שמו, וכן עשה וילכוד לו את חותותיו הנקראות בשמו חוות יאיר. ומעתה יפה אמרו חז"ל יאיר נשא אשה ומתה וירשה, כי בימי חיה היו חוות יאיר מאחוותה לבית אביה. והנה במסקנא שם אמרו שגורב נשא אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר, ועל פי זה ודאי אין מקום למה שכוון רד"ק בדברי חז"ל. והרמב"ן בפירושו התורה נראה כמחיש מזה: עשרים ושליש, בשופטים (י' ד') נאמר כי שלשים ערים הם הנקראים חוות יאיר, ויש לחלק כי עיריים (שהם מחוזים) היו שלשים, אבל הערים (ערי חומה) רק עשרים ושלוש היו בחובם. (כג) גשור וארם, שכן סקרונים לארץ הגלעד היו שניהם, ובחזרון ה' על יושבי גלעד דרש את הסמוכין להם ויקחם לשבת אפי' ולמטה זעמו בהם, למען קחת מידם את הערים האלה: קנה, הוא בן יאיר כמו שהוכיח רמב"ן בסדר מטות (ל"ב מ"ב), ונקראה העיר על שם הבונה אותה קנת כרוב הערים בפרשיו' הללו. ולא לחיובו בן אף לכדו את ששים הערים האלה, ומה שלא הזכיר בתחלה שגולד מיאיר, הנה בן רשפט הספר כמ"ג למעלה (ב' ז'). בני מכיר, לרד קמסר פה למ"ד השימוש וענינו לבני מכיר, ר"ל היו לאחוזה לבני נוכרי ע"ד היו בן שא"ל (ש"ב ד' ב') תחת לבן שא"ל; ולדעתי בא הכתוב לבאר מלת מאחם הנזכרת נראש הכתוב בכנוי סתמי, ולא פירש לנו מי אלה אשר לקחו גשור וארם מאחם את חוות יאיר ואת ששים ערי קנת, על זה הוא משיב: כל אלה בני מכיר אני גלעד. ונאמר בתחלה הכנוי (מאחם) וקמ"ב השם (בני מכיר) דוגמת ומראהו את הילד (שמות ב' ו'). והנה חז"ל למדו מכתוב זה בני בנים הרי הם בננים מפני שאמר כל אלה בני מכיר אני גלעד, וזה נכון עפ"מ"ש, ואין מקום למה שאל עליהם הרד"ק, מהו כל אלה והוא לא זכר אלא שגוב? כי כל אלה מוסב על מאחם, והם בני מכיר. (כד) בכלב אפרתה, לפירש"י נקראה העיר כלב אפרתה על שם אשת כלב, וא"כ חזרון מבאי הארץ ובא"י מת, ועל זה כתב הרד"ק היותו רחוק, כי עפ"י זיהיה חזרון (שהיה גם מיוכלי מלרים) יותר ממאתים וחמשים שנה, ופירש הוא ז"ל בעת שלקח כלב בן אפרתה אשה, באותו העת מת חזרון ע"כ, ונראה שלדעתו שיעור בכלב אפרתה בזמן חתונת כלב עם אפרתה, ומה גדול הדחק בזה? — והעתקה היונית היא כאלו כתוב באכלב אפרתה וכל זה אינו מספיק. אך יותר נכון ללכת ולשוב אל פירש"י היות כלב אפרתה שם מקום וגודל הזקנה של חזרון אינו מן הנמנעות המוחלטות, והרד"ק ז"ל בעלמו לא הקפיד על זקנה כזו וגדולה עוד מזה, כמו שפירש (להלן ה' ל"ו). אך חכם אחד העיר מחדש על פירש"י, למה לא נודע לנו עיר כלב אפרתה בא"י בשום זמן או מקום? — ועל זה נשיב, כי שם העיר אפרתה או בית

אֲבִיהַ וְתֵלֵד לֹו אֶת־אֲשַׁחֲוֹר אָבִי
 תִּקְוֶעַ: (כח) וַיְהִי בְנֵי־יִרְחַמְאֵל
 בְּכֹוֹר חֲצָרוֹן הַבְּכֹוֹר וְרֵם וּבֹנָה
 וְאֶרֶן וְאַצֵּם אֲחִיהַ: (כו) וְהָיִ אִשָּׁה
 אַחֶרֶת לְיִרְחַמְאֵל וְשָׁמָה עֵטְרָה
 הִיא אִם אֹנָם: (כז) וַיְהִי בְנֵי־רֵם
 בְּכֹוֹר יִרְחַמְאֵל מֵעֵץ וַיְמִין וְעֶקֶר:
 (כח) וַיְהִי בְנֵי־אֹנָם שְׁמִי וַיִּדַע וּבְנֵי
 שְׁמִי נָדָב וְאַבִּישׁוֹר: (כט) וְשֵׁם אִשְׁת־
 אַבִּישׁוֹר אֲבִיחִיל וְתֵלֵד לֹו אֶת־

באר איהם דיעוע נאך דען
 אשחור, פאטער פאן חקוע.
 (כח) דיא זאהנע דעס ירחמאל
 דעם ערשטגעבארנען הצרון
 ווארען רם דער ערסטע
 געבארנע, דאן בונה, ארון,
 אונד אוצם אחיה. (כו) ירחמאל
 האטטע נאך איינע פרויא,
 איהר נאמע וואר עטרה,
 דיעוע וואר דיא מוטטער
 דעם אונם. (כז) דיא זאהנע
 דעם רם ערשטגעבארענען
 ירחמאל'ס ווארען: מעץ
 ימין אונד עקר. (כח) דיא זאהי
 נע דעם אונם ווארען שמי אונד
 ידע, אונד דיא זאהנע דעם
 שמי ווארען: נדב אונד

אבישור. (כט) דער נאמע דער פרויא דעם אבישור וואר אביחיל, דיעוע געכאר איהם
 דען

ר ש י

(כלב) אשחור קראו את העיר (כלב) אפרתה: ותלד לו את אשחור אבי תקוע. לאחר מיתת
 חזרון: אבי תקוע. שר של עיר תקיע שהיא של שנת יהודה: (כח) ויהיו בני ירחמאל בכור
 חזרון. לפי שהפסיק במשפחתו של כלב ע"כ הולך לומר בכורו של ירחמאל: (כו) ותהי
 אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה. לפי ששמו ישראלית היתה ובינמות ירושלמי כתב שלקח
 נכרית להעטר בה יפה ושרית היתה: היא אם אונם. (שמעתי) אם כמו שקמתי אם בישראל

ב א ו ר

חס, ונמלאה הרבה בם"ק, כי כנד על מנטא העם לאמור כלב אפרתה ואמרו רק
 אפרתה לנד, [יאפרח נראה שהיתה נכר נימי יעקב (בראשית מ"ח ז') רק שנקראה אש"כ
 בית לחם כמפורש סס, ועתה חלל אפרח אשת כלב נחמדש שמה] ודוגמתו קראו את קריח
 בעל (יהושע ט"ו ס') גם נשם בעלה לנד (דה"א י"ג ו'). ואשח, לפי שאמר כי בא בעת
 זקנותו על בת מכיר, הודיענו עתה כי אין זאת אשתו האחרונה, כי עוד אחרת לקח לו
 והאירה אחריו במותו, והולידה לו (אם נחיו או לאחר מותו) את אשחור אבי תקוע.
 ולהעמקת השנעים שהנאיתי, מוסב ותלד לו על אפרת אשת כלב, ואשחור הוא בן לכלב
 ולאפרת, וקנת ראייה לזה ממה שנאמר (להלן ד' ד' וה') היות אשחור בן לכלב. (כח) ירחמאל,
 שב להזכיר יחס הכבוד (של רם) והוא ירחמאל (רד"ק), ודברתי מזה למעלה בפסוק יו"ד.
 (כו) אחרת, עוד לא נשא הראשונה על שפתיו, והזכיר אחרת? — והנה חז"ל למדו מזה
 שהיתה נכרית, בדמיון הכתוב בן אשה אחרת אמה (שופטים י"א ב'), והרד"ק כתב כי
 בפשטות הכתוב ישראלית היתה, אלא אמר אחרת לפי שזכר הראשונה ע"כ, ורואין ישאלו
 איה זכר אשה ראשונה? ואם דעתו כי מנה נכר הכתוב בניס לירחמאל בפסוק הקודם, הנה
 עכ"פ כל זמן אשר לא הזכיר בפטרות שם אמש, לא ילדק לאמור אשה אחרת אם לא
 כדעת חכמינו ז"ל שהיתה נכרית ויהיה אחרת תואר לנכרית ע"ד שקראו לאלישע רבו של
 ר' מאיר אחר. והרד"ק הוסיף ואפי' נאמר שהיתה פלגש כמו בן אשה אחרת אמה (שופטים
 י"א ב') חלל ישראלית היתה ע"כ, אך למה לנו להיתלב בחזק יד נגד מדרשי חז"ל, אם על
 פיהם נתהלך במארים בפשטות הכתוב? — ועיין עוד בפירושי רש"י במה שדרשו מזה אל תאמין בנר
 וכו'

דברי הימים א ב

תרגום אשכנזי לב

אֶחָדָן וְאֶת־מוֹלִיד׃ (ל) וּבְנֵי נָדָב
 סֹלֵד וְאֶפְיִם וְיִמְת־סֹלֵד לֹא בָנִים׃
 (לא) וּבְנֵי אֶפְיִם יִשָּׁעִי וּבְנֵי יִשָּׁעִי
 שִׁשָּׁן וּבְנֵי שִׁשָּׁן אַחֲלִי׃ (לב) וּבְנֵי
 יִדְעָה אֶחָי שְׁמִי יִתָּר וְיִזְנָתָן וְיִמְת
 יִתָּר לֹא בָנִים׃ (לג) וּבְנֵי יִזְנָתָן פִּלְת
 וְזוּזָה אֵלֶּה הָיוּ בְנֵי־יִרְחָמָאֵל׃
 (לד) וְלֹא־הָיָה לְשִׁשָּׁן בָּנִים כִּי אִם־
 בָּנוֹת וּלְשִׁשָּׁן עֶבֶד מִצְרִי וּשְׁמוֹ
 יִרְחָע׃ (לה) וַיִּתֵּן שִׁשָּׁן אֶת־בֵּיתוֹ
 לְיִרְחָע עֶבְדוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ

דען אחכו אונד דען מוליד .
 (ל) דיא זאָהנע דעם נדב
 וואָרען: סלד אונד אפּים;
 סלד שטאַרב קינדערלאָז .
 (לא) דער זאָהן דעם אפּים
 וואָר ישעִי; דער זאָהן דעם
 ישעִי וואָר שישן; אונד דער
 זאָהן דעם שישן וואָר אחלי .
 (לב) דיא זאָהנע דעם ידע
 וואָרען: אחי, שמי, יתר אונד
 יזנתן, יתר שטאַרב קינדער־
 לאָז . (לג) דיא זאָהנע דעם
 יזנתן וואָרען: פלת אונד
 זוזא דייעזע וואָרען דיא זאָה־
 נע ירחמאל'ס: (לד) שישן
 האָטטע קינע זאָהנע זאָנדרען
 בלאָס טאַכטער; דייעזער שישן
 האָטטע איינען מצרישען
 קנעכט דעססען נאָמע וואָר

אח

ירחע . (לה) שישן גאָב זיינע טאַכטער זיינעם קנעכטע ירחע צור פֿרויא, דייעזע געבאָר איהם
 ר ש " י

(שופטים ה') והיא היתה אם אונם שפל ומלך היה לשון אונן וכמו לא אכלתי באוני ממנו (דברי
 כ"ו) וכמו כמחאוניס (במדבר י"ח) . ולא ממנו שן שנתן בתו לירחע המצרי עבדו ומספר
 בננותו כלומר לא היו ראויין למלכות ולא ממנו ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהרג גדליה
 בן אחיקם (ירמיה מ"ח): (לד) ולא היה לשן בנים כ"א בנות . ומה שאמר למעלה ובני
 שן אחלי מולה שפל היה ומת בלא בנים: (לה) ויתן שן את בתו לירחע עבדו לאשה . מכאן

ב א ו ר

וב' . כי לדעתם ולא ממנה ישמעאל בן נתניה בן אלישמע אשר הרג את גדליה . (ל) לא
 בנים . כתב הרד"ק כי חסר הב' , והוא כמו בלא בנים ע"כ , אך ממה שבא גם בפסוק השני
 אחרי זה מלה זאת , יותר נכון לאמר כי הוא שם מורכב כמו לא-חסיד (ההלים מ"ג א') לא-
 איש (איוב ל"ח כ"ו) לא-עבית (ש"ב כ"ג ד') והם תוארים על חסרון הדבר והתרגומם בלשוננו
 (ויעבוקו , העכשעכזעער , וווקעעקעקעו) וכן במקומינו (קינדערוקו) . (לא) ובני שישן , בפסוק
 ל"ד הוא אומר ולא היה לשן בנים כ"א בנות ? ואמר רד"ק שם כי מת בלא בנים זכרים ,
 ורש"י כתב מולה היה ומת בלא בנים , וממה שבחז"ל רש"י מולה היה (ולא ידענו מאין לזזה)
 היה נראה על פי שיטתו להשיר לחן הסתירה וגם הזרות באמרו ובני שן על אחלי לבדו
 (ע"ד ובני דן חושים) ונאמר כי אחלי הוא תואר לאיש הנוטה בטבעו לחולי , ותכונת גופו
 לא תנשר לו אורך ימים , והפת"ח בסוף עם יו"ד גראה אחריו הוא ע"ד שר"י אולי , או שבא
 אחלי במקום אחלים כמו שר"י (שופטים ה') במקום שר"ם וכדומה , וכמו שמלאנו אחלי
 (ההלים קי"ט ה') משורש מלה בהוראת חפלה ובכלל ארְבָּה , בן יבוא גם בהוראת חפלה
 ונגע ע"ד זה , ופירוש הכתוב , ובני שן היו נוטים לחולי ולחולשות ומתו מהר (אל יקבלו פניך
 פארוו , קורא נעים ! למחקרי לשון כאלה אם ממרחק יבואו , ואם לפעמים אין אמת ,
 הלא תמיד תועלת נמלא בהם) כל זה בפירוש רש"י ; ובאמת מלאנו עוד בפעם אחר ,
 שם פרטי אחלי (להלן י"א מ"א) והוא ע"ד שפא"י . יבא וכדומה . (לב) לא בנים , כמו בפסוק ל'
 (לד) ולא היה לשישן , ראה פסוק ל"א מ"ש . (לה) לירחע עבדו , מכאן אמרו בתך נגרה

אֶת־עֲתִי: (לו) וְעֲתִי הַלֵּיד אֶת־נִתָן
 וְנִתָן הוֹלִיד אֶת־זֹבֵד: (לז) וְזֹבֵד
 הוֹלִיד אֶת־אֶפְלַל וְאֶפְלַל הוֹלִיד
 אֶת־עֹבֵד: (לח) וְעֹבֵד הַלֵּיד אֶת־
 יְהוּא וַיְהוּא הַלֵּיד אֶת־עֲזַרְיָה:
 (לט) וְעֲזַרְיָה הַלֵּיד אֶת־חֶלְץ וְחֶלְץ
 הַלֵּיד אֶת־אֶלְעָשָׂה: (מ) וְאֶלְעָשָׂה
 הַלֵּיד אֶת־סִסְמִי וְסִסְמִי הַלֵּיד
 אֶת־שָׁלוֹם: (מא) וְשָׁלוֹם הוֹלִיד
 אֶת־יִקְמִיָה וַיִּקְמִיָה הַלֵּיד אֶת־
 אֱלִישָׁמֶע: (מב) וּבְנֵי כָלֵב אָחִי
 יִרְחָמָאֵל מִיֵּשַׁע בְּכָרוֹ הוּא אָבִי־

דען עתי: (לו) עתי צייגטע
 דען נתן, אונד נתן צייגטע
 דען זבד; (לז) זבד צייגטע
 דען אפלל אונד אפלל צייגטע
 דען עובד; (לח) עובד צייגטע
 דען יהוא אונד יהוא צייגטע
 דען עזריה; (לט) עזריה צייגטע
 דען חלץ אונד חלץ צייגטע
 דען אלעשה; (מ) אלעשה צייגטע
 דען ססמי אונד ססמי צייגטע
 דען שלום; (מא) שלום צייגטע
 דען יקמיה אונד יקמיה צייגטע
 דען אלישמע. (מב) דיא זאָה.
 נע דעס כלב, ברודערס פֿאָן
 ירחמאל וואָרען מישע זיין
 ערשטגעבאָרנער, דאָז איזט
 דער שטאַממ־פֿאַטער פֿאָן זיין
 דאָן

זיף

קמז ב"ק
ר ש י

אמרו בתך נגרה שחרר ענדך ותנהו לה ומאן אמרו חכמים בנימות ירושלמית אל תאמן
 בנר עד ט"ו דורות וט"ו דורות הס מן עתי המלכי עד שמגאל וי"א י"ו דורות עם ירמע
 ומדרש רבותינו איפסר בן שהיה מזרע המלוכה והלא ישמעאל מזרע ירחמאל היה ולא מן
 רם אלא שהעביר מזרעו למולך: (מב) ובני כלב אחי ירחמאל. לפי שחס למעלה קצת משפחות
 כלב והפסיק ביחס ירחמאל לריך לומר כלב אחי ירחמאל שלא תאמר בנר יחס כל משפחות
 כלב לכך הולך לומר כלב אחי ירחמאל שזה לא כלב אחי היה וכן דרך כל היחס אינו מיחס
 בקדר אלא מיחס קצת משפחת פלוני ותופס משפחה אחרת ובניחס קצת משפחת זו מתחיל
 ליחס משפחת ראשונה כנתחלה ושוב האחרת וכן מעורבב כל ספר היחס הזה: הוא אחי זיף.
 שר

ב א ו ר

שחרר ענדך (רש"י) ורד"ק ביאר זה הדרוש מן שם ירמע, וירחע הוא עבד חרי כי ירח הוא
 חרי בהיפך, ומזה למדו שעזאז בן חורין וכו' עי"ש, ולדעת י לא זכרו חז"ל על לחז"ל בזה,
 וכוונתם פשוטה כי מאחר שעבד אינו יכול לשאת בת חורין מזה נשמע ששחררו בטרם נתן לו
 את בתו לאשה, ובאמת עוד כיום יודיעו אותנו סופרי המסעות ממנהג בני קדם חזוני
 בניס זכרים, לשחרר ענדס ולתת לו בתם - (מא) אלישמע, בנר כתנתי למעלה כי זה
 האיש הוא לרבת חז"ל זקנו של ישמעאל בן נתניה בן אלישמע אשר הרג את גדליה. והנה בעדות
 הכתוב (ירמיה מ"א ומלכים ב' כ"ה) היה ישמעאל מזרע המלוכה, ולהלכיק דעתם אצור ז"ל
 על שם שהעביר מזרעו למולך, ובפשוט הכתוב י"ל כי מלך אס ינח מזרע המלוכה.
 (מב) ובני כלב, סיפר יחס ירחמאל ונח להשלים יחס כלב מה שלא נכתב למעלה (רד"ק) ועיין
 פירוש רש"י. מישיב בכורו, לא היו הזכרים למעלה (יח—יט) הראשונים, אלא הקדימם
 אולי היו החזונים מבניו, וכן הננים שהיו לו מן אפרת לכבוד גלחל (חש ומושב בבנין
 המשכן) וזה שאמר למעלה ואלה בניה, כי בנר היו לו בנים אבל אלה היו לו מן עובדה
 הני"ל

זִיף וּבְנֵי מִרְשָׁה אָבִי חֲבֵרוֹן:
 (מג) וּבְנֵי חֲבֵרוֹן קָרָה וְתַפְּסָה וּרְקָם
 וְשָׁמַע: (מד) וְשָׁמַע הַלֵּיד אֶת־רַחֵם
 אָבִי יִרְקָעָם וּרְקָם הוֹלִיד אֶת־
 שָׁמִי: (מה) וּבֶן־שָׁמִי מַעֲזָן וּמַעֲזָן
 אָבִי בֵּית־צוֹר: (מו) וְעִיפָה פִּילֶגֶשׁ
 כָּלֵב יִלְדָה אֶת־חֶרֶן וְאֶת־מוֹצָא
 וְאֶת־גִּזּוֹ וְחֶרֶן הַלֵּיד אֶת־גִּזּוֹ:
 (מז) וּבְנֵי יְהוּדֵי רָגַם וְיוֹתָם וְגִישָׁן
 וּפְלַט וְעִיפָה וְשַׁעֲפָ: (מח) פִּילֶגֶשׁ
 כָּלֵב מַעֲכָה יֵלֵד שֶׁבֶר וְאֶת־

דאן בני מרשה דער שטאממי
 פאטער פאן חברון. (מג) דיא
 זאהנע דעם חברון ווארען:
 קרה, תפס, רקם, אונד שמע.
 (מד) שמע צייגטע דען רחם
 פאטער פאן ירקעם אונד רקם
 צייגטע דען שמי. (מה) איין
 זאהן דעם שמי, וואר מעזן,
 דיעזער מעזן וואר דער פאטער
 פאן בית צור. (מו) עיפה דאן
 קעכסווייב דעם כלב געבאר
 דען חרן, דען מוצא אונד דען
 גזו; אונד חרן צייגטע דען גזו.
 (מז) דיא זאהנע פאן יהדי ווא.
 רען רגם יוחם גישן פלט עיפה
 אונד שעף. (מח) דאן קעבס.
 ווייב דעם כלב (כחשענס)
 מעכה, געבאר דען שבר אונד

חרחנה

ר ש י

שר של זיף ושר כל בני מרשה ושר חברון ושר העיירות האלה נחובות בספר (יהושע ט"ו)
 בדכתיב זיף ושלם ובעלות (ובחיב) קעילה (ס) ואחיב ומרשה: (מד) אחי ירקעם, כל אחי
 שנאמר כאן שר על אחיה העיר הכחובה בסמוך: (מז) ובני יהדי. ח' מבני' של עיפה היה ומה
 שלא הזכיר מי היה אחיו לפי שאינו לויך להזכיר שם מבנים של עיפה כי אם זה יהדי:
 ותלד

ב א ו ר

(הנ"ל) ולדעת רד"ק למעלה, כי עזובה ויריעות היו שתי נשי כלב, יותר היה ראוי לאזור
 כי מאמר ואלה בניה מוסב על יריעות הנזכרת בסוף (כי בן סדר הספר פתח במה דסיים
 וחזר חלילה להביא בסוף את הנזכר בחמילה) ופה חזר ומונה בני אשתו הראשונה עזובה.
 אך לדעתי בסוף פסוק י"ח, לא היו הבנים הנזכרים שם, בני כלב מאשתו, כי אם בני בתו
 יריעות, ובה יתבררו ויתלבנו הדברים בכל המקומות, כי הבנים בכחוב שלפנינו הם היו
 בניו הראשונים ולזה נקרא מיסע בברו, אמנם חור (הנמנה למעלה בגודל חשיבותו) הוא
 בכור אפרחה ולא בכור כלב כמפורש בפסוק נו"ן. אבי זיף, בונה העיר ומיסדה נקרא בספר
 הזה לרוב אביו, וכן יקרא אמן וחרש במלאכת הבנין בשם אב (דה"ב ד' י"ג), גם יחכן לומר
 מפני שנקראו הערים מאת בנויהם לרוב על שם בנויהם (ד"מ בראשית ד' י"ז) לכן יאמר להם
 חואר אב לפני שם העיר כי שם בנויהם הוא. ובני מרשה, לדעת רד"ק הכוונה ובני זיף
 מרשה אחי חברון, אך יפלא אמרו ו ב נ י כלב מיסע ב כ ר ו, אם הבן הזה הוא אחד ואין
 שני לו. בכל המנין הזה מלבד הדומק הנפול הנראה לעין. ואולי יוצר נכון כי בנו השני היה
 מרשה (אם נקרא בשמו הפרטי בני מרשה, או כי בא ובני במקום ויבנו כמו למעלה בפרשה
 ח' עינל במקום עובל, הימם במקום הושם וכדומה, והוא היה אחי חברון. (מו) ובני יהדי,
 אחד מן הבנים שהזכיר ושני שמות היו לו (רד"ק) ואולי ייעב מזה לאמור כי הוא בן גזו
 הנזכר בסוף הכתוב הקודם, וספר בניו אף שלא ספר עוד תולדתו מאביו הנזכר לפניו,
 כמשפט הספר הזה, עיין למעלה ב' ז'. ולד"ק היתה יהדי פלגז שניה של כלב ועל זה בא
 הכתוב השלישי פלגז כלב מעכה וגו' עיין בפסוק הנ"ל. (מח) ילד, על פי המין ראוי ילדה,

תרגום אשכנזי

דען תרחנה . (מט) זיא געבאר
שעף דען פֿאַטער דעם מרמנה,
שווא דען פֿאַטער דעם מכבנא
אונד דען פֿאַטער דעם גבעא .
איינע טאַכטער דעם כלב היעם
עכסא . (נ) פֿאַלגענדע וואַ-
רען ריא זאָהנע דעם כלב ,
זאָהן דעם חור , דעם ערשט-
געבאַרענען , דער אפרח :
שובל דער פֿאַטער פֿאַן קרית
יערים ; (נא) שלמא פֿאַטער
פֿאַן בית לחם , אונד חרף פֿאַטער פֿאַן בית גדר . (ננ) דעם שובל וואורדען אויך קינדער
נע .

דברי הימים א ב

תרחנה: (מט) ותלד שעף אבי
מדמנה את שווא אבי מכבנא
ואבי גבעא ובת כלב עכסא:
(נ) אלה היו בני כלב בן חור
בכור אפרתה שובל אבי קרית
יערים: (נא) שלמא אבי בית לחם
חרף אבי בית גדר: (ננ) ניהיו

בנים

קמץ נ"ז

דעם שובל וואורדען אויך קינדער נע .

ר ש י

(מט) ותלד שעף אבי מדמנה את שווא אבי מכבנא ואת עכסא . שתי עיירות הללו שלו היו :
ובת כלב עכסא . עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסא משום שהיתה שרית אשת עזניאל
בדכתיב גם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו' : (נ) אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה .
פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו הבכור לאפרת אשתו ולא
בכור לכלב וכן מפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור . ע"א אלה היו וגו'
חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב וכך פירושו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור
שובל וגו' : בכור אפרתה . ולא בכור לכלב על חור הוא אומר בן נראה לנו :

ב א ו ר

אך להיות כי פלגש הוא שם מיוחד ואין לו סימן נקבה , א"כ אינו זר שיבוא לפעמים מפאת
משקלו בתואר זכר אף שהוא בעצמו נקבה , (כמו שהוא נהוג גם בלשוננו הגרמנית) וכן מלאנו
אשר הביא שפתך לאדני (ש"א ב"ה כ"ז) . והרד"ק אומר כי ילד שנ אל כלב ואינו מוסב על
מעכה , ואינו אומרה עם הנביא : שאלו נא וראו אם יולד זכר ? — הזכר מו ל יד והנקבה
יולדת , ואם לא נפלאה ממני כי מלאנו בבראשית ועירד ילד את מחויאל וגו' (בראשית ד'
י"ח) עיין מ"ש רש"י שם , הנה אין זה ובל כדוגמתו כ"א יולא סן הכלל , ופרט פה ששם
כלב אינו עיקר במאמר כי אס סומך לפלגש , רחוק הוא בלי ספק לאמור כי ילד שנ אל
כלב . ובעיקר מלח פלגש , הנה השי"ן הוא סימן המשקל (כמו שאוביח במקום אחר אי"ה כי
לא לבד אותיות האמנות יו כ"א כל אותיות השימוש אי"תן מ"שה וכל"ב סמני המשקל הנה)
ושראפלג , והטיבו את אשר דברו ס"ל כי היא פלג"ש , יען משפטי אשה אך למחלייתם
תקח לה , וזה על דרך נפלגה הארץ (למעלה א' י"ט) . (מט) ותלד שעף , הרד"ק הפריש
בפסוק הזר הזה , גם פירוש רש"י אינו די באר , והאנס רש"ד כתב כי הוא כמו וילד שעף
(כ"ל ויולד) ולא ישמור המין בדרך המקרא בפעלים הקודמים לפועליהם ע"כ , אך לא מלאנו
שיבוא פעל בכנוי נקבה במקום זכר אס גם הוא סתמי . ולדעתי נראה כי ותלד שנ אל הפלגש
הזכר למעלה , ור"ל ותלד עוד את שעף אבי מדמנה וכו' — ובמו שחסר בפסוק הקודם את
יחס הפעול לפני שבר בן חסר פה לפני שעף . (נ) כלב בן חור , רש"י ורד"ק פירשו כי
כלב זה היה נכדו של כלב בן חורון ובנו של חור , ואף שהזכיר בכר למעלה בפסוק ב' אורי
בן חור הוסיף עוד פה בן חורון וכו' שמו וזה נכון ולדעת חכמים שונים (בתוכם גם דע
ויעטטע) בן חור הוא כמו חור , וא"כ מונה הכתוב בני כלב בן חורון עוד הפעם . וזה דרך
כר מאוד , כי אס בן איפוא , למה לא בא זולתי חור (מכונה בשם בן חור) אף אחד מבני
כלב הזכרים למעלה בשני המקומות ? — ואס גם נדחק כי שובל פה הוא במקום שובל
למעלה (פסוק י"ח) למה ילא האחד טרוף טרוף ממעגל אציו הזכרים שם , ואין זכרון לראשונים
גם

דברי הימים א ב

תרגום אשכנזי לד

בָּנִים לְשׁוֹבֵל אָבִי קְרִית יְעָרִים
הָרָאָה חֲצֵי הַמְּנַחֹת: (נג) וּמִשְׁפָּחוֹת
קְרִית יְעָרִים הֵיחָרִי וְהַפּוֹרְתֵי
וְהַשְּׂמֵתֵי וְהַמְּשָׁרְעֵי מֵאֵלֶּה יֵצְאוּ
הַצָּרְעָתִי וְהָאֲשֵׁתֶּאֱלִי: (נד) בְּנֵי
שְׁלֹמֹה בֵּית לֶחֶם וּנְטוּפְתֵי עֵטְרוֹת

געבאָרען, ער וואָר דער פֿאַי
טער פֿאַן קרית יערים, אונד
האַטטע דיא אויפֿזיכט איבער
דיא איינע האַלשטע פֿאַן
מנחות. (נג) דיא פֿאַמיליען
פֿאַן קרית יערים וואָרען:
יחרים פּוֹתִים שְׂמֵתִים אונד
משרעים, פֿאַן דיעזען קאַ
מען אויך דיא צרעחים אונד
אשחאלים. (נד) דיא זאָהנע דעם שלמא האַטטען בית לחם, עטרוח, בית

בית

אשחאלים. (נד) דיא זאָהנע דעם שלמא האַטטען בית לחם, נטיפתי, עטרוח, בית

יאב

ר ש י

(נג) הרוואה חלי האנחות. מדינה אחת היתה בארץ ומנוחה שמה דכתיב ויגלם אל מנחה (לקמן ח') והוא המושל על חלי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חלי מדינה האחרת הרוואה פורמרדיפי"ו בלע"ז: (נג) ומשפחות קרית יערים. מאלה יצאו הצרעתי והאשתאלי. יושבי צרעה ואל תחמה שכתב (שופטים י"ב) ותזל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לימר העיירות והגבול שהיה בין צרעה לאשתאול הי' של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו: (נד) בני שלמא בית לחם. בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנוטופתי: עטרוח

ב א ו ר

גם לאחרונים אשר הוא עומד ביניהם נתוך? — (נג) הראה, י"מ שהיה מושל ורוואה על חלי העיר ששמה מנוחות (פסוק נ"ד) והיא מנחת הנוכרת להלן (ח' ו') [אולי היא אחת עם מנחה הנוכרת למעלה בין בני שעיר (א' מ')] [ו"מ שהיה מושל על חלי ירושלים הנקראת מנחה, וי"מ שהיה משגיח על חלי המנחות אשר יונלו שי לישראל מן העמים סביבותיהם — והנראה כי הם שמות בני שובל שם האחד הראה ושם השני חלי המנוחות, ואין לתמוה על זירוף שמות בני אדם שידמה ענין, כי הנה כרוף גדלתי ורוממתי (להלן כ"ה ד') ואחרים מלבד אלה (מדברי הרד"ק). והחכם דע וועטטע מסכים לזה, רק שלדעתו הראה חלי האנוחות שלשה שמות הנה והוא בתרגום השבעים וזה רחוק קלת כי יבואו שני שמות פרטיים כה"א הידיעה בראשם. והנה בפסוק נ"ד אחרי זה, כתוב בין בני שלמא בית לחם חלי המנוחת, והיה נראה לנטות אל דעת הראשונה שהביא רד"ק וכן פירש"י, כי על חלי העיר היתה הממשלה לבני קרית יערים ועל חליה השני משלו אחיהם בני בית לחם ולזה נקרא חלקם חלי המנוחת הברעי, והוא חלק מנחת המונח לכל צרעה, וכן נמלא גם קבילה נחלק בין שני שרים כל אחד על חלי פלכו (נחמיה ג' י"ז וי"ח). גם י"ל כי הרוואה חלי המנוחות, הוא ע"ד הנשקף על פני הישימון (שמואל א' כ"ג י"ע) וענין הרוואה (כמו הנשקף שם) על היות ממעמד ההוא מחזה כללי, על חלי מחוז מנוחות, ותרגומתי נדעת הקודמת כי בכל המקום אשר הדעת סובלת את דברי הספרים הנפתחים לפני, אינני בורא חדשות. (נג) ומשפחות, עתה מפרש את הכתוב הקודם, שאמר ויהיו בנים לשובל, ומנאך פה שם משפחותיהם; כי אין בוונתו פה למנות הבנים הפרטיים כ"א ראשי המשפחות ובני הערים. הצרעתי, אצל שמאן כתוב ותזל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול (שופטים י"ג) אך אינו מוכח מזה בהכרח להיות הערים האלה נחלת דן שנטו אל שמאן, אם גם שם רוח ה' פעמתהו (עיי' מ"ש רש"י), ורד"ק כתב כי היו הערים משנט יהודה, ובני דן מנו בהם עד נפלה להם נחלה; ובאמת כן כתוב ויעלו ויחזו בקרית יערים ביהודה, ע"ב קראו למקום ההוא מנחה דן עד היום הזה (שופטים י"ח י"ב). (נד) בית לחם, תמורת

בבית

תרגום אשכנזי

דברי הימים א כ

יואב , אונד דיא אנדערע האלפטע פאן מנחת געגען צרעה . (נה) אונד דיא פאן מיליען דער שריפטערשטאנדיג דיגען בעוואהנער פאן יעבץ, האטטען חרעתים, שמעתים, שוכתים, דיעוע וינד דיא קינים דיא הערקאמען פאן חמת, דעם שטאמפאטער פאן בית רכב.

בית יואב ותצי המנחתו הצרעי : (נה) ומשפחות סופרים ישבו יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב :

ישבי קרי ר ש י ואלה

בית יואב . וגם מיושני נטיפות ועטרות בית יואב חלי מדינת האנחתי תפשו להם בני לרעה והיו יושנים בה שם מקומות הן בעלה הנטיפותי (אמאל ב' י"ג) מהרי הנטיפותי . גבורי דוד ומנחת ויגלוס אל מנחת לקמן ח' : (נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם בדכתיב למטה ויהי יעבץ נכנד מאחיו . תרעתו' שעתו' . שוכתים . כלם שמות בית אביהם : המה הקינים . והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין שם מקום דכתיב הקין וגבעה וחמנה ערים עשר (יהושע ט"ו) : הבאים מחמת אבי בת רכב . שילאו מזאת שהיה של בית רכב וישבו בקין . ע"א יעבץ שם של עיר ושל יששכר היתה בדכתיב והרבית וקשיון ואבן (שם י"ט) : המה הקינים . לורפים . ויתנהו לכרך תרגומי לקינאה (שופטים י"ז) :

ב א ו ר

בנית לחם , וחסר הני"ת כמו הנמלא בית ה' (מ"ב ט"ו ח') ורבים , וענינו ובני שלמה ישבו בנית לחם וכו' , או יחסר הלמ"ד לפני שלמא , וענינו לבני שלמא היה בית לחם וכו' . אך זר הוא לאמר כי יהיו בית לחם ונטיפות בניו, ויהי' גם חלי המנחתו ה' לרעי בן לשלמא, וכן עטרות בית יואב בי אף אס יאמר אב על בונה העיר, בכל זאת הוא זר למשמע און, לקרוא לערים בני איש . הצרעי, לדעתי הוא תואר נמשך אל חלי המנחתו, כמו שנרדתי בפסוק נ"ב . (נה) ומשפחות, יעבץ היה איש תם וישר מאד נוראה בפרשה ד', וכן נראה מפרטים הנזכרים שם אלל שמו, כי חנם לב נכנד ומפואר היה לעמו, ולזה נשארו בעיר יעבץ משפחות סופרים יודגי ספר ומדע כולם, כי לאנחיו הלכו בעקבות אביהם וכל היושנים בעיר הזאת לא היו כ"א חכמי לב . והרד"ק הוסיף סופרים ומלמדים, ואם כוון במלת מלמדים על מלמדי תורה וחכמה דבריו בדברי, אך היו תואמי' בשפתיו סופרים ומלמדי תינוקות בלשון הרגיל בדברי חז"ל, א"כ הנין גם במלת סופרים נותני ספר התורה על גליון (ושני אלה היו עניים מרודים כידוע ממאמרם על אהל קם בעקב וגו' וכו"ב) וזה זר קלת בפשטות הכתוב ובמנהג הלשון . הקינים, הרד"ק מלא בספר מדוייק הקינים (ובפתיגוהקטע אנוירשאמשנ' רל"ו הנמלא בנית הרב מהרמ"ל כתוב קינים) ואם הם ע"ש עיר ק"ו (יהושע ט"ו) שניהם נכונים, כי משקל פיל סובל בנטיחו גם ליר"י גם חיר"ק, ולדעת חז"ל הם מבני קיני חותן משה, ועפ"ז היה ראוי הרבוי ע"ד היחוד קינים בליר"י, אך י"ל כי בא בנטיה על שני דרבים מפני השם הכולל ק"ו אשר לבני קיני (שופטים ד' י"א), ובפירוש רש"י כתב שהיו לורפים, כי תרגום ויתנה ללורף (שופטים י"ז ד') ויהיבם לקינאה, ואין לזוז מדברי חז"ל הפשוטים שהזכרתי, כי כתוב מכורש הוא כי ישבו בני קיני חותן משה את בני יהודה (שופטים א' ט"ו) וקרוב להאמין שנתערבו במשפחות יהודה והתחתנו עמם . אבי בית רכב, הם משפחת בית הרכבים הנזכרים בספר ירמיה ושם אב המשפחה ההיא חמת (רד"ק) וממה שנא תמיד אבי המשפחה הזאת בשם יוגב בן רכב (מלכים ב' י' ט"ו) וכן בירמיה פרשה ל"ה יוגב אביו כמה פעמים, ולא נזכר בשום מקום חמת, היה יותר נראה בפשטות הכתוב, כי בא מלת אבי פה בהוראתו תמיד על בונה העיר והעיר אשר נושנו בה בני רכב היתה חמת, ונקראה אחרי בן על שםם בית רכב, והנה בני רכב חוברו יחד עם בני חותן משה בפסוק הזה, ואם נוסיף להשיגו בכל מגשי הרכבים, כי היתה פרישות והנדלה בלשונם וכמעלליהם כמנהג גר"י

דברי הימים א ג

חרגום אשכנזי לה

ג (א) וְאֵלֶּה הָיוּ בְנֵי דָוִד אֲשֶׁר
 נִוְלְדוּ בְּחֶבְרוֹן הַבְּכוֹרוֹ
 אֲמֹנֹן לְאֵחֵינוּעַם הַיִּזְרְעֵאלִית שְׁנִי
 דְּנִיָּאל לְאֵבִיגַיִל הַכַּרְמֶלִית :
 (ב) הַשְּׁלִישִׁי לְאַבְשָׁלוֹם בֶּן־מַעֲכָה
 בַּת־תַּלְמִי מֶלֶךְ גִּשׁוֹר הַרְבִּיעִי
 אֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית : (ג) הַחֲמִישִׁי
 שְׁפָטִיָּה לְאַבִּיטָל הַשִּׁשִּׁי יִתְרֵעַם
 כְּעִגְלָה אֲשֶׁתּוֹ : (ד) שֵׁשֶׁה נִוְלְדוּ־
 לוֹ

ג (א) פֶּאֶלְגַענְדֵּע זִינְד דִּיא
 זָאָהנֶע דעס דוד, דע־
 רען געבורט צו חבֶרוֹן וואָר :
 דער ערשטגעבֶּאָרענע פֶּאָן
 אחינועם, דער יזרעאלית, היעם
 אמנון, דער צווייטע פֶּאָן אביגיל
 דער כרמלית, היעם דניאל,
 (ב) דער דריטטע וואָר אבשלום,
 וָאָהן דער מעכה, טאַבֶּמֶר
 חלמיס, קעניגס פֶּאָן גשור,
 דער פֶּיערטע היעם אדוניה,
 וָאָהן דער חגית, (ג) דער פֶּינפֿ־
 טע היעם שפטיה, פֶּאָן אביטל,
 אונד דער זעכסטע פֶּאָן זייער
 גאַטטין עגלה היעם יתרעם.
 (ד) זעכס אַלואַ וואורדען איהם

גע־

ר ש י

ג (א) שני דניאל לאביגיל (ונשמואל ב' ב') כתו' והשני בלאב לאביגיל ובמדרש ויכולו מפרש לפי שדוד נשא אביגיל אחר מיחת נבל והיו חושדין אותו הנן שהוא של נבל לכך קראו דוד שמות שנים בלאב ודניאל דניאל דני אל בלאב שהיה דומה כולו לאב: (ג) הששי יתרעם לעגלה אשתו. מדרש וכי היא בלבד אשתו אלא שפעת כעגלה וילדתו ושהיתה חביבה עליו

ב א ו ר

לדק אז נכון הוא אם נשפוט מזה כי הם מלאכי הקני ומחבב אחד לכולם, ולזה באו משולבים גם בכתוב הזה.

ג (א) בני דוד, לפי שהזכיר למעלה משפחת רם עם דוד והפסיק בבלב, חזר עתה בהשלימו יחס בלב להשלים ביחס דוד (רד"ק). בולד לו, הראוי נולדו ובא הכנוי ביחיד ע"ד ונדיקים ככפיריבטח (משלי כ"א א') וענינו כל אחד מהם יבטח, וכן למעלה (ב' ג') עי"ש. אך אין לאמור, כי בא נולד בדרך פעל סתמי (חיפפערזאָנזע). כי אין זה רק בבוא הפעל לפני השם ולא אחריו, כדעת כל המדקדקים. ולולא היה ספר ד' הי זר בלשונו לרוב, ואין לסמוך עליו בזירור, אז יכולנו להביא ראיה מאלה שני כתובים הנאים נאחד (פה ולמעלה ב' ג') (ולעומתם מקומות רבים בספרי הקדש המליכיים) כי משפט פעל סתמי הוא לבוא גם לפני השם גם לאחריו (כי בן משפט הפעלים הסתמיים גם בלשונות אחרות) ולא כמו שחשבו המדקדקים עד עתה. דניאל, נשמואל ב' ב' ג' בלאב, עיין בפירוש רש"י, ועוד אמרו חז"ל שנקרא בלאב מפני שהכלים פני מפיבושת בהלכה, ועב"פ ווליא לנו מן הדרוש את הפשוט, כי בלאב ודניאל אחד הוא. ואולי יש לחת טעם לחילוף הזה, אם נאמר כי בלאב היה שם יחס לדניאל, לפי שהיתה אמו אשת נליבי (ע"א ב"ה ג') והאל"ף בכלאב נוסף כמו וקאם שאון בעמך (הושע י' י"ד). (ב) לאבשלום, הלמ"ד בא במקום ה"א הידיעה, כמו השליש אשר למלך נשען על ידו (מלכים ב' ז') עד לשמים הגיע (דה"ב כ"ח ט'), ורלון הכתוב להראות באכזב על אבשלום הידוע ממעשיו, ומאחר שלא יבוא ה"א הידיעה לפני שם פרטי, העמיד תחתיו למ"ד, והרד"ק כתב חז"ל למ"ד לאבשלום נופלת על עיקר העלם, לא להביא דבר אל העלם ובאמרו לאבשלום כאילו אמר אל (נ"ל אח) אבשלום, וכמו למ"ד זו למ"ד הרגו לאבנר, לכל גליו תעשה נחשת וכו' כמו שהבאתי בספר מכלול בחלק הדקדוק פ"כ, וכ"כשם בספרו כי הוא במקום את. (ג) אשחו, לעגלה הוכיף הואר אשתו, וכן

געבאָרען צו חברון, וואָ ער ווע-
 פּען יאהרע אונד זעכס מאָנאַ-
 טע רעגערטע, אונד דרייאַ-
 אונד דרייסיג יאהרע רעגירע-
 טע ער צו ירושלים. (ה) פֿאַל-
 גענדע וואורדען איהם געבאָ-
 רען צו ירושלים: שמעא, שובב,
 נחן אונד שלמה; דיעזע פֿיער
 ווארען פֿאַן בח שוע, דער טאָ-
 טער דעם עמיאל; (ו) דאָן יבחר,
 אלישמע אונד אליפלט, (ז) נגה,
 נפג אונד יפיע, (ח) אלישמע,
 אלדע אונד אליפלט; צוזאַם-
 כוען ניין. (ט) דיעזע ווארען

לו בחברון וימלך שם שבע
 שנים וששנה חדשים ושלושים
 ושלוש שנה מלך בירושלים:
 (ה) ואלה נולדו לו בירושלים
 שמעא ושובב ונתן ושלמה
 ארבעה לבת שוע בת עמיאל:
 (ו) ויבחר ואלישמע ואליפלט:
 (ז) ונגה ונפג ויפיע: (ח) ואלישמע
 ואלידע ואליפלט השעה: (ט) כל

בני

ד"ט

ד"א

ר ש י

עליו כעגלה כמו (שופטים י"ד) לולי חרשתם בעגלתי ומפני חניכותה של מיכל קורא אותה
 אשתו: (ו) ואלישמע ואליפלט. ואלידע ואליפלט. (בשמואל ב' ה') אינו מונה אליפלט
 אלא פעם אחד ואינו מונה כי אס' ז' וכאן מונה ע' וזהו טעמא אליפלט בנו מה ונולד לו בן
 אחד לאחר בן ונקרא שמו כמו בן אליפלט שהיה הוא שמנה לשם וגם אלישמע אלישמע מונה
 כאן ב' פעמים כמו בן נוכל לומר שמת ונולד לו אחר וגם א' מאלו מת וגשאר שבעה וזה
 שאינו מונה לשם כי אס' שבעה והט' שמנה משום כבודו של דוד שהיו לו בנים הרבה שהרי
 כל

ב א ו ר

בש"ב ג' ה' אשת דוד, והטעם לדעת רוב המפרשים בישראל ובעמים, לפי שהיתה אשתו
 הראשונה (ולזה נא בשמואל אשת דוד, ר"ל שהיתה אשת דוד בסתם בעוד לא היה נגיד
 לאנשיו ומלך לעמו), וסמך לזה בדברי חז"ל שאמרו עגלה היא מיכל, ומה שנאמר לא היה לה ולד (ש"ב
 ו' כ"ב) מאותו מעשה ואילך לא היה לה. (ה) שמעא, בשמואל ב' ה' י"ד שמוע. ושלמה, פה נחשב
 שלמה לבן הרביעי לבת שבע, ובאמת הכתוב אומר אחרי מות נכה הראשון, וינחם דוד
 את בת שבע אשתו ויבא אליהו וגו' ותלד בן ותקרא את שמו שלמה (ש"ב י"ב כ"ד) ואולי מונה את
 שלמה בסוף הכתוב נמשפט הספר הזה להזכיר את הנכד בסוף כמבואר בפרשה א'. לבח
 שאע, בש"ב ה' ט"ו וקראה בת שוע והוא בחילוף הידוע, וכן נקרא אביה פה עמיאל, ושם
 אליעם, וזה בסידור האותיות ותערובתם, כמו שמאלנו טפסר (ירמיה נ"א כ"ז) תחת פֿטרף
 הפרסי. (ו) ואלישמע, בשמואל ב' ה' ט"ו ואלישוע וכן במנין השני בספרנו י"ד ה', ומלבד חילוף
 המולא, נמלא עוד דמיון הכונה ביניהם כי א"ל' ש"מ'ע הוא אחד עם א"ל'י ש"ע ה'
 לתפלתו ועד"ז תמלא ירובעל וירובשת (בשופטים) יען כי הבעל נקרא גם בואת (הושע ט'
 י') ובתורתנו בל חילוף זרח וזחר בבני שמעון (במדבר כ"ו י"ג) מפני דמיון ההוראה כמ"ש
 רש"י שם. ואולי הקליפו בזה שם אלישמע להבדילו מן אלישמע אחיו בסוף הכא. ואליפלט,
 הן זה והבא אחריו גגה נשמעו בידי הסופר בספר שמואל, וכנון פירוש רש"י כי מתו הבנים
 העודפים, כמו שנמא גם שם אלישמע שני פעמים, ומ"ש הרד"ק ו"ל במנין השני בזה הספר
 (י"ד ה') יש שינוי מעט ביניהם, כי הראשון אליפלט והשני אליפלט ע"כ לא כוון על מה
 שנקוד שם אליפלט השני בקמץ ופה בשש נקודות כי שם הוא בקמץ בנז"ל כמ"ס, אך ע"ס
 בדבריו ור"ל כי הראשון אלפלט (בליו"ד בכל הספרים המוגהים) והשני אליפלט ביו"ד, גם
 מלאתי קלת ספרים שכתב שם אלפלט בת"ו בסוף. ועוד שני שינויים יש ביניהם אלישמע
 ואלישמע

דברי הימים א ג

תרגום אשכנזי לו

בְּנֵי דָוִד מְלִבְד בְּנֵי-פִילֵגְשִׁים
 וְתָמָר אַחֹתָם: (י) וּבֶן-שְׁלֹמֹה
 רַחְבָּעַם אָבִיהָ בְּנוֹ אֶסָא בְּנוֹ
 יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ: (יא) יוֹרָם בְּנוֹ
 אַחֲזִיהוּ בְּנוֹ יוֹאָשׁ בְּנוֹ: (יב) אֲמֻצִּיהוּ
 בְּנוֹ עֲזַרְיָה בְּנוֹ יוֹתָם בְּנוֹ: (יג) אֶחָז
 בְּנוֹ חֲזַקְיָהוּ בְּנוֹ מְנַשֶּׁה בְּנוֹ:
 (יד) אֲמוֹן בְּנוֹ יֵאֲשִׁיהוּ בְּנוֹ: (טו) וּבְנֵי
 יֵאֲשִׁיהוּ הַיְבָכֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי

דיא זעממטליכען זאָהנע דעס
 דוד אויסער דען זאָהנען פֿאָן
 דען קעכסֿפֿרויען, אונד חמר
 וואָר איינע שוועסטער פֿאָן יע-
 נעו. (י) דער זאָהן דעס (קעניגס)
 שלמה וואָר רחבעם, אונד
 דעססען זאָהן היעס אביה,
 דעססען זאָהן אסא, אונד דעס-
 סען זאָהן היעס יהושפט,
 (יא) דעססען זאָהן היעס יורם,
 דעססען זאָהן אחזיהו, דעס-
 סען זאָהן יואש, (יב) דעססען
 זאָהן אמציהו, דעססען זאָהן
 עזריה, דעססען זאָהן יוחם,
 (יג) דעססען זאָהן אחז, דעס-

יהויקים

סען זאָהן חזקיהו, דעססען זאָהן מנשה, (יד) דעססען זאָהן אמון, אונד דעססען זאָהן
 היעס יאשיהו. (טו) דיא זאָהנע דעס יאשיהו וואָרען: דער ערשטגעבאָרענע יוחאן, דער
 צוויי-

ר ש י

כל הספר נכתב מפני כבודו של דוד זרעו: (יא) אחזיהו בנו יואש. משלמה עד יואש ח' דורות
 ולפי שראה דוד שהיה זרעו בלה זימי יואש ע"י עתליהו כדכתיב בספר זה (ב' כ"ג) ותקם
 ותדבר על לשון דבר ע"י סס המות עמד בחפלה ואמר זה המזמור למנלך על השמינית שמונה
 נימין. (ס"א במנין) על דור שמיני הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' (שס) ונמלט יואש ומן יואש
 עד יאשיהו ח' דורות שראה דוד שיאשיהו ובניו בולם הולכים לאנדון זה נהרג זה נקרו עיניו
 ונתפלל עוד על השמינית על דור שמיני ה' אל באסף תוכיחני (שס ו') ובשביל תפלתו נשתיירו
 בני יהויקים ונכל ספר תהלים אין יותר על השמינית אלא שלו שנים יכניה (ס"א ומיהויקים)
 עד ענני שנעה שהוא מלך המשיח דכתיב (כדניאל ז') וארו עם ענני שמיא ל"ח בניס בין
 בניס ובין דורות לבניס הקב"ה עשה כן בשביל שאמר להקב"ה ל"ח תשנמות בספר עזרא (ד"ה
 א')

ב א ו ר

ואלישמע, אלידע ובעלידע. (יא) יורם, נקרא לפעמים יהורם, והוא דרך קילור נהוג מאור
 בלשוננו להקל המבטא, יונתן ויהונתן, יואש ויהואש, וכן בפעלים ובשמות ג' נחוחחח ת'
 להנחוחח, שלחחח ת' שאלחחח. ובמליכה נהסוף הוא כי יאריך עד"ז ליופי המאמר, עדות
 ביהוקח שמו (תהלים פ"א ו') ת' ביוסף, דלותי ולי יהושיע (שס קט"ז ו') ת' יושיע וכדומה
 (יב) עוריה בן נקרא גם בספר מלכים, אבל בספרנו בחלק השני נקרא יְעֻזְיָה, אס שנא הכי"ש
 ע"ד דרמשק ודרמשק, שרביט ושנט, שרעף ושעף [ורי"ש נוסף נמלא כזה גם בלשוננו הגרמנית
 במלות (דרחוק דרויף או, דג"ו.) להקל המבטא] ואס שהוא בדמיון הוראה של ע"ר
 ועוז, עד"ש למעלה בפסוק וי"ו. (יג) חזקיהו, קילור שס יחזקיהו וכן נקרא המלך
 יכניהו גם כניה (ירמיה כ"ג כ"ד). (טו) יוחנן, רבו הדעות בסדר הבניס האלה, והעולה
 על דומי כזה אציגנו לעין הקורא, אולי ימעט בו הזרות מנכל שאר הדעות. יומן הנכור
 וכן לדקיהו השלישי היו בניס שלא הגיעו למלוכה, אולי מתו במלחמת אביהם בנקעת מגדו
 (דה"ב ל"ה כ"ג) והנחוב מונה פה אה המתיס והמייס ימדיו כפי סדר תולדותם, במנהג
 ספר ד"הי (ראה ד"מ בפסוק וי"ו) ומעתה היה יוחנן הנכור, השני יהויקים המולך
 אפרי

יהוויקים השלישי צדקיהו
הרביעי שלום: (טז) ובני יהוויקים
יכניה בנו צדקיה בנו: (יז) ובני

צוויטע יהויקים, דער דריט-
טע צדקיהו, אונד דער פיער-
טע שלום. (טז) אונד דיא זאָה-
נע דעם יהויקים וואָרען: יכניה
זיין זאָהן, אונד צדקיה זיין זאָהן.

ר ש י

א' ב"ט) מן ברוך ה' אלהי ישראל וגו' עד ולחוק ל"ח מינות:

ב א ו ר

אחרי יואחז אחיו והוא גדול ממנו בשתי שנים (מ"ב כ"ג ל"א — ל"ו) השלישי לדקיהו והוא גדול מיהואחז בשנה אחת ולא הגיע למלוכה כמ"ג (ואין להחליף לדקיהו זה עם לדקיה המולך תחת יויכין בן יהויקים כי זה בן יויקים ואחיו של יהויקים כמו שאנרר בפסוק הנ"ל) הרביעי שלום והוא יואחז הנקרא בירמיה בשם שלום, ודנני הנביא שם יעידו כי על יואחז ידבר, באמרו (כ"ב י"א) כה אמר ה' אל שלום בן יאשיהו המולך החח יאשיהו אביו, אשר ילא מן המקום הזה לא ישוב שם עוד, כי במקום אשר הגלו אותו שם ימות ואת הארץ הזאת לא יראה עוד ע"כ, והדברים האלה מכוונים הם היטב על יואחז, כי הוא מלך תחת יאשיהו אביו, ואותו המליכו עם הארץ מיד אחרי מות אביו אף כי היה הלעיר, וכן נאמר אללו כי לקחו פרעה וכה וינאכו ירושלים וימת שם (מ"ב כ"ג ל"ד). ואל יפלאו נעיך שזכר יואחז שם בירמיה, אחרי שהנבואה היא על לדקיהו נאמרת (בנראה מראש פרשה כ"א) כי נבואה קהיא מוכיר נבואות וגזרות הקב"ה על המלכים אשר לבני לדקיהו למען יהיו לו למופת כמו שיחיל אח"כ הוי בונה ביתו וגו' על יויכין בן יהויקים בנראה שם מפסוק י"ח. ומה שנקרא יואחז שלום, יתכן משני פנים, אם שהסג פרעה וכה את שמו באשר הסג אח"כ את שם אחיו אליקים בשם יהויקים, וכן מלך בבל את מחניה בשם לדקיה (ועשו בן להורות בזה על ממעלתם ועל תקפם במלך ההוא ע"י שוחרם את שמו) וקראו שלום להורות כי ישג בשלום ולא ימרוד בו, או יתכן בדעת חכם אחד, כי קראוהו אחרי מותו לשנייה בשם שלום מפני שדמה בקורר ימי מלוכתו אל שלום בן יבג אשר לא מלך רק ירח ימים בשומרון (מ"ב ט"ו י"ג). כל זה הנראה לי בפשטות הכתוב, ולחז"ל בדרשתם (עיין הורות י"א ע"ב) יהיה יומן המלך יואחז ונקרא כבוד ע"ש שמלך בראשונה, ואחריו יויקים, ולדקיהו עם שלום. אחד הוא, רק שנקרא שלום על שלימות מעשיו ועל שלמה מלכות בית דוד נימיו, והוא שלישי לבני יאשיהו ורביעי למלכות (עיין ברד"ק שהשיג על דבריהם ואמר כי שלום הוא יויכין בן יויקים והדומק בפירושו מנאר וגל י לעין) ואם קבלה היא מרבותינו הקדושים ז"ל נקבל כי מפייהם אנו חיים. שוב מלאתי בהקדמת הראב"ע לדניאל כי גם הוא נוטה לדעתי. (טז) יכניה, הוא יויכין (מ"ב כ"ד ו') והענין אחד יכין יה או זה יכין את ממלכתו, וכן נקרא אחויהו גם יהואחז (דה"ב כ"א י"ז וב"ה כ"ג) מטעם זה, ולפעמים קלרו עוד את השם ואמרו כניה (ירמיה כ"ב כ"ד) וכן תמצא שמות שהשמיעו מהם את כל שם הקב"ה אשר לפניהם כמו יהוובד (מ"ב י"ג כ"ב) שנקרא ובר (דה"ב כ"ד כ"ו). צדקיה בנו, שיעורו ולדקיה בנו, כי יכניה ולדקיה בני יהויקים היו, וכן נאמר להלן בהגלות מלך בבל את יכניה אל בבל (דה"ב ל"ו י') וימלך את לדקיהו אחיו על יהודה וירושלים, ומה שנאמר במלכים (מ"ב כ"ד י"ז) וימלך מלך בבל את מחניה דודו תחתיו, ויסב את שמו לדקיה, אם כי דוד הוא רק שם כולל לקרוב ושאר כמו תומאל ד"ר (ירמיה ל"ב י"ג) או שהיה שמו מחניה דודו, כמו תולע בן פואה בן דודו (שופטים י' א') אלחון בן דודו מנית לחס (דה"א י"א כ"ו) אלעזר בן דודו האמותי (שם שם י"ב) וכן תמצא כמה פעמים שם כפול לאיש אחד ד"מ יושב חסד (למעלה ג' כ') טוב ארניה (להלן י"ז ח') ובדומה. בן נראה לי ברור בענין זה, כי לו היה לדקיהו אחי אביו של יויכין ואחד עם לדקיהו הנאמר בפסוק הקודם איך יאמר שם השלישי צדקיהו, הרביעי שלום (והוא יואחז) והלא שלום בן כ"ג שנה במלכו אחרי מות אביו (מ"ב כ"ג ל"א) ולדקיהו ע"כ לא היה נמות אביו רק קרוב לעשר שנים? כי אחרי מות יואחז ויויקים (המולך אחת עשרה שנה) יויכין, היה במלכו עשרים ואחת שנה (שם כ"ד י"ח). ואל יתעך, קורא נעים! הדמיון

דברי הימים א ג

חרגום אשכנזי לו

יְכַנִּיָּה אֶפְרַשְׁאֵלְתִּיאל בְּנֹוֹ
(יח) וּמַלְכִירָם וּפְדִיָּה וּשְׁנֵאֶצֶר
יְקַמִּיָּה הוֹשָׁמַע וְנַדְבִיָּה: (יט) וּבְנֵי
פְדִיָּה זְרַבְבָּל וְשִׁמְעִי וּבֶן־זְרַבְבָּל
מִשְׁלֵם וְחַנְנִיָּה וְשַׁרְמִית אַחֹותָם:
(כ) וְחַשְׁבָּה וְאַהֵל וּבְרַכְיָה וְחַסְדִּיָּה
וְיֹשֵׁב חֶסֶד חָמֵשׁ: (כא) וּבֶן־חַנְנִיָּה

(יז) דער זאָהן דעס יכניה היעם
אסיר, דעססען זאָהן וואָר
שאלתיאל, (יח) אונד מלכירם,
אונד פדיה, אונד שנאצר,
יקמיה, הושמע אונד נדביה.
(יט) דיא זאָהנע דעס פדיה וואָר:
רען זרבבל אונד שמעי; דיא
זאָהנע דעס זרבבל וואָרען:
משלם אונד חנניה, דערען
שוועסטער וואָר שלמית,
(כ) אונד חשבה אונד אהל,
ברכיה אונד חסדיה נעכסט
פּלטיה
צוואַממען פֿינף. דיא נאַכקאַממענשאַפֿט דעס חנניה וואָר: פּלטיה אונד
ישעיהו

ר ש י

(כ) וחסדיה יושב חסד חמש. חמש היו לבד משלומית אחותם:

ב א ו ר

אשר בין שם אמו של יואחז ושל לדקיהו המלך (שם כ"ג ל"א וכ"ד י"ח) כי אך מקרה הוא,
גם יחזקן שנקראה המלכה המולכת אמו של המלך כמו בס' מלכים (ט"ו ב') ונשי המקומות
לא היחה רק חלמנת חני אביו של המלך, ולמען כבוד בעלה לא הסירוה מגבירה ונשארה
מולכת ושמה אֵם הַמֶּלֶךְ (קעניגין — הוטטער) וכן המנהג עד היום הזה. ועוד אדגיר בזה
להלן (ד"ב ט"ו ט"ז) עיי"ש. (יז) ובני יכניה, הנביא קללהו קללה נמרצת, לאמור
כתבו את האיש הזה ערירי (ירמיה כ"ב ל') וככל זאת נמנו לו פה בניס? וחז"ל אמרו גדולה
חשוכה שנעלה את הנזירה, ולזה הותרה הרצועה ונתנו לו בניס. ונפשות הכתוב אין מלת
ערירי בירמיה על חסרון הבנים כי אם על בלתי הגיעם לכסא המלוכה, וכן כתוב מפורש
שם כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא ילדה בניו, כי לא ילך מורעו איש יושב על כסא
דוד ומשל עוד ביהודה, ולא היה כתוב זה לחז"ל כ"א אסמכתא בי בעיקר הדברים ואמנו
עדוהיהם שלא היו לו בניס עד בואו בגולה כי כן נראה ברור מספר מלכים (כ"ד י"ב וט"ו).
אסיר, לדעת חז"ל שני בניס היו ליכניה, אסיר ושאלתיאל, והם דרשו בהם ובשמותיהם.
וחסרון הו"ו לפני שאלתיאל העיר רוח חנמים שונים לאמור כי אֶפְרַשְׁאֵלְתִּיאל אינו שם עלם, כי אם
תואר ליכניה הנאסר שנים רבות בצבל, והדיעה הזאת לא תתהלך במישרים בפשט
הכתוב. (יח) ומלכירם, כל אלה בני שאלתיאל ואחז דרך קצרה ולא אמר ונני שאלתיאל,
כי הדבר מובן שזכור אב ובניו באחד (רד"ק) ויש עוד דעת אחרת בזה כמו שאכתוב בכתוב
הבא. (יט) זרבבל, פה נקרא בן כדיה, ומה שנקרא בעזרא בחגי ובזכריה בן שאלתיאל לפי
שהיה בן בנו כי פדיה בן שאלתיאל זרובבל בן פדיה הלא תראה בכמה מקומות שזכר בני בניס
בבנים (רד"ק) והוא על פי דרכו בכתוב הקודם, אמנם מפשטות פסוק י"ח נראה כי מוסב
הוא עוד לבני יכניה בכסוק י"ז, וא"כ היו שאלתיאל ופדיה אחים, ומעתה יכול להיות כי
יבם האחד את אשת אחיו, ובנס זרובבל נקרא על שם שניהם. וכ"כ גם הראש"ע (עזרא ג'
א') רק שלדעתו גידל שאלתיאל את זרובבל בן אחיו ונקרא על שמו, כמו שנקראו בני מרב
בת שאול בני מיכל כי היא טפחהם. והרד"ק הביא מאמרו ז"ל כי זרובבל הוא נחמיה בן
חבליה, ונקרא זרובבל שורש בצבל (וקלת נוטים לזה גם דברי הראש"ע שם) אך בקורת
תהיה אם יחזקן זה נס חשבון הזמן והכתובים, גם מלאנו אשר באו עם זרובבל ישוע בחמיה
(עזרא ב' ב') אך בזה יש לאמור כי נחמיה אחר הוא זה ולא בן חבליה. (כ) חמש,
הקולדים אחרי שלומית אחותם הם חמש, ואחרי שהפסיק באמלע המנין, מונה את הבנים
האחרונים

תרגום אשכנזי

דברי הימים א ג ד

ישעיהו, דאן דיא זאָהנע דעם רפיה, דיא זאָהנע דעם ארנן, דיא זאָהנע דעם עובדיה, דיא זאָהנע דעם שכניה. (כג) דיא זאָהנע דעם שכניה וואָרען שמעיה, אונד דיא זאָהנע דעם שמעיה וואָרען חטוש, יגאל, בריח, נעריה אונד שפט, צוזאָממען זעכס. (כג) דיא נאָכ-קאָממענשאַפֿט דעם נעריה וואָר אליועיני, חזקיה אונד עזריקם, אַלזאָ דרייא: (נד) אונד דיא זאָהנע דעם אליועיני וואָ-רען: הוֹדוּיָה, אלישיב, פליה, עקוב, יוחנן, דליה אונד ענני זעמטליך זיעבען.

פִּלְטִיָּה וַיִּשְׁעִיָּה בְּנֵי רַפְיָה בְּנֵי אֲרָן בְּנֵי עֲבֹדִיָּה בְּנֵי שְׁכַנְיָה: (כג) וּבְנֵי שְׁכַנְיָה שְׁמַעְיָה וּבְנֵי שְׁמַעְיָה חֲטוּשׁ וַיְגָאֵל וּבְרִיחַ וְנַעֲרִיָּה וְשַׁפְט שִׁשָּׁה: (נג) וּבֶן-נַעֲרִיָּה אֶלְיוּעִינִי וְחִזְקִיָּה וְעִזְרִיקָם שְׁלֹשָׁה: (נד) וּבְנֵי אֶלְיוּעִינִי הוֹדְוִיָּה וְאֶלְיִשִּׁיב וּפְלִיָּה וְעִקּוֹב וַיּוֹחֲנָן וְדַלְיָה וְעַנְנֵי שִׁבְעָה:

ד (ה) דיא נאָכקאָממען דעם יהודה וואָרען: פּרָץ, חצרון, כרמי, חור אונד שובל. ראייה

ד (ה) בְּנֵי יְהוּדָה פֶּרֶץ חֲצֵרוֹן וְכַרְמֵי וְחֹר וְשׁוּבֵל: ראייה

ר ש י

(ככ) ובני שמעיה חטוש ויגאל ובריה ונעריה ושפט ששה. אינם אלא חמשה ויש בו טעם כמו שכתוב למטה (כ"ה) במשמרות הלויים לידותן בני ידותן גדליהו ולני וישעיהו ששניהו ומתתיהו ששה ואינם כי אס חמשה:

ב א ו ר

האחרונים יחד, וכן נמלא למעלה בראש הפרשה, כי בתחלה מונה שמעה ושוכב ונתן ושלמה, ואחר כן יפסיק בשם אדם ומולדתה, ואז ימנה עוד שמעה בניס נישור וכוללם יחד בסוף במספר תשע, האף כי גם הם היו בני בת שבע כמו הראשונים. (כא) בני רפיה וכו', מונה הנאלאים יחד על שם אביהם ויתחסרו כולם לחנניה, על היות אבותיהם בניו, וכן תשאל למעלה (ב' נ"ג — נ"ה) מונה בין בני איש גם משפחות שלימות. ולד"ק בא בני במקום בנו, כמו עיבל במקום עובל, ושיעור הכתוב בנו (של ישעיה) רפיה, בנו (של רפיה) ארנן וכו' — זור הוא כי יבואו חילוף בנו עם בני ארבעתים בכתוב אחד. (כב) ששה, בפרטן אי אמה מולא כ"א חמשה? ורש"י כתב שיש בו טעם, ומכיב לו יד על פסוק לידתן בני ידתן (להלן כ"ה ג') שנמלא גם שם יחור במספר כזה, אמנם שם לא ביאר רק על פי דרוש שראה ידותן ברוח נבואה וכו' ונאמנים וישרים מדרשי חז"ל בכל מקום, אך איפוא עבר רוח ה' גם פה על שמעיה? — ולדעתי יתכן לאמור כי מספר ששה כולל את כל המנויים בתוך הנחוב יחדיו ובני שכניה שמעיה ובני שמעיה חטוש וכו' והם יחד ששה, גם לא זר הוא שנתפר אחד ברכי הימים, כי באמת נקצתקת שבעים היונית ובעתקת ווואוּגְרַטְטִט הרומית נמלאו ששה במספרם.

ד (א) בני יהודה, כתב הרד"ק ז"ל כי הזכיר דרך קצרה אבות ובנים יחד בנבואו להשלים ביתם יהודה מה שהשיעו ולא הזכיר עוד לאעלה, והדברים נכונים, אך יפלא מאוד בעינינו לראות את כרמי, נכד ורח נן יהודה עומד ב"ד בין פרץ בן יהודה ולא לאיו חצרון וחור ושובל! ויתרון הזה הוא גם חסרון בהפקד מקום כלב (בן חצרון ואני חור) בין חצרון ובין חור, ולו נאמנו דברי הרד"ק ועדותיו בהקדמתו לנביאים ראשונים, כי באו לפעמים

דברי הימים א ד

(ג) וראיה בן-שובל הליד את-
יחת ויחת הליד את-אחומי ואת-
להד אלה משפחות הצרעתי:
(ג) ואלה אבי עיטם יזרעאל
וישמא וידבש ושם אהתם
הצרלפוני: (ו) ופנואל אבי גדר
ועזר אבי חושה אלה בני-חור
בכור אפרתה אבי בית להם:

ולאשחור

תרגום אשכנזי לח

(ג) ראיה, ואהן דעם שובל,
ציינטע דען יחה, אונד יחת
ציינטע דען אחומי אונד דען
להד. דיעזע זינד דיא פֿאַמי-
ליענדער צרעתיים; (ג) פֿאַל-
גענדעגעהארען דעם שטאַט-
פֿאַטער עיטם און: יזרעאל,
ישמא אונד ירבש; דער נאָמע
איהרער שוועסטער וואָר
הצללפוני. (ו) פנואל וואָר
דער שטאַטפֿאַטער פֿאַן גדר,
אונד עזר וואָר שטאַטפֿאַטער
פֿאַן חושה. דיעזעס זינד דיא

אשחור

ר ש י

ד (ב) וראיה. בן מנהג היחש הזה אע"פ שלא הזכיר עדיין ראיה כי דורות דורות קמשיב
ובן ובני מלצה לרת ולחר ולתנן:

בני

ב א ו ר

לפעמים שינושים בספרי הקודש שלפנינו ע"י המעתיקים אשר תעו בדמיונם והוסיפו מדעתם
אך למחסור, אז היה אפשר לאמור כי נחלקף לסופר אחד הצרון וכרמי בני ראובן (בראשית
מ"ו ע"ו) ועי"ז נלוה לו אל הצרון בן יהודה גם ברמי, אפס רבים וכן שלמים השיגו על דברי
רד"ק אלה, כי חלילה לנו היות ספרי הקודש, הכתובים מעת היותם בשמירה מעולה והשגחה
יתירה, רובלים תחת משאת זוא ושגיאות. ועל לד הלחץ יש ליבז חילוף ברמי תמור בלב
או בלבי (כי בן שמו בפרשה ב') אס נאמר כי נחלקף למ"ד עם ר"ש בחילוף אותיות למנר
שהנאמתי למעלה בפרשה ב' סקוק וי"ו, והבי"ת עם מ"ס בשווי המולא, וכוה נעשה ברמי ממלת
בלבי, ואס כמוני כמדך, ידיד קורא! קלה נפשינו בתמורות כאלה שהכל ממידין אותם, דע כי
בספרנו שמות אין מספר המה אשר חליפות למו על הדרך הזה, והוא בשלושה, אס בשווי
התמונה כמו ד עם ר, ב עם כ, ואס בשווי המולא והפ"ב ב"א בידוע, ואס בשווי
ההורא כמו שאל גם בחורה ורח (במדבר כ"ו י"ג) במקום צחר (בראשית מ"ו י') ורבים
כאלה, ושמר לך את הכלל הזה כי יקל מעליך את חלפות הדרך על חגוי סלע בספר זה,
(ב) וראיה, אחרי שסיפר למעלה (ב' נ"ב) בדרך כלל, כי שובל הוא אבי קרית יערים אשר ילאו
משם משפחות הצרעתי, פרט לך הכתוב פה ביחוד את הצרעתיים לאלאי שובל למשפחותיהם.
והנה לדעת רד"ק יהיה ראיה שלפנינו הרואה, המנר שס, וכבר העירתי שאין הרואה
שס פרטי, ולו יהיבן, עוד אינו מן הבורך להיותו אחד עם ראיה בפסוק זה, ואס יפלא
בעינינו שאומר וראיה בן שובל הוליד וגו' ערס שסיפר לנו כי שובל הוליד את ראיה, הנה
דרך הספר הוא זה (כאשר בעינינו ראינו כבר בפרשיות הקודמות וכן עוד נחזה לרוב) להביא
חולדות איש, אף שלא חשבו מקודם בין בני אביו, וראה לדוגמא להלן בפסוק י"ג. ועוד
אשוב אל הדבר הזה כמה שיבוא איה. (ג) ואלה, לדעת הרד"ק ז"ל יהיה ענין הכתוב,
וגם אלה היו בני חור ושובל: אבי עיטם וגו' אמנם מפסיק ז"ק הבא על עיטם אינו מסכים
לזה, ולדעת חכמים אחרים תחמר פה מ"ס ושיעורו ואלה מאבי עיטם וכן תרגם הפנס דע
וועטטע, ואנכי תרגמתי כאילו נאסד כתוב זה אל הקודם: אלה משפחות הצרעתי — ואלה
(משפחות) אבי עיטם. ויהיה משפחות הראשון מוסך עלמו ואחר עמו, כמו שנמלא לרוב

בס"הק

(ה) אשחור, דער שטאַם פֿאַטער פֿאַן תקוע, האָט מע צווייאַ פֿרויען: חלאה אונד נערה. (ו) נערה געבאָר איהם דען אהום, דען חפר, דען תימני אונד דען אחשתי; דיעזע זינד דיא זאָה נע דער נערה. (ז) דיא אַבקעט לינגע דער חלאה וואָרען צרת, צוחר אונד אחנו. (ח) אונד קיץ, וועלכער צייגטע ענוב אונד הצובכה, דאָן דיא פֿאַמיליען דעם אחרחל, זאָהן דעם הרם. (ט) יעבץ וואָר דער נעעהרטע סטע פֿאַן וייגען כרידערן. זיי גע מוטטער גאַב איהם דען נאָמען יעבץ (טעלענדער), דען זיא זאַנטע; אַך געכאַר איהן מיט שמערצען! (י) יעבץ ריעף דען גאַטט ישראל'ס אָן, וויא פֿאַלגט: אָ! מעכטעס ט

(ה) וּלְאֶשְׁחֹר אָבִי תִקְוֶה הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֲלָאָה וְנַעֲרָה: (ו) וַתֵּלֶד לוֹ נַעֲרָה אֶת־אֲחֹזַי וְאֶת־חֲפָר וְאֶת־תִּימְנִי וְאֶת־הַחֲשִׁתִּי אֵלֶּה בְנֵי נַעֲרָה: (ז) וּבְנֵי חֲלָאָה צָרַת יִצְחָר וְאֲחִינוֹ: (ח) וְקִיץ הוֹלִיד אֶת־עֲנוֹב וְאֶת־הַצִּבְכָּה וּמִשְׁפַּחַת אַחֲרֵחֶל בֶּן־הָרֶם: (ט) וַיְהִי יַעֲבֵץ נֶכֶד מֵאֲחָיו וְאִמּוֹ קָרָאָה שְׁמוֹ יַעֲבֵץ לְאֹמֶר כִּי יִלְדֶתִי בְּעַצֵּב: (י) וַיִּקְרָא יַעֲבֵץ לְאֶרְהֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר אִם־בֶּרֶךְ תִּבְרַכְנִי וְהָרַבְתִּי אֶת־גְּבוּלֵי

והיתה וצחר קרי

דוא מיך דאך זעגנען, אונד מיינ געביעטה פֿערגרעסערן! מעכטע דאך

ר ש י

(ה) וּלְאֶשְׁחֹר אָבִי תִקְוֶה הָיוּ ב' נָשִׁים. מוסב למעלה וישת זרון אניה ומלד לו את אשחור אבי תקוע כי לא יחס עד עתה: (ה) וקין הוליד, ועדיין לא הזכיר קין ומזכיר את בניו: (ט) ואמו קראה שמו יעבץ לאמר כי ילדתי בעלב, וכינה שמו יעבץ ודוגמתו בן אוני (ס"א ואניו קרא לו בנימין) (בראשית ל"ה): (י) והרבית את

ב א ו ר

בס"ק. עיטם, שם עיר נסלע עיטם: (ה) ולאשחור, הוא בן חרון מאשתו אניה כנזכר למעלה ב' כ"ד, (ח) וקין, נמשך למעלה ולמטה והוא אחד מבני חלאה, ראה דוגמתו ח' ל"ב. (ט) ויהי יעבץ, לדעת הרד"ק היה לאחד הנזכרים שני שמות, ולא ידעתי מי זה יאלכנו להאזק עם פשטות הכתוב בדחוקים כמו אלה, והדבר ברור ונראה לעין כי כמו שהזכיר עד עתה בני שובל בן חור, ישא על שפתיו כמו בן את הנכדים בין בני שלמה בן חור, אשר מנה בחובס (סוף פרשה ב') את משפחות סופרים יושבי יעבץ, ועל זה מוסב הכתוב ויהי יעבץ נכד מאחיו. בעצב, לא קראה את שמו על פי הסנה הזאת יעצב במשפט, כי בזה הביאה עליו קללה, ולכן קליפה את השם בחלוק בנש ונשב וקראתהו יעבץ, ואולי שיעור יעבץ יכלים ויוביש פני לווריו, ע"פ התרגום ופניהם אל יחפרו (תהלים ל"ד') ואמיהו בן עזר (לגרסת המתורגמן והערך). והרד"ק כתב כי אין העברים מקפידים על שיווי האותיות בשמות הפרטים כמו נח מן ינחמנו, קין מן קניתי, שמואל מה' שאלתי וכדומה. (י) אם ברך חברכני, לדעת המפרשים היה מלת אם לשון שנועה בחסרון תשובת התנאי כמשפט הלשון, וכן אם חשקור לי ולבני ולנכדי (בראשית כ"א כ"ג) אם לא במים רבים לשמה יהיו (ישעיה ה' ע') ורכים שנחסר תמיד מה יהיה נסופו אם יתקיים התנאי, אך מלבד שאין הנדון דומה לראיה (כי באקומות האלה מעזה הנא אצרי התנאי הוא לרעה ולכן יחיש ממנו ולא יזכירו, מה שאין בן במקום הזה) גם החמלת הכתוב ויקרא יעבץ לאלקי ישראל אינו מורה בשום פנים על

דברי הימים א ה

תרגום אשכנזי לט

והיתה ידך עמי ועשית מרעה
לבתי עצבי ויבא אלהים את
אשר שאל: (יא) וכלוב אחי
שוהה הוליד את מחיר הוא אבי
אשתון: (יב) ואשתון הוליד את
בית רפא ואת פסח ואת תחנה
אבי עיר נחש אלה אנשי רכה:
(יג) ובני קנז עתניאל ושריה ובני

דאך דיינע מאַסט מיר
בייאשטעהן אונד בע-
ווירקען, דאס נייע
מאלס אונגליק מיך
בעטריבע! אונד גאַטט
בראַטטע אין ערפיללונג, וואָס
ער בענעהרטע. (יא) כלוב,
דער כהודער דעם שוהה צייג-
טע דען מחיר; דיעזער איוט
דער פֿאַטער פֿאַן אשתון.
(יב) אשתון צייגטע דען בית
רפא אונד דען פסח אונד דען
תחנה, שטאַמפֿאַטער פֿאַן עיר
נחש; דיעזעס זינד דיא מעני-

עתניאל

נערן פֿאַן רכה. (יג) דיא זאָהנע דעם קנז וואָרען: עתניאל אונד שריה; אונד דיא זאָהנע
דעם

ר ש י

אח גדולי. בנחלות: והיתה ידך עמי ועשית מרעה. אם תהיה עמי ותלני מרעה: לבתי
עלבי. שלח יארע לי אים נזק ולער ועלב והוא נדר מה שדר: ויבא אלהים את אשר שאל.
ואלם נדרו ומכאן מביאין ראיה כשמוסקין לזקה (בלבד) בעבור מה שאין נודרין אלא בנתיב
בלא נדר ומדרשו ידוע: (יא) וכלוב אחי שוהה. משפחות הוא דקחשיב בקלר לשון אע"פ
שאינ מזכירו למעלה וכן ובני קנז אע"פ שלא הזכירו למעלה וכן מעונתי כמו כן לא הזכירו כי
כן דרך כל הספר הזה: (יב) אחי עיר נחש. שם עיר נחש ומחנה שר (היה) עליה: אלה אנשי
רכה. בני אשתון ישבו באותו מקום ברכה. ע"א אנשי רכה המשפחה היתה מכונה אנשי רכה.

ב א ו ר

שבועה, ויותר נכון כי אם נדך חנכני הוא לשון קריאה ומחנה, על דרך אם מלאתי חן
בעיניך (בראשית ל' כ"ז) אם אהב לו שמעני (שם כ"ג י"ג) אם תשא טטאתם (שמות ל"ב
ל"ב), עיין שם בניאור. והחכם לעלטנ"ר ביאר את הכתוב הזה בדרך הנוטה יותר אל הדרש
מאל הפשוט, ושם את כל המאמר בפי אמו של יעקב, והא לך תרגום כל הכתוב לדעתו:
[חן] כחכנטע זיהן יעבן, גחטט ישראל'ס לו עהרען, חיקרען זיח פֿערטפּרֿהָכֿען העטטע (דיח
חוטטער נְהֿהוּיֿך) ווען דוח הָ גחטט חיק ועגנעסט (איט קינדער), חיינע גרֿהָנֿלֿען (דורך זיח)
ערווייטערסט, חונד חיק בעוּתֿהָרֿעסט פֿהָר בחֿוּען, דחט חיק קיינע העפֿטיגע געבורטסשטער-
לען החבע (וויח עלבונך והרוך בראשית ג' ט"ז) זח זחֿוּן חן גחטט דחשיענע דחבררינגען
חחט חחן פֿחן חיהק געבעטרגען החט (דען קחבען זעבסט, וויח חנה דען שמואל). ועשית
מרעה, אין מרעה נמשכת למטה בדעת קלח המסרשים, כי מלבד היות פירוש זה נגד הנגינה
גם אין מאמר: מרעה לבתי עלבי, בשימוש ל"הק כלל, ובגשג כל יודע עברית ישרוט שרטה.
והנכון ברעז הרד"ק כי ועשית—זיעורו ועשית לי הללה ומשועה מרעה, או ש"ל כנוונתו כי החפלל
שיעשה ה' ויסנב אכל כל דעה השלומה על פני האדמה, לכל חעניב וממרה את רוחו. ועלכ הוא פעל
יוכח (כי הרעה הוא הפועל) ע"ד ולא עֿצְבּוּ אֿניו מימיו (מ"ב ח' ו'). והרד"ק כתב בפי'
הראשון כי עכב הוא פעל עומד, ולא נודע לי אף דמיון אחד לזה בכל ספרי הקודש, כי
לכוונת ענינת עממו היה ראוי לבתי העֿצְבּוּ או לבתי התעלבי. (יא) וכלוב, לח נזכר עד
הנה, וכן הרבה בפסוק הזה, כי הסופר העתיק מספרי הימש כאשר אנה אלקים לידו, רק
שלא יבול ברבוי הזמן העבר, לסמן תמיד את המשך התולדות דור לדור. (יב) אנשי רכה,
שם משפחה לכלס. (יג) ובני, במסורה מנה ט"ו מקומות חשר נח נהס בני, במקום בו,
וזה חשר ביניהם ויותר נראה לפי המשך הכתובים כי ובעינתי בראש הכתוב הנא ומשך

דעם עתניאל ווארען: החת, (יד) אונד מעונותי, וועלכער צייגטע דען עפרה. שריה צייגטע דען יואב, שטאמהערד פאן גיא חרשים (חרביטער טהמ) : דען ויא ווארען ארכי טעה. (טו) דיא זאנהע דעם כלב, זאהן דעם יפונה ווארען: עירו, אלה אונד נעם; אונד דער זאהן דעם אלה וואר קנו.

עתניאל חת: (יד) ומעונותי הוקיד את עפרה ושריה הוליד את יואב אבי גיא חרשים כי חרשים היו: (טו) ובני כלב בן יפנה עירו אלה ונעם ובני אלה

וקנו

ר ש י

(יד) ושריה הוליד את יואב אבי גיא חרשים. יואב היה שר של עמק שיז נה חרשים ולמה אבי קורא אותה גיא חרשים כי חרשים היו. פתרון אומן שיזנו בניא חרשים חרשים המה. ועל שם נקרא הניא: (טו) ובני כלב בן יפונה. אמרו רבותינו כלב בן יפונה זה כלב בן חלרון ולמה נקרא בן יפונה שפונה מעלת מרגלים ואל תחמה שהרי ייחס בנר משפחת כלב בן חלרון שהרי בן הדרך שאיחס קלת ומלג על משפחת האשרת ואמר בן חופש משפחת ראשונה.

ב א ו ר

למעלה ולטה, והסדר הוא: ובני עתניאל בן (קנו) חת ומעונותי והאחרון היליד את עפרה ושריה בן קנו הוליד וכו' ואין זה יקר בספרנו (כמו למעלה פסוק ח' להלן ח' ל"ב ועיין ברכ"ס וישלח ל"ו י"ב שהביא משלים רבים על זה) ואם נשירת דבורה עשה בן רמב"מן ז"ל במלת שיחו (שפטיים ה' י'), להמשיכו גם לראש הכתוב הנא, הלא בספר יחז מעורב כשלאמנונו כל לעון יחז, וגם בדברי חז"ל תמלא בואת בפסוק לנר אשר נשערוך (פסחים כ"ד ע"ב) את כספך לא תתן לו בגשך (ב"מ ס"א ע"א) וכו'. חרשים היו, ועל שם נקרא הניא (רש"י) והנה החי"ת נקוד חטף ודוגמתו חכס חרשיים (ישעיה ג' ג') והראוי חרשיים כי הוא ממשקל הדגושים והקמן לתשלוס ואינו נופל בנטיה כמו מעשה חרשיים (הושע י"ב ב'). ואולי שיז למלת חרש שני משקלים פָעַל וגם פָעַל (כמו פָרַים שזא פָעַס נדגש ופָעַס במשקל הקל). והחכם געעניוים נס' המלין כתב כי חרשיים בכתוב זה בא בחטף, לפי שהוא מורה על מלאכת חרש ולא על החרש בעצמו והנפרד חרש, והתעלם כי סמוך לגיא חרשיים כתוב פי חרשיים היו! האם נחמר היולר יחזב! — ואולי יתכן לאמור כי אין חרש מה בהוראתו תמיד על האומנות בעץ ואבן כ"א על החרישה נשדה ונח במשקל הקל על דרך פעל החרשה בארץ, למען הבדילו מן חרש אומן. ודע כי העיר גיא חרשים (אשר לבני בנימין מחשב בנחמיה י"ב ל"ה) בנר עמדה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון, ועוד היתה על חלה בימי ר"י בן לוי, כמו שנראה מאמרו נמס' מגילה (ג' סע"ב) לוד ואונו וגיא חרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. (טו) ובני כלב בן יפונה, בפשוט היה נראה דחוק שיחזור וישנה הכתוב חולדות כלב בן חלרון [הנמנות בפלים בפרשה ב'] עוד הפעם בננים אחרים שלישיים, ויותר יהיה נכון לומר, כי כלב הזה הוא בן קנו הנזכר בפסוק י"ג, ואחרי אשר מנה בני קנו מאשתו הנוכחית מנה גם בן אחד אשר היה לו בראשונה עם אשה שמה יפונה ולזה נקרא עתניאל בן קנו אחי כלב הקטן ממונו (שפטיים ב' י"ג). אמנם חז"ל אמרו כלב בן יפונה הוא כלב בן חלרון ולמה נקרא בן יפונה וכו' ומדברי קבלתם אין לזווע. ובני אלה וקנו, כתב רש"י כך שמו וקנו וכ"כ הרד"ק ולו העיר הראב"ג עינינו בפירוש על ספר דברי הימים בלתי ספק היה אומר שה"ו יתירה, כי לורר הוא לכל ווי"ן בראשי שמות פרטיים וישליכס אל ארץ חחרת לאמור שהם כפ"א רפה בלשון ישמעאל, כמו שחראה בפרשת וישלח בפסוק ואלה בני לבעון ואיה וענה (בראשית ל"ו כ"ד) כי מאן ימאן לבאר וי"ו היתירה במלת ואיה לענכס השם כדעת שאר המפרשים, ואמר שהי"ו יתירה כפ"א רפה בל"י. ודוגמת וי"ו בזה לפני שמות הפרע תמלא עוד להלן (ה' כ"ד וס' ז' וב"ז ד') [ובמעמד לספר בראשית בפסוק והארץ היתה חיהו באו מחשבותי בענין פ"א רפה זה וביארתי כי היא סגולה מיוחדת ומורה

דברי הימים א ד

וְקָנָז: (טז) וּבְנֵי יְהוֹלָלָאֵל זִיף וְזִיפָה
הִירִיא וְאַשְׂרָאֵל: (יז) וּבֶן-עֲזָרָה
יִתֵר וּמֵרֵד וְעֶפְרַיִל וְיִלּוֹן וְתֹהַר אֶת-
מְרִים וְאֶת-שְׁמִי וְאֶת-יִשְׁבָּח אָבִי
אֲשֶׁת־מֵעַ: (יח) וְאֶת־הַיְהוּדִיהָ

ילדה

ר י ש י

חרגום אשכנזי מ

(טז) דיא זאהנע דעס יהללאל
ווארען זיף אונד זיפה, חיריא
אינד אשראל, (יז) אונד דיא
נאכקאסטמענשאפט דעס עזרה
ווארען: יתר, מרד, עפר
אונד ילון דיא לעטצטערען גע-
באר מרים אונד שמי אונד
ישבח, דען שטאמפאמער פאן
אשחמוע: (יח) דעסען (דעס
ישבח) פרויא, דיא יהודיטין,

ובני חלה וקנז כך סיה שמו וקנז: (יח) ואשתו היהודיה • אשת בלכ שנולדה מיהודית: ירד
אבי

ב א ו ר

על קדמות לשון הקודש אם כל הלשונות עיי"ש], והנה כל שמות פרטיים בלתי ספק נוסדו
על הוראה מיוחדת בלשון, ונגזרו ממלות מכוונות כאשר יבין כל משכיל; ואם שרשים הרבה
נשתבחו בשכנר הימים, עכ"פ קו המשפט ביד יודע הלשון להגיד האותיות לאחור ולשפוט
אזיה מהם היו שרשיות בתוך השמות האלה ואזיה נוספו. ומעתה במלות אֶהֱיָ קָנָז, וכדומה,
הלא מישרים תחוינה עינינו כי הם שורש המלה ומלכמה (ונפרט שנמלא תמיד בס"ק בלי וי"ו)
וזי זה יתעקש לאמור כי יבוא וי"ו המיבור בראש ונוסף גם הוא להמנות לעצמותו של השם?
וביותר כי וי"ן עורפים כאלה כבירים המה בספרי הקודש. ושני השמות אשר יסמכו עליהם
חולקי הראש"ע, (לשפוט מזה כי הוי"ו מעלם המלה היא) הם וְשִׁמִי וְשָׁמִי, והנה ושמי היא
מלה פרסית, ובמלת ופסי הוי"ו שרשית או תמורת יו"ד כמו וְלָד, ובלשון המשנה וְעַד,
ולדעת הראש"ע (במדבר י"א כ"ד) כל השמות וְשָׁמִי וְשִׁמִי וכן וְשָׁמִי (אסתר ט' ט') וְשָׁמִי
(להלן ו' י"ג) וכן מלת וְהָב כולם אינם מל"הק. והרד"ק בראש ספר יהושע כתב כי תמסר
תמיד בווי"ן כאלה מלה אחת לפנים עיי"ש. (יז) ובן עזרה, לפי פשוטו הוא במקום בני
עזרה, וכן דעת מעתיקי האומות, גם י"ל, כי בן עזרה, הוא שם פרטי כמו בן חנון, בן
זחל בפסוק כ', בן חיל (דה"ב י"ז ז') והמקיף קלת עדות לזה; ויען כי יקשה על המבטח
לאמור ובני בן עזרה לכן הוא נמשך על ובני בראש הכתוב הקודם העומד במקום שנים,
ושיעורו ובני בן עזרה יתר ומרד וכו', ועיין מ"ש עוד בכתוב זה. וחהר, כתב הרד"ק וז"ל:
כמו ותלד ובמהו על ברכות חורי כמו יולדי, ור"ל בתיה בת פרעה הנאמרת בפסוק שלאחר
זה הולידה בניס אלה למרד וזה נראה ממה שנאמר בפסוק הבא ואשתו היהודיה ילדה מבלל
שהראשונה שהזכיר לא היתה יהודית והיא בת פרעה שהזכיר בסוף הענין עכ"ל, והפירוט
גדול הלחץ והקשוי הוא, והתכנס דע וועטטע ההולך בעקבותיו הסב סוף הכתוב הבא,
אחורנית, וסדרו כך: ובן עזרה יתר וגו' וילין — ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד —
ותהר את מרים וגו', אך לנו המסורת סיג לתורה מנלתי יכולת הסג גדולה, ולדעתנו,
(אשר הפשוט אחוז במבלי המסורה יקר מאוד בעיני) נראה כי וְלֵאן הנוצרת באחרונה
לפני ותהר, שם אשה הוא — ונחסר מלת אחותם — ועליה מוסב, ותהר את מרים ואת
שמי וגו' [ואם ילון נראה בעיניך כשם זכר, כמו בן תמלא להלן חושים שם זכר (להלן ו' י"ג)
ושם נקבה (ח' י"א)]. ושם אביהם לא נזכר בכתוב אם שנשכח ברבות העמים או לסנה אחת
הנעלמת מאתנו, ודומה לזה תמלא בפסוק י"ט עיין מ"ש שם. גם יש לומר כד"ק, כי וְהָרָה
הוא שם עלם שרטי והוי"ו וְהָרָה בפתח תמורה הוא כמו וְיִרְדֵי נס ישרים לבוקר (תהלים
מ"ט ט"ו) [וראוי לחרגם (דיו קינדער דעם עזרה, יתר, מרד, עפר, ילון אונד תהר נעבטט
מרים, שמי אונד ישבח) אך הוא נגד הוצינה, וגם מלת את בשלושה האחרונים זרים קלת.
(יח) ואשחו, כבר הנאתי דעת המפרשים בלחזיהם בזה בתוך הכתוב הקודם והנה באו
לפעמים

תרנום אשכנזי

געבאר ירד, דען פֿאַטער פֿאַן גרור, אונד חבר, דען פֿאַטער פֿאַן שוכו, אונד יקותיאל, דען פֿאַטער פֿאַן זנוח. דיא גאַקאַמענשאַפֿט דער בתיה, טאַטער דעם פרעה, דיא ער זיך לונג ווייבע גאַהם, וואַר: מרד. (יט) דיא וואַהנע דער פֿרויא דעם הודיה, דער שוועסטער דעם נחם, וואַרען: דער שטאַממהערר קעילה, דער גרמיטע, אונד אשתמוע,

דברי הימים א ד

יִלְדָה אֶת־יִרְד אָבִי גְדוּר וְאֶת־חֵבֶר אָבִי שׁוּכּוֹ וְאֶת־יְקוֹתִיָּאֵל אָבִי זְנוּחַ וְאֵלֶּה בְנֵי בְתִיָּה בַת־פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר לָקַח מֵרַד: (יט) וּבְנֵי אִשְׁתּוֹ הֹוּדִיָּה אַחֹת נַחֵם אָבִי קַעִילָה הַגֵּרָמִי וְאִשְׁתִּמְעַ

המעכחי

ר ש י

אני גרור וגו'. שרי העיירות כדכתיב ביהושע ויקרעם זנוק ושלחול בית לור וגדור ורמות ועדלם שניה ועזקה: ואלה בני בתיה בת פרעה. הוי"ו מפרדת בין בני יהודה ובין בני בתיה: אשר לקח מרד. כלכ הוא מרד שמרד בעלת מרגלים וכן דרך היחס שאפי' לאחד אומר בני כמו ובני אלה

באור

לפעמים בספר הזה שמות פרטיים אשר יש להם המצד יחד, כמו גדלתי ורממתי (כ"ה ד') וכן לדעת הרד"ק למעלה (כ' ג"ג) הרואה, שלי, המנוחות, וכן לדעתו להלן (ח' ח') אשה בשם שלחו איהם, ועפ"י אפשר לאמור כי מלות אשר לקח מרד הם שלשה שמות פרטיים לבני בתיה בת פרעה, והיא עם היהודים היו שתי נשי ישנח אבני אשתמוע הנזכר בסוף הכתוב הקודם; ונחסר וי"ו הציבור במלת מרד כמו במלת חצי המנוחות לדעת הרד"ק, ואם הפירוש לא נופל הוא מהיות בו קצת זרות, הלא טוב לנו קצת זרות תחת דגל המסורה ובשמות הכתוב, מן זרות גדול נגד מערכת הכתובים. ואולי הוי"ו במלת ואלה נוספת כמו וקנו (פסוק ט"ו) ונקראה בתיה בת פרעה יהודיה על שם שנתיהדה ובאה בנרית ה' ולזה יתקנה נקנן. וכן נקרא יתרא הישמאלעלי גם ישראלי אחרי שנתגייר (עיין מה שכתבתי למעלה ב' י"ו) או להיפך שהיתה בתיה בת ישראל, ששמו פרעה, וקראה יהודיה למען כל נחשו היתה בת מלך מצרים. ובתרגומי נחמתי עוד דרך חדש: שתי גשים היו לו ליבנה אבני אשתמוע, יהודיה ובת פרעה; יהודיה ילדה את ירד וגו' ובת פרעה (אשר לקח לו) ילדה את מרד. בה פיעה, יש להסתפק בפשטות הכתוב אם פרעה זה הוא שם פרטי לישראל, או למלך מצרים? ובמדרש חז"ל האחרון עיקר והוא מסכים עם מה שפירשתי. אשר לקח מרד, כתב רש"י כלכ הוא מרד שמרד בעלת מרגלים וכן דרך היחס שאפילו לאחד אומר ובני, כמו ובני אלה וקנו עב"ל, ומן החימא הוא, איה הכן האסד אשר הוא אומר עליו ובני? ואין לאמור כי דעת רש"י ברד"ק, כי מוסב על ותהר את מרים ואת שמי וגו', שא"כ אין מן ההכרח לדמות מלת בני אל בני אלה וקנו, כי בניו רבים היו לה? — ואולי יש להבדיל בין הארץ חם נאמר כי כוון על מדרש האומר כי כל השמות האלה הם תוארים למשה רבינו ע"ה אך לא הניח את המדרש הזה כלל, גם הוא מכלכ ידבר ולא למשה. ואולי כוון לפירושי אשר על פיו תרגמתי. (יט) ובני אשת הודיה, פירשו המתרגמים ובתוכם גם התנס דע וועטטע, כי אחות נחם ואבני קעילה הם תוארים לאשת הודיה ולא ידעתי למה להם כפל הלשון, ראשונה נגד בנינה המפסקת העומדת על אחות נחם, ושנית היות מלת הגרמי פ"ס עם פרטי; הלא טוב לאמור כי מרד הכתוב הוא: ובני אשת הודיה אחות נחם, הם אבני קעילה הגרמי ואשתמוע העצמתי. והנה הנניס האלה לא היו בני הודיה, כי אז היה אומר ובני הודיה, רק שהאשה הזאת הית' לז"ש אחר שנעלם שמו ועמו הרתה את הבנים האלה, אחר שנתאלמנ' מהודיה

דברי הימים א ד

תרגום אשכנזי מא

דער מעכטיגע. (ב) דיא זאָה-
נע דעם שימון וואָרען אמנון
אונד רנה, בן חנן אונד חילון;
אונד דיא זאָהנע דעם ישעי וואָ-
רען: זוחת אונד בן זוחת.
(גא) דיא זבקעממלינגע דעם
שלה, זאָהן דעם יהודה וואָ-
רען: ער, פֿאַטער פֿאַן לכה,
אונד לערה. פֿאַטער פֿאַן
מרשה, דאָן דיא פֿאַמיליען
פֿאַם אַרבייטס = הויזע דעם
עניפטישען ליינען (ביסוס), צום
הויזע אשבע גערעכנעט,
(כג) יוקים אונד דיא מעננער צו

הַמַּעֲכָתִי: (ב) וּבְנֵי שִׁימּוֹן אֲמִנוֹן
וְרִנָּה בֶן-חֲנָן וְחִילּוֹן וּבְנֵי יִשְׁעִי
זוּחַת וּבֶן-זוּחַת: (גא) בְּנֵי שְׁלֵה
בֶן-יְהוּדָה עֵר אָבִי לְכָה וְלַעֲדָה
אָבִי מֵרֶשֶׁה וּמִשְׁפַּחַת בֵּית-עֲבֹדָת
הַבֶּן לְבֵית אֲשַׁבַּע: (כג) וַיּוֹקִים
וְאֲנָשֵׁי כֹזָבָא וַיּוֹאֵשׁ וְשָׂרְף אֲשֶׁר-
בְּעָרָו לְמוֹאָב וַיֵּשְׁבֵי לָחֶם

וחילון קרי והדברים

כזבא אונד יואש אינד שרף, וועלכע איינגעבירגערט וואָרען אין מואב אונד ישבי לחם. דיעם זינד

ר ש י

אלה וקנו: (כא) בני שלה בן יהודה. לפי שעדיין לא יחסו מייחסו עתה שמשום כבודו של דוד מקדים ליחס בני תמר פרץ זרע שמהם ילא גם הוא ועבדיו שייחסם כל משפחות פרץ מתחיל לייחסם כל משפחות שלה שהיו באותו הדור: ומשפחות בית עבודת הבן. ליריעות המקדש אף הם היו מבני שלה: (כב) ויוקיס ואנשי כוזבא עד וישונו לחם. כל אלה בני שלה בן יהודה: ויואש ושרף.

ב א ו ר

מהודיה. (כא) בית עבודת הבן, בן הוא מעשה אורג מכד הטוב הנעשה במלכים, יפה המלאכה ודק הציור; והוא רק לבן ולא לנוע והורגל בלשונו לתרגמה במלה היונית ניסוס. ואם גם זאת כי בן העברי הוא ניסוס היוני, נפרט כי בן מלה מאוחרת היא ומלאכה רק באסתר ובד"הי ופעם ביחזקאל, בכל זאת אין ההכרח לומר כי שפתנו שפת קדומים נגזרו מלותיה משפה מאוחרת לה ואולי השגה הזה עלם הוראתו בל"הק על עירוב דק של חוטיין יחד, ולזה נקראו בצים בשם זה על שם חוטי הנידין המעורין יחד בחובס, ובלשון חז"ל שם בוצין על הקישואים, כי גם בחובס נמלא מעשה אורג מחוטי הלמס, וממלה העברית הזאת נחמה אחרי בן שם היוני ניסוס ונמלא בדברי חז"ל סוף ע"ז בשם בלנץ, והבן הזה נרדף הוא עם שש, בד, אטון, ופשה, אך אין פה המקום להרחיב דיבור בשמות נרדפים, כי זה דבר סגרי השרשים וחבורים מיוחדים, אכן קרא נא דברי החכם הגדול מו"ה י"ר בנ"הע לשנת תק"ל (לד י"ב) על הכדל השמות האלה ותשבע עונג. (כב) אשר בעלו למואב, בתב הרד"ק שלחמו עם מואב והיו אדונים להם ע"כ, אך יותר היה ראוי עפ"י אשר בעלו את מואב, וכמו בעלונו אדונים זולתך (ישעיה כ"ו י"ג) ביתם הפעול, וקרובה לאמת דעת חז"ל שהתחתנו עם מואב והתישנו עם (והם דרשוהו על מחלון וכליון) והלמ"ד הוא כמו ב"ת על דרך איש לפתח אהלו (במדבר י"א י') וענין הנתוב שנעשו בעלים ותושבים בארץ מואב ועל פי זה יובן היטב הנתוב הנא, עם המלך באלאכתו ישנו עם; כי לו יפורש שלחמו את מואב, מי אדון למו בארץ הסיא? — והדברים עתיקים, שגש עתק ענינו בעלמותו על חזק וקיום דבר, כמו עתקו גם גברו חיל (איוב כ"א ז') בלואר עתק (תהלים ע"ה ו') ויען כי רוב הדברים יתחזקו ויתקפו ברוב הזמן על בן נמלא עתק גם על רוב הימים כמו עתיק יומין (דניאל ז') ומה הענין והדברים עתיקים כלומר נושנים ושורים מימים רבים, ובהפעיל תהיה תמיד הויאחה להיסק, עקירת דבר ומלכו הנושן, השעתיק הרים (איוב ט' ה') ויעתק משם ההרה (בראשית י"ב

זינד אלטע בעוועהרטע ער-
 צעהלונגען. (כג) דיעזע ווארען
 טעפער, וואהנטען בייא דען
 פפלאנצונגען אונד הירדען,
 אונד האטטען זיך דאזעלבסט
 בניעטט, אנגעשטעללט אין
 דען געשעפטען דעם קעניגס.
 (כד) דיא זאהנע דעם שמעון ווא-
 רען נמואל אונד ימין, יריב,
 זרח אונד שאול. (כה) דעססען
 זאהן וואר שלום, דעססען
 זאהן מכשם, דעססען זאהן
 משמע. (כו) אונד דיא נאכ-
 קאממענשאפט דעם משמע
 וואר זיין זאהן חמואל; דעם-

והדברים עתיקים: (כג) המה
 היוצרים וישבי נטעים וגדרה
 עם המלך במלאכתו ישבו שם:
 (כד) בני שמעון נמואל וימין יריב
 זרח שאול: (כה) שלם בנו מבשם
 בנו משמע בנו: (כו) ובני משמע
 חמואל בנו זכור בנו שמעי בנו:
 (כז) ורשמעי בנים ששאר עשר

ובנות

סע זאהן וואר זכור, דעססען זאהן שמעי. (כו) שמעי האטטע זעכצעהן זאהנע אונד זעכס
 טעכט.

ר ש י

רבותינו אומרים זה מחלון וכליון: והדברים עתיקים. פתרון אל תאמר לפי שהתחלתי לייחס
 מאשי דורינו שכולם היו אחרי בן אלף כולן שאמרו בפסוק זה (העתיקים) הראשונים שהיו
 בימי קדמונים (ורבותינו אמרו יואש ושיף זה מחלון וכליון) אשר בעלו למואב שלקחו נשים
 מואביות: (כג) המה היוצרים. המה יוקים ואנשי כוזיבא וישיבי לשם היו יוצרי חומר למלאכת
 המלך וגם קדרות למאכל המלך וגם לכהנים: ויושבי נטעים. שהיו עוסקים בנטיעות של
 מלך: וגדרה. אומנים גידרי גדר אבנים למלאכת המלך: עם המלך. פתרון הוסיבן המלך
 באותן העיירות לפי שהיו עושים מלאכתו דוגמא במשפטים בשאל בעליו עמו לא ישלם כלומר
 עמו במלאכתו: (כד) בני שמעון. לפי ששמעון יושב בחלק יהודה. הוא מקדימו ליחסו ולדבר
 בעיירותיו

ב א ו ר

י"כ ח' ומזה הענין אשר העתיקו אנשי חזקיה (משלי כ"ה א') הוליאוס מכתבי קדמוניות וקבלום
 יחד במחברת, ומאלאו הוראה זאת אף במשקל הדגוש, עתיקי משדים (ישעיה כ"ח ט) הם הילדים
 אשר נעקרו נגד רכונם ומפסם משדי אס, ומרטהו גמולי מחלב יגיד עליו. (כג) יוצרים,
 יוצרי חומר כמו שכתב רש"י. ויושבי נטעים וגדרה, נטעים הם המקומות אשר כל נטעו כל
 זורעו כי אס זה מקריב, ודומה לו שם Plantage פלאנצונג; וגדרה, הוא גדרות לאן
 למקנה, ואין לירך ללחץ של רש"י שפירש גודרי גדר אבנים למלאכת המלך. והחכם דע וועטטע
 המאך נטעים וגדרה יחד והתלחץ לחרגום (אונד דיה דא ווההנטען חין חוואווערטען חנפפלאנצונגען)
 וזה דמוק וזר. ובהעחקה יונת של השבעים נעתקו נטעים וגדרה בשמות פרטיים, וזה אינו
 נראה לי, [אס גם מאלאו עיר הגדרה (יהושע ט"ו ל"ו)] ועוד העתיקו במלאכתו כאילו
 כתוב במלכותו. (כד) בני שמעון, בספרים שונים תחלק הפרשה פה ותהי לשני ראשים,
 ולזה ימנו שלשים פרשיות לספר דה"א ואחמנו לא נדע כ"א עשרים ותשע. יריב, ובספר
 התורה שמו יבין, והוא ע"ד שנקרא בתורה בן שמעון בפרשת ויגש לחר ובפרשת פנחס ופה
 זרע והדבר נוסד על שווי היראת המלות כידוע, וכן פה יריב שיעורו ירבה בנת ויתאמן
 וכן יבין הכוונה יתכונן ויתאמן [ולא הקפידו בשמות פרטים על שווי הגזרה והבנין כמ"ש הרב
 המבאר בפסוק זה ינחמו (בראשית ה' כ"ט)] ואס במקומות שונות לא נוכל לבאר לנו את
 השווי הוה, הנה הסבה לזאת היא קולר ידיעתנו במלות ל"הק, או השמות אומיות ומילופיהן

דברי הימים א ד

וּבְנוֹת שְׁשׁוּלֵאֲחֵיו אֵין בְּנֵים רַבִּים
וְכָל מִשְׁפַּחְתָּם לֹא הָרְבוּ עַד-בְּנֵי
יְהוּדָה: (כח) וַיָּשְׁבוּ בְּבֵאֵר-שֶׁבַע
וּמִוֹלְדָה וְחֶצְר שׁוּעֵל: (כט) וּבְבִלְהָה
וּבְעֵצִים וּבְתוֹלַד: (ל) וּבְבִתּוֹאֵל
וּבְחֶרְמָה וּבְצֶקְלָג: (לא) וּבְבֵית
מִרְכָּבוֹת וּבְחֶצְר סוּסִים וּבְבֵית
בְּרָאִי וּבְשַׁעְרִים אֱלֹהֵי עֲרִיהֶם עַד-
מֶלֶךְ דָּוִד: (לב) וַחֲצֵרֵיהֶם עֵיטִים

תרגום אשכנזי מב
טעמטר, זיינע ברידער אבער
האטמען ניכט פיעל קינדער,
אונד אללע איהרע פאמיליען
ערריכטען ניכט אן אנצאהל
דיא קינדער יהודה'ס. (כח) זיא
(דיח) זקהנע דעם שמעון וואהנ-
טען צו באר שבע, צו מולדה
אונד חצר שועל, (כט) אונד
אין בלהה, אין עצם אונד אין
חולד, (ל) אין בחואל, אין
חרמה אונד אין צקלג, (לא) אין
בית מרכביח, אין חצר סוסים,
אין בית בראי אונד אין שערים.
דיעזע ווארען איהרע וואהנ-
איהרע האפע ווארען עיטם, עין,
רמון

שטערטע וועהרענד דער רעגיערונג דעם דוד. (לב) איהרע האפע ווארען עיטם, עין,
ועין

ר ש י

בעירותיו קודם לראובן. (כו) ולאחיו אין בניס רבים וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה.
לא הרבו בני יהודה לפי שהיו מועטים וחלק יהודה רב מהם קבל יהודה שמעון בחלקו כי
שמעון לא היה לו חלק בא"י שא"י חלקם ביעקב ואפי"ס בישראל (בראשית מ"ט) ושניו בבראשית
רבה חלקם להעמיד סופרים בישראל לבתי כנסיות וכו' ומניין שקבלו דכתיב (יהושע י"ט)
מחל בני יהודה נחלת בני שמעון כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון בתוך
נחלתם פן תרבה עליהם מית השדה ומה שכתוב (שם) ויעל הגורל לבני שמעון כך היה המעשה
הפילוגורל איזה שבע יקבל שמעון בחלקו ונפל הגורל בחלקו של יהודה וגם מה שכתוב (שופטים
א') ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך. בחלק
שנתתי לך: (כח) וישנו בבאר שבע. בני שמעון ישנו באותן עיירות של יהודה: (לא) אלה
עריהם עד מלך דוד. פתרון כשהרבו בני יהודה עשו תרעומת על בני שמעון כימי שאול
וראו לגרשם מארצם ולא היה יכול לגרשם ואף כי היה כל ימיו נטוידא ונמלחמות וכשמלך
דוד באו שבתו לשאול מבני שמעון את ארלם שהשאלו להם והלך דוד וגרשם כי שאול לא
חש בכך מפני שגאת דוד שהיה מיהודה וזהו שכתוב אלה עריהם עד מלך דוד וכשמלך גרשם.
מפי ר' אלעזר בר משולם ז"ל וכן פירש לי רבינו שלמה בר לוי אחי רבי משה הדקן: (לב) ומלריהם.

ב א ו ר

ברוב הימים, וראה מ"ש להלן ז' כ'. (כו) עד בני יהודה, פי' לא הגיעו אל גודל מספר
אנשי יהודה, ואמר זאת למען לא נחשוב כי היו בני שמעון מעטים מאוד במספר, ונאמת
נאמר להלן (פסוק ל"ח) ובית אבותיהם פולו לרוב, על כן אמר פה, כי אך בערך אל בני
יהודה לא הרבו חולדותם. (כח) וישבו, כל הערים האלה הם אותן הנזכרות בספר יהושע
בראש פרשה י"ט וגם בנחמיה י"א כ"ה, אשר היו בתוך נחלת בני יהודה ונתנו לבני שמעון,
והשמות נשנתו קלת, אך נפלא הוא כי פה בדברי הימים הם מסודרות ומנוונות יותר עם
שרשי לה"ק מאשר הם עם ביהושע ד"מ נזכרה גם עיר שרדוןן שלא נמנתה בפרשה ט"ו בין
ערי יהודה כלל ופה נקראה שער'ים על נכון כי כן שם עיר בערי יהודה (יהושע ט"ו ל"ו).
(לא) עד מלך, הטעם לפירש"י כי במלך דוד על יהודה גרש את בני שמעון מנחלת שבתו
להרקיב גבול עבדיו עושי רצונו. וזה רחוק כי גרש דוד את שמעון מנחלתו אשר נתן לו על פי
ה', ולא נזכר מזה מאומה באום מקום. ויותר נכון נראה לי כי היחס הזה מסובך הוא כימי

וְעֵינֵי רִמּוֹן וְתָכָן וְעֵשֶׂן עָרִים חָמֵשׁ:
 (לג) וְכָרְחָרְיָהֶם אֲשֶׁר סְבִיבוֹת
 הָעָרִים הָאֵלֶּה עַד-בַּעַל זֹאת
 מוֹשְׁבֹתָם וְהִתִּיחֶשֶׁם לָהֶם:
 (לד) וּמְשׁוֹבְבֵי וַיְמַלֵּךְ וַיּוֹשֶׁה בֶּן-
 אֲמִצְיָה: (לה) וַיּוֹאֵל וַיְהוּא בֶּן-
 יוֹשָׁבֶד בֶּן-שָׂרִיָּה בֶּן-עֲשִׂיאל:
 (לו) וְאֶלְיוֹעִינִי וַיַּעֲקֹבָה וַיְשׁוּחִיָּה
 וְעֲשִׂיָּה וְעַדִּיאֵל וַיְשִׁימָאֵל וּבְנֵיהֶם:
 (לז) וַיּוֹזָא בֶּן-שַׁפְעִי בֶּן-אֱלֹוֹן בֶּן-
 יָדִירָה בֶּן-שְׁמֵרִי בֶּן-שְׁמַעִיָּה:
 (לח) אֵלֶּה הַבָּאִים בְּשִׁמּוֹת נְשִׂאִים
 בְּמִשְׁפָּחוֹתָם וּבֵית אֲבוֹתֵיהֶם

רמון, תכן אונד עשן; אלוץ
 פִּינָף שְׁמַעְרַטֵעַ. (לג) דָּאָצוּ
 גַּעְהָרְטֵעֵן אֲלַלֵּע אִיהֶרֶע הָאֵ-
 פֵּעַ, וְעַלְכֵּע אִין דַּעַן אֹמְגַע-
 בּוֹנְגַעַן דִּיעוּעַר שְׁמַעְרַטֵעַ וּוְאֵ-
 דַּעַן, כִּיז בַּעַל; דִּיעוּעַ וּוְאֶרְעֵן
 אִיהֶרֶע וּוְאֹהַנְפִלְעַטְטֵעַ. אִיהֶר-
 גַּעְכּוֹרְטֵס פֵּרְצִיכְנִים הָאֲטֵטְעֵן
 זִיא פִּירוּזִיךְ בַּע וְאָנְדֵר עֵרֵס.
 (לד) מְשׁוֹבְבֵי אֹנְד יִמְלֵךְ אֹנְד
 יוֹשָׁה, דַּעַר זָאָהֵן דַּעַם אֲמִצְיָה,
 (לה) אֹנְד יוֹאֵל אֹנְד יוֹאֵל הוּא,
 זָאָהֵן דַּעַם יוֹשָׁבֶד, זָאָהֵן דַּעַם
 שָׂרִיָּה, זָאָהֵן דַּעַם עֲשִׂיאל,
 (לו) אֹנְד אֶלְיוֹעִינִי, יַעֲקֹבָה,
 יְשׁוּחִיָּה, עֲשִׂיָּה, עַדִּיאֵל, יְשִׁימָאֵל
 אֹנְד בְּנֵיהֶם, (לז) אֹנְד וַיּוֹזָא,
 זָאָהֵן דַּעַם שַׁפְעִי, זָאָהֵן דַּעַם
 אֱלֹוֹן, זָאָהֵן דַּעַם יָדִירָה, זָאָהֵן
 דַּעַם שְׁמֵרִי, זָאָהֵן דַּעַם שְׁמַעִיָּה.
 (לח) דִּיעוּעַ קָאֲמַמְעֵן נֶאֱמַעְנַט-
 לִיךְ פֵּאָר אֵלֵם פִּירִשְׁטֵעֵן אִין אִיהֶרֶעֵן פֵּאֲמִלְיֵעֵן, אֹנְד דָּאָצוּ הוּיז אִיהֶרֶעַר פֵּאֲטַעַר בְּרִיִּיטֵעַ-

סרצו

לִיךְ פֵּאָר אֵלֵם פִּירִשְׁטֵעֵן אִין אִיהֶרֶעֵן פֵּאֲמִלְיֵעֵן, אֹנְד דָּאָצוּ הוּיז אִיהֶרֶעַר פֵּאֲטַעַר בְּרִיִּיטֵעַ-

טע

ד ש י

הנפריס מי היו עיטס ועין ורמון וגו': (לג) זאת מושבותם והתיחשם להם. פתרון אף על
 פי שייחש כאן מקצתן אל תאמר שלא היו כי אם אותן שהיו יש ספר יוסף אחר
 ושם היו ימוסין כל שנט ושנט כך היה לו מפרש יוסוף בפני עצמו: (לד) ומשונב. וכל
 הנמונין: (לח) אלה הבאים. בשמות נשיאים במשפחותם ובית אבותיהם פרלו לרב. לא היה
 להם

ב א ו ר

דוד, ועל פי זה בא מאמר עד מלוך דוד כמו עד היום הזה, כלומר עד הזמן שאנו חיים
 בו. (לב) חמש, ביהושע (ט"ו ז') אינו מונה רק ארבעה חלרים, ופה חמשה? והנה העיר
 העודפת פה היא עיטס, ולכן נראה כי העיר הזאת נבנתה אחר הזמן וכן נראה גם נראה
 הפרשה הזאת (פסוק ג') שזכר את אבי עיטס בין הכלאים האחרונים אשר למור. (לג) ואח
 מושבוהם, כוונת הכתוב לדעתי, כי אם גם גרשם דוד, בכל זאת הניח להם את הערים האלה
 וכל חלריהם עד בעל לשנת שס, ואם לא כן יפלא בעינינו אן הלכו בני שמעון כלם כגרשם
 דוד מהסתפח בנותלתם? ואם גם חלק מהם הלך לבקש לו מרעה, כנראה בפסוק ל"ט, מה
 נעשה עם שאר השנט? והתיחשם להם, יחס יאמר כל"הק לדבר הנמשך ומוסב אל דבר
 אחר, וכראשונה נראה שהונח על המשך התולדות לאבותיהם, כמו להתיחש לבכורה (להלן
 ה' א') ספר היחש (נחמיה ז' ה'), ואחרי כן השתמשו בו המסקרים והמדקדקים גם לשאר
 ענינים הנמשכים איש על אחיו. ופי' והתיחשם להם, אף שיטבו בין בני יהודה לא התערבו
 עמם בהתיחשם לתולדות והיה התיחשם להם בפ"ע. ואולי והתיחשם מענין השני, ושיעורו
 זאת

דברי הימים א ד

פָּרְצוּ לָרוֹב: (לט) וַיֵּלְכוּ לַמְּבֹא
גִדְרָה עַד לַמִּזְרָח הַגֵּיא לְבִקֵּשׁ
מִרְעָה לְצֹאֲנֵם: (מ) וַיִּמְצְאוּ
מִרְעָה שֶׁמֶן וְטוֹב וְהָאָרֶץ רַחֲבַת
יָדַיִם וְשִׁקְטָה וְשָׁלוֹה כִּי מִן־הֵם
הָיוּ שְׂבִיִם שָׁם לְפָנִים: (מא) וַיָּבֹאוּ
אֵלֶּה הַכְּתוּבִים בְּשִׁמּוֹת בְּיָמָיו
יַחְזֻקֵיהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיִּכּוּ אֶת־
אֲהֲלֵיהֶם וְאֶת־הַמְּעֻנִים אֲשֶׁר
נִמְצְאוּ שָׁמָּה וַיַּהֲרִימֵם עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה וַיֵּשְׁבוּ תַחְתֵיהֶם כִּי־מִרְעָה
לְצֹאֲנֵם שָׁם: (מב) וּמֵהֶם מִן־בְּנֵי
שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהָר שְׁעִיר אַנְשִׁים

הרגום אשכנזי מג

טע זיך ועהר אויס. (לט) זיא גינע
גען צודעם אייננאנגע פֿאן גדר
כיו צור מאַרגענזייטע דעם
טהאלעם, אום וויידע צו זוכען
פֿיר איהר קליינעם פֿיעה
(מ) זיא פֿאַנדען איינע וויידע,
פֿרוכטבאַר אונד גוט, דאַז
לאַנד וואַר געריימיג, פֿאַלל
רוהע אונד פֿריעדען, דען יע־
נע, דיא פֿריהער דאַ וואַהנטען,
וואַרען פֿאן חם. (מא) דייע
זע נאַמענטליך פֿערציי־נעטען
צאגען אַלזאַ צור צייט דעם
יחזקיהו, קעניגס פֿאן יהודה
דאַהין, שלוגען ניעדער דיא
מעונים, אונד איהרע צעלטע,
דיא זיך דאַרט בעפֿאַנדען, אונד
פֿערבאַננטען זיא כיו צום היי־
טיגען טאַגע, אינדעם זיא זיך
אַן איהרער שטעללע בעזעטצ־
טען, ווייל דאַזעלכסט וויידע
פֿיר איהר קליינעם פֿיעה וואַר.

זע נאמענטליך פֿערציי־נעטען
צאגען אַלזאַ צור צייט דעם
יחזקיהו, קעניגס פֿאן יהודה
דאַהין, שלוגען ניעדער דיא
מעונים, אונד איהרע צעלטע,
דיא זיך דאַרט בעפֿאַנדען, אונד
פֿערבאַננטען זיא כיו צום היי־
טיגען טאַגע, אינדעם זיא זיך
אַן איהרער שטעללע בעזעטצ־
טען, ווייל דאַזעלכסט וויידע
פֿיר איהר קליינעם פֿיעה וואַר.

חמש

המעונים קרי

(מב) איין טהייל פֿאן איהנען (פֿאן דען וואַהנען דעם שמעון נעהמליך) צאָג אינו געבירגען

ר ש י

להם מקום לישיב: (לט) וילכו: על כן למבוא גדור וגו' לנפש מרעה ללאנס: (מ) כי מן
חס היושבים שם לפנים. ששקט ובשלוה היו יושבים ולא בא אדם להרע להם לפיכך לא נזכרו
בשאלו עליהם להלחם ודוגמתו בשופטים ויבאו על ליש על עם שקט ובטח וגו' ודבר אין להם
עם אדם לפי שהיו שקטים לא היו יראים ולא נרתו נרות עם שום אדם לעורם לפיכך נלחם

ב א ו ר

זאת מושבותם עם כל הנחשב ומתיחס להם. (לח) פרצו לרוב, מן הראוי פרץ לרוב כי מוסב
על הבית, ויש הרבה דוגמתו במקרא שגא התואר במין ובמספר של השם הסומך, האף כי
היה ראוי להשתוות אל השם הנסמך. (מ) כי מן חם, פי' כי לאכא חם היו היושבים שם
לפנים, ואז לא ערב איש את נפשו להלחם אתם, ולכן היתה הארץ ההיא מאז — גם עבור בני
חם משם — שוקטת ובוטחת, איש לא התגר ביושביה והם בטחו על חילם ושלומם ולא התחזקו
גם לא בקשו להם עזר, וראוי לתרגם (דען) פֿאן חם וואַרען יענע דיח עם פֿריהער בעוואַהנטען
ועיין בניאור החנם מהרמ"ל לספר שופטים פרשה י"ח: (מא) ויכו, לשון הנאה אינו נופל יפה
על אהלים, ואולי הוא הפוך ושיעורו ויכו את המעונים ואת אהליהם. ואת המעונים כתב
הרמ"ק בשורק מקים חולם והוא קנוץ מן פֿעוון שהוא מקום הדירה ענ"ל אך סדר הלשון אינו
מכוון לפירושו זה, ולמה נאמר כי בא מעונים תחת פֿעוונח (כן הרבוי מזה בכל ס"ק ורק בנוסח הסיוט
מלאנו שוכן מעונים אולי להכדילו מן מעונות אריות הנזכר בתנ"ך), ואנו מלאנו להלן כתוב מפורש
(דס"ב כ"ו ז') שנקראה אומה בשם מעונים, וכן נזכרה בשופטים (י' י"ב) אומה בשם מעון

ומזה

חמש מאות ופליטה ונעריה
ורפיה ועזיאל בני ישעי בראשם:
(מג) ויכז את שארית הפליטה
לעמלק וישבו שם עד היום הזה:

ה (א) ובני ראובן בכור ישראל
כי הוא הבכור ובחללו יצועי
אביו נתנה בכתו לבני יוסף
בן ישראל ולא להתיחש לבכרה:
(ב) כי יהודה גבר באחיו ולנגיד

ממנו

אבקר ניכט צור פערציכנונג דער ערשטגעבורט אים גע-
שלעכטסבוכע; (ג) יהודה וואר אס מעכטיגסטען אונטער זיינען כרידערן, אונד אלס פירשט
איהם

ר ש י

אותם חמש מאות (ולמעלה כמו כן) כתוב כמשפט לידונים שקט ובעת וגו': (מג) ויכו את
שארית הפליטה. מהכרת דוד כי דוד הנריית כל זכר באלדוס:
ה (א) ובני ראובן בכור ישראל. ואם תאמר אס כן שהיה בכור למה לא ילא ממנו מלכות.
כי היא בודאי הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורחו לבני יוסף. ואם תאמר אס
כן למה לא מלכו בני יוסף לכך אמר ולא להתיחש לבכורה חלק בכור' ולא בכור' כי יהודה אפילו
לא חלל ראובן הבכורה ולא נלקחה ממנו אפילו הכי היה הגון יהודה לשלך: (ב) כי יהודה
גבר באחיו. שנאמר גור ארים יהודה (בראשית מ"ט): ולנגיד ממנו. שילא ממנו מלכות ועל אס
כן נקרא המלך נגיד שהוא המולי' והמביא והבכורה והמלכות נטלה מראובן ונתנה המלכות

ב א ו ר

ומזה עיר מעון בנחלת יהודה (יהושע ט"ו ג"ה)? ולזה יוחר נכון אס נלך בעלת הזקנים
השנעים שפירשו מעונים על אומה. (מג) עד היום הזה, כתב הרד"ק בימי עזרא לא שנו
עוד בניהם לאלה המקומות אע"פ שגלו משם בני שמעון עב"ל:
ה (א) כי הוא הבכור, מפה עד פסוק ג' הוא מאמר מוסגר לנאר כי מה שאמר ראובן
בכור ישראל הוא מפני שהי' בכור לתולדה, ולזה בכל ספרי היחש משפט ראובן לנח
בתחלה, כי הלא בתואו לא יתדל מהיות הבן הנולד בראשונה? רק בחללו יצועי אביו ונלקח
ממנו היתרון (בראשית מ"ט ד') נלקח ממנו גם משפט הבכור לקחת פי שנים וניתן ליוסף,
ומעם הזה היה לשני שנטים מנשה ואפרים. ולא להתיחש, ולא ניתן בכל זה הרשיון ליוסף
להתיחש בכל משפטי הבכורה. ודעת אחרים כי לא להתיחש מוסב על ראובן ושיעורו שלא
נתיחש ראובן בראשונה כמשפט הבכור, ובכר אפילו גוה במדרש חז"ל ר' לוי ור' סימן חד אמר
ליוסף מיחסין ולא לראובן וחד אמר אין מיחסין ליוסף אלא לראובן, ומפסתי בתרגומי לשון
אחרון כי הוא יותר בפשטות הכתוב, ומסנים עם העתקת השנעים ורוב המתרגמים. (ב) כי
יהודה, בא לתת טעם למה לא ניתן גם משפט המלוכה ליוסף, ולזה אמר כי יהודה גבר בין
כל אחיו, ולזה נכבד הוא ביותר ונגיד ממנו (מן יוסף) אך הבכורה לקחת פי שנים נשארה
ליוסף

דברי הימים א ה

תרגום אשכנזי מד

מִמֶּנּוּ וְהַבְּכֹרָה לְיוֹסֵף: (ג) בְּנֵי
 רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְדוּא
 חֲצֵרוֹן וְכַרְמִי: (ד) בְּנֵי יוֹאֵל
 שְׁמַעְיָה בֶּנּוּ גֹג בֶּנּוּ שְׁמַעִי בֶּנּוּ:
 (ה) מִיכָה בֶּנּוּ רְאִיָּה בֶּנּוּ בְּעַל בֶּנּוּ:
 (ו) בְּאֵרָה בֶּנּוּ אֲשֶׁר הֶגְלָה תְּלַגַּת
 פְּלִנְאָסֶר מֶלֶךְ אֲשֶׁר הוּא נָשִׂיא
 לְרְאוּבֵנִי: (ז) וְאֶחָיו לְמִשְׁפַּחְתּוֹ
 בְּהַרְתִּיחַשׁ לְתַלְדוֹתָם הַרְאֵשׁ

איהם (דעת יוסף) פֶּאָרְגַעְצָא=
 גען, דיא ערשטגעבורט אָבער
 ערהיעלט יוסף. [ג) דיא זאָה=
 נעדעס ראובן, ערשטגעבאָר=
 גען ישראל'ס וואָרען: חנוך
 אונד פלוא, חצרון אונד כרמי.
 (ד) דיא נאַבְקָאָטמען דעס יואל
 וואָרען: זיין זאָהן שמעיה, דעס=
 סען זאָהן וואָר גוג, דעססען
 זאָהן שמעי, (ה) דעססען זאָהן
 מיכה, דעססען זאָהן ראיָה,
 דעססען זאָהן בעל, (ו) דעס=
 סען זאָהן באָרה, וועלכען וועג
 פֶּיהַרְטַע אין געפֶּאָנגענשאַפֶּט
 חלגת פלנאסר, קעניג פֶּאָן
 אשור; יענער וואָר איין פֶּירשט דעס
 געשלעכטעס ראובן. (ז) דעססען
 ברודער, יעדער נאָך
 זינער פֶּאַמיליע, אין דער
 פֶּערצייכנונג נאָך איהרעם
 געשלעכטע וואָרען: יעאל, דאָן
 אָבער=
 ר ש י

ליהודה נדכתיב כי יהודה גבר באחיו אבל חלק הנבירה נתנה ליוסף לשני בניו: (ג) בני
 ראובן בכור ישראל, מתחיל עמה בכראשונה: (ד) בני יואל. דורות דורות קצטיב: (ו) אשר
 הגלה תגלת פלנאסר. קודם לסנחריב וכן היה סדרן פול (מלכים ב' ט"ו) היה כשם מלך מנחם
 בן גדי ובימי פקח בן רמליה (שם) בא תגלת פלנאסר מלך אשור ובימי הושע בן אלה (שם
 י"א) בא שלמנאסר מלך אשור (שם ט"ו) ובימי חזקיהו סנחריב ופירשו רבותינו פול וכולם
 סנחריב: הוא נשיא לראובני. באותו זמן שהגלוהו תגלת פלנאסר: (ז) בהתישש לתולדותם.
 הראש יעאל וזבדיהו. פתרון הכי לא ימתי לך מן ראובן כי אם קלת ועיקר יחוסו במקום
 יחוסו

ב א ו ר

ליוסף, ולמ"ד לנגיד יחירה כמו לאבשלום בן מעכה (למעלה ג' ב') או שחסר פה פעל המליאות
 היה כמנהג הספר (עיין הקדמה) ושיעורו ויהי לנגיד ממנו, ונגיד פה מורה על שר הנבא
 כמו עם שרי האלפים והמחיצות לכל נגיד (להלן י"ג א') ויחזק את המלכות ויחן בהם נגידים
 (דה"ב י"א י"א) כל גבור חיל ונגיד (דה"ב ל"ב ב'), וד"ק פי' מי שיהיה בישראל לנגיד אמר
 יעקב שיהיה ממנו, ולזה נוטה גם פירוש רש"י, והוא הוסיף עוד כי ע"ש כך נקרא המלך
 נגיד כי הוא המוציא והמביא ע"כ, אולי רצה לומר כי ענין שם נגיד הוא על מנהיג אשר
 אחרי כל הנבא ימאוך, כי תרגום משך הוא נגד, ונהרות רחבי ידים הנמשכים הלאה
 נקראו בארמית נגדין בתרגום ועל יובל ילח שרשיו ועל נגדין ילח שרשוי, ושנעים
 הזקנים בהעתקה היונית כוונו מלת נגיד על המלך המשיח. (ד) בני יואל, הזכיר בניו אע"פ
 שלא הזכיר אביו מקודם כמשפט הספר פעמים רבות וכמוכא למעלה, ואולי מונה בראש,
 יען ממנו התחיל סדר הנשיאים וכמו שיעיד גם פסוק ט' ע"ש. שמעיה בנו, מונה איש ובונו
 כמשפט הספר, ובהעתקה השנעים גראה שלדעתם מלת בנו אחר שמעיה שם פרטי היא.
 (ו) חלגת, הראוי תגלת כמו שהוא להלן (דה"ב כ"ח כ') ובפרשה הזאת פסוק ב"ו וכן בספר
 מלכים פרשה ט"ו וע"ו ונהפכו האותיות בחילוף כבש וכבש, ובא פה פלנאסר בנו"ן נוסף (כי
 במלכים כתוב פלאסר) כמו שפתי ישננוך, חסדי ה' כי לא תמנו, ובעת שהגלם המלך הזה
 היה

יַעֲיָאֵל וְזַכְרְיָהוּ: (ח) וּבְלַע בֶּן-עֲזֹז
 בֶּן-שֹׁמֵעַ בֶּן-יֹאֵל הוּא יוֹשֵׁב
 בְּעָרֶיךָ וְעַד-נָבו וּבַעַל מְעֹן:
 (ט) וְלִמְזֹרַח יֹשֵׁב עַד-לְבֹא מְדָבְרָה
 לְמִן-הַנְּהַר פָּרַת כִּי מִקְנֵיהֶם רָבוּ
 בְּאֶרֶץ גִּלְעָד: (י) וּבִימֵי שְׁאוּל

אָכְעֶרְהוּפֶט, אונד זכריהו,
 (ח) אונד בלע, זָאָהֶן דַּעַם עֲזֹז,
 זָאָהֶן דַּעַם שֹׁמֵעַ, זָאָהֶן דַּעַם
 יוֹאֵל; דִּיזְעֶר וּוְאָהֶנְטַע צו ערוער,
 אונד (ה) הַמְטַטַע זִיין גַּעבִיעֶטָה
 בִּזוֹ נָבו אונד בעל מעון, (ט) אונד
 גַּעגֶען זָאָנְעֶנְא וּפִנְאָנְג הַאָטַטַע
 ער וּיִנְעֹן זִיטֶךְ בִּזוֹ צוֹם אִינְגַּאָנְג
 גַּע אִין דִּיא וּוִיסַטַע אָם שְׁטַרָאָ
 מַעֲפֶרֶת, דַּעַן אִיהֶרַע פֿיעֶה:
 דַּעֶרֶדֶען וּוְאַרַעֶן צָאָהֶלְרִיִּךְ אִים לְאַנְדֶּע גִּלְעָד.

עשו (י) צור צייט דעם (קעניגס) שאול, פֿיהרֶה
 טען

ר ש י

יחזקו על דברי הימים למלכי ישראל היה יעאל וזכריהו הראש שעל ידו כלל יחוסן: (ח) ועד
 נבוא ובעל מעון. שנימים קדמונים קודם שנאו לידי ישראל נקראו נבו ובעל מעון ע"ש תיעבותם
 כי בן היה מנהג עובדי כוכבים ומזלות עד היום ההוא לקרות תועבותיהם בשם עיירותיהם
 אבל כשנאו לידי ישראל הסנו שמותם בדכתיב ואת נבו ואת בעל מעון מוסנות שם (במדבר
 ל"ב) כלומר ישראל הסנו שמותם ואת שמה לפי שלא נקראת ע"ש תועבותיהם לא הסנו שמה
 ובמגילה

ב א ו ר

היה בארה נשיא לראובן. (ח) שמע, הוא שמעיה בן יואל הנזכר למעלה (רד"ק) ונאמר הוא
 יושב בערוער ועד נבו וגו' אף כי על כל השנט ידבר, מפני שהיה הראש. בערוער, הנה
 ערוער לא היתה נחלת בני ראובן כ"א נחלת בני גד אשר ננו אותה נמסורא בסדר מטות
 (ל"ב ל"ד); ולדעת יודי שהרו"מ (בניאורו לספר יהושע פראג תקל"ג) שני ערים בשם ערוער
 היו, אחת לגד ואחת לראובן ע"ש פירשה י"ג פסוק ט"ז, ולדעת הרד"ק הבי"ת במקום מ"ס
 כמו והנותר נבאר ובלחם (ויקרא מ' ל"ב) תמור מבאר ומלחם, וכן וירכלו את בני ישראל בשנה
 ההיא שמונה עשרה שנה (שופטים י' ח') ששיעורו משנה ההיא, ולעומת מערוער ינוון היטב
 עד נבו ובעל מעון. ועוד פי' הרד"ק בערוער גבול ערוער, כי העיר היתה אחוזת נוניה
 והם בני גד, אבל גבוליה היו לנחלת ראובן, ולי נראה ההיפך כי העיר לראובן והמחוז לגד,
 כי הנה בסדר נחלתם וכן בכל מסות הארץ נמצא כי ערוער הוא חבל מיוחד ונבדל ובכר כפ"ע,
 אשר נקרא על שם העיר אשר בו ערוער, והמחוז הזה חאר הגבול בין נחלת ראובן בנגב א"י
 וגד כלסוף [וכן ממה שנאמר עזבות ערי ערוער (ישעי' י"ז ב') נראה כי היה ערוער מחוז הכולל
 ערים רבים בחיבו ונקראו ע"ש קריתם ערי ערוער] ולזה נאמר נחלת ראובן (יהושע י"ג ט"ז)
 ויהי להם הגבול מערוער אשר על שפת נחל ארנון והעיר אשר בתוך הנחל עיין בבאור שם,
 ובנחלת גד (שם שם כ"ה) ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד ומלי ארץ בני עמון עד ערוער
 אשר על פני רבה, והיתה העיר ערוער על ארנון נחלת ראובן, והמחוז ערוער אשר מלכו
 עד מול פני רבת בני עמון (כי רבה כפאת מזרחית למונית לערוער) נחלת בני גד [ואל יכלא
 בעינוך כי נחלה העיר ערוער אשר נבנתה מבני גד לבני ראובן, כי בן נעשה להם גם
 בעיר דיבן (שם שם י"ז) וטוב מחוז שלם מעיר יסידה, גם אולי הכוונה בסדר מטות ויבנו
 בני גד את ערוער על המחוז כלו] וכן נראה קלת ממ"ש הכחוש (דברים ג' י"ב) ואת הארץ
 הזאת וגו' מערוער אשר על נחל ארנון ומלי הר הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי, ולא
 הבדיל בין שניהם כמו שהבדיל במי מנשה בפסוק הנא. ולמזרח, למזרח ארץ הגלעד כי כל
 ארכלם היתה מזרח לא"י כמו שאמר עבר הירדן מזרחה (במדבר ל"ב י"ט) אבל למזרח ארץ הגלעד
 התפשטו וישנו עד לכא מדברה (רד"ק) ולמן הנהר פרת הכוונה מקלה גבול א"י (יהושע ט' ג')

דברי הימים א ה

תרגום אשכנזי מה

טען זיא קריעג מיט דען הגריאים, וועלכע אין איהרע האנד פיעלען, אונד אין דערען צעלטען זיא זיך בעזעצטען, אָבערהאלב דעס גאַנצען יאָסם ליבען געביעטהעס געגען גלעד. (יא) ריא זאָהנע דעס גר האַט טען איהרען וואָהנויטץ איהנען געגענאיבער אים לאַנדע בשן ביו סלכה. (יב) יואל וואַר דאָ אָבערהויפט, אונד שפם וואַר דער נעכסטע (מיט רחגע) נאָך איהם, זאָ וויא יעני אונד שפם אין בשן. (יג) איהרע ברודער פֿאַם פֿאַטערליכען שטאַמע וואַרען: מיכאל, משולם, שבע, יורי, יעבן, זיע אונד עבר, אַלזאָ זיעכען. (יד) פֿאַלגענדע זינד ריא זאָהנע דעס אביחיל, זאָהן חוריים, זאָהן ירוח'ם, עבדיאל

עשו מלחמה עם הגראים ויפלו בידם וישבו באהליהם על כל פני מזורח לגלעד: (יא) ובני גר לנגדם ישבו בארץ הבשן עד סלכה: (יב) יואל הראש ושפם רמשנה ויעני ושפט בבשן: (יג) ואחיהם לבית אבותיהם מיכאל ומשלם ושבע ויורי ויעבן וזיע ועבר שבעה: (יד) אלה בני אביחיל בן חורי בן ירוח בן גלעד בן מיכאל בן ישישי בן יחידו בן בוז: (טו) אחי בן עבדיאל

זאָהן גלעד'ם, זאָהן מיכאל'ם, זאָהן ישישי'ם, זאָהן יחידו'ם, זאָהן דעס בוז: (טו) אחי, זאָהן עבדיאל'ם

ר ש י

ובמגילה מס' כי נבו ובעל מעון שם ע"א הם: (וי) עם ההגריאים הם הישמעאלים. וע"ש אדם קוראם הגריאים בני הגר היו: וישבו באהליהם. שכן מנהג ערביים לישב באהלים: (יא) ובני גר לנגדם ישבו. אללס כמו ואלכה לנגדך (בראשית י"ג): (יג) ואמיהם לבית אבותיהם. במקום ייחוסן: מיכאל ומשלם. אלו היו ראשי אבותיהם של אותו הימש בי כלס המימסו בימי יותם

ב א ו ר

וסמוך לו מדבר ערב. (י) ההגריאים, לפירש"י ורד"ק הם בני הגר, והאל"ף נוסף במקום יו"ד הימס (ע"ד חלאים תמור חליים) ומה יהיה גם מואב והגרים (מהלים פ"ג ז'), וגם סופרי קדם יספרו לנו שנמלא במזורח ארץ גלעד סמוך לנו עס הנקרא בשם זה. ולדעת חכמינו יסיה מחוז הגר (העגיר"א או העדשיר"א) בסלע ערב (Arabia petraea, טטייניגטעס רחביען), רק על זאת אעירך, כי עוד בימי דוד נראה היות אחוה ורעות בינו ובין ההגרים כי בן נמלא בגבורי החילים איש הגרי (דה"א י"א ל"ט) וכן אביר הרועים אשר לו נקרא יוז ההגרי (שם כ"ז ל"א). (יא) בארץ הבשן, והלא בשן חלק בני מנשה הוא, כנחוב ויתר הגלעד וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחמי שנט המנשה (דברים ג' י"ג) ונכון השיב הרד"ק כי אס גם נתן למנשה כל הבשן ממלכת עוג, עוד לא נתן לו בזה את כל ארץ הבשן, והיו ערים בבשן אשר לא עלה עליהם עול מלכות (ונקרא עוג מלך הבשן ע"ש הרוב) וחלק הבשן הזה עד סלכה, שהי' אחוזת האמורים הקפשים, נאחזו בו בני גר, וכן הוא אומר ביהושע ולחמי שנט המנשה נתן משה בשן ולא הבשן. ואס לא ייטב זה בעינינו, נוכל עוד לאמר כי ב"ת בארץ הבשן במקום מ"ס כמו שכתב הרד"ק גם בכסוק ח"ת, ושעור הכתוב מארץ הבשן עד סלכה, ויהי בשן הגבול ולא האחוה. (יב) ושפט, לדעת חז"ל (כסמים ס"ח ע"ב) שפט זה הוא אבני אלישע הנביא. ראש

עבדיאל בן-גוני ראש לבית
 אבותם: (טז) וישבו בגלעד בבשן
 ובבנותיה ובכר-מגרשי שרון
 ער-תוצאותם: (יז) כלם התיחשו
 בימי יותם מלך-יהודה ובימי
 ירבעם מלך-ישראל: (יח) בני-

עבדיאל'ס, זאהן גוני'ס, וואר
 דאזאבערהויפט איהרעס פאך-
 טערליכען שטאממעס; (טז) זיא
 וואהנטען אין גלעד, אין בשן
 אונד דעססען ארטשאפטען
 אונד אין אללען בעצירקס-
 פלעטצען פאן שרון אז דען
 אויסגענגען דעם לאנדעס;
 (יז) אללע דיעזע ווארדען
 פערצייכעט אין דען טאגען

דעם יוחם, קעניג יהודה'ס, אונד צור צייט דעם ירבעם, קעניג פאן ישראל. (יח) דיא זאהגע דעם

ר ש י

יותם מלך יהודה וימי ירבעם מלך ישראל: (יד) בני יאובן וגדי וחזי שנט מנשה מן בני

ב א ו ר

(טו) ראש לבית אבותם, כח הרד"ק עבדיאל או גוני אביו ע"כ; ולא ידעתי לכיון דבריו, כי לפי פשטות הכתוב היה אחי הראש לבית אבותם, וכן חסכים הנגינה. (טז) מגרשי, המרחב אשר סביב לעיר, הוא נקרא מגרש, אם על שם שהוא מלמית חליר ועשב ועץ פרי, מענין גרש ירחים (דברים ל"ג י"ד) או נדעת החכם געוועניום על מרעה הלחן (גרש טרייבען, פֿער-טרייבען) ונמלא גם על כר הנרחב סביבות המקדש (יחזקאל מ"ה ב') ובפירוט נאמר בגרש על סביבות ערי הלויים (במדבר פרשה ל"ה) ושקומם נועד לדעת חז"ל רק לשעשועים ולנוי בלבד, וע"ע מ"ש בזה בדה"ב (ל"א י"ט) ובכתוב שלפנינו הכוונה על ארץ הנכר בכלל, וכן נראה משמעותו גם ביחזקאל (ל"ו ה') ע"ש. שרון, נפלא הוא בעינינו לראות פה שרון (שהוא חבל ארץ המישור במערב ארץ ישראל מהר כרמל נגנה עד עיר יפו לעומת הים הגדול, אשר משם יין השרוני ושאר מעדני שרון) נחלת שוכני המזרח בקדמת ארץ ישראל! ולדעת חכמים שונים יהיה שרון שם כולל לכל מישור ולזה נוטה גם דעת ר"ב בעל הערוך ז"ל, מה שאינו נראה לי ברור, כי אם אמנם מלאנו במליכה כרמל ושרון, מבבלת השרון, אין זה כי אם שהמשורר בדמיונו ידמה הבקעית הווקמדות אל הדרת כרמל ושרון המפוארים בימים ההם, אך בסיפור הפשוט כמו במקומינו לא יתכן זה, וכן אמרו שרון בלא ה"א הידועה מורה שאינו פה שם תואר לבקעה כי אם שם פרטי, וכן מנאר מדברי חז"ל בסוטה דף מ"ג ע"א הכונה בית לנניס בשרון וכו' עיין רש"י שלדעתו שרון הוא שם מקום ידוע וכן נראה קלת ממאמרם ז"ל הנודע לנו מסדר תפלת י"הב (והוא ירושלמי ביומא) על אנשי שרון היה אומר יה"ר שלא יעשו נחיהם קבריהם. והנכון הוא בעיני לאמר כי שני מקומות היו בא"י בשם שרון האחד במזרח והשני במערב, ולזה יסבמו גם רבים מחכמי העמים. ועיין מה שכתב ידידי מהר"ו מ בניאורו (יהושע י"ב ח') להשיג נגד החכם בעל מחקרי ארץ נ"ע האומר כי שרון היה גם שם עיר, ובאמת ממאמרם בסוטה הנ"ל ומפי' רש"י נראה קלת בדבריו. (יז) בימי יוחם, לפי הפשוט נמנו שני פעמים, פעם בימי ירבעם (נמלחמתו נגד ארם מ"ב י"ד כ"ג—כ"ט) ופעם בימי יוחם (נמלחמתו נגד עמון ד"הב כ"ז ה') כי לפי סדר השנים בספורי מלכים וד"הי ישנ יוחם על נסח אביו עזיהו, כמעט ארבעים שנה אחרי מות ירבעם, ומפני קלת הזרות במנין כפול כזה, השכילו חז"ל לאמר כי יוחם שפט את הארץ שנים רבות כל זמן שהי' עזיהו אביו מלורע, ועפ"ז יהיו ימי יוחם וירבעם בזמן אחד, ועיין ברד"ק ז"ל אשר נקש חסנונות רבים להלדיק את הדעה הזאת, ויהיה ההכרח לומר כי יוחם מלך בחיי אביו עזיהו (דה"ב כ"ו ב"א) יותר משלשים ושמונה שנה (כי גם אחרי מות ירבעם נשארו עוד לעזיהו ל"ח שנים במלכותו), ומה יפלא לפי' מאמר הכתוב בן עשרים וחמש שנה יוחם במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלים (דה"ב כ"ז א' וס"ט')! ובתרגומי ס' נסיתי להלדיק דעת חז"ל, והסבתי מלת במלכו על עת שנתו לשפוט את העם בחיי אביו, ומלת מלך על עת מלכותו העכמית

דברי הימים א ה

תרגום אשכנזי מו

ראובן וגדי וחצי שבט מנשה
מן בני חיל אנשים נשאי מגן
והרב ודרכי קשת ולמודי
מלחמה ארבעים וארבעה אקרף
ושבע מאות וששים וצאת צבא:
(יט) ויעשו מלחמה עם הגריתאים
ויטור ונפיש ונודב: (כ) ויעזרו

ראובן, דעס גר אונד דעס האל-
בען שטאממעס מנשה האט-
טען און קריגערן [מעננער, דיא
שילר אונד שוועררט טרוגען,
באנע: שפאננער, אונד געאיבט
אום קאמפפֿע ווארען] פֿיער
אונד פֿיערציג טויזענדר זיעבען
הונדערט אונד זעכציג, וועל-
כע אויסצאגען אין דען העער-
שארען; (יט) זיא פֿיהרטען
קריעג מיט דען הגריתאים אונד
מיט יטור, מיט נפיש אונד נודב.
(כ) זיא זיעגטען איבער דיעועל:

עליהם

ר ש י

חיל וגו'. כלומר כולם נתקבלו ועשו מלחמה עם הגריתאים: (יט) ויטור ונפיש. בניו של ישמעאל הם: (כ) ויעזרו עליהם. כי ה' עזרם: ויגתו ביד' הגריתאים וכל שעמהם. אומות

ב א ו ר

והיא מיום מות אביו. (יח) ודרכי קשה, מושך הקשת יקרא דורך אוחו, כי המשיכה הנכונה שאלת לתקוע את הקשת וגד הארץ ולדמוק עליו ברגל כדי שיכופו שני קותיו היטב איש מול אחיו, וכן בישיעי' קשוחיו דרוכות (ה' כ"ח) ומלאנו דרך גם על החלים כמו ידרוך חליו (חלה). נ"ח ח' כי מן דרכי הרגל הוא הפעל דרך על כל דחיקה ונבישה נכח, ולכן יאמר ידרוך חליו, כי מורה הקשת ילחץ את החץ וידחקהו בכבדות ונכח על מיתר הקשת, או יל' כי ידרוך שם תואר והנפחד למוד בפלס ערום, ולא בינוני הפעול מן בנין הקל בפעל למד, מפני שהוא פעל עומד, ולדעת החכם געוועניום כל למודי מלחמה תמות מל' ל' מלחמה (ש"ה ג' ח'), גם יש לומר שהוקלה התנועה בפ' הפ' והדגש אחריה על ידי שז' כמו למעלה במלת ח' ש' (ד' ג') ושאר מקומות בספר הזה, ונא' למודי' תמור למודי' (ישעי' ח' ט"ז); אמנם לדעתי אין צורך לזה, כי מדרך העברי לעשות לו בינוני פעול גם מפעלים העומדים, להורות כי הפעולה או התואר המסומנים ע"י פעל העומד נמנאים חמיד בנושאייהם ולא יסורו ממנו, כן יאמר העברי על הבוטח תמיד כי הוא פֿטוּחַ (תהלים קי"ב ז') והאיש אשר יעצום ויתגבר כל עת מבלי להחליט יקרא עֿצוּם (נמדבר י"ד י"ב), והעני כי יעטוף וישח ארצה מרפיון כח יבוה עֿטוּף (איכה ב' י"ט). ומזה תבין הבדל דק בין בינוני הפועל בפעלים באלה (אם הוא נמלא בהם) ובין בינוני הפעול, כי הראשון יורה על היות התחלת הפעולה או התואר כעת הזאת, והשני על ההתמדה וההמשכה בעלם הנושא, ובה תבין כי גדול מאד הבדל המושג בין לומד ובין למוד (זערכנדרער — געלעהרטער), ובן השביל רביו הרמב"ם להבדיל בין מוסר ובין מסור, שהוראת האחרון על איש המתמיד למסור. והבדל זה אחד הוא בטעמו עם הבדל הידוע בין בינוני הפעול ובין בינוני פעל בפעלים היוצאים, ואין להאריך עוד בזה. (יט) ויטור, יטור נפיש וקדמה הם שלשה בני ישמעאל (למעלה א' ל"א) ויטור הוא המצי' הידוע בשם יטורוץ בין ארם ובין מדבר ערב. בשייש, לא נודע מקום הארץ הזאת על נכון, וכנראה נזכרו בעזרא (ב' ג') ובנחמיה (ז' נ"ב) נפוסים או נפישסים מזה. ונ' דב, לד"ק הוא קדמה בן השלישי לישמעאל ונחלף קדמה עם נודב ואין רגלים לדבר זה, כי אם גם נאמרו יטור נפיש וקדמה יחד במולדתם, בכל זאת אין מוכרח כי הלכו למלחמה תמיד בחוט המשולש, ומדוע נביא על ספרנו חליפות ותמורות ללא צורך, המסר שגיאות הוא, כי נבוא להוסיף עליהן? ואם לא נדע מי הוא עם נודב, הנה כמו כן נעלם מאתנו איה ארץ נפיש וקדמה. (כ) ויעזרו, נפעל בהוראת התפעל ע"ד השמרי הנהר, ולד"ק שעזרו ויעזרו מאלהים, ויהי

בען, אונד עם ווארדען איה-
 רער האנד פריין געגעבען דיא
 הגרואים אונד אללע, דיא מיט
 איהנען ווארען; דען זיא האט-
 טען גאטט אנגערופען אים
 קאמפפֿע, אונד ער ליעס זיך
 פֿאן איהנען ערכיטען, דא
 זיא אויף איהן פֿערטרויעטען.
 (כא) זיא ערבייטעטען איהרע
 פֿיעההזערדען, נעהמליך קא-
 מעעלע פֿינפֿציג טויזענד, אונד
 קליינעס פֿיעה צוויימאל הונ-
 דערט אונד פֿינפֿציג טויזענד,
 עזעל צווייא טויזענד, מענשען
 אבער הונדערט טויזענד.
 (כב) נעכסט דיעזען וואורדען
 פֿיעלע ערשלאגען. דען פֿאן
 גאטט וואר דיעזער קאמפֿף,
 נון וואָהנטען זיא אן איהרער
 שטעללע ביז צור געפֿאנגענ-
 שאַפֿט. (כג) אונד דיא וואָהנע דעס האַלבען שטאַממעס מנשה האַטטען איהרען וואָהנ-
 ויטץ

עליהם וינתנו בידם ההגריאים
 וכל שעמיהם כי לאלהים זעקו
 במלחמה ונעתור להם כי בטחו
 בו: (כא) וישבו מקניהם גמליהם
 חמשים אלף וצאן מאתים
 וחמשים אלף וחמורים אלפים
 ונפש אדם מאה אלף: (כב) כי
 חקלים רבים נפלו כי מהאלהים
 המלחמה וישבו תחיתיהם עד-
 הגלגה: (כג) ובני חצי שבט מנשה
 ישבו בארץ מבשן עד-בעל

חרמון

שפֿאַט. (כג) אונד דיא וואָהנע דעס האַלבען שטאַממעס מנשה האַטטען איהרען וואָהנ-
וויטץ

ר ש י

אחרים לעזרם: ונעמור להם. דוגמת ויעתר להם ה':

ב א ו ר

הנפעל בהוראתו הפשוטה, אך זה דחוק, כי עזר אינו בעלמותו פעל יולא כ"א מורה על
 פעולה עומדת, המחייקסת לתועלת איש אחר, אך אינה מתפעלת בו, ולזה שימוש עזר כס' הק
 הוא לרוב ביחס שאליו ועל המעט ביחס הפעול. ואולי ויגידו נע"ן, הוא פה כמו ויגידו
 באל"ף, ושיעורו נאזרו לנגדם בגבורה וע"כ ניתנו ההגרים בידיהם. וע"ע להלן ד"הב כ"ו ט"ו
 ובדניאל י"א ל"ד. ונעחור, המקור בנפעל כמו נכסוף נכספתה לבית אביך (בראשית ל"א
 ל') והמקור תמור דרך ההחלט כמו ושאלו לו באלהים (ש"א כ"ב י"ג) ששיעורו ושאלת לו באלהים
 ובפרט בעיני סופרנו אהונה מאד תמונת המקור כאשר אעיר בהקדמה א"ה. (כב) עד הגולה,
 עד גלות ישראל מעל אדמתו לחלח וסבור, נמסופר בפסוק כ"ו. (כג) בעל חרמון, מקום זה
 חרמון נגמלא עוד כס' שוכטים (כ' ג') ובשם פרטי שנסמך בעל אל שם אחר, הוראתו לרוב
 על היותו קרוב למקום או לענין ההוא כמו בעל פרלים (ש"ב ה' ב') שיעורו המקום אשר שם
 פרן ה' בפלשטים וכדומה. ושני, שני ההרים שני וחרמון נזכרו בתורה (דברים ג' ט')
 ושם הם שני שמות להר אחד, אך ברבות הימים נחלקו בהוראתם [כמו שגראה מכתוב שלפנינו
 וכן מראש שני וחרמון (ש"ה ד' ח')] , וכפי עדות סופרי קדם חלק הלכנון מנגב לדמשק
 יקרא חרמון (הר שלג, וכן תרגומו תור תלגא) ומלפון דמשק, והוא מן בעל באר עד עיר
 ערמעסא יקרא שני, שריון או שיאן. ומלאנו היות חרמונים במליצה תואר להרים גדולים
 כמו וחרמונים מהר מלער (תהלים מ"ב ז') והוא לדעת געועניז בדמיון מלת חר"ם הערבי
 המורה על הר גבוה, ואולי מטעם זה קראו האמורים לשני חרמון להורות על גבהו הר-
 וכה מ"ש ושני וחרמון פירשבו כל המפרשים אל הקודם; והמה רבו על בני מנשה,
 וכן תרגמתי, וע"פ הנגינה יש לבארו גם באופן זה: נחלת בני חמי מנשה היה מבשן עד בעל

חֲרָמוֹן וּשְׁנִיר וְהַר-חֲרָמוֹן הַמָּה
 רְבוֹ: (כד) וְאֵלֶּה רְאֵשֵׁי בֵּית-אֲבוֹתָם
 וְעַפְרַיִם וְיִשְׁעִי וְאֵלֶּיֶךָ וְעִזְרִיאֵל
 וְיִרְמְיָהּ וְהוֹדְוִיָּה וְיַחְדֵּי־אֵל אֲנָשִׁים
 גְּבוּרֵי חַיִל אֲנָשֵׁי שִׁמּוֹת רְאֵשִׁים
 לְבֵית אֲבוֹתָם: (כה) וַיִּמְעְלוּ בְּאֱלֹהֵי
 אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר-הִשְׁמִיד אֱלֹהִים
 מִפְּנֵיהֶם: (כז) וַיַּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶת-רוּחוֹ פּוֹר מֶלֶךְ-אֲשׁוּר וְאֶת-
 רוּחַ תְּלַגְתִּי פִּדְנָסֶר מֶלֶךְ אֲשׁוּר
 וַיִּגְלֶם לְרֵאשִׁי וְלַגְדֵי וְלַחֲצֵי

זיטץ פֶּאָן בשן ביו בעל חרמון
 אונר ביו שניר אונר ביו צום
 בערגע חרמון האטטען זיא זיך
 אויסגעברייטעט. (כד) פֶּאָל-
 גענדע זינד ריא הייפטער איה-
 רעם פֶּאָטערל־ען שטאממעס:
 עפר, ישעי, אליאל, עזריאל,
 ירמיה, הודויה אונר יחדיאל,
 מעננער פֶּאָלל העלרענ-
 קראַט, מעננער פֶּאָן האָהעם
 רוהמע, דיא אָבערהייפטער
 איהרעם פֶּאָטערל־ען שטאַמ-
 מעס. (כה) זיא פֶּערגינגען זיך
 אָבער גענען דען גאָטט איה-
 רער פֶּאָטער, אונר בוהלמען
 נאָך דען געטטערן דער פֶּעל-
 קער דעם לאַנדעס, וועלכע
 גאָטט פֶּאָר איהנען אויסנע-
 ראַטטעט האַטטע. (כז) דאָ

ערוועקטע גאָטט דען גייסט דעם פול, קעניגס פֶּאָן אשור, אונר דען גייסט דעם חלגת
 פלנסר, קעניגס פֶּאָן אשור, דאָס ער פֶּערטריעב דען שטאַם ראובן, דען שטאַם גר אונר

ר ש י

(כה) וזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם. פתרון הם זנו אחרי אלהי עמי הארץ
 ואיזה עם אשר השמיד אלהי מפניהם אלהיה' לא היה יכול לעזורם ולא שמו על לבם אחרי השמידם

ב א ו ר

חרמון, (ושם היו שני ההרים שניר והר חרמון) ושני אלה הם רבו ורמו עד מאד. (כד) ועפר,
 הוי"ו נוסף בראש שלח לכורך וראה דוגמתו וביאורו למעלה ד' ט"ו. (כו) ויער, בנינו הפעיל
 ובא נפתח לפני הכי"ש כמו וְעַפְרַיִם את אופן מרכבותיו (שמות י"ד כ"ה) עיין מ"ג הרב המבאר
 לנתיבות השלום בזה. פול, ביאת פול היה דימו המלך מנחם בן גדי (מ"ב ט"ו—י"ט) וביאת
 תגלת פלנסר (למעלה פסוק ו' ובה"כ כ"ח כ' פלנאסר ובמלכים פלסר או פלאסר) היתה דימי
 סקח בן רמליהו (שם שם כ"ט) ורק אלל האחרון נאמר ויגלם אשורה, אמנם הגולה למלח וחבור
 וגוון ומדי (והיא גלות כל ישראל) לא היתה עד ימי הושע בן אלה ע"י שלמנאסר מלך אשור
 (שם י"ג ג'—ו'), ויש לישב זאת אם נאמר כי ויגלם לראובני וגו' בפסוק שלפנינו מוסב על
 האחרון והוא תגלת פלנסר, אך ויביאם לחלח וגו' הוא פעל סתמי, ויתורגם: (אחון ברת"כ
 טע י"ז עכרניך כחך חלח); אך יותר נראה בישוב ענין זה עפ"מ"ש בערכין (ל"ב ע"ב) משגלו
 שנט ראובן זשנט גד וחלי שנט המגשה בטלו יובלות, ורש"י כתב שם שהיה זה ע"י סנחריב,
 וזה מסכים למ"ש בפירושו למלכים ב' (י"ז א') שם סדר עולם, כי בשנת י"ב לאחז עלה
 סנחריב (שלמנאסר) על הושע והגלה לאותן שנבער הירדן, ושמונה שנים אח"כ כר על שומרון
 וגלו כל עשרת השנתיים. אך בפשטות הכתיב אין שם בפרשה אלא גלות אחת והיא גלות כל
 ישראל, גם אין הכרח היות (בפשטות הענין) כל שמות מלכי אשור תוארים לסנחריב, והוא
 רק בדרוש חז"ל (סנהדרין ז"ד א'), ולישוב פשוט נראה העיקר כי תגלת פלנסר לקח את
 הגלעד ויגלם אשורה (מ"ב ט"ו כ"ט) וגלעד לפעמים הוא שם כולל לכל ארץ עבר הירדן (במדבר
 ל"ב כ"ט), ועל גלות זאת כוונו חז"ל בערכין וכן פה. ויגלם, בנינו המ"ס שפת יתר הוא,
 כי אחריו נאמר לראובני ולגדי, ודוגמתו ותראהו את הילד (שמות ב' ו') שהיה די באמרם ותרא

דען האלבען שטיים מנשה, אונד זיא נאך חלה חביר, הרא אונד נאך נהר גיזן פיהר טע, ביז צום היימיגען טאגע. (כז) דיא זאהנע דעם לוי ווארען: גרשון, קהת אונד מררי. (כח) דיא זאהנע דעם קהת ווארען: עמרם, יצהר, חברון אונד עזיאל; (כט) אונד דיא קינדער דעם עמרם ווארען: משה אונד מרים, אונד דיא זאהנע דעם אהרן ווארען נרב אונד אביהו, אלעזר אונד איתמר. (ל) אלעזר צייגטע טע דען פינחס, פינחס צייגטע

א שבט מנשה ויביאם לחלה וחבור
 והרא ונתר גוון עד היום הזה:
 (כז) בני לוי גרשון קהת ומררי:
 (כח) ובני קהת עמרם יצהר וחברון
 ועזיאל: (כט) ובני עמרם אהרן
 ומשה ומרים ובני אהרן נרב
 ואביהוא אלעזר ואיתמר:
 (ל) אלעזר הוליד את פינחס
 פינחס הוליד את אבישוע:

ואבישוע

ב א ו ר

אז הילד, וכפל קריאת הפעול בזה מאנהג הלשון הוא. לחלה, חלה הוא חלמי"א (לפי מבטא ח"ת שלנו) על נהר מדקל כגבול לפון לארץ ארמעני"א, ומכר גם במלכים (י"ז ו'). וחבור, לדעת רוב החכמים אשר הוא זה עם נהר קבר הנזכר בראש ספר יחזקאל ועוד כמה פעמים בספר ההוא, ושניהם הם נהר (כחברותם) בארם נהרים הנוזל לנהר פרת, ומילוף ח"ת וכ"ף כמו חבל וכבל. והרא, לד"ק הוא מחו אר"א כלפון ארץ מדי, וזה נראה נכון כי במלכים נאמר תמורת והרא וערי מדי. גוון, לדעת רבים יהיה גוון נהר גתנגעם הידוע בארץ הודו, ויותר נכונה דעת האומרים כי הוא נהר גתאן כלפון ארם נהרים, הנופל בחוף הנהר הגדול, ועל שמו נקראה העיר גוון והמחוז גוונטיס, ועפ"ז היה גוון קרוב לחלה וחבור. עד היום הזה, הם דברי סופר ד"הי, אשר שז מגלות בבל הניחה, ולזה הוא אומר כי אלה נשארו בשניתם בחלה וחבור ולא שבו וב"ד הרד"ק. (כז) בני לוי, נספרים רבים מתחיל פרשה ו' בפסוק זה והולכת עד סופה במשפט, וכן הוא במקראות גדולות דפוס באזיליאה משנת רפ"ו. (כח) קהת, מונה בתחלה בני קהת, לפי שמסדר בראשונה יחס הכהנים יולאי ירך אהרן שהוא נכד קהת. (ל) אלעזר, מפסיק זה עד סוף הפרשה הוא מונה מספר לכהנים הגדולים עד גלית בבל, אך לא לכלם בשם יקרא, כי יפקד מקום יהודע הכהן הגדול בימי יואש, ומקום אוריה כהן הגדול בימי אחז וכדומה, ולא יפלא זה בעיניך קורא משגיל! כי נספר עורא (ו' א') הוא מונה יחס עזרה הכהן בשלשלת היחסין עד אהרן הכהן, ושם נזכרו כל הכהנים הנאמרים פה בלי שינוי אות או נקודה, אך נבואו אל אמריה ועזריה (נספרנו הוא בפסוק ל"ז) השמיט שזה כהנים הנאמרים פה (יוחן, עזריה, אחימען, לדוק, אחיטוב ואמריה) ואמר עזריה בן מריות (נספרנו הוא בפסוק ל"ב). והנה בסדר עולם זוטא וביוסיפון לרומיים מונה י"ח כהנים גדולים מן אחימען בן לדוק (כי עד לדוק לא שמשו לאלאי פנחס בן אלעזר כ"א בני איתמר מעלי עד איתמר, ומשנדרה איתמר בימי דוד ושלמה ונא לדוק תחתיו לא פסקה הנהגונה הגדולה מבני פנחס) ונספרנו אינם רק י"ב, וזה סדרם שם עם המלכים אשר שמשו בימיהם: אחימען (בימי המלך רחבעם), עזריה (בימי אביה), יואחז (יהושפט) ויריב (יורם), יהושפט (אחזיהו), יהודע ומדיה (יואש), לדקיה (אמליה), יואל (עזיהו), יוחם (גם שם המלך יוחם), אוריה (אחז), נריה (חזקיה), הושע (מנשה), שלום (אמון), חלקיה (יאשיהו), עזריה (יויקים), שריה (יויבין ולדקיה), יהולדק (ההולך בגולה עם לדקיה). ואם שנאלם במספר הזה מסרון יהודע ואוריה שהזכרתי, בבל זאת אין המסלה עוד בזה סלולה בלי אכן גנף על שדמות חשנון, ד"מ יפלא בעינינו למה לא נזכר כ"הג בבל מ"א שנה שמלך אסא, (אולי ט"ס הוא נספרים ויהורם הנמנה שם בראש הנביאים בימי אסא, הוא

דברי הימים א ה

תרגום אשכנזי מה

דען אבישוע, (לא) אונד אבישוע
צייגטע דען בקי, בקי צייגטע
דען עזי, (לב) אונד עזי צייגטע
דען זרחיה, זרחיה צייגטע דען
מריות, (לג) מריות צייגטע דען
אמריה, אונד אמריה צייגטע
דען אחיטיב, (לד) אחיטיב צייגטע
טע דען צדוק, אונד צדוק צייגטע
טע דען אחימעץ, (לה) אחימעץ
צייגטע דען עזריה, אונד עזריה
צייגטע דען יוחנן, (לו) יוחנן
צייגטע דען עזריה, דיעוער
וואר עס, וועלכער נאך דאז
פריעסטער אמת בעקליידעטע
אים טעמפעל, דען שלמה ער.
בויט

(לא) ואבישוע הוליד את בקי ובקי
הוליד את עזי: (לב) ועזי הוליד
את זרחיה וזרחיה הוליד את
מריות: (לג) מריות הוליד את
אמריה ואמריה הוליד את
אחיטיב: (לד) ואחיטיב הוליד
את צדוק וצדוק הוליד את
אחימעץ: (לה) ואחימעץ הוליד
את עזריה ועזריה הוליד את
יוחנן: (לו) ויוחנן הוליד את עזריה
הוא אשר כהן בבית אשר בנה

שלמה

ר ש י

מפניו ולא היכול לעזרם ולנו כמו בן לא יעזור: (לו) הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה. יש משרשי
עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזריה עד שריה שהיה בחורבן הבית ח' כהנים ומכאן הוגהו
בימא בפיק ראשון ובויקרא רבה ובספרי פרשת פנחס שמונה כהנים שמאז בבית ראשון וי"א
שנה עשר ולא זה זה יש בהם רוח חיים כי לדוק הוא היה ראשון שכהן בימי שלמה ועוד

ב א ו ר

באמת הנהן הגדול, וכן נראה קלת שנוכר בראש ממלכת יהושפט בן אסא: יהורם הנהן
(דה"ב י"ז ח') וכן נקרא הכ"הג בימי יהושפט בשם אמריהו (שם י"ט י"א) והכ"הג בימי חזקיה
(שם ל"א י') נקרא עזריהו, ופה שמוטס יואחו וגריה, ודומק הוא לאמר שאין הכהן הראש
הנוכר שם, תואר לכ"הג כ"א לראש בית אב), וע"ע מ"ש בפסוק כ"ו ובמקומות הנוכרים דה"ב.
(לה) עזריה, אולי עזריה בן לדוק הנהן הנוכר בראש שרי שלמה (מ"א ד' ב'). (לו) אשר
כהן, אמרו חז"ל בספרי (בילקוט קרח רמז תשנ"ד) ויבא אחריו עזריה ויעמדו על עזיה המלך
וגו' (דה"ב כ"ו י"ז עד ב') עליו הוא אומר ויוסן הוליד את עזריה הוא אשר כהן וגו' ובי הוא
כהן לבד והלא קדמוהו הרבה ושמו אחריו, אלא בו נתקיימה מצות כהונה גדולה שנאמר
עבודת מתנה אמן את כהונתכם (ומזה דרשו חז"ל מסרו עלמיכם לכהונתכם) ע"כ, וכרש"י
שהביא מדרש זה בשינוי לשון קלת, ולדעת הרד"ק היה כבר חי בימי שלמה, והאריך ימים
עד עזיהו וחזקיהו (?) ואמר אשר כהן כלומר אשר כהן ימים רבים; והפליאות על פי זה רבו כל
כך עד אשר לא ידעתי באיזה מהם אחפוש תחלה, כי לו היה עזריה רק מזמן מות שלמה
עד שנה ראשונה לחזקיהו יהיו ימיו יותר ממאתים וחמשים שנה, היתכן מספר שנים כזה לאיש
חי בימים ההם? והוא ז"ל בעלמו השיג למעלה (כ' כ"ד) דברי חז"ל האומרים כי חלוון היה
מנאי הארץ מפני שעל פי החשבון יהיה מאתיים וחמשים שנה! ומה נעשה עם יהודע כ"הג
בימי יואש, ואזריה הכ"הג בימי אחזאבי חזקיהו? הלא לא הגיע עזריהו לגדולתו עד אחרי מות
כלם בהיותו גם דעת האומרים כי היה בימי אסא המלך, אשר פעל ועשה רב פעלים לטובת
בית ה' והכהונה אינה מנוורת, כי בכל אורך הדברים ממלכות אסא ומרוב עמלו למדש את
מונת ה' (דה"ב כ"ט ט') לא נזכר מאומה מן כ"הג. אך באמת אם נעיין בסדר עולם זוטא
וביוסופן שהנאתי למעלה נראה כי הזכיר בימי אביה בן רחבעם כ"הג בשם עזריה, ומאז לא

תרגום אשכנזי

בית צו ירושלים ; (לז) עזריה
ציינטע דען אמריה , אונד
אמריה ציינטע דען אחיטוב ,
(לח) אחיטוב ציינטע דען צדוק ,
אונד צדוק ציינטע דען שלום ,
(לט) שלום ציינטע דען חלקיה ,
אונד חלקיה ציינטע דען עזריה ,
(מ) עזריה ציינטע דען שריה ,
אונד שריה ציינטע דען יהוצדק ,
(מא) אונד יהוצדק גינג אין דיא
געפאנגענשאפט , אלס נאָטט
וועג

דברי הימים א ה

שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַם : (לז) וַיֹּלֶד
עֲזַרְיָה אֶת־אֲמַרְיָה וְאֲמַרְיָה
הוֹלִיד אֶת־אֲחִיטוֹב : (לח) וְאֲחִיטוֹב
הוֹלִיד אֶת־צְדוֹק וְצְדוֹק הוֹלִיד
אֶת־שְׁלֹום : (לט) וְשְׁלֹום הוֹלִיד
אֶת־חֲלִקְיָה וְחֲלִקְיָה הוֹלִיד אֶת־
עֲזַרְיָה : (מ) וְעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־
שְׂרִיָה וְשְׂרִיָה הוֹלִיד אֶת־יְהוֹצָדֵק :
(מא) וַיְהוֹצָדֵק הָלַךְ בְּהַגְלוֹת־יְהוָה

אח

ר ש י

אזיה אמריה היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש (ד"ה ב' י"ט) (והוא אמריה) בן עזריה שהיה בימי עזריהו ובימי חזקיהו שהיה אחרי יהושפט ואם תאמר עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מזדוק יש לחשוב ושנים עשר כהנים היו מזדוק עד שריה וכן מלאנו בויקרא רבא מדוייק ומה שכתב בעזריה הוא אשר כהן בבית מפורש בספרי ירושלמי כך וכי הוא לכדו כהן ובימי שלמה כהן והלא גם שאר כהנים כמו בן כהנו אלא לפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא הניח את עזריהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה והוא עזריהו שהיה בימי עזיה (לקמן ב' כ"ו) ובימי חזקיהו ועזריה בן אחימען הוא אמריהו שכהן בימי יהושפט כמו שנקרא עזיהו עזריהו דכתיב (נמלכי' ב' ע"ו) בשנת עשרים ושבע שנים לירבעם וגו' מלך עזריהו ונקרא עזריה בן אחימען זכריהו דכתיב ויהי לדרוש אלהים (לקמן ב' כ"ו) בימי זכריהו המבין ביראת אלהים וגו' : (מא) ויהולדק

ב א ו ר

ישו הנהנים בשמותיהם בספרנו ובס"ע עד שלום ואח"כ הם שנים כמשפט ; ומעתה יש לומר כי משמרת כהונה גדולה לא נעשתה בימי אסא אחרי מות עזריה ע"י בנו הנולד לו (אולי מפני שאינו ראוי לכך) כ"א באה לשאר הקרוב אליו, ולא חזרה שוב לזרעו עד שלום [וקלפת ראיה לזה שאומר להלן בימי חזקיה ויאמר אליו עזריה הבחן הראש לבית צדוק (ד"ה ב' ל"א י') שגראה שלא היה משלשלת היחוס הנזכרת בפרשה שלפנינו כי אם אחד מבית צדוק, ועפ"י ילא כנוגה אמתת ספרנו וגם דברי ס"ע, כי אם הוא מונה את הכהנים הגדולים כמשפט, זפה הוא סופר שלשול היחוס אבות וננים מפנקם עד יהולדק, ובתוכס אף אותם שלא היו כהנים גדולים, וכן ביחס עזרה שהנאיתי בפסוק למ"ד, הוא מיחס את עזרא עד אהרן הכהן כמו בסדר ספרנו, ומעתה מפני שפסקה כהונה גדולה בעזריה, הוא אומר אלנו הוא אשר כהן וגו' כלומר ומזרעו נלקחה הגדולה הזאת עד אשר הושגה לשלום. (לח) ואחיטוב הוליד, ע"פ הכתוב להלן (ט' י"א ובעזרא י"א י"א) היה לאחיטוב בן ושמו" מריות ומריות זה הוליד את צדוק. שלום, הוא משולם להלן (שם שם). (לט) חלקיה, הנהן הגדול בימי יאשיה (מ"ב ב' כ"ד). עזריה, הנהן בימי יהויקים. כמו שהוא בס"ע וביוסיפון. (מ) שריה, הומת ביד דבוכדנצר בגלות לדקיה (מ"ב כ"ה י"ח וירמיה נ"ב כ"ד). (מא) יהוצדק, ובנו הוא יהושע הכהן הגדול הנזכר בזכריה (ג' א') ובראש ספר עזרא בתוך העולים מן הגולה, ומן יהושע זה נמלא שלשלת יחסו עוד שזה דורות (נחמיה י"ב י') עד ידוע הנהן הגדול, והראשון מהם הוא וויקים בן יהושע בן יהולדק (שם שם כ"ו), והעירותי כל זה, למען כל נטעה במ"ש קראת' דז"ל נס' הקבלה בראש דור השני וז"ל: מאנאי ננסת הגדולה שמעון הכדיק ושמו עדו

את יהודה וירושלם ביד
נבכדנאצר:

ו (א) בני לוי גרשם קהת ומררי:
(ב) ואלה שמות בני גרשום
לבני שמעי: (ג) ובני קהת עמרם
ויצחיר וזכרון ועזיאל: (ד) בני
מררי מחלי ומשי ואלה
משפחות הלוי לאבתיהם:
(ה) לגרשום לבני בנו יחת בנו

זמה

ר ש י

ווענדיהרען ליעם יהודה אונד
ירושלם דורך נבוכדנאצר.
ו (א) דיא זאהנע דעם לוי וואס
רען: גרשום, קהת אונד
מררי. (ב) פאלגענדע זינד דיא
נאמען דער זאהנע דעם
גרשום: לבני אונד שמעי.
(ג) דיא זאהנע דעם קהת וואס
רען: עמרם, יצחיר, זכרון
אונד עזיאל. (ד) דיא זאהנע
דעם מררי ווארען: מחלי אונד
מושי. פאלגענדע זינד דיא
פאמיליען דעם לוי נאך איהרען
שטאמפאטערן. (ה) דעם
גרשום זאהן וואר לבני, דעם
סען זאהן וואר יחת, דעססען

הלך בהגלות ה' את יהודה וירושלים ומה שכתוב בספר (תני א') יהושע בן יהוידק הנהן הגדול
לא יהוידק שמש מעולם בכהונה גדולה דהא הוגלה לבבל בימי יכניה בדכתיב ויהוידק הלך
בהגלות וגו' אלץ יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מנבל בניה שני ומה שלא היה עזרא בן
שריה הסיפר כהן גדול וכן אצוי יהושע בן יהוידק ביהן זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם
זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא:

ב א ו ר

בן יהושע בן יהוידק ע"כ, ולריכין אנו לומר כוונתו, כי עדו בן יהושע כ"ל אחד מיוצאי
ירך יהושע ולא בנו בעלם, ואולי עדו הוא אחד עם ידוע המוכר בסוף ייחוס הנ"ל בנחמ' ,
ע"ד שנקרא גם עדו הנביא בשם יעדו (דה"ב ע' כ"ט), וכן נקרא אביו של שמעון הלדיק
ידוע, ועפ"ו יש להגיה בנוסח ס' הקבלה במקום ושמו אצוי או להוסיף מלת בן
לפני עדו.

ו (א) בני לוי, חוזר עוד הפעם על בני לוי מפני שהפסיק בבני קהת הנהנים, וכן חוזר על
בני יהודה בראש פרשה ד', מפני שהפסיק אחרי מנינם בראש פרשה ב'.
גרשום, בתורה ובפרשה הקודמת גרשון שמו ונחלק נ"ן ומ"ס, ומלאנו גם בתורה גרשם בן
משה במ"ס, והנ"ס בא"ה בע נסדר השמות אמר כי גרשון הוא מענין גרש (והנו"ן למשקל) אך
גרשום הוא מורכב מן גר שם (כי בן אמר מ"ר ע"ה גר הייתי בארץ נכריה) וזה נכון.
(ב) לבני, להלן (כ"ג ז') נקרא שמו לעדן, ועיין מ"ס שם בשנינו השם הזה, כי לא ידעתי
לו מקור נאמן. (ה) לגרשום, פה נאמר לבני בנו, יחת בנו, ולהלן בפסוק מ"ב ומ"ג
(אשר בא יחם זה עוד הפעם) נאמר בן איהן וגו' בן שמעי, בן יחת, בן גרשום? . ודמוק
הוא לאמר כי חסרון שמות יש בזה ושיעור הכתוב שם: בן שמעי בן יחת בן לבני בן גרשום,
ופה שיעור הכתוב: לבני בנו יחת בנו שמעי בנו זמה בנו וגו' עיין מ"ס להלן (כ"ג ע').
אמנם מאחר שזדע לנו מתורתנו וכן משאר מקומות כי בן הראשון לגרשום הוא לבני והשני
שמעי לא זולת, הנה נראה ברור כי להלן מחולפת השיעור, ושיעור הסדר: בן יחת, בן
שמעי בן גרשום (וראה עוד מ"ס שם), ומה שנחלפו שמות האחים גם יחד ובא פה לבני
ולהלן 'שמעי', לא ידגתי לכאך ולכרך איהו מהם הנכון, כי אם רוב המפרשים יסמונו
על מה שנאמר להלן (כ"ג ח'), בני לעדו (הוא לבני) יחאל וכו' ויחאל זה הוא לדעתם
יחת המוכר פה לכן לבני, הנה שם (בפסוק י') נאמר ג"כ ובני שמעי יחת זינא וגו', הרי

זָמָה בְּנֹו: (ו) יוֹאָח בְּנֹו עֲדֹו בְּנֹו
 יִרְחָ בְּנֹו יֵאֲתָרִי בְּנֹו: (ז) בְּנִי קָהָת
 עֲמִינָדָב בְּנֹו קָרַח בְּנֹו אֶסִיר בְּנֹו:
 אֶלְקָנָה בְּנֹו וְאַבְיָסָף בְּנֹו וְאַסִיר
 בְּנֹו: (ט) תַּחַת בְּנֹו אֹרִיאֵל בְּנֹו
 עֲזִיָּה בְּנֹו וְשָׂאוּל בְּנֹו: (י) וּבְנֵי
 אֶלְקָנָה עֲמָשִׁי וְאַחִימֹות:
 אֶלְקָנָה בְּנֹו אֶלְקָנָה צוּפִי בְּנֹו

ונחת

בני קרי

זָמָה בְּנֹו, (ו) דַּעֲסָעֵן זָמָה
 יוֹאָח, דַּעֲסָעֵן זָמָה עֲדֹו, דַּעֲסָעֵן
 סַעֲו זָמָה זֹרַח, אֹנֵד דַּעֲסָעֵן
 זָמָה וְיֵאֲתָרִי. (ז) דִּיא נֶאֱבָע־
 קַעֲמַמְלִינְנַע דַּעֲסָעֵן קָהָת וְיֵאֲרַעֲו
 זִיָּן זָמָה עֲמִינָדָב, דַּעֲסָעֵן
 זָמָה קָרַח, אֹנֵד דַּעֲסָעֵן זָמָה
 אֶסִיר, (ח) אֶלְקָנָה אֹנֵד אֶבְיָסָף,
 אֹנֵד דַּעֲסָעֵן זָמָה אֶסִיר,
 (ט) דַּעֲסָעֵן זָמָה תַּחַת, דַּעֲסָעֵן
 סַעֲו זָמָה אֹרִיאֵל, דַּעֲסָעֵן
 זָמָה עֲזִיָּה, אֹנֵד דַּעֲסָעֵן זָמָה
 שָׂאוּל. (י) דִּיא נֶאֱבָעֲמַמְלִינְנַע
 דַּעֲסָעֵן אֶלְקָנָה וְיֵאֲרַעֲו: עֲמָשִׁי,

אחִימֹות, (יא) (אֹנֵד דַּעֲסָעֵן) אֶלְקָנָה. דִּיא אֶבְקַעֲמַמְלִינְנַע דַּעֲסָעֵן אֶלְקָנָה וְיֵאֲרַעֲו: זִיָּן זָמָה

צופי

ב א ו ר

כי לשמעיה היה בן זמנו העלמי הוא יחח, וזה ילדיק את הדברים הנאמרים בפסוק מ"ב
 ומ"ג בפרשה שלפניו, כי יחח הוא בן שמעי בן גרשום. יחח, לדעת רד"ק הוא יחחאל
 בן לבני הנזכר בפרש' כ"ג, ונקרא בשני שמות יחח ויחחאל, וכבר כתבתי, כי חין זה ברור.
 (ו) יואח, להלן פסוק כ"ו שמו חיתן. ערו, להלן שמו עדיה, וכן יאחרי להלן שמו אחני,
 ובראשון נוסף ה"א הנקבה ובשני נפל יו"ד בראש ונחלף רי"ש עם נו"ן כמו למעלה שאל עכר
 במקום עכו (ב' ז'). (ז) בני קהת, אם נחשוב בני קהת אלה הנאים במנין ונספרם יחד
 (כדעת הרד"ק כי הם תמיד איש ובנו, זולת אסיר אלקנה ואביסף שהם שלשה אחים בני
 קרח) נמצא היותם השעיה עשר משפחות, אב ובנו, ונגד זה יהיו בני גרשון (פסוק ה') ובני
 מררי (פסוק י"ד) לא יותר מן שבע משפחות. ולכן אל יסלח בעיניך ידידי הקורא! אם קלתי
 את החשבון הזה בניאורי לסדר הכתובים בכל אשר היה לחל ידי, ואל תשיא עלי עון תשמה
 בדבר הזה, כי עיניך הרואות משרים אשר באו בפסוק הנל שלשה בני קרח כאלו הם אחות
 ובנים, ומזה נוכל להקיש על השאר. וע"ע מ"ג להלן בפסוק כ"ו. עמינדב, הוא ינחר,
 כאשר נקרא שמו בכל אשר המקומות זולתי במקום הזה. (ח) אלקנה, אין אלקנה זה בן אסיר
 הנזכר בסוף הכתוב הקודם, כ"א גם אסיר גם אלקנה וכן אביסף הנזכר אחריהם שלשה
 בני קרח המה נמסרש בתורה (שמות ו' כ"ד) ואסיר הנזכר אחרי אביסף הוא בנו, ומלבד
 הראיה מן התורה שהנאחתי, תמצא כי גם בפסוק כ"ב נאמר אסיר בן אביסף בן קרח.
 (ט) אוריאל, להלן בפסוק כ"א שמו לפניו, והוא חילוף בשווי ההוראה, כי אור אל (הכפון
 ליריאיו) ראוי להקרא ג"כ צפן יה. עויה, ולהלן בפסוק כ"א שמו עזריה, וכבר בא החילוף
 הזה גם למעלה בשמות המלכים (ב' י"ב). ושאוול, בפסוק כ"א יואל שמו, ותמונת הי"ד
 והשי"ן הוא שיה משש פנים בפנים בכתב לכוונה. (י) ואחִימֹות, בפסוק כ' שמו ממת (והוא
 בחילוף כגב וכנג) רק שש נחשב לכן עמשי, ופה הוא אחיו, ושלפניו נראה העיקר מטעם
 שכתבתי למעלה (פסוק י'). (יא) אלקנה, לדעת רד"ק הוא בן אחימות הנזכר בסוף הכתוב
 הקודם. ואילי י"ל כי אלקנה זה הוא (כמו שנמצא דוגמתו בפרשיית הקודמות) אחד עם
 אלקנה הנזכר בראש הכתוב הקודם, ושיעור הכתוב: ועל אודות אלקנה, הנה היה עוד בן
 לאלקנה ושמו לופי, וכן לופי זה הוא נחח וכו'. ובא בני אלקנה לופי, כמו ובני דן חושים,
 ואם תתכלא כי ביתם שלמטה בפרשה (פסוק כ') הוא אומר: לופי בן אלקנה בן ממת בן
 עמשי בן אלקנה הלא הראיתוך ברור כי מדרך היחס שלהן למנות אחים בני איש אחד
 באבות ובנים, ואם עשה בן בעמשי ואחיות בני אלקנה הלא נקל היא לעשות בן גם בכוף
 בן אלקנה. צופי, הוא לופי הנזכר להלן ונראש ס' שמואל; ובן נחח נקרא להלן תיח ובס'

דברי הימים א ו

תרגום אשכנזי נ

צופי אונד דעססען זאָהן נחח, (יב) דעססען זאָהן אליאב, דעססען זאָהן ירוחם, דעססען זאָהן אלקנה; (יג) אונד דיא זאָהנע דעם שמואל וואָרען: דער ערשטגעבאָרנע (יואל) מחלי אונד דער צווייטגעבאָרנע אביה. (יד) דיא אַבקעמלינגע דעם מררי וואָרען: מחלי, דעם=

וַנַּחַת בְּנֹו: (יב) אֱלִיאָב בְּנֹו יְרוּחָם
בְּנֹו אֱלִקְנָה בְּנֹו: (יג) וּבְנֵי שְׁמוּאֵל
הַבְּכֹר וּשְׁנֵי וְאַבְיָה: (יד) בְּנֵי מְרָרִי

ר ש י

ן (יג) ובני שמואל הבכור ושני ואביה. ושני זה יואל פתרון והשני אביה כלומר שני לראשון הוא היה אביה ושני לאביה הוא היה יואל שלא נכתב ודוגמתה כי אם הסוס אסור וחמור אסור (מלכים ב' ז') כמו והחמור וכן הפר שני דגדעון וכן הראשון (שופטים ו'):

ב א ו ר

שמואל תוחו. (יב) אליאב, להלן פסוק י"ט אליאל ובשמואל אליהו, ואתה תראה כי עיקר שם האנשים הוא אלי, ובקלוותיהם נאו תוארים להק"נה אשר גם הם שווים כמעט איש לאחיו. וההבנה הזו בסוף מלת אליהו היא קיצור שם המפורש ותואר לנכחות הקנ"ה ורחמיו, וכן בשמות רבים בניהו, עזריהו; רק כי בתחלה כתבו שלשה אותיות בסוף ולחרי כן קצרו עוד את השם מרוב קדושתו ולא כתבו רק הו, ועיין תי"ט בפ"ד מ"ה בסוכה בד"ה אי והו הושיעה נא (אם אמנם שאין דעתי נוחה במה שאמרו המפרשים צענין איני והו, ויותר נראה מ"ש הרמב"מן בניאר שמות בספוק זה אלי ואנוהו ע"ש). ומלאנו קילופים רבים בשמות נאלה כמו שריה בן עזריה (למעלה ה' מ') שנקרא גם שריה בן עזריאל (ירמיה ל"ו כ"ו) ורבים כזה. (יג) הבכור ושני, דברי רד"ק בכתוב זה שאליס עיון בכמה מקומות, ולזה אעתיקם הנה, ואשים להערותי עליהם מקום בתוך, גדר מזה וגדר מזה, זה לשונו: יש מפרשים כמו והשני (ר"ל מלת 'שני') ובאלו אמר והשני אביה, ואמר הבכור ולא זכר שמו, כי ידוע הוא כי הוא יואל (מספר שמואל א' ח' ב' ומספוק י"ח בפרשה שלפנינו) והשני אביה כמו שאמר בשמואל שם ומשנהו אביה; ואמרים כי 'שני' כמו 'שני', כמו 'שלו' ו'שלו' בירמי' מ"ע ל"א) והוי"ו פתוחה כמו וַחֲמוֹר אָסוֹר שהוא כמו והחמור [במח"כ הרד"ק לא נמלא כזה בספרי הקדש בשם מקום, כי במלכים (ב' ז' י') נאמר בכל הספרים אשר לפני והחמור אסור, ואם יש הרבה כיוצא בו כמו ויהי לי שור וַחֲמוֹר (בראשית ח' ו') ידע שור קונה וַחֲמוֹר אָסוֹר בעליו (ישעי' א' ג') ועוד פעמים מספר בס"הק, הנה בכלם אין לתשוב כי וחמור הוא כמו והחמור כי תמיד נאמר לעומתו שור בלי ה"א הידיעה רק בא פת"ק בוי"ו מפני אות שואית [שחרי], ואין זה פירוש נכון, כי לא מלאנו 'שני' כמו 'שני', ואין ראיה מן שלו ושלו כי הם שני משקלים, ועוד כי וי"ו פתוחה לא יתכן כזה הדרך, כי וי"ו וחמור פתוחה מפני אות הגרון, כי היתה ראוי בשור"ק כמו וי"ו וַחֲמוֹר וכן כל וי"ו שמוש על חובה שתחלת' שוא הוא בשור"ק. לא על אותיו' הגרון הוא נפתח כשתחלת התיבה שוא ופתח או שוא וסגול (ר"ל חטף פתח או חטף סגול) ואם ושני היה לשימוש היה לו לומר 'שני' הוי"ו בשורק] הנה כל זה איננה השגה נכונה לדעת האומרי' כי ושני הוא כמו והשני, ולהיפך ממה שלא בא ושני בשורק כ"א נפתח נראה כי הוא תמורת והשני, וביותר אם היתה הגירסא בס' מלכים לפנייהם ולפני הרד"ק ז"ל הסוס אסור וחמור אסור, נראה ברור כי וחמור הוא כמו והחמור ע"ד שגא השור בה"א הידיעה; ויותר היה לרד"ק ז"ל להביא ראיה ממה שלא בא דגש בש"ן ושני, ולו בא חמור והשני היה ראוי להדגש במשפט האותיות אחרי ה"א הידיעה כמו בַּשְּׂמַיִם חמור בהשמים, אך גם זה יש להכדיק אם נאמר שהוקל פה הדגש כמנהג לפעמים לפני אות השואית], ועוד היאך אמר הבכור ולא הזכיר שמו, זה החסרון לא מלאנו, ועוד שיטטרכו לומר כי וי"ו ואביה נוספת, ומי הביאם בטורח הזאת (כ"ל הזה) אכל הנכון כי 'שני' הוא יואל ושני שמות היו לו וכמו שתראה בספר הזה בכמה מקומות, וכן

זה

מחלי לבני בנו שמעי וזאהן
 בנו: (טו) שמעא בנו חגיה בנו
 עשירה בנו: (טז) ואלה אשר
 העמיד דוד על ידי שיר בית
 יהוה ממנו הארון: (יז) ויהיו
 משרתים לפני משכן אהל מועד

דעססעו זאהן לבני, דעססעו
 זאהן שמעי, דעססעו זאהן
 עזה, (טו) דעססעו זאהן שמעא,
 דעססעו זאהן חגיה, אונד
 דעססעו זאהן עשירה. (טז) פֿאַל-
 גענרע זינד עס, דיא דוד אַנ-
 שטעללטע איבער דיא לייטונג
 דעס געזאנגעס אונד זאיענע
 שפעל אים הויזע דעס עוויגען
 פֿאַן דער צייט אַן, וואָ דיא רע-

הע דער לאדע אַנשינג. (יז) ויא ווארען דיענער פֿאַר דער וואהנונג דעס שטייטסעלמעס בייא

ר ש י

(טז) ואלה אשר העמיד דוד וגו'. כשהשיבוהו מבי' עינד אדום כדכתיב (לקמן ע"ז) ויעזוב
 שם לפני ארון ברית ה' לאסף ולאחיו לשרת לפני ארון ברית ה' וגו' וכתיב (שם) ועובד אדום בן
 ידותן וחוסה לשוערים וגו' (שם) לפני משכן ה' בצמה אשר נבנעון. ואלמה העמידן בבית המקדש

ב א ו ר

זה הוא שמו יואל והיה שמו ג"כ ושני עב"ל; והראב"ע ז"ל כתב בפסוק ואת והב בסופה (במדבר
 כ"א י"ד) שם נהב אינו ל"הק, וכן ופסי, ושתי, ויזחא, גם וְשִׁגִי, או פירוש ושני הוי"ו
 לתיבור עב"ל; ולא ידעתי לשפוט בנידור מדברי הראב"ע האחרונים אם כוון לדעת י"א שהביא
 הרד"ק, אך זאת אודיעך ולא אנסה ממך, כי כלל של שני שמות לאיש אחד האהוב מאד לפני
 הרד"ק ז"ל, מלבד שהוא דחוק מפאת עלמו במקום שאין לו מקור בשווי הסברה, האולא או
 ההוראה במ"ג בראש פרשה ד', גם זר הוא פה במאד, כי נקרא בן שמואל הרוואה והלוי בשט
 בכרי (כמו שם הפרסי ושתי או ויזחא) ולמה הוא לבדו ולא אחד מכל משפחות הלויים הרבות
 אשר לפניו, ויותר היה ראוי לתפוס בדעת יש מפרשים שהביא הרד"ק, וכן הראב"ע בסוף
 דבריו, כי מפאת דקדוק הלשון אין תפיסה עליהם כמ"ג בהערותי לדברי הרד"ק, ומ"ג כי
 היאך אמר הכבוד ולא הזכיר שמו, וזה התפרון לא מלאנו, הנה אם גם לא מלאנו חסרון
 כזה מאש, בכל זאת הראיתי פעמים רבות בפרשה ב' ג' וד' כי יחסרון ביחוס ובמספר מלות
 שלמות, ואחרי כן יחסנו בעיניו כאלו הם בתוכם ד"מ פ' ג' כ"ב בני שמעיה הם ששה באשר
 יגיד מספרם בסוף, וכמו שהוא באמת בהעתקת שבעים זקנים, אך בפרטן לא נמלא בספרנו
 כ"א חמשה, וכן להלן בפסוק מ"ב הוא מונה אחד עשרה ערים בשמותם, וישמיט שנים מן
 הכתיבים בס' יהושע, בכל זאת בכלל מספרם בפסוק מ"ה יאמר כי הם שלש עשרה באשר הם
 שם עיין מ"ג שם, וכן השמיט פה הכותב שם וואל, ולהלן בפסוק י"ח הוא מזכירו כראוי.
 גם מ"ג הרד"ק כי הפי' הזה יביאנו בטורח לאמר כי וי"ו ואניה נוסף, הנה כמו כן נמלא
 למעלה וקנו (ד' ע"ו) ועשר (ה' כ"ד) עיין מ"ג. ובעיקר מלת ושני שגא וְשִׁגִי בשוא במקום
 וְשִׁגִי, הנה שוא זה הוא תמונה ארמית ברבים בספר הזה, וכן בדניאל וְשִׁגִי (ו' י"ט) תמור
 וְשִׁגִי (תהלים קכ"ו ב'). (יד) מחלי, ויחוס אחיו מושי הוא להלן מפסוק כ"ט עד פסוק ל"ב,
 ולדעתי נראה ברור מן הכתוב (להלן כ"ג כ"א וכ"ב) כי לא היו למחלי כ"א שני בניו האחד
 אלעזר (והוא מת בלא בניו) והשני קיש, ואיך יהיה שם בנו לבני! ולכן נראה לי כי מחלי
 זה כתיב שלפניו אינו בן מררי ואחי מושי כ"א מחלי בן מושי הנזכר להלן, ובפרשה כ"ג כ"ג
 ובני מושי מחלי וגו', ומיחסו פה אחרי אבי מררי ולא אחרי אביו מושי (כמו לד"ק להלן
 בפסוק מ"ג בן יחזקאל בן גרשום ושעורו בן יחזקאל בן לבני בן גרשום) ונזה כל היחוסים עולים בקנה
 אחד. (טו) ואלה, כל אלה הנזכרים להלן מפסוק י"ח עד ל"ג העמיד דוד על כלי שיר בית
 ה', ומפני שהפסיק להודיע זמן ומקום, התחיל בפסוק י"ח עוד הפעם ואלה העומדים. על
 ידי, על הנקת השיר והנהגתו, וכן נאמר להלן בני אסף על יד אסף (כ"ה ב') וכן הוא
 תרגום הרומי. ממנוח, אין מ"ס הראשונה על המקום כ"א על הזמן, ור"ל מעת שגא לו

דברי הימים א ו

חרגום אשכנזי נא

בייא דעם געזאנג אונד זאי-
 טענשפיעל, ביו שלמה דען
 טעמפעל דעם עיוניען אין
 ירושלים ערבויעט האטטע.
 אונד זיא דאזעלבסט אנגע-
 שטעללט ווארען נאך איהרער
 ווייזע בייא איהרעם דיענסטע.
 (יח) פאלגענדע אלזא ווארען
 אנגעשטעללט נעכסט איהרען
 זאהנען: פאן דען קינדערן
 דער קהלים וואר הימן דער
 טאנקינסטלער, זאהן דעם
 יואל, זאהן דעם שמואל,
 (יט) זאהן דעם אלקנה, זאהן
 דעם ירוחם, זאהן דעם אליאל,
 זאהן דעם חיה, (כ) זאהן דעם
 צוף, זאהן דעם אלקנה, זאהן
 דעם סחח, זאהן דעם עמשי,
 (כא) זאהן דעם אלקנה, זאהן
 דעם יואל, זאהן דעם עזריה,
 זאהן דעם צפניה, (כב) זאהן
 דעם החח, זאהן דעם אסיר,
 זאהן דעם אביסף, זאהן דעם
 קרח, (כג) זאהן דעם יצהר,
 זאהן דעם קהח, זאהן דעם לוי, זאהן דעם ישראל, (כד) אונד ויין (מחטט) ברודער אסף, דער
 וינע שטעללונג איהם צור רעכטען האטטע. דיעזער אסף וואר איין זאהן דעם ברכיהו,
 זאהן

בְּשִׁיר עַד-בְּנוֹת שְׁלֹמֹה אֶת-בֵּית
 יְהוָה בִּירוּשָׁלַם וַיַּעֲמְדוּ כַּמִּשְׁפָּטָם
 עַל-עֲבוֹדָתָם: (יח) וְאֵלֶּה הָעֹמְדִים
 וּבְנֵיהֶם מִבְּנֵי הַקְּהָלִי הַיְמָן
 הַמְּשׁוֹרֵר בֶּן-יֹאֵל בֶּן-שָׁמוּאֵל:
 (יט) בֶּן-אֶלְקָנָה בֶּן-יְרוּחָם בֶּן-
 אֱלִיאֵל בֶּן-חֹחַ: (כ) בֶּן-צִיִּף בֶּן-
 אֶלְקָנָה בֶּן-מַחַת בֶּן-עַמְשִׁי:
 (כא) בֶּן-אֶלְקָנָה בֶּן-יֹאֵל בֶּן-עֲזַרְיָה
 בֶּן-צְפַנְיָה: (כב) בֶּן-חַחַת בֶּן-אֲסִיר
 בֶּן-אֲבִיסָף בֶּן-קָרַח: (כג) בֶּן-יִצְהָר
 בֶּן-קְהָת בֶּן-לוֹי בֶּן-יִשְׂרָאֵל:
 (כד) וְאֶחָיו אֶסָף הָעֹמֵד עַל-יְמִינוֹ
 אֶסָף בֶּן-בְּרַכְיָהוּ בֶּן-שָׁמְעָא:

צוף קרי

בן

ר ש י

בנישולים: (יו) ויעמדו כמשפטם על עבודתם. כמשפט אשר העמידם דוד: (כד) ואמיו
 אסף העומד על ימיו. של הימן ובניו:

ב א ו ר

הארון מנוח באהל דוד (להלן ט"ז ח') מאז העמיד דוד את הלויים לפני המשכן נגבעון עד
 בנין המקדש, ומ"ם השנית היא בש"ס מפני סמיכותה כמשפט והנפרד קְנוּחָה. (יו) בשיר,
 שיר כולל בתוכו שני מינים, נגינת פה (געזאנג) ונגינת כלי זמר (זמיטענטשפיעל). (יח) ובניהם,
 עם בניהם. המשורר, בשפתותיו ובגלי זמר כמבואר בפרשה ט"ו וב"ה. (יט) בן אלקנה, ראה
 מ"ג בסדר הבנים האלה מכסוק ז' עד כסוק י"ג. (כ) בן אלקנה, בסדר הזה אלקנה ומסת
 ועמשי אבות ובנים המה, וע"פ מה שזכרתי למעלה אמיים היו, ואל יפלא זה בעינינו כי גם
 למעלה (בכסוק ז"ן וחי"ת) הוא מזה אלקנה ואסיר ואביסף בני קרח, נאילו הם אבות
 וחולדות, ודעת הרד"ק אחרת היא בכסוק שלפנינו, עיין מ"ג בכסוק ז'. (כד) ואחיו, ה"ל
 רעהו ודוגמתו אחי יהונתן (ש"ב א' כ"ו) או שאר נשרו כמו בני אחי אהה (בראשית כ"ט ע"ו)
 ונאמר אָחָיו אף כי על אמיים רבים ידבר השוררים לעומתו, אולי מפני שהיא העיקר ובקצת
 העתקות ישנות נראה שהייתה לפניהם מלת אחיו בנקוד הרבים אָחָיו כמו שהוא להלן בכסוק
 כ"ט. על ימינו, על ימין הימן, וכן (בכסוק כ"ט) בני מרני לשמאל הימן.

(כה) בן-מִיכָאֵל בן-בַּעֲשִׂיָה בן-
 מִלְכִיָּה: (כו) בן-אַתְנִי בן-זֶרַח
 בן-עֲדִיָּה: (כז) בן-אִיתָן בן-זֶמָה
 בן-שִׁמְעִי: (כח) בן-יִחַת בן-גֵּרְשֹׁם
 בן-לֹוי: (כט) וּבְנֵי מֶרְרִי אֲחֵיהֶם
 עַל-הַשְּׂמֹאֵל אִיתָן בן-קִישִׁי בן-
 עֲבָדִי בן-מִלֹּךְ: (ל) בן-חֲשִׁבְיָה
 בן-אַמְצִיָּה בן-חֲלִקְיָה: (לא) בן-
 אֲמָצִי בן-בְּנֵי בן-שֹׁמֵר: (לב) בן-
 מַחֲלִי בן-מוֹשֵׁי בן-מֶרְרִי בן-לֹוי:
 (לג) וְאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם נְתוּנִים לְכָל-
 עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן בֵּית-הָאֱלֹהִים:
 (לד) וְאַהֲרֹן וּבְנָיו מִקְטֹרֶת עַל-

זָהוּן דַּעַם שְׁמַעָא, (כה) זָהוּן
 דַּעַם מִיכָאֵל, זָהוּן דַּעַם בַּעֲשִׂיָה,
 זָהוּן דַּעַם מִלְכִיָּה, (כו) זָהוּן
 דַּעַם אַתְנִי, זָהוּן דַּעַם זֶרַח,
 זָהוּן דַּעַם עֲדִיָּה, (כז) זָהוּן
 דַּעַם אִיתָן, זָהוּן דַּעַם זֶמָה,
 זָהוּן דַּעַם שִׁמְעִי, (כח) זָהוּן
 דַּעַם יִחַת, זָהוּן דַּעַם גֵּרְשֹׁם,
 זָהוּן דַּעַם לֹוי, (כט) אוֹנֵד דַּעַם-
 רַעַן בְּרִידְעָר, דִּיא זָהוּנַע דַּעַם
 מֶרְרִי, וועלבע איהרע שטעל-
 לונג צור לינקען (דעם הימן)
 האַטטען, וואַרען: אִיתָן, זָהוּן
 דַּעַם קִישִׁי, זָהוּן דַּעַם עֲבָדִי,
 זָהוּן דַּעַם מִלֹּךְ, (ל) זָהוּן דַּעַם
 חֲשִׁבְיָה, זָהוּן דַּעַם אֲמָצִיָּה,
 זָהוּן דַּעַם חֲלִקְיָה, (לא) זָהוּן
 דַּעַם אֲמָצִי, זָהוּן דַּעַם בְּנֵי,
 זָהוּן דַּעַם שֹׁמֵר, (לב) זָהוּן
 דַּעַם מַחֲלִי, זָהוּן דַּעַם מוֹשֵׁי,
 זָהוּן דַּעַם מֶרְרִי, זָהוּן דַּעַם

לוי. (לג) איהרע ברידער, דיא לויים, וואַרען בעשטימט צו יעדער זאָנסטען אַרבייט אַן
 דער וואָהנונג דעם געטטליכען הויזעס, (לד) אונד אהרן אונד ווינע זאָהנע רייכערטען אויף
 דעם

ר ש י

(כט) ובני מררי אחיהם על השמאל (אחיהם) דוגמת שאמר בלשון אשכנזי גנרדי"ר על השמאל של
 הימן ובניו שהימן ובניו באמלע: (לג) ואחיהם הלויים הנתונים לכל עבודת משכן בית האלהים.
 לשוערים ולהפשיט בדכתיב לקמן (ד"ה ל"ה) והלויים מפשיטין:

ואלה

ב א ו ר

(כו) אחגי, הוא יאתרי למעלה (פ' ו') וכן כל הנמנים מן אחני אשורנית עד לוי נמלאים הם (בפסוק
 ה' ו') בלי חסרון מאומה, אפס זר הוא קחת לעינינו, כי בנני קחת המיוחסים למעלה (ו'
 עד י"ג) בא עד שמואל ושני בניו, ולא הוסיף ביחסם לעבודת המקדש כ"א דור אחד והוא הימן
 בן יואל בן שמואל ופה בנני גרשון באו לפני אתרי (שהוא האחרון ביחס שלמעלה פסוק ה' ו')
 עוד ששה דורות אבות ובנים! האם כל אלה חוננו יחדו וראו זה אח זה? ולדעתי כל זה
 הוא על הדרך שהוכחתי למעלה (פסוק כ') וששה אנשים אלה אינם כלם אבות ובנים כ"א גם
 אחים, ובאו בתבנית אב וכן כמו בני קרח בפסוק ח', גם י"ל בהיפך כי ביחס בני גרשון
 למעלה חסרו אחדים מהם ונשלמו כאן, וזוה ירווח לנו להקל את משאת רוב התולדות אשר
 ביחס בני קרח לעומת בני גרשון כמו שהעירותי בפסוק ז'. (בט) על השמאל, כמו שעמדו
 אסף ובניו לימין הימן (פ' כ"ד) בן נכבו איתן ואחיו לשמאלו, כי לבני קרח משפחת הנהיים
 נתנו היתרון כמשפט, ובני גרשון הנכבד לימינם, ובני מררי הלעיר לשמאלם, וכן הדרך עד
 היום הזה במלכים ולויהם אס הם שלשה, הגדול בימים או במלכות עומד בתוך, השני
 במעלה

דברי הימים א ו

תרגום אשכנזי נב

דעם אלטארע דעם גאנצען אפערס אונד אויף דעם אלטארע דעם רייכער ווערקס, זא (ווערען בעטטימט) צו יע= דער פערר כטונג דעם אללער= הייליגסטען, אונד ישראל צו זיהנען, גאנץ זא, וויא עס פערארדנעטע משה, דער דיענער גאטטעס. (לג) דיע= זעס זינד דיא נאכקאממען דעם אהרן: זיין זאהן אלעזר, דעס= סען זאהן פנחס, דעססען זאהן אבישוע, (לד) דעסען זאהן בקי, דעססען זאהן עזי, דעססען זאהן ז'חיה. (לה) דעס= סען זאהן מריות דעססען זאהן אמריה, דעססען זאהן צדוק אונד דעססען זאהן אחימעץ;

מזבח העולה ועל מזבח הקטרת לכל מלאכת קדש הקדשים ולכפר על ישראל ככל אשר צוה משה עבד האלהים: (לג) ואלה בני אהרן אלעזר בנו פינחס בנו אבישוע בנו: (לד) בקי בנו עזי בנו זרחיה בנו: (לה) מריות בנו אמריה בנו אחיטוב בנו: (לז) צדוק בנו אחימעץ בנו: (לט) ואלה מושבותם לטירותם בגבולם לבני אהרן למשפתת הקהתי כי

להם

(לז) אונד פאלגענדע זינד איהרע וואהנפלעטצע נעכסט איהרען פעסטען שטערטען אין דען בעשטימטען נרענצען; דען זאהנען אהרן'ס פאן דער פאמיליע קהת, (דען זיא טראף

דאז

ר ש י

(לח) ואלה בני אהרן. המקטירין על מזבח העולה ועל מזבח הקטרת: (לח) צדוק בנו אחימעץ בנו, לא משיב כי אם אותם שהיו עד שלמה: (לט) ואלה מושבותם לטירותם בגבולם וגו' עד כי להם היה הגורל. ללוים ולכהנים מנחלת כל ישראל הפילו גורלות על ארץ ישראל וכמה מארץ ישראל יבוא להם ולכהנים וללוים ויבא ליהודה הגורל מתחילה וזהו כי להם היה הגורל בראשונה למת להם אותן עיירות שבתוב באן;

ב א ו ר

צמעה לימינו והשלישי משאלו. (לה) ראה מ"ש ביתם הכהנים בפרשה הקודמת בסוף, ומספר זה מסכים עמו בשמותיו. (לט) ואלה, מפה עד סוף הפרשה הוא מינה מושב ערי הכהנים והלוים, והמה בחובים בשמותם ובשלימות ותורה בספר יהושע פרשה כ"ז מראשיתה עד פסוק מ', עיין שם ואל תעלם עיניך מן דברי אמת הכהנים שם בניאור מאת ידידי הכנס מחרון"מ נ"י. לטירותם, הם ערי חומה כתרנום בנרניהון, וכן תרגום הכהנים אס במצרי' (במדבר י"ג כ') הנפליחין אס בנרניון, ובה מראה כי כרך מירה על מקיס חזק ובבור (ונפלאו ממני דברי הערוך בערך פלח שהביא בי תרגם מבצרו הוא פצחוהי, הלא פלחין הם מקומות פתוחים כתרנום במחנים בפלחין, ופלח הוא בחילוף פתח עיין רש"י סוף פ' קיי טהה) וכן טירה בעברית, ובלשון חכמינו טורין גדולין (סוף ערכין) כי טור יורה דרך כלל על דבר המחזר ומחזק בנה ועוה על מקומו למען כל יפרד בן נקראו מסדרות אבנים הסובות יחד טורים (שמות כ"ח י"ז) וקרוב לעיין זה גם מה שנאמר וטור סביב בהם וגו' מחמת הטיירות סביב (יחזקאל מ"ו כ"ד) וכן בארמי הוראת טור על הר בידוע, מכני חזקו וחקפו בגד כל אויב ונגד משברי הזמן וגליו אשר עליו יעבורו, ומה האחרון באה מלח טירה על המצורים, אס מכני חזקס או מפני שהם בנוים לרוב על הרים, גם יתכן לאמר כי נקראה העיר הבנויה עיר על היותה נטו רה ושמורה מפחד אויב ומאמוני, ונתקדון הנו"ן כמו טר ית וכתא

דאן ערשטע לאָאז (מ) דיעזען
גאב מאן חברון אים לאַנדע
יהודה, אונד דיא פֿריוען בע-
צירקספלעטצע אין זיינער אומ-
געבונג; (מא) אַבער דאן פֿעלד
דער שטאָרט נעבסט איהרען
דערפֿערן האַטטע מאן געגע-
בען דעם כלב, זאָהן רעם יפונה;
(מב) אונד פֿערנער גאב מאן דען
זאָהנען דעם אהרן דיא פֿריוא-
שטערטע חברון, לבנה אונד
זיינע בעצירקספלעטצע אונד
יתיר, אשחמוע אונד זיינע בע-
צירקספלעטצע, (מג) אונד
חילן מיט זיינן בעצירקספלעט-
צען, דביר מיט זיינען בע-
צירקספלעטצען, (מד) עשן מיט
זיינען בעצירקספלעטצען אונד
בית שמש מיט זיינען בעצירקס-
פלעטצען; (מה) אונד פֿאָם
שטאַממע בנימין: גבע מיט זיי-
נען בעצירקספלעטצען, עלמח
מיט זיינען בעצירקספלעטצען
אונד ענתות מיט זיינען בע-
צירקספלעטצען. איהרע זעמט-
ליבֿען

לָהֶם הָיָה הַגּוֹרֵל: (מ) וַיִּתְּנוּ לָהֶם
אֶת־חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וְאֶת־
מִגְרָשֵׁיהָ סְבִיבֹתֶיהָ: (מא) וְאֶת־
שֹׁדֵה הָעִיר וְאֶת־חֲצָרֶיהָ נָתְּנוּ
לְכָל־בֶּן־יִפְנָה: (מב) וּלְבָנֵי אֶהֱרֹן
נָתְּנוּ אֶת־עָרֵי הַמִּקְדָּשׁ אֶת־
חֶבְרוֹן וְאֶת־לְבָנָה וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ
וְאֶת־יֵתֵר וְאֶת־אֲשֶׁחַמֹּעַ וְאֶת־
מִגְרָשֵׁיהָ: (מג) וְאֶת־חֵילָן וְאֶת־
מִגְרָשֵׁיהָ אֶת־דְּבִיר וְאֶת־
מִגְרָשֵׁיהָ: (מד) וְאֶת־עֵשָׁן וְאֶת־
מִגְרָשֵׁיהָ וְאֶת־בֵּית שֶׁמֶשׁ וְאֶת־
מִגְרָשֵׁיהָ: (מה) וּמַמְטָה בְּנֵימִן
אֶת־גִּבְעָה וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ וְאֶת־
עֵלְמָת וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ וְאֶת־
עֲנָתוֹת וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ כָּל־עָרֵיהֶם

שלש

ר ש י

(מא) נתנו לכלב. כי משה נתן לו: (מה) וממטה בנימין את גבע. כי הגורל נפל לבנימין לתת (לו) אלנו
העירות

ב א ו ר

דאזינא נהרגום שמור את חדש האביב (דברים ע"ז א'). (מב) ולבני אהרן, מפני שהכסיק
נתינת שדה חברון ומלריה לכלב, במל עוד הסעם: ולבני אהרן נתנו את ערי המקלט את
חברון וגו' וכן הוא ביהושע. (מג) חילן, החי"ת נחיר"ק והלמ"ד בלירי, וניהושע חילן בשני
חולם. (מד) עשן, וביהושע עין, ואל יהיה זאת לעינינו כעשן לעין, כי כבר העירותי פעמי'
שונים על דמיון החמונה אשר בין היו"ד והש"ן בכתב לבונאה, ועל קלות החילוף אשר ביניהם,
והנה אמרי עשן או עין באה בס' יהושע עוד עיר בשם יִשָּׁה אשר איננה לפנינו בספר ד"הי
וכן נשמטה' בפסוק הבא עיר גבע ון הנחונה בס' יהושע. ואין ספק כי גם סופרנו ידע
משיהם (כי בסוף כתוב מ"ה הוא מונה כל עריהם שלש עשרה עיר ומו בס' יהושע ובחסרון
שני הערים לא יהיו כי אם עשתי עשרה עיר) אך השמיטס מפני שנכללו בתוך הערים האמרי',
ולד"ק בחובים היו בראשונה ונפלו בידי המעתיקים וזה דבר השמטה. (מה) גבע, סופר ד"הי
העמיד גבע אחת ולשנים כוון, לגבעון ולגבע, ובס' יהושע נזכרו שניהם בשמותם. אמנם
במספרם נחשבו גם בספרנו לשנים כמבואר בסוף כסוק זה. עלמח, וביהושע עלמון, עיין
מ"מ

שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה עִיר בְּמִשְׁפַּחֹתֵיהֶם
 (מו) וְלִבְנֵי קֵהַת הַנּוֹתְרִים
 מִמִּשְׁפַּחַת הַמַּטֵּה מִמְחֻצֵי תַמָּתָה
 חֲצֵי מִנְשֵׁה בְּגוֹרֵל עָרִים עֶשֶׂר:
 (מז) וְלִבְנֵי גְרִשׁוֹם לְמִשְׁפַּחֹתָם
 מִמַּטֵּה יִשְׁשָׁכָר וּמִמַּטֵּה אֲשֵׁר
 וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וּמִמַּטֵּה מְנַשֶּׁה
 בְּבֶשֶׁן עָרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה:
 (מח) לִבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחֹתָם
 מִמַּטֵּה רָאוּבֵן וּמִמַּטֵּה גָד
 וּמִמַּטֵּה זְבֻלֹן בְּגוֹרֵל עָרִים שְׁתַּיִם
 עֶשְׂרֵה: (מט) וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 קְלוּיִם אֶת־הָעָרִים וְאֶת־

ליבען שטעדטע ווארען דרייא-
 צעהן נאך איהרען פאמיליען,
 (מו) אונד דען זאנהען קהת,
 דיא נאך איבריג ווארען פאן
 דען פאמיליען דעם שטאמ-
 מעס (בעטטיאטע אין) פאן דער
 שטאממעס: העלפטע (דער
 העלפטע מנשה'ס נעהמליך)
 דורך דאן לאאז צעהן שטעד-
 טע; (מז) אונד דען זאנהען
 דעם גרשום נאך איהרען פאמיל-
 ליען: פאם שטאממע יששכר
 אונד פאם שטאממע אשר
 אונד פאם שטאממע נפתלי
 אונד פאם שטאממע מנשה אין
 בשן דרייצעהן שטעדטע.
 (מח) דען זאנהען דעם מררי נאך
 איהרען פאמיליען: פאם
 שטאממע ראובן אונד פאם
 שטאממע גד אונד פאם שטאמ-
 מע זבולן נאך מאן דורך דאן
 לאאז צוועלף שטעדטע.

מגרשיהם

(מט) דען לויים נאבען דיא קינדער ישראל אלוא דיא געדאכטען שטעדטע אונד דערען בע-

צירקס

ר ש י

העירות: (מו) ולבני קהת הנותרים. כי הכהנים ילאו מקהת וכבר אמרו מה שנתנו לכהנים בני קהת ולבני קהת הנותרים ממשפחת המטה של לוי: ממחלית מטה חלי מנשה בגורל ערים עשר.

ב א ו ר

מ"ש למעלה ב' י"א בחילוף סימני הוקנה אל ו' י'. שלש עשרה, כי גבע עומד במקום
 שנים, וי"א (יהושע ב"א ט"ז) נכללת בספרנו במגרשי עיר עשן או בית שמש, ולזה הם בכללם
 שלש עשרה אף כי בפרטם לא נזכרו בשמות רק עשתי עשרה. (מו) ממשפחת המטה, ביהושע
 פרשה ב"א פסוק ה' נחוב, ולבני קהת הנותרים ממשפחת מטה אשרים וממטה דן ומחצית
 מטה מנשה בגורל ערים עשר. אמנם סופרנו לא רשם כלל את הערים מנחלת דן (הזכרים
 ביהושע שם פסוק ב"ג וב"ד במספר ארבע) כי אלתקא וגבתון (שם י"ג) אין להם זכרון בספרנו
 ואילו גת רמון (שם כ"ד) נאמרו פה בחוך ערי אשרים ולא נותר לו להזכיר כ"א ערי אשרים
 וערי חלי מטה מנשה, ולשני אלה בוון באמרו ממשפחת המטה (מטה אשרים הידוע
 מפסוק ב"ב) ממחלית מטה מנשה (והם נזכרו בפסוק כ"ה). וכל המפרשים פירשו ממשפחת
 המטה הכתוב בזה על בני קהת, ואחזתי בדרבנא בתרגומי להקל על התלמידים, אבל בהשוות
 הכתובים של יהושע ושל ספרנו יראה ברור כמ"ש. עשר, בפרטם אינם כי אם שמונה (פסוק
 כ"א—כ"ה) כי נשמטו אלתקא וגבתון (יהושע ב"א כ"ג), אך בכללם לא נטה סופרנו מדרכו
 להשוות מנינו עם המנין בספר יהושע, ואמר ערים עשר, כי אם גם לא ישנו בחוך הערים
 הנשמטים, עכ"פ נקראו אחותם ע"פ ה'. ממחציה, ממחלית מטה והוא חלי מנשה, גם
 יתכן שחלק חלי מנשה בעלמו לשני חלקים, ולקחו בני קהת במחלית חלי מנשה האסת.

צירקספלעטצע, (ג) אונד (דען) פריעסטערן) גאבען זיא דורך דאז לאזאז פאם שטאממע דער זאגענע יהודה'ס אונד פאם שטאממע דער זאגענע שמעון'ס אונד פאם שטאממע דער זאגענע נע בני מין'ס יענע שטערטע, דיא מאן בערייטס מיט איהרען גא: מען בענאנט האט. (גא) דיא איבריגען פאמיליען דער זאגענע נע דעס קהת האטטען איהרע גרענצשטערטע פאם שטאמ: מע אפרים, (גב) אונד זיא גא: בען איהנען דיא פריישטערטע זכם אונד זיינע בעצירקס: פלעטצע אים גבירגע אפרים'ס אונד גור מיט זיינען בעצירקס: פלעטצען, (גג) יקמעם מיט זיינען בעצירקספלעטצען, ביח הורון מיט זיינען בעצירקס: פלעטצען, (גד) אונד אילון מיט זיינען בעצירקספלעטצען אונד גת רמון מיט זיינען בעצירקס:

מגדשיהם: (כ) ויהתנו בגזרל ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון וממטה בני בנימן את הערים האלה אשר יקראו אתהם בשמות: (כא) וממשפחות בני קהת ויהי ערי גבולם ממטה אפרים: (כב) ויהתנו להם את ערי המקלט את שכם ואת מגדשיה בהר אפרים ואת גזר ואת מגדשיה: (כג) ואת יקמעם ואת מגדשיה ואת בית הורון ואת מגדשיה: (כד) ואת אילון ואת מגדשיה ואת גת רמון ואת

מגדשיה

ד ש י

ולחצי שנת המנשה נפל הגורל ליתן לבני קהת פלוים ערים עשר: (ג) ויהנו בגורל ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון. אע"פ שלא הזכיר שמעון בנתינתן הוא נתן חלקו מאה שנתן לו יהודה וגם יהודה חינו נזכר למעלה בעיק' הגמילה וכל מה שזכיר למעלה מויתנו להם את חכרון עד וממטה בנימן הכל נתנו בני יהודה ובני שמעון ולפי שלא הזכירו למעלה מזכירו עתה כאן: אשר יקראו אתהם בשמות. כלומר אשר קראנו אותם בשמות למעלה לפי שהיה בנימן חנר עמהם לבני אהרן מזכירו אף על פי שהזכירו כבר: (גא) וממשפחות בני קהת ויהי ערי

ב א ו ר

(ג) יקראו, קראו בשמותם למעלה (פסוק מ'—מ"ה) ואל יקראו עתיד במקום עבר כמנהגו לפעמים. (נג) יקמעם, ביהושע שמו קנזים. (נד) אילון, בספרנו אילון וגת רמון יחסנו גם הם לנחלת אפרים, ונס' יהושע נמנו שני אלה, ועוד שני ערים עמהם אלהקא וגבחוון לנחלת גד (ראה מ"ג בפסוק מ"ו) ובאמת כל טעם הדבר נכון מאד, כי בשופטים (י"ח א') נאמר כי היה שנת הדני מנקה לו נחלה יען לא נכלם לו עד היום ההוא נחלה בתוך שבעי ישראל, ומזה נראה כי אס גם חלק להם יהושע הערים הנזכרים לא יכלו להורישם, ובמקום אחר (גס א' ל"ד) כתוב וילחכו האמורי את בני דן ההרה, כי לא נתנו לרדת לעמק, ויאל האמורי לשבת בהר חרם באילון ובזעלבים, ומכנז יד בית יוסף ויהיו למס, לרף לך את שני הכתובים האלה יחד, ומראה כי לא יכול דן להוריש את האמורי מן הערים הנועדים לו, ולא נאחו בתוכם כלל, אך בני יוסף (והם בני אפרים השוכנים בלפון דן) כנאו אותם באילון וכו', ולזה נחשב פה בספרנו אילון, ועמו גת רמון (אשר אולי משפט אחד היה לה עם אילון) לחלק

דברי הימים א ו

הרגום אשכנוי נד

מגִּרְשִׁיָּה: (נב) וּמִמְחֻצֵי מִטָּה
מִנִּשְׂאָה אֶת־עֵנֶר וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה
וְאֶת־בִּלְעָם וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה
לְמִשְׁפַּחַת לְבָנֵי־קָהַת הַנּוֹתָרִים:
(נו) לְבָנֵי גֵרְשׁוֹם מִמִּשְׁפַּחַת הַצִּי
מִטָּה מִנִּשְׂאָה אֶת־גּוֹכֵן בְּבֶשֶׁן וְאֶת־
מִגְרָשִׁיָּה וְאֶת־עֲשֵׂהְרוֹת וְאֶת־
מִגְרָשִׁיָּה: (נז) וּמִמִּטָּה יִשָּׁשְׂכָר
אֶת־קִדְשׁ וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה אֶת־
דְּבָרָת וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה: (נח) וְאֶת־
רְאֵמוֹת וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה וְאֶת־עֲנָם
וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה: (נט) וּמִמִּטָּה
אֲשֶׁר אֶת־מִשְׁלַל וְאֶת־מִגְרָשִׁיָּה

פלעטצען, (נב) אונד פֿאן דער
העל פֿטע דעם שטאממעס
מנשה: ענר מיט זיינען בע-
צירקספלעטצען אונד בלעם
מיט זיינען בעצירקספלעטצען;
דיעס געהארטע פֿיר דיא פֿא-
מיליען דער זאהנערעם קהת,
דיא נאך איבריג ווארען. (נו) דען
זאהנען דעם גרשום נאכ מאן
פֿאן דער פֿאמיליע דעם (נז)
דערן) האלבען שטאממעס
מנשה גולן אין בשן מיט זיי-
נען בעצירקספלעטצען אונד
עשהרות מיט זיינען בעצירקס-
פלעטצען, (נח) אונד פֿאם
שטאממע יששכר, קדש מיט
זיינען בעצירקספלעטצען, דברת
מיט זיינען בעצירקספלעטצען,
(נח) ראמות מיט זיינען בע-
צירקספלעטצען, אונד ענם
מיט זיינען בעצירקספלעט-

צען. (נט) אונד פֿאם שטאממע אשר, משל מיט זיינען בעצירקספלעטצען

ר ש י

ערי וגו'. אע"פ שנתנו להם חלי שנת מנשה נתנו להם גם אפרים ע"פ הגורל: (נח) וממחצית
מטה מנשה. עד חלי מנשה שנעבר הירדן שנארץ ישראל: למשפחת לבני קהת הנותרים,
הם הלויים ופתרון הכל נתנו אפרים ומנשה לאותו הנותר שאמר למעלה ולבני קהת הנותרים
ממשפחת המטה: (נו) לבני גרשום ממשפחת חלי מטה מנשה. אף על פי שנתנו לבני קהת

ב א ו ר

לחלק אפרים, ואלתקא וגנתון אשר לא נכנסו (ע' מ"א ט"ו כ"ז) נשמטו כלל. (נה) ענר,
ביהושע תענוך ונקלת ספרים תענוך נקו"ף, ומפני הדמיון ביהושע (י"ב כ"א) ובסופטים (א'
כ"ז) נראה הראשון יותר נכון, וכן הוא בפרשה הנאה פסוק כ"ט. בלעם, ביהושע גת רמון שמה, ומפני
הזרות קלת להיות שני ערים ללוים בשם אחד (האחת נזכרה בכתוב הקודם) נראה נוסחת ספרנו
יותר נכונה. עשחרוח, ביהושע עשחרה, ונחלק הרצים ביחיד כמו למעלה חזר סוסים (ד' ל"א)
חמור חזר סוסה (יהושע י"ט ה'). (נו) קדש, ביהושע קשיון, ואולי נקראה כזה להבדילה
מן אשר הערים אשר שמה קדש, כמו קדש בנחלת יהודה (יהושע ט"ו כ"ג) וכן קדש בנפתלי
(סופטים ד' ו') והיא קדש בגליל הנזכרת למטה בפסוק ס"א. (נה) ראמות, ביהושע ירמות
והיו"ד נוסף שם כמו יבניה ובניהו (למעלה ג' ט"ז) והאל"ף נוספה פה אחרי הרי"ש ע"ד וקאם
שאין (הושע י' י"ד). ענם, ושם תמורתה עין גנים, ולדעתי לא נחלפו אשה ברעותה כמו
שהוא תמיד מאחרי אידענו כי ענם ועין גנים שני ערים סמוכים המה, וזכורים גם בספר
יהושע (ט"ו ל"ד) עין גבים ועינם, אמנם הנראה היות במחוז אחד שני ערים אלה, ועליהם
התייחסו כל החכרים אשר שם, כעם אחרי העיר האחת ופעם אחרי השנית. (נט) משל,
ביהושע קישאל, והוא חילוף מנעל וחילוף הוראה כאחד, כי המשל הוא דמיון מושאל לביאור

אונד עכרון מיט זיינען בע-
 צירקספלעטצען, (ס) אונד
 חוקק מיט זיינען בעצירקס-
 פלעטצען אונד רחוב מיט
 זיינען בעצירקס - פלעטצען,
 (סא) אונד פֿאָם שטאַממע
 נפתלי, קדש אין גליל (גמלינעם)
 מיט זיינען בעצירקספלעטצען,
 דאן חמון מיט זיינען בעצירקס-
 פלעטצען אונד קריתים מיט
 זיינען בעצירקספלעטצען.
 (סב) דען נאָך איבריגען זאָהנען
 דעם מררי וואורדע געגעכען
 פֿאָם שטאַממע זבולון רמונו
 מיט זיינען בעצירקספלעטצען
 אונד חביר מיט זיינען בע-
 צירקספלעטצען, (סג) אונד
 יענוויטס דעם ירדן בייא ירחו,
 צור מאַרגענוויטע דעסועלבען,
 פֿאָם שטאַממע ראובן: כצר
 אין דער וויסטע מיט זיינען בע-
 צירקספלעטצען אונד יהצה
 מיט זיינען בעצירקספלעטצען,
 (סד) אונד קדמות מיט זיינען בע-
 צירקספלעטצען אונד מיפעת

וְאֶת־עֲבֶדֶן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ:
 (ס) וְאֶת־חֹקֵק וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ
 וְאֶת־רְחֹב וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ:
 (סא) וּמִמֶּנּוּ נִפְתָּלִי אֶת־קִדְשׁ
 בְּגִלְיָל וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ וְאֶת־חֲמוֹן
 וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ וְאֶת־קְרִיתִים
 וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ: (סב) לְבְנֵי מֵרָרִי
 הַנּוֹתָרִים מִמֶּנּוּ זְבֻלֹן אֶת־
 רְמוֹנוֹ וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ אֶת־תְּבוֹר
 וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ: (סג) וּמֵעֶבֶר לִירְדֵן
 יִרְחֹו לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן
 אֶת־כֶּצֶר בְּמִדְבַּר וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ
 וְאֶת־יְהֻצָּה וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ:
 (סד) וְאֶת־קְדֻמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ
 וְאֶת־מִיפְעֵת וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶּ:
 (סה) וּמִמֶּנּוּ גַד אֶת־רְאֵמוֹת

מיט זיינען בעצירקספלעטצען, (סה) אונד פֿאָם שטאַממע גד וואורדע געגעכען רמות אין

ר ש י

ע"פ הגורל נפל גם להם הגורל לתת כמו כן לגרשם: (סב) לבני מררי הנותרים ממטה זבולן. כלומר שלא הגיע להם אומם שמים עשרה עיירות שנחנו להם ראובן וגד וזבולן וזהו הנותרים ממטה זבולן מחלק זבולן נחנו לבני מררי הנותרים:

ב א ו ר

דבר זה. (ס) חוקק, ביהושע חלקת, ובאמת גם שם (י"ט ל"ג) נראה כי שמה העיקרי הוא חוקק. (סא) חמון, ביהושע חמת דאר, ולדעתי הוראתם אחת כי חמון מקור שמה נעבודת הזמנים (ויקרא כ"ו ל') והם חמונות פכילי השמש, וכן חמת דור, כי דור הוראתו בארמי על אור האש, ומזה אש ועלים (ישעי' ל' י"ג), [כי דוחק לנוון מדורתה על מערכת העלים כדעת החכם געועניוט מאחרי שנכתב אחריו אש ועלים] ויהי דור מואר לחמות ולכן מלאנו חמות גם בלי תוספת מלת דור (יהושע י"ט ל"ה) - קריתים, ביהושע קרתן. (סב) מררי, בספרנו ערי בני מררי ממטה זבולן הם רמונו ותבור, וביהושע (כ"א ל"ד) יקנעם וקרתה ודמנה ונהלל, והנה לא מלאנו בכל ספרי הקדש עיר בשם חבור כ"א הר, ולזה נראה לי כי יקנעם וקרתה ונהלל היו שוננים בלד הר חבור ולזה כוללם בשם כולל חבור, אך דמנה הוא בחילוף דל"ת ורי"ש אחת עם רמונו, כמו למעלה בפרשה א' וודנים וודונים, ריפת דיפת ועוד כמוהם. (סג) ראובן, בספרים רבים מספר יהושע לא נזכרו ערי ראובן אלה,

דברי הימים א ו ז

חרגום אשכנזי נה

בגלעד ואת מגרשיה ואת-
מהנים ואת מגרשיה: (סו) ואת-
השבון ואת מגרשיה ואת יעזר
ואת מגרשיה:

גלעד מיט זיינען בעצירקס-
פלעטצען אונד מהנים מיט זיי
נען בעצירקספלעטצן. (סו) אונד
חשבון מיט זיינען בעצירקס-
פלעטצען אונד יעזר מיט זיי
נען בעצירקספלעטצען.

ז (א) ולבני יששכר תולע ופואה
ישיב ושמרון ארבעה: (ב) ובני

ז (א) דיא ואהנעדעס יששכר
ווארען: תולע אונד פואה,
ישוב אונד שמרון, אלוף פיער.
(ב) דיא ואהנעדעס חולע ווא-

ישוב קרי ר ש י חולע

רען

ז (א) ולבני יששכר תולע ופואה ישוב ושמרון. בחומש כתיב (בראשית מ"ו) ויב יוב היה שמו
ולפי שנתיישבו ללמוד תורה דכתיב (לקמן י"ב) מבני יששכר יודעי בינה לעתים לכך
זכה ונקרא ישוב: (ב) ובני חולע. מספרם בימי דוד עשרים וארבע אלף ואש מאות כל אלה בני

ב א ו ר

ועיין מ"ש ידידי מהרו"מ בניאורו (כ"א ל"ו). (סו) יעזר, ציר"ד שלא כמשפט, וביהושע
אינו, והנה שם בפסוק מ"א הוא אומר: כל ערי הלויים ערים ארבעים ושמונה, ופה לא
ספרם יחד מפני חסרון ארזים מהם (כמו שהעירותי בסדר הכתובים) ואולי חרבו החסרים
בימי סופר ד"ה וע"כ לא מנאס.

ז (א) ולבני, למ"ד לבני הוא למ"ד הכללי, הנא לפני סך כולל או לאחריו, ואף אם הוא
שלא לצורך כלל עיין למעלה ג' ב'. ובענין מספר השבטים המנויים פה אחרי שנת לוי
אעתיק לך את דברי הרד"ק ז"ל ואסגור את הערותי על אמרוי היקרים, וז"ל: למעלה החל
לספר ביחס השבטים [ר"ל יחס יהודה בפרשה ב' ג' וקל"ד ויחס שמעון ד' כ"ה (והוא
נמנה אחרי יהודה כי היו עריו בתוך חלק יהודה) ואח"כ יחס ראובן וגד ומלי מנשה בפרשה
ה'] והפסיק בלוי וספר יחסו ומושבנותו בעריהם, ועתה חזר ליחס השבטים ומספרם כאשר
נמנו בימי דוד מלך ישראל [והם בסדרה יששכר (ובנימין לר"ק) נפתלי, מנשה, אפרים, אשר
ובנימין] ומה שהניח מהם שלא זכר [כגון זבולן ודן שלא זכרו כלל] הנה זכר אותם עם
האחרים בסיפור נואם אל דוד חברונה (פרשה י"ב) ויחס דן ובניו לא זכר [ר"ל אף שזכרו
שם בפסוק ל"ה במספר כללי, הנה לא נא יחסם בפרטות בספר הזה, וכן בני זבולן החסרים
פה זכרו שם פסוק ל"ג בכלל, אך לא נא יחסם הפרטי בשום מקום] וי"א כי חושים בני אשר
(ז' י"ב) שזכר סמוך לבני נפתלי הוא רמז לחושים בן דן (בראשית מ"ו כ"ג) ומנפתלי לא
זכר יחסו כ"א בנו לבד (פרשה שלפניו י"ג) ואולי לא מלא יחסם בתוב ולא נאמר בקבלה
ומה שהניח מן היחסים כלל באמרו בסוף (ע' א') וכל ישראל התיחשו הנם כתובים על ספר
מלכי ישראל עכ"ל. והנה נמצאו עוד מלבד זה כי קיכר לפעמים במאוד, כמו שלא הזכיר
משנת נפתלי כי אם בניו הנאמרים בתורה לא זולת, וכל זה יבואר לך היטב עפ"מ שאמרו
בסוף מגלת ירושלמי עיין להלן ברש"י סוף פסוק י"ג כי הוא העתיקו, ואין צורך לשנות
הדברים. ישוב, כתב בפירש"י ו"ל בחומש כתב יוב יוב הוא שמו וכו' עיי"ש, והנה בפרשת
פנחס (כ"ו כ"ד) שמו הוא ישוב כמו פה, והוא כוון לפרשת ויגש (מ"ו י"ג) כי שם יוב שמו
בחסרון השי"ן. וכבר העירותי בכמה מקומות בניאורי על הדמיון אשר נתמונת היו"ד והשי"ן
בכתב לבוגאה הנושא (והוא עלם כתב העברי ולא כתב אשורי) ומהו נחהוהוה חילוף יוב וישוב
וכן למעלה חילוף יואל ושאול (למעלה ו' י') חילוף עין ועשן (שם שם מ"ד) ומבלעדי
זאת הנה לא זכר בעיניו שי"ן נוסף על עלם השורש, כמו שקן שרשו קן, שרן משרש רן
(לדעת האברבנאל בפ' שמיני) ובלשון חז"ל שחרר מן חרר, שעבד מן עבד וכדומה, וכמו
ק כתבתי למעלה ב' מ"ט היות השי"ן סימן המשקל בשלש פלגש, ואינו מן המרובעים
עיי"ש

תולע עזי ורפיה ויריאל ויחמי
 ויבשם ושמואל ראשים לבית
 אבותם לתולע גבורי חיל
 לתלדותם מספרם בימי דויד
 עשרים ושנים אלף ושש מאות:
 (ג) ובני עזי יזרחיה ובני יזרחיה
 מיכאל ועבדיה ויואל ישיה
 חמשה ראשים כדם: (ד) ועליהם
 לתלדותם לבית אבותם גדודי
 צבא מלחמה שלשים וששה
 אלף כיהרבו נשים ובנים:
 (ה) ואתיהם לכל משפחות
 יששכר גבורי חילים שמונים
 ושבעה אלף התיחשם לכל:

רען: עזי רפיה יריאל יחמי
 יבשם אונד שמואל, אבער
 היפטער איהרעם שטאמם
 היוזעם חולע, טאפערע מענ
 נער אין איהרעם געשלעכטע.
 דערען צאהל וואר צור צייט
 דוד'ס: צוויי אונד צוואנ
 ציג טויזענד אונד זעכס הונ
 דערט. (ג) דיא נאכקאמ
 מענשאפט דעם עזי וואר:
 יזרחיה, דיא זאהנע דעם
 יזרחיה: מיכאל עבדיה אונד
 יואל (נעכסט) ישיה, צוואנ
 מען פינף אבערהייפטער.
 (ד) אונטער איהנען (שטאנ
 דען) פאן דען געשלעכטערן
 איהרעם שטאממהיוזעם אין
 שארען פיר דאס קריעגס
 העער: זעכס אונד דרייסיג
 טויזענד מאן; דיעזע ווארען
 צאהלרייך אן ווייבערן אונד
 קינדערן. (ה) איהרע ברי

בנימן
 דער פאן דען זאנסטיגען פאמיליען דעם יששכר, האטטען אן טאפערן מאננערן:
 זעבען אונד אכטציג טויזענד, איהרע געשלעכטספערצייכנונג אינאנגעוואמכט, איזט
 בנימן

ר ש י

תולע לבד מבני עזי: (ג) ובני עזי גגו' (ד) שלשים ושש אלף כי הרבו נשים וננים. וכל אלה
 היו לבד מאיחן עשרים ושנים אלף ושש מאות של בני תולע: (ה) ואחיהם לכל משפחות
 בין בני תולע בין בני עזי בין כל גבורי החילים של דוד שמונה ושנים אלף: התיחשם לכל.

ב א ו ר

עיי"ש, ומה שמלאו חז"ל ביוב וישוב מקום לדרוש עיין כרש"י. (ב) להולע, נמשך למעלה,
 ושעורו לבית אבותם לתולע, וכן תעיד הנגינה ונכפל יחס הלמ"ד במשפט הכלל לפני הפרט,
 ועיין מ"ש במשפט זה להלן י"זכ"א. מספרם, ר"ל מספר בני תולע (ו) לתי הכנור עזי שתיחש
 מרוב בניו בספוק הנא בפ"ע) עלה בימי דוד לעשרים ושנים אלף וכו'. (ג) ישיה, חסר וי"ו
 ושיעורו וישיה, כי לו יואל ישיה שם אחד, לא יכוון מספר חמשה הנאמר בסוף הפסוק.
 חמישה, ר"ל ארבעת הבנים, ואניהם זרחיה הוא הראש החמישי בחמשה ראשים אשר למשפחת
 תולע. ראה דוגמת זה גם למעלה ג' כ"ג. (ד) ועליהם, הכוונה ואליהם התיחשו עוד
 גדולי צבא מלחמה וכו' ויהיה ועליהם כמו ועליו מטה מנשה (נמדבר א' ב'). שלשים
 וששה אלף, הם מספר בני עזי בכור תולע, ואחיו בכור ספרם יחד בכחונ ב'. בי, אינו
 לטעם כ"א להמאן הסיפור, והרבה דוגמתו ד"מ דה"ב י"ג עיי"ש. (ה) ואחיהם, ר"ל
 משאר בני יששכר אחי תולע שהם פואה ישוב ושמרון, ולכן אמר עתה לכל משפחות יששכר,
 ובכירש"י תמכא דעת אחרת מזה. התיחשם, הולדתם מולדתם וסיפורם, וכבר נא פירוש
 במלה הזאת למעלה (ד' ל"ג) ובעברית הנקיה יאמר תמור מתיחש החילד (נמדבר א' י"ט).

דברי הימים א ו

תרגום אשכנזי נו

(ו) בְּנֵימֹן בָּלַע וּבְכָר וַיְדִיעַ אֱלֹהִים
 שְׁלֹשָׁה: (ז) וּבְנֵי בָלַע אֶצְבוֹן וְעֹזִי
 וְעֹזִיאל וִירִימוֹת וְעִירֵי הַמְּשָׁה
 רֵאשֵׁי בֵּית אָבוֹת גְּבוּרֵי חַיִּים
 וְהַתִּיחָשׁם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אָלֶף
 וּשְׁלֹשִׁים וְאַרְבָּעָה: (ח) וּבְנֵי בָכָר
 זְמִירָה וְיֹועֵשׁוּא וְאַלְיָעֵזֶר וְאַלְיָעִינִי
 וְעִמְרֵי וִירִימוֹת וְאַבְיָה וְעִנְתוֹת
 וְעֶלְמָת כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי בָכָר:
 (ט) וְהַתִּיחָשׁם קְתֻלְדוֹתָם רֵאשֵׁי

(ו) בנימן, בלע, בכר, בן
 ודיעאל, אלוא דרייא. (ז) דיא
 זאהנע דעם בלע: אצבון עוז
 עזיאל וירימות אונד עירי,
 צוואמען פֿינף הייפטער איה.
 רעם שטאממהויזעם, טאפעע
 רע כאַננער, אונד איהרע
 צאהל פֿערצייבֿונג וואַר: צווייא
 אונד צוואַנציג טויווענד אונד
 פֿיער אונד דרייסיג. (ח) דיא
 זאהנע דעם בכר: זמירען
 זמירה, יועש, אליעזר,
 אלועיני, עמרי, ירמות,
 אביה, ענתות אונד עלמת,
 אללע דייעזע וונד זאהנע דעם
 בכר. (ט) אונד דיא פֿער,
 צוֿיבֿונג נאָך איהרען גע

ביח

ר ש י

פתרון לכל היחוס שלהם: (ו) בנימן בלע ובכר ודיעאל. זה שקורא בספר הישר אשנל

ב א ו ר

לכר, שיעורו הכל יחליו, ומלת לכל דוגמת מאמר הגרמני (וזן חלועק). (ו) בנימן, לדעת
 רוב המפרשים הוא בנימן בן יעקב והבנים בניו, ולא מנה פה רק שלשה בנים בלע ובכר
 ודיעאל (תמור אשנל) והנשארים נאמטוי והנה בסדרויגש באו במספר עשרה בלע ובכר ואשנל
 גדא ונעמן אחי וראש מִשֵׁי וְחָפִים וְאַרְד־. אך בסדר פנחס לא נמנו לכני בנימן רק חמשה
 מהם בלע ואשנל ואחרים (עפ"י ספר הישר קרא בנימן לבנו אחי על שם יוסף אחי, ועפ"י
 י"ל כי אחרי שמעו שנתגדל ונתרומם קראו אחי רם) ושפופס (הוא מופיס בחילוף מ"ס ושי"ן
 שהנחתי בפסוק א' ובכפל ע"הפ כמו יפסיה) ומופס (הוא מופיס) [ונחטרו מהם בכר וגרא
 וראש, ונצחן וארד הם שני בני בלע בן בנימן ולא בני בנימן בעלמון] וחמשה אלה בא בשניו
 לשון גם להלן ראש פרשה ח"ת ביחס בני בנימן בלע ואשנל ואחרת (הוא אחירם בפילת היו"ד
 ובהשטת רבוע התחוקן של ה) ונוקה (אולי בשווי ההוראה עם חושב כי ה ח ו פ ף כלל דבר הוא
 יוצא תחתיו) ורפה [תמור שפופס, כמו ששן עלמותיו (איוב ל"ג ב"א) שיעורו רשו עלמותיו
 ודלו בנשרם] וכן נזכרו שם בני בלע ארד (אדר בחילוף בנש ובשג וכן נקרא בפנחס מוסיס
 בן דן שוחם) ונעמן כמו בפרשת פנחס, ופה נוספו להם עוד בנים אחרים, ועכ"פ ילא
 לנו מן ההסכמה הזאת הנמלאת בין סדר פנחס ובין ראש פרשה ח' כי היא הנוכחה וכי אין
 בנימן בכתוב שלפניו בן יעקב כי אם אחד מאלהא זנוקן (אשר חקר יחס כלל בפרשיות אלה)
 וכל הנאמרים אחריו הם בניו, לא ושאב כי מספרם יחד הוא עולה בקרוב עם מספר בני
 זנוקן הנאים לעזור לדוד (י"ב ל"ג). ותדע לך, כי לו יהיה בנימן זה בן יעקב, איך ימנה
 פה את בכר בנו ותולדותיו בימי דוד, ובכר זה בכר אבד זכרו במנין סדר פנחס (בשטא
 בלעם במאמרם ז"ל)? ומדוע לא ימלא שום הסכמה ודמיון כלל בין בני בלע בכתוב זה
 ובין שמות בניו להלן ובסדר פנחס? ודיעאל, כתב בפירושו רש"י זה שקורא בספר הישר אשנל
 ע"כ והוא לשיטתו כי שלשה אלה הם בני בנימן. ומ"ש בספר הישר ר"ל בספר בראשית (מ"ו
 ב"א) והוא לדעת ר' חייא בר אבא (ע"א דף ב"ה ע"א) כי ספר הישר הוא ספר אברהם
 יצחק ויעקב (וזה יורה על ספר בראשית) ולדעת ר"א שם הוא ספר משנה תורה (דברים)
 ועוד יש שם מ"ד כי הוא ספר שופטים עיי"ש, ומזירש"י במקום אחר (יהושע י"ג) נראה
 שקורא לדעתו כל התורה בשם ספר הישר. (ט) ראשי, שיעורו על ידי ראשי בית אבותם,

תרגום אשכנזי

דברי הימים א ז

בית אבותם גבורי חיל עשרים
 אלף ומאתים: (י) ובני ידיעאל
 בלהן ובני בלהן יעיש ובנימן
 ואהוד וכנענה וזיתן ותרשיש
 ואחישחר: (יא) כר-אלה בני
 ידיעאל לראשי האבות גבורי
 חילים שבעה-עשר ארף
 ומאתים יצאי צבא למלחמה:
 (יב) ושפם וחפם בני עיר השם
 בני אחר: (יג) בני נפתלי יחציאל
 וגוני ויצר ושלום בני בלרה:

שלעמטערן, דורך דיא אָבער.
 הייפטער איהרעם שטאַמם.
 היוזעם (בעטרוג) אין טא.
 פֿעֿערן מאַנגערן: צוואַנציג טוי.
 זענד אונד צווייא הונדערט
 מאן. (י) דיא נאַקאַממענ.
 שאַפֿט דעם ידיעאל, וואַר בלהן
 אונד דיא זאָהנע דעם בלהן
 וואַרען יעיש, בנימן, אהוד,
 כנענה, זיתן, תרשיש אונד
 אחישחר. (יא) אַללע דיזעע
 זינד נאַקאַממען דעם ידיעאל,
 האַטטען אונטער דען אָבער.
 הייפטערן איהרעם שטאַמם.
 מעם אַן טאַפֿערן מאַנגערן,
 זיעכצעהן טויזענד אונד צווייא.
 הונדערט מאן, דיא מיט דעם
 הערע אין דען קריגע אויס.
 ציעהען קאַנטען. (יב) אונד

שפים אונד חפים דיא זאָהנע דעם עיר, אונד חשים דער זאָהן דעם אחר. (יג) דיא
 זאָהנע דעם נפתלי, יחציאל, גוני, יצר אונד שלום, וואַרען נאַקאַממען פֿאַן בלהה.
 דיא

ר ש י

(בראשית מ"ז): (יב) ושפים וחפים בני עיר השם בני אחר. עזרא שנתן ספר היחוס הזה
 לא היה יודע אם היו מבני בנימן אם לאו לפיכך כתבם לנדם וגם משום דכתיב ומכיר לקח
 אשה לחפים מספקא ליה: (יג) בני נפתלי יחציאל וגו'. ומה שלא נמסר יותר זהו הטעם
 כמפורש

ב א ו ר

כי הם העומדים על הפקודים כמו בימי משה. (יא) לראשי האבות, נמסרם לראש בית
 אבותם. (יב) עיר, הוא עירי בן בלע בכתוב ז"ן, ושפים וחפים הם בניו. בני, רבים
 תמור יחיד כמו ובני דן חושים, וכן פעמים הרבה למעלה. אחר, כתב הרד"ק אחר זה
 לא נזכר ואפשר שהוא אחד מהנזכרים ויש לו שני שמות ע"כ, ואולי הוא אחישחר הנזכר בסוף
 כתוב יו"ד (ובנספילת השי"ן אצל היו"ד על דרך שכתתי בפסוק א', וכן בהשמטת השי"ת ע"ד
 שנתב המבאר ז"ל במלת מראתו בויקרא פרשה א' ט"ז עיי"ש) ויש דעת אומרים כי חושים בן
 אחר הוא חושים בן דן כמו שהנאמי בראש הפרשה, ואם זה אמת, ונוסף עוד מ"ש בפסוק
 וי"ו כי נאמרו שם יולאי וזולין, א"כ כל השנטים באו בפרשיות האלה אם נרכ או נמעט ולא נחסר
 מהם עד אחד, עיין מה שכתב הרד"ק בפסוק א' שהעתקתי דבריו והעירוני עליהם. (יג) יחציאל,
 יחציאל בתורה בלי יו"ד והוא כמו אבשי ואבשי, אמנון ואמינון. ושלום, בתורה שלום שמו, וכן
 חמלא למעלה שנה שלום תמור מְשֻׁלָם (למעלה ה' ל"ח) כי בשמות הפרטיים רק על המונן
 הכללי יקפיד, ולא על הוראתי המזלטה ביחוד. ועל אודות קילור יחס השבט הזה ודוגמתו
 עיין ברש"י. בני בלחה, הרד"ק הביא מדרש חז"ל לשבח בלחה, כי נקראו הכנים על שמה
 לפי שברטין נשאת ליעקב (משני שלא נאמר בה ותקח כמו אצל זלפה כי אם ותתן) ובפשיט
 יתיש

דברי הימים א ז

תרגום אשכנזי גו

(יד) בְּנֵי מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר יָאֵל אֲשֶׁר יִלְדָה פִּלְגֶשׁוֹ הָאֲרַמִּיָּה יִלְדָה אֶת־מְכִיר אֲבִי גִלְעָד: (טו) וּמְכִיר לָקַח אִשָּׁה לַחֲפִים וּלְשָׁפִים וְשֵׁם אַחַתָּו מַעֲכָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי צִלְפָּחֵד

(יד) דיא נאָקאָממענשאַפֿט דעם מנשה וואָר: אַשריאַל וועלען זיא (זיינע עהעפֿרויא) געבאַר; זיין קעבסווייב דיא אַראַמיטין אַבער, געבאַר דען מכיר, שטאַממעטער פֿאַן גלעד. (טו) אונד מכיר נאַהם איין ווייב פֿאַן דער פֿאַמיליע דעם חפֿים אונד שפֿים, דע. רען שוועסטער מעכה היעם.

וחהינה

[דער נאָמע אייגעס צווייטען (כחַקֿהַחַעכס פֿחַן פֿנשה) וואָר צלפֿחד, דיע. דער

ר ש י

במפורש בשלהי מגלת ירושלמי ג' ספרים מלא עזרא וכל אחד וא' מן היחס ומה שמלא כתב ומה שלא מלא לא כתב ומן בני נפתלי לא מלא יותר והו הטעם שכל היחס הזה מיוחד בדילוגי כי דילג מספר זה אל ספר זה וחנרס ומה שלא היה יכול לכתוב בספר זה כתב בספר עזרא הדע כי נאמר בסמוך (לקמן ט') וכל ישראל התישבו והנס כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל פתרון אס רלוך לידע יחס עשרת שבטים לך לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי כי ספר דברי הימים שלהם גלה עמהם אבל יהודה מלאתי ספרן בבבל ומה שמלאתי כתבתי: (יד) בני מנשה אשריאל אשר ילדה לו אשח דוגמא אשר ילדה

ב א ו ר

יתישב זה, אס נאמר כי חושים בכתוב הקודם הוא בן דן, ומעתה הוא אומר אחר שני בני בלהה דן ונפתלי (אשר קיכר מאוד ביחסם) היותם יולאי בלהה, ולא נמלא להם יותר בספרי היחוס. (יד) בני מנשה, בפירש"י סידר הכתוב באופן זה: בני מנשה אשריאל אשר ילדה; פלגשו הארמיה ילדה את מכיר אבי גלעד. ואשר ילדה שיעורו אשר ילדה לו אשח דוגמא אשר ילדה אותו ללוי במלכים (במדבר כ"ו נ"ט), וסדר זה תראה נכון ממה שנת ילדה בנגינה מפסקת ובשילוש הקמן, והרד"ק הוסיף עוד כי אשריאל הוא מבני גלעד בן מכיר בן מנשה (שס ל"א) והיה הבן השלישי לגלעד, וחוכר בני הננים בסדר הננים, וחוכר את אשריאל בראשונה מפני שהוא הנכד (וחכמיו ז"ל דרשו מפני ששמו דומה לשם ישראל) ובפסוק ע"ו הוא מזכיר את אחיו חשר ובפסוק י"ט את אחיו שמידע, כשמותם בסדר פוחס, רק בחסרון אחיהם הזכרים שס, ובטלו שמותיהם ברוב הימים. ועפ"י תרגומי להקל על התלמידים אין אשריאל זה הנכד הרביעי למנשה מבני נכדו גלעד כמ"ס, כ"א בנו העלמי מן אשת חיקו לעומת מכיר שהיה רק בן פלגש ומפני שמת בלא בנים לא חשבו כ"א בראש ובחורה לא נזכר כלל, ויחס אח"כ כל שבט מנשה למכיר בן פלגשו. והחסם לוטהערנס מפחד דוחק קטן, ונפל אל פחת דחוקים רבים, וזה תרגומו: (דיו קינדער מנשה זיכר: אשריאל, וועלען געבאַר אַרמיה זיין קעבסווייב, ער אַבער געבאַר דען מכיר דען פֿחטער גלעד) והקירח הנעים אשר גם לו לבב כמוני, יראה את הדחוקים הרבים בתרגום זה, וטיב אשר נאחו במה שכתבתי למעלה מדעת רש"י ז"ל. (טו) לחפים ולשפים, ר"ל ממשפחת שפים וחפים בני עיר (פסוק י"ב) ולמ"ד לחופים ולשפים יורה על היחוס והמשפחה, כמו עכן בן כרמי וגו' למטה יהודה (יהושע ז' א') שיעורו ממטה יהודה. אחוחו, כלומר שם האשה מאחיות שפים וחפים אשר לקח לו היה מעבה ואמר אחותו ביחיד חזור הרבים כמו ולדיקים בכפיר ינטח (משלי כ"ח א') תחת ינטחו, או שדיבר מן הנכד בתוך האחים, אף כי כוונת דיבורו על שניהם, וכן התחיל אברהם (בראשית י"ח ג') בכנוי הרבים אל המלאכים, ויחס באמלע המאמר את דבריו רק אל אחד המיוחד אשר נהם. וכן פה עיקר כוונתו על שניהם, וכן בא בתרגום ד"הי לרבי יוסף סג"י נהור (אמשטרדם תע"ה)

חרגום אשכנזי

דברי הימים א ז

זער צלפחד האטמע גור טאָטע
טער]. (טז) מעכה דיא פֿרויא
דעס מכיר געבאר איינען
זאהן, אונד נאָנטע זיינען
נאָמען פרש, אונד דען נאָמען
מען זיינעם ברודערס שרש,
אונד דעססען זאהנע וואָרען
אולם אונד רקס. (יז) אונד דער
זאהן דעס אולם וואָר: ברוך;
צו דייענען געהערען נאָך דיא
זאהנע דעס גלעד, זאהן דעס
מכיר, זאהן דעס מנשה.
(יח) דעססען שוועסטער מולכת
געבאר דען אישהוד אונד אביעזר אונד

וְהָיְתָה לְצִלְפָּחַד בְּנוֹתַי: (טו) וְתִלְדוּ
מֵעֵכָה אִשְׁת־מְכִיר בֶּן וְחִקְרָא
שְׁמוֹ פֶּרֶשׁ וְשֵׁם אָחִיו שָׂרֵשׁ וּבְנָיו
אוֹלָם וְרָקָם: (יז) וּבְנֵי אוֹלָם בְּרוּךְ
אֶבְיָה בְּנֵי גִלְעָד בֶּן־מְכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה: (יח) וְאֵהָתוּ הַמְּלָכֹת יִלְדוּ
אֶת־אִישָׁהוּד וְאֶת־אֲבִיעֶזֶר וְאֶת־
מַחֲלָה: (יט) וַיְהִיו בְּנֵי שְׁמִידָע

אחיו ^{סגול בחתנה} אונד ^{אחיו} אונד אביעזר אונד מחלה. (יט) דיא זאהנע דעס שמידע וואָרען: אחיו, אונד

ר ש י

אוחו ללוי במלרים (במדבר כ"ו) אבל פילגשו הארמיה ילדה את! מכיר:

ב א ו ר

זאס אהחחון מענה, גס י"ל כי אמותו מוסב על שפיה הנזכר לפניו באחרונה (והוא הנזכר כמנואר מקודם) ולא היתה כי אס אמות שפיה לבדו, ולא אמות חפיה (וזה יתכן אס נאמר כי היו שפיה חפיה משני אמהות ואב אחד, ומעכה היתה אמות שפיה מלד אס ולא מלד אב) והנזכר ינחר. ושם השני מאמר זה קשה ומבולבל מאוד, ומורה על חסרון הסדר בראשית התולדות האלה. ומה שהעליתי בישונו על לך הדומק הוא, כי לפירוש הראשון שהנאתי בפסוק הקודם (היות אשריאל בן גלעד) י"ל היות המאמר ושם השני צלפחד וחהינה לצלפחד בנוח מסורס ומתיחס לפסוק י"ד המונה את אשריאל בן גלעד, לזה הוא מונה ג"כ את בן חסר בן גלעד והוא ללפחד [ושם השני ר"ל השני לירושם גלעד וכ"כ רש"ס במס' נ"ב (קט"ז מע"ב) ילפינו דללפחד נכור היה, והאי דכתיב בדברי הימים ושם השני ללפחד וכו' שני לגלעד כלומר בן בנו עכ"ל ולא זכר רק את ללפחד לבדו אף כי אהים היו לו ככתוב בתוך אביהן (יהושע י"ד ד') ובן בתורה לבני דודיהן לנשים (במדבר ל"ו י"א) אולי מפני שהיה הנזכר באמרם ז"ל בפרק יש נוטלין, או כי בלקחם את בנות אחיהם ללפחד נתיחסו כלם על שמו למען הקס לו זכרון], ובפסוק י"ט הוא מונה את שמידע בן גלעד, ושלשה אחיהם הנזכרים עוד בפרשת פנחס ובספר יהושע ראש פרשה י"ז, לא באו עמה בשמותם ובטלו מתורת יוחסין אס מפני שמתו או מפני מעט אנשיהם, כנ"ל לפירושי הראשון. אמנם עפ"י חרגומי בפסוק י"ד אין לבוון השני על דרך שהזכרתי רק ר"ל השני מחולדות מנשה הנודעים עוד ע"י משפחתם בעת הזאת. (טז) וחלד, מלכד בני גלעד אשר היו לו מאשה אחרת, ילדה לו עוד בנים אלה. (יז) אלה, כתב הרד"ק חוזר לאשריאל וללפחד, אעפ"י שזכר אותם, ואומר אעפ"י שזכרתי אותם בבני מנשה, מבן בני גלעד (ר"ל ללפחד לבדו, כי אשריאל בן גלעד היה ולא בן בנו כמפורש בסדר פנחס, ויהושע פ"י י"ז) היו עכ"ל, ויש לנאר גם אלה, כאילו כתוב לאלה ור"ל מלכד בני שרש בן מכיר הנזכרים עד הנה, עוד תוסיק על אלה בני גלעד, בן מכיר; אך לא מלכד שמותם בפרטות בספרי היחס, על כן לא יכול לרשם מהם כ"א שמות נפרדים ללפחד ושמידע, וגם אלה שלא במקומם. המלכד, לדעת רד"ק אמות גלעד היתה ומולכת בקלת הארץ, ויותר נראה היות שמה המלכת, ואל יפלא בעינינו ה"א הידיעה בראש שם פרטי, כי בן יבוא להלן בפרשה כ"ה י' שם הקוץ, וכן לדעת רד"ק למעלה הַרְאָה (ב' נ"ב). (יט) שמידע, אחי אשריאל וחסר,

דברי הימים א ז

אחיך ושכמך ולקחי ואניעים: (כ) ובני
אפרים שותלה וברד בנו ותחת
בנו ואלעדה בנו ותחת בנו:
(כא) וזבד בנו ושותלה בנו ועזר
ואלעד והרגום אנשי-גת
הגולדים בארץ כי ירדו לקחת

אח

ר ש י

תרגום אשכנזי נח

שכם, לקחי אונד אניעים.
(כ) אונד דיא זאהנע דעם
אפרים ווארען שותלח אונד
ברד זיין זאהן, תחת זיין זאהן,
אלעדה זיין זאהן, אונד תחת
זיין זאהן. (כא) אונד זבד זיין
זאהן, אונד שותלח זיין זאהן,
געבסט עזר אונד אלעד, עם
ערשלווען זיא אבער דיא לייג
טע פאן גת דיא איינגעכארנען
דעם לאנדעם, אינדעם יענע
הינאכגעצאגען ווארען, איה.

(כ) ובני אפרים שותלח וגו' (כא) והרגום אנשי גת וגו' כי ירדו לקחת את מקניהם. ולא היה נקיים במולאי הדרכים ובמולאי הארץ והרגום אנשי גת הגולדים בארץ כי הם היו נקיים בארץ ההיא:

ב א ו ר

כמו שזכרתי בפסוק ט"ו. (כ) וברד, בסדר פנחס בבר שמו. ונחלק כ"ף צרי"ש ע"פ דמיונם
בכתב הנושא, וכן תמלא להלן שבר (י"א ל"ה) ונשמואל (ב' כ"ג ל"ג) שרד [וכן יריב במקום
יכין (ד' כ"ד) יש לבאר קלת מזה] והר"ש גדל"ת כמו דרנים ורדנים, ריפת ודיפת בפרשה א'
ובתנ הנושא הזה יבאר גם חילוף הסמוך תחת תמור חחן הנאמר בפ' פנחס, וכן למעלה
חסון (ו' ס"א) במקום חמיה (יהושע כ"א ל"ב). והנה נכתב הזה ובסמוך הוא מונה עוד
ארבעה בנים לאפרים (כי כפל שם תחת ושותלח תמלא דוגמתו למעלה ג' ו' ו' ו' להלן
ח' נ' וד') ומה שהכפיל כמה פעמים שם בנו הוא ע"ד שצא למעלה אסיר בנו ואלקנה בנו וגו' (ו' ז').
(כא) וזבד, משלים את בני אפרים עד תומם. ולד"ק יהיו הנאמרים פה בני הסקודמים,
והוא נגד סדר הענין כמונן לכל מעיין. ועזר ואלעד, הם בנים או אנשים אחים להנזכרים
ונמנו בתוכם, מפני כי היו בחברתם בדתם אל גת לקחת את מקניהם; ואולי שני אלה
הם בני שלשים אשר הזכירה תורה לאפרים בן יוסף (בראשית ג' כ"ג). והנה הוא מונה פה
הרבה בנים ממה שכתוב בתורה, כי שם לא זכרו רק אותם אשר היו נחיים חיתם או השאירו
בן יורש אחריהם ופה הוא מונה את הכל. והרגום, בני אפרים הנאמרים בכתב זה פשטו
בארץ גת לקחת את מקנה בני גת הגולדים שמה, והרגו בני גת יושבי הארץ את בני אפרים
בן הוא לדעת המפרשים, וי"א כי בני גת ירדו מארלם למכרים לקחת את מקנה בני אפרים,
וכאשר התינונו לנגדם בני אפרים הרגום בני גת וינהגו את מקניהם, ולזה בא הפעל ירדו,
כמו שאמר תמיד יירדה בספרי הקודש על מסעות מארץ ישראל ומסביבה למכרים, וכן הראוי
ע"פ מלכס במפות הארץ; ולו פשטו בני אפרים בגת, יותר היה ראוי ההיפך, להשתמש
בפעל עלה, (ואין זה מופת חותך, כי מרבץ לאן ומרעה המקנה הוא תמיד במקום נמוך
ושפל ובנקעה שמה, ועל הנושא רגליו ללכת שמה יאמר הפעל ירד כמשפט, גם מלאנו
ירד על ההליכה למקום גבוהה, וירדתי על ההרים (שופטים י"א ל"ז), ועיין להלן י"א
ט"ו) אך מדוע נקראו בני גת עפ"י פירוש זה הגולדים בארץ? אם בארץ גת, אין לו
ענין כלל לכאן, ואם בארץ מכרים איך נולדו בני גת בארץ הזה? והמכס בויהגמר
טען הדריק קלת את הדבר, ואמר כי בשבע שני הרעב, בדת יעקב ובניו מלרימה, ירדו
גם אנשי גת (הסמוכים לו) והולידו שם בנים, ואמרי שונם אל ארלם זכרו בני גת אלה
את המקנה הרב והשמן אשר לבני אפרים, ובחמתם פשטו וירדו מלרימה, והרגו את בני
אפרים, ולזה נקראו בני גת הגולדים בארץ. — והנה מלאנו גם במקום אחר כי בני
בנימין הכריחו את יושבי גת (להלן ח' י"ג) ושם בפשטות הכתוב שיעורו, כי בני בנימין נפלו
לגת והכריחו את יושביה (כי בן יורה מלת יושבי) וא"כ אין זר כי גם בני אפרים עשו כן,
רק כי לא הכליחו במעשיהם, ובפירוש הראשון שהזכרתי. ודע כי חנמים שונים נחלקו גם בזמן

את מקניהם: (כג) ויתאבל
 אפרים אביהם ימים רבים ויבאו
 אחיו לנחמו: (כג) ויבא אל אשתו
 ותהר ותלד בן ויקרא את שמו
 בריעה כי ברעה היתה בביתו:
 (כד) ובתו שארה ותבן את בית
 חורון התחתון ואת העליון ואת
 און שארה: (כה) ורפח בנו ורשף
 ותלח בנו ותחן בנו: (כו) לעדן
 בנו עמיהוד בנו אלישמע בנו:
 (כז) נון בנו יהושע בנו: (כח) ואחוזתם
 ומשבותם בית אל ובנתיה
 ולמזרח נערן ולמערב גזר

רע העעררדען וועג צו נעהמען.
 (כג) איהר פאטער אפרים
 טרויערטע פיעלע טאגע, אונד
 זיינע ברידער קאמען איהן צו
 טראסטען. (כג) ער וואהנטע
 זיינער פרויא בייא, זיא ווארד
 שוואנגער אונד געבאר איינען
 זאָהן; ער נאָנטע זיינען נאָ
 מען בריעה (אים אונגליקע),
 דען עם וואַר אין דער אונג
 גליקסצייט זיינעם הויזעס.
 (כד) זיינע טאָטער וואַר
 שארה, וועלכע בויעטע דאָ
 אונטערע אונד דאָ אַבערע
 בית חורון, זאָ וויא און שארה.
 (כה) זיין זאָהן וואַר רפח אונד
 רשף, דעססען זאָהן וואַר
 תלח אונד דעססען זאָהן תחן.
 (כו) דעססען זאָהן וואַר לעדן,
 דעססען זאָהן עמיהוד, דעס
 סען זאָהן אלישמע. (כז) דעס
 סען זאָהן נון, אונד דעססען

ובנתיה
 זאָהן יהו ש.ע. (כח) איהרע בעזיטצונגען אונד וואהנפלאצע ווארען: בית אל אונד זיי
 נע דארפער, צור מאַרגענזייטע נערן, אונד צור אַבענדזייטע גזר אונד זיינע דארפער,
 אונד

ר ש י

(כד) ובתו שארה וחנן את בית חורון. שארה נולדו: ואת און שארה. על שמה קראה שם
 העיר: (כה) ורפח בנו. של בריעה: ורשף ותלח. בניס של רפח כמו כן משיב דורות:

ב א ו ר

המעשה הזה, אלה יאמרו כי היה מיד אחר מיתת יוסף, ואלה יאמרו כי היו בני אפרים
 אותם אשר העפילו לעלות אל ההר נגד רגון משה (נמדבר י"ד מ"ד) ולכן מספרם נס'
 נמדבר ארבעים אלף וחמש מאות ובסדר פנחס רק שנים ושלשים אלף וחמש מאות (זה דיוק
 ונגד פשטות הכתובים בפ' שלח ובפרשה שלפנינו) ועוד אמרים כי היה המעשה סמוך ליציאת
 מלרים, ואנחנו נתפוס לשון אחרון זה החביב בעינינו, כי הוא דעת חנמיו הקדושים ז"ל
 (סנהדרין ל"ב א') עיי"ש. (כג) בריעה, כמו ברעה, י' בשמות הפרט לא יוקמד כל כך על
 הגזרה והניקוד הנוכח) ור"ל צעת הרעה. כי ברעה, כלומר כי נולד בזמן שרעה היתה נביתו,
 והמקרא קלרָ גס יש לפרשו על האשה. (כד) וחבן, שארה בתו נחמה וכו', ובא וחבן
 עם וי' נאמלע המאמר, כמו ובני ישראל היושבים נערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם (מ"א
 י"ג י"ז). און שארה, נקראה כן על שם האשה אשר ממנה נבנתה, וכן למעלה נקראה עיר
 כלב אפרחה על שם אכרתה אשה כלב (ב' כ"ד). (כה) ורפח, שב לסדר התולדה שהזכיר
 בבני אפרים, והפסיק במעשה אנשי גת, ועתה חזר והשלים היחס עד יהושע (רד"ק).
 (כו) יהושע בנו, עד פה נא ולא הוסיף, כי מת יהושע בלז פנים, וחנמיו ז"ל נתוטעם
 לעונש זה (ערוכין ס"ג ע"א). (כח) נערן, לא נזכרה בשום מקום בא"ה, והנראה שהיא
 נערה

דברי הימים א ז

תרגום אשכנזי נט

וּבְנֵי־הַיְהוָה וְשִׁכְמָם וּבְנֵי־הַיְהוָה עַד־עֵזָה
 וּבְנֵי־הַיְהוָה: (כט) וְעַל־יְדֵי בְנֵי־מִנְשֵׁה
 בֵּית־שֹׁאֵן וּבְנֵי־הַיְהוָה תַּעֲנֵךְ וּבְנֵי־הַיְהוָה
 מִגְדּוֹ וּבְנֵי־הַיְהוָה דָּוִד וּבְנֵי־הַיְהוָה בְּאֵלֶּה
 יָשָׁבוּ בְנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל: (ל) בְּנֵי
 אֲשֶׁר יִמְנָה וַיִּשְׁוֶה וַיִּשְׁוֶי וּבְרִיעָה
 וְשֵׁרָה אַחֹתָם: (לא) וּבְנֵי בְרִיעָה
 חֶבֶר וּמַלְכִי־אֵל הוּא אָבִי בְרוֹת:
 (לב) וְחֶבֶר הוֹקִיד אֶת־יַפְלֹט וְאֶת־
 שׁוֹמֵר וְאֶת־חֹתָם וְאֶת־שׁוֹעַל
 אַחֹתָם: (לג) וּבְנֵי יַפְלֹט פֶּסֶךְ
 וּבְמַהֲל וְעֵשׂוֹת אֱלֹהֵי בְנֵי יַפְלֹט:
 (לד) וּבְנֵי שֹׁמֵר אַחֵי וְרוּהַגָּה יַחְבָּה
 וְאָרֶם: (לה) וּבֶן־הַלֶּם אַחִיו צוֹפֵחַ
 וַיִּמְנַע וְשֹׁלֵשׁ וְעַמֵּל: (לו) בְּנֵי צוֹפֵחַ
 סוּחַ וְחֶרְנַפֵּר וְשׁוֹעֵל וּבְרֵי וַיִּמְרָה:

אונד שכם אונד זיינע דארפער
 ביו עזה מיט זיינען דארפערן.
 (כט) צור וייטע דער זאהנע דעם
 מנשה (וומען פוןגענדע
 טטודטע) בית שאן אונד
 זיינע דארפער, הענד אונד
 זיינע דארפער, מגדו אונד
 זיינע דארפער, אונד דור אונד
 זיינע דארפער. אין דיעזען
 וואהנטען דיא נאכקאממען
 דעם יוסף, זאהן דעם ישראל.
 (ל) דיא זאהנע דעם אשר ווא:
 רען: ימנה, ישוה, ישוי אונד
 בריעה, אונד שרח וואר איה.
 רע שוועסטער. (לא) דיא זאה.
 נע דעם בריעה ווארען: חבר
 אונד מלכאל, דיעזער איזט
 דער שטאמפאטער פאן
 בריות. (לב) חבר צייגטע דען
 יפלט, שימר אונד חותם,
 אונד דערען שוועסטער שועא.
 (לג) דיא זאהנע דעם יפלט ווא:
 רען: פסך, במהל אונד עשות,
 דיעם זינד דיא זאהנע דעם
 יפלט. (לד) דיא זאהנע דעם
 שמר ווארען: אחי, רהגה,
 חבה אונד ארם. (לה) אונד דיא נאכקאממען זיינעם ברודערס הלם וואר: צופח,
 ימנע, שלש אונד עמל. (לו) דיא זאהנע דעם צופח ווארען: סוח, חרנפר, שועל, ברי אונד
 ימרה

ר ש י

(כט) ועל ידי בני מנשה בית שאן. פתרון סמוך לבני מנשה כמו איש על ידו לדגליהם (כמדבר א'): (לא) הוא אחי בריות. שר יאחזה העיר ובב"ר ר' לוי ור' סימון רבי לוי אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית ר' סימון אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה ולפי שהיו להם שמן הרבה היה מושקין בו לכך היו נאות דהא באשר כתיב וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג) ואמר רבי חנינא חמין ושמן שכתניי אמי המזירוני לנערותי:

ב א ו ר

נערה גבול אפרים (יהושע ט"ז ז'), ובמולין (ה' ע"א) הזכירו חז"ל עיר נעורין (באמרם על נערה קטנה שפירושו קטנה דמן נעורין) והיא העיר שלפנינו כמ"ש הזו"ס שם. (כט) ועל ידי, כמו איש על ידו (כמדבר א' י"ז) ור"ל סמוך לערי מנשה, שהם בית שאן ובנותיה וכו' סמוך להם היו בני אפרים (רד"ק) והזכיר אגב גררא גם ערי בני מנשה מעבר לירדן מערבה. וזה מכון היטב עם הכתובים כס' יהושע' (לד) שמר, הוא שומר בן חנר (למעלה פסוק ל"ב). (לה) הלם, הוא חותם אמי שומר (שם) ונחלפו למ"ד ות"ו בחילוף המולא. ונאמר

חרגום אשכנזי

ימרה. (לו) בצר אונד הוד, שמא, שלשה, יחרן אונד בארא. (לח) אונד דיא זאה. נע דעס יחר ווארען: יפונה, פספה אונד ארא. (לט) אונד דיא זאהנע דעס עלא ווארען: ארה, חניאל אונד רציא. (מ) אללע ריעוע נאכקאממען דעס אשר, ווארען אבערהייפ טער דעס שטאממהויעס, פארציגליך טאפערע מאג. נער, פירשטענהייפטער, אונד בייא דער צאהלונג פיר דאז העער אים קריגע, וואר דיא צאהל איהרער מאננשאפט, זעכס אונד צוואנציג טויווענד. ח (א) בנימן צייגטע דען בלע זיינען ערשט. געבארענען, אשבל דען צווייטגעבארנען, אחרח דען דריטטען. (ג) נוחה דען פיערטען, אונד רפה דען פינפטען. (ג) בלע האטטע פאלגענדע זאהנע: אדר, גרא, אונד אביהוד. (ד) אבישוע, נעמן אונד אהוח. (ה) גרא,

דברי הימים א זח

(לו) בצר והוד ושמא ושלשה ויחרן ובארא: (לח) ובני יחר יפנה ופספה וארא: (לט) ובני ערא ארה וחניאל ורציא: (מ) כל אלה בני אשר ראשי ביות האבות ברורים גבורי חילים ראשי הנשיאים והתיחשם בצבא במלחמה מספרם אנשים עשרים וששה אלף:

ח (א) ובנימן הוליד את בלע בלרו אשבל השני ואחרח השלישי: (ג) נוחה הרביעי ורפא החמישי: (ג) ויהיו בנים לבלע אדר וגרא ואביהוד: (ד) ואבישוע ונעמן ואהוח: (ה) וגרא ושופן

וחורם

ר ש י

ח (א) ובנימן הוליד את בלע בכורו. נצר יחסו (לעיל ז') ולמי שרצה ליחס עד שאול המלך מתחיל ליחס מבנימן ושמות אחרים קוראם כאן וכל היחס למפרע והרוכה לדקדק רוב

ב א ו ר

ונאמר וכן הלם על בנים רבים כמו וכן עזרה (למעלה ד' י"ז). (לח) יחר, הוא יחרן בפסוק הקודם, ועל הוספת הנו"ן בשמות הפרטיים, עיין מ"ג בפרשה ב' פסוק י"א. (לט) עלא, לדעתי גם הוא בן יחר, ואף שלא הזכירו מקודם הוא מזכיר עשה את תולדותיו, כמו למעלה ומענתי הוליד את עפרה (ד' י"ג) ראה מ"ג. (מ) ברורים המואר לפני השם כענין רבים מכאובים לרשע, הכוונה מכאובים רבים, וכן פה שיעורו גבורי חילים ברורים, ועם מואר ברורים הוא, מונדלים מן הכלל. והנה ברר ובחר אחד הם צמולאס, ונרדפים בענינים צהנדל דק, כי ברור הוא לרוב על דבר הנבדל והנפרד מסאת עלמו, ובחור יורה ברוב המקומות על הנבדל מן הכלל על ידי אחרים. הסנדילים אותו משם, ראה בספרי הקודש ויתאמת לך ההנדל הזה. ראשי הנשיאים, ראשים לנשיאים אשר נחרו אותם לנגדיהם.

ח (א) ובנימן, עיין מ"ג פרשה הקודמת פסוק ו' על אודות הנשים האלה. השני, הנה צמולדתנו היה אשבל השלישי בכתוב בתורה אך אחריו שות אחיו היה השני ביחוס. אחר

דברי הימים א ח

וחורם: (ו) ואלה בני אחוד אלה
הם ראשי אבות ליושבי גבע
ויגלום אל מנחת: (ז) ונעמן
ואחיה וגרא הוא הגלם והוליד
את עזא ואת אחיהד: (ח) ושחרים
הוליד בשדה מואב מן שלחו

אחם

ר ש י

תרגום אשכנזי ס

שפופן אונד חורם • (ו) פאל.
גענדע זינד דיא זאהנע דעס
אחוד: (דיעזע ווארען שטאמם
הייפטער דער בעוואהנער פאן
גבע, אונד פיהרטען זיא נאך
מנחח). (ז) נעמן, אחיה
אונד גרא; ער (דער פת
טער) ליעם זיא אויסוואנדערן,
דאן צייגטע ער נאך, דען
עזרא אונד אחיהד. (ח) שחרים
צייגטע קינדער אים געפילדע
מואב, נאכדעם ער ענטלאם

רוב ערי הלויים ומגרשיהם האמורים כאן למפרע הן ביהושע כי עזרא ספרים מלא: (ו) ויגלום
אל מנחת. כי הגלם ומפרש אחריו בפסוק ונעמן ואחיה וגרא הוא הגלם. מנחת שם מדינה
היא כדכתיב (לעיל ב') הרואה חלי המנחות וכתיב וכלי המנחתי (שם): (ח) ושחרים הוליד.
הוא

ב א ו ר

(ו) אחוד, גם הוא אחד הבנים הנזכרים אף שלא נזכר מקודם (כמו עלא, בפירוש הקודמת פסוק ל"ט)
ובניו נמנים בפסוק הבא, ומאמר אלה הם ראשי אבות, הוא מוסגר. ויגלום, הוליכו את
יושבי גבע אל מנחת, וגלות זה אינו שני כ"א טלעול ותנועה ממקום המושב, ודוגמתו דורי
נסע ונגלה (ישעיה ל"ח י"ב) גולה אמה למקומך (ש"ב ט"ו י"ט). (ז) ונעמן, וי"ו בראש
המספר ושלא לצורך כלל, כמו ועפר וישעי (למעלה ה' כ"ד). הוא הגלם, ר"ל אביהם אחוד
הגלה את בניו עם יושבי גבע אל מנחת. (ח) ושחרים, פי' הרד"ק כי הוא מתולדות בנימן
אע"פ שלא זכרו, והלך לגור בשדה מואב מפני הרעב או מפני טעם אחר והוליד בן מן שלחו
אותם והוא שם אשתו האמת (?) והשם היא השנית ובערה השלישית, ומן שלחו עומד במקום
שנים, ושיעורו מן שלחו אותם ומן חושים, ואח צערה הוא כמו מן צערה (ע"ד בלאתי את
העיר פי' מן העיר) וחדש אשתו הנזכרת בפסוק הבא היא שלחו אותם הנזכרת למעלה
וחשם בפסוק י"א היא אשתו השנית הנזכרת ולא זכר תולדות צערה אולי מפני שלא היו נכבדים
וראשים כמו אלה וכו' זה הפי' הראשון המובא ברד"ק, ובו הדחוקים מתאבקים יחד למראה
עינינו, ועוד הביא פי' אחר כי מן שלחו אותם פי' מעת שלחו אותם והכוונה מאת שלח
שחרים את בניו ושאר ראשי האבות והגלם אל מנחת הלך הוא לשדה מואב והוליד מן חשים
ומן צערה נשיו וכו' וגם ע"ז יפלא שלא נזכר מאומה עד עתה מגלות זה שהגלה שחרים
את בניו ושאר ראשי האבות [ואולי יקל מעלינו משא הלחץ בפירוש זה אם נאמר כי שחרים
בזה איננו המוליד כ"א הבן הילוד, ופי' הכתוב ואת שחרים הוליד (אחוד) בשדה מואב מעת
שלחו אותם (את הבנים הנזכרים) עם חושים ועם צערה נשיו אשר ילדה אותם לו (ואת חושים
ואת צערה כמו מחק את רבקה אשתו שפירושו עם אשתו) ושחרים שלחו את הנשים האלה
ובניהם לקח לו נשים אחרות בשדה מואב, והבן הראשון אשר הוליד מאת מהנה היה שחרים
הנזכר ובשלה פסוקים הנאים הוא מוסיף למנות את בני הנשים האלה]. והעיקר בתרגום השבעים
ציונית שפירושו, מן שלחו אותם לעומת חושים וצערה נשיו, [ואמר בתחלה אותם וקראם אחרי כן
בשם, כמו למעלה ויגלום לראובני ולגדי (ה' כ"ו) ומה שבא אחרם ולא אוחז כמו עשיהם חסד (רות א'
ח') תמור עשיתן] ופירושו הכתוב, ושחרים הוליד בשדה מואב (מעת שלחו את חושים ואת צערה נשיו)
ויולד שם מן חודש אשתו וכו', והתחיל עוד הפעם ויולד, אף שבנר אמר בפסוק הקודם הוליד
כי כן דרך המקרא להתחיל עוד הפעם את נשוא המאמר אחרי שהפסיק צענין לתוספת ביאור.
ובענין שחרים הנה הוא אחד בני צנימן שנשמת למעלה והשלימו כה, [ואולי הוא חורם בן
בלע הנזכר בפסוק ה"א, וגוסף לו שי"ן לפניו כמו שהבאתי דמיונות לזה למעלה (ו' א') ימיה
בעשה

סען האטמע חושים אונד
 בערה זיינע פרויען. (ט) ער
 צייגטע (דזענעבסט) פאן זיי
 נער פרויא חודש: דען יובב,
 צביא, מישא אונד מלכס.
 (י) יעוץ, שכיה אונד מרמה,
 דיעס זינד זיינע זאנהע,
 (יזאטטויד) אבערהייפטער
 דער שטאממע. (יא) אונד
 פאן חושים צייגטע ער:
 אביטוב אונד אלפעל. (יב) דיא
 זאנהע דעס אלפעל ווארען:
 עבר, משעם אונד שמר;
 לעטצטערער ערבויעטע אונד
 אונד לוד, מיט זיינען דאר.
 פערן. (יג) פערנער (לייגטע
 אלפעל) דען בריעה אונד
 שמע, דיא שטאממהייפטער
 דער בעוואנהער פאן אילון,
 דיעזע פעריואגטען דיא בע-
 וואנהער פאן גח. (יד) אויך
 אחיו, ששק אונד ירמות.
 (טו) זבריה, ערד אונד ערר.
 (טז) מיכאל, ישפה אונד

אתם חושים ואת בערא נשיו:
 (ט) ויולד מן חדש אשתו את-
 יובב ואת צביא ואת מישא
 ואת מלכס: (י) ואת יעוץ ואת-
 שכיה ואת מרמה אלה בניו
 ראשי אבות: (יא) ומחשים הוליד
 את אביטוב ואת אלפעל:
 (יב) ובני אלפעל עבר ומשעם
 ושמר הוא בנה את אונד ואת-
 לד ובנתיה: (יג) וברעה ושמע
 המה ראשי האבות ליושבי ארון
 המה הבריהו את יושבי גת:
 (יד) ואחיו ששק וירמות: (טו) וזבריה
 וערד וערר: (טז) ומיכאל וישפה

ויוחא

ר ש י

הוא היה אחד מן הגולים ולאחר שלחו אותו מן הגלות הוליד את אלה: חושים ואת בערא נשיו. כך היה שמותיהם של נשיו: (יא) ומחשים הוליד. זאת חשים אשתו שהזכירה למעלה ולפי שהפסיקה נחש אשתו: (יד) ואחיו ששק. כל אלה בני אלפעל. ע"א ועיקר מן אחיו וששק עד ויוסא כל אלה בני ברעה ומזכירה עד יובב כל אלה בני אלפעל ומן ויקים עד ושמרת

ב א ו ר

נעשה שחרים]. (יא) וכוהושים, לפיכוכי שזכרתי אין חושים זאת אחת עם חושים אשתו הזכרת בפסוק ה', אם לא שנאמר כי החזיר הכעל את גרושתו והשיבה אליו לשדה מואב אשר שלוחיה עם בניה, או שיהיה פירוש הוליד וכבר הוליד לפניו. (יב) אונד, אונד וליד וגיא חרשים מוקפות קומה היו כבר מימות יהושע בן נון (לדעת ר"י בן לוי במגלה ד' רע"א) ולא פירשו שם בנמרא איך בא גיא חרשים, בתוכס (כי בתחוב שלפנינו לא נזכר רק אונד וליד) גם רש"י שם לא העיר רק על אונד וליד לבד ולדעתו סמך ר"י בן לוי על הכתוב בנחמיה (י"ב ל"ה) המזכיר אונד וליד וגיא חרשים יחד למושבות בנימן. ובמה שבא למעלה יושבי גיא חרשים (ד' י"ד) ראש מ"ש שם. הוא בנה, בפשטותו מוסב הכנוי הוא על האחרון והיא שמר, וכן בפסוק הבא הוא מונה עוד שני בנים לאפעל, והם בריעה ושמע, ואז הוא מונה בנים ל בריעה עד פסוק ט"ז ומשלים עוד עד סוף פסוק י"ח, ואחריהם בני שמעי עד כ"א ובני ששק בן ברעה (מזכר בכתוב י"ד) עד כ"ה, ובני ירוסם (אולי נשמנה ירמות אחי ששק באיתיותו לשם

דברי הימים א ח

תרגום אשכנזי סא

ויוחא בני בריעה: (יז) וזבדיה
 ומשלם וחזקי וחבר: (יח) וישמרי
 ויזליאה ויזב בני אלפעל:
 ויקים וזכרי וזבדי: (יט) ואליעיני
 וצלתי ואליא: (כ) ועדיה ובראיה
 ושמרת בני שמעי: (כג) וישפן
 ועבר ואליאל: (כד) ועבדון וזכרי
 וחנן: (כה) וחנניה ועילם וענתתיה:
 ויפדיה ופניאל בני ששק:
 ושמשרי ושחריה ועתליה:
 ויערשירה ואליה וזכרי בני
 ירחם: (כז) אלה ראשי אבות
 לתלדותם ראשים אלה ישבו
 בירושלם: (כט) ובגבעון ישבו אבי

יוחה, ווארען זאָהנע דעם
 בריעה. (יז) זבדיה, משלם,
 חזקי אונד חבר. (יח) ישמרי,
 זליאה אונד יזבב, ווארען
 דיא נאַַקאַממען דעם אלפעל.
 (יט) יקים, זכרי אונד זבד,
 (כ) אליעיני, צלתי אונד אליאל,
 (כא) עדיה, בראיה אונד
 שמרת, ווארען דיא קינדער
 דעם שמעי. (כג) ישפן, עבר
 אונד אליאל, (כד) עבדון,
 זכרי אונד חנן, (כה) חנניה,
 עילם אונד ענתתיה, (כז) יפדיה
 אונד פנואל ווארען דיא זאָה.
 דעם ששק. (כז) שמשרי,
 שחריה אונד עתליה.
 (כז) יערשיה, אליה אונד
 זכרי ווארען דיא זאָהנע דעם
 ירחם. (כט) דיעם זינד דיא
 שטאַממהייפטער, דיא אַבער-
 הייפטער איהרער געשלעכט,
 טער, אונד דיעזע אללע
 וואָהנטען אין ירושלים.
 (כט) אונד אין גבעון וואָהנע

גבעון

ופנואל קרי

ר ש י

ושמרת כל אלה בני שמעי: (כט) ובגבעון ישבו אבי גבעון. פרשה זו עד כל אלה בני אלל
 כחונה שני פעמים בספר זה גם פרשת היושבים הראשונים אשר באחוזתם בעריהם ופרשה
 ומן הכהנים ידעיה בן יהוידע כמו בן בספר עזרא דכתיב ואלה שרי המדינה וזהו שמפרש בסוף
 מגלת ירושלמי ג' ספרים מלא עזרא ספר מעונים ספר זאטוטי ספר האחים ובעלו דברי
 האחד וקיימו דברי השנים ובן מלאו הרבה ספרי ימוסין בשמלאו ג' או ה' בעלו המועט וקיימו
 המרוכים וכשמלאו זוגות כמו ובגבעון ישבו אבי גבעון הולך לכתוב שתי פעמים שאין סדר
 ימוסין שיה וכן היושבים הראשונים מלא זוגות ומלוקים זה על זה כתבו שני פעמים בראש
 ובספרו ולמה לא כתב שתייהן כאן אותם שבזרא ואלה ראשי המדינה וכו' ולפי שיחס לשם

ב א ו ר

לשם ירוחם) עד פסוק כ"ז: (יח) בני אלפעל, יולאי אלפעל מן בריעה בנו, ואם כנר אמר
 בסוף פסוק ט"ז בני בריעה עוד לא הפסיק במונים, וכן מונה למעלה פרשה ג' וד' תולדות
 כלל, אף כי נראה תמיד שהשלימם נכר עד תומם. (כז) ואליה, במדרש זה הוא אליהו
 הנביא, ולהשוות דרוש זה עם מאמרס הידוע פנחס זה אליהו, עיין מ"ג הרמ"ק ז"ל.
 (כח) לחולדותם ראשים, ר"ל לא ראשים לכל שנים, כ"ל לתולדותם. (כט) ובגבעון, לעומת
 הקודמים אשר ישבו בירושלים, הוא חושב ומונה את היושבים בגבעון, וביחס זה
 הוא מאריך קצת, מפני כבוד שאלו ויהונתן, כי בלי ספק היה נשמר יחס המלך הראשון
 ובניו בשמירה מעולה והשגחה יתירה, וכל המאמר הזה עד סוף פסוק ל"ה, נשנה להלן
 בפרשה ט' מפסוק ל"ה עד סופה, בלי טעם וסדר כלל, וראה מ"ש שם. ישבו, אמר ישבו
 נרבים אף כי רק מאני גבעון (והוא יציאל להלן ט' ל"ה) הוא מדבר בפסוק זה, כי ישבו

טען: דער שטאַממפּאַטער פֿאַן גבעון; דעססען פֿרויאַ מעכה היעס. (ל) זיין ערשטע געבאָרענער זאָהן וואָר עבדון, (דיז חכדערן זאָהנע וואָרען): צור, קיש, בעל אונד נדב, (לא) גדור, אחיו אונד זכר, (לכ) אונד מקלות, וועלכער צייגטע דען שמאה, אויך דיעזע וואָהנטען ביא איהרען פֿער וואָנדעטען אין ירושלים, ביא איהרען ברי דערן. (לג) נר צייגטע דען קיש, אונד קיש צייגטע דען שאול, אונד שאול צייגטע דען יהונתן, מלכישוע, אבינדב אונד אשבעל. (לד) דער זאָהן דעס יהונתן וואָר מריב בעל, אונד מריב בעל צייג.

גבעון ושם אשתו מעכה: (ל) ובנו הבכור עבדון וצור וקיש ובעל ונדב: (לא) וגדור ואחיו וזכר: (לכ) ומקלות הוליד את שמאה ואף המה נגד אחיהם ישבו בירושלם עם אחיהם: (לג) ונר הוליד את קיש וקיש הוליד את שאול ושאול הוליד את יהונתן ואת מלכישוע ואת אבינדב ואת אשבעל: (לד) ובן יהונתן מריב בעל ומריב בעל הוליד

אח

ר ש י

עד ואלה הכסנים הלויים ומיחס עד ידעיה שהיה לאחר עזרא ומה ענין לפרש וליחס בבאן בדברי הימים דורות יחד ולאחר עזרא כי אס אותם שהיו נבית ראשון ובפרשה האחרת של ובגבעון ישבו וגו' ועוד אמרו חכמים בספר ולאכלל שזה בניסר חליסר אלפי גמלי טעוני מדרשות: וכל

ב א ו ר

מוסב גם על הפסוקים הנאים וכולל כל בני משפחת בני גבעון. (לב) ומקלות, נמשך למעלה ולמטה, כי גם הוא אחד מבני בני גבעון הנזכרים בכחוב הקודם, וכן נאמר בפירוש להלן (ט' ל"ז) ופה אחת דבר הסופר ושמים זו שמענו. וכבר הביא המבאר ז"ל בפרשת וישלח (ל"ו י"ב) את הפסוק הזה והשית אותו נוספות על דברי הרשב"ם הנאמנים בענין הלז ע"ש, ועיין למעלה ד' י"ג ולהלן ט' מ"ב. ואף המה, שיעורו מלבד בני בנימין המנויים בראשונה אשר ישנו תמיד בירושלים כמסופר בכחוב כ"ח, אף מאלה אשר עיר משפחתם ומולדתם גבעון היתה ישנו מקלות ושמאה ואחיהם הגבעונים בירושלים אלל אחיהם היושבים שמה. (לג) ונר הוליד, בש"א נאמר קיש בן אביאל (ט' א') ופה יהיה קיש בן נר? והנה חז"ל אמרו בויקרא רבה אביאל שמו ועל שהיה מדליק נרות במנוחות האפלים נקרא נר ודבריהם אמת; אך אל חלוקף את נר זה עם נר אבי אבנר, כי הוא היה בלי ספק אחי קיש ולא אביו כמסופר בכמה מקומות בס' שמואל, וכן נמנו להלן (ט' ל"ז) קיש ונר, אחים גם יחד, בני בני גבעון. אח יהונתן, יהונתן ומלכישוע ואביו נדב כאשר נזכרו פה שלשם, בן אף במוחס לא נפרדו ונפלו יחד עם אביהם שאול במלחמת פלשתים (ש"א ל"א ב'). אשבעל, הוא איש בושח כמ"ש הרד"ק, ולהסיר את שמות הבעלים מפייהם קראוהו בשמואל איש בושח תמור אש בעל, כי בעל ובושח אחד הוא בכחוב שמתם מזנחות לבושח מזנחות לקטר לבעל (ירמיה י"א י"ג) ונבר מלאנו שמות רבות עד"ו, ראה ד"מ להלן י"ג ו' וכל זה היה להקים את מלות ה' ואבדתם את שם, לא ישמע על פיך וני"ב. וכן נקרא ירובעל, (שופטים ו'—ט') ירבעח (ש"ב י"א כ"ב): (לד) מריב בעל, בשמואל מפיבשח שמו, ונתב כי המריבה על ידי חפה היא ולזה נתחלפו מריב בעל ומפי בשח. ולדעת חנם אחד יהיה מפיבשח קינור

מן

אֶת־מִיכָה: (לה) וּבְנֵי מִיכָה פִּיתוֹן
 וּמֶלֶךְ וּתְאֵרַע וְאָחֹז: (לו) וְאָחֹז
 הוֹלִיד אֶת־יְהוֹעֵדָה וַיְהוֹעֵדָה
 הוֹלִיד אֶת־עֲלָמַת וְאֶת־עֲזֻמוֹת
 וְאֶת־זְמָרִי וְזְמָרִי הוֹלִיד אֶת־
 מוֹצָא: (לז) וּמוֹצָא הוֹלִיד אֶת־
 בְּנֵעָה רַפָּה בְּנֵו אֶלְעִשָׁה בְּנֵו אֶצֶל
 בְּנֵו: (לח) וּלְאֶצֶר שֵׁשָׁה בָּנִים וְאֵלֶּה
 שְׁמוֹתֵם עֲזָרִיקָם וּבְכָרוֹ וַיִּשְׁמַעֲאֵל
 וְשַׁעֲרִיָּה וְעַבְדִּיהָ וְחֲנָן כָּל־אֵלֶּה
 בְּנֵי אֶצֶל: (לט) וּבְנֵי עֵשֶׂק אָחִיו
 אוֹלָם בְּכוֹרוֹ יַעֲוֹשֵׁה שְׁנֵי וְאֵלִיפֶלֶט
 הַשְּׁלִישִׁי: (מ) וַיְהִיו בְּנֵי־אוֹלָם
 אַנְשֵׁים גְּבוּרֵי־חַיִל דְּרָכֵי קִשְׁת
 וּמַרְבֵּים בָּנִים וּבְנֵי בָנִים מֵאָה
 וְחַמִּשִּׁים כָּל־אֵלֶּה מִבְּנֵי בְנֵי־מֶן:
 וְכָל

טע דען מיכה. (לה) דיא
 זאהנע דעם מיכה ווארען:
 פיתון, מלך, הארע אונד
 אחוז. (לו) אחוז צייגטע דען
 יהועדה, אונד יהועדה צייג.
 טע דען עלמה, עזמות אונד
 זמרי, זמרי צייגטע דען מוצא,
 (לז) אונד מוצא צייגטע דען
 בנעא, דעססען זאהן וואר
 רפה, דעססען זאהן אלעשה
 אונד דעססען זאהן אצל.
 (לח) אצל האטטע זעכס זאה
 נע, דיעס זינד איהרע נא.
 מען: עזריקם, בוכרו, ישמעאל,
 שעריה, עבדיה אונד חנן,
 אללע דיעזע זינד זאהנע דעם
 אצל. (לט) אונד דיא זאה.
 נע זיינעם ברודעם עשק ווא.
 רען: אולם זיין ערשטגעבא.
 רענער, יעוש דער צווייט.
 געבארנע, אונד אליפלט
 וואר דער דריטטע. (מ) דיא
 זאהנע דעם אולם ווארען:
 מאפערע מאננער, באגענ.
 שפאננער, האטטען פיעל קינ.
 דער אונד קינדעסקינדער צו.
 זאממען, הונדערט אונד

פינפציג; אללע דיעזע זינד פאן דען אבקעממלינגען דעם בנימן.

זא

ב א ו ר

מן מפאָה בשַׁח (כמו אמרתי אכפיהם בשירת האזינו) ויהיה אחד בכוונה עם מְדִיב בַּעַל. מיכה,
 וכן בשמואל ב' ולמפינשת נער קטן ושמו מיכה (ט' י"ב). (לה) ולְאֶצֶל בְּלִירָה כמו בפסוק
 הקודם ובסוף הכתוב בא אֶצֶל בפתח וכתב הרד"ק שהוא מפני ההפסק, ולא ידעתי בעניי,
 למה יבוא אות שאינו ממולא הגרון בפתח מפני ההפסק? — ולדעתי היה מילוף הלירה
 והפת"ח אחת מן הסגות אשר העירו את חז"ל להרבות דרשותיהם על אלל זה עיין מה שאמר
 מר זוטרא בפסחים (דף ס"ב ע"ג) ומה שהעיר בעל מאור עינים ז"ל בספר אמרי בינה על
 המאמר הזה: (לט) עֵשֶׂק, הוא אלעשה אחי אלל, כי עשה ועסק הוראתם שזה כידוע, ומלת
 אל לפניו נשמטה כמו אלמולד ומולד (למעלה ד' ב"ט ויהושע ט"ו) בל"ל. (מ) אולם, הבן
 הנכור לעשק. דרכי קשה, ראה מ"ש במלה זאת (למעלה ה' י"ח).

וכל

תרגום אשכנזי

דברי הימים א ט

ט (א) וְכָל־יִשְׂרָאֵל הִתְיַחֲשׂוּ וְהָנִסּוּ
 כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה הִגְלוּ לְבָבָל
 בְּמַעֲלָם: (ב) וְהַיּוֹשְׁבִים הָרֵאשִׁוֹנִים
 אֲשֶׁר בְּאַחֲזָתָם בְּעָרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל
 הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם וְהַנְּתִינִים:
 (ג) וּבְיָרוּשָׁלַם יָשְׁבוּ מִן־בְּנֵי יְהוּדָה
 וּמִן־בְּנֵי בְנֵימִן וּמִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם
 וּמִנְשֵׁהָ: (ד) עוֹתִי בֶן־עַמִּיהוּד
 בֶּן־עֲמָרִי בֶן־אֲמָרִי בֶן־בְּנֵימִן

ט (א) זא ווארדע גאנץ
 ישראל נאך איהרען
 געשלעכטן פֿערצייכנעט אונד
 זא זינד זיא איינגעטראגען אים
 בוכע דער קאניגע פֿאן ישראל;
 יהודה ווארדע הערנאך וועג
 געפֿיהרט, דורך זיינע אונד
 טרייע, נאך בבל. (ב) אונד
 דיא פֿריהערן בעוואהנער ווא
 רען, (נאך דער ריקקעהר)
 וועדר אין איהרען בעזיטצונד
 גען אונד אין איהרען שטאד
 טען; נעהמליך דיא ישראלים,
 זא אויך דיא פֿריעסטער, לויס
 אונד נתינים. (ג) אונד אין
 ירושלים זעלבסט, וואהנטען,
 פֿאן דען זאהנען דעם יהודה,

אונד פֿאן דען זאהנען דעם בנימין אונד פֿאן דען זאהנען דעם אפרים אונד מנשה:
 (ד) דער עותי זאחן דעם עמיהוד, זאחן דעם אמרי, זאחן דעם

ר ש י

ט (א) וכל ישראל התיחשו ויחוססו על ספר
 מלכי ישראל ויהודה שהגלו לבבל במעלם ועממם הייתי אני עזרא ויחוססו מלחתי כחוב וכתבתיו:

ב א ו ר

ט (א) וכל ישראל, הפרשה הזאת כחובה בנינו לשון גם בספר נחמיה פרשה י"א,
 וחיבורה הוא בלי ספק לאחר גלות בבל, וכתב בפירש"י ו"ל וכל ישראל התיחשו, אמרתי לך
 קלח מן יחוסן מה שמלחתי, אבל עיקר יחוסס הוא על ספר מלכי ישראל ויהודה שהגלו
 לבבל במעלם ועממם הייתי אני עזרא ויחוססו מלחתי כתוב וכתבתיו עב"ל והרד"ק הוסיף עוד
 ואמר, כי זה הספר (ר"ל ספר מלכי ישראל ויהודה) לא נמאס אללינו כמו ספר הישר וס'
 מלחמת ה'. הגלו לבבל, ר"ל בני יהודה, אבל ישראל גלו בכר לפניו ע"י מלך אשור,
 כמו שזכר קלח מזה הפרשה ה', ונספר מלכים ב' פרשה ע"ז, ועל פי' זה תעיד גם הנגינה
 בפסוק שלפניו. (ב) והיושבים הראשונים, כתב הרד"ק הראשונים אשר באו מבבל ונתישבו
 באחוזתם וכו', ויותר פשוט י"ל, כי היושבים הראשונים שיעורו האנשים אשר ישבו שם טרם
 גלותם (והם היושבים הראשונים) ישבו גם עתה באחוזתם ובעריהם, וזה גם כוונת הכתוב
 בנחמיה (י"א ב') ואלה ראשי המדינה אשר ישבו בירושלים (ר"ל אלה הנמנים בראש הפסוק)
 ובערי יהודה ישבו איש באחוזתו ובעריהם כמו לפניו וכו', והוא מאמר מוסגר טרם התחיל למנות
 יושבי ירושלים, ואחריו יתחיל מנינם בפסוק ד'. והנתינים, הם בני הגזעונים אשר היו
 נתינים לעבודה הקשה, וכן בני שאר האומות אשר השלימו את בני ישראל, וממין כזה היו
 בלי ספק גם עבדי שלמה הנזכרים בנחמיה שם, אלל הנתינים, עיין מ"ש להלן פרשה
 כ"ב ב'. (ג) אשרים ומנשה, לא זכרו בנחמיה. (ד) עותי, בנחמיה שם ד' נקרא: עתיה
 בן עזיה בן זכריה בן אמריה בן שפטיה בן מהללאל מבני פון. ונחלק עותי עם עתיה,
 עמיהוד עם עזיה (כי עמיהוד נראה לי היות יסודו עמי יהוד, ויהוד נאמר תמור שם
 המפורש בל"ת ת' ה"א, כמו שהוא עד היום הזה במלת אלדים, ומעתה עמיהוד הוא אחד
 בהוראתו עם עמי יה) עמרי עם זכריה (אולי מפני שהיה עמרי מלך רשע בישראל אשר שבח
 אלקים ועזבו, לכן מפני הגנאי קראו אח"כ בלשון לחות לכל הנקראים עמרי בשם ההיפוך זכר

בְּנֵי פֶרֶץ בֶּן־יְהוּדָה: (ה) וּמִן־
הַשִּׁירָיִם עֲשִׂיהַרְבֵּכּוֹר וּבְנָיו:
(ו) וּמִן־בְּנֵי זָרַח יְעוֹאֵל וְאַחֵיהֶם
שֵׁש־מֵאוֹת וַתְּשָׁעִים: (ז) וּמִן־
בְּנֵי בְנִימִן סְלוּא בֶּן־מִשְׁלֵם בֶּן־
הוֹדוּיָה בֶּן־הַסַּנְאָה: (ח) וּיְבִנְיָה
בֶּן־יִרְחָם וְאַלְהָה בֶּן־עֲזִי בֶּן־מְכָרִי
וּמִשְׁלֵם בֶּן־שַׁפְטִיָּה בֶּן־רְעוּאֵל
בֶּן־יְבִנְיָה: (ט) וְאַחֵיהֶם לְתַלְדוֹתֵם
תֵּשַׁע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁשָׁה כָּל־
אֵלֶּה אַנְשֵׁי רָאשֵׁי אָבוֹת לְבֵית

בני, פֶּרֶץ דָּעוּ וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם
פֶּרֶץ וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם יְהוּדָה. (ה) אֹנֶד
פֶּרֶץ דָּעוּ שִׁלּוֹנִים: דָּעַר עֲשִׂיהַר
דָּעַר עֲרֻשְׁטַגְעַבְאָרְעֵנֶר מִיט
זִינְעוּ וְאַהֲנֵעוּ. (ו) אֹנֶד פֶּרֶץ
דָּעוּ וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם זָרַח: יְעוֹאֵל,
מִיט זִינְעוּ בְרִידֵרְעוּן, זַעֲמֵס
הוֹנְדֵרְט אִינְדֵר גִּינְצִיג. (ז) אֹנֶד
פֶּרֶץ דָּעוּ וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם בְּנִימִן:
סְלוּא וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם מִשְׁלֵם, וְאַהֲנֵעוּ
דָּעִם הוֹדוּיָה, וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם הַסַּנְאָה.
(ח) אֹנֶד יְבִנְיָה וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם
יִרְחָם, אֹנֶד אֵלֶּה וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם
עֲזִי וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם מְכָרִי, אֹנֶד
מִשְׁלֵם וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם שַׁפְטִיָּה
וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם רְעוּאֵל, וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם
יְבִנְיָה. (ט) אֹנֶד אֵלֶּה רָאשֵׁי
בְרִידֵרְעוּן נֶאֱדָר דָּעֲרֵעוּן גַּעֲ
שַׁלְעֲבֵטֵרְעוּן, נִיין הוֹנְדֵרְט

אבותיהם

זַעֲמֵס אֹנֶד פִּינְצִיג. אֵלְלַע דִּיעוּע (כַּחֲמַנְטוּיךְ בַּעֲמַנְטוּען) מֵאַנְנֵעַר, וּוְאַרְעוּן שְׁטַמְמֵמֵ
הִיפְטֵעַר

ב א ו ר

יה, והוא לשון סגני נהור ונמלא כמה פעמים בס"ק) אמרי עם אמריה, ומתח שואמר
בספרנו בני מן בני פרץ נאמר ששפטיה בן מהללאל מבני פרץ, ומילף זה הוא פשוט,
כי מאחר שלא נזכרו בני פרץ איש איש בשלשלת היחס הנה הוא מונה אחד מן יולאי פרץ
הנודעים לו מלד מעלתם וכבודם אשר מורעם ילאו האנשים הנזכרים ולזה הוא מזכיר בספרנו
את בני ונחמיה את שפטיה בן מהללאל. ומנס אחד תרגם מחדש: בְּנֵי מִן בְּנֵי פֶרֶץ
(זיין קינדעסקינד פֶּרֶץ דָּעוּ וְאַהֲנֵעוּ דָּעִם פֶּרֶץ) והורה מלת בן בְּנֵי כמו מואר לנכד והי"ד
סימן היחס כמו אדמוני, הכרי וכדומה. והנאמי פירוש זה יען כי חדש הוא, אף אמנם כי
אין לך בו אלא חידוש. (ה) השילני, לדעת המפרשים יהיה שלני זה מבני שִׁלָּה בן יהודה
ועפ"י בן השלני נומר השלני, אך ממה שאמר השלני בה"א הידיעה ובני"ד היחס נראה
כי מאיש ממואר בדורו ידבר, ולכן יותר נראה היות השלני הזה, אחיה השלני הנביא (מ"א
י"א כ"ט) ונחמיה שם פסוק ה' כתוב: ומעשה בן ברוך בן כל חוזה בן חויה וגו', ואינו
זר לאמור כי מפני היות אביו המשפחה נביא וחוזה (מ"א י"א כ"ט) לכן נקראו בניו בשם
כל חוזה חויה וכדומה. עשיה, הוא מעשה נחמיה, ושם האריך יחסו שמונה דורות
אחורנית עד השלני. (ו) זרח, תולדותיו ומספרם לא נזכרו כלל בנחמיה (זולתי אחד מבניו
נזכר שם בכתוב כ"ד) אך תמור זה לא נזכר פה מספר בני פרץ הנאמר שם בפסוק וי"ו,
ובתני הקודש בדברי חנמים הם עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ואנחנו נלמוד
סתום מן המפורש, בכל המקום אשר נמלאנו. (ז) סלוא. בנחמיה שם ג' יחסו: סלוא
בן משלם בן יועד בן פדיה בן קוליה בן מעשה בן איתחאל בן ישעיה, ובספרנו לא אשר רק
סלוא בן משלם, ומה שהוסיף בן הודויה בן הסנואה, נראה לי שאינו מתייחס אל הקודמים
כ"א הוא איש בפני עלמו, ואחד עם יהודה בן הסנואה על העיר משנה (שם שם ט') ופה
נאמר תמור יהודה בן הודויה, ואין שינוי זה ותוספת מלת בן זר, לקינא ספר ד"ה.
(ח) ויבניה, לא נזכרו כל אלה בנחמיה, ומלף זה נאמר שם וואמרו בני סלי תשע מאות עשרים
ושמונה ויאל בן זכרי פקיד עליהם, ויהודה בן הסנואה על העיר משנה, ונזכר בזכתי בפסוק

אֲבֹתֵיהֶם: (י) וּמִן־הַכֹּהֲנִים יִדְעִיה
 וַיְהוּרִיב וַיִּכִּין: (יא) וְעֹזְרִיה בֶן־
 חֲלָקִיה בֶן־מִשְׁלֵם בֶן־צְדוֹק בֶן־
 מְרִיזֹת בֶן־אַחִיטוֹב נְגִיד בֵּית
 הָאֱלֹהִים: (יב) וְעֲדִיה בֶן־יִרְחָם
 בֶן־פִּשְׁחוֹר בֶן־מְלָכִיה וּמַעֲשֵׂי
 בֶן־עֲדִיאֵל בֶן־יְחֹזְרָה בֶן־מִשְׁלֵם
 בֶן־מִשְׁלָמִית בֶן־אֶמֶר: (יג) וְאַחֵיהֶם
 רָאשֵׁים לְבֵית אֲבוֹתָם אֶרְפָּה וְשִׁבְעַ
 מֵאוֹת וְשֵׁשִׁים גְּבוּרֵי חַיִל מְלֹאכֶת

הייפטער דעם היוזעם איה.
 רער פֿאָטער. (י) אונד פֿאָן
 דען פריעסטערן וואָרען דאָ
 זעלבסט ידעיה, יהויריב
 אונד יכין. (יא) אונד עזריה
 זָאָהן דעם חלקיה, זָאָהן
 דעם משלם, זָאָהן דעם צדוק,
 זָאָהן דעם מריות, זָאָהן דעם
 אחיטוב, וואָר פֿאַרשטעהער
 אים היוזע גאָסטעס. (יב) דאָן
 עדיה זָאָהן דעם ירוחם, זָאָהן
 דעם פֿשחור, זָאָהן דעם
 מלכיה, אונד מעשי זָאָהן
 דעם עדיאל, זָאָהן דעם
 יהורה, זָאָהן דעם משלם,
 זָאָהן דעם משלמית, זָאָהן
 דעם אמר. (יג) אונד דיא

עבודת

ברידער דערזעלבען הייפטער איהרעם שטאממהויוזעם, טווענד זיבען הונדערט אונד
 זעכציג ביעדערע מאַנגער, (וואָרען בעטטיאָוט) צור דיענסטפֿערריכטונג אים גאָט.
 טעם=

ב א ו ר

הקודם, כי הודויה בן הסנאה הוא לדעתי אחד עם יהודה בן הסנאה. (י) ידעיה, הוא
 בן יויריב יבין במפורש בנחמיה, ופה הוסיף עוד את זרע ידעיה, יהויריב ויכין בן נ"ל.
 ומונה לפני עזריה נגיד בית חלקים, אולי מפני שהיה זקן ממנו, או שהיתה עבודת
 הנה"ג ופקידות בית חלקים נחלקת לשני חלקים, והיה ידעיה כה"ג ועזריה נגיד בית חלקים
 ובימי חזקיה נקרא הכהן הראש, גם נגיד בית חלקים (דה"ב ל"א י"ג) דאָה מ"ש שס.
 (יא) ועזריה, בנחמיה שס י"א שריה בן חלקיה, ובאמת לא היה שריה כה"ג בן חלקיה כ"א
 בן עזריה, ועזריה הוא בן חלקיה, בנחמיה למעלה פרשה ה' פסוק ל"ט ומ"ס. ונוסחת ספרנו
 יותר נכונה, היות עזריה ולא שריה בן האנשים האלה, כי שריה בנר הומת ביד
 נבוכדנצר (מ"ב כ"ה י"ט). (יב) ועדיה בן ירוחם, נזכר בנחמיה אחרי המנין בפסוק י"ב, רק
 בשינוי לשון ובחוספת יחס, כי שם אין ירוחם בן פשחור כ"א בן נכדו של פשחור. ומעשי,
 בנחמיה שם פסוק י"ג ועמשי בן עזריאל בן אחזי בן משלמות בן אמר, והם חילופים
 מן השמות אשר לפנינו, רק שנחסר שם משלם בן משלמית הנזכר פה, אולי מפני דמיונו
 עם שם אביו משלמית. (יג) אלה, אס נחשוב כל שלשה המספרים יחד הנאמרים בדבר
 הנהגים בנחמיה שם י"ב י"ג וי"ד, לא יעלה לנו כ"א אלה ומאה וחשעים ושנים? —
 ולא ידעתי לבאר לי את החילוף במספר הזה, אס לא שנאמר כי בנחמיה מנה בפסוק י"ג את
 הנהגים ראשים לאבות, ואלה היו במספרם מאתים וארבעים ושנים, כמו שנאמר שם, ופה
 הוא מונה את אישי בני האבות, אשר עליהם נמנו רמ"ב הנהגים האלה, והם היו אלה
 ושבע מאות וששים, ולזה הוא אומר אחריהם גבורי חיל מלאכת עבודת בית חלקים מה שלא
 נאמר שם כלל. גבורי חיל, הראש"ע נתב בסוף ספר תזריע ו"ל זאת תורת נגע לרעת בנד
 הזמר, ארבע סמוכים יש, ובמקרא חמשה גבורי חיל מלאכת עבודת בית וכלס סמוכים
 אל השם (האלקים) שהוא סומך לכל הנופלים עב"ל. ובאמת בספרים רבים ניקוד המלה
 חיל ועפ"י זה אינו נסמך, כי בהסמנו היה ראוי להיות חיל (וגם אינו בהוראת הלשון
 להסמך שם חיל אל מלאכה) רק כי מלאכת חסר אות היחס לפניו ושיעורו גבורי חיל
 במלאכת או למלאכת וכמו שנת ימים עשה, וינוא יעקב שלם עיר שכם תחת לעיר

דברי הימים א ט

תרגום אשכנזי סד

עבודת בית האלהים: (יד) ומן
 הרועים שמעיה בן-חשוב בן-
 עזריקם בן-חשביה מן-בני
 מררי: (טו) ובקבקר חרש וגלל
 ומתניה בן-מיכא בן-זכרי בן-
 אסף: (טז) ועבדיה בן-שמעיה
 בן-גלל בן-ידותון וברכיה בן-
 אסא בן-אלקנה היושב בחצרי
 נטופתי: (יז) והשערים שלום
 ועקוב וטלמון ואחיהם
 שלום הראש: (יח) ועד-הנה
 בשער המלך מורחה המה
 השערים למחנות בני לוי:

טעסהויזע . (יד) פֿאן דען
 לויס ווארען: שמעיה, זאָהן
 דעם חשוב, זאָהן דעם
 עזריקם, זאָהן דעם חשביה,
 פֿאן דען זאָהנען דעם מררי.
 (טו) אונד בקבקר, חרש
 אונד גלל, אונד מתניה זאָהן
 דעם מיכא, זאָהן דעם זכרי,
 זאָהן דעם אסף. (טז) אונד
 עבדיה, זאָהן דעם שמעיה,
 זאָהן דעם גלל, זאָהן דעם
 ידותון, אונד ברכיה, זאָהן
 דעם אסא, זאָהן דעם אלקנה,
 דער זיינען זיין האַטטע אין
 דען האַפֿען דער נטופתים.
 (יז) אונד דיא פֿפֿאַרטנער
 שלום אונד עקוב טלמון אונד
 אחימן מיט איהרען ברידערן;
 שלום וואַרדאָן אַבערהויפט.
 (יח) אונד דיא ביוהער אַם
 קאַניגסטהאַרע געגען אַסטען
 לאַגען דער זאָהנע לוי'ס.
 אונד

ושלום

שטאַנדען, וואַרען נון דיא פֿפֿאַרטנער בייא דען לאַגען דער זאָהנע לוי'ס.

ר ש י

(יח) ועד הנה בשער המלך מורחה. פתרון עד מהלאה עד שער שזמו שער המלך המזרחי המה השוערים שלום ואחיו ממחנות בני לוי:

ב א ו ר

שם ורנים כמו אלה. (יד) בן חשביה, בנחמיה כתוב עוד אחריו בן בוני, והוא בני הנזכר
 למעלה (ו' ל"א) בין בני מררי, וממנו חוזר היחס שם אחרוניו עד מררי, ולזה לא הי'
 מן הזכור לאמור בנחמיה כי היה מן בני מררי כמו שנאמר פה בספרנו, מפני חסרון בוני.
 (טו) ובקבקר, שם י"ז בקבוקיה שמו, ושם נאמר הייתו משנה בעבודת השיר, והראשון הוא
 מתניה בן מיכא בן זכרי (ופה זכרי) בן אסף, רק שם נזכר לפני בקבוקיה ופה אחריו.
 חרש וגלל, לא נזכרו אש כלל, והם היו בעזר בקבקר, אולי מפני שלא היו חשובים כל כך
 בעבודתם, לא זכרם נחמיה, וכן ברכי' בספוק ע"ז. (טז) ועובדיה, שם עבדא בן שמוע,
 והם אחד עם השמות שלפניו, רק כי שם משקלם ארמי ובספרנו משקלם בשקל הקודש.
 בחצרי נטופתי, מושב הלויים אחר גלות-בבל כמפורש בנחמיה י"ב כ"ח והיא הייתה עיר יהודה
 (למעלה ב' נ"ד). (יז) והשוערים, בנחמיה לא נאז רק שנים מהם, עקוב וטלמון, ופה
 ארבעה הם במספרם, ושוער הוא שומר השער ומשגיח עליו, כמו להלן בדה"ב ל"א י"ד.
 ואחיהם, מוסב למעלה אף שהוא קלת נגד הנגינה, ואם נאז ליה במקום חירק, י"ל כי
 פ' הכתוב ואחיהם שלום (הנזכר ביניהם) היה ראש להם. (יח) ועד הנה, שיעורו ועד
 היום הזה עוד הנה השוערים בשער המלך מורחה, גם יש לפרשו על זמן שזכר מגלות בבל
 (כי אז חזרה פרעה זאת כנראה מתחלתה), והכוונה, השוערים אשר היו עד עתה בשער
 המלך (והוא חרב כראש הגלות ע"י נבוכדנצר) הם נעת השוערים למחנות בית לוי, וכן תרגמתי.
 ודוגמתו

(יט) אונד שלום זאָהן דעם קורא, זאָהן דעם אביסף, זאָהן דעם קרח, אונד זיינע ברודער פֿאַם פֿאַטער־הויז, זע, דיא קרחים נאָהמליך, וואָרען בייא דער פֿעררייכ־טונג דעם דיענסטעס, וואָל־טער אָן דען שוועללען דעם שטיפֿטסצעלטעס, זאָ וויא דערען פֿאַטער ביים לאָגער דעם עוויגען, וואָכטער דעם איינגאַנגעס וואָרען. (כ) דיא מאַהלס וואָר דער בעפֿעהלס־האַבער איבער זיא, פנחס זאָהן דעם אלעזר, דעם גאָטט־איינסט בייגעשטאַנדען. (כז) זכריה זאָהן דעם משלמיה, פֿאַרטנער אָם איינגאַנגע־דעם שטיפֿטסצעלטעס. (כח) דיא זאַממט־לען אויסערלעוענען, צו פֿאַרטנערן אָן דען שוועל־לען, וואָרען צווייא הונדערט

(יט) וְשָׁלוֹם בֶּן־קוֹרָא בֶּן־אַבִּי־סָפָה בֶּן־קֶרַח וְאַחִיו לְבֵית־אָבִיו הַקְּרָחִים עַל מְלֹאכֶת הָעֲבֹדָה שָׁמְרֵי הַסְּפִיִם לְאַהֵל וְאַבְתִּיהֶם עַל־מִתְּנֵה יְהוָה שָׁמְרֵי הַמִּבּוֹא: (כ) וּפִינָחָם בֶּן־אַלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים יְהוָה וְעִמּוֹ: (כא) זְכַרְיָה בֶּן מִשְׁלֵמִיָּה שֹׁעֵר פֶּתַח לְאַהֵל מוֹעֵד: (כב) כָּל־סַם הַבְּרוּרִים לְשַׁעֲרֵים בַּסְּפִיִם מֵאַתִּים וּשְׁנַיִם עֶשֶׂר הֵמָּה בְּחֻצְרֵיהֶם הַתִּיחָשׁוּם הֵמָּה יִסָּד דָּוִד וְשִׁמּוֹאֵל הָרָאָה בְּאַמוֹנָתָם: (כג) וְהֵם וּבְנֵיהֶם עַל־

השערים אונד צוואלף, דיעזע האַטטען נאָך איהרען האַפֿען, דיא געשלעכטס־פֿערצייכנונג, אונד דיעזע האַטטע דוד מיט שמואל דעם זעהער, פֿיר דיא דויער איינגעזעצט.

ר ש י

(יט) שומרי הספים לאהל. שלום בן קורא ואחיו לבית אביו הקרחים שמרי הספים של אהל מועד שלא היו מניחים אום אדם לבוא אל אהל מועד כי אום הכהנים בעבודתן: (כ) ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפני ה' עמו. שנתבא לפני ורבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלח התיר ליפתח נדרו נסתלק השכינה ממנו: (כב) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. בקיומם:

ב א ר

ודגמתו בשוק הנא. (יט) שימרי הספים, השומרים במזוזת הנית, וכן שומרי הסף (אסתר ב' כ"ח) והפעל ממנו הסחיפה נבית אלקי (תהלים פ"ד י"א). ואבותיהם, וי"ו לתת טעם, ושיעורו בני קרח היו שומרי הסף, כי גם אבותיהם היו שומרי המבוא במחנה ה', על הארון ועל הכסופות וכו' וכמפורש בשוף ספר נמדבר. או שיהיה הו"ו לדמיון ע"ד ויובח לבצר עם אלוה וכן אדם לרעהו (איוב י"ב כ"א) וכן תרגמתי. (כ) לפנים, בשטות הכחוז הכוונה, ופנחס בן אלעזר היה נגיד עליהם, הוא האיש אשר לפנים (בירתי קדם) היה ה' עמו בקנאו את קנאתו ונתן לו את בריתו שלום וכן תרגמתי, ולד"ק לפנים מוסב למעלה, ושיעורו נגיד היה עליהם לפנים, וזה דחוק גם מפאת הנגינה, גם מלד שנאמר ה' עמו בלי המאך ויחס כלל, ועיין מ"ש הרב מהרמ"ל בפחרון המלות (נמדבר כ"ב י"ב) על דברי הראב"ע שם בענין זה. (כב) בחצריהם, ע"פ מושנס בחצריהם היה התיחשס. המה, המה אשר יסדו אותם דוד ושמואל הרואה, או שבא בנוי הנוף תמור הפעל, והכוונה אותם יסד דוד וכו'. באמונתם, פ"ר המפורשים כי דוד ושמואל באמונתם נה', יסדום במערכה הזאת, ועמלו להחזיק וליסד את העבודה

הַשְּׁעָרִים לְבֵית־יְהוָה לְבֵית
הָאֵהָל לְמִשְׁמְרוֹת: (כד) לְאַרְבַּע
רוּחוֹת יֵהְיוּ הַשְּׁעָרִים מִזְרַח יָמָה
צְפוֹנָה וְנֹגֵבָה: (כה) וְאַחֵיהֶם
בְּחֻצְרֵיהֶם לְבֹא לְשַׁבַּעַת הַיָּמִים
מֵעַת אֶל־עַת עִם־אֱלֹהֵי: (כו) כִּי
בְּאֲמוֹנָה הָמָּה אֲרַבַּעַת גְּבֵרֵי
הַשְּׁעָרִים הֵם הַלְוִיִּם וְהָיוּ עַל־
הַלְשָׁכוֹת וְעַל־הָאוֹצְרוֹת בֵּית
הָאֱלֹהִים: (כז) וְסִבִּיבוֹת בֵּית־
הָאֱלֹהִים יִלְיִנוּ כִּי־עֲלֵיהֶם מִשְׁמַרְת
וְהֵם עַל־הַמִּפְתָּח וְלִבְקָר לִבְקָר:

(כג) אונד זיא מיט איהרען
זאָהנען וואָרען ביִיא דען
טהאַרען דעם גאַטטעס־הוי.
זעס אונד ביים געביידע דעם
(הייליגען) צעלטעס, אויף
איהרען וואָצען. (כד) נאָך
אַללען פֿיער געגענדען וואָ
רען דיא פֿאַרטנער, נאָך
מאַרגען נאָך אַבענד, מיט
טערנאַכט אונד מיט טאָג.
(כה) אונד דערען ברודער
אין איהרען האַצען, האַטטען
צו קאַמען, אין זיעבען טאָג
גען, פֿאַן אינר בעשטימטען
צייט צור אַנדערן, צור אַב־
וועכסלונג מיט יענע. (כז) דען
פֿאַרטדויערנד מוסטען דיא
פֿיער (הבטהיילונגען דער)
פֿאַרטענימאַנער, פֿאַן דען
לויס בעזעטצט זיין. זיא וואָ
רען פֿערנער איבער דיא

ומהם

קאַמערן אונד איבער דיא שאַטצע דעם גאַטטעס־הויזעס. (כז) אונד אין דען אומגע.
בונגען דעם גאַטטעס־הויזעס וואָרען זיא דעם נאַכטס, ווען זיא דיא וואָצע טראָף;
עבען זאָ וואָרען זיא צום אויפֿשפּעררען בעשטימט, אונד צוואָר מאָרגען פֿיר, מאָר־
ר ש י

(כה) לשבעת הימים. לסוף שבעת הימים: מעת על עת. משנעה לשנעה כל משמרת בשנתה:
(כז) והם על המפתח. על מפתח העזרה ולבקר לבקר. לפתוח:

ב א ו ר

העבודה על מנוחה, ושמואל היה המתחיל ודוד המשלים את המזבח ולכן היא נקראת על
הגומרה ולא נזכר מאומה נשום מקום מן מעשה שמואל בדבר הזה. ולדעת חז"ל יהיה
באמונתם מענין אָמֶן, ולזה אמרו אומנות גדולה היתה גם וכו', והעיקר כדעת הרד"ק ז"ל,
כי יורה אמונה על תמידות הדבר מבלי הפוגה, וכמו ויהי ידיו אמונה (שמות י"ז י"ג) וכן
הוא להלן כי באמונה המה (פסוק כ"ו). (כה) לבוא, בדרך המקור, כמשפט הספר,
ושיעורו היו נועדים לבוא, או היו באים. עם אלה, כמו אלה הנאמרים וכן החכם עם
נסיל (קהלת ב' ט"ז) הנוונה החכם כמו הכסיל. (כו) באמונה, בתמידות כמו שפירשתי
בפסוק כ"א וכן תרגמתי. ויש עוד לומר בכוונת הכתוב, כי באמונת הלב, ונזקקין כף היו
השוערים הנזכרים ועל כן היו גם על הלשכית ועל האוכרות, מפני הנטחון בהם שלא ישלחו
ח"ו בעולתה ויהיה. ארבעה, ארבעה גבורים לארבע רוחות במפורש פ' כ"ד. הלשכות,
חדרים קטנים סמוכים יחד למשמרת הכהנים או לענין אחר מיוחד, עיין להלן כ"ג כ"ח.
(כז) המשחה, לדעת רד"ק מִשְׁחָה גם המקרה ויורה על פתיחת השער וכן תרגמתי. גם יש
לפרש מלת מִשְׁחָה כמשמעותה על כלי הנרול, אשר על ידו יפתח הכרית או המסגור, כמו
שנמלא במעשה אהוד (שופטים ג' כ"ה) רק הוא משחש בהשאלה גם על המעשה הנועה בו
וכן חמלא בנוחלת ישעיה (כ"ב כ"ג) ונחתי מִשְׁחָה בית דוד על שגמו להורות על היכולת לפתוח

נען . (כח) אויך וואָרען זיא
 (לז חויפֿזיכט) איבער דיא
 גערעטהשאַפֿטען דעם גאַט.
 טעסדיענסטעם בעשטימטט;
 צוגעצאהלט טרוגען זיא דיע
 זעלבען היניין אונד אין דער
 זעלבען צאהל בראַכטע מאַן
 זיא הערויס . (כט) פֿאַן איה
 נען וואָרען אויך דיא אויפֿ
 זעהער איבער דיא זאמטט.
 ליכען גערעטהע, אונד אינפֿ
 בעזאנדערע איבער דיא היי
 ליגען געפֿאַסע, איבער דאָ
 פֿינע מעהל איבער דען וויין
 אינד דאָ אַהל אונד איבער
 דען ווייהרויך אונד דיא גע
 וויצע . (ל) אונד דיא יונ
 גען פֿרועסטער בערייטעטען
 דא זאלכען אויס דען גע
 וויצען . (לא) אונטער דען
 לויס וואָר מח חיה, דער

(כח) ומהם על כלי העבודה כי
 במספר יביאום ובמספר
 יוציאום: (כט) ומהם ממנים על
 הכלים ועל כל כלי הקדש ועל
 הסלת והיין והשמן והלבונה
 והבשמים: (ל) ומן בני הכהנים
 רקתי המרקחת לבשמים:
 (לא) ומתרתיה מן הלויים הוא
 הבכור לשלם הקרתי באמונה
 על מעשה החבתים: (לב) ומן
 בני הקהתי מן אחיהם על לחם
 המערכת להכין שבת שבת:
 (לג) ואלה המשרדים ראשי אבות

ללויים ככ"ח כפתח

ערשטגעבאָרענע פֿאַן שלום דעם קרחי בעשטימטט, איבער דיא צובערייטונג דער פֿאַנ.
 נענבאָקערייא . (לכ) אונד פֿאַן דען וואָהגען קה ח, וואָרען אייניגע איהרער ברודער אי
 בער דאָ אויפֿצושיכטענדע בראַד (טויזאכט) געזעצט, עס יעדען שבת אַנצוי
 אָרדנען . (לג) דאָך דיעיעניגען וועלכע זאָנגער וואָרען פֿאַן דען שטאַממהייפטערן
 דער

ר ש י

(כח) ומהם על כלי . כלי שרת במספר יוליאום ובמספר יביאום: (לג) ואלה המשוררים וגו' סטורים . מכל דבר המלאכה כי אם לשורר שירה:

ב א ו ר

ואין סוגר ולסגור ואין פותח, ועד היום הזה תואר כבוד הוא בארכותינו להקרא שומרי חרתי
 האלך נאם נושא הפֿאַתח (טויזענטראַגער, טויזענטעוואַהרער) ועפֿי"ז יתורגס פה (אונד
 זיהנען וואָרען דיא טויזעל זאָפֿערטרויט) . ולבקר, וי"ו המנאָר את הקודס, וכמו שחרגמתי .
 (כח) כי במספר, כי להמשך הסיפור ולא לטעם, וכן דוגמתו בדה"ב (י"ב י"ג) . (כט) ממנים
 סקידים . ולא נמלא פעל מנה בהוראה זאת, כ"ל פעמים מעטים בספרים האחרונים
 ובלאון המשנה, ובעברית הנקיים יאמר תמורתו פקיד; ובאמת שני הפעלים הוראתם העלמי
 על המנין והמספר הוא, ונקרא נגיד נאם פקיד או מסונה, מפני שהוא ברור ממנין
 הרבים ונבחר מהם או על שם שהוא עומד במקום רבים . (לא) החבתים, נחב הרד"ק
 מעשי מחבת, (והדגש תאורת הנח), וכן הוא בלאון המשנה חביתי כהן גדול, ולד"ק הס
 המחנות בעלמס; ועליהם הוּאָס מתתיה באמונה . (לב) שֶׁבַח, כפתח הני"ת כמשפט
 השמיכות כמו שֶׁבַח שָׁבַח (ויקרא כ"ה ד') ובא כפול להורות על השמדת הפעולה בכל שנת

דברי הימים א ט

חרגום אשכנזי סו

לְלוֹיִם בְּלִשְׁכַּת פְּטוּרִים כִּי־יֹזְמִם
 וְלִיָּה עֲלֵיהֶם בְּמִלְאָהּ: (לד) אֵלֶּה
 רֵאשֵׁי הָאָבוֹת לְלוֹיִם לְתִלְדוֹתֵם
 רֵאשֵׁים אֵלֶּה יֵשְׁבוּ בִירוּשָׁלַם:
 (לה) וּבְגִבְעוֹן יֵשְׁבוּ אֲבִי־גִבְעוֹן
 יַעֲזָאֵל וְשֵׁם אַחֲתוֹ מַעֲכָה: (לו) וּבְנֵי
 הַבְּכוֹר עֲבֶדוֹן וְצוּר וְקִישׁ וּבְעַל
 וְנָר וְנָדָב: (לז) וּגְדוֹר וְאַחִיו וְזַכְרִיָּה
 וּמְקָרֹת: (לח) וּמְקָלוֹת הוֹלִיד
 אֶת־שִׁמְאֵם וְאֶת־הֵם נִגְדָה אֲחֵיהֶם
 יֵשְׁבוּ בִירוּשָׁלַם עִם־אֲחֵיהֶם:
 (לט) וְנָר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ
 הוֹלִיד אֶת־שְׂאוּל וְשְׂאוּל הוֹלִיד
 אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מְלָכִי־שׁוּעַ
 וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־אֲשֻׁבַע־ל:
 (מ) וּבְנֵי־יְהוֹנָתָן מְרִיב בְּעַל וּמְרִי־
 בְּעַל הוֹלִיד אֶת־מִיכָה: (מא) וּבְנֵי

דער לויים, וואָרען אין איה.
 רען בעשטימטען קאממען
 (פון דער זכרייס) בעפריי.
 עט, רען טאג אונד נאכט
 בעשאפטען זיא זיך מיט
 איהרער פֿערריכטונג.
 (לד) ריעס זינד דיא שטאמם
 אָבערהויפטער דער לויים נאָך
 איהרען געשלעכטערן; דיא
 יעניגען אָבערהויפטער נאָהם
 ליד, וועלכע אין ירושלים
 וואָהנטען. — (לה) אין גבעון
 וואָהנטען: דער שטאמם פֿאַ
 טער פֿאַן גבעון יעאל, דער
 נאָהמע זיינער שוועס טער
 (כ. ח. פֿרויז) וואָר מעכה.
 (לו) אונד דעססען ערשט
 געבאָרענער זאָהן וואָר, עבדון,
 דאָן צור, קיש, בעל, נר
 אונד נדב. (לז) גדור, אחיו,
 זכריה אונד מקלות. (לח) מקלות
 צייגטע דען שמאם, אונד
 אויך דיעזע וואָהנטען ביא
 איהרען פֿערוואַנדטען אין
 ירושלים, נעבסט איהרען
 ברודערן. (לט) נר צייגטע
 דען קיש, קיש צייגטע דען
 שאול, אונד שאול צייגטע

פטורים קרי. יעאל קרי.
 מִיכָה
 יהונתן אונד מלכישוע, אבינדב אונד אשבעל. (מ) דער זאָהן דעם יהונתן וואר מרי
 בעל, אונד מרי בעל צייגטע דען מיכה. (מא) דיא זאָהנע דעם מיכה וואָרען:
 ר ש י

(לט) אשבעל. הוא איז נוסח ולכך כינוהו נוסח לפי שבעל לשון ארנות הוא וכינוהו
 נוסח לשון גנאי: (מ) מריב בעל. זה מפינוסת אמר ר' יחזק בר שמואל מנרנונה משעה

ב א ו ר

ושנת. (לב) פטורים, מלה ארמית להורות על איש חפשי מקוב המוטל עליו עד הנה,
 והפעל פטר להלן (דה"ב כ"ג ח'), ופטר תורה בעלמותה על דבר היוכל ממקום שהוא כווס
 זו כמו פוער מים (משלי י"ז ד'), על מולא ומעין, פטורי ללים (מ"א ו' י"ח) על פרחי' ממקבוא חניטת',
 ונאמר בלשכות פטורים, שהיו בה לשכות המיוחדים להם להרגיל בשיר, ופטורים מכל עבודה. גם יש
 לפרש בלשכות כמו בעבודת הלשכות, ושעורו שהיו פטורים מכל עבודה בלשכות המקדש. (לה) ובגבעון,
 הכתובים עד סוף הפרשה הם בשינויים מעטים למעלה ח' כ"ט בין בני בנימין כי שם מקומם, ואולי
 סוף הכתוב הקודם ראשים אלה ישבו בירושלים (שהוא גם סוף הכתוב למעלה ח' כ"ח)
 הסב להביא אחרי יחוס שאול, אף כי פס שלא במקומו הוא. אחיו, יש ספרים אשמו, והוא

תרגום אשכנזי

דברי הימים א ט י

פיתון, מלך אונד תחרע (נבסט אחו). (מנ) אחו צייגטעדען יערה, יערה צייגי, טע דען עלמת, דען עזמות אינד דען זמרי, זמרי צייגטע דען מוצא. (מנ) אינד מוצא צייגטע דען בענה, דעססען זאָהן וואָר ר פיה, דעססען זאָהן וואָר אלעשה, דעססען זאָהן אצל. (מד) אצל האַט טע זעס זאָהנע, דיעס זינד איהרע נאָמען: עזריקם, בכרו, ישמעאל, שעריה, עזכדיה אונד חנו, דיעס זינד דיא זאָהנע דעס אצל.

י (ה) דיא פלשחים פֿיהרטען קריעג מיט ישראל, דאָ פֿלאָה דיא מאַנשאַפֿט פֿאָן ישראל פֿאָר דען פלשחים אונד עס פֿיעלען דיא ערשלאַנענען אויף דעס בערגע גלבע. (ז) דיא פלשחים זעטצטען שאיל אונד זיי.

מיכה פיתן ומלך ותחרע: (מנ) ואָחו הוליד את יערה ויערה הוליד את עלמת ואת עזמות ואת זמרי וזמרי הוליד את מוצא: (מנ) ומוצא הוליד את בנעא ורפיה בנו אלעשה בנו אצל בנו: (מד) ולאצל ששה בנים ואלה שמותם עזריקם ובכרו וישמעאל ושעריה ועבדיה וחנו אלה בני אצל:

י (ה) ופלשתיים נלחמו בישראל ויגם איש ישראל מפני פלשתיים ויפלו חללים בהר גלבע: (ז) וידבקו פלשתיים אחרי שאל

ר ש י

שעבדו ישראל את הנעל נקרא הנעל שם נזשת דכתיב לקטר לכשת ולקטר לנעל (ירמיה י"א) כי הנעל היא נזשת ונדעון נקרא ירובעל על שם ירב לו נעל (סופטים ו') ונקרא ירובשת דכתיב על אבימלך מי הכה אבימלך בן ירובשת וגו' נאמר שמואל (ב' י"א) ונקרא ירובשת וירובעל כי נעל ונשת אחד הוא:

ר (א) ופלשתיים נלחמו בישראל. אינו מספר כי הם מפלתו של שאל וכאשר בא לספר מעשה 77

ב א ו ר

הנכון כי בן בא למעלה, ואולי בא מלת אחתו בחילוף הכתוב ז' ט' עיי"ש. (מכ) ואחו, גם הוא בן מיכה, כמו שהוא למעלה מ' ל"ה, וראש מ"ג הרשנ"ס נפסקו זה (נראשית ל"ו י"ג) וע"ע למעלה ח' ל"ב.

ר (א) ופלשתיים, הפרשה הזאת כוללת מות שאל והיא מקור נפתח לבית דוד, והפרשה הזאת כתובה בשינוי לשון גם בשמואל ב' פרשה ל"א, ומלות גושא שאל וזח גושות נניו אשר לא נמצא בכל שאר ס"ה הק עדים הנה על איחור מקברת הפרשה שלפנינו ולקיות הנה מל' ערב (כי אם בגשו ינא בגשו ינא אין לו אסופה כלל) ובשמואל נאמר גויה תחת גושא. איש, ימיד לתואר הקיבוץ הבלתי מסוים ע"ד ויהי לי שור וחמור עיין רש"י שם. (ב) וידבקו, כמו וידבקו וכן וידבקו את לאונס (ירמיה ט' ב') כמו וידבקו (רד"ק) וזרות כאלה

דברי הימים א י

תרגום אישכנזי כז

שָׁאוּל וְאַחֲרָי בָּנָיו וַיָּכּוּ פְּלִשְׁתִּים
 אֶת־יוֹנָתָן וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־
 מֶלְכִי־שׁוּעַ בְּנֵי שָׁאוּל: (ג) וַתִּכְבַּד
 הַמֶּלֶחֶמָה עַרְשׁוֹ שָׁאוּל וַיִּמְצָאֵהוּ
 הַמָּרִים בְּקִשְׁתוֹ וַיַּחַל מִן־הַיּוֹרִים:
 (ד) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־נִשְׂאֵא כְּלָיו
 שָׂרָף חֲרִבָּה וּדְקָרָנִי בָּהּ פֶּן־
 יָבֹאוּ הָעֲרָלִים הָאֵלֶּה וְהִתְעַלְּלוּ־
 בִּי וְלֹא אָבֵה נִשְׂאֵא כְּלָיו כִּי יֵרָא
 מֵאֵד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת־הַחֶרֶב
 וַיִּפֹּל עָלֶיהָ: (ה) וַיֵּרָא נִשְׂאֵא־כְּלָיו
 כִּי־מֵת שָׁאוּל וַיִּפֹּל גַּם־הוּא עַל־

זיינען זאָהנען נאָך , אונד עס
 ער־של גען דיא פלשחים דען
 יונתן, דען אבינדב אונד דען
 מלכישוע, זאָהנע דעס שאול.
 (ג) נון דרענגטע זך אויך דער
 קאמפף געגען שאול, עס טראָג
 פֿען איהן דיא באַגענישטען,
 אונד ער ערבכטע זעהר פֿאָר
 דיעזען שיטצען. (ד) דאָ שפראַך
 שאול צו זיינעם וואָפֿענטרע.
 גער: ציעהע דיין שייערדט,
 אונד ערשטעכע מיך דאָמיט!
 עס קאָננטען זאָנסט דיעזע אונג
 בעשניטטענען קאָממען, אינד
 איהרען מוטהוויללען מיט מיר
 טרייבען. אַכער זיין וואָפֿעניג
 טרעגער וואָללטע ניכט, דען
 ער פֿירכטעטע זיך זעהר, דאָ
 נאָהם שאול דאָן שווערדט,
 אונד שטירצטע זיך דאָרויף.

(ה) אַלס זיין וואָפֿענטרעגער זאָה, דאָס שאול טאָרט וואָר, דאָ שטירצטע אויך ער זיך אויף
 דאָן

ר ש י

דוד אינו מספר זילוחו אלא גבורתו וגדולתו כי הספר שלו ולמלכי יהודה: (ג) וימלאוהו
 המורים בקשת. בוא וראה כי אין חכמה ואין חנוכה לנגד ה' וגו' (משלי כ"א) כי נגד ה' דרכ
 איש בנימן היו שונאיהם ופלים לפנים בקשת כי הם בקיאים בקשת כדכתיב אטר יד ימינו
 וגו' שופטים (כ"א) וכן ביהונתן לדה אורה לשלח לי למטרה בשמואל ח' (י"ב) וכתיב למטה בנימ
 נשקי קשת מימינו וגו' וכן באסא בספר זה (ב' י"ד) ומבנימן נשאי מגן ודורכי קשת וגו'
 אבל כשהם סר מעל שאול נפל ביד רומי קשת בדבר שהוא אומנתו: ויחל מן היורים, כט
 ותחלחל המלכה (אסתר י')

ב א ו ר

באלה אשר הם להקל המנטא, מרוב מליאותם חדלו להיות זרות. (ג) וַיִּקַּח, שראו חול
 ובנינו הפעיל והיה ראוי וַיִּקַּח כפתח כמו וַיִּסַּר את אופן מרכבותיו (שמות י"ד כ"ד) ובא ע"ד
 שאר האותיות כמו וַיִּקַּח לו עדרים לנדו (בראשית ל' מ'), ולדעת געזעניחוס הוראת השרש
 הזה על חבלי יולדה בחילוף חול וחבל (ומלאנו גם למעלה בת שוע תחת בת שבע) ונשאל אחרי
 זה לבל מבאוב בכלל. היורים בשמואל וקראו המורים, ושניהם תוארים למושכי רומי קשת,
 כי מאחר שאמר פעולת הירייה גם בקל גם בהפעיל כמו ירה ויור (מ"ב י"ג י"ז) לכן גם
 התוארים (והם הבינוני' לשני הבינוני' הזכירי') בשני פנים יורָה ומורָה: (ד) והחעללו, החעולל
 יאמר על העושה ברצון עצמו, ובלי מניע אחר זולתו, עלילות שונות באחר החלש
 ממנו. ומה נאמר אלל הקב"ה את אשר התעללתי במלכים (שמות י' ב') וכן אלל בני אדם.
 אך יען כי גבורת אנשים בני תמותה מחוברת לרוב עם הגאון, והבזיון נגד החלש מהם
 והנכבד תחתיהם, לכן גם עלילותיהם נגדו הן לו לכלימה ולשנויה מה שאינו ח"ו אלל הקב"ה,
 ומה חבין כי העתיקו השנעים במקום שנ התעלל אלל אדם, בהוראת שזוק וכו'.

הַחֶרֶב וַיָּמָת: (ו) וַיָּמָת שְׂאוּל
 וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְכָל־בֵּיתוֹ יַחְדָּו
 מָתוּ: (ז) וַיֵּרְאוּ כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר־בְּעַמְּקֵי כִי גָסוּ וְכִי־מָתוּ
 שְׂאוּל וּבָנָיו וַיַּעֲזְבוּ עָרִיהֶם וַיָּנֹסוּ
 וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים וַיֵּשְׁבוּ בָהֶם:
 (ח) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים
 לְפָשֵׁט אֶת־הַחִלְלִים וַיִּמְצְאוּ אֶת־
 שְׂאוּל וְאֶת־בָּנָיו נִפְלִים בְּהַר
 גִּלְבָּעַ: (ט) וַיִּפְשִׁטְהוּ וַיִּשְׂאוּ אֶת־
 רֹאשׁוֹ וְאֶת־כְּלָיו וַיִּשְׁלְחוּ בְּאֶרֶץ־
 פְּלִשְׁתִּים סָבִיב לְבִשְׂרָאֵת
 עַצְבֵיהֶם וְאֶת־הָעַם: (י) וַיִּשְׂיִמוּ
 אֶת־כְּלָיו בַּיִת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת־
 גִּלְגָּלְתוֹ הִתְקַעוּ בַּיִת דְּגוֹן:

וישמעו

רעו געטצען אונד דעם פֿאלקע. (י) זיא לענטען ווינע וואַפֿען אים טעמפעל איהרער
 געטצען ניעדער, אונד ווינען שעדעל שטעקטען זיא אויף אים טעמפעל דעם דגון.
 אַלם

דאָ שווערדס, אונד שטאַרב. (ו) אַלזאָ שטאַרב שׂאוּל אונד
 זיינע דרייאַ וואָהנע אונד אַללע
 זיינע הויגענאַסען, אינסנע־
 זאַמט שטאַרבען זיא. (ז) אַלם
 דיאָ תעמטליכע מאַננשאַפֿט
 ישראָל'ס, דיאָ אים טהאַלע
 וואָר, געזעהען האַטטע, דאָס
 יענע (זויף דען בערגע) פֿלאַ־
 הען, אונד דאָס שׂאוּל מיט זיי־
 געזאָהנען טאַדט וואָרען, פֿער־
 ליעסען זיא איהרע שטערטע,
 אונד פֿליכטעטען זיך; דאָ קאַ־
 מען דיאָ פֿלשחים, אונד בע־
 זעטצען זיך דאַרין. (ח) אַלם
 אַם פֿאַלגענדען טאַגע דיאָ
 פֿלשחים קאַמען, דיאָ ערשלאַ־
 גענען אויסצוציעהען, דאָ פֿאַנ־
 דען זיא שׂאוּל אונד זיינע וואָהנע
 ליעגען אויף דעם בערגע גלבֿע־
 (ט) זיא צאַגען איהן אויס, נאָה־
 מען ווינען קאַפֿף אונד ווינע
 וואַפֿען, אונד שיקטען (זיא)
 אים לאַנדע פֿלשחים אומהער,
 אום עס צו פֿערקינדען איה־

ב א ו ר

(ו) וכל ביחוד, ביתו אינו מוסב על משפחתו, רק על אנשי מלחמתו הנלכדים תמיד סביביו
 לשמרו כי עוד נשארו לו בנו וכן בנו ובני בנו וכן כחב בשמואל. גם כל אנשיו והוא נמ"ס:
 (ז) בעמק, הוא עמק יזרעאל אשר שם המלחמה במפורש (ש"א כ"ט א') גם חקרא בפיו הערביים
 הערבה אשר הירדן עובר בה עמק עד היום הזה בלי תואר נוסף. ובשמואל כחוב אשר בעבר
 העמק ואשר בעבר הירדן. — (ט) ויפשטוהו, את כל אשר עשו בגופת שׂאוּל, עשו גם בגופת
 בניו ויתקעו יחד בחומת בית שן (ש"א ל"א י"ב) ונזכר פה רק שׂאוּל לכדו בהיותו ראש
 תפארת פלתיים ובו התנשא. אח עצביהם, אין מן ההכרח לומר כי הוא בחילוף בית
 עלציהם הנזכר בשמואל פ' ל"א, כי אם מאמר הכתוב נוסד על מנהגם נימים ההם לספר
 כל בשורתיהם מול פני אליהם בחודה ובתלה, ובעיקר מלח עלציהם, הנה הנפוד עָצֵב או
 עָצֵב וברבוי עָצֵבִים (משלי ה' י') או עָצֵבִים בפלס גמל גמלים, והוא על הרוז כס"הק, וע"ע מ"ג
 זזה להלן (ד"ב ט"ו ט"ז). (י) גלגלחו, לא הודיענו הכתוב איזה מקום גוייתו? — ובשמואל
 נאמר ואת גוייתו תקעו בחומת בית שן וחלף זה נשמט שם מעשה הגלגלת הנזכר בספרנו,
 וכן יפרש האחד את החומות השני כמה פעמים. דגון, אליל המיוסד לפלשתיים היה דגון
 (ש"א ה' ד') ושם הניחו את גלגלתו לזכרון אך עשחורת היה אליל הכולל לכל הגוים

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־יִבְשָׁגֶלְעָד אֶת־כָּל־
 אֲשֶׁר־עָשׂוּ פְּלִשְׁתִּים לְשָׂאוֹל׃
 (יב) וַיָּקוּמוּ כָּר־אִישׁ חֵיל וַיִּשְׁאוּ
 אֶת־גּוֹפֶת שָׂאוֹל וְאֵת גּוֹפֶת בְּנָיו
 וַיָּבִיאוּם יְבִישָׁה וַיִּקְבְּרוּ אֹתָם
 עַצְמוֹתֵיהֶם תַּחַת הָאֲלֶה בְּיַבֵּשׁ
 וַיְצוּמוּ שִׁבְעַת יָמִים׃ (יג) וַיָּמָת

(יא) אלם דיא בעוואהנער פֿאָן
 יבש גלעד האַרטען, אללעס
 וואָס דיא פלשתים אָן שאול
 פֿעראיבט האַטטען, (יב) דאָ
 מאַכטען זיך אויף אללע טאָג
 פֿפֿערן מעננער, טרוגען דען
 לייבנאָם שאול'ס אונד דיא
 לייבנאָמע זיינער זאָהנע ווען,
 אונד בראַכטען זיא נאָך יבש,
 בעגרוכען דערען געביינע אונ-
 טער דער טערעבינטע צו
 יבש, אונד פֿאַסטטעטען זיעבען
 טאָגע. (יג) זאָ שטאַרב שאול

שאול

ר ש י

(יב) ויביאום יבשה. ליבש גלעד: וילמו שבעת ימים. ולמה נתחננו ולמה מסרו עמם
 בסכנה לקחת גופות שאול ובניו מהר גלבע יותר משאר ישראל לפי שעשה להם שאול
 טובה שהלילם כשעלה נחש העמוני עליהם וכנגד אותם שבעת ימים שנתנו להם זמן אם
 יבא להם מושיע והיו למים ומתענים אולי יבא להם מושיע ובא שאול והושיעם כנגדן
 נתענו עתה גם הם ז' ימים וגם מפני חבילות שנהגו (שנהג) שבעת ימים כי גם קרוביהם
 היו כשהרגו ישראל את יושבי גבעה במעשה פלגש בגבעה (ס' ו' שופטים) נתנו אנשייבש גנותיה'
 לבנימן כשחטפום מן המחולות: (יג) וימת שאול במעלו אשר מעל. שתי מעילות מעל בשאלת

ב א ו ר

שמה, והוא, האלילה חסטרקטט או חסטרטע אשר ענדולה עם הארץ בתמונת הירח ויאמר ברבו
 עשתרות ע"ג התמונות הרבות שנעשו מאילה זאת והיחיד ממנה נמלא בספר יהושע (ב"א כ"ז)
 ובמלכי' (א' י"א ל"ג), ומזה ההנהגות (שופטים ח' כ"א) שהם בתמונת הסהר בתרגום ירח סיהרא.
 ובנית עשורת זה הניחו את כליו לזכרון. ונפלא הוא כי גם באוהל מועד הקדוש היתה
 שמורה חרב הפלשתי כמנהג הימים ההם, להניח את בלי גבורי האויבים המונומים אל מקום
 נכבד ומקודש. (יא) יבשה, אנשי יבש גלעד התעסקו בו כי זכרו את אשר עשה עמהם
 והושיעם כשאם עליהם נחש העמוני (ש"א פרשה י"א). (יב) עצמותיהם, ואת בשר גויתיהם
 שרפו במפורש בשמואל, והחכם מהרש"ד בניאורו שם כתב כי הוא נעין שנאמר ובמשרפות
 אבותיך המלכים ישרפו לך (ירמיה ל"ד ה') ע"כ, ודבריו נפלאו כי שם בירמיה עשו משרפות
 לכבוד המלכים במשפט, וכן וישרפו לו שרפה גדולה עד למאוד (דס"ב ט"ז י"ד) וזו"ל אמרו
 שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר ובמשרפות וכו' ומה הם שורפין מטחם וכלי
 חשמישן (כדי שלא ישתמש בהן אחר) אולם אנשי יבש גלעד שרפו את גויות המלך ובניו
 עפ"י תרגום רש"ד הנ"ל שם, ואיך חשונה שני המקומות זה לזה. ונאמת דעת רש"י בשמואל
 הוא כי גם בשאול ובניו לא שרפו את עצמם כ"א שרפו לכבודם והוא עפ"י התרגום וקלי
 עליהן כמו דקלין על מלכיא. האלה, הוא העץ הנקרא טערעבינטע. וראוי להבדיל מן אלה
 בפת"ח הנקרא בלשוננו חייב, ולד"ק פיסטאליא, והנה בשמואל כתב כי קברוהו תחת האשל, וזה
 הסב דעות שונות. אחדים אומרים כי אשל ואלה ממין אחד המה, ורד"ק בשמואל שם כי
 אשל הוא שם כולל לכל עץ; ואלה הנוצר בד"הי מפרש שם העלם הפרטי מי הוא, ובוזה
 חלונת חכמים שונים על כותב ספר ד"הי בענין זה נוספת מעלמה. והיה מד מרבותינו ז"ל
 אמר אשל שנטע אברהם פרדס היה (סוטה י' ע"א) וזה מסכים ללשון ערב כי גם בה
 יורה לאשל על קיבוץ ענבים (רק כי בערבית יתאר קיבוץ ענבים ממין מיוחד הנקרא טאמריסק"א)
 והוא הנכון ורבינו יונה וראב"ע ורשב"ם מסכימים לזה. ועפ"י"ו בא כותב ספרנו להודיע מאיזה
 מין היו ענבי הפרדס אשר נקבר שם שאול. ואל יפלא בעיניך כי השתמש במלת אשל (שם
 לקיבוץ ענבי טאמריסק) על קיבוץ ענבים בכלל, כי כן יורה שם אלוץ על עץ מיוחד כידוע,

תרגום אשכנזי

וועגען זיינער טרױל־אָזױגקײט, דיא ער בענאנגען געגען דען עױגען, וועגען דעם געטטלי-
כען געכאַטהעס, דאַזער נײַכט בעאַכאַטעט, אונד אויך דעם-
וועגען, ווייל ער בײא טאַדטעג-
בעשוואַרערן זיך בעפֿראַגטע,
אונד דער צוקונפֿט נאַכפֿאַרש-
טע. (ד) ווייל ער אַזאַ נײַכט בײא דעם עױגען פֿאַרשטע,
דארום לײעס ער איהן שטער-
פען, אונד ווענדעטע דיא קע-
גױסווירדע צו, דעם דוד, זאַחן דעם ישי.

יא (ח) גאַנץ ישראל פֿערזאַכט מעלכע זיך בײא דוד צו חכרון, אונד זאַגטען: וויר זינד דיין ביין אונד דיין פֿלײיש! (ד. ה. וויר הענגען גמץ מן דוד) (ג) פֿריהער, יאַ לענגסט שאַן, אַלס נאָך שאול איבער אונד רעניערטע, וואַרסט דוא עס, דער ישראל אויסצױעהען אונד איינריקקען לײעס; אונד נון שפּראַך דער עױגע, דיין גאַטט, צו דיר: דוא זאַללסט מיין פֿאַלק ישראל ווירדען, אונד דוא זאַללסט רעגענט זיין איבער מיין פֿאַלק ישראל! (ג) דאַקאַמען אַללע עלטעססטען פֿאַן

דברי הימים א י יא

שאול במעלו אשר מעל ביהוה על דבר יהוה אשר לא שמר וגם לשאול באוב לדרוש: (ד) ולא דרש ביהוה ומיתרו ויסב את המלוכה לדוד בן ישי: יא (ח) ויקבצו כל ישראל אל דוד חברונה לאמר הנה עצמך ובשרך אנחנו: (ג) גם המול גם שלשום גם בהיות שאול מלך אתה המוציא והמביא את ישראל ויאמר יהוה אלהיך לך אתה תרעה את עמי את ישראל ואתה תהיה נגיד על עמי ישראל: (ג) ויבאו כל-

וקני

פֿאַן דעם ישי. יא (ח) גאַנץ ישראל פֿערזאַכט מעלכע זיך בײא דוד צו חכרון, אונד זאַגטען: וויר זינד דיין ביין אונד דיין פֿלײיש! (ד. ה. וויר הענגען גמץ מן דוד) (ג) פֿריהער, יאַ לענגסט שאַן, אַלס נאָך שאול איבער אונד רעניערטע, וואַרסט דוא עס, דער ישראל אויסצױעהען אונד איינריקקען לײעס; אונד נון שפּראַך דער עױגע, דיין גאַטט, צו דיר: דוא זאַללסט מיין פֿאַלק ישראל ווירדען, אונד דוא זאַללסט רעגענט זיין איבער מיין פֿאַלק ישראל! (ג) דאַקאַמען אַללע עלטעססטען פֿאַן

ר ש י

אין אחת! שאול אחרי שמואל ואחז שדרש ובאגדה דשמואל שנינו חמש מעילות מעל: על דבר ה' אשר לא שמר. מה שזוהו שמואל כדנתיב שנעת ימים תחול (שמואל א' י') ועל אשר מעל במלחמת עמלק:

יא (ב) אתה חרעה את עמי. על זה אמר דוד ה' רועי לא אחסר (חלל' ב"ג) אתה אומר לי אתה חרעה מה אני יכול לרעות אין הדבר חלוי בי אלא ה' רועי לא אחסר וגם אני לא אחסר לכם

ב א ו ר

ובארמית השתמשו מזה נסם אילן לכל עץ. (יג) לדרוש, חסר הי"ו וענינו לשאול באוב ולדרוש כמו לנוד ליד להניח (בראשית כ"ו ו') ואולי הם שני מיני קסם כמפורש בתורה שואל אוב וידעוני ירוש אל המתים (דברים י"ח י"א). (יד) ולא דרש, הן דרוש דרש כמפורש בשמואל א' (כ"ח ו') אפס כמעט אשר לא ענהו ה' פנה אל האזנות ויבקש עלתם לכן לא נחשבה דרושתו לדרישה כלל.

יא (א) כל ישראל, על ידי ראשי שנתיהם וכמפורש בפסוק ג', ונשמואל כתב שנתו ישראל. (ב) המוציא והמביא, תואר מיוחד למנהיג העם ע"ד אשר יוציאם ואשר בואם (כמדבר כ"ו י"ז). (ג) כל זקני, הם הזכרים בפסוק א', וחוזר הסופר על שמוחב אחרי

דברי הימים א יא

וְקָנִי יִשְׂרָאֵל אֶל-הַמֶּלֶךְ הַחֲבֵרוֹנָה
וַיִּכְרֹת לָהֶם דָּוִד בְּרִית בְּחֲבֵרוֹן
לִפְנֵי יְהוָה וַיִּמְשְׁחוּ אֶת-דָּוִד
לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל כַּדָּבָר יְהוָה
בְּיַד-שְׂמוּאֵל: (ו) וַיִּלְכֹּד דָּוִד וְכָל-
יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם הָיָא יְבוּס וְשֵׁם
הַיְבוּסִי יִשְׁבִי הָאָרֶץ: (ה) וַיֹּאמְרוּ
יִשְׁבִי יְבוּס לְדָוִד לֹא תָבֹא הֵנָּה
וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת-מִצְדַת צִיּוֹן הָיָא
עִיר דָּוִד: (ו) וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל-

מכה

ר ש י

חרגום אשכנזי סט

פָּאָן יִשְׂרָאֵל צוּם קַעֲנִיגַע נֶאָד
חֲבֵרוֹן, דוד שלאָס מיט איה.
נען איינען בונד צו חֲבֵרוֹן פֶּאָר
דעם עוויגען, אונד זיא זאלב.
טען דוד צום קַעֲנִיגַע איבער
יִשְׂרָאֵל נֶאָד דעם געטטליכען
וויאָרטע דורך שמואל. (7) דא
צאָג דוד מיט גאַנץ יִשְׂרָאֵל גע.
גען ירושלים, דאָ איזט יבוּס,
דען דאָמאָהלס וואָרען נֶאָד
יבוּסִים איינװאָהנער דעם לאַג
דעם. (8) דיא איינװאָהנער
פָּאָן יבוּס זאָגטען צו דוד: דוא
ווירט ניכט הערין קאַממען!
דוד אָבער עראָבערטע דיא
בורג ציון, דאָ איזט עיר דוד
(שטאָרט דעם דוד). (9) דוד
האַטטע דאָמאָהלס געשפּאַ-

ודגמא (בשמואל ב' כ"א) אונזשענו אנשי דוד לו לאמר לא תלך עוד אתנו במלחמה ולא תבנה את נר ישראל אמר להם דוד כי אתה נוי ה' וה' יגיה חשני (שם כ"ב): (ג) ויכרות להם דוד ברית. באותו ברית שכרת יהוידע דנתיב (מלכים ב' י"א) ויכרות יהוידע את הכרית בין ה' ובין המלך ובין העם להיות לעם לה' פחרון להיות לה' עבדים וגם בין המלך ובין העם להיות לו לעבדים במשפט המלך וגם המלך לעשות נחוק לעבדיו ללחום מלחמות: לפני ה'. והלא לא היה המשכן בחברון אלא מהו לפני ה' כל מקום שעושין חגאי או כורתיין ברית המקום שם הוא דוגמא כיפתת לפני ה' (אופטיים י"א) במלכה ודוגמא ומעלה מעל בה' וכיחש בעמיתו (ויקרא ה') כדמפרש בתורת כהנים: (ד) וילך דוד וגו'. הלך מיד למלחמה כשהמליכותו כל ישראל אלא יאמרו ישראל כל המלחמות שעשה דוד בימי שאלו נוכח מזלו של שאלו היה ועתה דואג להלחם לך הלך מיד למלחמה: (ה) ויאמרו ישבי יבוּס לדוד לא תבא הנה. אינו מפרש כאן למה ובשמואל (כ"ה) מפרש ויאמר לדוד לא תבא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים ראו אלא יוכלו לעמוד לפני דוד ונתנו עורים ופסחים לפני שער העיר לאמר לא יבא דוד הנה כי אם ילחם עם העורים הללו כי ידעו כי נזוי הוא למלך להלחם עם העורים ומתוך כך ישוב ולא ילחם עמהם ודוד אמר בלבו אמת הוא כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם פסחים אך כל מי שיכה היבוּסי היאך שיגע בלגור וימשכס וישליכס משם את העורים על כן יאמרו עיר ופסח לא יבא אל הכית אל בית דוד (שם) שיהא לו גנאי כן יאמרו עם אלו

ב א ו ר

אחרי הפסק בנתיב, וזה לאהבת ההמשך כמנהג ספרי הקודש ושאר לאונות קדש; ויכרות להם, כריתת ברית תבוא לפעמים ביתם שליו כמו פה, ולפעמים ביתם הפעול את אועם כמו כרת ה' את אנרס ברית, כרת עמנו ברית. והחסם געועניחום הטיב לתלך ביניהם, ואמר כי בנול ברית עם למ"ד אינו ברית כללי בין שני הילדדים כ"א קשר חנין על חובה מיוחדת המוטלת על החיז אשר לו יכרת הכרית, ומזה ברית כרתי לעיני (איוב ל"א א'). (ה) לא הבוא, הסיפור הזה בספרנו קטן הכמות וקל להבין הוא, ועור ופסח לא יבואו בתוכו כאשר באו בספר שמואל בפרשה ה'. על כן חזן לי להרחיב דיבור עליהם, כי שם מקימם. (ו) כל מבה, נודע הוא כי היתה ירושלים נחלקת לשתי מחלקות, האחת בראש הר ליון והיא המבודה אשר ישב בה היבוּסי ולא בא ישראל לתוכה עד שלכדה דוד וקראה על שמו עיר דוד והמא' קס השנית

כען : ווער צוערשט (חויף דעם טטערטמויער) איינען יבוסים ער= שלעגט, דער זאלל אָבערהויפט אונד בעפֿעהלסהאָבער ווער= דען לעס ערשטיעג זיא צוערשט יואב, דער זאָהן צרויה'ס, אונד וואורדע אָבערהויפט. (ז) בון וואָהנטע דוד אין דער פֿעסטונג; דאָרום נאָנטע מאַן זיא אויך עיר דוד (טטערט דעם דוד). (ח) ער לעס בויען דיא שטאָרט רינגסהערום פֿאַן דעם

מִכָּה יְבוּסִי בְּרֵאשׁוֹנָה יְהִי
רֵאשׁ וְיִשָּׁר וַיַּעַל בְּרֵאשׁוֹנָה
יֹאב בֶּן־צְרוּיָה וַיְהִי לְרֵאשׁ:
(ז) וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמִּצְדָּעַל־בֵּין קָרְאֵי
לְעִיר דָּוִד: (ח) וַיִּבֶן הָעִיר מִסְבִּיב
מִן־הַמְּלֹאָה וְעַד־הַסְּבִיב וַיֹּאב

יחיה

מלוא (חיינען בעזף כדערן טה ייזעדער פֿעסטונג) ביו צור אומגעכונג, אונד יואב בע

ר ש י

נלמס דוד: (ח) ויואב יחיה את שאר העיר. הוא בנה והחזיק לבנות דקי החומה. דוגמא

ב א ו ר

השניית היא העיר המתונה במורד ההר לפונה, ואם אמנם שיטנו בה ישראלים על הרוב, בכל זאת לא יכלו לגרש את היבוסים היושב בחלק מיוחד בתוך העיר. אך עתה אחר אשר לבד דוד את המלודה, רצה להעזיזו גם על היבוסים יושב העיר, והנה בננותם דיק ושפכו סוללה מול המלודה והשיאו חבלים מול החומה לעלות אליה בחזק יד מבלי מורך נגד המורים אשר יורו מעל החומה, השביל דוד להפית רוח גבורה ולעורר קנאה בלב הלוחמים היראים לעלות בראשונה מול החומה (כי הראשונים לרוב יפלו שדוד) והנטיח כי האיש אשר יכה יבוסים בראשונה על החומה (ולזה בא יבוסים בלא הא' הידיעה כי אינו מוסב על עם היבוסים כ"א על איש יבוסים אחד יהיה מי שיהיה) יהיה לראש ולשר. ויעל יואב בן צרויה בראשונה (זה מסכים עם טעם הלוחם האמין הזה) להראות לאנשיו איך גם הוא ישים נפשו בכפו באחד העם, וזה העיר את רוחם עוד ביתר שאת ועזו וילכדו את המלודה, ומה שאמר ויהי לשר ולא לראש, כמו שהנטיח יהיה לראש ולשר, אם שהם שמות נרדפים או מפני שהיה יואב ראש מקדם ולא נוסף לו כ"א התואר שר העיר בן י"ל. (ו) במצד, בשמאל ב' ה' ט' כתוב בַּמִּצְדָּה, וזה יורה כי הוראתם אחת, רק בַּמִּצְדָּה הוא לרוב על בנין חזק ומבצר אמין עם צריח ודלתים וּמִצְדָּה הוא שם כללי למקום מחסה במלכ גבוה, ואם לפעמים רק תועפות הרים לו חומה מימינו ומשמאלו או קוליס וברקנים וחגוי סלע מגן המה בעדו. (ח) מן המלוא, כתב רד"ק מקום סמוך לחומה ואותו המקום הוא רחב להאסף העם שם לפיכך נקרא מלוא כמו האספו מלאד (ירמיה ד' ה') וממנו ולפנים בנה עד סניב המגדל וזהו מסניב, וזה שאמר בס' שמואל (ב' ה' ט') מן המלוא וביתה; ושלמה בנה אותו המלוא כמו שאמר שלמה בנה את המלוא וגו' (מ"א כ"ז י"ז) עכ"ל, אמנם על מקום רחב לבדו לא יתכן לאמור שלמה בנה אותו, ויותר נראה לי כי מלוא נרדף הוא עם מִצְדָּה, רק כי מלודה הוא שם הכולל להמבצר בעצמו והנתיים אשר בתוכו וסניב לו וכל אשר בו; ומלוא הוא מיוחד למלכות המבצר בפרעות, על היותם מלוא ברזל ועץ חנית ואנשי מלחמה וכלי מלור. ולזה נמצא תמיד חלל המלכים בחזקם את מבצרי עיר ירושלים שם זה, כמו לבנות את המלוא (מ"א ט' ט"ו) אז בנה את המלוא (שם שם ב"ד) ומעתה מלוא הוא מבצר עיר דוד, ולזה בא, שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד (שם י"א כ"ז) ויחזק את המלוא עיר דוד (דה"ב ל"ב ה') כי מלוא אך חלק מעיר דוד היה נמ"ש. ועד הסביב, סניב שם תואר והרבו ממנו בסביבי ירושלים (ירמיה ל"ג ג') והוא בנוי למעגל רחב ידים אשר הוא סניב לעיר או למבצר (חזקרייז, חוואגעבונגען) ושיעור הכתוב דוד בעצמו בנה מן המלוא עד הסניב

דברי הימים א יא

חרגום אשכנזי ע

וַיְהִי אֶת־שָׂר הָעִיר: (ט) וַיִּלְךְ
דָּוִד הַלֹּדֶג וַגְּדוֹר וַיְהִי עֲבָאוֹת
עִמּוֹ: (י) וְאֵלֶּה רֵאשֵׁי הַגְּבוּרִים
אֲשֶׁר לְדָוִד הַמִּתְחַזְּקִים עִמּוֹ
בְּמִלְכּוּתוֹ עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל
לְהַמְלִיכֹו בְּדָבָר יְהוָה עַל־
יִשְׂרָאֵל: (יא) וְאֵלֶּה מִסְפַּר
הַגְּבוּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יִשְׁבַּעַם בֶּן־
חַכְמוֹנִי רֹאשׁ הַשְּׁלוּשִׁים הוּא־

בעפעסטונטע דען איבריגען
טהייל דער שטאדט. (ט) דוד
ווארד אימער גרעסער, אונד
דער עויגע צבאות (גסטט דער
העערטמארען) וואר מיט איהם.
(י) פאלגענדע ווארען דיא
הויפטער דער העלדען דוד'ס,
דיא אין זיינער רעגירונג איהם
פעסט אנהינגען, אום איהן
איבער גאנץ ישראל צום קע-
ניגע צו מאכען, נאך דער
פערדייסונג דעם עויגען אי-
בער ישראל. (יא) פאלגענ-
דעם איזט נון דיא צאהל דער
העלדען דוד'ס: ישבעם, זאהן
דעם חכמוני, הויפט דער

השלישים קרי עורר

ר ש י

צעורא ויחיו את האבנים מערמות העפר (נחמי'ו'): (יא) ראש השלישים. ראש הגבורים כמו ושלשי' על כלו (שמות י"ד): עורר חניתו. כאשר הוא נלחם במלחמה לא היה חוזר במלחמה עד שיהרוג בחניתו ג' מאות חלל: בן חכמוני. (בשמואל ב' כ"ג) בחוב חכמוני הוא אביו ויפה כח האב

ב א ו ר

הסניב אשר לעיר התחונה (ועד בכלל) וחזק גם את בדקי העיר מחזן, ויואב הנקרא לשר העיר כהנעמת דוד החיה את כל בדיק בשאר העיר ובפנימה. ובשמואל נאמר ויבן דוד מן המלא ובית ה כלומר עד פנים העיר, אך העיר בעלמה לא נבנתה ע"י דוד כ"ז ע"י יואב כנחוב פה, וחרגומו (פון דען פעסטונקסווערקען דער בורג געגען דען זיינערע דער טטארט לו). (י) המתחזקים, דבקה נפסם בו בכל חוזק וכה והתחמלו לעזרו ובא בהתפעל וניחם עם ע"ד ואין אחד מתחזק עמו (דניאל י"ב"א). עם כל ישראל, שיעורו בתוך כל ישראל, ונא עם במקום יחס שבו כמו עם לכני (יהושע י"ד ז') תמור בתוך לבני, עם ליליא (דניאל י"ב) כמו כליליא. — וכל הגבורים הנמנים פה, נאו בשנינו לשון אף בשמואל ב' (כ"ג). (יא) ישבעם, לדעת רד"ק ישב בעם ואחד עם יושב בשבת הנזכר בשמואל, ושיעורו ישב עם המלך והיה לו ליועץ בעניני העם, ושם אביו חכמוני, ושמו העלמי עדינו העלני (כי בן נאמר בשמואל) ומה שאמר שם שמונה מאות ופה שלש מאות, האחד הוא אומר על האב והשני על הבן או על איש אחד ובשתי מלחמות. זאת דעת הרד"ק ז"ל, ועל פיה לא נתהלך עוד במישרים בם' שמואל כי שם כתוב: אלה שמות הגבורים אשר לדוד, יושב בשבת חכמוני ראש השלישי הוא עדינו העלני על שמונה מאות חלל נפעם אחד, ומדוע נאו שמוחיו ותואריו נסדר מעורב ומבולבל כזה, בתחלה תוארו יושב בשבת ואז שם אביו חכמוני ואז תוארו ראש השלישי, ואז שמו העלמי עדינו העלני? — ומדוע נחסר שם עורר את חניתו? — ואחר העיון בדברי המפרשים בחרתי לי דרך כזה: ישבעם הוא שם פרטי כמו להלן (י"ב ו') ובשמואל נקרא ישבעם בשם יושב בשבת, והוא ג"כ שם פרטי, רק נחלף בשווי ההוראה ע"ד שנקרא מפינשת גם מריב בעל (למעלה ע' מ'). חכמוני הוא תוארו ואחד עם בן חכמוני, כמו האחותי כנחוב הנא שנקרא בשמואל בן אחותי. ראש השלישי חסר מ"ם וענינו השלישים כמו הרדר עמי תחתי במקום עמים. ונעוין עדינו העלני כי הנה כבר העתיקי חנמים שונים את שתי המלות האלה עפ"י הוראתם בלשון ערב כמו הכח בעצו כלומר בעץ חניתו, ולדעת יש לנאסר גם על פי לשונו אס נאמר כי עדינו הוא פעל משרש עדן ע"ד החקשר מעדנות נימה (איוב ל"ט ז"א) שהוראתו שם על השרשרות והקשורים אשר בהם נוצני השמים נאחזים

קריעגסאָבערן; דיעזער שוואַנג
 זאָ זיינע לאַנצע, דאָס ער דרייאַ
 הונדערט לייכען אויף איינ-
 מאַהל מאַכטע. (יג) נאָך איהם
 (קעטשט) אלעזר, דער זאָהן
 דעס דודו, דעם אחוויטערס;
 דיעזער וואָר איינער דער
 דרייאַ העלרען. (יג) דיעזער
 וואָר איינסט מיט דוד צו פֿם
 דמיב, וואָזעלכסט דיאַ פּלשתיים
 צום קאַמפּפֿע פֿערזאַממעלט
 וואָרען; עס וואָר דיאַ פֿלעכע
 דעם שלאַכטפֿעלרעם פֿאַלל
 גערסטע, אונד דאָ פֿאַלק
 פֿלאָה שאָן פֿאַר דען פּלשתיים.

עוֹרַר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שֵׁלֶשׁ
 מֵאוֹת חֲלָל בַּפֶּעַם אַחַת:
 (יב) וַאֲחֵרָיו אֶלְעָזָר בֶּן־דָּוִד
 הָאֲחוּתִי הוּא בְּשִׁלוֹשָׁה הַגְּבֻרִים:
 (יג) הוּא־הָיָה עִם־דָּוִד בַּפֶּם
 דְּמִיִּם וְהַפְּלִשְׁתִּים נֹאסְפו־שָׁם
 לְמִלְחָמָה וְהָיָה חֶלְקָת הַשָּׂדֶה
 מִלֵּאָה שְׁעוֹרִים וְהָעַם נָסוּ מִפְּנֵי

פלשהים

ר ש י

מנח הכן שכתוב בו (שס) על שמונה מאות גבורים חלל בפעם אחת: (יב) הוא בן הגבורים.
 הוא בכלל ג' הגבורים כי הוא אחד מהם ושלשה אלו גבורים יותר מאשר שלשי' ושלשה שזכר
 בסמוך וכאן אינו מזכיר כי הם שנים. ישנעם ואלעזר ובשמואל י"ז מזכיר אף השלישי דכתיב
 ואחריו שם בן אגא הררי (שס א'): (יג) בפס דמים. שם מקום ובשמואל באפס דמים:
 והפלשאים נאספו שם למלחמה. שנודרו להקס מישראל ומאותם גבורים שחרפוס באפוס
 בשמואל (כ' ב"ג) בחרפס בפלשתיים: מלאה שעורים. ורנו פלשתיים לקולרה ולהליתה באש:
 וירדו

ב א ו ר

יחד, וכן נקרא עדי הנחלות ערבים (שס ב' א' ב"ד) על היותם קשורים ואזויים בליאוי
 הנערה כמו שנקראו ג"כ קשורים (ירמיה ב' ל"ב) מטעם זה. וכן יורה עדינו על האוחז ענין
 מיוחד, והוי"ו הוא ע"ד י"פ האחד את האחד (ש"ב י"ד ו') בכנוי הפעול והשם אחריו, ומלת
 העצבו עיקרה עץ ומורה על עץ החנית (ש"א י"ז ז') והנו"ן לסימן המשקל והה"א בשם עליו
 הוא ע"ד בתוך האהלי (יהושע ז' כ"א), ומעמה עדינו העצבי הוא כמובנו אחד עם אוהו (או
 עורר) את חניחו. וראה גם ראה ידידי הקורא! כי חז"ל אצרו בדרשותיהם עדינו העצבי,
 כשיושב בתורה קושר ומקשר עלמו בחולעת, וכשיולא למלחמה הוא קשה בעץ והורג שמונה
 מאות חלל בפעם אחד, נסירה את שמת הדרוש מזה, וילא כנוגה מחקר הכתוב שלפנינו כאשר
 אמרתי! עורר, הרימו בנק והעירו על שלש מאות חלל, וחלל הוא כמו יומת המת, יפול
 הנופל שנקראו בן על שם העמיד, וכן פה חלל, אף כי לא על חללים ב"א על מיים העיר
 את חניתו ועי"ו נעשו חללים, וכן ובגדי ערומים חפשיט (איוב כ"ב ו'). שלש מאות, בשמואל
 שמונה מאות, ולדעת רד"ק שהנאחתי למעלה נאמר אחד על האב והשני על הכן, או על איש
 אחד ובשתי מלחמות ע"כ. (יב) בשלשה, שמות האנשים אשר להם שם בשלשה הגבורים הם
 בשמואל: יושב בשנת תחמוני, ואלעזר בן דודו ושמה בן אגא הררי, והאחרון לא זכר פה,
 אם גם יספר לנו הכתוב את מעשה תקפו וגבורתו (הנזכרת בשמואל על שמו) בפסוק י"ג ו"ד
 ופה לראה כי מתיחס הוא לאלעזר בן דודו, ואינו בן כי ברור הוא שגם בספרנו משלשה
 גבורים ידבר כאשר ילא לנו מפסוק י"ט, רק כי שם האחד חסר מן הספר, ואולי שמת ההררי
 (להלן פסוק כ"ז) הוא שמה ההררי. (יג) בשם דמים, בשמואל כתוב באפס דמים והוא חילוף
 בשווי ההוראה כי פס ואשם הוראת שניהם שזה. חלקת, חלקת שדה הוא שם תואר לשדה
 מיסור שלם ובלי עקש, ונרדף עם חלקת תוארו (כראשית כ"ז ע'). שעורים, בש"ב כ"ג י"א
 ערשים, ורד"ק כתב כי השדה כנר נקלר והיה מלא מתבואתו ומתבואת שדות אחרים, ולזה

היו

דברי הימים א יא

הרגום אשכנזי עא

פְּלִשְׁתִּים: (יד) וַיִּתְּצֻבוּ בְּתוֹךְ-
הַהֶלְקָה וַיַּצִּירוּהָ וַיִּכּוּ אֶת-
פְּלִשְׁתִּים וַיּוֹשַׁע יְהוָה תְּשׁוּעָה
גְּדוֹלָה: (טו) וַיִּרְדּוּ שְׁלוֹשָׁה מֵן-
הַשָּׁרוּשִׁים רֹאשׁ עַל-הַצֹּר אֶל-
דָּוִד אֶל-מַעֲרַת עַדְלָם וּמַחֲנֵה
פְּלִשְׁתִּים חָנָה בְּעֶמְק רְפָאִים:
(טז) וַדּוּד אָז בַּמְצוּדָה וַנְּצִיב
פְּלִשְׁתִּים אֶזְבִּיבִית לָחֶם: (יז) וַיִּתְּאוּ

(יד) דָּאָךְ זַיָּא (דִּיחַ הַעֲלֻדָּעַן)
שְׁטַאנְדֵּעַן פֿעסֶט מִיטטען אִים
פֿעלדע, כַּעפֿרִייעטען עס,
אִינְד שְׁלֹזעֵן דִּיא פֿלשְׁתִּיכ; דָּא
לִיעֶס זַיָּא דַּעַר עֲוִיגַע אִינְעֵן
גֶרָאָס עֵן זַיעַן עֶרֶרִינְגֵּעַן.
(טו) דֶרִיַּיא פֿאַן דַּעַן דֶרִיַּיסִיג
אַבֶּערהִיפֿטֶעֶרן גִּינְגֵּעַן אִיבֶּעֶר
דַּעַן פֿעלֹזעֵן צוֹרֹד הִינְאָב נָאָךְ
דַּעַר הָאָהֶלֶע עַדְלָם, אֹונֶד דָּאָז
לֶאָנְעֶר דַּעַר פֿלשְׁתִּים וּזְאָר אִים
טֶהאַלֶּע רְפָאִים. (טו) דוֹד
וּזְאָר דָּאָמָאָלֶס אִין דַּעַר בּוֹרֶג,
אֹונֶד אִינְע כַּעזְאָטצוֹנֶג דַּעַר
פֿלשְׁתִּים וּזְאָר צוֹ בֵּית לָחֶם.
(יז) דָּאָ וּזְאָרֶד דוֹד לִיסֶטֶעֶרן,

דויד

ר ש י

(טו) וירדו ג' מן השלשים. שלשה אלו היו ראש לכל השלשים: (טו) ונלכז פלשתים אז בנית לחם. שנבר בית לחם לקחו והעמידו זה נלכז שופט זה נתחלת מלכותו שעדיין פלשתים היו מושלים גם שכך מנינו שלפני נא דוד היו מושלים על ישראל בימי שמזון ושמואל דכתיב

ב א ו ר

היו צו עדשים וגם שעורים. (יד) ויחיצבו, הם הנזורים הנזכרים, ואולי לזה יתיחס מעשה זה בשמואל לשמה בן חגא ובספרנו לאלעזר בן דודו, כי עשוהו גם שניהם, ראיה פסוק י"ב. (טו) השלושים ראש, לא נא ראשים אף כי רבים המה, והוא כמו שלשת אלפים איש, אלפים אמה וכדומה; והיה ראוי השלשים הראש ונחמר הה"א כמו העגלה חדשה (ש"ב ו' ג'), והנה דעת הר"ק כי שלשה אלה אינם שלשה הנזכרים כ"א שלשה אחרים ממספר השלשים הנמנים להלן, אך ממה שכתבתי שם תראה כי גם שלשה הנזכרים היו בתוך מספר השלשים, וא"כ ייטב לאמר בסדר הכתובים כי שלשה אלה והנזכרים למעלה אחד המה והיה ראוי השלשה, כי על הנזכרים כבר ידבר, ובא שלשה בחסרון הה"א נדרשו לפעמים. על הצור, אם עלו על הכור היה ראוי ויעלו ולא וירדו כמו שהוא לפנינו, ונחב רד"ק כי הוא כמו וירדתי על ההרים (שופטים י"א ל"ז) או שהמקום שירדו ממנו היה גבוה מכור עדולם ע"כ, ואין הכרח לומר בן כי וירדו נאמר על חכלית ירדתם והיא היתה ירדה אל מערת עדלם, ועל הכור הוא מאמר מוסגר לבאר לנו איזה דרך אשר הלכו לבוא אל דוד, ויספר לנו כי הלכו על הכור מפני אשר אין דרך נמיסור ונמסילה לבוא מרוב האויבים החונים סביב וכן מרגמתי. ובשמואל נא תמורת על הכור אל קציר, ויודיענו שם זמן ופה דרך ההליכה. חנה, בקמץ הנו"ן ע"ד המחנה האחת (בראשית ל"ב ח') ועיין רש"י שם. (טז) במצדה, בכתוב הקודם נאמר כי היה במערת עדלם, והיא שם כולל לכל כנר העיר עדלם נמיסור ארץ יהודה ונקרא מערה על היותו מלא מחנותים ומערות [והכתוב אומר עד עדלם יבוא כבוד ישראל (מינה ח') ע"ו] והוא ברור בדעת החכם בעל מחקרי ארץ על המערות אשר בו ושמה יניסו וכנדי ישראל ביום שקודה את אולרות כבודם] או על שם תמונתו, אך אובהל דוד ביחוד היה בתוך המטודה והיא מטודת עדולם אשר החזיק רחבעם (דה"ב י"א ז') ומזה יובן כי נאמר בהיות דוד במערת עדולם (ש"א כ"ב) כל ימי היות דוד במטודה (שם שם ד'). ונציב, שם כולל לאיש או לאישים העומדים מטעם המלך לשמור משמרת, ונקראו נלכז כי הם נלכזים בחזק ובאיתן על מקום שקידותם וזה נדרף עם נלכז מלא (בראשית י"ט כ"ו), ולדעת אחרים הוא מלכ אנשי המלחמה וזה נעיתי ומרגמתי (בעזאטצוֹנֶג). (יז) ויחאו, סגר הה"א כמשפט נמי ל"ה כמו ויחאו המלך

יפ"ך

אונד שפראך: ווער מיך דאך
 כײט וואַססער ערקױיקקען
 קאָנטע אויס דעם ברוננען
 פֿאַן בית לחם, דער אַם טהאַרע
 רע אױט! (יח) אונד דיא דרייא
 (העלדען) דורכבראַכען דאָז לאַ
 גער דע- פלשתים, שעפֿטען
 וואַססער אויס דעם ברוננען
 פֿאַן בית לחם אַם טהאַרע,
 נאָהמען עס מיט, אונד בראַכע-
 טען עס דעם דוד. דוד אַבער
 וואַללטע עס ניכט טרינקען,
 גאָס עס הין דעם עױגען צו
 עהרען, (יט) אונד שפראך:
 בײא מײנעם גאַטטע! — פֿערן
 זײא עס פֿאַן מיר, דיעס צו
 טהון! זאָלל איך דאָז בל טדיע.
 זער טעננער טרינקען, וואַראַן
 אױהר לעבען הענגט? דען נור

דויד ויאמר מי ישקני מים מבור
 בית לחם אשר בשער: (יח) ויבקעו
 השלשה במחנה פלשתים
 וישאבו מים מבור בית לחם
 אשר בשער וישאו ויבאו אל-
 דויד ולא־אבה דויד לשתותם
 וינסך אתם ליהודה: (יט) ויאמר
 חלילה לי מאלהי מעשות זאת
 הדם האנשים האלה אשהה
 בנפשותם כי בנפשותם הביאום
 ולא אבה לשתותם אלה עשו
 שלשת הגבורים: (כ) ואבשי

מיט לעבענסגעאָהר קאָנטען זײא עס ברינגען. זאָ וױגערטע ער זיך, עס צו טרינקען.
 זאָלכע טהאַט האַטטען דיא דרייא העלדען אויסגעאײבט. (כ) אבשי, דער ברודער דעם

ר ש י

בשואל (א' ד') התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעבדים וגו': (יז) מי ישקני מים
 מבור בית לחם. זה היה מקומו של דוד דכתיב ודוד בן ישי מבית הלחמי (שמואל א' יח) ולפי
 שהיה דוד תדיר מלומד ורגיל באותן מים נתאזה להם וכל מים וכל אויר שאדם רגיל בהם
 יפין לו ושאין רגיל בהן ניזוק ודוגמא בראש יוסיפון מלכה אחת שחלמה על שנישאת תולה מארץ
 מולדתה. ואמרו הרופאים אין לה רפואה עד שתרצן ותהנה ממימי מקומה וכן עשו לה:
 (יח) ויבקעו הג' במחנה פלשתים וישאבו. כשהפלשתים עומדים בפני הנור באו ג' גבורי ישראל
 ובקעו ביניהם ושאבו על כרחם: וינסך אותם לה'. בר קפרא אומר חג הסוכות היה ונסכן
 על המזבח: (יט) כי בנפשותם הביאום. שמקרו עלמם להריגה על המים: (כ) ואבשי אחי

ב א ו ר

יפך (תהלים מ"ה י"ב) ונשואל נשלים ויתאזה. בית לחם, סופרי המסעות יגידו לנו כי עד
 היום הזה מי בית לחם טובים ונעימים הם, וביותר יקרו לדוד יליד בית לחם, כי לא ינעם
 לאיש שתות מים זרים אם גם טובים הם ממי מולדתו וביותר אם הוא להיפך עיין רש"י, ומאמר
 מי ישקני הוא בדרך הקריאה כמו מי יחן ובחרטומי, ולא שאלה באמת בדעת המפרשים; ולו
 היה כן, למה לא אבה אח"כ לשתותם? ויבקעו, חלקו בזרוע גבורתם את מלכ פלשתים הדבק
 יחריו, ובקע הוא על דבר המתחלק ומתפרד פתאום, אם ע"י אחר כמו ובקעוהו (שמות י"ד
 ט"ז) ואם מעלמו כמו בלים ומנקעים (יהושע ע' ה'). וינסך, לכבוד ה' נסכם, או בדרך
 כלל למען הראות לאנשיו כי אין חסן לו להשליך נפש אחת מנגד על תאותו וחשק גופו.
 (יט) הדם, דרך משל הוא, הדמם אשתה? כי באמת דם נפשותם נדבק על המים האלה.
 שלישה, שנים המה פה והשלישי הוא שמה כן אגף הנזכר בשמואל וחסר פה, עיין למעלה.
 סוּק י"ב. (כ) ואבשי, תמורת אבשי, כמו וידבקו תמור וידבקו (למעלה י' ב') ולהפך
 אמינון

אֶת־חֵי־יֹאָב הוּא הָיָה רֹאֵשׁ
הַשְּׁלוֹשָׁה וְהוּא עוֹרֵר אֶת־חַנְיָתוֹ
עַל־שְׁלֹשׁ מְאוֹת חָלָל וְלֹא־שֵׁם
בַּשְּׁלֹשָׁה: (כא) מִן־הַשְּׁלוֹשָׁה בְּשָׁנִים
נִכְבַּד וַיְהִי לָהֶם לְשָׂר וְעַד־
הַשְּׁלֹשָׁה לֹא בָּא: (כב) בְּנֵיהֶ בֶן־
יְהוֹדָע בֶּן־אִישׁ־חֵיל רַב־פְּעָלִים
מִן־קִבְצָאֵל הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי
אַרְיָאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה
אֶת־הָאָרִי בְּתוֹךְ הַחֹבֹר בַּיּוֹם

יואב, וואר דאז אבערהויפט
דיעזער דרייא, אונטער דעם
שוואונגע זיינער לאנצע פיע=
לען דרייא הונדערט לייכען; ער
האטטע זיינען ראנג אונטער
דען דרייען. (כא) אונטער דען
דרייען וואר ער אויס צווייאפא.
כער אורזאכע דער אנגעזע.
הענסטע, אונד ווארד איהנען
צום אבערסטען געזעטצט, אב
ער גלייך דען דרייען (מן טמ.
פפענקייט) ניכט גלייך קאם.
(כב) בניה, זאָהן דעם יהודע,
זאָהן דעם איש חיל (איינעם
טמפען זאננעס), וואר גראם
אן טהאטען, אויס קבצאל גע.
בירטיג; ער שלוג צווייא העל.
השלג
דען מואב'ס, שטיעג הינאב, אונד ער שלוג דען לאָזען אין דער גרובע אן איינעם שנעע.
מאגע

ולו קרי

ר ש י

יואב הוא היה ראש השלשה. לאותם שלשה שנקעו במחנה שלשתים ושאלו המים ומה שאינו
מוזכר את יואב עם הגבורים לפי שאין כבודו למנותו עם אלו כי הוא היה ער לכא ראש לכולם:
ולו שם בשלשה. אותו השם היה לו שגבורתו היחה כנגד כל גבורת כולם ועשות הוא: (כא) מן
השלשה בשנים הוא נכבד אלא באותן שלשה כנגד השנים היחה גבורתו ולכלל גבורת השלשה
לא בא זהו ועד השלשה לא בא: (כב) בן איש חיל. דוגמא בן בליעל ובשמואל (ב' כ"ג) נתיב
בן איש חי כי בן מנהג בני אדם כשרואים אדם זריו אומרים זה כולו חי: אריאל. גבורים
בעלי כח ארי גבור וגם אל לשון אילי הארץ (יחזקאל י"ז): רב פעלים. פעולות של גבורות
הרבה עשה: והוא ירד והכה את הארי בתוך החבור ביום השלג. ולא חשש מן הכינה והקור.
ויש אומרים ביום השלג כל השנה כולה אין הארי מסוכן יותר מיום השלג כשנא אדם נגדו
וזרק השלג כרגליו בין עיני האדם עד שלא יכול לראות והורגו ואני שמעתי כך על זאת:
איש

ב א ו ר

אמינון (ש"ב י"ג כ') תחת אמנון. בשלשה, לדעת הרד"ק שני מיני שלוש גבורים היו במחנה
דוד, ובין השלשה הראשונים לא נחשב אבישי, אך בשלשה השניים ניתן לו שם. ולי נראה לא
היה כי אם מספר אחד משלשה גבורים ואבישי נחשב ביניהם האף שלא בא אל מעלת
גבורתם, והבי"ת בשנים נפסקו אחר"ו היא לתת טעם למה היה להם לשר, ועל זה
אמר כי בשני דברים היה נכבד מהם (להיות שאר המלך וימים רבים בלכא) ועל כן היה
להם לשר. (כב) איש חיל, עיין מ"ש בהקדמה. רב פעלים, רב על היתרון באיכות
כמו רב העליליה (ירמיה ל"ב י"ט) וכן רב להשיע (ישעי' ס"ג א') כולם על יתר שאת
בחזק ובמעלה ולא נמסר דוקא. אריאל, שני גבורי מואב וכן אמר המתרגם בשמואל תרין
רכרבי מואב, ונקראו אריאל לפי שארי לשון חזק וכן אל לשון חזק (רד"ק), וכן מלאנו וכל
בפיריה יאמרו לך (יחזקאל ל"ח י"ג) על גבורי חיל, ובכלל נראה כי אריאל הוא תואר לדבר
מתנשא בממות או באיכות, וזמה תקרא עיר הקדש אריאל (ישעי' כ"ט א' וב') וכן האמרים
בס"ה ק. וי"א כי אריאל שלפניו הוא על אריות כפשוטו ונקראו אריאל לגודל גבורתם, וזה
יחזר יותר עם הכתוב הנא והוא ירד והכה. חבור, הוא גוב אריות, ובשמואל נתיב באר

הרגום אשכנוי

טאגע. (כג) ער ערשלוג אויך דען מצרישען מאן, איינען מאן, דער פינף עללען מאס; אין דער האנד דעם מצרו וואר אין שפיעס, גלייך דעם ווע. בערבווע, דאך יענער גינג איהם ענטגענען מיט איינעם שטאקקע, רים דען שפיעס איים דער האנד דעם מצרי, אונד ערשלוג איהן מיט זיינעם שפיעסע. (כד) דיעועס טהאט בניהו, דער זאָהן דעם יהוידע, אונד האַטטע זיינען ראַנג אונ. טער דען דרייא העלדען. (כה) אונטער דען דרייסיגען וואר ער דער אַנגעזעהענסטע, דאך דען דרייען קאם ער (מ) טאפּעקייט) נ'ט גלייך. דוד זעטטע איהן איבער זיינע

לייבוואַכע. (כו) דיא העלדען דעם קריעגס הערעס ווארען: עשהאל, ברודער דעם יואב,

דברי הימים א יא

השָׁלֵג: (כג) וְהוּא הִכָּה אֶת־הָאִישׁ הַמִּצְרִי אִישׁ מִדֹּהוּ חָמֵשׁ בְּאַמָּה וּבִיד הַמִּצְרִי חֲנִית כַּמְנֹר אַרְגָּיִם וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשָּׁבֹט וַיַּגְזֵל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיִּהְרָגֵהוּ בַחֲנִיתוֹ: (כד) אֱלֹה עֲשֵׂה בְנֵיהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלוֹ שֵׁם בְּשִׁלּוּשָׁה הַגְּבֵרִים: (כה) מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים הַנֵּזֶּ כָּבֵד הוּא וְאֶל־הַשְּׁלֹשָׁה לְאֶבְיָ וַיְשִׁימָהוּ דָוִד עַל־מִשְׁמַעְתּוֹ: (כו) וַגְּבוּרֵי הַחֲיָלִים עֲשָׂה אֶל אֶת־

יואב

ברודער דעם יואב, אלהנן

ר ש י

(כג) איש מדה. שאר בני אדם אין לריך למדוד כי אס מאימד יכול לידע ודוגמא אשר ראינו בחוכה אנשי מדות (במדבר י"ג): כמנור אורגים. עץ שנוכחים עליו הנגד: (כה) מן השלושים הנו נכבד הוא וחל השלשה. לכלל גבורות השלשה לא נא לאחוז ג' שמזכיר לשלשה ולכך כתיב לא באל"ף: על משמעותו. לשון מנוי וכן ובני עאון משמעתם (ישעיה י"א): (כ"ו) וגבורי החילים. אך לא באחוז של מעלה:

ב א ר

והענין אחד, רק כי שם בור מכוון יותר לגנו, ובאר רובו מקום מים. (כג) איש מדה, תואר לגנה קומה ורבויו אנשי מדות (במדבר י"ג ל"ב), ובשמואל נקרא בכלל איש מראה, במדה גדולה ובפרטוף גדול כמ"ש הרד"ק ובמזמר הלועז (פסן חנניה הנוכחער גרמאע) ופה ירמי בואור וידיענו מדתו בפרט, וכן גודל חניו. כמנור, כלשון הששנה נקראו נירים חוטי הארונה, עיין פכ"א בכלים וסוף שקלים, ומה מנור על ען האורג אשר עליו החוטים האלה, ומלאנו נירו לכס ניר (ירמי' ד' ג') מפני דמיון חרישת השדה לאריגת שתי וערב. (כה) מן השלשים, נעלה היה מן השלשים אך אל גבורת השלשה לא נא. משמעותו, כמו וסר אל משמעתך (ש"א כ"ג י"ד) והוא תואר למעגל האנשים אשר הם סביב למלך, שומעים בקול דברו וממלזים דלוננו והם הכרתיו והפלתיו אשר הואשם בניהו עליהם כמפורש להלן (דה"א י"ח י"ז). ומענין אשר ובני עאון משמעתם (ישעיה י"א י"ד) על דרך 'ששמעו לי (תהלים י"ח מ"ה) והיא ההכנעה. (כו) וגבורי החילים, בשמואל מספרם שלשים ושבעה, ובספרנו הם יותר ממאשים כי אס גם לא היו רק שלשים גבורים, הן נמות אחדים נאו אחרים תחזיהם, ומנהג סופרנו להניח בירו נפשות החיים והמתים יחד, וכן הוא בשנע העודפים על שלשים הנמנים בשמואל. והנה להלן בפרשה ב"ז תמלא ארזים מן הגבורים האלה בין שנים עשר שרי הכנאות. עשהאל, בשמואל הוא אוצר עשהאל אזי יואב בשלשים, וטונתו ששמן נקרא בשלשים הגברים אף כי מת כבר

בראשית

דברי הימים א יא

יֹאבֵב אֶלְחָנָן בֶּן־דָּוִד מִבֵּית לֶחֶם:
 (כו) שְׁמוֹת הַהֲרוּרִי חֶלֶץ הַפְּלוֹנִי:
 (כז) עִירָא בֶן־עֵקֶשׁ הַתְּקוּעִי
 אֲבִיעֶזֶר הָעֵנְתוֹתִי: (כט) סִבְכִי
 הַחֲשָׁתִי עִילִי הָאֲחוּזִי: (ל) מִהָרִי
 הַנְּטוּפָתִי חֵלֶד בֶּן־בְּעֵנָה
 הַנְּטוּפָתִי: (לא) אִיתִי בֶן־רִיבִי
 מִגְּבַעַת בְּנֵי בְנֵימָן בְּנֵיהֶ
 הַפְּרַעֲתָנִי: (לב) חוּרִי מִנְּחֻלֵי גַעֲשׁ
 אֲבִיאֵל הָעֶרְבָתִי: (לג) עֲזוּמוֹת
 הַבְּחָרוּמִי אֲלִיחָבָא הַשְּׁעֵלְבָנִי:
 (לד) בְּנֵי הַשֵּׁם הַגְּזוּנִי יוֹנָתָן בֶּן־
 שָׁנָא הַהֲרָרִי: (לה) אַחִיאֵם בֶּן־
 שָׂכָר הַהֲרָרִי אֲלִיפֶל בֶּן־אוּר:
 (לו) חֶפְרֵי הַמְּכַרְתִּי אַחִיָּה הַפְּלָנִי:

חצרו

תרגום אישכנז עג

אלחנן, ואהן דעם דודו אוים
 בית לחם, (כו) שמוות, דער
 הרורי, חלץ, דער פלוני,
 (כז) עירא, ואהן דעם עקש,
 דעם תקועטערס, אביעזר,
 דער ענחותי, (כט) סבכי,
 דער חשתי, עילי, דער אחוזי,
 (ל) מהרי, דער נטופתי, חלד,
 ואהן דעם בענה, דער נטופתי,
 (לא) איתי, ואהן דעם ריבי,
 פאם גבעה דער קינדער בנימן,
 בניה, דער פרעתוני, (לב) חורי
 פאן נחלי געש, אביאל, דער
 ערבתי, (לג) עזמות, דער
 בחרומי, אליחבא, דער
 שעלכני, (לד) בני השם, דער
 גזוני, יונתן ואהן דעם שנא,
 דער געבירגסמאן. (לה) אחיאם,
 ואהן דעם שכר, דער גע-
 בירגסמאן, אליפל, ואהן דעם
 אור, (לו) חפר, דער מכרתי,
 אחיה, דער פלני, (לו) חצרי

ב א ו ר

בראשית ימי המלוכה לדוד. אלחנן, אלחנן בן דודו זה, ושמות ההרורי הנא אחריו, הם
 לדעתו שני ראשי הגבורים אלעזר בן דודי ושמה ההררי (ש"ב כ"ג ט' וי"א ולמעלה פסוק י"ב)
 כי אלגזר ואלחנן הוראתם אחת, ופה סופר ומונה כל ראשי הגבורים יחד, גדולים וקטנים
 במעלה. (כו) שמוות ההרורי, בשמואל שמה הפרדי בחילוף ימיד לרבים על דרך עשתרה
 ועשתרות ותמורת אותיות הדומות, ואחריו עוד אליקא הפרדי שלא נזכר פה. השלני
 בשמואל הפלטי, ונחלק נ"ן ועי"ת במולח. (כט) סבכי, בשמואל מכני. עילי, בשמואל
 ללמון, ונחלק עי"ן בלד"י כמו שיאמר בארמי עאן תמור צאן. (לא) אביאל, בשמואל
 אחי עלבון ונאמר עלבון במקום אל, אולי ע"ש שהקדוש ברוך הוא תובע עלבון הועלבים.
 (לג) הבחרומי, בשמואל הפרחמי בחילוף כנש וכנש. (לד) בני השם הגזוני, בשמואל בני
 ישן בחילוף אה"ו ואותיות מ"ן ממוחז המוטס. יונתן בן שנא ההררי, ובשמואל לא נכתב
 יולז יהונתן לנד, אך שם בא בכתוב אחריו שמה הפרדי שלא נזכר פה. ועכ"פ אין
 להחליף שמה הררי עם הגבור בשלשה הגבורים הנקרא ג"כ בשם זה (ש"ב כ"ג י"א). החרדי,
 יושב בהר או נולד שמה וכענין הררי בשדה (ירמ' י"ז ג'). (לה) שכר, בשמואל שר.
 אליפל, הראוי אליפלט ויא ע"ד חש ומשך, ושלשה האזנים אליפל בן אור, חפר המכרתי,
 וחסיה הפלוני, נקראו בשמואל עלי פלט בן אססי המעכתי, אליעם בן אחיתופל
 סגילוני

תרגום אשכנזי

דער כרמלי, נערי, דער זאָהן
דעם אזבי, (לח) יואל, ברוי
דער דעם נהן, מבחר, זאָהן
דעם הגרי, (לט) צלק, דער
עמוני, נחרי דער ברוחי, וואָס
פֿענטרענער דעם יואב, זאָהן
צרויה'ס, (מ) עירא, דער
יתרי, גרב, דער יתרי,
(מא) אוריה, דער חתי, זכר,
זאָהן דעם אהלי, (מב) עדינא,
זאָהן שיוא'ס, דער ראובני,
אַבערהויפט דער ראובנים,
אינד אינטער זיינעם בעפֿעה
לע וואָרען דרייסיג, (מג) חני,
זאָהן מעכה'ס, יושפט, דער
מתני, (מד) עויא, דער עשתרת,
שמע אונד יעאל, זאָהנע פֿאָן
חותם, דעם ערוערי, (מה) דייעא,
זאָהן שמרי'ס, אונד זיין ברוי
דער יוחא, דער תיצי, (מו) אליאל
פֿאָן דען מחוים, אינד יריבי
אונד יושיה, זאָהנע דעם
אלנעם, אונד יחמה, דער
מואב, (מז) אליאל אינד עוכד
אונד יעשיאל, דער מצביה.

דברי הימים א יא

(לו) הצרו כרמלי נערי בן
אזבי: (לח) יואל אחי נתן מבחר
בן הגרי: (לט) צלק העמוני נחרי
הברתי נשא כלי יואב בן צרויה:
(מ) עירא היתרי גרב היתרי:
(מא) אוריה החתי זכר בן אחלי:
(מב) עדינא בן שיוא הראובני
ראש לראובני ועליו שלשים:
(מג) חני בן מעכה יושפט
המתני: (מד) עויא העשתרתי
שמע ויעאל בני חותם הערערי:
(מה) דייעאל בן שמרי ויוחא
אחיו התיצי: (מו) אליאל המחיים
יריבי ויושיה בני ארנעם
ויתמה המואבי: (מז) אליאל
ועוזבד ויעשיאל המצביה:

ואלה

ועיאל קרי

דיעוע

ב א ו ר

הגילו ניי. (לו) נערי בן אזבי, בשואל פערי הארני, אולי הוראת פער היא על הפתיחה
כמו נער כי ופיהם פערן (איוכ כ"ט ב"ג) שיעורו פתחי וכן חלני נערת (נחמי' ה' י"ג) ישרש
פתחי והריקותי. (לח) יואל אחי נתן, בשואל יגאל בן נתן מלכס, ונחלק יואל ויגאל
בשווי תמונת וי"ו וגימ'ל, ומש"ש בן נתן ופס אחי נתן, אולי נקרא בן לאחיו על שם שגדלו
בניחו. מבחר בן הגרי, בשואל בני הגדי ומסרון מלת מבחר יבואר ע"פ יתרון מלכה
בכתיב הקודם שם, והגרי והגדי ע"ד רודניס ורודניס. (מא) אוריה, הוא האחרון בספר
שואל ושם מקיים שלשים ושבע, והנה פה נוספו עוד חמשה עשר, והם הממלאים את
מקום הנגורים הנעדרים ע"י המות כמ"ש בפסוק ב"ו. (מב) ועליו, חת משמרתו ופקודתו
כמו ועליו מטה מנשה (במדכר ב' ב') ואחרים אומרים כי עליו הוראתו משעל לו, ושיעור
הכתיב כי השליש בחיל דוד היו גדולים במעלה ממנו. (מו) המחיים, אס שהוא שם פרטי,
כמו הרתה (למעלה ב' ג"כ) לדעת רד"ק וכן בני השמעה (להלן י"ב ג') או שהוא יחס לאליאל
בשופת המ"ס, באלו אמר אליאל מן המחיים. (מז) המצביה, חסר יו"ד היותו בסוף מפני
ה"א הנת, וכן לימנה משפחת התיצנה (במדכר כ"ו מ"ד).

לליקלג

יב (א) וְאֵלֶּה הַבָּאִים אֶל־דָּוִד
 לְצִיּוֹקֵלֶג עוֹד עֶצוֹר מִפְּנֵי
 שָׂאוֹל בֶּן־קִישׁ וְהָמָה בְּגִבּוֹרִים
 עֹזְרֵי הַמֶּלֶכְמָה: (ב) נִשְׁקֵי קֶשֶׁת
 מִיַּמִּינִים וּמִשְׁמָאלִים בְּאֲבָנִים
 וּבַחֲצִיִּים בְּקֶשֶׁת מֵאֲחֵי שָׂאוֹל
 מִבְּנֵימֶן: (ג) הָרֹאשׁ אַחִיעֶזֶר
 וְיֹאשׁ בְּנֵי הַשְּׁמֵעָה הַגִּבְעוֹתִי וַיִּזּוּ
 וּפָרֹט בְּנֵי עֹזְמוֹת וּבְרָכָה וַיְהוּא
 הַעֲנָתִיתִי: (ד) וַיִּשְׁמַעִיהָ הַגִּבְעוֹנִי
 גִּבּוֹר בְּשִׁלְשִׁים וְעַל־הַשְּׁלֹשִׁים

וירמיה

ויואל קני

יב (א) דיעוע זינד עם, דיא
 צו דוד נאך צקלג קא:
 מען, וועהרענד ער נאך פֿער-
 באַרגען וואַר פֿאַר שאול, זאָהן
 דעם קיש; זיא געהאַרטען צו
 דען העלדען, דיא דען קריעג
 (דוד'ס) אונטערשטימטען,
 (ב) זיא וואַרען מיט באַגען בע-
 וואַפֿנעט, קאַנטען זאָוואָהל
 מיט דער רעכטען אַלם מיט
 דער לינקען האַנד שטיינע
 שליידערן, אינד מיט דעם באַ-
 גען פֿוילע שיעסען, אונד וואַרן
 פֿערוואַנדטע דעם שאול אויס
 (דעקסטמחטע) בנימן: (ג) דאָז אַ-
 בערהויפט אחיעזר אונד יואש
 זאָהנע דעם השמעה דעם
 גבעתי, יואל אונד פלט, זאָה-
 נע דעם עזמות, ברכה אונד
 יהוא, דער ענחית, (ד) אונד

ישמעה, דער גבעוני, איין העלר אונטער דען דרייסיגען אונד אַבערהויפט דער דריי-

סיג

ר ש י

יב (א) עוד עלור - נחזא: (ב) נשקי קשת. מזוינים בקשת ובחילים. ושמונים לפניהם
 ואתריהם ואף באבנים היו נוחנים על יתר הקשת אכן ומורים ואני ראיתי בן הרבה:
 מאחי שחול מכנימן. לפי שכולם ילאו מאיש אחד מכנימן קרויים כולם אחים ולכבוד גדולת דוד
 אומר מאחי שחול שאפי' אחי שחול באו אליו בעוד שחול חי: (ד) ועל השלשים. ראש לשלשים

ב א ו ר

יב (א) לציולג, נכרחו מפני שחול לארץ פלשתיס נתן לו אכיש מלך גת את לקלג, ושם
 ישב ימים וארבעה חדשים (ע"פ כ"ו ז') והכתוב יודיענו פה מספר האנשים אשר
 התלקטו ובאו שמה להיות לעזר לו. עשור, הוראתו סגורה כמו ועלר את השמים (דברים
 י"א י"ז) כי מבלתי יכולת לשוב אל ארץ מולדתו היה כמו סגור במסכתו בלקלג. בגבורים,
 נחשו; גם יתכן שנקרא שם בין גבורי דוד בשם עזרי המלחמה לזכרון עזרתם בלך לדוד.
 (ב) נושקי, וכן להלן נשקי קשת ומגן (דה"ב י"ז י"ז) המה כמו נושקי רומי קשת (תהלים
 ע"ח ט'). ועלם הנחת שרש נשק על דבר קרוב ומחובר בין שני דברים שוים, ישקני מנשקות
 סיהו (ע"ה א' ב') נכפי החיות משיקות אשה אל אחותה (יחזקאל ג' י"ג) וגם בלתי שוים כמו
 ותשק ידי לפי (איוב ל"א כ"ז), ומזה כלי גִּשְׁק, נכמה מקומות מספרי הקדש, על כלי קרב
 להיותם מזומדים ודבוקים בגוף נושחיהם. מימינים, הפונים ימין ושמאל, ע"ד אס השמאל
 ואימינה (בראשית י"ג ט'). ומהיות כי בן בנימין חטר יד ימינו (שופטים כ' ט"ז) לזה יספר
 לנו כי הנחלים לדוד היו מושלים בשני ידיהם לירות בחלים נימינס ובשמאלם. מאחי שאול,
 פרט ואזריו כלל מכנימין, ובתהבחס לדוד התעלמו מנשרם ודנקו בו. (ד) בשלשים, לא
 בשלשים הגבורים בפרשה הקודמת, כי לא הזכיר בנייהם גם נספרנו גם נספר שמחל (אס לא
 שנאמר כי היה בראשונה בין השלשים ומת נקולר ימים בראש מלונת דוד) והעיקר שהיה

וירמיה ויהואל ויוחנן ויוזבד
הגדרתי: (ה) אלעזר וירימות
ובעליה ושמריהו ושפטיהו
החרוסי: (ו) אלקנה וישיהו
ועזרא ויעזר וישבעם הקרחים:
(ז) ויועאלה וזבדיה בני ירחם
מן הגדור: (ח) ומן הגדי נבדלו
אל דויד למצד מדברה גברי
החיל אנשי צבא למלחמה ערכי
צנה ומגן ופני אריה פניהם
וכצבאים ער ההרים למהר:
(ט) עזר הראש עבדיה השני
אליאב השלישי: (י) משמנה
הרביעי ירמיה החמישי: (יא) עתי

סינ. דאן ירמיה, יהואל, יוחנן
אונד יוזבד, דער גדרתי,
(ה) אלעזר, ירימות, בעליה,
שמריהו אונד שפטיהו, דער
חרוסי, (ו) אלקנה, ישיהו,
עזראל, יועזר אונד ושבעם,
דיא קרחים, (ז) יועאלה אונד
זבדיה, זאהנע דעם ירוחם
פאן גדורה, (ח) אונד פאן דען
גדים זאנדערטען זיך צו דור
אב, נאך דער פעסטונג אין
דער וויסטע, דיא טאפערן
דעם העערעם, מעננער געי
ריסטעט צום קריענע, בני
וואפנעט מיט פאנצער אונד
שילד, איה אנבליק גליך דעם
אנבליקע איינעם לעווען, אונד
וויא רעהע אויף דען בערגען
ווארען דיא אן שנעלליגקייט.
(ט) עזר וואר דאן אבערהויפט,
עבדיה דער צווייטע, אליאב
דער דריטטע, (י) משמנה
דער פערטע, ירמיה דער
פינפטע, (יא) עתי דער זעכט
סטע

החרוסי קרי ר ש י
השני

(ח) למד מדגרה. למלות המדבר שמתא מפני שזל דכתיב (שמואל א' כ"ג) ויקומו וילכו
זיפה לפני שזל ודוד וקנשו במדבר מעון בערבה וכתיב (שם כ"ד) ויעל דוד משם וישב
במלודת עין גדי: וכני אריה פניהם. מפחדים כאריה: וכננאים על ההרים למהר. קלים
הם

ב א ו ר

וניד לגדוד קטן משלשים אנשי חיל ונעלה על כלם. (ז) הגדור, עיר נחלת מטה יהודה
(יהושע ט"ו כ"ח) ויבדל מזה הגדרתי הנזכר בכחזב ד' כי הוא מעיר גדרה הנזכרת ג"כ
שם (פסוק ל"ו). (ח) נבדלו, מאזיהם וממושנזם. למצד, עיין מ"ג לשעלה י"ח ז'
ערכי צנה, ענין כנה ומגן מנואר להלן (דה"ב ט' ט"ו ט"ז) והפעל ערך הוראתו סדר
מנוון בהעמדת שום ענין וכמלכו כמו ערוך מלחמה (יואל ב' ה') ערך משפט (איוב י"ג י"ח)
וכן פה הכוונה העורכים לנושי מלחמתם עליהם בסדר נכון וכמנור יפה. ושני אריה,
הסאת הלוחם היתה להיות אמוץ ובריא בנופו, ובכל זאת גם בשל חנועה קלה בכובד גוייתו,
לזה אמר בפני אריה פניהם ובכל זאת כננאים על ההרים למהר, וכן נקנת דוד מנארים קלו
מארוות גברו (ש"כ ח' כ"ג) וכלשון קז"ל הוי עו כומר וקל כנשר וכו', כי כובד הגוף מפחת
עמו מחננה הנא לקלות החנועה, ואך ע"י הסרגל יצלו בקנה אחד. וכצבאים, היחיד לני
ורכוי

דברי הימים א יב

הַשָּׂשִׁי אֱלִיָּאֵל הַשְּׁבַעִי: (יב) יוֹחָנָן
הַשְּׁמִינִי אֱלֹזָבֵד הַתְּשִׁיעִי:
(יג) יִרְמְיָהוּ הָעֵשִׂירִי מִכְּבַנֵי עֲשָׂתִי
עֶשֶׂר: (יד) אֱלֹה מִבְּנֵי גֵד רָאשֵׁי
הַצְּבָא אֶחָד לְמֵאֵה הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל
לְאַרְבָּ: (טו) אֱלֹהֵי הַם אֲשֶׁר עָבְרוּ
אֶת־הַיַּרְדֵּן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשֹׁן וְהוּא
מִמְלֵא עַל־כָּל־גְּדִיתָיו וַיִּבְרִיחוּ
אֶת־כָּל־הָעַמֻּקִּים לְמִזְרַח
וּלְמַעְרָב: (טז) וַיָּבֹאוּ מִן־בְּנֵי
בְנֵי־מִן וַיְהוּדָה עַד־לְמִצְד לְדָוִד:

גדוחיו קרי ויצא

תרגום אשכנזי עה

סטע, אליאל דער זעבענטע,
(יב) יוחנן דער אשבע, אלזבד
דער ניינטע, (יג) ירמיהו דער
צעהנטע, מכבני דער איילפֿע
טע. (יד) דיעס וואָרען פֿאָן דען
זאָהנען גר'ס ריא אָבערהייפֿ
טער דעס העערעס; דער גע
רונגסטע וואָר איינער איבער
הונדערט, דער גרעסטע אי
בער טויזענד (געזעלט).
(טו) דיעזע זינד עס, דיא אי
בער דען ירדן גינגען אים ערי
שטען מאַנאָטע, אַלס ער אי
בער פֿיללט וואָר אָן אללעזיי
נען אופֿערן, אונד אַללע טהאַל
בעוואָהנער פֿאָן דער מאַרגני
אונד אַבענדו טע פֿעריאַנטען.
(טז) אייניגע פֿאָן דען זאָהנען
דעס בנימין אונד יהודה קאַמטן

ר ש י

הם נמרוּלַתם כי דרכן של לבאים לרוץ על ההרים כשצדין אותם: (יד) אלה מבני גד. כדכתיב למעלה ומן הגדי נבדלו אל דוד: אחד למאה הקטן. הקטן שנכולס ירדוף מאה: והגדול לאלף. הגדול שנכולס ירדוף אלף כאן נחקיים הפסוק ורדפו מבט שמשה מאה ומאה מבט וגו': (טו) אלה הם אשר עברו את הירדן בחודש הראשון. בניסן שכבר נפסרו השלטים: ויבריחו את כל הנמקים למזרח ולמערב. עברו את הירדן ובקעו במגניהם את כל עמקי המים למזרח ולמערב ועברו כיכסה וי"א ויבריחו את כל העמקים גויס היושבים בעמקים: (טז) מן בני בנימין ויהודה עד למצה לדוד. אל המזודה אשר דוד נחנף שם מפני שאול ולקחו עמם בן ארזת דוד לפי שדאגו בני בנימין מדוד שחם סבור הוא דוד שבאו בני בנימין לכפותו ולתתו ביד שאול לפיכך לקחו עמם דודו עמם וגם שאר מיהודה קרובי דוד כדכתיב מן בני בנימין

ב א ו ר

ורבני לבאים ע"ד חלי חלאים. (יד) אחד למאה, לא נראה כי היו שרי אלפים ומאות בנוהם אל דוד, רק הוא נתן אותם ראשים למאה ולא אלף במלכו. (טו) ממלא, מלאנו מלא גם בפעל עומד, כמו מלא ללכת אחרי ה', וכן מלאנו שמות רבים בתמונת פועל אף שהוראתם פ"ל, וא"כ יתכן ממלא כמו במלא. ולדעת המפרשים היא יולא ושיעוריהם ממלא את האדמה בכל גדותיו מעבר מזה ומזה, ואולי גם הירדן מלא על גדותיו (יהושע ג' ע"ו) יהיה פעל יולא אף שהוא בקל כמו מלאו את הארץ חמס (יחזקאל ח' י"ז). ויבריחו, האנשים האלה את יושבי העמקים, נחשס אותם לאויבים וניסו, ויהיה העמקים כמו יושבי העמקים, בן דעת הרד"ק, ויתכן שנקרא יושב הימק עֲצָרָי כמו יושב ההר הַרְרִי (ירמ' י"ז ג') ורבו עמקים בוי"ד אחד כמשפט שמות היחס. גם י"ל כי ויברחו מוסב על גדות הירדן שהם הכריזו בהלאה את יושבי העמק. ואף אם נפרש העמקים כפשיט, י"ל כי ויברחו הוא כמו מבני מן הקלה אל הקלה (שמות ע"ז כ"ח) וענינו כי סגרו את העמקים ממזרח וממערב באנשיהם הרבים. והחכם ברענטאנן מרגס ע"פ הוראה הערבית ויברחו (ויה ויבער טוועטשטען). (טז) למצר, נמעות עללס או נדבכר זיף, יא"כ באו אלה לדוד לשני בוא בני בנימין הקודמים, כי הם לא באו עד היותו בנקל, ונאמר מן בני בנימין, כלומר אחים אי חלק מן בני בנימין

תרגום אשכנזי

צור פֿעסטונג צו דור, (יז) דאָ
גינג איהנען דור ענטגעגען, בע-
גאָן (זיינע רעדע), אונד שפראַך
צו איהנען: ווען איהר פֿריעד-
ליך צו מיר געקאָממען זייד, (אין דער אַבזיכט) מיר צו העל-
פֿען, זאָ ווילל איך צו אייך איין
הערץ פֿאַססען צור פֿעראַייניג-
גונג (זיט זיך), ווען (זייהר
חכער געקומען זייד), מיך
מיינען פֿיינדען צו פֿעראַ-
טהען, זאָ מאַגע, דאָ דאָך
קיין פֿרעפֿעל אַן מיינען העני-
דען איזט, דער גאָטט אונזע-
רער פֿאַטער עס זעהען, אונד
רעכטען! (יח) אַבער איין גייסט
בעזעלטע דען עמשי, אַבער-

דברי הימים א יב

(יז) וַיֵּצֵא דָוִד לְפָנֵיהֶם וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר
לָהֶם אִם-לְשָׁלוֹם בָּאתֶם אֵלָי
לְעֹזְרֵנִי יִהְיֶה-לִּי עֲלֵיכֶם רֶבֶב
לְיָחֵד וְאִם-לְרִמּוֹתַי לְצָרֵי בְּלֹא
חָמָס בְּכַפֵּי יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
וַיּוֹכַח: (יח) וְרוּחַ רַבָּשָׁה אָתָּה-
עִמָּשִׁי רֹאשׁ הַשְּׁלוֹשִׁים לָךְ דָּוִד
וְעִמָּךְ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹם וְשָׁלוֹם לָךְ
וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֹזְרֶךָ אֱלֹהֵיךָ
וַיִּקְבְּלֵם דָּוִד וַיְהַנֵּם בְּרֹאשֵׁי

הגדוד

השלישים קרי

סטען דער הויפטלייטע: (ער ריטן מוים): פֿיר-דיך, דוד! מיט דיר, זאָהן ישי'ם!
פֿריעדע, יאָ פֿריעדע דיר! פֿריעדע דיינען העלפֿערן! דען דיר
הילפֿט דייך גאָטט!—דוד נאָהם זיא אויף, אונד מאַכטע זיא צו הייפטערן דער
קריעגס-

ר ש י

ויהודה נשיראה דוד שאלו עמהם באמונתם של יחזקאל וכל דבר: (יז) וילא דוד לפנים
מן המלך: ויען ויאמר להם וגו' לנב לישד. לנכנס ולנבני יהיה כלב אחד: ואם לרמוחני
לכרי בלא חמס בכפי. כי מה עשיתי לשאול כי הוא כדה את נפשי לקחמה על חנם: (יח) ורוח
לנשה את עמשי. טלטנוט בלע"ז. ולא רוח נבואה כלומר זה הרוח והרלון לנשו שקפן בראש
לדבר לפני בני נוימן ויהודה הנאים עמו ודוגמתו ומהי על יפתח רוח ה' (שופטים י"א).
ואמר לך דוד אמה אומר אם לשלום באתם ודאי לשלום באתם אליך: ועמד בן ישי אנו רואים
להיות עמך ולעזרך: שלום שלום לך ושלום לעזרך. ואמה שאל אלי לעזרני ודאי לעזרך באתם
ולנו אין לך להחזיק טובה כי מאת השם הוא זהו כי עזרך אלהיך: ויקבלם דוד. לאותם בני

ב א ו ר

כי בן שימוש מ"ס על הרוז בד"הי. (יז) לשניהם, מול פניהם והוא כמו לקראתם. עליכם
לכב, הואר להנהגה בעברית כמו לני לחוקקי ישראל (שופטים ה' ע') ומאמר דומה לזה בל"א
כסו שרגמתי. ליהר, שם העקרה על החיבור והקשר ולד"ק יחד אנני עד לעבור (תהלים
קמ"א י') הוא כמוהו. ובשאר המקומות הוא תואר הפעל. לרמוחני, הראוי לרמוחני וכן
הברבני נפסק (בראשית כ"ז ל"א) נפתח חמור לירה. ויובח, ידבר אתכם משפטים כמו והוכיח אברהם
את אבימלך (בראשית כ"א כ"ה). (יח) לבשה, במשל יאמר לנוש גם על מעטה רוחני כמו
כדק לבשתי וילבשני (איוב כ"ט י"ד) הוד והדר לבשת (תהלים ק"ד ח'). עמשי, לד"ק היה
מנהיג בני יהודה ובנימן הנאים וכן נראה ממ"ש חז"ל בניטין ספ"ה מגיין שבוטלן שלום למלך
שנאמר ורוח לנשה את עמשי וכו' ומשמע כי לדעתם בא עמשי בראש הנאים ונתן שלום למלך,
ויש מי שאמר כי כבר היה לפנים בנבא עם דוד והשיב מפי עצמו: לך הם דוד! ועמד בן
ישי וכו' כי כבר דבר עם הנאים טרם בואם לפני דוד, או הכירם כי אנשי אמת המה.
ראש השלישים, לפירוש הראשון נקרא בן ע"ש כעמיד. והשניים העתיקו כאילו כתוב ראש
השלישים (במספר). ויקבלם, קבלם בסגור כנים יסות בתוך נבאו (ופעל קבל הוא מאומר

דברי הימים א יב

הגדוד: (יט) וממנשה נפלו על-
דויד בבאו עם פלשתים על-
שאול למלחמה ולא עזרם כי
בעצה שלהו סרני פלשתים
לאמר בראשינו יפול אל-אדניו
שאול: (כ) בלכתו אר-ציקלג
נפלו עליו וממנשה עדנה ויוזבד
וידיעאל ומיכאל ויוזבד ואליהוא
וצלתי ראשי האלפים אשר
למנשה: (כא) והמה עזרו עם-דויד
על-הגדוד כי-גבורי חיל כלם
ויהיו שרים בצבא: (כב) כי לעת-
יום ביום יבאו על-דויד לעזרו

הרגום אשכנזי עו

קריענסשאארעו. (יט) אינד
פאן מנשה פיעלען דעם דוד
צו — — [אלס ער נעהמליך
מיט דען פלשתים ווידער שאול
צום קאמפפּע צאג, זיא יע-
דאך ניכט אונטערשטימטעט,
וויל דיא פיר שטען דער
פלשתים בעשלאסען, איהן צו
ענטפּערנען, אינדעם זיא זאג-
טען: מיט אונזערן קעפּען
(קעכטען וויר בעלטהען) זינע
ווידער. פּעראייניגונג מיט
שאול זיינעם העררן:] (כ) אלס
ער נון צוריקגינג נאך צקלג,
פיעלען איהם צו פאן מנשה:
דער עדנה, יוזבד אונד ידיעאל,
מיכאל, יוזבד, אליהוא אונד
צלתי, דיא אַבערסטען דער
טויזענדע, דיא צו מנשה גע-
האַרטען. (כא) דיעזג האַל-
פּען דעם דוד גענען יענע

שאאר (דער עמלקים), דא זיא אללע טאפּערע טענגער ווארען, אונד ווארדען בעפּעהלסהאַ-
בער אים העערע. (כב) זא קאם מאן צו דוד פאן טאג צו טאג, איהן צו אונטערשטימטען,
עך

ר ש י

בנימן ויתנס בראשי הגדוד שלו: (יט) וממנשה נפלו על דוד. לעזרו: בנאו עם פלשתים
על שאול למלחמה. באותה מלחמה שנהרג בה שאול: ולא עזרום. מ"ו עזרו לפלשתים אלא
בעצה שלהו סרני פלשתים אלא כי ענה נתיעבו הסרנים לשלחו לנחתו כי אמרו בראשו יפול
אל אדניו דוגמת נבלו אל דוד על הגדוד של עמלקים כשנשנו נשיו כי באותו פרק היה כי
בלכתו על לקלג כששלחו סרני פלשתים ובא אל לקלג כנר נשנו: (כב) כי לעת יום ביום
יבאו על דוד לעזרו. פתרונו מה לך לספר יותר מי ומי באו אליו אלא סוף דבר נבל עת
ועת

ב א ו ר

בלשון ומקורו בארמית על כן יקר הוא בספרים האחרים) ונתנס בחוך ראשי הגדוד, והם
הפושעים אל המקומות סביבותם עיין שמואל א' כ"ו. (יט) בבואו, כי כן שאל מאתו אביש
מלך גת (שם ב"ח א' וב'). ולא עזרם, בא נכנזי הרבים כי מדוד ואנשיו יחד ידבר, ואולי
על שם בני מנשה, כי גם אלה נקבנו נגד שאול למלחמה, ולא עזר להם דוד כי שלחוהו
סרני פלשתים ככתוב גם שם (כ"ט ד'). (כ) בלכתו אל צקלג, שיעזרו בשונו אל לקלג ממחנה
הפלשתים (שם שם י"ח) ועל זה יכוון והם עזרו עם דוד על הגדוד, כי בשונו ללקלג מלא
כי בא גדוד העמלקי וישרוף את לקלג וישב ממנו שבי את כל אשר לדוד, ודוד רדפם והכה
אותם במזבאר בשמואל כרשה למ"ד. (כא) על הגדוד. עיין בכתוב הקודם.

במחנה

עַד-לְמַחֲנֵה גְדוֹל כַּמְחַנֵּה
 אֱלֹהִים: (כג) וְאֵלֶּה מִסְפְּרֵי רֵאשֵׁי
 הַחֲלוּץ לְצַבָּא בָּאוּ עַד-דָּוִד
 חֲבֵרוֹנָה לְהִסָּב מִלְּכוֹת שְׂאוֹל
 אֲלֵיו כָּפִי יְהוָה: (כד) בְּנֵי יְהוּדָה
 נִשְׂאֵי צִנָּה וְרֵמָח שֵׁשֶׁת אֲלָפִים
 וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת חֲלוּצֵי צַבָּא:
 מִן-בְּנֵי שִׁמְעוֹן גְּבוּרֵי חַיִל
 לְצַבָּא שִׁבְעַת אֲלָפִים וּמֵאָה:
 מִן-בְּנֵי הַלֵּוִי אַרְבַּעַת אֲלָפִים
 וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: (כו) וַיְהוֹדֵעַ הַנְּגִיד

בין איין גראסעס לאגער ענט.
 שטאנד, איינעם גאטטליכען
 לאגער גלייך. (כג) דיעס זינד
 דיא צאהלען פערצייבניסע
 פאן הייפטערן דער געוואפֿען
 נעטעוטר פפען ביים קריעגס
 העערע, וועלכע צו דוד נאך
 חברון קאמען, אום דאז רייך
 דעס שאול איהם צוצו ווענדען
 נאך דעם אויסשפרוכע דעם
 עוויגען. (כד) דיא זאהנע דעם
 יהודה, דיא פאנצער אונד
 שפעער טרוגען, ווארען זעכס
 טויזענד אונד אכט הונדערט
 געריסטעטע צום קריעגסהעע.
 רע. (ה) פאן דען זאהנען דעם
 שמעון, טאפפערע מענגער
 צום קריעגסהעערע, ווארען
 זיעבען טויזענד אונד הונדערט,
 (כו) פאן דען זאהנען דעם

לאהרן
 (טטמחמט) לוי, פיער טויזענד אונד זעכס הונדערט. (כז) יהוידע, איין פירשט דעם

ר ש י

ועת באים אל דוד: עד למחנה גדול כמחנה אלהים. פחרון לא היה המחנה של דוד להיות
 כך גדול אלא כי מהשם היה המחנה כך גדול שגאו לו בעלת אלהים והיו כמחנה אלהים
 ודוגמת מחנה אלהים דיעקב (בראשית ל"ב) ויש לומר מרוב חילות קורבו מחנה אלהים:
 (כג) להסב מלכות שאול אליו. מן בני שאול ודוגמא וחסוב המלוכה: (כד) בני יהודה נשאי
 כנה ורמח שש ארבעים ושמנה מאות. ואל חממה שמה יהודה באו לו מעט מכל שנט ושנט שנט
 לו שהיו אין לריך לבוא לו שום אדם מיהודה להמליכו כי בני יהודה הם המליכוהו כבר בחברון
 אבל יתר השבטים שהיו עם בני שאול עד עתה הם הכריכו לבוא לחברון להמליכו: חלוצי לבא
 המוליאים מן העם ודוגמת חלוצי לבא דמטות וי"א חלוצים כמו זריזים כמו רלה והחלוצים:
 (כו) ויהודע הנגיד לאהרן. הוא אביו של בניהו הנגיד לאהרן המוליא והמציא: ועמו שלשת
 אלפים

ב א ו ר

(כב) כמחנה אלקים, כשוכה להגדיל הדבר מיתסו אל השם, כמו עיר גדולה לאלקים. (כג) מספרי,
 מספרים ברבים שלא כמסכת הלשון, ושיעורו כה על כל מספר ומספר הנזכר בכתובים
 הנאים והקורא בעין פקוחה יחזה כי מחשבת הנאים לא היתה תמיד בנורה וגלויה לאהנת
 דוד, בן ממספרם בערך גדול השנט וכן מן התוארים הנוספים להם בכתוב ועיין מ"ש בספוק
 ל"ג: ראשי, כלומר מספרי האנשים אשר לראשי הכנא, כי כל ראש וראש נתן מספר אנשי
 לדוד, גם יתכן כדעת קלת, היות ראשי בענין בראשינו יסול (כסוק י"ט) ויתורגם מספרי
 ראשי (דיוח למהל דער קעפפֿע). באו, תמורת אשר באו, ומסרון זה מלוי בתנ"ך. (כד) נושאי
 צנה, גם כלי קרב לא שאלו מדוד איהם וחלוצים היו בכל. ובאמת היה אך מספר קטן
 בערך בני יהודה, והטעם כי הדונ בנר היה אמו מקדם. (כו) הנגיד לאהרן, הנגיד
 לזרע

לְאֶהֱרֹן וְעָמֹן שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וְשִׁבְעַת מֵאוֹת: (כח) וְצִדּוֹק נֶעַר
גִּבּוֹר חַיִל וּבֵית־אָבִיו שָׂרִים
עֲשָׂרִים וּשְׁנָיִם: (כט) וּמִן־בְּנֵי
בְנֵי־מֶן אֶחָד שְׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וְעַד־הֵנָּה מֵרְבִיתָם שְׁמֹרִים
מִשְׁמֶרֶת בֵּית שְׁאוּל: (ל) וּמִן־בְּנֵי
אֶפְרַיִם עֲשָׂרִים אָלֶף וְשִׁמּוֹנָה
מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל אֲנָשֵׁי שִׁמּוֹת
רֵבֵית אָבוֹתָם: (לא) וּמִחֲצִי מִטֵּה
מְנַשֶּׁה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אָלֶף אֲשֶׁר
נָקְבוּ בְשִׁמּוֹת לָבוֹא לְהַמְרִיךְ
אֶת־דָּוִד: (לב) וּמִבְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר
יֹדְעֵי בִינָה לַעֲתִים לָדַעַת מַה־

יעשה

(טט) אהרן (טט) אהרן, אונד מיט
איהם ווארען דרייא טויזענד
אונד זיבען הונדערט, (כח) אונד
צדוק, דער העלרענינגלונג,
זאממט דעם הויזע זיינעם פֿאָר
טערס ווארען צווייא אונד
צוואנציג בעפֿעהלס האַכער.
(כט) אונד פֿאָן דען זאָהנען
ביימ'ס, דען פֿערוואַנדטען
דעם שאול, ווארען דרייא
טויזענד, וועהרענד דיא מייַ
סטען נאָך פֿיר דיא ערהאַל־
טונג דעם הויזעם שאול'ס
וואַכטען. (ל) פֿאָן דען זאָהנען
אפֿרֿים ווארען צוואנציג טויַ
זענד אונד אַכט הונדערט טאַיַ
פֿעֿרע, רוהספֿאַללע מענגער
איים הויזע איהרער פֿאַטער.
(לא) אָם האַלבען שטאַממע
סנשה ווארען אַכטצעהן טויַ
זענד, וועלכע נאַמענטלֿך
ערנאַנט ווארען היין צו געהען,
אונד דען דוד אַלס קעניג אייַג
צוועטצען, (לב) אונד פֿאָן דען
זאָהנען יִשָּׁשְׁכָר'ס, ועלכע קונדיג ווארען אין דער געשיכטע דער צייטען, אום צו בעאור־
טהייַ

ר ש י

אלפים ושבע מאות. כולם מבני אהרן הכהן ויהודיע שהיה בימי יואש בן נביהו בנו של יהוידע:
(כח) וצדוק נער. ליבך אל תחמה שלא היה נגיד: ובית אביו שרים עשרים ושנים. זו היא
גדולה גדולה ועל כלקחו הכהונה גדולה מאביתר ונחנזה לצדוק הכהן: (כט) ומן בני בנימין
אחי שאול וגו'. ואל תחמה שלא באו אלא כי אס ג' אלפים כי עד הנה מרביתם שומרים
משמרת בני שאול לזרן: (לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. שודעים לתת ענה למי

ב א ו ר

לזרע אהרן כלומר הו הכהן הגדול ונא אל דוד עם שלש אלפים ושבע מאות (רד"ק)
אך ידוע כי בימים אהס לא היו כהנים גדולים כי אס לדוק ואביתר לשאול ולדוד וא"כ אין
הוראת נגיד פה כלעל שר הל בא כמו בראש הפרשה הסמוכה עיין מ"למעלה ה' ב' נעוין
שם זה. (כט) מרוחם, רובם עמדו על משמר בית שאול, ומרכית כמו מרבית העם לא
הטהרו (דכ"ב ל' י') ונכ"ל ולרד"ק הכוונה רבוי אנשים שלהם היה עם בית שאול ושומרים לו
המלכות, לא כאות שבו אליו בני שאול לנקלג ע"כ וכו"ת. (ל) אנשי שמות, אנשים אשר
שם נודע בשעריסכן קרואי מועד אנשי שם (במדבר ע"ו ב'). (לא) נקבו בשמיה, אשר
נקראו בשם מטעם:ל השכט להמליך את דוד. וחולי היא מוסב על הכתוב למעלה בלכתו
אל נקלג נפלו עליו מנשה וכו'. — (לב) בינה לעתים, לדעת חז"ל יודעים לחשב תקופות
המולות והיו אכל מלך כי על פי המלך נעשה העינוור. ורד"ק הביא דעת רבינו יונה כי

יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רֵאשִׁיִּים מֵאֲתִים
 וְכָרְ-אֲחֵיהֶם עַל-פִּיהֶם: (לג) מִזְבְּלוֹן
 יוֹצֵאֵי צָבָא עֲרֻכֵי מִלְחָמָה בְּכָל-
 כְּלֵי מִלְחָמָה חֲמוּשִׁים אֶלְפָּה וְלַעֲדוּר
 בְּלֹא-אֶרֶב וְלֵב: (לד) וּמִנְפֹתֵי לֵי
 שָׁרִים אֶלְפָּה וְעִמָּהֶם בְּצַנָּה נְחָנִית
 שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אֶלְפָּה: (לה) וּמִן-
 הַדְּגֵי עֲרֻכֵי מִלְחָמָה עֲשָׂרִים
 וְשִׁמּוֹנָה אֶלְפָּה וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:
 (לו) וּמֵאֲשֶׁר יוֹצֵאֵי צָבָא לַעֲרֹךְ
 מִלְחָמָה אַרְבַּעִים אֶלְפָּה: (לז) וּמֵעֶבֶר
 לַיַּרְדֵּן מִן-הָרְאוּבֵנֵי הַגְּדִי וְחֲצִיו
 שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה בְּכָל כְּלֵי צָבָא
 מִלְחָמָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלְפָּה:
 (לח) כָּל-אֵלֶּה אֲנָשֵׁי מִלְחָמָה עֲדָרֵי

טהיילען, וואס ישראל צו טהון האבע, ווארען צווייא הינד דערט אבערהייפטער, אונד אללע איהרע ברודער ווארען צו איהרעם געכאפטע. (לג) פֿאַן זבילן, מענגער, דיא אים העערע אויסצאָגען, אונד צום קאמפֿע געריסטעט ווארען מיט אללען קריענסגערעטהען, ווארען פֿינפֿציג טויזענד, בע-שטימט, זיך אונגעטהיילט טען הערצענס אין שלאַכט. אַרדנונג צו שמעללען. (לד) פֿאַן נפחלי ווארען טויזענד אַבער-הייפטער, אונד מיט איהנען צאָגען, מיט פֿאַנצער אונד שפיעס בעוואַפֿענט, זיעבען אונד דרייסיג טויזענד. (לה) פֿאַן דען דנים ווארען קריענסגעריי-סטעט אַכט אונד צוואַנציג טויזענד אונד זעכס הונדערט, (לו) אונד פֿאַן אשר, מענגער, דיא אים העערע אויסצאָגען אין שלאַכט אַרדנונג, פֿיערציג

טויזענד, (לז) פֿאַן יענוזיטס דעס ירדן, דיא ראיכנים, גדים אונד ער האלבע שטאַם מנשה, פֿערזעהען מיט אללען גערעטהען איינעס קריענסהערעס ווארען הונדערט אונד צוואַנציג טויזענד. (לח) אללע דיעזע קריענסמענגער, דיא זיך שטעלמען צור קריענס-

ר ש י

הענין של מעשה שריד דוד להתייען היאך יחזק המלוכה מפני בני שאול ראשיהם מאתים. לבד מן השאר: וכל אחיהם על פיהם. על עזחם: (לג) ולעדור. ל' דור ממש כמו (ישעיה ז') כל ההרים אשר במעדר יעדרון ומתוך כך יעמדו הם עורכי המלמה וי"א לעדו' כמו לערוך מלחמה: בלא לב ולב. מפוש כנ"ר בין במתכוין בין שלא במתכוין היו מנלמין:

ב א ו ר

יודעי בינה לעתים הוא יודעים משפטים ודינים, וכן יודעי העתים (אסחא' י"ג) פירש אחריו לפני כל יודעי דת ודין. ובאמת רק היודע קורות העתים ומנהגיהם ישביל לתרוץ משפט בכנינה ובלדק. וכל אחיהם, אס הוא על אחיהם בני יששכר (ושיעור החוב אף כי לא באו מיששכר אך מעט מזעיר, הן כל אחיהם היו על פי האזנים המעטים שלהם וחזת פקודתם) או שהוא על כל ישראל וכן נראה דעת חז"ל. (לג) ולעדור, עדר ימר על מערכת ענין בסדר הנאות, ומזה השם עדרי לאן, והחומר עודרי מערכה בלנב שלב (להלן פסוק ל"ח), ובנפעל על היוצא ממערכתו ומלבו איש לא נעדר (ישעיה מ' כ"ו). כל לב ו' ב, לא חלק לכס גם במערכת הלנב מפני גודל אהבתם לדוד, וכלל ענין הים כל הם לב אחד, וההפך מזה

דברי הימים א יב יג

מַעֲרָכָה בְּלִבְבֵי שְׁלֹם בְּאוֹחַבְרוֹנָה
לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִד עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
וְגַם כָּל־שָׂרֵי־יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד
לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִד: (לט) וַיְהִי־
שָׁם עִם־דָּוִד יָמִים שְׁלוֹשָׁה
אֲכָלִים וְשׁוֹתִים כִּי־הִכִּינוּ לָהֶם
אֲחִיהֶם: (מ) וְגַם הַקְּרוֹבִים־
אֲרִיהֶם עַד־יִשְׁשָׁכָר וְזַבְלוֹן
וְנַפְתָּלִי מִבְּיָאִים לָחֶם בְּהַמּוֹרִים
וּבַגְּמָלִים וּבַפָּרָדִים וּבַבָּקָר
מֵאֲכַל־קֶמַח דְּבַלְיִם וְצִמְקִים וַיִּין
וְשֶׁמֶן וּבָקָר וְצֹאן לָרֹב כִּי שִׁמְחָה
בְּיִשְׂרָאֵל:

יג (א) וַיִּוָּעֵץ דָּוִד עִם־שָׂרֵי
הָאֲלָפִים וְהַמְּאוֹת לְכַר־

הרגום אשכנזי עח

אֲרִדְנוּנָה מִיַּט אוֹיְפְרִימְטִינְעָם
הַעֲרָצָעוּ, קָאמְעוּ נֶאֱךְ חֲבֵרוֹן,
אוֹם דוֹד אֶלֶם קַעֲנִיג אִינְצוֹ-
וְעִטְצֵעֵן אִיבְעֵר גֶּאָנֶץ יִשְׂרָאֵל.
אַבְעֵר אוֹיךְ דַּעַר אִיבְרִינְעֵ
טְהִייל פֶּאָן יִשְׂרָאֵל וּוְאַר אִי-
נַעַם וִינְנַעַם, דַּעַן דוֹד צוֹם
קַעֲנִינְעֵ אִינְצוֹוְעִטְצֵעֵן: (לט) זִיא
בְּלִיעֵבְעֵן דָּאָוְעִלְכַסְט בִּיַּא דוֹד
דְּרִיַּא טֶאָנַע, אִסְעֵן אוֹנֵד
טְרַאָנְקֵעֵן, דַּעַן אִיהֶרַע בְּרִירְעֵר
הַאָמְטֵעֵן עִם פִּיר זִיא צוֹבְעֵרִי-
טַעַט. (מ) אוֹיךְ דִּיא נֶאָהֶע וּוְאַה-
נַעֲנֵדֵעֵן, בִּיז יִשְׁשָׁכָר אוֹנֵד זְכוֹלוֹן
אוֹנֵד נַפְתָּלִי, בְּרַאָמְטֵעֵן בְּרַאָד
אוֹיף עוֹעֵל אוֹנֵד קָאמְעֵעֵלֵע
אוֹנֵד מוֹילְטְהֵיעֵרַע אוֹנֵד רִינֵ-
דַּעַר, פֶּעֲרֵנְעֵר מַעֲהֶלְשִׁפִּיּוֹעֵ,
דִּירַע פִּינְעֵן אוֹנֵד רֶאָזִינְעֵן
אוֹנֵד וּוִיין אוֹנֵד אֶהֱלִי; אִיךְ
רִינְדַּעַר אוֹנֵד שֶׁאֶאֶפֶע אִין מַעֲנֵ-
נַע, דַּעַן פֶּרִיידַע וּוְאַר אִין
גֶּאָנֶץ יִשְׂרָאֵל.

יג (א) דוד בעראטהשלאנטע

יג (א) דוד בערעהלסהאבערן איבער טווענד אונד הונדערט, איבערהויפט מיט אללען

ר ש י

(לח) וגם כל שרית ישראל לב אחד להמליך את דוד. אע"פ שלא באו לחברון לכך שארית חבר אל"ף כלומר אפילו שארית לא היה שלא נשמירו כי אם מעט כי כולם באו לחברון בשמחה: (לט) ויהיו גם עם דוד ימים שלשה. ואל תחמה היכן לקחו כל המיל הזה כל כך אכילה ושתיה שהיה מספיק להם כי אחיהם הכינו להם מקודם לכן: (מ) כי שמחה בישראל. שהיה להם מלך מלכות ומשכיל:

יג (א) ויועץ דוד עם שרי אלפים. שאמר להם דוד נכר עסקתם במקנחתם להיות לכם מלך להושיע

ב א ו ר

מזה נלז ולז ידברון (תהלים י"ב ג') ומה שפרט לך הכתוב בהם ולא באחרים, אולי לא היה עוד ברור באסיפת כל שנט ושנט כי ברור אהנה ואמינה דנקו בו. ואולי יפנו אל כל אשר יפנה הרוח, ולזה יודיענו פה ונכסוק ל"ח כי אלה נודע נאמנה לנס השלם ויושר רוחם. שריח, נמקום שארית וכן לנמוחם חמור להנמוחם ורבים כן. (לט) אחיהם, בני יהודה. (מ) דבלים, הם חאנים יבשים ננושים בעגול כמו כנר לחם, ומזה נלשון חז"ל נכרות של דבלה. וצבקים, עיקר הוראת למק על היוגש כמו שדים צומקות (הושע ט' י"ד) ויאמר למוקים צימוד על ענבים למוקים ויבשים וכן נלשון המסנה היה אונל ענבים והומיר והעלן לגג לעשות מהן למוקים.

חרגום אשכנזי

אללען פֿירשטען . (ג) דוד זאגט
טע צור גאנצען פֿערזאמלונג
ישראל'ס : ווען עס איז גוט
דיקט , אונד פֿאָם עוויגען ,
אינוערעס גאָטטע בעשטימט
איזט , זאָ וואָללען וויר איי-
לענדס אויסשיקקען צו אינוערן
איבריגען כרידערן אין אללען
לענדערן ישראל'ס אונד צו-
גלייך אָן דיא פֿריעסטער אונד
אָן דיא לויס אין איהרען בע-
צירקספלעטצען , דאָס וואָ ויך
צו אינו פֿערזאממעלן , (ג) אונד
וויר וואָללען צו אונד צוריק פֿה-
רען דיא לאַדע אינוערעס גאָט-
טעס , דען אין דען טאָנען דעס
שאול האָבען וויר איהן ניכט
אויפֿגעזויכט . (ד) דיא גאנצע
פֿערזאמלונג שטימטע איין,
אלזאָ צו טהין , דען דער פֿאָר-
שלאַג געשיעל דעם פֿאלקע .
(ה) דוד פֿערזאממעלטע נון
גאנץ ישראל פֿאָן שיחר , (דען
פֿונאַסע) מצרים'ס , ביז דאָהין ,
וואָ מאָן קעבומט נאָך חמה ,

דברי הימים א יג

נגיד : (ב) ויאמר דוד לכלוקהל
ישראל אסעליכם טוב ומן-
יהוה אלהינו נפרצה נשלחה
על-אתינו הנשארים בכל
ארצות ישראל ועממם הכהנים
והלויים בערי מגרשיהם ויקבצו
אלינו : (ג) ונסבה את-ארון
אלהינו אלינו כי-לא דרשנהו
בימי שאול : (ד) ויאמרו כל-
הקהל לעשות כן כי-ישר הדבר
בעיני כל-העם : (ה) ויקהל דוד
את-כל ישראל מן-שיחור
מצרים ועד-לבוא חמת להביא
את-ארון האלהים מקרית

יערים

אום דיא לאַדע גאָטטעס צוריק צו ברינגען פֿאָן קרית יערים .

דוד

ר ש י

להושיע לבס ועמה תעסקו בכבוד אלהים : (ב) נפרצה נשלחה . נפרצה איתה גדר שהיתה
גדורה עד עתה שלא דרש שום אדם לאלהים נשלחה על אחינו הנשארים . מאז כבוד הארון :
(ה) מן שיחור מצרים ועד לבוא חמת . דוגמא מלבוא חמת עד נחל מצרים :

ב א ו ר

יג (ב) לכל קהל ישראל , על ידי השמים דבר לכל קהל ישראל כי הם הודיעו לאנשיהם את
דברי המלך . או שיעורו לכל קהל ישראל , לשלוחיהם כמותם והם השרים . אסעליכם טוב ,
מאמר נהוג בספרי קדש האחרונים והוא שאול , וכן אס על המלך טוב (אסחר א' י"ט)
ועוד דוגמא . ומן ה' , כלומר ומן ה' ילא הדבר , וכאילו נכתב מן ה' הוא . נפרצה נשלחה ,
עיין רד"ק כי לדעתו יהיה נפרצה פעל הנא לפני פעל אחר להיות לו לתואר וכאילו אמר
נרצה לשלוח . ולדעתי נראה כי פרץ הנזכר פה הוא ענין מהירות ודחיקה כמו ויפרץ בו (ש"ב
י"ג ב"ה) ויפרצו בו עבדיו (ש"א ב"ח ב"ג) והוא בחילוף פלר , והתפוזן והדומק ענינים קרובים
המה כמו שנת חרגום ויאילו ודחיקו (עיין מ"ש המבחר ז"ל בראשית י"ט ט"ו) וכן פה נפרצה
נשלחה (וויר וואָללען דרינגענר זיכטיקען) . ועממם , הוי"ו במקום יחס המלטרף , ושיעורו אשר עממם ,
כמו נחלתך ונלחה אתה כוננת (תהלים ט"ח י') הכוונה נחלתך אשר נלחה אתה כוננת , וכמו
שחרגמתי . (ג) בימי שאול , שלא עלה על רוח אים להעלות את ארון ה' בימי שאול , ובהיותו
נכב באחת פנות הארץ אין דורש לו . (ה) מן שיחור , כלומר מקצה גבול נגב עד פאת לסון ,

דברי הימים א יג

יערים: (ו) ויעל דוד וכל ישראל בעלתה אל קרית יערים אשר ליהודה העלות משם את ארון האלהים ויהיה יושב הכרבים אשר נקרא שם: (ז) וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה מבית אבינדב ועזא אחיו נהגים בעגלה: (ח) ודויד וכל ישראל משחקים לפני האלהים בכרעו ובשירים ובכנרות

ובנבלים

ר ש י

תרגום אשכנזי עט

(ו) דוד אלוץ אונד נאנץ ישראל צאג נאך בעלה, דאז איזט קרית יערים, וועלעסס יהודה געהארט, אים פאן דארט הערויף צו ברינגען דיא לארע גאטטעס, דעס עוויגען, דער איבער דען כרוכים טהראנעט, וואבייא דעססען נאמע אנג גערופען וואירדע. (ז) זיא פיהרטען דיא לארע גאטטעס אויף איינעם נייען וואגען אויס דעם הויזע דעס אבינדב, אונד עזא אונד אחיו לייטעסען דען וואגען, (ח) אינד דוד אונד גאנץ ישראל יובעלטען פאר דעם עוויגען מיט אללער קראפט אונד מיט געוענגען אונד הארפען אונד מיט לוי

(ו) בעלתה אל קרית. פתרון בעלתה שהיא קרית יערים: להעלות משם וגו'. כדכתיב (בש"ב ז') אשר נקרא שם שם ה' לבאות יושב הכרובים עליו כלומר שמו של הקב"ה נקרא על הארון אף על כי שגלה ארון פלשתים לא זו ממנו שם הזה שנתקדש: (ז) וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה. מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא בשאש הלויים כאשר עשה נכמיהא אחומו משם לליון באחרונה לפי שאמר דוד כל עומת שא אליו כשהוסיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישמו את הארון ה' על עגלה וגו' ולפיכך נענש: עוזא ואחיו. בני אבינדב היו כדכתיב בשמואל (שם א' ו'): נוהגים בעגלה. כמנהג נוהגי עגלה אחד הולך לפני העגלה ואישן בדרך ישרה וא' כלד העגלה שלא תהפוך ליפול וכן כתיב (בשמואל א' ו') ואחיו הולך לפני הארון ועוזא כלד העגלה (שם) לפיכך שלא עזא את ידו לאחוז בארון כשמשו הבקר ולכך נענש: (ח) כאן כתיב בכל עוז ובשמואל (שם) כתיב בכל עזי פתרון בכל עזי כלי שיר וכאן פתרו' בכל עזי כלי שיר: ובשירים ובכנרות ובנבלים ובתופים. כולם כלי שיר הם אבל מכלתיו' כלי שיר היה ולא היה עשוי כי אם להשמעת קול ודוגמתו כלי שיר שקורין פויקי"ן כלשון אשכנז שמכין עליו במקלות והוא משמיע קול וכן מוכיח לקמן (שם ו') ובמכלתים משמיעים ובתיב (ט' ו') והמשררים הימן אסף ואיחן במכלתים נחשת להשמיע ועוד למטה כתיב בשיר

ב א ו ר

ויוסף לשיחור מלח מזכרים להבדילו מן שיחור לבנות (יהושע י"ט כ"ו). (ו) בעלתה, היא קרית יערים (רש"י) ובעדות הכתוב בעלה היא קרית יערים (יהושע ט"ו ט') ובשמואל כתב טבעלי יהודה, והוא כמו בעלת יהודה (כי ביהודה היתה) והמ"ם במקום למ"ד. ובתחלה היה שמה גם קרית בעל (יהושע ט"ו ט') ולמען הכרית את שמות הבעלים מפי העם נקראה בעלת יהודה או קרית יערים. נקרא שם, בשמואל פירש שם ה' לבאות יושב הכרובים נקרא עליו, ולפיכך נקרא שם, ומה שנקרא במקום הזה כן מה שלא נקרא במקום אחר לפי שנתקדש שמו של הקב"ה עליו בהיותו בשדה פלשתים (רד"ק) ותרגמתי לפי הענין. גם י"ל כי נימים הם כנר נהגו איסור להגות את השם באותיותיו, וקראוהו תמיד כמו עד היום הזה שם, והוא הענס הנכבד אשר אין לנו ממנו הכרה עגמית כ"א הכרת שם לכד, ומזה ליראה את השם הנכבד והוורא (דברים כ"ח נ"ח) ועפי"ז שיעור הכתוב יושב הכרובים אשר נקרא (נפי הגס) שם. (ח) בכל עז ובשירים, בשמואל בכל עצי ברושים, שעורו בכלי שיר עשויים מעלי

טען אונד פויקען אונד צימ-
 בעלן אונד טראַמפעטען .
 (ט) אלס זיא צור טענגע פֿאַן
 כידון קאַמען, דאָ שטרעקטע
 עזא דיא האַנד אויס, אום דיא
 לאַדע צו האַלטען, דען דיא
 רינדער ריססען זיך לאַזן . (ו) דאָ
 ענטבראַננטע דער צאָרן דעם
 עוויגען געגען עזא, אונד ער
 טערטעטע איהן, טייל ער זיי .
 נע האַנד אויסגעשטרעקט נאָך
 דער לאַדע; ער שטאַרב דאָרט
 זאָגלייך פֿאַר גאַטט . (יא) דען
 דוד בעטריבטע עס, דאָס דער
 עוויגע דען עזא זאָ שנעלל היי .
 וועגראַפֿעטע, אונד ער נאַנג-
 טע ריעוען אָרט פּרץ עזא (היי-
 נחפֿעזנג דעם עזא), וויא ער
 נאָך הייטיגען טאַנעם הייסט .
 (יב) דאָ בעקאַם דוד פֿורכט
 פֿאַר דעם עוויגען, אונד
 שפּראַך: וויא זאָלל איך נון

ובנבליים ובתפלים ובמצלותים
 ובחצרות: (ט) ויבאו עד-גרון
 כידן וישלח עזא את-ידו לאחז
 את-הארון כי שמטו הבקר:
 (י) ויחר-אף יהוה בעזא ויכהו
 על אשר-שלח ידו על-הארון
 וימת שם לפני אלהים: (יא) ויחר
 לדוד כי-פרץ יהוה פרץ בעזא
 ויקרא למקום ההוא פרץ עזא
 עד היום הזה: (יב) ויירא דוד
 את-האלהים ביום ההוא לאמר
 היך אביא אלי את ארון
 האלהים: (יג) ולא-הסיר דוד

אח

דיא לאַדע גאַטטעס צו מיר קאַממען לאַססען? (יג) דאַרום לייעס דוד דיא לאַדע ניכט צו

ר ש י

צית ה' במלחמים וגו' (לקמן כ"ה) ועל שם כך נקרא מלחמים וכן יירש הלללל (דברים כ"ט) מין
 ארבה המשמיע קול כדכתיב בנבואת (יואל ב') על הארבה נקול מרכבות על ראשי ההרים
 ירדון וגו': (ט) עד גרון כידון. שם מקום: (י) ויכהו על אשר שלח ידו על הארון והוא
 שכתוב (בשמיאל ב' ו') ויכהו שם אלהים על השל. פתרון על השלח על שאזו בארון ודוגמתו
 (במלכ"י א' כ"א) הכלבים יאכלו את בשר איובל בזיל יורעאל ומסוק אחר כתיב בחלק יורעאל
 (שם ב' ט') כך נפרש כאן על השל השלח: וימת שם לפני אלהים. לפני ארון האלהים
 (ובשמואל ב' ו') כתיב וימת שם עם ארון האלהים: (יב) ויירא דוד את האלהים וגו' לאמר. מה
 הוא

ב א ו ר

מעלי ברושים. ובמצלותים, בשמואל כתוב ובצלצלים, שניהם מן תלמינה שתי אזניו (ש"א
 ג' י"א) על שם קולם החזק המלילי לחן; וזאת חלוצרות הנזכרים פה נאמרו בס' שמואל
 מנענעים (הוא מין המשמיע קולו ע"י נענוע) ולא ידעתי לכאר החילוף הזה, אם לא שנאמר
 כי מנענעים הם מין כלי תרועה כמו חלוצרות, וע"י הנענוע יפיתו מחובס קולות (כדמיון
 קלת לשוממוניה) הדומים לקול החלוצרה. (ט) גידן כידון, בשמואל גורן נכון ושני שמות
 היו לו. שמשו, התעקרו משאסרם וסרו ממקומם על דרך שמשוה וישמשוה (מ"ב ט' ל"ג)
 ואמר חכם אחד כי בנואם אל הגורן נטו אליה מן הדרך לאכול מן הדגן כמשפט הבקר ולזה
 שמשו ממקומם. (י) לשני אלקים, שיעורו לפני ארון אלקים נמ"ש דש"י כי אין מקום אשר
 איננו לפני האלקים. (יב) היך, כמו איך:

ויכהו

דברי הימים א יג יד

את הארון אליו אל-עיר דויד ויטהו אל-בית-עבד אדם הנתי: (יד) וישב ארון האלהים עם-בית עבד אדם בביתו שלשה חדשים ויברך יהוה את-בית עבד-אדם ואת-כל-אשר-לו:

תרגום אשכנזי פ

ויד קאממען נאך עיר דוד, וזאנ דערן לענקטע זיא אין דאז הויז עובר אדום'ס, דעס גתי. (יד) עס בליעב אלזא דיא לא-דע גאטטעס אין דעס הויזע דעס עובר אדום; זיא וואר אין זיינעס הויזע דרייא מאנאטע, אונד דער עויינע זענגעטע דאז הויז דעס עובר אדום אונד אללעס, וואס צו איהם גע-הארטע.

יד (א) חורם, קעניג פאן צור, שיקטע געזאנד-טע צו דוד מיט צעדערביימען אונד מיט מויער-אונד ציט-מערמייסטערן אום איהם איין הויז צו בויען. (ב) נון ערקאנג-טע דוד, דאס דער עויינע איהן צום קעניגע איבער ישראל בע-שטימטע, אונד דאס זיין רייך האך ערהאכען ווערדע וועגען זיינעס פאלקעס ישראל. (ג) דוד נאהם זיך נאך מעהרערע פרוי-

יד (א) וישלח חורם מלך-צור מלאכים אל-דויד ועצוי ארזים וחרשי קיר וחרשי עצים לבנות לו בית: (ב) וידע דויד כי-הכינו יהוה למלך על-ישראל כי-נשאת קמעה מכותו בעבור עמו ישראל: (ג) ויקח דויד עוד נשים חורם קרי בירושלם

ר ש י

הוא ירא לאמר שאמר איך אביא אלי ארון ה': (יג) הנתי. מנת היה בתחילה ומקודם היה מחגורר בנת. ולוי היה בדכתיב (לקמן ט"ו) ויאמר דוד לארי הלויס להעמיד את אחיהם המשוררים וכתוב בסמך (שס) ועבד אדום ויחיה שוערים לארון:

יד (א) וישלח חורם אלך צור. מסורס נב"ר למיד היה האיש הזה להיות אוהב לשנט יהודה כן עשה חירק העדולמי ליהודה: וחרשי קיר וחרשי עצים. אומנים: (ב) וידע דוד כי הכינו ה' למלך. בשראש שלמו לו מלכי גוים משורות: (ג) ויקח דוד וגו', וכל זה חזקו של

ב א ו ר

(יג) ויטהו, שם אהלו לפי שעה בבית עובד אדום ולזה בא פעל נטה. הגחי, כ"ל כי עובד אדום מבני קרח היה נמסורש בראש פרשה כ"ה להלן, ולכני קהת (אשר בתוכם גם בני קרח) נתנה העיר גת רמון, כמו שתרצה למעלה (ו' כ"ד), ועל שילט עובד אדום מתוכה נקרא הגתי. (יד) ויברך, חז"ל בסוף ברכות ובירו' (סוף פרק החולץ) הרבו לדרוש על גודל הנרכס הזאת ולהפליג בה מאוד והכל לכבוד שנתן אכסניא לארון:

יד (א) ארזים, לא היה בארץ כנען מחסור בעצי ארזים כי רוב הררי המזרח והמערב בנקעת הלבנון, הניאוס לרוב, אפס כי לא ידעו לכרות הארזים האלה ולהלליחם למלאכה כ"א כרב עמל ועורח, וקירם שלח לו ארזים כרות ומחקנות: (ב) וידע, בראותו כי מלכים גדולים וענומים בו יתכבדו וכריתו ידרושון, ראה כי עלת עליין הוה אשר לכ מלכי בידו. בשאח, כליר' הש"ן והס"לף נח, והי' ראוי גשאח או גשאח, ובא ע"הפ כליר' והאל"ף נח

עו איז ירושלים, אונד צייגטע נאך זאָהנע אינד טעכטער. (ד) דיעס זינד דיא נאָמיין דער קינדער, דיא ער צו ירושלים בעקאם: שמוע אונד שוכב, נחן אונד שלמה, (ה) יבחר, אלישוע אונד אלפלט, (ו) נגה, נפג אונד יפיע, (ז) אלישמע, בעלידע אונד אליפרט. (ח) אלם דיא פלשחים הארטען, דאס דוד צום קעניגע געזאלבט וואורדע איבער ישראל, דא צאגען אללע פלשחים אויס, אום דוד אויפצוזיכן; דוד פער- נאהם עס, אונד צאָג איהנען ענטגעגען. (ט) אונד דיא פלשחים קאמען, אונד ברוי- טעטען זיך אויס אים טהאלע רפאים. (י) דוד בעפראנטע זיך

בירושלם ויולד דויד עוד בנים ובנות: (ד) ואקה שמות הילודים אשר היו-לו בירושלם שמוע ושובב נתן ושלמה: (ה) ויבחר ואלישוע ואלפלט: (ו) ונגה ונפג ויפיע: (ז) ואלישמע ובעלידע ואלפלט: (ח) וישמעו פלשתים כי-נמשה דויד למלך על-כל ישראל ויעלו כר-פלשתים לבקש את-דויד וישמע דויד ויצאלפניהם: (ט) ופלשתים באו וישטו בעמק רפאים: (י) וישאל

דויד

ר ש י

של דוד: (ח) וישמעו פלשתים כי נמשה דוד למלך על ישראל ויעלו כל פלשמים לפי כי פלשתים היו מושלים כל הימים עד שנה שאל ודוד נדכתיב (שופטים ט"ו) בשמון ויאמרו לשמון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים וכן (בשואל א' ד') התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן מעבדו לעבדים כאשר עבדו לכם וגו'. וכן למעלה בפרשה זו ויראו כל איש ישראל וגו'. ויעזבו עריהם וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהם ובאחוזן שבע שנים שמלך דוד נחננון לנד לא אמרו דבר ולא קשאו על שמלך דוד על חננון כי אמרו מה לנו שמה נלכי או שר מנורו לדוד על חננון אבל כשנמשה לזלך על כל ישראל אז עלו כל הפלשתים לבקש את דוד שלא רנו שיהא מלך בישראל אלא שעוד הם יהיו מושלים עליהם: (י) וישאל דוד באלהים * ע"י אורים ותומי'.

ב א ו ר

נח, ע"ד היא בוצאח (בראשית ל"ח כ"ה). עמו, שנ אל הקנ"ה. (ד) הילודים, בתמונת ביוני הפעול מן ילד ולא בהוראתו, כי הוא במקום הזה שם תואר כנראה ממה שנה אמרו אזר היו לו בירושלים ונפלאם עצום ערום; והשנילו מו"ל (נדרים דף ל' ע"ג) להנדיל בין הנודר מן הילודים ובין הנודר מן הנולדים, כי הראשון מורה על הזוהר כמ"ס, והשני על השעולה, ובשואל כתוב הילודים והוא שם בפלס גבור ורעהו כל הכן הילוד. והנה הננים האלה הם מנוים כבר למעלה בפרשה ג' עיין מ"ש שם בענין התלופים והיותם אשר לספרנו בשני המקומות נגד ס' שמואל. (ה) אלפלט, בלי יו"ד אחר הלא"ד הראשון (ונקלת ספרים בתי"ו בסוף) ובה יבדל מאמיו אליפלט ביו"ד, ובהעתקת השנעים שניהם הם בחיבור הלא"ד, כמו שהוא בפרשה ג'. (ו) בעלידע, למעלה ובשואל אלידע, ואם נשיב לחקור שמות הפרטיים, ונחזר לנו החילוף הזה, כי בעל עם אל יש להם הוראה משותפת על הכח והמשלה, רק מהיות כי בעל הוא גם עם לע"א, לכן ניתן למעלה בפרשה ג' ובשואל עם אל-ידע תחת בעל-ידע, ובהעתקת השנעים נמלא תמיד אילדע. (ח) לבקש, אין הכוונה לבקש ממש, כי אם הוא משל על המלחמה, וע"ד נחראה פנים (מ"ב י"ד ח') ואלי נאמר זה נכתוב למען הדיק את דוד לנלתי יאמר כי היה שוכח גמול וכפוי טובה נגד הפלשתים אשר נתנו לו מחסה ומסתור זמן רב, על זה אשר כי רק הלחץ ולא מניע אחר,

דברי הימים א יד

דויד באלהים לאמר האעלה
על פלשתים ונתתם בידי
ויאמר לו יהוה עליה ונתתים
בידה: (ח) ויעלו בבעל-פרצים
ויבם שם דויד ויאמר דויד פרץ
האלהים את-אויבי בידי כפרץ
מים על-כן קראו שם-המקום
ההוא בעל פרצים: (ט) ויעזבו-
שם את-אלהיהם ויאמר דויד
וישרפו באש: (יג) ויסיפו עוד
פלשתים ויפשוטו בעמק: (יד) וישל
עוד דויד באלהים ויאמר לו
האלהים לא תעלה אחריהם
הסב מעליהם ובאת להם ממול
הבכאים: (טו) ויהי כשמעה את-
קול הצעדה בראשי הבכאים

יט"ו

או

תרגום אשכנזי פא

זיך ביא נאטט, אונד שפראך:
זאלל איך ציעהען ווידער דיא
פלשתים? ניכסט דוא זיא אין
מינע געוואלט? דער עוויגע
זאנטע איהם: ציעהע הין!
איך ווערדע זיא געבען אין די-
נע געוואלט. (ח) אלס זיא נון
נאך בעל פרצים געצאנען, אונד
דוד זיא דאזעלבסט שלוג, דא
שפראך דוד: דורכבראכען
האט נאטט מינע פיינדע דורך
מיד, גלייך איינעבידורכברע-
כענדען געוועסער. דארום
נאנטע ער דען נאמען דיעועס
ארטעס בעל פרצים (קוט דעם
דורכברוכעס). (ט) זיא ליעסען
דארט איהרע געטצען צוריק,
אונד דוד בעפאהל, דאס מאן
זיא אין בראנד שטעקקע.
(יג) אלס אבער דיא פלשתים
פארטפיהרען זיך אים טהאלע
אויסצוברייטען, (יד) דא בע-
פראנטע זיך דוד אבערמאלס
בייא נאטט, אונד נאטט זאג-
טע צו איהם: ציעהע ניכט גע-
ראדע איהנען נאך, זאנדערן
אומגעהע זיא, אונד קאמטע

איהנען ענטגעגען ביא דער פארדערווייטע דער מוילכע ערביימע, (טו) אונד זאבאלד דוא
הארען ווירסט דאן גערייש דער טריטטע אויף דען שפיטצען דער מוילכע ערביימע,

דאן

ר ש"י

(יא) ויעלו בבעל פרוץ. שנקרא אזרי כן בעל פרוץ על שם מעשה אשר פרץ האלהים את אוינו צידו
שנסו ונפרו זה מעל זה: כפרץ מים. כגלי מים שנופרזים ממקומ' ונופלי' למקום אחר: (יד) הסב
מעליהם. אמר' מדת הדין לפני המקום רבש"ע למה העברת את שחול מלפני דוד אמר לה

ב א ו ר

לחץ אותו לעריך אחס מלחמה. (יא) פרץ, כמו פרץ נחל מעם גר (איוב כ"ח ד') וענינו
על ידי בקצ' ה' את מחנה האויב כנהר מים הנוקע את מקורו ומעינו. (יב) וישרפו,
בשמואל כתוב וי שאס וגם הוא לשון שריפה כמו והמשאת החלה לעלות (שופטים כ"מ') וכמו
שפירשוהו חו"ל. (יג) בעמק, הנזכר למעלה והוא עמק רפאים. (יד) אחריהם, שיעורו
עליהם כמו בספר שמואל. ואלו נאמר אחרי על המסך הזמן, כלומר לא תעלה עד אשר
עלו המה, כי אס טוס עליהם הקדם עמך. ונזכר לפניהם וכו'. הבכאים כתב הרד"ק

דאן געהע הער פאר צום קאמפפֿע, דען דאן איזט גאָטט שאָן פֿאַר דיר הינגעצאָגען, אום דאָן לאַגער דער פּלשחים צו שלאַגען. (טז) דוד טראַט, זאָ וויא איהם גאָטט בעפֿאַה־ לען, אונד זיא (דיז ישרא־) שלונגען דאָן לאַגער דער פּלשחים פֿאַן גבעון ביז גור. (יז) דאָ גינג דער רוף דעס דוד אין אללע לענדער, אונד דער עוויגע פֿערברייטעטע זיינע פֿורטבאַרקייט בייא אללען פֿעלקערן.

אז התצא במלחמה כִּי־יצא האֱלֹהִים לִפְנֵיהֶּ לְהַכּוֹת אֶת־מַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים: (טו) וַיַּעַשׂ דָּוִד כַּאֲשֶׁר צִוְּהוּ הָאֱלֹהִים וַיִּכּוּ אֶת־מַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים מִגְּבֻעוֹן וְעַד־גִּזְרָה: (יז) וַיַּצֵּא שָׁם־דָּוִד בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וַיְהוֶה נָתַן אֶת־פָּחָדוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם:

טו (ח) נון ערריכטעטע ער זיך היווער צו עיר דוד, בע שטימטע איינען אָרט פֿיר דיא לאַדע גאָטטעס, אונד שלוג דאָרט פֿיר דיעועלבע איין צעלט אויף. (ט) היערייף זאָנטע דוד: ניעמאנד טראַגע דיא לאַדע גאָטטעס אויסער דען לויס, דען נור זיא האַט גאָטט ערוועהלט, דיא לאַדע גאָטטעס צו טראַגען, אונד דען

טו (ח) וַיַּעַשׂ־לּוֹ בְּתִים בְּעִיר דָּוִד וַיִּבֶן מָקוֹם לְאָרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּטְּלוּ אֹהֶל: (ט) אָז אָמַר דָּוִד לֹא לָשֵׂאת אֶת־אָרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי אִם־הַלְוִיִּם כִּי־בָם בְּתֵר יְהוֹה לָשֵׂאת אֶת־אָרוֹן הָאֱלֹהִים

ולשרהו אונד דען דען רש"י

ר ש י

על שלא המתין לשואל שנעת ימים כאשר זוהו לא הקנ"ה אנס' עתה את דוד הסנ מעליהם וגו' וכל זה שמר דוד: טו (ב) כי אם הלויים כי בס נחר. כלומר בלויים נחר ולא בעגלה שלמי שהרכבנוהו בעגלה נענש עזה וזהו שאמר למטה כי למבראשונה לא אחס סרן ה' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט שהרכבנוהו בעגלה:

טו (ח) נון ערריכטעטע ער זיך היווער צו עיר דוד, בע שטימטע איינען אָרט פֿיר דיא לאַדע גאָטטעס, אונד שלוג דאָרט פֿיר דיעועלבע איין צעלט אויף. (ט) היערייף זאָנטע דוד: ניעמאנד טראַגע דיא לאַדע גאָטטעס אויסער דען לויס, דען נור זיא האַט גאָטט ערוועהלט, דיא לאַדע גאָטטעס צו טראַגען, אונד דען

ב א ו ר

תומים, והם נקראו כפי כל (וויזבערייטע). (טו) מגבעון, בשואל גבע, עיין למעלה נ' י"א. גורה כמו לגור. (יז) פחדו, כלומר הספד מפני גבורת דוד. טו (א) ויכן, אחרי הכותו את הפלשתים פעמים ועשה לו בתים, אז דרש וסקר אולי יהי' לאל ידו להביא אליו את ארון ה' בלי סרן, ובאשר שמע כי נרץ ה' את בית עובד אדום אז הבין כי לא העלות הארון בעלמותו הביא את ארון ה' בסרן עזה, כי אם דרך העלותו בהרכיבם ארון אלקים בעגלה והתורה זותה לשאת אותו הלויים בכתף, על כן חשב דוד מחשבות לתקן המעשה ולהביא את הארון על מקומו בשלום, ולמען לא יעלה על לב איש לאמר כי מקנחתו את עובד אדום על הכרכה אשר נרכו ה', הביא את ארון ה' אל ביתו, לכן השמיט סופר ד"ה את הנאמר בש"ב (ב' ו') ויגד למלך דוד לאמר נרץ ה' את בית עובד אדום. י"ט, בסגל תמור לירה, והראוי ל"ט כי הת"ג לתשלום הדגש ויפיה ובעבור המקף נשתנה. (ב) לא לשאת, אין ראוי לשאת.

טו (ח) נון ערריכטעטע ער זיך היווער צו עיר דוד, בע שטימטע איינען אָרט פֿיר דיא לאַדע גאָטטעס, אונד שלוג דאָרט פֿיר דיעועלבע איין צעלט אויף. (ט) היערייף זאָנטע דוד: ניעמאנד טראַגע דיא לאַדע גאָטטעס אויסער דען לויס, דען נור זיא האַט גאָטט ערוועהלט, דיא לאַדע גאָטטעס צו טראַגען, אונד דען

וְלִשְׂרֵתוֹ עַד-עוֹלָם: (ג) וַיִּקְהַל
 דָּוִד אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל אֶל-
 יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת-אֲרוֹן
 יְהוָה אֶל-מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר-הֵכִין לוֹ:
 (ד) וַיֹּאסֶף דָּוִד אֶת-בְּנֵי אֶהְרֹן
 וְאֶת-הַלְוִיִּם: (ה) לְבְנֵי קֵהַת
 אֹרִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאֵה
 וְעֵשָׂרִים: (ו) לְבְנֵי מְרָרִי עֲשִׂיה
 הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאֲתָיִם וְעֵשָׂרִים:
 (ז) לְבְנֵי גֵרְשָׁם יוֹאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו
 מֵאֵה וְיִשְׂרָשָׁיִם: (ח) לְבְנֵי אֶלְיָצְפָן
 שְׁמַעְיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאֲתָיִם:
 (ט) לְבְנֵי חֲבֵרוֹן אֶלְיָאֵל הַשָּׂר
 וְאֶחָיו שְׁמוּנִיִּם: (י) לְבְנֵי עִזַּיָּאֵל
 עַמִּינָדָב הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאֵה וְשִׁנַּיִם
 עֵשָׂר: (יא) וַיִּקְרָא דָּוִד לְצְדוֹק
 וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם
 לְאֹרִיאֵל עֲשִׂיה וְיֹאֵל שְׁמַעְיָה

ואליאל

דען דיענסט צו פֿערריכטען אין
 עווינקייט. (ג) דוד פֿערוואַם-
 מעלטע גאַנץ ישראל נאָך
 ירושלים, אום צו פֿיהרען דיא
 לאַדע גאַטטעס אַן דען אַרט,
 וועלכען ער פֿיר דיעזעלכע בע-
 שטימט האַטטע. (ד) אויך
 פֿערוואַמעלטע דוד דיא זאָה-
 נע אהרֹן'ס אונד דיא איבריגען
 לוים. (ה) פֿאָן דען זאָהנען קהת
 (פֿערזחזחזחזטע ער): אוריאַל,
 דען בעפֿעהלסהאַבער, אונד
 דעססען ברידער, הונדערט
 אונד צוואַנציג. (ו) פֿאָן דען
 זאָהנען מררִי'ס: עשיה, דען בע-
 פֿעהלסהאַבער, אונד דעססען
 ברידער, צוויי אונד הונדערט אונד
 צוואַנציג. (ז) פֿאָן דען זאָהנען
 גרשום'ס: יואל, דען בעפֿעהלס-
 האַבער, אונד דעססען ברי-
 דער, הונדערט אונד דריי-
 סײַג. (ח) פֿאָן דען זאָהנען
 אליצפּן'ס: שמעיה, דען בע-
 פֿעהלסהאַבער, אונד דעס-
 סען ברידער צוויי אונד הונדערט.
 (ט) פֿאָן דען זאָהנען חברֹון'ס:
 אליאל, דען בעפֿעהלסהאַ-
 בער, אונד דעססען ברידער,
 אַכטציג. (י) פֿאָן דען זאָהנען
 עזיאַל'ס: עמינדב, דען בע-

פֿעהלסהאַבער, אונד דעססען ברידער הונדערט אונד צוועלף. (יא) נון בעריעה דוד
 צדוק אונד אביתר, דיא פֿריעסטער, אונד דיא לוים אוריאַל, עשיה, יואל, שמעיה, אליאל

אונד

ב א ו ר

(ג) מקימו, מקום הארון. (ה) קחת, בני קהת נמנים נראשונה, אף כיגרשון אחי קהת הגדול ממנו
 (שמות ו' ט"ז) מפני היותו נכבד מאחיו כהולד לו משה ואהרן, וכן הוא גם נסדר העבודת (נמדר
 ד' ב') ואחיו מררי נסדר תולדותם, ואחיו גרשון אשר עוד לא מנה. (ח) אליצפן, בן עזאל
 זן קהת, נשא היה, על בן נמנו בניו למשפחה מיוחדת. (ט) חברון, הוא בן קהת. בני
 קהת ארבעה היו, עמרם זיכהר וחברון ועזאל, והנה בני עמרם ויכהר נכללו למעלה
 נשם בני קהת, ולא נמנו ביחוד כי לא הכנו תולדותיהם, אך בני חברון ובני עזאל
 כנו ויכנו, על בן נחלקו לכתים מיוחדים. (י) לבני, עד הנה מספר בני הלוים, ולא נבט

הרגום אשכנזי

אונר עמינרב, (יב) אונר זאנ-
טע צו איהנען: איהר, פאמי-
ליענהייפטער דער לויס! היי-
לגעט אייך זאממט אייערן
ברידערן, אונר ברינגעט דיא
לאדע דעם עוויגען גאטטעם
ישראל, וואהן איך זיא בע-
שטיממט האבע; (יג) דען ביים
ערשטען מאלע ווא איה ניכט
ציגענען ווארעט, פעהרענג-
טע דער עוויגע אונעד גאטט,
איין הינוועראפפען אונטער
אונר, דען וויר פעהרערטען
איהן ניכט נאך דער געהארי-
גען ווייזע. (יד) עם הייליגטען
זיך אלזא דיא פריעסטער אונר
דיא לויס, אום צו פיהרען דיא
לאדע דעם עוויגען גאטטעם
ישראל, (טו) אונר דיא זאנהע
לוי'ס טרוגען דיא לאדע גאט-

דברי הימים א טו

ואליאל ועמינדב: (יב) ויאמר
להם אתם ראשי האבות ללוים
התקדשו אתם ואחיהכם והעליתם
את ארון יהוה אלהי ישראל
אל הכינותי לו: (יג) כי
למבראשונה לא אתם פריץ יהוה
אלהינו בנו כי לא דרשנהו
כמשפט: (יד) ויתקדשו הכהנים
והלויים להעלות את ארון יהוה
אלהי ישראל: (טו) וישאו בני-
הלויים את ארון האלהים כאשר
צוה משה כדבר יהוה בכתפם

במטות

טעם, זא וויא עם משה כעפאהלען, נאך דעם ווארטע דעם עוויגען, אויף איהרען שול-
טערן

ר ש י

(טו) כדבר ה' בכתפם. לשאת אותו ולא ממש בכתפם כי אם במטות עליהם:

ב א ו ר

הכתיב לאלוי גראון ומררי, אך כללס ימדיו בפסוק וי' וזי' נהיותם מתי מספר. (יב) אחם,
כלומר רק אתם לנדבם תעלגתם הארון ותשאוהו, ועלזה מוסב הכתיב הנא כי למבראשונה
לא אתם וגו'. ללוים, שם הכולל לכהנים וללוים המיוחדים, כי כלם היו מזרע לוי,
וכן נאמר בס' יהושע הכהנים הלויים כלומר הכהנים משנט לוי, וחז"ל מנו בתמיד (כ"ו א')
כ"ד מקומות כמו אלה. התקדשו, הבדלו מכל דבר רע והשמרו מכל מקרה בלתי טהור
והטהרו לעבודת הקודש. אל-הכינוחי, חסר שם המקום וגם יחס המלטרף, וכמוהו
תחלת דבר ה' (הושע א' ב') תמור תחלת הדבר אשר דבר ה' (ע"ע דה"ב ט"ז ע').
(יג) למבראשונה, שלשה אותיות היחס בראש המלה, והוא קשה מאוד למשמע אופן, אך
הוא תולדה מאיחור חיבור הספר הזה עיין בהקדמה. ועל הפת"ח במ"ס למבראשונה כתב
הרד"ק כי הוא כמו חלקו מחקאוח פיו (תהלים נ"ה כ"ב) לא התקדשו למדי (דה"ב ל' ג')
אך בשני המקומות האלה אין המ"ס יחס לרוב המפרשים. אמנם יש להניח ראיה מן שי'ן
היחס הנא במקום אשר (ודינו שזה עם מ"ס היחס בידוע נהיות רק שניהם לנדבם בלויס
בדגש אחריהם) כמו בשגם הוא נשר (בראשית ו' ג') עד שקמתי דבורה (זופטיס ה' ז') וכדומה,
ועיין המלה למי- בראשונה (אינדען פרייהער) כלומר מאחר שבראשונה, ושימוש מלת למח
בהוראה זאת מלוי בספרין החוקרים אך לא בכתבי הקודש. לא אחם, מול אתם בראש
הכתיב הקודם, ושיעורו למבראשונה שלא אתם העליתם הארון פרץ ה' אלקינו בנו וגו'.
(טו) כדבר ה', על פי ה', והוא ביאור אל כוה משה הקודם לו. בכחשם, כמו שכתוב
בתורת משה לשאת אותו הלויים בכתפם נמוטות (רד"ק) ודע כי אין מוטות ובד"ס

אחד

טערן מיטטעלסט טראגשטאן-
 גען. (טז) דוד זאגט פֿערנער
 צודען בעפֿעהלס האבערן דער
 לויים, זיא מעכטען בע-
 שטעללען איהרע ברידער דיא
 טאָנקינסטלער מיט דען אינ-
 שטרומענטען דעם טאָנשפּיע-
 לעס, נעהמליך מיט לויטען,
 האָרפֿען אונד צימבעלן, דאָס
 העללקלינגענד זיא דען טאָן
 צור פֿריידע ערהעבען. (יז) דיא
 לויים שטעללען אַלואַ דען
 הימן, זאָהן יואל'ס, אונד פֿאָן
 זיינען ברידערן דען אַספּ, זאָהן
 ברכיה'ס, אונד פֿאָן איהרען
 ברידערן, דען זאָהנען מררי'ס,
 אַחז, זאָהן דעם קושיהו,

בַּמִּטּוֹת עֲלֵיהֶם: (טז) וַיֹּאמֶר דָּוִד
 לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת-
 אֲחֵיהֶם הַמְּשֻׁרָרִים בְּכָל־עֵיר
 נְבָלִים וְכַנְרֹת וּמְצֻלְתִּים
 מִשְׁמִיעִים לְהָרִים--בְּקוֹל
 לְשִׁמְחָה: (יז) וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֶת
 הַיָּמֵן בֶּן־יֹאָל וּמִן־אַחִיו אַסָּף
 בֶּן־בְּרַכְיָהוּ וּמִן־בְּנֵי מֵרָרִי אֲחֵיהֶם
 אִיחָז בֶּן־קוּשִׁיָּהוּ: (יח) וְעִמָּהֶם
 אֲחֵיהֶם הַמְּשֻׁנִּים זְכַרְיָהוּ בֶן־

יעויאל

(יח) אונד מיט איהנען, איהרע ברידער אין דער צווייטען אָרדנונג, דען זכריהו בן, יעויאל

ר ש י

(יח) ועמהם אחיהם המשנים. משנה להם לשוערים: זכריהו בן. כך שמו וכל אלו משוררים ושוערים היו בדרך שהביאו את הארון והמשוררים והשוערים שהעמיד דוד לאחר שנחמו הארון אל האהל אשר לו דוד ובמשכן שילה היו שוערים ובדרך לא היו שוערים לפי שלא הולכנו כל כך שוערים לפיכך נעשו משוררים חוץ משנים זכריהו ואלקנה וכל זה היה בדרך אבל בנות הארון היו משוררים שוערים:

ב א ו ר

אחד, האף שנמלא במשא הלויים (במדבר ד'ו') גם ושמו בדיו, כי מוטות הם ענינים נפידים וכלי משא המיוחדים לתת את הנשוא עליהם בעת המשא כמוונתנו על המוט (במדבר ד'י'), ועל פי הוראת שרש מוט היו עקומים בקלותיהם נמוטות העול; אמנם בד'ים הם ענינים אשר יחזקו בגוף הנשוא ונראים כאלו יולאים מחוכו ומזה ושמו בדיו (שס שס ו') כי הוראת נד על דבר הופרד ויולא ממקום אחר (מענין נד נבד יהיה, וכן הנחת מלח לבד) ועל כן נקראו ענפים היולאים מן העץ בדים (יחזקאל י"ז ו') וכן האיברים היולאים מן הגוף בדי עורו (חזק י"ח י"ג) והפעל בדה מלבו (מ"א י"ב ל"ג) על המוליא מלבו (על פי דמיונו מבלי מניע מחולה לו) דברים בלי יסוד, ובלשון המשנה נר"ם כל המנות, השאור בודה מחוכו ומחמכן, כי השאור מרים ומוליא את חלקי החימוץ מתוך העיסה מעלה מעלה ומפיחה, ועפ"י תבואר כל תמונה משרש זה הנאה בספרי הקודש. (טז) משמיעים, נעימים למשמע ארון בקיבוץ נגינות מסודרות ומתאימות יחד, ומשמיעים הוא ע"ד ללללי שמע (תהלים ק"ו). להרים, מוסב על כל כלי השיר יחד, למען אשר ירימו לבד כל איש לשמחה ע"י נגינותיהם. (יז) הימן, שלשה הנוכרים פה נתיחסו לתולדותם למעלה בפרשה ו"ו. (יח) המשנים, הנאים אחיהם במעלה כמו לפניה בהן המשנה (ירמיה נ"ב כ"ד) כי נן משנה בתנ"ך תואר לכל דבר שהוא השני במעלה בערך אל הראשון ומזה נפורי כסף משנים (עזרא א' י') הנקר והמשנים (ש"א ט"ז ט'), גם במרכבת המשנה (בראשית מ"א מ"ג) הוא לדעת רמב"ן ורד"ן תואר ולא שם המקרה, ומזה האחרון כהכי המשנה (מ"ב כ"ג ד') העיר משנה (נחמיה י"א ט'). זכריהו בן, כתב הרד"ק כך היה שמו בן וכן פירש א"א ז"ל ל"ן

תרגום אישכנזי

יעזאל, שמירמות, יחיאל,
עני, אליאב, בניהו, מעשהו,
סתתיהו, אליפלהו אונד
מקניהו אונד עובד אדום אונד
יעזאל, דיא פפערטנער;
(יט) אונד דיא טאנקינסטלער
הימן, אסף אונד איחן מיט מעי
טאללענען צימבעלן, דיא
העלקלינגענד ווארען; (כ) אונד
זכריה, עזיאל, שמירמות,
יחיאל, עני, אליאב, מעשהו
אונד בניהו, מיט לויטען,
צאך דער געזאנגסווייזע דעה
עלמות; (כא) אונד מתתיהו,
אליפלהו

דברי הימים א טו

ויעזאל ושמיִרמות ויחיאל וועני
ואליאב ובניהו ומעשהו ומתתיהו
ואליפלהו ומקניהו ועבד אדם
ויעזאל השוערים: (יט) והמשררים
הימן אסף ואיתן במצלתיים
נחשת להשמיע: (כ) וזכריה
ועזיאל ושמיִרמות ויחיאל ועני
ואליאב ומעשהו ובניהו ובנבלים
על-עלמות: (כא) ומתתיהו
ואליפלהו

ר ש י

(יט) והמשררים הימן אסף ואיתן וגו' להשמיע קול. הם היו ממונים על אוחן כלי שיר: (כ) וזכריה
ועזאל וגו'. אלו שנאמרו בפסוק למעלה שהיו שוערים החזירו כאן לעשות משוררים: על עלמות.
על אוחן כלי שיר שמנגינן בהם אוחן מזמורים למנוח על עלמות וגו': (כא) ומתתיהו ואליפלהו
וגו'

ב א ו ר

הזכר בתהלים (ט', א') כי על זה המשורר אומר שניגן אוחן המזמור שעשה דוד על מות
גלית ונלוח פלשתים, ואע"פ שלמ"ד לַבַּן פתוקה המורה על ה"א הידיעה והיא לא תבוא על
שם אדם, בלה כאן בה"א הידיעה להודיע כי הוא המשורר, ואם היה אומר לכן צו"א
כלמ"ד היה דומה מן בניים עכ"ל והוא קשה מאוד, כי בפסוקים הבאים הוא מונה את הלויים
במשמרתם בפרטות ולא נזכר בן בתוכם כלל, ויותר נראה כי בן הוא חוזר לזכריה ולא שם
מיוחד (כאשר תעיד העתקת ע"ה הזקנים שלא נזכר בתוכה בן אחרי זכריה) אם שהוא בן
יעזאל הנאמר אחריו, ומקושי המנטא לאמור בן יעזאל ויעזאל קינר הכתוב והשמיע
יעזאל פעם אחת (ואין זה זר בספרנו כמבואר למעלה ד' י"ג) ואם ש"ל כי בן הוא שם
משפחה או כבוד לזכריה כמו על בן אמלת לך (תהלים פ' ט"ז) ויעזאל, להלן בפסוק כ"ד
נקרא יחיה, ואם נאמר שנהלף קי"ת ועי"ן במולא, א"כ יהי יה הוא אחד בהוראתו עם
יעי' יחי' אל. (יט) והמשוררים, ממה שנקראו הימן ואסף ואיתן בשם המשוררים בימי דוד היה
נראה כי אחד המה עם הימן האזרחי (לפני שיר פ"ח) ואסף (לפני שיר נו"ן וע"ג עד פ"ד) ואיתן האזרחי
(לפני שיר פ"ט) בספר תהלים, ואף כי בא חוזר האזרחי לפני הימן ואיתן וכתוב גם למעלה
(ב' ו') ובני זרה זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרע, והם נזכרו גם בימי שלמה (מ"א ה' א')
וא"כ איתן והימן במלכים ובתהלים הם בני זרה ממטה יהודה ולא בני לוי כאותם הזכריים
פה ולמעלה בפרשה וי"ו, נכל זאת נראה כי שניהם נכל המקומות שוים המה, וכמו יאיר
שהוא בתורתנו (נמדבר ל"ב מ"ח) בן מנשה אינו רק בן שגוב בן חזרון (אשר לקח לו בת מנר
בן מנשה לאשה) בן פרץ בן יהודה (ד"ה א' ב' כ"א וכו') בן התימסו הימן ואיתן הלויים ע"ש
זרה משני אדם שהיתה מחולדותיו. וזה לך לאות כי בשיר פ"ח נקרא הימן האזרחי
ובתוב אחריו לבני קרח (והוא אבני הימן כמבואר למעלה פרשה וי"ו) וזוה משונה נלחת
לדברי החכם מהר"ב בענין זה בהקדמה ג' לספר תהלים עי"ש. במצלחים, סמוך לנחשת,
והיה ראוייה בצללתי נחשת, רק שגא על דרך זוגי המספרי כמו מאתים אלף, או שהוא על

וְאֵלֵי פִלְהוּ וּמִקְנֵיהוּ וְעֶבֶד אָדָם
 וַיַּעֲיָאֵל וַעֲזוּיָהוּ בְכַנְרוֹת עַל-
 הַשְּׁמִינִית לְנִצְיָת: (כג) וּכְנִיָּהוּ שֵׁר-
 הַלְוִיִּם בְּמִשָּׁא יֶסֶר בְּמִשָּׁא כִּי
 מִבֵּין הוּא: (כד) וּבְרִכְיָה וְאַלְקָנָה
 שְׁעָרִים לְאָרְזוֹן: (כה) וְשִׁבְנִיָּהוּ
 וַיֹּשֶׁפֶט וַנְּתַנְאֵל וְעַמְשִׁי וְזַכְרִיָּהוּ
 וּבְנֵיהוּ וְאֵלֵי עֹזֵר הַכֹּהֲנִים
 מִחֲצֻצְרִים בְּחֲצֻצְרוֹת לְפָנֵי אָרְזוֹן
 הָאֱלֹהִים וְעֶבֶד אָדָם וַיְחַיֶּה
 שְׁעָרִים לְאָרְזוֹן: (כז) וַיְהִי דָוִד
 וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֱלֹפִים

אונד דיא עלטעסטען ישראל'ס אונד דיא בעפעהלסהאכער איבער טווענדע, וועלכע מיט-
 גיננען

ר ש י

אליפלו, מקניהו, עובה
 אדום, יעאל אינד עוויהו מיט
 הארפען, דיא אים אכטען טא-
 נע דען געזאנג שלאסען (ה. ח.
 דיא קקטענע חויסהיעלטען).
 (כג) כנניהו וואר בעפעהלסהא-
 בער דער לויס ביים פארטרא-
 גע; ער לייטעטע דען פאר-
 טראג, דען ער וואר קעננט-
 ניסרייך. (כד) ברכיה אונד
 אלקנה ווארען פפערהנ יר ביא
 דער לאדע. (כה) שבניהו,
 יושפט, נתנאל, עמשי,
 זכריהו, בניהו אונד אליעזר
 שטיעסען אין דיא פאזוינען
 פאר דער לאדע גאטטעס,
 עובר אדום אונד יחה אכער
 ווארען עבענפאללס פפערט-
 נער ביא דער לאדע. (כז) דוד

אונד דיא עלטעסטען ישראל'ס אונד דיא בעפעהלסהאכער איבער טווענדע, וועלכע מיט-
 גיננען

וגו' על השמינית לנכח. אותו בלי שיר שמוגנין עליו אותן מזמורים למנצח על השמינית: (כב) וכנניהו
 שר הלויים במשא. כמה היה שר במשא בנשאות השיר: יסיר במשא. מייסר ומוכיח אותם על המשא
 בנגון נעימו' שיר אס להרים קול אס להשפיל: כי מנין הוא. במשא בנשאות הנגון ולשון מנין נופל על
 למוד השיר ודוגמא ויהי מספרם עם אחיהם מלמדי שיר לה' כל המנין וגו' וכתיב ויפילו
 גורלות

ב א ו ר

דרך מתנים קמיו (דברים ל"ג י"א) תחת מתני קמיו (כא) ועזויהו, לא נמנה למעלה
 בכתוב י"ח, ונלס סה, ואין זה זר, כי דברי תורה, ובפרט דברי ספר זה, הם עניים
 במקום אחד ועשירים במקום אחר. לנצח, להשגיח על משטר השיר ומערכתו כמו לנכח
 על מלחכת בית ה' (להלן כ"ג ד') או להשמיע קולם בסוף השיר ולהמשיכו עד תום כל
 המשוררים, כי כן יורה נכח על המשנה וההתמדה. (כב) במשא, שר במשא בנשאות השיר
 (רש"י) ושיעורו כי היה ממונה לראות את הקולות היוצאים מפי המשוררים, את זה ישפיל
 ואת זה ירים ככל אשר למשמע אזניו יוביח, ויורה נשא על הרמת הקול, או שהוא על התחלת
 השיר כמו וישא את משלו (כי המתחיל דבר הרי הוא כאלו ישאכו ויגביהו ממקום מנוחתו לעיני
 הנכונים עליו) וכדמיון פעל הגרמני (אנהעבען). יסר, סמ"ך במקום ש"ן שמאלית, והראוי
 ישר כמו שרים למשפט ישורו (ישעיה ל"ב א') ומן הכפולים. כי מנין הוא, כי נגון הוא
 " בדבר הזה, ולד"ק " מבין יולא כמו מבין עם תלמיד (להלן כ"ה מ') ששיעורו מבין את
 אמרים. (כג) שערים, " שומרי שער אצל" הארון. (כד) מחצצרים, הקרי מחלרים, ו"כ
 שרשו חלר ובנינו פיעל, ובכתיב נכחב ע"הם (הנכפל במבטא ע"י דגש הפיעל) שני פעמים.
 שערים, כנר נמונו בכתוב הקודם ברכיה ואלקנה שוערים, אך הכתוב יודיענו סדר הליכתם,
 והראשונים

וההלכים להעלות את ארון
 ברית יהוה מן בית עבד אדם
 בשמחה: (כו) ויהי בעזר האלהים
 את הלויים נשאי ארון ברית
 יהוה ויזבחו שבעה פרים ושבעה
 אילים: (כז) ודויד מברבל ובמעיל
 בויץ וכל הלויים הנשאים את
 הארון והמשררים וכנניה השר
 המשא המשררים ועל דויד
 אסוד בד: (כח) וכל ישראל
 מעלים את ארון ברית יהוה
 בתרועה ובקול שופר ובחצצרות
 ובמצלותים משמיעים בנבלים
 ובנרות: (כט) ויהי ארון ברית

גינען אום דיא בונדעסלאדע
 דעס עוויגען צו פיהרען פאם
 היוזע דעס עוכר אדום, ווארען
 פריידענפאלל. (כו) אלס נון
 דער עוויגע ביא שטאנד דען
 לויים, וועלכע דיא בונדעסלא-
 דע דעס עוויגען טרוגען, דא
 אפפערטען זיא זעכען שטיע-
 רע אונד זעכען ווידער.
 (כז) אונד דוד וואר איינגע-
 היללט מיט איינעם אבערקליי-
 דע פאן ביסוס, עכען זא ווארען
 עס אללע לויים, וועלכע דיא
 לאדע טרוגען, אונד דיא טאנ-
 קינסטלער נעכסט כנניה דעם
 בעפעהלסהאבער ביים פאר-
 טראגע דער טאנקינסטלער.
 דוד יעדאך האטטע נאך אויף
 זיך איינען ליינענען מאנטעל,
 (כח) אונד גאנץ ישראל בראכ-
 טען דיא בונדעסלאדע דעם
 עוויגען הערויף מיט פריידענ-
 געשרייא, מיט טראמפעטענ-
 אונד פאווינענשאלל אונד מיט

יהוה

העללקלינגערען צימבעלן, מיט לויטען אונד הארפען. (כט) אלס נון דיא בונדעסלא-

דע

ר ש י

גורלות וגו' מבין עם תלמיד: (כו) ויהי בעזר האלהים. רבוחינו אמרו מכאן שהארון נושא
 את עכמו: (כז) ודוד מברבל. כמו בדניאל בכרבלתהון דוגמא כרבלתא דתרנגולא: וכל הלוי.
 כמו כן מכורבלים במעיל בויץ ולפי שהיה דוד משורר כמו הלויים לנש גם הוא לנושיהם שלכזו
 גם הם וראה להכדיל כך היו מנהג מלכים ושרים של עובדי כוכבים ומזלות באוכלס עם
 כהניהם כחוקס היו לנשיים לנושי כהניהם: ועל דוד אסוד בד. כאותו אסוד של אהרן שהיה
 במין שני לבדין אחד לפנים ואחד לאחור ומגיע עד מחניו והיה האזור ארוג ממנו ומגרו בו:
 ומיכל

ב א ו ר

והראשונים הלכו לפני הארון והשניים הלכו אחריו לשמרו. (כו) בעזר, הבית בסגול והעין
 במ"ס, ויותר הוא זהוג לבוא נפתח ובמ"פ. (כז) מברבל, לפירש"י ורד"ק מן כרבלתהון
 (דניאל ג' כ"א) ור"כ שיעור מברבל מעוטף. ושיעור הכתוב היות דוד מעוטף במעיל בויץ
 וכן כל הלויים, אך על דוד ביחוד היה אסוד בד וכ"ת. ובשמואל נאמר שהיה מברכר בכל
 עז. השר המשא, חסר הנסמך ושיעורו השר שר המשא, וכן הארון הכרית ואחרים זולתם
 (רד"ק) וכן כ"ל המשא המשוררים כי שיעורו המשא משא המזורים. (כח) ובמצלותים
 משמיעים, תרגמתי משמיעים כחוקר למלטים, ור"פ הנגינה הוא מוסב למטה.

מרקד

דברי הימים א טו טז

יהוה בא עד עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה ובעד החלון ותרא את המלך דוד מרקד ומשחק ותבז לו בלבה:

תרגום אשכנזי פה

דע דעם עוויגען כז עיר דוד געקאממען וואר, אונד מיכל דיא טאכטער שאול'ס, דורכס פֿענסטער שויעטע, אונד דען קעניג דוד טאנצענד אונד יז בעלנד ערבליקטע, דא שמע העטע זיא איהן אין איהרעם הערצען.

טז (א) נון בראכטע מאן דיא לאדע גאט טעם אונד שטעללטע זיא אין דאז צעלט וועלכעס דוד פֿיר די עזעלכע אויפגעשלאגען, אונד בראכטע דעם עוויגען גאנץ. אונד פֿריידענאפפֿער דאר. (ב) אלס דוד פֿערט טיג וואר מיט דער דארבריינגונג דער גאנץ אונד פֿריידענאפפֿער, זעגנעטע ער דאז פֿאלק אים נאמען דעם עוויגען. (ג) אונד פֿערטהיילטע אן יעדערמאן אין ישראל זאוואחל מאן אלס ווייב, יע דעם איינען לאיב בראד אונד איין שטיק פֿלייש נעכסט איי.

נער פֿלאשע וויין. (ד) ער בעשטימטע פֿאר דער לאדע דעם עוויגען, מעהרערע לויס דען דיענסט צו פֿערריכטען, צו פֿרייווען, צו דאנקען אונד צו לאָבען דען

טז (א) ויביאו את ארון האלהים ויצייגו אתו בתוך האהל אשר נטהו לו דוד ויקריבו עלות ושלמים לפני האלהים: (ב) ויכל דוד מהעלות העלה והשקמים ויברך את העם בשם יהוה: (ג) ויחלק לכל איש ישראל מאיש ועד אשה לאיש ככר לחם ואשפר ואשישה: (ד) ויתן לפני ארון יהוה מן הלויים משרתים ולהזכיר ולהודות ולהלל

והלל נער פֿלאשע וויין. (ד) ער בעשטימטע פֿאר דער לאדע דעם עוויגען, מעהרערע לויס דען דיענסט צו פֿערריכטען, צו פֿרייווען, צו דאנקען אונד צו לאָבען דען

ר ש י (כט) ומיכל בת שאול וגו'. לפי ספר דברי הימים בשניל כבוד דוד הוא לפיכך אין כתוב כאן מה אמרה מיכל לדוד כמו שכתוב בשמואל מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים כי זילותו של דוד היה שאמרה לו אשה כן: טז (ב) ויברך את העם בשם ה'. שנקרא על הארון בדכתיב למעלה את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם: (ג) ואשפר. אחד מששה כפר: ואשישה. ואחד מששה כהן ואשישה דוגמת אשישי ענבים ללוחית (הושע ג'): (ד) ולהזכיר ולהודות ולהלל. להזכיר

ב א ו ר

(כט) מרקד ומשחק, נש"כ מפוז ומכרכר, ועל דבר השנוי הזה עיין בהקדמה. טז (ב) ויברך, לפני שלחם לניחם נרכס בשם ה', כדרך לברך את הנא וההולך בשם ה'. (ג) ככר לחם, בשמואל חלת לחם, והודאת שניהם זה על דבר עגול, ואשפר, מנה יפה וחתיכה הראוי להחנך, כי שפר מורה על היופי והיקר כמו נחלת שפרה עלי (מהלים ט"ז ו') וכן נראה דעת חז"ל באמרם אשפר אחד מששה כפר. ואשישה, בהעמקתי חפסתי לעיקר דעת שמואל בפסחים, דאמר אשישה גרנא דחמרא, בכימותו הנהוג בספרי הקודש. (ד) ולהזכיר, להעלית זכרונו ע"י סיפור מעשיו הגדולים, להודות שמו על חסדיו ניסוד עמנו

וְלַהֲלֵל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 (כ) אֶסֶף הָרֵאשׁ וּמִשְׁנֵהוּ זְכָרִיָּה
 וְעִיָּאל וְשִׁמְיֹרָמוֹת וַיְחִיָּאל וּמַהֲתִיָּה
 וְאַלְיָאֵב וּבְנֵיהֶם וְעֶבֶד אָדוֹם
 וַיְעִיָּאל בְּכָלֵי נְבָלִים וּבְכַנְּרוֹת
 וְאֶסֶף בַּמִּצְרָהִים מִשְׁמִיעַ:
 (ו) וּבְנֵיהֶם וַיְחִיָּאל הַכֹּהֲנִים
 בַּחֲצֻצְרוֹת תָּמִיד לִפְנֵי אֲרוֹן
 בְּרִית־הָאֱלֹהִים: (ז) בַּיּוֹם הַהוּא
 אִזְ נָתַן דָּוִד בְּרֵאשׁ לַהֲדוֹת
 לַיהוָה בִּיד־אֶסֶף וְאַחִיו: (ח) הוֹדוּ
 לַיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הַיְהוּדִיעִי
 בְּעַמִּים עֲלִילְתִּיו: (ט) עֲשִׂרוּ לוֹ

עווינען גאטט ישראל'ס.
 (ה) נעהמליך דען אספ דאן
 אבערהויפט, אונד דען צוויי
 טען נאך איהם זכריה, דאן
 יעיאל, שמירמות, יחיאל,
 מהתיה, אליאב, בניהו,
 עובד אדום אונד יעיאל,
 מיט לויטען = אינשטרומענטען
 אונד מיט הארפען, אונד
 אספ ליעם איבערדיעם דיא
 צימבעלן העלל ערקלינגען.
 (ו) בניהו אונד יחיאל דיא
 פריעסטער מיט דען פאזוי-
 גען, ווארען אינמער פאר
 דער בונדעסלאדע גאטטעס.
 (ז) אן יענעם טאגע, בע-
 שטימוטע רויך צים ערשטען
 מאהלע, (מיט פאןגענדעק גע-
 זינגע) גאטט צו פרייווען
 דורך אספ אונד זיינע ברי-
 דער: (ח) דאנקעט דעם עווי-

גען, רופט זיינען נאמען אן, פערקינדעט אונטער דען פאלקערן זיינע טראמען. (ט) זיני געט

ר ש י

לומר אותן שני מזמורים שכתוב בהם מזמור לדוד להזכיר (תהלים ל"ח) ולהודות הודו לה' קראו בשמו (שם ק"ה) ולהלל אותן מזמורים שמחילין הללויה: (ו) ובניהו ויחיאל בחלוצרות תמיד. חלוצרות בלי שיר של כהנים הוא דוגמא למעלה (ט"ז) ושניהו וגו' ובניהו ואליעזר הכהנים מחלוצרים בחלוצרות: (ז) להודות לה' ביד אספ ואחיו. אספ היה מתחיל הודו לה' קראו בשמו ואחרי כן כל אחיו עונים אחריו ודוגמא בעזרא (נחמיה י"א) ומתניה בן מיכה בן זבדי בן אספ ראש המהלל יהודה לתפלה. לכלי שיר הידות שמו כדכתיב בעזרא (שם י"ג) והלויים ישיב בניו קדמיאל שרביה יהודה מתניה על הידות: (ח) הודיעו בעמים עלילותיו. מעשה גבורותיו ונספאותיו שפעל עם הארון: קראו בשמו. קראו ה' ה' יעזרו לארוננו דוגמא (מ"א י"ח) וקראת'

ב א ר

עמנו, ולהללו על רוב גבורותיו והדר מלכותו בכלל, ועיין מ"ש רש"י בזה. (ח) ומשנהו, הוא אחד המשנים הנזכרים בפרשה הקודמת בפסוק י"ח. זכריה וגו', כל אלה ויותר מהמה נזכרו גם למעלה פסוק ב' ונ"א, ופה יחסרו אחדים מהם, אולי מנה פה אך את המפורסם או רק אותם אשר נשארו לעבוד את עבודת הקודש גם אחרי חג הארון ולא שבו לניחא. (ז) או, כפל ענין של ביום ההוא, או תהיה מלת או בלי הוראת זמן כלל כמו אז אמרתי הנה באתי (תהלים מ' ט'). בראש, אז נתן דוד בפעם הראשון מזמור המשובר מאתו אל בני אספ, וילום להביאו בנגינות ולשוררו בקהל עם. ורש"י כתב וז"ל אספ מתחיל הודו לה' קראו וכו' יהודה לתפלה ע"כ, וכוונתו לדעתי, כי נתן דוד את אספ ואת אחיו בראש המזמורים להחיל השיר תמיד על פיהם והודיענו בפרש"י כי המשפט הזה היה למשמרת לבני אספ גם ביום הבאים להיות מתחיל התפלה ולהודות על פיהם בכתוב בעזרא ומתניה וכו' בן אספ ראש הקהל יהודה לתפלה. ומלת אספ ואחיו בסוף הכתוב נמשך גם למעלה לנתן דוד בראש. ולהקל

זָמְרוּ-לוֹ שִׁיחֹ בְּכָל-נִפְלְאוֹתָיו:
 (י) הַתְּהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדֹשׁוֹ יִשְׁמַח
 לֵב מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: (יא) דְרָשׁוּ
 יְהוָה וְעֹזוּ בִּבְקִשׁוֹ פָּנָיו תָּמִיד:
 (יב) זְכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה
 מִפְּתָיו וּמִשְׁפָּטֵי-פִיהוּ: (יג) זָרַע
 יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בַּחִירָיו:
 (יד) הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ
 מִשְׁפָּטָיו: (טו) זְכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ

געט איהם, לאסט זאיטענע
 שפיעל איהם ערטאנען, אונד
 פרייזעט לויט זיינע וואונדער
 אללע. (י) ריהכט אייך זיי
 נעם הייליגען נאמענס, דאס
 זיך פרייע דאז הערץ דער אג
 בעטער גאטטעס. (יא) זוכעט
 דען עוויגען אונד זיינען שויטץ,
 פלעהעט זיינע פארויכט אימ
 מער אן. (יב) געדענקעט
 דער וואונדער דיא ער גע
 טהאן, זיינער צייכען אונד
 דער ראטהשליססע זיינעם
 אויסשפרוכעס. (יג) דער נאכע
 קאממע ישראל'ס איזט זיין

דבר

דיענער, דיא זאהנע יעקב'ס זיינע אויסערוועהלטען. (יד) עס א זט דער עוויגע אונזער גאטט,
 אין אללער וועלט איזט זיין געריכט. (טו) געדענקעט עוויג זיינען בונד, דאז ווארט

ר ש י

צם אלהיכם ואני אקרא בשם ה' אלל ה' נופל לומר לשון קריאה שנפלאות עשה: (י) התהללו
 בשם קדשו. לומר כל מי שמאמין באלהינו הוא יעזרונו דוגמא ונקדוש ישראל תהלהל (ישעיה
 מ"א): בשם קדשו. שיש לך אלוה קדוש באלהינו וכן כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ד'):
 ישמח לב מנקשי ה'. ובהיטיב יכול לשמוח לנו מי שמבקש לה' בלב שלם לכך: (יא) דרשו ה'
 ועזו. מקדש וארון נקראו עזו דכתיב ויתן לשבי עזו (תילים ע"ח) שותן ארונו להביאו בשבי
 וכתיב קומה ה' למנוחתיך אתה וארון עזך (שם קל"ג) ועל כן נקרא אלעזר השומר עזא על שם
 שמר הארון שנקרא עז דוגמא על של ד' מאות שקל כסף והוא חשבון גימטריא של עפרון
 וכן הרבה דן ידיו עמו (בראשית מ"ט) יהודה יודוך אחיך (שם): (יב) זכרו נפלאותיו. מכת
 ענכרים ושלקחו פרות עלות ובניהם כלו בבית וישרנה הפרות (ש"א ו') ולא חזרו לאחוריהם
 ופרץ בעזא וכל השיר נעשה על הארון (שם) והיה אומרים אותו על תמיד של שחר
 ושירו לה' על תמיד של בין הערבים ולמי אני אומר שיזכרו נפלאותיו של תמים דעים: (יג) לזרע
 ישראל עבדו וגו'. הוא ה' אלהינו וגו': (יד) זכרו לעולם בריתו דבר כזה לאלף דור. התורה

ב א ו ר

על החלמיד תרגמתי כפי' הראשון, אף שפירש"י נראה יותר עיקר. (ט) שיחו, הרבו לדבר מכל נפלאותיו
 כי כן יורה שורש שיח כמו בעלילותיך אשיחה, ששיעורו אדברה תמיד, ונפיעל צמעשי ידך אשוחח
 (תהלים קמ"ג ה'), ולד"ק יורה שיח על המחשבה ועל הדיבור כמו פעל הגה ומענין הראשון ולא
 ילחק לשוח צברה ויהיה גם פה שיעורו התבוננו נפלאותיו. (י) החללו, התפארו להיותכם
 נקראים על שם קדשו, כי אין שמחה לנפש בשמחת מנקשי ה'. בשם קדשו, בשמו הקדוש,
 וכן דבר קדשו (שם ק"ה מ"ב) דברו הקדוש, כי נסמיכות לשם המקרה יתיחס בעברית הכנוי
 אל המקרה. (יא) ועזו, כתב הרד"ק הארון נקרא עזו כמו שכתוב ויתן לשבי עזו (רד"ק)
 וכן הביא בפרש"י אתה וארון עזך (דה"ב ו' מ"א) ונקרא הארון עזו ה', כי משם זרוע ה'
 נגלתה להושיע בעת מלחמה ומזה נקחה אלינו משילה את ארון ברית ה' ויושיענו מנף אויבנו
 (ש"ב ד' ג'). (יב) פיהו, בתהלים פיו, ופיהו נח נסתר בסוף הכתוב יותר נעים במליכה וכן
 כי יגית ירדן אל פיהו (איוב מ' י"ח). (יג) זרע ישראל, לעומת בני יעקב, ונספר תהלים
 כתוב זרע אברהם, אך נוסח ספרנו הוא נכון ומנוון יותר כמו שהעיר המבאר ז"ל לשם. ופסוק
 זה הוא לדעת כל המפרשים רק קריאה לבני יעקב ולזרע ישראל ואולי הוא ע"ד הספור
 ופירושו זרע ישראל הוא עבדו וכו' וכ"ת. (יד) הוא, אע"פ שכל הארץ משפטיו הוא אלקינו
 ואנחנו עמו (רד"ק). (טו) זכרו, כווי לבני ישראל כמו זכרו נפלאותיו אשר עשה וכן כל המזמור

דאז ער פֿערהייסען פֿירטויג זענד געשלעכטער. (טו) וואָס געשלאָסען ער מיט אברהם, אונד צוגעשוואָרען דעם יצחק, (יז) אונד עס בעשטיממט דעם יעקב אַלס געזעץ, דעם ישראל אַלס בונד אין עויג־קייט. (יח) אינדעם ער שפראַך: דיר געבע איך דאָז לאַנד כנען, עס זיין אייער ציגע טהיילטעם ערבגוט, (יט) אַלס איחר קליין נאָך וואָרעט אַן צאהל, גרינג נור אונד פֿרעמד.

דָּבָר צִוָּה לְאַלְף דָּוִד: (טו) אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אֲבֹרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: (יז) וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֶק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: (יח) לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶרֶץ־כְּנָעַן חֵבֶל נַחֲלַתְכֶם: (יט) בְּהִיוֹתְכֶם מְתֵי מַסְפָּר כְּמַעַט וְגָרִים בָּהֶ: (טו)

ויחלכו

קמ"ץ נו"ק

ר ש י

אשר כזה להודיע בעולם אחר אלף דוד וראה שאין העולם מחקיים בלא תורה והענין מהם חשע מאות ושנעים וד' דורות. ועמה מספר מה היא: (טו) אשר כרת את אברהם ושנעמו ליצחק: (יז) ויעמידה ליעקב לחוק וגו': (יח) לאמר לך אתן ארץ כנען. שעם כל אחד וא' כרת ברית לתת להם ארץ כנען: (יט) בהיותכם מתי מספר. אז נשנע לתת להם ארץ כנען חבל נחלתכם והיו דבר גדול שאין לומר מרוב עם שהייתם חפשתם ארץ כנען אלא בהיותכם מתי מספר וא"ת אפי' לאלף ויותר יש מספר והיו שנתנו בה בהיותכם מתי מספר לכך נאמר כמעט וגרים בה פתרון אס' למיושב א' הייתי אומר לאברהם לנד ליצחק בלבד ליעקב בלבד לזכר

ב א ו ר

עד עתה ונס' תהלים כתוב זכר לעולם בריתו, ומוסב על הקב"ה כמו הכתובים הנאים אשר כרת את אברהם וכו' ובהעמקת השנעים כתוב גם בספרו זכר לעולם בריתו. לאלף ד' ד', ככתוב שומר הברית והחסד וגו' לאלף דוד (דברים ז' ט') ופה הלמ"ד הוא במקום על ושיעור הכתוב דבר כזה על אלף דוד. (טו) ליצחק. בתהלים ליצחק נשי"ן, והוא בחילוף ההוראה, כי שחק ולחק אחד הם, וכן בא אל זרע אברהם ישחק ויעקב (ירמיה ל"ג כ"ו). לחק, לדבר העומד וקיים תמיד כאילו הוא חקוק בעט ברזל ועופרת. (יח) לאמור לך, לכל אחד ואחד אמר בן (רד"ק). חבל, הנחתו הראשונה על מיתרים כמו וחורידם בחבל (יהושע ב' ט"ו) גם על הדבר הנמדד והנחלק למחלקה מיוחדת (אם במדה ממש או רק בדמיון המדבר) כמו חבל ארגוב (דברים ג' ד') וכן אנשים המתיחסים לכת נפרד ולמחלקה נפרדה ד"מ חבל נביאים (ש"א י' ה') ומענין הראשון חבל נחלתכם שלפנינו. וכן המדה המדודה לאדם מפי הקב"ה אס' לשנע ואס' לחסד נקראה חבל (תהלים ט"ז ו'). (יט) בהיותכם, חרגמתיו כדיבור הקב"ה אל האבות עד סוף הנחוב, מפני הנוכח בכתוב זה, והוסתר שלאחריו. ונתהלים בהיותם וא"כ הוא סיפור הענין, ויותר מכון אל פשטות הכתוב, ובאמת בהעמקת השנעים ובשאר ספרים נושנים נראה כי גם כד"ה היה הנוסח בהיותם כמו בתהלים. מתי מספר, מתי יאמר בעברית על האנשים הגברים כמו מתי מספר והטף (דברים ב' ל"ד) ונסמיכותו למלת מספר יורה על אנשים מעט אשר נרגע יספרו וע"ד ימים מספר (דברים ט' כ') ושאר עץ יערו מספר יהיו (ישעיה י' י"ט). כמעט, סדר המלות והמפסיק במספר יורה כי כמעט אינו ומשך למעלה, אך גם אינו מוסב למטה כמחשבת חד מן חנניא שהניא החכם המבאר ז"ל לתהלים (ושיעורו לא די שלא היו חנני הארץ כ"א כמעט שלא היו אפי' גרים בה) רק הוא מאמר בפ"ע, והכ"ף לפני כמעט הוא תוספת הלשון לחזק הענין וכאילו נאמר כלו הוא כזה בלי שנוי, ע"ד היו שרי יהודה כמסיגי גבול (הושע ה' י') והוא כאיש אמת (נחמיה ז' ב'). ומעתה סדר הכתוב: מתי מספר, מעט, וגם

(כ) וְתִהְיֶה לָכֵן מְגִידַי גִּזְיוֹמֵי מַמְלָכָה
אֶל־עַם אַחֵר: (כא) לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ
לַעֲשֹׂקָם וַיִּזְכֶּה עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
(כב) אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחֵי וּבַנְּבִיאֵי
אֶל־תִּרְעוּ: (כג) שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־

לינגע דארין, (כ) פֶּאָן פֶּאָלֶק
צו פֶּאָלֶק אומהערציעהענד
פֶּאָן איינעם פֶּעלקעררייכע
צו דעם אנדערן, (כא) קיי=
נעם ליעם ער צו, זיא צו
בעדריקקען, אונד ציכטיגטע
איהרענטוויללען קעניגע.
(כב) „ ניכט בעריהרען וואללט
איהר מיינע געווייהעטען,
מיינען ווארטפיהרערן טהוט קיין לייך!“ — (כג) זינגעט דעם עוויגען, אללע וועלט
פֶּער=

קמן צו"ק

הארץ

מיינען ווארטפיהרערן טהוט קיין לייך! — (כג) זינגעט דעם עוויגען, אללע וועלט פֶּער=

ר ש י

לאחד מהם היה אומר לך אתן ארץ כנען לא היה תמיה שהיו מיושבים בה היו אלא הוא
בשבע למת לבס את הארץ בשעה שהיו אבותיכם גרים בה דכתיב היא חנרון אשר גר שם
אברהם ויחמק ועוד אם לגר תושב היה אומר לך ולזרעך אתן את הארץ הזאת לא היה פלא
כל כך כזה שאפילו גרים ותושבים לא היו אלא: (כ) ויתהלכו מגוי אל גוי. אברהם הלך
למלכים ולגור וכן יחמק וכן יעקב היה בבית לנן עשרים שנה וגם עתה כי וילכו לא נאמר
אלא ויתהלכו פילאולט"ר בלע"ו: (כא) לא הניח לאיש לעשקם. אף על פי כן שהלכו ממקום
למקום ומנהג להזיק עובדי דרכים וכשבאין למלון מוסיאין עליהם עלילות אבל אלו לא הניח
הקב"ה להזיקם ולעשקם דוגמא או עשק את עמיתו (ויקרא ה') ואם תאמר מה שלא עשקום
חומסי דרכים ושאר הארצות שעברו אלו בתוכן לפי שלא הרגישו כם אבל אם היו מרגישים
כם היה עושקים אותם לכך נאמר ויזכ עליהם מלכים כלומר ודאי עשקום כגון פרעה לאברהם
ואנימלך ליחמק ולכן ושם ליעקב ואמר להם הקדוש ברוך הוא: (כב) אל תגעו במשיחי.
ונביאי אל תרעו באברהם כתיב (בראשית י"ב) וינגע ה' את פרעה וכתיב (שם כ') ויבא
אלהים אל אנימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת וגו' ביעקב נחוב ויבא אלהים אל לנן הארמי
בחלום הלילה (שם ל"א) ויאמר לו השמר לך וגו' ועוד ביעקב שבאו אליו להרגו על שהרגו שם וחמור
וכתיב (שם ל"ה) ויסעו ויהי חמת אלהים ונספר תילים (ק"ה) מפורש יותר כי המזמור אינו מסויים
באן דכתיב התם ויקרא רעב על הארץ וגו' כדי להגלות למלרי: (כג) זירו לה' כל הארץ בשרו מיום וגו':

ב א ו ר

וגם אלה לא היו כי אם גרים בה. (כא) לאיש, בתהלים כתוב אדם, ושניהם אין בוונתם
על גבר מיוחד, כי אם על הכלל ושיעורו כאילו אמר לא הניח לאחד האנשים לעשקם יהיה
מי שיהיה, כמו שבו איש תחתיו (שמות ע"ז כ"ט) פי' כל איש ואיש, והנה בתהלים שכתוב
לא הניח אדם לעשקם בחסרון למ"ד לפני האדם, יש מקום לטעות ולחשוב כי אדם הוא
נושא המאמר הנלתי מניח לעשקם, ולזה בא בספרנו בתוספת הלמ"ד, ולמען לא יאריך
המאמר ע"י הוספה זאת קיטר מלת אדם וכתב איש, מלכים, פרעה ואנימלך כמסופר כם'
בראשית. (כב) אל תגעו במשיחי, כן כזה להם הקב"ה וכאמרו על כן לא נתתיך לנגוע
אליה (בראשית כ' ו') ומשיחי הנזכר פה כתב רש"י בתהלים כל משיחה הוא לשון שררה וגדולה
ע"כ. ובנביאי, שיעורו עם נביאי, כמו ונלחם בנו (שמות א' י') תמור עמנו. ובתהלים
בא לנביאי בלמ"ד כמו הרע לעם הזה (שם ה' כ"ג) ונקראו האבות נביאים כמו שזא גם
בתורתנו על אברהם אבינו ע"ה כי נביא הוא (בראשית כ' ז') ומורה על האיש אשר רזון
אלקים בניב שפתיו, ועם כי עיקרו ניב, בכל זאת נחהו מן ניב פעל מיוחד נבא להוראה
הנזכרת, וכן הוא הענין ברוב המסרים והכפולים והנחמים כמפורר במקום אחר. (כג) שירו,
לא נסתר הוא מנגד עין כל קורא בותן, כי מעשי האבות וקירות העם פתאום יחדלון
במסוק זה, ויחל בקול קורא ללאומי הארץ לשיר בשם ה' ולהודיע גבורתו, מבלי שיהיה
לזה חיבור כלל עם הקודם, וגם בסגנון הלשון והמליצה רוח אחרת היא מדברת בפי המסורר
ממסוק זה עד ל"ו, כי עד הנה הלשון יתנהל לאטו וכל דבריו נחת נשמעים בלי שאון
ושאון ובלי קול כנפי הדמיון, ועתה רוח המליצה הולך וחזק ומשלו יתנשאו הגבה למעלה

הָאָרֶץ בְּשָׂרוֹ מִיּוֹם אֱלֹהִים יוֹם
 יִשְׁוֹעַתּוּ: (כד) סִפְרוּ בְּגוֹיִם אֶת־
 כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו:
 (כה) כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהַלֵּל מְאֹד
 וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים:
 (כו) כִּי כָל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲרִילִים
 וַיְהוֶה שָׁמַיִם עָשָׂה: (כז) הוֹד וְהָדָר
 לִפְנֵי

פֶּעֶרְקִינְרֵעַט טאַג פֶּיר טאַג
 זײן הײל! (כד) צײגעט און,
 אײנטער הײדען זײנען רוהם,
 אונטער אַללען פֶּעלקערן זײן
 נע וואונדער! (כה) דען
 גראַם אײזט גאַטט אונד האַב־
 געפֿרײעזען, אונד פֿורבֿטכאַר
 גראַם אײבער אַללע מאַכֿטע.
 (כו) אַללע גאַטטער יענער
 הײדען זײנד נײכטיג נור, דאָך
 דער עײגע, ער שוף דיא
 הײמעל! — (כז) פֶּאַר אײהם
 אײזט מאַיעסטעט אונד פֿראַכֿט,

ר ש י

(כד) ספרו. ישועה שעשה לנו כגולה הארון אל ארץ פלשתים: נכל העמים נפלאותיו. שעשה עם הארון: (כו) כי כל אלהי העמים ארילים. תהו מעשה ידי אדם ודוגמא נבואת חנוק (ב) מה הועיל פסל כי פסלו יולרו וגו' עד לעשות ארילים אלמים וה' שמים עשה בארילים כתיב לעשות אבל הקב"ה עושה שמים וארץ וכל נבואת: (כז) הוד והדר לפניו עון וקדוה במקומו. אבל הארילים כמת מועלים במקום שמימין אותם הם מונחים לפי שאלהינו הוא אלהים אחת:
 הכו

ב א ו ר

בשאת ועון [וכבר נראה החילוק הזה מדברי סדר עולם] (הנבא גם בילקוט שמואל רמז קמ"ב) שכתב כי כל מ"ג שנה עד שהביא שלמה את הארון אל בית עולמים היו אומרים בשחרית מן הודו לה' עד ולנביאי אל תרעו, ובין הערבים מן שירו עד אמן והלל לה' שנראה מזה כי אין לשני החלקים האלה סיבור עכמ"ל, נוסף לנו עוד לזה הסדר הנכון אשר בס' תהלים בסיפור האבות והאומה מפרשה ק"ה (אשר חלק הראשון משיר שלפנינו ממנה לוקח) עד סוף ק"ו, וכמו כן המערכה הנכונה ודמיון הרעיונים והסדר אשר בשירי התפארת והקריאה לגווי הארץ משיר ל"ו (שהוא חלק השני בשיר ספרנו) עד סוף שיר ל"ט, מכל זה יביאנו לחשוב כי היו המשוררים בחזו"ת המשכן חלוקים לשני מחלקות (כמו שנמלא בשיר פ"ח ופ"ט עין מה שכתב המנאר ז"ל שם). כן דעתי בדבר הזה בכלל, ועתה אעיר על פרטי הכתובים ועל הבדלם מס' תהלים, והפסוק הזה מורכב מסוף פסוק א' וב' בשיר ל"ו. כל הארץ, שיעורו כל אנשי הארץ ולזה בא שירו בלשון רבים, וכן וכל הארץ באו (בראשית מ"א נ"ז). בשירו, הודיעו ביום ויום את יצועת אלקינו בעילמו, או בא בימוד על תצועת ה' לעמו להשיב את הארון אל נוהו. אל ים, במהלים כתוב ליום וכן נמלא עוד בספרנו מלות השימוש תחת אשר באו שם רק אותיות לבדנה, כמו ספרו בגוים את כבודו ושם ספרו בגוים כבודו, לשפוט את הארץ ובמהלים לשפוט הארץ וכדומה, וההנדל מבוחר, כי בני העם אשר כבר רגל על לשונו השיר הזה ימים רבים בעת כתיבת ספר ד"הי התרחבו המליך לקלות ההבנה, ובלשון המשורר (בשיר תהלים) קלרה המליכה הנקיה במשפטה. וכל זה במליכה, שאנס בסיפור ההגדלי והפוך הוא בענין זה במש"ל (ט"ו י"ג). (כה) כי גדול גדול ומהולל ונורא הוא יתר מכל אלקים בתיגוס רמ"ן בס' תהלים, ולזה הו"ו הנוסף בספרנו (ונשמט במהלים) נכון הוא מאוד להבנת המאמר. (כו) ארילים, לדעת הרא"ש נע הוא תואר על אפס ותוהו ע"ד מלת אל, וכמו רופאי אריל (איונ' י"ג ד') רועי האריל (זכריה י"א י"ז) והוא מכון מאוד עם אלתריו וה' שמים עשה, וז' עור הכתוב: אלקי העמים הם בעלגם אפס ואין, ומאין תבוא בהם הכות לנרות אחרים? אך ה' עשה בנבחרתו השמים הנפלאים

דברי הימים א טז

תרגום אשכנזי פח

אין זיינעם הייליגטוהמע טריי
אומף אונד פֿריידיג קייט.
(כח) ברינגעט דעם העררן,
איהר היידענגעשלעכטער!
'ברינגעט דעם העררן רוהם
אינד טריאומף. (נט) ברינגעט
דעם העררן זיינעם נאמענס
רוהם, ברינגעט אפפֿער,
קאָממעט פֿאַר איהן, שטיר.
צעט הין פֿאַר גאָט אים
פֿעסטליכען שמוקע. (ל) עס
ערבעכע פֿאַר איהם אללע
וועלט! — שטעהט אויך פֿעכט
דיא וועלט, אונד וואַנקעט
ניע. (לא) עס פֿרייען זיך
דיא היממעל, עס פֿראַהלאַ.

לפניו עז וחדוה במקמו: (כח) הבו
ליהוה משפחות עמים הבו
ליהוה כבוד ועז: (כט) הבו
ליהוה כבוד שמו שאו מנחה
ובאו לפניו השתחוו ליהוה
בהדרת קדש: (ל) חילו מלפניו
כל הארץ אף תכון תבל בל-
תמוט: (לא) ישמחו השמים ותגל
הארץ ויאמרו בגוים יהוה מלך:
(לב) ירעם הים ומלאו יעלין השדה

וכל

קעט דיא ערדע, זיא פֿערקינדען אינטער פֿאַלקערן: דער עוויגע רעגירערט!
(לג) עס בריווע דאָ מעער אינד וואָס עס ענטהאַלט! עס יויכצע דאָ פֿעלד אונד

ר ש י

(כח) הכולם משפחות עמים ומה יתנו לו ומשר כבוד ועז: (כט) הבו לה' כבוד שמו. שמו אדוני
זה א' חזק לכל וזהו הכי לה' כבוד שמו כי כשמו כן תהלתו: השתחוו לה' בהדרת קדש. כי כן אמרו
הוד והדר לפניו: (ל) חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל כל תמיט. מלך נשר ודס כשרואה שדואגים
ויחאים ממנו אז הוא מטיל עליהם יותר חמה והס דואגים ממנו יותר שלא ימריב כל בחיהם
ומדת הקנ"ה אינו עושה כן כשהעולם יראים ממנו אז תכון תבל כל תמוט שהוא עושה נקמה
מלסטים והישרים מחקיימים והארץ מחקיימת ואינה מתמוטטת לכן חילו מלפניו כל הארץ אך
אל תדאגו כי לא יבוא הקנ"ה כי אם לחקן העולם ליטנו אבל כשאין הנריות דואגים ממנו
וחוטאים אז יכפסם ויאבדם: (לא) ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך. כשנשר
ודס מולך הכל עלבנים שאינן יודעים אם יש אטף בדינו אבל כשימלך הקנ"ה ישמחו השמים
והארץ וכל הישרים יאמרו עתה מלך ה' שהחזיר לנו את הארון: (לב) ירעם הים ומלאו הים

ב א ו ר

הנפלאים עם רבנות עולמותיהם! (כו) וחדוה במקומו, בתהלים ותפארת במקדשו, והזילוף
הזה הוא כדבר אשר דברתי, כי בימי סופר ד"הי נבר שינו בשירי התהלה והתליסוס זעיר
עס וזעיר עס לקלות ההננה או הקריאה, והסופר נאסם על שפתיו ובתבס בספר נאשר
הסבין עס, לכן באה חדוה (שרשו חדה ויורה על השמחה כמו ויחד יתרו והוא אשר השמות
המאזרחים ולא נזכר עוד רק בעזרא ובנחמיה) תמור תפארת (מלס קדומה אשר תדל מאוד
ותהי הליך וחסור בספרי קודש האחרונים). (כט) ובאו לפניו, בתהלים ובאו למלרותיו.
השתחוו, כהביאכם מנחמכם השתחו לפניו בהדרת קודש והס בנדי קדש, כי לפעמים
הוראת הדר על כסוי הגוף ומעטהו כמו הדור בלבוש (ישעיהו ס"ג א') ובחילוף א' וה' אדר
תפשיטון (מיכה ב' א'), והנה בתהלים אין מאמר השתחו מוסב על הקודם (כמו שהוא
בספרנו בחיבור נכון ונעים עס אלו מנחה ובאי לפניו) כי אם הוא פסוק נפ"ע ומחובר עס
ראש הכתוב הבא חילו מלפניו כל הארץ. (לא) ישמחו, מה נחמד רעיון הכתוב הזה!
השמים ישמחו אף חגל הארץ, וזיהם יקראו בקול שמחה ובתרועת השזן לעומת כל הגוים:
ה' מלך! — ולזה בא ויאמרו בוי"ו החיבור, ובתהלים נסמך אל ירעם הים ומלאו הים
בספרנו בראש הכתוב הנא: (לב) ירעם הים, פעל מן רעם, ומושא! על קול גלי הים

וְכָל-אֲשֶׁר-בָּוֹ: (לג) אֹז יִרְנְנוּ עֲצֵי
הַיַּעַר מִלְּפָנֵי יְהוָה כִּי-בָא לְשֹׁמֵט
אֶת-הָאָרֶץ: (לד) הוֹדוּ לַיהוָה כִּי
טוֹב כִּי לַעֲוֹלֹתֶיךָ חֲסָדוֹ: (לה) וְאָמְרוּ

הוֹשִׁיעֵנו

אללעם וואס דארין איזט! —
(לג) עם לאבוינגען דיא ביי
מע דעם וואלדעם — פֶּאָר
דעם עוויגען! ווען ער קאממט
צו ריכטען דען ערדבאלל.
(לד) דאנקעט דעם עוויגען
דען ער איזט אללגיטיג, דען
עוויג איזט זיינע גנאדע.

ר ש י

כל בריות שנים דינמא רנו שמים כי עשה ה' על שהחזיר לנו את הארון ושלא מלאכי חבלה
לעשות משפט בפלשתים: (לד) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. זה אינו סיום המזמור
בפסוק זה אלא ממזמור הודו לה' קראו בשמו וגם ואמרו הושיענו אלהי ישענו מאיחו מזמור
ואף המזמור (תילים ק"ה) הוא מתחיל בפסוק זה כי היאך נופל כאן ואמרו הושיענו וקבלנו
מן הגוים כי היכן גלו בימי דוד שאמר קבלנו מן הגוים וכך סדר בתילים המזמור מתחיל
הודו לה' קראו בשמו ואינו מסיים כי אם עד ברוך ה' אלהי ישראל וגו' (שם) עד אמן והלל
לה' שהכל מענין אחד ולפי שהוא מזמור גדול חלקו ומתחיל הודו לה' כי טוב וכן איוב (איוב
כ"ז) כשהוצרך להאריך המענה קצרו וחלקו לשנים ואמר ויוסף איוב שאת משלו כי בשירה
מחמת גיעוועי שמחתו לא יכול להאריך וחלקו לשנים וכן לענין קינה מחמת רוב לערו אינו
יכול להאריך וחלקו לשנים כי גם שירה וגם קינה באחת נאמרים שהרי מנה כשנאה להתפלל
בעזרה (שאול א' א') חשבה עלי לשורה שהיה סבור שמחמת יין עשתה והיא אמרה ויין ושכר
לא שתיתי וגו' כי מרוב שיחי ובעסי מכלל שבענין אחד שכור ולער הם מתנהגים: (לה) ואמרו

ב א ו ר

המשמיעים קולם בקול רעם, וכן יעלוך שדי על תנועת השנלים מרות לא הנה והנה,
ובדמיון המשורר יגילו ברעדה מפני מראה כבוד ה', כי עלן יאמר על תנועת הלג והרמתו
ברוב שמחתו, וכן רעו עלם יורה על דבר המתנוועע ומתרומם כמו כנף רננים נעלסה (איוב
ל"ט י"ג). (לג) או ירננו, בתהלים נמשך מאמר אז ירננו כל עמי יער אל הכתוב הקודם
יעלוך שדי (ואין זוג זה עולה יפה מפני מלת אז באמצע הכתוב) ואז נוסף שם עוד כתוב
עם ארבעה טורים לפני ה' כי בא, כי בא לשפוט הארץ וגו' — ובספרנו בא אז ירננו בראש
הכתוב כמשפט ומחברתו הוא מלפני ה' כי בא לשפוט הארץ בקצור נמרץ להקל ההבנה והקריאה.
(לד) הודו, פירוש רש"י שלפנינו בזה הוא מוקשה מאוד, וכבר עמדו עליו רבים ובתוכם גם
הרב המבאר ז"ל לספר תהלים (ק"ו מ"ז) על כן יאעתיק את הדברים ואפרשם כי ה' הטובה
עלי, ז"ל: זה אינו סיום המזמור בפסוק זה (ר"ל אין בכתוב הזה סיום למזמור הודו לה'
קראו בשמו, וממנו תחלת פרשה אחרת כמו שנראה מספר תהלים בראש שיר ק"ו) אלא
מזמור הודו לה' קראו בשמו (ר"ל כתוב זה הוא עוד ממזמור הודו) וגם ואמרו הושיענו
(הנאמר בסוף שיר ק"ו בתהלים) הוא מאותו מזמור, ואף המזמור הוא מתחיל בכתוב זה
(ר"ל אין הודו לה' כי טוב וגו' ואמרו הושיענו דבוק יחד, כ"א כתוב זה הודו לה' הוא
התחלת סיפור המשורר בהמשך לשיר ק"ו, ואמלעיתו חסר ולא נזכר רק הסוף הושיענו
ה' אלהינו) כי היאך נופל כאן ואמרו הושיענו וקבלנו מן הגוים, כי היכן גלו בימי דוד,
שאמר קבלנו (אך אם נאמר כי בין הודו לה' כי טוב ובין הושיענו וקבלנו, יחסרון פסוקי
שיר ק"ו באמצע לא יפלא בעיני פירש"י היכן גלו בימי דוד, כמו שיבאר בסוף דבריו) וכך סדר
בתהלים, המזמור מתחיל הודו לה' קראו בשמו (ראש שיר ק"ה) ואינו מסיים כ"א עד ברוך
ה' אלהי ישראל וגו' עד אמן והלל לה' (כ"ל אמן הללויה כנירסת ס' תהלים ונתחלק בנירסת'
ספרנו) שהכל מענין אחד, ולפי שהוא מזמור גדול (ר"ל מן הודו לה' קראו בשמו עד סוף שיר
ק"ו) חילקו לשנים וכו' ואמרו הושיענו בסוף המזמור הוא לפי שמדבר למעלה וילחום אויביהם
וכו' וכתוב אחריו ויתן אותם לרמאים לפני כל אוביהם ועבשו נופל לומר הושיענו ה' אלהינו

וקבלנו

הושיענו אלהי ישענו וקבצנו
 והצילנו מן הגוים להודות לשם
 קדשך להשתבח בתהלתך:
 (לו) ברוך יהוה אלהי ישראל
 מן העולם ועד העולם ויאמרו
 כל העם אמן והלל יהוה:
 (לז) ויעזב שם לפני ארון ברית

לה) א בעטעט: הילף אונז,
 גאטט אונזערעם היילעם!
 פֿערוואַמלע אונד רעטטע
 אונז פֿאַן דען היידען, דאַס
 וויר דאַנקען דייןעם הייליגען
 נאַמען אונד אונז ריהמען
 דייןעם לאַבעס. (לו) געלאַבט
 זייא דער עוויגע גאָטט
 ישראל'ס פֿאַן עוויגקייט צו
 עוויגקייט. — דאַרויף זאָגטע
 דאַנאָנצע פֿאַלק: אַמֶן, אונד
 פֿריען דען עוויגען. (לז) גון
 לייעם ער דאַועלבסט פֿאַר
 דער בונדעסלאַדע דעס עווי-

יהוה

ר ש י

הושיענו. בסוף המזמור (תילים ק"ה) שמדבר למעלה בשנים וילחום אויביהם וינצו חמת
 ים ובתיב אחריו ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם ועבשו נופל לומר הושיענו ה' חלוקנו
 וקבלנו מן הגוים כאשר עשית להם ובתילים אין כתיב ואמרו כי אם הושיענו כי בן נופל לומר
 ולכך אמר דוד כשהביא הארון שני מזמורים הללו ומפורש ב"ר לפי שהטוות נשאו אמרו שני
 מזמורים הללו ר' שמואל בר נחמני אמר וישנה הפרות מה שירה אמרו הודו לה' קראו בשמו
 ר' אלעזר אמר שירו לה' כל הארץ וגו' לפיכך תקנס דוד לאמרם לפני הארון מזמור אחד
 שחרית

ב א ו ר

וקבלנו מן הגוים כאשר עשית להם (ר"ל אחרי שדבר משני ישראל ומגלותה, נופל לומר הושיענו
 וגו', כי אם גם לא גלו בימי דוד בכל זאת מדי דברם בגלותם ושנים הם מהפללים על
 העתיד ואומרים הושיענו אלהינו תמיד כמו בימים ההם, ואם ק"ו חוסף לפזרנו בימים הנבא'
 ולהביאנו בשבית וא קבלנו מהר וכו') ובתהלים אין כתיב ואמרו כ"א הושיענו (לגדו)
 כי בן נופל לומר (ר"ל כי הוא העיקר הראוי לאמר, ומלת ואמרו היא רק קריאה ולווי
 אל העם ואינה נאה לעצם המאמר) עכ"ל רש"י; ומפירושו לתהלים (ק"ו מ"ה) היה נראה
 כי מאמר הושיענו הוא קול השבטים בארץ אויב הנועקים לה' להושיע להם, לולא שהוא בעלמו
 מחוגד לזה שם בפסוק מ"ו עיי"ש, ובאמת פירושו על הפסוקים האחרונים שם לרדך העברה
 בקולמוס על פני כלו, כי עלה קמאונים רבים בטעויות הדפוס, והוא נוסד על מאמר רבי
 אלעזר אין ישראל נגאלין אלא מתוך ה' דברים מתוך פיה שאל' נכר להם וכו' מתוך הקץ הושיענו
 ה' אלהינו וגו' (ילקוט פ' ואתחנן רמז תתכ"ז). (לה) הושיענו, עיין דעת החכם המבאר ז"ל
 בס' תהלים; ולדעתו יש עוד לומר כי תפלת הושיענו ה' אלהינו וקבלנו אין בנותה
 על קיבוץ הפרטי של ישראל, כי על הקבץ עמים יחד ואיחוד כל בני באר לעבודת ה', למקן
 עולם בשלכות שדי ולהקרא ביתו בית תפלה לכל העמים, אך והכי לנו מן הגוים, הוא
 תפלה פרטית כי יילם ה' מן הגוים הקמים נגדם ללחום עמהם בכל עת, ובתהלים כתוב
 וקבלנו מן הגוים (ונשמט אחר וקבלנו מאמר והלילנו) אולי בגלות צבל נשמט בכוונה והלילנו,
 ונאמר וקבלנו מן הגוים, לכוון התפלה ביתר על מעמד האומה אז (ויהיה לפ"ז חינוך פסוק
 זה מאוחר בתהלים ממה שהוא בד"ה). (לו) ויאמרו, עד הנה השיר והעם ענו עליו אמן
 והלל לה', והלל לה' הוא שם קריאה כמו הללויה, ונאלו אמר ההלל אינו ראוי בלתי לה' לנדב,
 ובתהלים בחוב תחתיו הללויה. (לז) ויעזב, עזב שם את אסף ושאר המזמורים לעמוד תמיד
 לפני הארון לשרת ולשורר ולומר דבר יום ביומו (רד"ק), ויהי למ'ד לאסף ולאחיו במקום את
 כמו הרגו לאבנר (ש"ב ג' ל'). גם י"ל כי בא עזב פה על נתינת העבודה והמשמרת בידם
 וברשותם (איבערזאסטען) ויבוא על נכון ביחס הלמ"ד כמו ועזבו לאחרים תילים (תהלים מ"ט

תרגום אשכנזי

גען, דען אסף אונד זיינע
ברידער, אום דען דיענסט
צו פֿערריכטען פֿאַר דער לאַ
דע, נעהמליך יעדער צייט
פֿיר דיא פֿערריכטונגען איי
נעם יעדען טאָגעס. (לח) אויך
דען עובד אדום, אונד נאָך
אַכט אונד זעכציג איהרער
ברידער; אונד עובד אדום
דען זאָהן דעם ידיחון אונד
דען היסה אלס פֿפֿאַרטנער.
(לט) אָבער דען פֿריכטער
צדוק מיט זיינען ברידערן דען
פֿריעסטערן (זיעט ער) פֿאַר
דער גאטטליכען וואָהנונג אויף
דער האָהע צו גבעון, (מ) דאַר
צוברינגען דיא גאַנצאַפֿפֿער
דעם עוויגען אויף דעם אָ
פֿפֿעראַלטאַרע, יעדעס מאָהל
דעם מאָרגענס, אונד דעם

דברי הימים א טז

יהוה לאַספּ וּלְאַחֵיו לְשֵׁרֵת לְפָנָיו
הָאָרוֹן הַתָּמִיד לְדַבְר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:
(לח) וְעִבְד אָדָם וְאַחֵיהֶם שְׂשִׁים
וּשְׁמוֹנֶה וְעִבְד אָדָם בְּיָדֵיהֶן
וְחֶסֶה לְשַׁעֲרֵים: (לט) וְאֵת צְדוֹק
הַכֹּהֵן וְאַחֵיו הַכֹּהֲנִים לְפָנָיו מִשְׁכַּן
יְהוָה בְּבִמָּה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן:
(מ) לְהַעֲרוֹת עֹלוֹת לַיהוָה עַל-
מִזְבֵּחַ הָעֹלֹת הַתָּמִיד לְבַקֵּר וּלְעֹרֵב
וּלְכַל-הַכֹּתוֹב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר
צִוָּה עַל-יִשְׂרָאֵל: (מא) וְעִמָּהֶם
הַיָּמִן וַיְדוֹתוֹן וּשְׂאֵר הַבְּרוּרִים

אָבענדס, גאַנץ נאָך דער פֿאַרשריַט דער געטטליכען לעהרע דיא ער ישראל בע.
יִהְיֶה לְעֵן. (מא) בייא איהנען וואָרען הימן אונד ידותון אונד דיא איברינגען אויסער
וועהל

ר ש י

שחרית ומזמור אחד ערבית. מפי רבינו אלעזר בר משלם ז"ל: (לו) לשרת לפני הארון תמיד.
בשיר: לדבר יום ביומו. ערב ובוקר: (לח) ועובד אדום ואחיהם. עזב עם אסף לשורר ועובד
אדום בן ידותון הניח לשוערים לארון: (לט) ואת צדוק הכהן. היה ראש ואחיו הכהנים
ומו נתן דוד לפני משכן ה' אשר בגבעון ולא עזב שום כהן עם הארון כי לא הולכרו לעבוד
גדולת זבח לקרבן: (מא) ושאר הברורים. המונחרים: אשר נקבו בשמות. אנשים גדולים

ב א ו ר

י"א). לדבר יום, הזמירות והשירים. (לח) ואחיהם, פי' הרד"ק ובניו ואחיהם, כי איך יבין
אחיהם בכנוי הרבים על עובד אדום, וכן אמר למטה המה ובניהם ואחיהם (כ"ו ח'). אמנם
שם מונה ששים ושנים לעובד אדום ופה ששים ושמונה? אולי כי מספר ס"ח כולל גם אחי אסף
בכתוב הקידם או שהיא נמשך על סוף הכתוב ועובד אדום וחוסה לשוערים, ועל זה הוא אומר
ואחיהם (אל שני אלה) ששים ושמונה, ויהיו ס"ב לידותן (כי נרבו אלהים ביתר שאת ככתוב
שם) וששה לחסה. בן ידיחון, הכתוב יודיענו מה הייתה העבודה המיוחדת של עובד אדום
וחוסה, וכן נמנו שניהם במחלקות השוערים בפרשה כ"ו, ולמעלה נאמר במקום חוסה ישיאל
(ט"ו י"ח) ושני אנשים הם, ונעשה עמה חוסה במקום ישיאל. לשוערים, מטעם המלך
נמנו להיות שוערים, וזה הודאת הלמ"ד בעצמותו. (לט) בכמה, היא הנמה הגדולה אשר
בגבעון, ואין מקריב בה כ"א כהן בלבד משא"כ בכמה קטנה שכל יחיד עושה לה לעצמו ומקריב
עליה. (מ) לבקר, למ"ד לבקר מורה על הזמן כמו ולערב יחלק שלל (בראשית מ"ט כ"ז),
או שהוא למ"ד הכללי ע"ד לכל כליו תעשה נחשת, ושעור להעלות עולות לה' וגו' הן עולת
הבוקר הן עולת הערב, והן כל קרבן אשר הכתוב בתורה וכו'. (מא) הברורים, מפעלי הספל.

ושעורו

דברי הימים א טו יז

אשר נקבו בשמות להודות
ליהוה כי לעולם חסדו:
(מב) ועמהם הימון וידותון חצצרות
ומצלתיים למשמיעים וכלי שיר
האלהים ובני ידותון לשער:
(מג) וילכו כר-העם איש לביתו
ויסב דויד לברך את-ביתו:

יז (א) ויהי כאשר ישב דויד
בביתו ויאמר דויד אל-
נתן הנביא הנה אנכי יושב בבית
הארזים וארון ברית-יהוה תחת

יריעות

תרגום אשכנזי צ

וועהלטען, וועלכע נאמענט-
ליך בעשטיממט ווארען, דעם
עוויגען דאז דאנקליעד דאר-
צוברינגען: " דען עוויג
וועהרעט זיינע הולד!
(מב) הימן אונד ידותון (ומב)
רען חויד) ביא איהנען, אום
פאזינע, ציטבעלן אונד א-
דערע אינשטרומענטע צום
גאטטליכען געזאנגע, ער-
טאנען צו לאסען, אונד דיא
זאהנע דעם ידותון ווארען
ביא דער פפארטע. (מג) נון
גינג דאז גאנצע פאלק, איין
יעדער נאך זיינער היימטאטה
אונד אויך דוד בעגאב זיך
צו זיינען הויזגענאסען, אום
זיך נאך איהרעם וואהל צו
ערקונדיגען.

יז (א) אלס נון דוד אין

זיינעם הויזע רוחין וואהנטע, זאגטע ער צו נתן דעם פראפעטען: זיהע, איך
וואהנע אין איינעם פאללאסטע אום צעדערן, דיא בונדעסלאדע דעם עוויגען אבער,
ר ש י

קרוים נשם לשורר לפני המזנה בשעת הקרבת הקרבנות: (מב) ובני ידותון לשער. כמו לשוערים
ובשנת הקרבנים למלכות בית דוד שמו אותם ראש למאזכרים בדכתיב (לקמן כ"ה) לידותון בני
ידותון וגו' שזה על ידי אביהם הניבא על הודות והלל לה':
יז (א) ויהי כאשר ישב דוד. (בשמואל ב' ז') כתיב וה' הניח לו מסכניו וגו'. וארון האלהים

ב א ו ר

ושעורו הבחורים מכלם, כמו שזה ברורה (בפני ג' ט') שזה ובחורה ובנדלת מכל סיג,
והפעל מזה וברוחי מכם המורדים (יזקאל כ' ל"ח) ודומה. לזה כתיב הלש"ד ברו לכם איש
(ש"א י"ז ח'). נקבו, נקראו בשמותם לעבודה הזאת וכן אשר נקו בשמות (במדבר א' י"ז),
ואין הוראת נקב על קריאה סתמית בלבד כ"א קריאת איש ויעידו הפרטית והתמידית לתכלית
או לעבודה מיוחדת (כנוקב במקום וחוקע שם ימד בחוק ועו). (מב) ועמהם, אולי חסר
הנ"ל לפני חלוצרות, ופי' הכתוב ועמהם (עם הזכרים למעלה) עמדו הימן וידותון
בחולצרות ומלתיים וגו' וכן כתב גם למעלה (ט"ו י"ט) כי רק הימן אסף ואיתן נגעו במלתיים
נחשת, ומאחרי שנאמר אסף לפני הארון, היו רק הימן, וידותון (במקום איתן), במלתיים.
למשמיעים, לפני פשוטו שעור הכתוב להיות (החולצרות והמלתיים) משמיעים ונעימים למשמע
אוזן כמו למעלה (ט"ו ט"ז), גם י"ל שהלמ"ד נוסף כמו לאנשלים (למעלה ג' ב'). וכלי שיר,
ו"ו לכלל אחר הפרט נרבים בספר זה. (מג) ויסב, נפעל מפעלי הנפל, ונמקום התפעל,
ושעורו סבב את עצמו. לברך, לשאול בשלים ביום, וברך יורה לפגמים על שקילת שלום
לכד, כמו כי חמלא איש לא חברכנו (ש"ב ה' כ"ט) כי בהפגם איש באמיו היתה ראשית שיחתם
ברכה בשם ה'.

יז (א) ישב, נמוחה וכלי מגור מסניב כמפורש בשמואל ב' ב', ופי' הניח לו מפל אויביו
מסניב. בבית הארזים, בית המזוזה והמזוזה. נזכרות ארזים! ונמקלעות ארו

רוהעט אונטער טעפפיען .
 () דא שפראך נחן צודור :
 אללעס וואָרנאָך דיין הערץ
 זיך זעהנט קאָננסט דוא טהון ,
 דען גאָטט איזט מיט דיר .
 (ג) אין דערזעלבען נאָכט ,
 וואָרד דאָז וואָרט גאָטטעס
 דעם נחן , וויא פֿאַלגט :
 (ה) געהע אונד זאָגע מיינעם
 קנעכטע דוד , זאָ האַט דער
 עוינע געשפראָכען : ניכט רוא
 זאָללסט מיר בויען איין הויז
 צום וואָהנויטצע . (ה) דען
 ניע האָבע איך אין איינעם
 הויזע געוואָהנט , פֿאָן דעם
 טאָגע אָן דאָ איך ישראל
 הערוויסגעפֿיהרט ביז אויף
 דיזען טאָג , איך צאָג פֿאָן
 צעלט צו צעלט אינד פֿאָן
 וואָהנונג צו וואָהנונג . () זאָ

יריעות : (3) ויאמר נתן אל־דוד
 כל אשר בלבבך עשה כי
 האלהים עמך : (ג) ויהי בלילה
 ההוא ויהי דבר אלהים אל־נתן
 לאמר : (ד) לך ואמרת אל־דוד
 עבדי כה אמר יהוה לא אתה
 תבנה לי הבית לשבת : (ה) כי
 לא ישבתי בבית מן־היום אשר
 העליתי את־ישראל עד היום
 הזה ואהיה מאהל אל־אהל
 וממשכן : (ו) בכל אשר־התהלכתי
 בכל־ישראל הדבר דברתי את־

אחד
 לאנג איך אויך מיט גאנץ ישראל דאָהין געצאָגען , האָבע איך צו איינעם דע־
 ריכטער

ר ש י

יש בתוך היריעה כדכתיב למעלה הימנה בתוך האהל אשר נטה לו דוד אמר דוד
 הקב"ה קיים בי והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגם אנכי מוטל עלי לעשות מה שכתוב בסמוך
 והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם נו לשכן שמו שם כלומר אעשה לו משכן : (ג) ויהי
 בלילה ההוא וגו' . מסודר במדרש אמר לו הקב"ה לנתן הנביא האדם הזה שאני שולחך אליו נדרן
 הוא לא ואמור לו עד שלא ישבע לבנותו לא אתה תבנה הבית לשבתי . ד"א האדם שאני
 שולחך אליו זריו הוא לך אומר לו קודם שיבנה פועלי' : (ה) ואהיה מאהל אל אהל וממשכן . כלומר
 ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן אל משכן מגלגל לנוב ומנוב לשילה ואע"ג שהייתי מטלטל
 מאהל אל אהל וממשכן למשכן : (ו) ובכל אשר החלהכתי בכל ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל
 אשר נוייתי לרעות את עמי לאמר למה לא בנייתם לי בית ארזי' . זה לא עשיתם ואף הם מאליהם לא עלה
 במחשבתם

ב א ו ר

(כי הפומות בעלמם לא היו מארזים , כ"א מאנן כנראה גם ממה ששלח לו חירם מרשי קיר
 ומרשי עלים) או שירה ארו גם על החזק כמו חנשים וארזים (יחזקאל כ"ז כ"ד) ויהיה בית
 ארזים מכון נגד וארון ברית ה' תחת יריעות שהם עלולים לרוח חזק כי יניעם מפני חולשם .
 יריעות , כמסודר למעלה בתוך האהל אשר נטה לו דוד (ט"ז א') . (ד) לשבח , נשמואל
 לביתי , ומפני שזא בספרנו הבית (כ"א הידיעה) לא הלריך עוד להוסיף ביאור בכנוי לשבתי
 כי ה"א הידיעה מורה כבר על הבית הידוע למנון שנת האלהים . (ה) העליחי , ובשמואל
 בדרך המקור העליתי . ואהיה , ובשמואל כתוב ואהיה מתהלך באהל ובמשכן , ואולי מ"ס ממשכן
 תמור ב"ת והוי"ו לכיבור הקודם , ופי' הכתוב ואהיה מתהלך מאהל אל אהל , והפליכה
 הזאת היתה במשכן ולא בבית קבוע . (ו) בכל , שיעורו בכל הימים , וכן דרך מלת כל לכלול
 בתוכו

אֶחָד שְׁפָטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 לְרַעוֹת אֶת־עַמִּי לֵאמֹר לְמַה
 לֹא־בְנִיתֶם לִי בַיִת אֲרָזִים:
 (ז) וְעַתָּה כֹּה תֹאמַר לְעַבְדֵי קְדוּיִד
 כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי
 לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנּוֹה מִן־אֲחֵרֵי
 הַצֵּאן לְהִיּוֹת נֶגִיד עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:
 (ח) וְאַהֲיָה עִמָּךְ כְּכֹל אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ
 וְאֶכְרִית אֶת־כָּרְאֹיֶיךָ מִפְּנֵיךָ
 וְעֲשִׂיתִי לְךָ שֵׁם כְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים
 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ: (ט) וְשִׁמְתִי מְקוֹם
 רַעְמֵי יִשְׂרָאֵל וְנִטְעַתִּיהוּ וְשִׁכְן
 תַּחְתֵּיהֶם וְלֹא יִרְגְּזוּ עוֹד וְלֹא־יִוָּסְפוּ
 בְּנֵי־עוֹלָה לְבַלְתָּו כַּאֲשֶׁר
 בְּרִאשׁוֹנָה: (י) וְלַמִּימִים אֲשֶׁר

דיכטער ישראל'ס דענען איד
 מיין פאלק צו ווידען געבאטן,
 יעמאלס דען בעפעהל אויס:
 געשפראכען, אינד געזאגט:
 ווארום בויעט איהר מיר ניכט
 איין הויז אויס צערערן??
 (ז) דארום זאלסט דוא פאל,
 גענרעס מיינעם קנעכטע דוד
 זאגען: זא שפריכט דער
 עוויגע צבאות, איד האבע
 דיד וועגענאָממען פֿאן דער
 הירדע, אלס דוא דער העער:
 דע פֿאלגטעסט, דאס דוא איין
 פֿירשט זייעסט איבער מיין
 פֿאלק ישראל. (ח) איד וואָר
 מיט דיר איבעראַלל וואָ דוא
 גינגעסט, פֿערטילגטע אללע
 דייע פֿיינדע פֿאַר דיר הער,
 אונד מאַכטע דיר איינען גאָ:
 מען, גלייך דעם נאָמען דער
 גראַסען מאַננער אויף ערדען.
 (ט) איד בעשטימטע איינע
 שטאַטטע פֿיר מיין פֿאלק
 ישראל, וואָ איד עם היינ
 פֿלאַנצטע דאָמיט עם אויף

זיינער שטעללע וואָהנע, ניכט בעאונרוהיגעט ווערדע, אונד אונגערעכטע ניכט פֿאַרטפֿאַה:
 רען עם צו ענטקערעפֿטען, וויא פֿאַרמאַהלס. (י) דאָמאַהלס שאָן אלס איד ריבֿ:
 טער

ר ש י

במחשבתם לבנות לי בית כאשר עלה במחשבתך: (ז) כה אמר ה' לבנות. מה שעלה במחשבתך
 אני אלס לך: מן הנוה. נוה הרועים וגדרות לאן: (ח) ועשיתי לך שם כשם הגדולים.
 כשם מלכים גדולים כי למעלה בתיב וילא שם דוד ככל הארכות (שאול א' ל"א): (ט) ושמתי
 מקום וגומר ושכן תחתיו. לא כמו שהיה בימי שאול כשהרג שאול ונסו ישראל וישבו פלשתים
 תחתם: ולא יוסיפו בני עולה לבנותו. כמו לענותו: (י) ולמימים אשר צויתי שופטים על

ב א ו ר

בתיב גס שם זמן או מקום. ששטי, ובשואל שטי. (ז) הנוה, הנחתו הראשונה הוא ככלל
 על מקום מנוחה לבני אדם כמו ונוה לדיקים יבדך (משלי ג' ל"ג) ולשאר בעלי חיים כמו נוה
 חנים (ישעי' ל"ד ז'), והפעל מזה נבר יהיר ולא ינוה (חזקוק ב' ה'), אך הוראתו הפרטית
 על מרבץ הבהמה ונוה לאן (ישעי' ס"ה י') וכן פה. (ט) חחחיו, פי' על מבוגו ויסקודי אשר
 מתחתיו כמו שנו איש תחתיו (שמות ע"ז י"ט). ירגז, לא יירא וינבעת מקול אויב וע"ד לנ רגז
 (דברים כ"ח ס"ה) והשאל גם על חרון ובעס, כי רק הלכב ובעל אף שניהם שוים ברתת
 ובחזוועת כל עגמותם. לבלחו, להורידו מטה מטה ולקרוב את קבו כמו בלה בשרי (איכה
 ג' ד'), ובשואל כחוב לענותו. (י) ולמימים, לדעת הרד"ק מוסב זה למעלה לבנותו כאשר
 בראשונה

הרגום אשכנזי

טער פֿיר מיין פֿאלק ישראל
בעשטימטע, דעמ טהיגטע,
איך אללע דייע דיינדע,
גון פֿערקינדע איך דיר, דאס
גאטט איין רעגענטענהויז דיר
ערריכטען ווירד. (יא) אינד
איינסט ווען דייע טאגע פֿאלל
צאהליג זינד אום הינצוגע
הען צו דייען פֿאטערן, ווער
דע איך אויפֿרעכט ערהאל
טען דייען זאמען נאך דיר,
דענייעעגען געהמליך פֿאן
דייען זאהנען (דער דסלו בע
טשימט זינט), אונד איך
ווערדע בעגרינדען זיין קא
ניגרייך. (יב) ער (דיין נע
פֿאָגער) בויע מיר איין הויז
אונד איך ווערדע בעפֿע
סטגען זיינען טהראן אין עוויג.

דברי הימים א יז

צויתי שפטים על-עמי ישראל
והכנעתי את-כל-אויביך ואגד
לך ובית יבנה לך יהוה: (יא) והיה
כי-מלאו ימיה ללכת עם-אבותיה
והקימותי את-זרעה אחריה
אשר יהיה מבניה והכינתי את-
מלכותו: (יב) הוא יבנה-לי בית
וכננתי את-כסאו עד-עולם:
(יג) אני אהיה-לו לאב והוא יהיה-
לי לבן והסדי לא-אסיר מעמו
כאשר הסירותי מאשר היה

לשניך

קייט. (יג) איך ווילל איהם איין פֿאטער זיין, אונד ער זאלל מיר זאָהן זיין, אונד
איך ווערדע גיעטאָהלס מיינע גנאָדע איהם ענטציהען דא איך יענעם ענטצאָג, דער

פֿאָר

ר ש י

עמי ישראל. לא היה מנוחה להם כמוך אשר הכנעתי את כל אויביך לפניך: ואגיד לך. מה
יהיה שכרך שרלית לבנות לי בית: ובית יבנה לך ה'. אחס חשבת לבנות לי בית לשמי באחזה
מדה יהיה שכרך ומבשרך הקב"ה כי בית יעשה לך ה' שיחן לך בן שימלך מחמד וישב על
כסא ישראל במקומך וכל דבר שמתקיים בנן אדם אחריו קרוי בית וכן הוא אומר והקימותי
את זרעך אחריו: (יא) והיה כי מלאו ימיה ללכת עם אבותיה. כלומר אל תירא שאני ממחר
את הדבר אלא כי מלאו ימיה אז יהיה ואז והקימותי את זרעך אחריו וגומר (מלכים א')
והכינתי את מלכותו. וכן הוא אומר בשלמה וחקון מלכותו מאד: (יג) אני אהיה לו לאב והוא
יהיה לי לבן. ובשמואל (ב' ז') כתיב אשר בהעותו והנחתיו בשנט אנשים וכחרון אס יחטא
נגדי איסרנו על יד באלם שמיסר את ננו בשנט אנשים שהקים לו לשטן את רזון ואת הדד
ועל אוחו פסוק נופל לומר וחסדי לא אסיר ממנו כאשר הסירותי מעם שאול שהיה לפניך
ובשפע לפני העברתי המלוכה ממנו ומזרעו ובשמואל (שס) כתיב מעם שאול ומה שלא נכתב
כאן אשר בהעותו וכו' משום כבודו של דוד שאינו רוצה לדבר בזה הספר שום זילות' לנתי דוד:

כי

ב א ו ר

בראשונה, ולמן הימים אשר לויתי שופטים, כי גם נחשעת שוכטים אלה לא היתה לישראל
מנוחה שלימה עד עתה, וכן פירש"י בשמואל ובספרנו. ואגיד, ועתה הכני מניד לך כי גם
בית יבנה לך ה' (והו"ו וביח הוא לביאור הקודם כמו ולבקר לנקר למעלה ט' כ"ז) ובית הוא
תואר על משפחה המתיחסת לאב אחד כמו מבית לוי (שמות ב' א') והבנייתו השם שינאו מתלכו
מושלים רבים לזרע ישראל. (יא) ללכה, תואר מחומר על המיתה, ובשמואל בא מאמר
הנהוג ושכבת את אבימך. (יג) לשניך, והוא שאול במפורש בשמואל: כאשר הסירותי מעם שאול
אשר היה לפניך. ויתרון גדול נמערבת הכתוב הזה נספרנו נגד ספר שמואל גם ביושר הכניון

לפניך: (יד) והעמדתיהו בבית
 ובמלכותי עד העולם וכסאו
 יהיה נכון עד עולם: (טו) ככל
 הדברים האלה וככל החזון הזה
 בן דבר נתן אל-דוד: (טז) ויבא
 המלך דוד וישב לפני יהוה
 ויאמר מי-אני יהוה אלהים ומי
 ביתי כי הביאתני עד-הלם:
 (יז) ותקטן זאת בעיניך אלהים
 ותדבר על-בית-עבדך למרחוק
 וראיתני כתור האדם המעלה

פאר דיר וואר. (יד) איד
 ויילל איהן פֿעכט שטעללען
 אין מיינעם הויזע אונד אין
 מיינעם רייכע, אין עוויגקייט,
 אונד זיין טהראָן זייא בעגרינג
 דעט אין עוויגקייט. (טו) גאנץ
 נאך דיעזען וואָרטען אונד
 נאך דיעזער וויזאָנונג רע-
 דעטע אַלזאָ נחן צו דוד.
 (טז) דאָ גינג דער קאָניג דוד
 הין, בליעב פֿאַר (דער אַמנע)
 דעם עוויגען, אונד שפּראַך:
 ווער בין איד? אַ עוויג
 גער גאָטט! אונד וואָס
 איזט מייין הויז, דאָס
 דוא זאָ ווייט מיך
 בראַטעס ט? (יז) אונד
 איד דיעזעס שיען דיר נאָך

צו וועניג, אַ גאָטט! דאָ פֿערקינדעטעסט דוא (גונסט) דעם הויזע דיינעס קנעכטעס,
 אויך פֿיר דיא פֿערנע צוקונפֿט, אונד בעטראַכטעטעסט מיך אַלס איינען מענשען פֿאַן האַהער

ר ש י

(טז) כי הביאתני עד הלים. מוזה רועים הביאתני למלכות: (יז) ותקטן זאת בעיניך.
 שנת לי המלכות: למרחוק. שהעמדת את מלכותי לעתים רחוקים שאמרת והעמדתיהו בביתי
 ובמלכותי עד עולם: וראיתני כתור האדם המעלה. שהשיתני והושנתני בשורות הגדולים כלומר
 קטן הייתי והושנתני בשורות גדולי עמך שאמרת לי ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים, כתור

ב א ו ר

גם בחיבור המלות כאשר יבין כל משכיל. (יד) והעמדתיהו, בשמואל פסוק ט"ו נאמרה הנטחה
 זאת בנוכח מול דוד, ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם וגו' וסופרנו (הכותב לתפארת לא לאי
 דוד) הסב הדברים על בנו הנזכר מקודם וכתב הדברים בלשון נסתר, בביתי, למשל על קיום
 בית דוד הוא אומר כי הקב"ה ועמידהו בביתו ובמלכותו ולא יסיר עין מעליו [ואולי עד"ז
 ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם (ישעי' נ"ו ה')] גם יתכן כי ביתי מורה על צ"המק
 ומלכותי על מלכות ישראל, וכסאו, רומז לכל זרעו עד עולם. (טו) החזון, ובשמואל החזון,
 ואמר הדברים והחזון, כי הראשונים הם על סיפור מסע המשכן ובחירת דוד, והחזון הוא
 על בשורת העתיד (כי שרשו מזה ומורה על מראה הימים העתידיים) כי בית יבנה לו ה'
 וכי יבנה בנו את בית הבחירה, (טז) לפני ה', לפני ארון ברית ה'. (יז) למרחוק, גם
 על עתים רחוקים כמו אשא דעי למרחוק (איוב ל"ג ג'). וראיתני, הראיתני במעלה גדולה
 כתכונת האדם הגדול וכו' ומור הוא לשון תכונה וכן תורת האדם כספר שמואל, וקרוצ לו
 נאוו לחיך בתורים (ש"ה א' י') שם הפנינים המסודרים ומחובבים על סדר ומכונה (רד"ק).
 ובפירש"י כתוב וז"ל: תור פתרונו שורה ודוגמתו בסוכה ראש תור ירק, הכנת שני מינים נפרדים
 יש בזה כי בסוכה מלאנו (ז' רע"ח) ויעמידנו כנגד ראש תור, ובפ"ג דנלאים היה ראש תור
 ירק וכנס לחוך שדה ירק, ופירש הכתוב הושנתני בשורות הגדולים וכו', ואני אחזתי בדעת
 הרד"ק, רק שאין לדעתי אדם נסמך אל המעלה ב"א מעלה הוא סומך אל מלת תור, ושעורו
 כתור המעלה אל אדם וכמו שתרגמתי, ונסמך תור אל האדם וגם אל המעלה (שהוא שם
 המקרה

יהוה אלהים: (יח) מה יוסיף עוד דוד אליך
 עוד דוד אליך לכבוד את עבדך
 ואתה את עבדך ידעת: (יט) יהוה
 בעבור עבדך וכרבה עשית את
 כל הגדולה הזאת להדיע את
 כל הגדלות: (כ) יהוה אין כמוך
 ואין אלהים זולתך ככל אשר
 שמענו באזנינו: (כא) ומי כעמך
 ישראל גוי אחד בארץ אשר הך
 האלהים לפדות לו עם לעוֹם לך
 שם גדלות וגוראות לגרש מפני

אייגענשאפט, אעיווער נאטט!
 (יח) וואס זאלל דוד פֿאַרט
 פֿאַהרען (זו טפרעכטן), פֿאַן
 דער עהרע דיא דיינעם קנעכט
 טע צו טהייל וואורדע? —
 דא דיא דיינע קנעכט דאך
 קענגעסט! (יט) עוויגער!
 דיינעם קנעכטעס וועגען,
 אינד נאך דיינעם ווייל לעז
 האסט דוא דיעזע גראסטטהאט
 אויסגעפֿיהרט, אום צו פֿערי
 קינדען דיינע אללגראסע.
 (כ) עוויגער! ניעמאנד איזט
 דיר גלייך, אונד קיינע נאטט!
 הייט איזט אויסער דיר, וויא
 וויר זעלבסט עס ערפֿיהרען.
 (כא) אונד וואַ איזט גלייך
 דיינעם פֿאַלקע ישראל, איי
 נע נאציאָן אוף ערדען,

עמד פֿיר וועלכע גאטט דאָהין צאָג, זיך דיאזעלכע אלס זיין פֿאַלק צו ערלאזען? אום צו בעגרינדען דען רוהם דיינער גרעסע אונד פֿורכטבאַרקייט, דא דוא פֿאַר דיינעם פֿאַלקע—

דאז (יח) מה יוסיף עוד דוד אליך. פתרון מה לורך

עוד לדוד לנפק: לכבוד את עבדך. בשביל לעשות כבוד לי שאני עבדך ואתה ידעת מאליך
 ובשואל (כ) כתיב ומה יוסיף עוד לדבר אליך ואתה ידעת את עבדך ה': (יט) ה'
 בעבור עבדך. כך מוסב הפסוק זה על העליון ועל כך עשית להודיעני את כל הגדולה הזאת
 שהודעתני והכל מרובך לך לכן ה' אין כמוך ושמו חסד גדול כמוהו אינו אבל מעט קטן
 ממנו יש לכן נאמר: (כ) ואין אלהים זולתך. אין כמוך ואין זולתך באלהים אף בעממים:
 ככל אשר שמענו באזנינו. כל ימינו: (כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד. ממה הם מיוחדים מכל
 העמים מזה אשר הך אלהים בעלמו לפדות לו לעם כמו שכתוב אני יולא בתוך מזרים (שמות
 י"ב) מזה אני מיוחד שלא עשה זה לשום אומה בעולם: לגרש מפני עמך אשר סדית ממלרי

ב א ו ר

המקרה המתאר מלת תור) על דרך כלי קדש האלהים (להלן כ"ב י"ט) שנסמך כלי לקדש וגם
 לאלהים (וע"ע דה"נ ל"ו י'). (יח) אליך, לדבר אליך ככתוב בשואל, וספרנו השמיט את
 הפעל העצמי (דיבור) אחרי הזכירו את פעל העזר (הוסיף) כמו למעלה פסוק ה' ואהיה מאהל
 וגו' שעורו ואהיה מתהלך מאהל וגו'. לכבוד, על כבודך שאתה מכבדו והוא אינו ראוי לו?
 הלא אתה ה' חקרתני ותדע את מעט ערבי, ועד"ז תרגמתי. (יט) עבדך, מוסב על סוף
 הכתוב להודיע את כל הגדולות, ושעורו בעבור עבדך עשית זאת להודיע את כל הגדולות,
 (ולא כמתנאף אשר בעבור לדקתו עשה ה' כזאת), ובשואל נאמר בעבור דברך וגו' להודיע
 את עבדך. הגדולה, נח ואשריו דגש והראוי גדלה. (כ) שמענו, לא לנד כיום הזה כ"א
 בכל אשר שמענו ואבותינו ספרו לנו אין כמוך. (כא) ישראל, הראוי כעמך כישראל כמו שהוא
 בשואל, כי כבוד הכלל לפני הפרט כריך שיכפל סימן היחס כמו אל אחיך אל עשו (בראשית
 ל"ב ז'). לשום לך, פתח בנסתר וסיים בנוכח, וגם בשואל הוא תערוכת גופים וטעמים

עִמָּה אֲשֶׁר-פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם:
 (כג) וַתִּתֵּן אֶת-עַמָּה יִשְׂרָאֵל וְלָךְ
 לְעַם עַד-עוֹלָם וְאַתָּה יְהוָה הָיִיתָ
 לָהֶם לֵאלֹהִים: (נג) וְעַתָּה יְהוָה
 הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ עַד-עַבְדְּךָ
 וְעַל-בֵּיתוֹ יֵאָמֵן עַד-עוֹלָם וְעֲשֵׂה
 כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (נד) וַיֵּאָמֵן וַיִּגְדַּל
 שִׁמְיָה עַד-עוֹלָם לֵאמֹר יְהוָה
 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים
 לְיִשְׂרָאֵל וּבֵית-דָּוִד עַבְדְּךָ נִכּוֹן
 לְפָנֶיךָ: (נה) כִּי וְאַתָּה אֱלֹהֵי גְלִית
 אֶת-אֲזֵן עַבְדְּךָ לְבָנוֹת לֹו בֵּית
 עַל-כֵּן מִצָּא עַבְדְּךָ לְהַתְּפַלֵּל
 לְפָנֶיךָ: (נו) וְעַתָּה יְהוָה אַתָּה-

פתח נס"פ הוא

דאס דוא אייס מצרים ער
 לעזטעסט, פֿעל ק ער הנוועג
 דראַנגטעסט. (נג) דוא בע
 שטימטעסט דיין פֿאַלק ישראל
 דיר צום פֿאַלקע אין עויג
 קייט, אונד דוא אַ עוויגער!
 וואַרסט איהר גאַטט. (נד) נון
 מאַגע אַ עוויגער! דאָ וואַרט
 וועלכעס דוא אויסגעשפּראַך
 כֵּען איבער דייען קנעכט
 אונד איבער זיין הויז, פֿאַרט
 דויערנד בלייבען אין עויג
 קייט, אונד מאַגעסט דוא
 פֿאַללפֿיהרען וואַס דוא פֿער
 הייסען. (נד) אַנערקאַנט
 אונד פֿעהרערליכט ווערדע
 דיין נאַמע ביז אין עוויגקייט,
 דאָס עס הייסע: דער עוויגע
 צבאות גאַטט ישראל, און
 איזט שטעטס איין שוטצגאַטט
 פֿיר ישראל; אונד דאָ הייז
 דייעס קנעכטעס דוד זיין
 בעגרינדעט פֿאַר דיר. (נה) דען
 דוא, מיין גאַטט! האַסטעס

אַפֿענבאַרט דעם אַהר דייעס קנעכטעס, איהם איין העררשעהוויז צו ערריכטען,
 דאַרום פֿאַנד דיין קנעכט אויך מוטה, דיעס פֿאַן דיר צו ערפֿלעהען. (נו) אונד נון
 עוויגער

ר ש י

גויס. ולפי שאתה יחיד בעולמך ועמך מיוחדים מכל אום ולכך נאה לך לתת להם מלך הגון
 וגדול: (כד) ויאמן ויגדל שמך עד עולם לאמר. שיאמרו ה' נבואות אלהי ישראל אלהים
 לישראל וגם קיים דברו: ובית דוד עבדך נכון לפניך. שדברת וכסאו יהיה נכון עד עולם:
 (כה) כי אתה אלהי גלית. פתרון ודאי נאה לך לאמן דבריך כי עתה בעלמך גלית און לבנות
 לו בית כדכתיב ואניד לך ובית יבנה לך ה': על כן מלא עבדך להתפלל לפניך. כלומר
 אם לא היית בעלמך אומר לי להביא על זרעי הטובות האלו לא היה עולה על דעתי לנקש
 אשר מי אני אשר הביאותני אפילו עד הלום אבל הואיל שאמרת למען להביא לי כל הטובות

ב א ו ר

יחד אין די צאר. גויס, מוסע על לגרש, והדברים העומדים בין שני מלכות אלה הם מוסגרים.
 (כג) יאמן, יתקיים ויתחזק כהוראת אמן בהנחתו הראשונה כמו מים נאמנים, ונקרא הכותש
 בדבר מאמין, מפני ששנו את הדבר לחזק וקיים ראוי לתמוך עליו. (כד) ויאמן, יכירו כל
 הארץ אמונתו ואמתו. ה' צבאוה, כלומר ה' נבואות הנקרא אלהי ישראל הוא באמת אלהים
 לישראל וכתרגומי. (כה) כי אהה, לא ערבותי את לבי להתפלל על דבר שאינו ראוי לו,
 אך אחרי כי גלית את אזני לבנות לו בית, לכן מלא עבדך את עצמו או מלא את לבי (כזכר
 בשמואל

הוא האלהים ותדבר על עבדך הטובה הזאת: (כו) ועתה הואלת לברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך כי אתה יהוה ברכת ומברך לעולם:

עוויגער! דער דוא נור אל-ליין גאטט ביוט! אויסגע-שפראַכען האסט דוא איבער דאז היז דיינעם קנעכטעם דיעועגנארע. (כו) דוא האסט נון אנגעאָנגען דאז היז דיינעם קנעכטעם צו זעגנען, אויף דאס עם עוויג פֿאַר דיר בלייבע; יא דוא עוויגער! האסט עם געזעגנעט, אונד געזעגנעט איזט עם נון עויגליך. יח (ה) נאָכהער געשאַה עם דאס דוד דיא פלשתים שלוג אונד זיא דעמיטהיגטע, ער נאָהם גח מיט זיינען לאַנד-שטאָרטען אויס דער געוואַלט דער פלשתים. (ז) ער שלוג מואב, אונד מואב מוסטע דעם דוד דיענסטבאַר זיין, אונד איהם טרייבט ברינגען. (ג) דוד שלוג אויך דען הדרעור קאָניג פֿאַן צובה חמה, אַלס דערועלבע קאם זיינע מאַכט צו בעגרינדען אַם שטראַמע

יח (ה) ויהי אחרי-כן ויך דוד את-פלשתים ויכניעם ויך את-גת ובנתיה מיד פלשתים: (ז) ויך את-מואב ויהיו מואב עבדים לדוד נשאי מנחה: (ג) ויך דוד את-הדרעור מלך-צובה חמתה בלכתו להציב ידו בנהר

פרח

קאָניג פֿאַן צובה חמה, אַלס דערועלבע קאם זיינע מאַכט צו בעגרינדען אַם שטראַמע ר ש י

הללו לפיכך אני מתפלל שתאמן את דביך: (כו) כי אזהר ה' ברכת. כלומר ברכתני: ומנרך לעולם. כלומר ועבדך יהא מבורך לעולם: יח (א) ויהי אחרי כן ויך דוד. אחר שאמר דוד לבנות בית ואמר לו הקב"ה לא תבנה אמה אחר דוד הואיל ואין עלי לבנות הבית אלא בני עתה אבינה ואסדר לו הכל לכשיבא בני לבנות הבית איהא לו הכל מזומן ועתה מניח הכל והולך ומספר היאך זימן לו הבנין שנלחם עם אויביו והקדיש שללם לבנין הבית וכן דרך הפסוק לדבר ודוגמא באליהו ובאלישע מאחר שאמר יהי נא פי שנים ברוחך אלי מניח כל המעשה מן המלכים ומספר והולך מן נפלאות אלישע היאך היו פי שנים עד שישלים הכל: (ג) ויך דוד את הדרעור מלך צובה חמה. כחמת היתה המלחמה וכחמת הכס דוד חמתה כמו לחמת: להציב ידו. פתרונו כשהלך להציב

ב א ו ר

בשמואל) להתפלל לפניך. (כו) האלהים, אמה הוא נעל היכולת והחוקק להושיעו תמיד. (כו) הואלת, לשון התחלה ברכון ובנונה, ובשמואל הוא תפלה על העתיד, הואיל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך, ופה הוא בדרך תקוה, כלומר תקוה ואיחל כי אין התחלת ברכתך זאת רק לזמן מה, כ"א להיות ביתי לעולם לפניך, כי, אס אמה ברכת אז הוא מבורך לעולם, ואולי להיות לשון תפלה כמו ה' להושיעני (ישעי' ל"ח ב') במקור ולמ"ד היחס, כלומר אמה הואלת לברך את בית עבדך, מי ימן ויהי' כן לעולם לפניך! יח (א) גח, כש"כ מ' נאמר מחג האמה, ולדעתי אמה יורה על קץ וגבול כמו בא קלך אמת בלעך (ירמיה נ"ח י"ג) ומחג הוא דמיון הממשלה כמו ומחגי בשפתך (ישעיה ל"ז כ"ט) ושיעור הכתוב כי לקח דוד את ממשלת הגבול מיד פלשתים, והגבול הזה היה בנת כאשר יודיענו סופרנו המפרש את הסתום, ועיון גם מ"ש רש"י בשמואל. (ג) חמתה. לדעת רד"ק ככהו כחמת כשהלך להציב ידו בנהר פרת ונלחם עם תעו מלך חמת כנאמר (בפסוק יו')

דברי הימים א יח

פָּרַת: (ו) וַיִּלְכַּד דָּוִד מִמֶּנּוּ אֶלֶף
רֶכֶב וְשִׁבְעַת אֲלָפִים פָּרָשִׁים
וְעֶשְׂרִים אֲלָף אִישׁ רַגְלִי וַיַּעֲקֹר
דָּוִד אֶת־כָּל־הָרֶכֶב וַיֹּתֵר מִמֶּנּוּ
מֵאֵה רֶכֶב: (ה) וַיִּבֶא אֶרֶם דְּרֹמְשֵׁק
לְעֹזָר קֶדְדָרְעֹזֶר מֶלֶךְ צוּבָה וַיִּדְּ
דָּוִד בְּאֶרֶם עֶשְׂרִים־וּשְׁנַיִם אֲלָף
אִישׁ: (ו) וַיִּשֶׂם דָּוִד בְּאֶרֶם דְּרֹמְשֵׁק
וַיְהִי אֶרֶם לְדָוִד עֲבָדִים נְשָׂאֵי

תרגום אשכנזי צד

פּרָת. (ד) אִינר דוד ערָא־
בערטע פֿאַן איהם טויזענד
שטרייטוואַגען אונדויע.
בען טויזענד רייטער נעכסט
צוואַנציג טויזענד מאַן פֿוים=
פֿאַלק; דוד ליעם אַללעם
קריענסגעשפּאַן לאַהמען,
דאָך ליעם ער הונדערט
שטרייטוואַגען איבריג.
(ה) ארם דרמשק קאם דעם
הרעזר קאַניג פֿאַן ציבָה ביי=
צושטעהען, דאָ שלוג דוד
פֿאַן ארם צווייא אונד צוואַנציג
ציג טויזענד מאַן. (ו) דוד
בעזעטצטע ארם דרמשק,

מנחה

אונד ארם מוסטע דעם דוד אונטערטהאן זיין אונד טריכט ברינגען; זאָ שטאַנד דער

עוויגע

ר ש י

כמו להשיב גבולו ולהלכיב צנהר פרת שהיה משיג לגבול נהר פרת ודוגמא (שמואל ב' י"א)
ואבשלום לקח ויכיב לו בחייו וגו' ויקרא לה יד אבשלום שפחרונו כח גבול אבשלום ד"א ויקרא
לה יד אבשלום בתוך המלכה לר אבשלום לורת אויך ידו כדכתיב בלוחו פסוק כי אמר זאת
הלורה המלווירת אחר יד אבשלום. (מפי רבי ילחק בר שמואל בר רבנא שמעתי קן): (ד) ויעקר
דוד. משום דכתיב לא ירבה לו סוסים (דברים י"ז) כדכתיב ואלה סוסיהם העקר (יהושע י"א):
ויותר ממנו מאה רכב. לא ירבה לו סוסים הא בדי מרכבתו מותר: (ה) ויבא ארם דרמשק.
(ובשמואל ב' ח') כתיב דמשק ודרך הפסוק לדבר כן כמו מן שנט שרביט שהרי חיסר אהכנס
בשטים תרגום שרביטים (גם זו אמר ר' ילחק): (ו) וישם דוד בארם דרמשק. פתרון נלכיב
ובשמואל

ב א ו ר

כי איש מלחמות תעו היה הדרעזר, אך עפ"ז היה ראוי ברמח גם ממה שאמר להלן כי איש
מלחמות תעו וגו' נראה כי לא נודע לנו עד עתה ממלחמתם מאומה. ואולי י"ל כי חמתה
מוסב ל"ט ושיעורו חמתה בלכתו להלכיב ידו וכו' וא"כ לא הכהו בחמת רק בדרך לכתו שמה.
אך יותר נראה כי חמת הוא פה צמיון הכללי על כל הכנר אשר מגבול ארץ ישראל עד הנהר
פרת, ואין זה אחד עם העיר הפרטית חמת אשר עליה מלך תעו, והיא חמת רבה (עמוס
ו' ב') הסמוכה ללננון עם צנותיה, רק שהעיר הזאת היה מקומה בכנר חמת, וכן גם לונה
קרית הדרעזר (נעזינים) על נהר פרת, היה מלכה בכנר זה כמו שנמלא חמת לונה (דה"כ
י"א ל"ג) ויהיו א"כ שני המלות צובה חמהה בפסוק שלפנינו מחוברות יחד, ושיעורם לונה
אשר לחמת בה"א נוסף: להציב, לכוון את ממלחתו וליסד חקפו, וסופרנו יבאר עי"ז היטב
מ"ש המורתו בשמואל להשיב ידו. (ד) אלה, בשמואל כתיב אלף ושבע מאות פרשים, ועיין
מ"ש בהקדמה על מהות חלופי המספר בכלל. ויעקר, לא עקר את הכנר כ"א את סוסיהם
וכן להלן ויהרוג וגו' שבעת אלפים רכב (י"ט, י"ח) ואולי רכב בענמותה מורה על למד בהמות
כמו רכב חמור רכב גמל (ישעיה נ"א ז') רכב סוסים (מ"ב ז' י"ד). ויוחר, לכוון
עלמו ועיין פרש"י. (ה) דרמשק, רי"ש נוסף כמו שרביט, ושרנף, ומה שאמר ויבוא בזכר
ובשמואל ותבוא הנה מנהג שמות הערים והמדינות ללבוש שמה אשה ושמה גבר בידוע
(ו) וישם, מענין וישיבו על העיר (מ"א כ' י"ג) שפירושו החזקו והחגגרו באיוב ובמכזיב.
עבדים, המובן נמלת ענד אינו הננעה כרטיית במשלה הכנימית, כ"א שלל היו בני

מנחה וישע יהוה לדוד בכל
 אשר הלך: (ז) ויקח דוד את
 שלטי הזהב אשר היו על עבדי
 הדרעור ויביאם ירושלים:
 (ח) ומטבת ומכון ערי הדרעור
 לקח דוד נחשת רבה מאד בהו
 עשה שלמה אתים הנחשת
 ואת העמודים ואת כלי הנחשת:
 (ט) וישמע העו מלך חמת כי
 הכה דוד את כל חיל הדרעור
 מלך צובה: (י) וישלח את
 הדורם בנו אל המלך דוד

עוינו דעם דוד ביא, איכער
 אלל וואהין ער גינג. (ז) דוד
 נאהם דיא גאלרענען שילדע,
 וועלכע דיא דיענער דעם
 הרעור טרוגען, אונד בראַכט
 טע זיא נאך ירושלים. (ח) פֿאָן
 טכחת אונד כון, דען שטאַד
 טען דעם הדרעור, נאָהם
 דוד זעהר פֿיעל קופֿפֿער,
 דאָרויס מאַכטע שלמה דאָן
 קופֿפֿערנע טויכבאַד אונד דיא
 זילען, אונד דיא קופֿפֿערנען
 געפֿאַסע. (ט) אַלס העו קאָם
 גיג פֿאָן חמת האַרטע, דאָס
 דוד געשלאַגען האַטטע דאָן
 גאַנצע העער דעם הדרעור
 קאַניג פֿאָן צובה, (י) דאָ
 שיקטע ער ווינען זאָהן הרורם
 צום קאַניגע דוד, זיך צו ער

לשואל

קונ

ר ש י

(ישואל ס) כתיב בפירוש ויש דוד נאָרס דמזק גליבים: (ז) שלטי הזהב. כוונתו ש' בלע"ז.
 ודוגמתו (כירמיה נ"א) הכרו המלים מלאו השלטים: (ח) נחשת רבה מאד בה עשה וגו'. והו
 שאמר כיון שאמר דוד לננות הבית ואמר הקב"ה לו לא אהם חבנה הבית כי אם בנג מספר
 והולך

ב א ו ר

חורין כממלכה חפשיית ומשועבדים לתת מס לרוד שנה בשנה, אך במלוכה העלמית לא היה
 לו חלק ונחלה כנראה ממעשיהם נפרשה הנאה: (ז) שלטי, הם המגנים כמו שנמלא
 השלטים אשר למלך דוד (מ"ב י"א י') דמיון מלתנו הגרמנית (שיור). ולד"ק הם האשפות
 המועדים לתת בהם את המלים ע"ד הכרו המלים מלאו השלטים (ירמיה נ"א י"א), ואין זה
 ראיה נלחת, כי גם שם יש לפרשו מענין מגן, ומלאו השלטים שיעורו שמו עליכם את המגנים
 (כי ע"י שהאדם נכנס בתוך המגן ושימיהו על בשרו נמלא המגן בכל מקומותיו) או השלימו
 את מסרון המגנים ומלאו את מספרם. (ח) ומטבתח, בשואל ומבטח, וכספרנו נחלק בטח
 וענח ע"ד כנש וכנש נוסף ת"ו הנקבה. ומכון, בשואל נאמר ומכרותי ולא ידעתי לבאר
 לי חילוף הזה, אם לא שנאמר ברותי היתה עיר בנויה לכבוד האליל כיון (עמוס ה' כ"ו)
 ונקראה על שמו בשם כון כמו שנקראה קרית יערים בעלה ע"ש האליל בעל אשר לכבודו
 נבנתה (יהושע ט"ו ט') והאליל כיון הוא הכוכב שנתאי בין שבעה כוכבי לכת (סטורכוס)
 וכשמו הערבי כיון, והוא היה יראת ארס וסניבותיה כידוע, ולו היו חוגגים אידי סטורנלי"א
 הכוזבים כפ"ק דע"ז (ח' ע"א). בח עשה, לא נזכר מזה בשואל, והטעם לדעתי, כי שואל
 הוא ספר הזכרונות אשר ברשם הנביא את קורות העם והמלוכה בעתם ובזמנם, וא"כ בעת
 ממלכת דוד לא היה יכול עדיין להזכיר כי עשה שלמה מניחת הנחשת וכו'. (ט) חמת,
 ראה מ"ג בפסוק ג'. (י) הדורם, בשואל יורם והוא לדעתי חילוף הסוראה, כי הד"ר יורה
 בערבית על ההתרוממות וכן בעברית והדורים אשר (ישעיה מ"ה ב') ומזה כל חילוף הדורם
 עם

דברי הימים א יח

לשאול ללוי לשלום ולברכו על
אשר נלחם בהדרעור ויכהו כיר
איש מלחמות העו היה הדרעור
וכל כלי זהב וכסף ונהשת:
(א) גם אתם הקדיש המלך דויד
ליהוה עם הכסף והזהב אשר
נשא מכל הגוים מאדום
וממואב ומבני עמון ומפלתים
ומעמלק: (ב) ואבשי בן צרויה
הכה את אדום בגיא המלח
שמונה עשר אלף: (ג) וישם
באדום נציבים ויהיו כל אדום
עבדים לדויד וישע יהוה את
דויד בכל אשר הלך: (ד) וימך
דויד על כל ישראל ויהי עשה
משפט וצדקה לכל עמו:

חרגום אשכנזי צה

קינדיען נאך זיינעם וואהל-
זיין, אונד איהם גליק צו
ווינשען דאס ער בעקרענט
דען הדרעור אונד איהן גע-
שלאנען [דען הדרעור וואר
אין קריענסגענגער דעכ חען]
אונד דאס ער דאצו (ערביי-
טעט החטטע) אללערלייאגע-
ראטהע פאן גאלד זילבער
אונד קופפער. (יא) אויך ריע-
זע ווייהעטע דער קאניג דוד
דעם עוויגען, נעכסט דעם
זילבער אונד דעם גאלדע
דאז ער צוזאמען געבראכט
פאן אללען איבריגען נאציא-
נען, נעהמליך פאן אדום,
פאן מואב, פאן דען זאנהען
עמון'ס, פאן פלשחים אונד
פאן עמלק: (יב) אבשי דער
זאון צרויה'ס, שלוג פאן אדום
אים זאלצטהאלע אכטצעהן
טויזענד. (יג) ער זעצטע אין
אדום לאנדפאלעגער איין,
אונד גאנץ אדום וואר אונ-
טערטהאנדעם דוד; זא שטאנד
דער עוויגע דוד בייא, איבעראל וואהן ער גינג.
גאנץ ישראל אונד איבער רעכט אונד גארע אויס, אין זיינעם גאנצען פאלקע.
יואב

ימיר ו'

ד ש י

והולך היאך זמן לו לננות הננין: (י) כי איש מלחמות תעו. בעל מחלוקותיו היה יוכן מיכית
למעלה ויד דוד את הדרעור וכי מה עניין להם לחמת לערוך בו מלחמות אלא הדרעור מלך
נונה הלך להלחם על תעו מלך חמת נחמת ובעוד כן בא דוד עליו והכהו. וכל כלי זהב וכסף
ונחשת הביא דוד וכו' (בשמואל ב' ח') וכידו היה כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת: (יג) וישם באדום
נציבים. שלטונים שלא רצה להמליך עליהם מלך: (יד) משפט ולדקה. משך עכמו מלהלחם עוד

ב א ו ר

עם יורם. וכל, פי' עם כל, ומוסב על ושלח את הדורס, ובשמואל נאמר תמורתו ובידו
היו. (יא) מאדום, בשמואל מארס, ובחמת גם את ארס גם את אדום הכה דוד כמסופר
בפרשה זו (פ' וי' וי"ג). ומעמלק, לא נזכר בשמואל ובספרנו ממלחמתו בעמלק, ויראה
היות הכוונה על הימים אשר נלחמו הוא ואבשי בעמלק בעת היותם חוסים בכל אביש מלך גת
כמסופר בארונה בש"א פרשה למ"ד וגם בפרשה כ"ז. (יב) ואבשי, הוא אבישי והנה בשמואל
ב' (פ' י"ג) נאמר כתוב זה בכמה שנים: ויעש דוד י"ג בשנו מהכותו את ארם בגיא מלח

שמנה

(טו) וַיֹּאבֵב בֶּן־צְרוּיָה עַל־הַצָּבָא
 וַיְהוֹשֶׁפֶט בֶּן־אֲחִילֹוד מִזְכִּיר׃
 (טז) וַצְדוֹק בֶּן־אֲחִיטוֹב וַאֲבִימֶלֶךְ
 בֶּן־אֲבִיתָר כַּהֲנָיִם וְשׁוּשַׁא סֹפֵר׃
 (יז) וּבְנֵיהוּ בֶּן־יְהוֹדָע עַל־הַכֶּרֶתִי
 וְהַפְּלָתִי וּבְנֵי־דָוִד הַרְאֲשָׁנִים
 לִיד הַמֶּלֶךְ׃

(טו) יואב דער זאָהן צרויה'ס
 וואָר איבער דאָז העער;
 אונד יוהשפט זאָהן אחילוד'ס
 וואָר קאָנצלער. (טז) צדוק
 דער זאָהן אחיטוב'ס אונד
 אבימלך דער זאָהן דעם אביתר
 וואָרען פריעסער, אונד
 שושא וואָר געהימשרייבער.
 (יז) בנייהו דער זאָהן יהודע'ס
 וואָר איבער דיא כרתי אונד
 פלתי געועטצט, אונד דיא זאָהן
 געדעם דוד וואָרען דיא ערש
 שטען צור האַנד דעם קאָנינגס.

ויהי

ר ש י

ומלכאת ולבא עוד במלחמה והיה יושב ושופט חמיד ישראל בלדקה: (טו) ויואב על הכנף. לפי שמעך
 ידו מלכאת עוד בכנף הנית יואב על הכנף להלחם כל מלחמתו כל זה מוסב על עשה משפט
 ולדקה ומה שהפסיק ויואב על הכנף משום הכי הולך שלא תאמר הואיל ודוד עשה משפט אס
 כן לא היו ישראל עוד נלחמים לכך נאמר ויואב על הכנף: מזכיר. חוזר לראש שהיה מזכיר
 איזה דין בא לפני המלך תחילה דוגמא להביא את ספר הזכרונות דברי הימים: (טז) ושוא
 סופר. אחילוד מזכיר ושוא כותב על ידו: (יז) על הכרתי והפלתי. פתרונו אומות היו כדכתיב
 (לפניה ב') היו גוי כרתים ומאומותם היו עם דוד אנשים גבורי חיל ובניהו עליהם ודוגמא
 (בשמואל ב' ט"ו) וכל עבדיו עונבים על ידו וכל הכרתי וכל הפלתי וכל הגתים וגו': ובני דוד
 הראשונים ליד המלך. פתרונו ובני דוד היו חמיד ראשונים אלל מלך לעשות כל זרכו:

ב א ו ר

שמנה עשר אלה, ומ"ג בתהלים יואב וי"ב אלף ת' אבשי וי"ז אלף עיין רד"ק. (טו) ואבימלך,
 בש"ח' ואחזמלך בחי"ת והוא נכון ואמרו המפרשים כי מחולפת השטה ול"ל אביתר בן אחזמלך
 בכתוב מפורש בש"א סוף כ"ב ובש"ב סוף כ', ודומה לחילוף זה יהודע בן בניהו (דה"א ב"ז ל"ד)
 תמור בניהו בן יהודע, אך ממ"שכ (להלן כ"ד ג') ויחלקם דוד וכדוק מן בני אלעזר ואחזמלך
 מן בני איתמר וגו' יל"ל לנו, כי שימש אחזמלך בן אביתר (שם פסוק ו') לעומת צדוק הכהן,
 ואחרי שידענו מראש ש' מלפים כי האריך אביתר ימים יותר מדוד, א"כ ל"ל כי גם בחי
 דוד, לא הניח את אביתר לעבודה נכבדה ולקח את בנו תחתיו (וזה היה מדעתו את מחשבתו
 הרעה נגדו), ורק מהנעת דוד אחרי הריגת נוב (ש"א סוף כ"ב) היה אביתר כהן הראש בשם
 ולא בפועל. רש"י, בשמואל ושריה (אולי תואר לכה"ג כמו שר—יה) ושם סוף כ' ושוא
 (בנפילת שי"ן כמו יוב וישיב למעלה ז' א' עי"ש) וסופר הוא ממונה על חשבונות המלך. (יז) על
 הכרתי, מפרש היטב את הכתוב בש"ב (סוף ח') ובניהו בן יהודע והכרתי והפלתי שאין לו
 פירוש כלל אס לא שנאמר כי וי' והכרתי במקום עם. הכרתי, חז"ל דרשו שהם קורים ותומים
 ע"ש שבורחין ומפליאין דבריהם וכן דרשו במ"א שהם הסנהדרין, ולד"ק משפחות חשובות
 צירושלים היו. ובתרגום יונתן קשתיא וקלעיא (מושבי קשת וקולעי אבנים). אך בפשט פירש'י
 כי אומות היו ככתוב היו גוי כרתים (לפניה ב' ה') ומאומותם היו עם דוד גבורי חיל,
 וע"פ דרכו י"ל כי גם פלתי (בחסרון השי"ן דוגמת שלהבת ולהבת) הוא כמו פלתי, והם שומרי
 המלך מעם פלשים, כי כרתים ופלשים קרובים הם כאשר מורה זיוגם שם בלפניה,
 ובחזקאל (כ"ה ט"ו) הנני נוטה את ידי על פלשים וְהַכֶּרְתִּי אֶת כֶּרְתִּים, ולזה נאמר בשמואל
 בנוס דוד מפני אבשלום: וכל עבדיו עונבים על ידו והכרתי והפלתי וכל הגתים וגו' הכי
 שלא נחשבו הכרתי והפלתי בכלל עבדיו, ואם גם פלשים בכלל שנואי נפש דוד, הנה אינו
 מן הנמנע לקחתו לו גבורים פרטים מהם לשומרי ראשו מקשר וממרד (ולא נאמן קדם לבד
 גם בארץ אירופא לא זר הוא לקחת להם המלכים שומריהם מארץ חרת כידוע מלפנת
 רומי). הראשונים, בש"ב סוף ח' נאמר כי כהנים היו וחילוף זה נכח מנוטר בהקדמה.

יט (א) ויהי אחרי־כן ויָמַת נַחֲשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ בְּנוֹ תַחְתָּיו: (ב) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֲעֲשֶׂה־חֶסֶד וְעַם־חַנוּן בְּיַד־נַחֲשׁ כִּי־עָשָׂה אָבִיו עִמִּי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים לְנַחְמוֹ עַל־אָבִיו וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי דָוִד אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־חַנוּן לְנַחְמוֹ: (ג) וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן לְחַנוּן הַמַּכְבֵּד דָּוִד אֶת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ מְנַחְמִים הֲלֹא בְּעָבוֹר לְהַקְרִיב וְלַהֲפֹךְ וּלְרַגֵּל הָאָרֶץ בָּאוּ עֲבָדָיו אֵלֶיךָ: (ד) וַיִּקַּח חַנוּן אֶת־עֲבָדֵי

יט (א) עם נעשאה היערוף, דאם נחש, קעניג דער זאהנע עמון, שטארב, אונד זיין זאהן שטאטט זיינער רעניערטע. (ב) דא שפראך דוד: איך ווילל מיך הולדפאלל צייגען דעם חנון, זאהן דעם נחש, דען זיין פאטער ערוויען זיך הולדרייך טיר. דוד שיקטע אלזא געזאנדטע, איהו צו טרען כטען וועגען זיינעם פאטערס. אלס אבער דיא דיענער דעם דוד אין ראז לאנד דער קינער עמון צו חנון קאמען, איהו צו טרעסטען, (ג) דא זאנטען דיא בעפעהלס האבער דער קינג דער עמון'ס צו חנון: אין דייגען אויגען סאג דויד וואהל אלס פערעהרער דיינעם פאטערס ערשיינען, אינדעם ער דיר טרעסטער צווענדעט, אבער

וואהרליך! בלאס אום דאז לאנד צו דורכפארשען, צו צערשטערען אונד צו ערשפען הען, זינד זיינע דיענער צו דיר געקאממען. (ד) דא ערגריף חנון דיא דיענער דעם דוד, שאר

ר ש י

יט (ב) כי עשה אביו עמי חסד. לקח דוד אביו ואמו ואחיו ובית אביו והושיבם במחוז מלך מואב בדכתיב (שמאל א' כ"ב) וילך דוד משם מכפה מואב ויאמר אל מלך מואב יאלץ נא אבני ואמי אתכם וגו' ובאו בני מואב והרגו' כולם חוץ מאליהו אחי דוד שברח לארץ בני עמון וקבלו נחש מלך בני עמון שהרי לא נזכרו עוד חוץ מאליהו שכתב במחלקות בנשיאים ליהודה אליהו מאחי דוד והכו אשר עשה אביו עמי חסד (לקמן א' כ"ז) ועל פי אותה איכה הכה דוד את מואב והתעולל בהם יותר מיתר אויביו דכתיב (שמאל ב' ח') ויך דוד את מואב וגו': (ג) המכבד דוד את אביו בעיניך. והלא כתיב בתורתם לא תדרוש שלומם וטובתם (דברים כ"ג). וסנוור אתה שמתים ממות אלקיו ובא לדרוש שלומך ולכבוד אביו שלח לך מנחמים הלא

ב א ו ר

יט (א) פרעה זו נאמרה בשנוי לשון הנהוג גם בש"כ י', אך פרעה ט' המספרת שם מחסד דוד עם מפינשת נאמטה בספרנו, אולי מפני כי שכתו זה מביא לידי גנותו בהטותו א"כ אופן לקול מרגל ועשה עול עם מפינשת (ש"כ פרעה ט"ו וי"ט). בנו, בשמאל ח' כ' ו' וכן נכון. (ב) עמי חסד, בפירש"י הביא מאמרו ז"ל על מהות החסד הזה והוא מתנחמות, ונפשוט החסד הוא שלא בא באגודה אחת עם מלכי ארם ופלשתים וקדוים הנלחמים בדוד כמסופר מקודם. (ג) המכבד, שעורו הכעניך נראה דוד כאיש נותן כבוד לאביו וכו'. ולהפוך, לגרום לו השתתה כמו ויהפוך את הערים (בראשית י"ט כ"ה) כי המשמית דבר מתיקן מהפך

דויד ויגלהם ויכרת את מדויהם
 בחצי עד המפשעה וישלהם:
 (ה) וילכו ויגידו לדויד על-
 האנשים וישלח לקראתם כי-
 היו האנשים נכלמים מאד
 ויאמר המלך שבו בירחו עד
 אשר יצמח זקנכם ושבתם:
 (ו) ויראו בני עמון כי התבאשו
 עם דויד וישלח חנון ובני עמון
 אלף כפר-כסף לשכר להם מן
 ארם גהרים ומן ארם מעכה

שאר זיא אב, אונד שניטט
 איה ע קליידער צור העלפטע
 וועג ביו אן דען שריטט, (מ)
 דין סחית), דאן שיקטע ער
 זיא פארט. (ה) זיא גינגען,
 אונד מאן בעריכטעטע דעם
 דוד פאן ריעזען מענגערן. דא
 שיקטע ער איהנען ענטגעגען,
 [דען דיא לייטע שעטטען זיך
 זינער] אונד דער קעניג ליעם
 זאגען: בלויבט אין יריחו ביו
 אייך דער בארט געוואלסטען
 אייז, דאן קאממעט צוריק.
 (ו) אלס דיא זאהנע עמון'ס זא-
 הען, דאס זיא זיך פערהאסט
 געכאלט בייא דוד, דא שיק-
 טע חנון אונד דיא זאהנע
 עמון'ס טויענד ככר זילבער,
 אום זיך פאן ארם גהרים, פאן

ומצובה

ר ש י

הלא נענור לחקיר וגו': (ד) מדויהם. כמו מדו בד (ויקרא ו'): בחלי עד המפשעה. עד
 ערות פנים ואחור (ובשמואל ב' ט') כתיב שחזיהם עד ערותן כמו חסופי שת ערות מלרים
 (ישעיה ב'): (ו) מן ארם נהרים ומן ארם מעכה. ארמים הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם
 היושבים במעכה ומן ארמים יושבים על נהר פרת וארם לובה וארם סתם הוא עיקר האומה
 וכן עמונים היושבים באעון קרויים עמונים ועיקר האומה באשר מקימות וכן בני עמי בארץ
 שציר

ב א ו ר

מהפך אח מעמדו וחכמתו. ולרגל, לראות את ערות הארץ. (ד) מדויהם, כתב הרד"ק
 לבושיהם מן מדו בד (ויקרא ו' ג') וב"ב רש"י בשמואל, אך הדגש שם מורה היותו מן הנפולטים,
 ופה שרשו הוא מדה מנחי הלמ"ד בפלס חנוי סלע, קלוי ארץ. המפשעה, מקום הפסיעה
 והוא לשון נקיה, ובשמואל נאמר עד שחתייהם מענין חסופי שח (ישעיה ב' ד'). ואמרו קלח
 חכמים כי ביישם הזה, מפני שלא נראו נסימני האכל קרועי בגדים וגלותי זקן (כמשמט הימים
 ההם) על מות אביו, לכן הטעם אהן לקול עבדיו, המבאישים את ריח שלומי דוד, ולחרפה
 ולעונש גלח את זקנם וקרע בגדיהם. (ה) יצמח, בפיעל, ובבנין הזה יבא למת חמיד על
 גידול השער כמו ושערך צמח (ישקאל ט"ז ז'), ויחל שער ראשו לצמח (שופטים ט"ז ב"ב).
 (ו) החבאשו, ובשמואל נבאשו, ומילוף שני הבנינים האלה ידוע. ובעיקר שרש באש כבר בא
 בתורתנו להבאישו ביושב הארץ (בראשית ל"ד ל') ובדמיון שם הטוב לשמן הטוב הנותן ריחו
 מסביב (קהלת ז' א') כן יאמר באש על המשחית שמי הטוב במעשיו עד אשר לא נקרב אליו
 רק בגויל נפש. אלה, בסף השכר לא נאמר בשמואל, ואם אלה כבר הוא סך עלום מאד,
 ככל זאת אין לחשוב מזה כי בא המספר בגומא, עיין בהקדמה. גהרים, בשמואל ארם בית
 רחוב, ובפסוק ח' שם רחוב, ויקרא ארם נהרים גם רחוב ע"ש קרית ממלכתו רחוב נהר
 פרת, וכן נזכר בתורתנו שאלו מרחובות הנהר (בראשית ל"ו ל'), וידוע כי כל מקום שנאמר
 גהר סתם הוא פרת, ועל אודות שמו ארם נהרים כבר נודע כי הארץ בין שני הנהרות פרת
 ומדקל היתה יושבת, וכן שמו היווני מסופ עמיא (בב"ר פנשה מ"ה) מורה על שבתו בין הנהרות.

וּמִצֹּבֹה רָכְבוּ פָרָשִׁים: (ז) וַיִּשְׁכְּרוּ
 לָהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף רָכָב
 וְאֶת־מֶלֶךְ מַעֲכָה וְאֶת־עַמּוֹ וַיָּבֵאוּ
 וַיַּחֲנוּ לְפָנֵי מִידְבָּא וּבְנֵי עַמּוֹן
 נֹאֲסָפוּ מֵעַרְיָהֶם וַיָּבֵאוּ לַמֶּלֶךְ מַחְמָה:
 (ח) וַיִּשְׁמַע דָּוִד וַיִּשְׁלַח אֶת־יוֹאָב
 וְאֶת כָּל־צְבָא הַגְּבוּרִים: (ט) וַיֵּצְאוּ
 בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעֲרְכוּ מַלְחָמָה פֶּתַח
 הָעִיר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבָדָם
 בַּשָּׂדֶה: (י) וַיֵּרָא יוֹאָב כִּי־הִיְתָה
 פְּנֵי־הַמֶּלֶךְ מַחְמָה אֵלָיו פָּנִים וְאַחֲזֹר
 וַיִּבְחַר מִכָּל־בְּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל
 וַיַּעֲרֹךְ לְקִרְאֵת אָרֶם: (יא) וְאֵת
 יֵתֵר הָעַם נָתַן בְּיַד אַבְשָׁי אֶחָיו

אדם מעכה אונד פֶּאָן ציבה
 שטרייטוואנען אונד רייטיג צו
 מעטהען. (ז) אונד זיא מיטהען.
 טען זיך צווייא אונד דרייסיג
 טויזענד וואגענשטרייטער, דאס
 צו דען קעניג מעכה אונד זיין
 פֶּאָלק; דיזען קאמען אונד לאס
 גערטען זיך פֶּאָר מידבא, אונד
 דיא זאהנע עמוֹןס זאממעל.
 טען זיך אויס איהרען שטער
 טען, אונד צאנען אויס צום
 קאמפֶּע. (ח) אלס דור עם
 הארטע, דא שיקטע ער יואב
 אונד דיא גאנצע שאאר דער
 העלדען אויס. (ט) דיא זאה
 נע עמוֹן'ס ריקטען אויס. אונד
 אָרדנעטען זיך צום קאמפֶּע
 אַם איינגאנגע דער שטאָרט.
 דיא קעניגע הינגענען, דיא
 מיט צאנען, וואָרען פֶּיר זיך אל
 לייך אויף דעם פֶּעלרע. (י) אלס
 יואב זאָה, דאָס דיא ווענדונג
 דעם קאמפֶּעס פֶּאָרן אונד
 ריקווערטס גענען איהן זייא,
 אונד אָרדנעטע זיא גענען אַרם.

דא וועהלטע ער דיא אויסערלעזענסטען אין ישראל, אונד אָרדנעטע זיא גענען אַרם.
 (יא) אונד דען רעסט דעם פֶּאָלקעם איבערגאב ער דער לייטונג זיינעם ברודערס אבשי,

ויערכו ר ש י

עציר והעיקר באדום: (ט) לנדס בזה. חלקו חילוחם לשתי מערכות בני עמון במערכה אחת
 פתח העיר כנגד ישראל והמלכים אשר עמהם במערכה אחת לנדס בזה מאחור לישראל:
 (יא) ביד אבשי. לאבשי בכל דברי הימים בתיב אבשי וגם אבשי קריין. לנד מאלו שנים שיכאן

ב א ו ר

(ו) שנים ושלישים, אינם ל"ב אלף מרכבות המלחמה, כי המספר גדול מהאמין, ואנחנו
 נראה כי הכתוב אומר, וילעקו בני ישראל אל ה' כי חשע מאוח רכב ברזל לו (סופטים ה'
 ג') ואם ט' מאות היה סך עבוס מאוד, איד יחכן להיות להם שנים ושלשים אלף רכב, לכן
 נ"ל כי רכב יורה על האנשים הגדולים לכל הרכב, כמו היושבים עליו, וההולכים לעומתו
 בשמרתו. ואח מלך, הם אלף איש של מלך מעבס הגבורים כג"כ י' ו'. (ח) צבא, בשני
 קצץ כסם נפרד, ובאמת הוא נסאך אל הגבורים, והוא ע"ר חמה אפו (ישעיה מ"ג ט"ו),
 ובמחאל את כל הכבא הגבורים, שיעורו הכבא לנבא הגבורים כמ"ס הרש"נע על עץ הדעת
 טוב ורע, והרד"ק כתב כי חסר וי"ו ושיעורו את כל לנבא והגבורים. (ט) העיר, כנראה
 היא מידבא הנזכרת בספוק ז'. (י) ייערוך, לסי פשוטו ערך את המלחמה, וממה שלא הזכר
 מנחמה בכתוב הזה נראה עוד כי שיעורו ערך את עלמו לקראת האויב כמו בוקר אערוך לך
 (תהלים ה' ד') שיעורו אערוך את עלמי לך. (יא) אבשי, תמור אבשי.

וועלכער זיך געגען דיא זאהנע
עמונים אַרדנעטע, (יב) אונד
זאגטע (זו אבשי): זאָללטע
ארט שטערקער ויין אלס איד,
זאָ זאָללטע דוא מיר אונטער-
שטיטצונג ווערדען; זינד דיא
זאהנע עמונים שטערקער אלס
דוא, זאָ ווילל איד ריך אינטער-
שטיטצען. (יג) וייא טאַפּפּער!
יא טאַפּפּער וואָללען וויר אונז
ציגען פֿיר אונזער פֿאַלק אונד
פֿיר דיא שטערטע אונזערעס
גאַטטעס, אונד גאַטט מאַנע
דאָן טהון, וואָס ווינעס אויגע
(זיינער פֿערזעהונג) גומ דינקט.
(יד) נון צאָג יואב מיט דעם
פֿאַלקע, דאָן בייא איהם
וואָר, געגען דיא ארמים צום
קאַמפּפּע, אונד זיא פֿלאָהען
פֿאַר איהם. (טו) אַלס נון דיא
זאהנע עמונים זאהען, דאַס
אירם פֿלאָה, דאַ פֿלאָהען אויך
זיא פֿאַר ווינעס ברודער אבשי,
אונד ענטקאַמען אין דיא
שטאַדט, אונד יואב גינג ווייע-
דער-נאָך ירושלים. (טז) אַלס
ארם זאה, דאַס עס פֿאַן ישראל
געשלאָגען וואָרדען, דאַ שיק-

ויער-כו לקראת בני עמון:
(יב) ויאמר אס-תחזק ממני ארם
והיית לי לתשועה ואם-בני עמון
יחזקו ממך והושעתיה: (יג) חזק
ונתחזקה בעד-עמנו ובעד ערי
אלהינו וירחזה הטוב בעיניו
יעשה: (יד) ויגש יואב והעם אשר-
עמו לפני ארם למלחמה ויגוסו
מפניו: (טו) ובני עמון ראו כי-
גם ארם ויגוסו גם-הם מפני
אבשי אחיו ויבאו העירה ויבא
יואב ירושלים: (טז) וירא ארם
כי גנפו לפני ישראל וישלחו
מלאכים ויוציאו את-ארם אשר
מעבר הנהר ושוּפך שר-צבא
הדרעור לפניהם: (יז) ויגד לדוד
ויאסף את-כר-ישראל ויעבר

הירדן

טען זיא באַטהען אויס, אונד צאָגען אָן זיך דיא ארמים פֿאַן יענווייטס דעם שטראַמעס,
שוּפך, דען בעשעהלסהאַכער דעם העערעס פֿאַן הירעור אן איה-ער שפיטצע.
(יז) דיעם בעריכטעטע מאַן דעם רוד; דאַ פֿערזאָמעלטע ער גאַנץ ישראל, אונד גינג
איבער

ר ש י

מן הכלל על פי המסורה ולכך ככל הספר הזה אבשי כלל הספר הזה נכתב כשנזיל כבודו של דוד
ואין זה כבודו שיקראו לכן אחיו אבשי דמאצ גס אבי חזון כדוד כי אבי הוא ישי לכך ככל
הספר הזה אבשי וכלל ספר שאול אבשי לבד חד אבשי ואת יתר העם נתן ביד אבשי ועל פי
המסורה שהרי כן הוא שהיה ישי אבי אמו לרויה שהיא היתה אמו: (טו) ושוּפך שר-צבא
(ובשואל כ"ט) נתיב וכוך שר-צבא פירשו רבותינו כשועה שוכך שהיה גבוה כשוכך שוכך היה
שוכך דמים כמים:

ב א ו ר

(יב) תחוק, בא בנקבה, ובפסיק ט"ו הוא אומר כי גם ארם בזכר, כנהוג בשמות הנזכרים והמדינות.
(טו) העירה, המליטו את עכמס לתיך סעיר אס למידכא או לרבת בני עמון. (טו) ושוּפך, בשואל

דברי הימים א יט כ

הִירְדֵן וַיָּבֹא אֲלֵהֶם וַיַּעַרְךָ אֲלֵהֶם
וַיַּעַרְךָ דָּוִד לְקִרְיַת אַרְם
מִלְחָמָה וַיִּלְחֲמוּ עִמּוֹ: (יח) וַיָּנֶס
אַרְם מִלְּפָנָיו יִשְׂרָאֵל וַיַּהַרְגַּ דָּוִד
מֵאַרְם שְׁבַעַת אֲלָפִים רֶכֶב
וְאַרְבַּעִים אֲלָף אִישׁ רֶגְלִי וְאֵת
שׁוֹפֵךְ שֵׁר־הַצִּבְיָה מִיָּמִין: (יט) וַיִּרְאוּ
עַבְדֵי הַיַּדְרְעוֹר כִּי נִגְפוּ לְפָנָיו
יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלִימוּ עִם־דָּוִד
וַיַּעֲבְדוּהוּ וְלֹא־אָבְהוּ אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ
אֶת־בְּנֵי־עַמּוֹן עוֹד:

כ (f) וַיְהִי לַעֲת הַשׁוֹבֶת הַשְּׁנָה
לַעֲת וַיֵּצֵא אֶת־הַמְּרָכִים וַיִּנְהַג

יֹאבֵב

תרגום אשכנזי צח

איבער דען ירדן, צאג אונד
אַרדנעטע זיך גענען זיא; דוד
זעלבסט אַרדנעטע גענען ארם
דען קאמפף, אונד זיא שטריט.
טען מיט איהם. (יח) דא פלאה
ארם פאר ישראל, אונד דוד
ערשלוג פאן ארם זיעכען טוי.
זענד וואגענשטרייטער אונד
פיערציג טויזענד מאן פום.
פאלק, אויך שופך, דען בע.
פעהלסהאבער דעם העערעם
טערטעטע ער. (יט) אלס נון
דיא קנעכטע דעם הדרעור זא.
הען, דאס זיא פאן ישראל גע.
שלאגען ווארדען, דא מאכ.
טען זיא פריערע מיט דוד, אונד
אונטערווארפען זיך איהם.
אונד ארם וואללטע ניעמאלס
מעהר דיא זאהנע עמון'ס אונד
טערשטיטצען.

כ (א) צור צייט דעם יאהרעס:

וועכעלס, ווא געוועהנליך דער פערדצוג ביא דען קעניגען בעגינט, פיהרטע
יֹאבֵב

ר ש י

כ (א) ויהי לעז תשובת השנה. כשהצננים נשדה להאכיל הסוסים:

ב א ר

ושוכך, והחילוף ידוע, וחז"ל מלאו בזה מקום לדרוש עיין סוטה מ"כ ע"ג, אך מה שכתוב בפ'י
רש"י שלפנינו: פירשו רבותינו בסוטה שוכך וכו' שוכך שהיה שוכך דמיס ע"כ, לא ראיתי בסוטה
גם לא נודע לי בעניי מקום אשר המזכיר דרוש זה. (יו) אליהם. נשמואל ויבא חלקמה,
והוא גם הציר. לקראת ארם, נשמואל ויערך ארם לקראת דוד, תכלית ספרנו (תפארת
דוד) תודיענו את החילוף הזה. (יח) רכב, השספר כמנוחם הוא אס על מרכבות המלחמה
ידבר, ויותר נראה כי על היושבים ברכב ידבר כמו בפסוק זי"ן או על הרכבים, ומפני כן
לא בא נשמואל רק שבע מאות רכב, כי שם ממרכבות נעמס ידבר, ונאמר הרג על
הרכב כולו כלומר האנשים אשר בו כמו וכל הארץ באו (בראשית מ"א ג'). והרד"ק כתב כי
רכב נשמואל נאמר רק על המסוואים כמו רכב בחור. — ודע כי הנלות הזה היה מסוואר
מאוד, ותמיד הזכירו משום מלחמה בדברו אל היושבים בקרב להמזיק ולהגביר לנס כמו
שצינו בפ"ח בסוטה מ"א. רגלי, ונשמואל פראים (נפסוק ז') נחלק ההיפוך הזה) ועל פי
סיפורי יוספין בקדמוניות (ספר ז' פרק ו') יבואר היתרון לספרנו, כי הוא יודיענו היות
מספר ארם במלחמה זאת חשעים חלק, ובחונם עשרת אלפים פראים, ומלבד זה יפלא נס'
שמואל שהשמיט הרוגי עם רגלי.

כ (א) ויהי, בספור מלחמת יואב מול עמון יאחז בלשון הספור נש"כ י"א רק שהשמיט פה
מעשה נח שבע. תיש בז, התחדש הזמן ושוכו אל נקודה ידועה לקראת תשובתו:

יואב את-חיל הצבא וישחתו
 את-ארץ בני-עמון ויבא ויצר
 את-רבה ודוד ישב בירושלם
 וד' יואב את-רבה ויהרסה:
 (ג) ויקח דוד את-עטרת-מלכם
 מעל ראשו וימצאהו משקל
 ככר-זהב ובה אבן יקרה ותהי
 על-ראש-דוד ושלל העיר הוציא
 הרבה מאד: (ג) ואת-העם אשר-
 בה הוציא וישר במגרה ובחריצי
 הברזל ובמגרות וכן יעשה דוד
 לכל ערי בני-עמון וישב דוד
 וכל-העם ירושלם: (ד) ויהי

יואב דיא העערעסמאלט און
 אונד פֿערהערטע דאן לאנד
 דער זאהנע עמון'ס, דאן צאג
 ער, אינד בעלאנערטע רבה.
 [דוד בליעב דאמאלס צו
 ירושלים] יואב עראכערטע
 אויך רבה, אונד צערשטארי-
 טע עס. (ג) דוד נאהם נון דיא
 קראנע איהרעם קעניגס פֿאן
 דעססען הו פֿטע, אונד פֿאנד
 זיא אין נעווייטע פֿאן איינעם
 ככר גאלדע, אין דערזעלבען
 וואר איין קאסטבארער עדעל-
 שטיין; זיא ווארד פֿיר דאן
 הויפט דוד'ס כעשטיממט אייך
 דיאב יטע דער שטאדט שיהרי-
 טע ע- אייזעהר גראסער מענ-
 נע הערויס (ג) אונדראו פֿאלק,
 וועלכעס דארין וואר, ליעס
 ער הערויס שיהרען, אונד ליעס
 עס צערשניידען מיט זאנען
 אונד אייזענען דרעשוואלצען

אחרי

אונד האקקען, אונד זא פֿערפוהר דוד מיט אללען שטערטען דער זאהנע עמון'ס, דאן
 קעהרטע דוד מיט דעם גאנצען פֿאלקע נאך ירושלים צוריק. (ד) דארין ענטשטאנד
 איין

ר ש י

(ב) ובה אבן יקרה. בעטרה: ותהי על ראש דוד. יש מכרשים על ראש דוד ממא ויש לתמוה היאך ראש
 סיבילה ורבותי פירא אבן שאכת היתה נה ושמעתי בנרבותא כי מנהג נאחן יאמעלל שחולין
 כחר של מלך מלמעלה על ראשו והוא יושב כנגדה מלמעלה תחתיה על כסא ומה שכתוב ותהי
 על ראש דוד שכתוב כמו על ראשו: (ד) ויהי אחרי כן ותעמוד מלחמה בגור. מה שמסור

ב א ו ר

ודוד, זה הוא מאמר מוסגר להודיע איה מקום דוד בעת המלחמה הזאת. (ב) בכר, עיין
 רש"י, וחולי יש לומר כי ותהי על ראש דוד מורה שהיתה לתשורת דוד ולזכרון לו, ע"ד חס
 ל-ז קעלה את ירושלים על ראש שמחתי (תהלים קל"ו). (ג) וישר, לדעת הרמ"ק שראו
 נשר, ומענין חס ותגדל הפשוד (יש"י י"ט ו'), ונא נח במקום הדגש, ולדעת געוועניוס
 הוא מגמי העי"ן ונקודתו נכונה בכלם וישר וישו ח"כ שור ונשר גדלים כמו מול ונמל, ובשואל
 נחאר ויש"ם, חולי בחילוף אותיות לשנ"ר שהבאתי למעלה (ב' ו'). במגרה, כלי כהול מדוד
 ופנום מראש ועד סוף, ובמונן הכולל אחד הוא עם מאור שהבאתי בפסוק הקודם, וכן תרגום
 מנורות במגרה (מ"א ז' ט') ממסכן במסרין. ובמגרות, כשואל ובמגרות וחס מין קרדומות
 (גאו גרון בזילוף האומיות) ומה שאר הוי"ן, או שיש הבדל בין מגרה ובין מגרות, והאחרון
 יורה על כלי מורכב משני מגרות יחד. ועיין מ"ס ירמיהו הכנס מהרו"מ מ"ג בהגהה לביאור ש"ב (י"ב)
 ל"ח ובמכות ל"ט מש"י. (ד) ויהי, סופרנו השמיט כל הספורי מאמנון ומאכשלוס ומשנע בן בכרי

כי

דברי הימים א כ

חרגום אשכנוי צמ

אחרי כן ותעמד מלחמה בגור
עם פלשתים אז הכה סבכי
החשתי את ספי מילידי הרפא
ויבנעו: (ה) ותהי עוד מלחמה
את פלשתים ויך אלחנן בן
יעור את לחמי אחי גלית הגתי
ועץ חניתו כמגור ארגים:
(ו) ותהי עוד מלחמה בגת ויהיו
איש מדה ואצבעתיו שש ושש
עשרים וארבע וגם הוא נולד

איין קריענ צו גור מיט דען
פלשתים, דאמאהלם שלוג
סבכי, דער חשתי, דען ספי
פאן דען נאקאממען דער
רפאים (דעס ריענענגעטעלע
טעט), אונד זיא ווארדען גע-
דעמיטהונעט. (ה) עס ענט-
שטאנד אבערמאהלם איין
קריעג מיט דען פלשתים, דא
ערשלוג אלחנן, זאקן דעס
יעיר, דען לחמי, איינען ברוב
דער פאן גלית, דעס גתי.
דעססען שפיעסשטאנען איין
נעם וועב גרויסע גליד. (ו) עס
ענטשטאנד אבערמאהלם איין
קריעג צו גת; דא וואר איין
מאן פאן האהעס וואכסע,
דעססען פיינגער איממען צו

יעיר קרי להשא

ועס אונד ועסען ווארען, (לונדונטון) פיער אינד צוואנציג; אויך ריענער וואר געבאן דען

ר ש י

כאן צו הפרשה כתוב בשואל (ב' כ"ח) ותכי עוד מלחמה לפלשתים את ישראל וירד דוד
ועבדיו עמו וילחמו את הפלשתים ואף זה משום כבודו של דוד לא נכתבה כאן שהיו כתיבש
ויעף דוד וכת' (עס) וישני בנוב אשר בילידי הרפא עד והיא חגור חדשה ויאמר להכות את
דוד ולילי שצורו אבישי בן כרויה הים נוסל בידו של יבני ולפי אותו גנאי לא כתבו כאן; אז
הנה סבכי הזשתי את ספי מילידי הרפא, ובשואל (עס) כתיב את סף אשר בילידי הרפא.
שהיה אחיו של גלית הפלשתי ואחי ישני בנוב; (ה) ויך אלחנן בן יעיר. אחד מגבורי דוד היה;
את לחמי אחי גלית הגתי ועץ חניתו כמגור אורגים. כאותו עץ עגול שכורכין בו הסנדל בשעת
האריגה ויונקן חרגם אותו שאיך בשואל וקטל דוד בן ישי מתי פרכית בי מקדש דמכות
לחס. ופתרון יעיר כמו יער הלנוון מדה כנגד מדה יבא דוד שאמו אורגת פרכית לנית המקדש
במגור אורגים ויכרוג את גלית שעץ חניתו כמגור אורגים ולמה קורוהו אלחנן שחננו ה' ונחה
שגלית הגתי אינו גלית הפלשתי. אחת שס קורוהו גלית הפלשתי ואחת שהרי למעלה כתיב אז
הנה סבכי הזשתי את ספי מילידי הרפאים וגם למטה כתוב בן וגם הוא יולד להרפא מכלל של
מוזכר אף באחי גלית הגתי מילידי הרפא שאינו כנס; (ו) ויהי איש מדה. דוגמת אנשי מדות
(כמדבר י"ג) כלומר איש גדול ולפי שהוא גדול כל כך שצריך למדודו קורוהו איש מדה; ואכזעיותו

ב א ו ר

כי לא לתפארת ביה דוד הם, וגם מלחמת הפלשתים (ש"ב כ"א ע"ו — י"ז) לא זכרה פה,
כי מה שנאמר שם ויעף דוד וכי הוצרך אבישי לעזור לו, אינו לכבוד דוד. הרפא, ובשואל
הרפה כה"ל, ורפא מורה על משפחת הגבורים הרפאים, ובספר שואל יספר עוד כי היתה
מלחמה זאת בנוב. (ה) יעיר, וב"ב שם י"ט יערי אורגים, והוא שם משפחתו כמו משפחת
בית ענודת הבן (דה"ל ד' כ"א). אח לחמי, בשואל נאמר במקום את לחמי ביה הלחמי,
ובמקום אחי גלית נאמר אח גלית, ומעשה נאמר שם, כי הנה אלחנן בית הלחמי את גלית
הגתי, ופה יוספר כי הנה את לחמי אחי גלית הגתי, ומאחר שנודע לנו כי דוד ולא אשר
הנה את גלית הגתי, ילא כוונה אצחא בנוסחא בשפרנו. ועץ, בירשמי למעלה י"א ק"ג,
(ו) מדה, ע"ד אנשי מרות (כמדבר י"ג ל"ב) כמ"ש גם למעלה (י"א כ"ג) איש מדה, ובשואל

הרגום אשכנזי

רען אויס דעם געשלעכטע רפא. (ז) ער לאַסטערטע ישראל, אונד עם ערשלוג איהן יהונתן, זאָהן דעם שמעא, איינעם ברודערס פֿאָן דוד. (ח) ריעזע אללע וואָרען געכאַרען פֿאַם געשלעכטע דעם רפא צו גח, אונד פֿיעלען דורך דיא האַנד דעם דוד אונד זיי גער קנעכטע.

כא (ה) היערויף שטעללטע זיך איין באַזאַרטי גער פֿינד געגען ישראל אויף, אונד רייצטע דען דוד, דיא ישראל צו צעהלען. (ז) דוד זאָנטע אַלואַ צו יואב אונד צו דען בעפֿעהלס האַבערן דעם פֿאַלקעס: געהעט, צעהלעט ישראל פֿאַן כאַר שבע ביו דו, אונד ברינגעט מיר דאָן דערען

דברי הימים א כ כא

להרפא: (ז) ויחרף את ישראל ויכרו יהונתן בן שמעא אחי דוד: (ח) אך נולדו להרפא בנת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו:

כא (ה) ויעמד שטן על ישראל ויסת את דוד למנות את ישראל: (ז) ויאמר דוד אל יואב ואל שרי העם לכו ספרו את ישראל מבאר שבע ועד דן והביאו אלי ואדעה את מספרם: (ג) ויאמר יואב יוסף יהוה על עמו וכהם מאה פעמים הלא אדני

המלך

דגש ח"ס

אנצאהל, דאמיט איך זיא קעננע. (ג) דא שפראך יואב: סאָגע דער עוויגע פֿערמעה רען זיין פֿאַלק, וויא עם יעטצט איזט, אום דאָ הונדערטפֿאַכע! פֿירוואַהר, מיין קעניג. ליכר

ר ש י

ש ויש עשרים וארבע. י"ב בידים וי"ב זרנלים ובשמואל (כ' כ"א) אומר עשרים וארבע מספר כלומר זה כנר זה שיכול למנותו וגם זה היה כמו שיכול לחזו החרב כנח גדול בידו ובמסכת ברכות מפרש ל"ל דכתיב שש עשרים וארבע לריכה אי כתב רחמנא שש ויש הוה אמרינן שית דידיה ושית דברעיה לכך כתיב כ"ד ואי כתב כ"ד הוה אמרינן שבע כהא וחסא כהא לכך כתב רחמנא שש ויש כ"ד:

כא (א) ויעמד שטן על ישראל. אע"פ שפרשה זו אינה לכבוד דוד נכתבה כאן משום שאמר

ב א ו ר

איש קידון (בסלם גרין מן גרר) בנו"ן לסימן המשקל ובנח תמור דגש, כי הראוי קידון נהיות שרשו מדד. (ח) אל, תמור אלה כמו ולאנשים האל (בראשית י"ט ט'), ובשמואל נאמר את ארבעת אלה יולדו וגו' כי שם נזכר גם ישני בנוב (ססוק ט"ז). נולדו, וי"ו הראשון באור"ק והלמ"ד דגש, וכתב הרד"ק כי הדגש הוא לתשלום נח ואע"פ שגא הנח בנחונ, הנה ע"י הדגש נעלמת היא מן המנטא. ומלאנו דמיון לזה לנער היג"ד (שופטים י"ג ט'), הוּבָה כעשג (חבליים ק"ג ה').

כא (א) ויעמוד, נאמרה גם כ"ב פרשה כ"ד ולפעמים יורחב הסיפור בספרנו כמו במלאך המשחית ובקרבת דוד, ולפעמים יורחב שם כמו במנין השנטיים אשר ספרם יואב וכדומה. שטן, בשמואל נאמר: ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם וגו' וכתב הרד"ק שטן הוא הנטוע בלב האדם מנעוריו — ומה שנראה בשמואל כי ה' הוא המסחית, אמת הוא כי הסימו באמלעות השטן נעון ישראל הראויים להענש, וגם הוא יקרא מלאך ה', והוא שראה דוד נחרב שלושה כי הוא המטעה והוא הממית עכ"ל. ד. וכברו אלה נוסדים

הַמֶּלֶךְ כָּלָם לְאֲדָנִי לְעֲבָדִים לְמָה
 יִבְקֶשׂ זֹאת אֲדָנִי לְמָה יִהְיֶה
 לְאַשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל: (ו) וְדָבַר
 הַמֶּלֶךְ חֹזֵק עַרְיֹאֵב וַיֵּצֵא יוֹאֵב
 וַיִּתְּהִלֵּךְ בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֵא
 יְרוּשָׁלַם: (ה) וַיִּתֵּן יוֹאֵב אֶת־
 מִסְפֵּר מִפְּקֹד־הָעַם אֶל־דָּוִד
 וַיְהִי כָל־יִשְׂרָאֵל אֶלֶף אַרְפִּים
 וּמֵאָה אֶלֶף אִישׁ שֵׁלֶף חָרָב
 וַיְהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים
 אֶלֶף אִישׁ שֵׁלֶף חָרָב: (ו) וְלוֹי
 וּבְנֵימֵן לֹא פָקֵד בְּתוֹכֶם כִּי־גִתְעַב

ליכער הערר! אללע ווערדען
 מינעם העררן אונטערטאן
 זיין! וואָרום פֿערלאַנגט מיין
 הערר די עזעס? וואָרום
 זאלל עס ישראל צור זינדע
 ווערדען? (ד) דאָ וואָרט דעם
 קעניגס אַבער ערגינג דרינג
 גענדאָן יואב. דאָ צאָג יואב
 אויס, גינג דורך גאַנץ ישראל,
 אונד קאַם דאָן נאָך ירושלים.
 (ה) יואב איבערגאַב נון דיא
 צאהל דער פֿאַלקס אַוסטערונג
 דעם דוד, אונד עס וואָר גאַנץ
 ישראל טויזענד מאַל טויזענד
 אונד איינמאַל הונדערט טויז
 זענד מאַן, דיא דאָן שווערדט
 ציעהען קאַנטען, אונד יהודה
 וואָר פֿיערמאַל הונדערט אונד
 זיעכציג טויזענד מאַן, דיא דאָן
 שווערדט ציעהען קאַנטען.

(ו) דאָך לוי אונד בנימן מוסטערטע ער ניכט אונטער איהנען, דען דאָ וואָרט דעם
 קעניגס

ר ש י

בסוף הפרשה שנה מזנח וענהו ה' מן השמים וזהו כבוד דוד: (ה) מספר מפקד
 העם. דוגמת וכל פקדינם לכל מספרכם: ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף. ויהודה
 ארבע מאות ושבעים אלף. (ובשמואל ד' כ"ד) כתיב שמנה מאות אלף ואיש יהודה חמש מאות
 אלף דמשמע דלא היו מישראל כל כך כאשר נאמר כאן אלא לפי שהקוף היה מלת הקב"ה
 על דוד לא כתב לשם מספר כולם שמנה ואף יואב לא מנה כל השנטיס כמו שכתוב כי נתעב
 דבר המלך את יואב אבל כאן משום כבודו של דוד מזכיר כאן מספר ומשבין שמנה כי זהו
 כבודו שחיל כבוד היה בשנתו וכן מוכיח כמו שפירשתי שאפילו אותו קלת מישראל שמנה
 לא כתב כל מספרם בשמואל אבל כאן כתב כל אחת מספר שמנה דהא כתיב כאן ויהי כל ישראל
 ובשמואל לא כתיב כל ובפירוש מוכיח כאן לפנינו כדכתיב יואב בן נרויה החל למנות ולא כלם
 ויהי בואת קוף על ישראל ולא עלה המספר כמספר דברי הימים למלך דוד: (ו) ולוי ובנימן
 לא פקד בחובם וגו'. יואב היה יודע שיהיה לאשמה לעם לנגף לפיכך אמר יואב יכול אני להליל
 שנטיס הללו מן השנין לוי אס יאמר דוד למה לא מנית את לוי אשיבנו כי לא התפקדו בחוף
 בני ישראל (במדבר ב') וכן אומר לבנימן הלא נפלגש בגבעה נגפו ואס יתגכפו עתה מה

ב א ו ר

על מאמרם היקר הוא השטן הוא היכה"ר הוא מלאך המות. (ה) מספר מפקד, המספר
 העולה ע"י מפקד העם. וחז"ל מכאן בשני מלות אלה מקום לדרוש מהיותם זרים קלת במיבורם.
 אלף, בשמואל מספר ישראל ח"ת אלף ואיש יהודה ח"ת אלף. ומה שיש להעיר על זה עיין בר"ק
 שהביא דעת ר"י בן לוי, ועיין גם בל"ב מדות דר"א בנו של ר"י הגלילי, ועיין מ"ש בפירש"י שלפנינו,
 ואחרי ראותך את דבריהם ומלאת מרנוע אני אומר לך בעני"ד כי מספר העודף הוא מנין
 אומות אחרות המשועבדים למלכות דוד וכפי הנראה מספוק וי"ו וזי"ן בשמואל מנאס יואב
 בחוף ישראל וכן נראה מדה"ב ב' י"ז. (ו) ולוי, עיין בפירש"י. וד"ק כי בערם כלות המספר

דבר המלך את יואב: (ז) וירע
 בעיני האלהים על הדבר הזה
 וכן את ישראל: (ח) ויאמר דויד
 אל האלהים הטאתי מאד אשר
 עשיתי את הדבר הזה ועתה
 העברנא את עוון עבדך כי
 נסכלתי מאד: (ט) וידבר יהוה
 אל גד הזה דויד לאמר: (י) לך
 ודברת אל דויד לאמר כה אמר
 יהוה שלוש אני נטה עליך בחר-
 לך אתת מהנה ואעשה לך:
 (יא) ויבא גד אל דויד ויאמר לו
 כה אמר יהוה קבל לך: (יב) אם-
 שלוש שנים רעב ואם-שלשה
 חדשים נספה מפני צריך וחרב
 אויביך למשגרת ואם-שלשת

קעניגס וואר שאן ווידערווער.
 טיג דעם יואב. (ז) אויך אין דען
 אויגען דעם עוויגען וואר היע
 זעם מיספעללינג, אונד ער
 שלונג ישראל. (ח) דא שפראך
 דוד צו גאטט: איך האבע זעהר
 געזונדיגעט, אינדעם איך היע
 זעם געטהאן! א! מאגעסט
 דוא הינוועגשאפען דאן פערי.
 געהען דיינעם קנעכטעם, דען
 איך וואר זעהר טהאריכט!
 (ט) דארויף שפראך דער עווי-
 גע צו גר, דעם זעהער דעם
 דוד: וויא פאלגט: (י) געהע
 היז אונד זאנערעם דוד פאל-
 גענרעם: זא שפריכט דער
 עוויגע: דרייערליאלענע איך
 דיר אויף! וועהלע דיר איינעם
 דאסאן, איך ווערדע דיר ווילל.
 פאהרען. (יא) גר קאם צו דוד,
 אונד זאנטע צו איהם: זא האט
 דער עוויגע געשפראכען: וועהי
 לע דיר! (יב) זאלל דרייא
 יאהרע הונגערוסנאטה, אדער
 דרייא סאנאטע בעררענגניס
 פאן דיינען ווידערוואכערן אונד
 דאן שווערט דיינער פייגדע דיין פערפאלגער זיין, אדער זאלל דרייא טאגע לאנג דאן

ימים
 שוועררט

ר ש י

ישמיר להם: (ח) ועתה העבר נא את עון עבדך. עוון זה מלא בשני ווי"ן כלומר העבר
 נח על העון המלא שעשיתי וד' מלאין הן נקראים וזה אחד מהם והשני (בחלים נ"ח) הן בשני
 מוללתי וכמפורש בויקרא רבה באשה כי חזרתי אפילו חסיד שנחמדיס אי אפשר שלא יהא לו
 אחד בעבירה בלא נחיון והלא לא נחיון אלא לצורך עבמו והשלישי עוונותיו ולכדו את
 הרשע (משלי ח') עוונותיו המרובים והרביעי (במלכים ב' ז') ומלאנו עוון ועתה לבו וננחם
 ונגידה בית המלך שאמרו חס לא נלך ונגיד בית המלך יהיה עוון גדול כי יבואו עליה אויבים:

ב א ו ר

והמסקד בזה שזועת המגפה, על בן חל לספור, וכן נראה מש"ש להלן (ב"ז כ"ד) יואב
 בן נרויה החל למנות ולח בלה. ויוסיפין נקדמוניות (ספר ז' פרק י"ג) אמר, כי דוד בעלמו
 החזיר את יואב בבית לבו אחיו על טעשהו והשניחו קודם גמר מלכתו. נחעב, אין נפשו
 במעשה זה ועשהו בלי חלות נפש כי טעב הוא הסך חאב. (ח) עיון, מלא בשני ווי"ן וכמסורה
 ד' עוון מלאים עיין בפירש"י שהביא חרבעתם. (י) נטה, בשמואל נוטל, ומבאר בספרו
 ענין הנטילה שהיא נטיה וכן ויטל שקול את הכנייה (ש"א י"ח י"ח). (יב) שליש, בשמואל שבע
 שנים

ימים חרב יהוה ודבר בארץ
 ומלאך יהוה משהית בכל גבול
 ישראל ועתה ראה מה אשיב
 את שלחיי דבר: (יג) ויאמר דוד
 אלגד צרתי מאד אפלה נא
 ביד יהוה כי רבים רחמיו מאד
 וכיד אדם אל אפל: (יד) ויתן
 יהוה דבר בישראל ויפל מישראל
 שבעים אלף איש: (טו) וישלח
 האלהים מלאכו לירושלם
 להשהייתה וכהשחית ראה יהוה
 וינחם על הרעה ויאמר למלאך
 המשחית רב עתה הרף ידך

שווערדט דים עויגען אונד
 פעסט אים לאנדע זיין, אונד
 דער ענגעל רעם עויגען פֿער
 דעי בעז ברינגען אין אלע
 גרענצען ישראל'ס, נון זאלסט
 דוא ערזעהען, וואס איך מיי
 נעם זענדער צור אנטווארט
 צו ברינגען האבע: (יג) דא
 שפראך דוד צו גר: טעה
 דרוקט עס פֿיד ניעדער! דאך
 בעסטער, איך פֿאללע אין דיא
 האנד דעם עויגען, דען זיין
 ערבארמען איזט אונענדליך,
 אלס דאס איך פֿאללע אין דיא
 האנד דער מענשען. (יד) דער
 עויגע בעשטימטע איינע
 פעסט איבער ישראל, אונד
 עס פֿיעלען פֿאן ישראל זעם
 ציג טויזענד מאן. (טו) גאטט
 שיקטע איינען ענגעל נאך
 ירושלים, אום עם צו פֿער
 דערבען; דאך, אינדעם ער
 אונד ענדערטע דען באַוען ראטה
 שלום; ער שפראך צום פֿערדערבענדען ענגעל: גענוג שאַן! לאַס זינקען דייע האַנד! —
 דער

ומלאך

ר ש י

(יג) זר לי מאד. אתה אומר נחר לך הקל שבהם קשה לי וזר לי מאד עליו. משל לאדם שאמר
 לו הנך מת ובחיה קנר רכונך שתקנר חלל אניך או אמך אמר להם אוי לאזנים שך שומעים:
 אפלה נא ביד ה'. בדבר שגוה בכל בעשירים ועניים: כי רבים רחמיו. אולי ירחם חלל אויכינו

ב א ו ר

שנים רעב בארץ וכתב הרד"ק כי היה רעב כנר ג' שנים לפני המכה. הוסיף ג' שנים
 לתוכחת דוד ושנה אחת שלא יזרע ולא יקבל הרי שבע. דבר, מוסב אל פעל אשיב, ויען
 כי פעל זה מורה על השנת דבר בכלל כמו השנת אבידה וכדומה, לכן נוסף לו שם דבר אם
 יורה ביחוד על השנת אמרים וכן וישיבו אותנו דבר (דברים א' כ"ה). (יג) צר לי, מאמר
 הקריאה ואינו מוסב אל מה שאמריו, ויפה משלו חז"ל משל לאדם שאמר לו הנך מת וכו'
 עיין רש"י. (יד) וישל, פעל סתמי כמו שתרנמתי ולזה לא בא ויפלי, ועיין מ"ט למעלה
 ג' ג' בענין פעלים סתמיים כאלה. (טו) וכהשחית, יפה הבדיל וידידי מהרו"מ בתורת ל"ג
 שלו סי' קס"ד בין כ"ף ובין כ"ח היחוס לפני הפעל. כי כ"ח יורה תמיד על התחלת הפעולה
 בעוד שנמשכת פעולה אחת וכ"ף יורה על היות התחלתה בעת אחת עם התחלת
 הפעולה האחרת, וכן שיעור הכתוב פה, כמעט התחיל להשחיתה ראה ה' וינחם וכו'.
 רב, תואר הפעל ושיעורו כמו די לך, רק הבדל רב ודי הוא לדעתי, כי די יורה כסגו
 על מספר מלומלם ומכוון (בעטג) ורב מורה על מספר עודף ויותר מן הראוי (ועהר חלם געטג).
 עחה, בעת הזאת הרפה את ידך, ונמשך עתה למטה בעדות הנגיבה, הרף, הסלם את

ומלאך יהוה עמד עם-גרון ארנן
 היבוסים: (טז) וישא דויד את-עיניו
 וירא את-מלאך יהוה עמד בין
 הארץ ובין השמים וחרב
 שלופה בידו נטויה על-ירושלם
 ויפל דויד והזקנים מכסים
 בשקים על-פניהם: (יז) ויאמר
 דויד אל-האלהים הלא אני
 אמרתי למנות בעם ואני-הוא
 אשר-חטאתי והרע הרעותי
 ואכה הצאן מה עשו יהוה אלהי
 תהי נא ידה בי ובבית אבי ובעמך
 לא רמנפה: (יח) ומלאך יהוה
 אמר אל-גד לאמר קדויד כיו
 יעלה

דער ענגעל דעם עויגען
 שטאנד עבען ביא דער טעג-
 נע דעם ארנן פאן יבוס. (טז) רוד
 ערהאב זיינע אויגען, אונד
 זאָה דען ענגעל דעם עויגען
 שטעהענד צווישען דער ערדע
 אונד דעם היסטעל, אונד
 דאָו שוועררט געציקט אין דער
 האַנד, אויסגעשטרעקט גע-
 גען ירושלים, דאָ וואָרף זיך
 רוד אונד דיא עלטעסטען,
 אין זעקקע געהיללט, אויף
 איהר אַנגעזיכט, (יז) אונד
 רוד שפראך צו גאָטט: האָבע
 ניכט איך עם אויסגעשפראָ-
 כען, דאָו פֿאַלק צו צעהלען?
 יא איך בין עם, דער גע-
 זונדיגעט, אונד דאָו באַוע בע-
 גאַנגען! דויע שולדלאָוען שאַא-
 פֿע אָבער, וואָס האָבען זי א
 געטהאָן? עויגער! מיין גאָטט!
 מעכטע דאָך דיינע האַנד נור
 טיך אונד מיין פֿאַטערהוין
 טרעפֿען, אונד ניכט דיין
 פֿאַלק צור גיערערלאַגע! —

(יח) אונד דער ענגעל דעם עויגען בעפֿאַהל דעם גר, רוד צו
 זאָגען

ר ש י

לא ירחמו עלינו: (טז) נטויה על ירושלים. ומה שכתוב (ניהושע ה') וכהה איש עומד לנגדו
 וחרבו שלופה בידו וגו' הלנו אתה אם לכרינו יבושע היה עומד ואחריו נגד כריו ובא מלאך
 כנגדו לכיכר חמה ואמר לי הלנו אתה אם לכרינו לעזרינו היאיל ואתה עומד לנגדי או לכרינו
 לעזור שנס אתה עומד כנגדן אבל כאן כיון שראה הכרב של מלאך שהיתה נטויה על ירושלים
 ידע בעצמו שכל לנגוף שונאי ישראל: (יז) ואלה הלואן מה עשו. שהם באותן הלואן המובאים
 לשחיטה

ב א ו ר

ידך שיעורו הזיבה אחר למען תרפה ולא תהיה נטייה בחוקך ועוז נקשת דרוכה. ומלת
 הרף יולאה ובגינה הפעיל ע"ד מעשי ידך אל חרף (חהלים קל"ח ט') ורפה מחובר לרוב
 עם ידים כמו ידים רפות (איוב ד' ג') וירפו ידיו (ש"ב ד' א') וכדומה. עם גורן, אלל הגורן
 כמו וישבת עמו (בראשית כ"ו מ"ד) שיעורו אללו, והנה פה נקרא בעל הגורן ארנן ובשמואל הארונה
 (הארונה) ובאור נה"א הידיעה יעיד כי לא היה ארונה או ארנן אם פרטי כ"א שם תואר לנגיד היבוסים
 היושב בהר, וכן כתוב להלן (דה"ב ג' א') כי היה גורן ארונה אלל הר המוריה, ועדות
 לזה שנאמר שם הכל נתן ארונה המלך למלך (פסוק י"ג) ויתורגם (חזעס גאב דער רעגירענדע
 ארונה דעם קאָניגע), וקלת שענין זס בלשון חז"ל נהמת ארונה שהיא הלקיחה לעבודת המלך.
 וישב

דברי הימים א כא

יעלה דויד להקים מזבח ליהוה
בגרן ארגן היבסי: (יט) ויעל דויד
בדבר גד אשר דבר בשם יהוה:
(כ) וישב ארגן וירא את המלאך
וארבעת בניו עמו מתחבאים
וארגן דשחטים: (כא) ויבא דויד
עד ארגן ויבט ארגן וירא את
דויד ויצא מן הגרן וישתחו
לדויד אפים ארצה: (כב) ויאמר
דויד אל ארגן תנה לי מקום
הגרן ואבנה בו מזבח ליהוה
בכסף מלא תנהו לי ותעצר
המגפה מעל העם: (כג) ויאמר
ארגן אל דויד קח לך ויעש ארגן

המלך

תרגום אשכנזי קב

ואנעו, דאס ער הינויפנעהע,
איינען אלטאר דעם עוויגען צו
ערריכטען אין דער טעננערעם
ארגן פאן יבוס. (יט) דא צאג
דוד הינויף נאך דעם ווארטע
דעם גד, דער עס געשפראך
לען אים נאמען דעם עוויגען.
(כ) ארגן וואר (נאכדעם ער
דען ענגעל ערבליקט, אינד
זיך מיט זיינען פיער זאגנען
פערשטעקט האטטע) וויעדער
צוריק געקעהרט, אונד דראש
עכען וואיצן. (כא) אלס נון דוד צו
ארגן קאם, דיעזער אויפבליק
טע, אונד דען דוד זאג, דא
גינג ער הערייס, אונד ביקטע
זיך פאר דוד מיט דעם אנגע.
זיכטע צור ערדע. (כב) אונד
דוד שפראך צו ארגן: גיב מיר
דען פלאטץ דער טעננע, אונד
איך ווילל בויען דארויף איי.
נען אלטאר דעם עוויגען צו
עהרען, אים פאללען געלד.

ווערטהע גיב איהו מיר, אונד עס ווירד אויפהארען דיא ניעדערלאגע אים פאלקע. (כג) דא
זאגטע ארגן צו דוד: גים עס דיר הין! מין קעניגליכער הערר טהוע, וואס זיינען אוי-
נען

ר ש י

לשחיטה שאין יכולין להנצל משחיטה כי לשחיט' הן עומדים: (כ) מתחבאים. מפני המלאך
לקיים השסוק (ישעיה כ"ו) לך עמי בא כמדריך וסגור דלחך בעדך חני כמעט רגע עד יעבור
זעם וזאמר (שמות י"ב) ואתם לא תלואו איש מפתח ביתו עד בקר: וארגן דשחטים. לפי
שאמר

ב א ו ר

(כ) וישב, שנ אל הגורן ממחבואו אשר התחבא שם עם בניו, ומאמר: וירא את המלאך
וארבעת בניו עמו מתחבאים, הוא מוסגר, להודיענו למה רחק ארגון מגרנו ולא שב עד
עשה, ובשמואל נאמר וישקף ארונה וירא את המלך (וישקף חמור וישב והמלך חמור המלאך)
ועס"ו הכוונה פשוטה מאוד. (כא) ויבט, הכיט את עיניו, כי הן הוראת נבט על חנועת
העין, ונבדל מזה ראה המורה על פעולת הראיה בעלמותה, ולזה בא בספרי הקדש נבט
קודם לראה, כמו הניטו וראו, הנט משמים וראה, משמים הביט ה' ראה את כל בני
האדם וכי"ב, ומאמרים כאלה אחד הם בהוראותם עם וישא עיניו וירא (בראשית י"ח ב')
כי כנטה הית הומת עין כמ"ט. (כב) כלא, שלם במשקלו ונקי מן מבדילים וסיגים, וכן
בזרתינו

המלך הטוב בעיניו ראה נתתי
 הבקר לעלות והמזריגים לעצים
 והחטים למנחה הכל נתתי
 (כד) ויאמר המלך דויד לארנן לא
 כי קנה אקנה בכסף מלא כי
 לא אשא אשר לך ליהוה
 והעלות עולה חנם: (כה) ויהי
 דויד לארנן במקום שקלי זהב
 משקל שש מאות: (כו) ויבן שש
 דויד מזבחה ליהוה ויעל עלות
 ושלמים ויקרא אל יהוה ויענהו

געו נעפעלליג איזט. זיעהע!
 איך געבע דיעזע רינדער צו
 גאנצאפפערן הער, דיא דרעש-
 וואלצען צום האלצע אונד דיא
 ווייען צום שפייען פפער, אל-
 לעס ווילל איך הערגעבען.
 (כד) אונד דער קעניג דוד
 זאגטע צו ארנן: ניכט אלוא!
 זאנדערן קויפען ווילל איך עם
 אים פאללען געלרווערט הע;
 דען איך מאג, וואס דיר גע-
 הארט, ניכט פיר דען עוויגען
 געהמען, אונד דארבריינגען
 גאנצאפפער, דיא איך אומ-
 זאנסט האבע. (כה) דוד נאכ
 אלוא דעם ארנן פיר דען
 פלאטן גאלדע שקלים פאלל-
 וויכטיג, זעכס הונדערט שטיק-
 קע. (כו) דאזעלכסט ערבויע-

טע דוד איינען אלטאר דעם עוויגען צו עהרען, אינד בראכטע גאנצע אונד פריידענא-
 פפער דאר, אונד אלס ער צו גאטט ריער, דא צייגטע ער איהם זיינע ערהארונג דורך

ר ש י

שאמר לפניו והחטים למנחה שלא חתמה וכי היאך היו לשם חטים: (כג) והמזריגים לעלים.
 נסרים שדין בהם התנואה כמו שש ינו בע"א עיזא דקורקסא דישא דיזא. דויה למורג
 חרוץ חדש: (כה) שקלי זהב משקל שש מאות. (וכסיף שמואל) כתיב בכסף שקלים חמשים הא
 כיכל נטל מכל שנט ונטע חמשים שקלים הכי שש מאות שקלים כדי שיהיה חלק לכל ישראל
 במזבח

ב א ו ר

בתורתנו (בראשית כ"ג ט'). (כג) והמזריגים, מורג הוא כלי פגום ומחודד אשר העבירו
 על החנן כנח בהמות וכתוהו. עיין מ"ש החכם געזעניוס בס' המליך הארוך ומלאחי כנר
 מוכן דבריו במ"ש חז"ל בכמה מקומות. ודברי רש"י פה הם כסומרים עם מ"ש במנחות
 (כ"ב ע"א) ובע"ז (כ"ד ע"ב) כי לדעתו שם הוא כלי לחבוט התנואה. ובשאל מרדכי
 בדגש הגימ"ל, והוא הנכון כי היחיד ממנו מנג חרוץ (ישעיה מ"א ט"ו) והורחב נסכרנו הדגש
 לוח כמנהגו וכמ"ש למעלה י"ז י"ט. ובענין שרשו היה הדגש מורה להזיחו רגל ומורג כפלים
 מרדך שרשו רכך, וכו' המשקל מלאנו בלשון חז"ל נרגא על גרון (ר"ה י"ג ע"א). הכל
 נתתי, ובשמואל הכל נתן ארונה המלך למלך עיין מ"ש בפסוק ט"ו. (כד) והעלות, מקור
 במקום העתיד, והתמונה הזאת אהובה היא לסופרנו כאשר יעידו מקומות הרבה. ובשמואל
 בא כפשוטו בעתיד ולא אעלה לה' אלקי עולות חנם. (כה) במקום, בהמקום וכמו במקום
 ההוא. ואולי פירוש במקום ע"ד במקום אשר יאמר להם (הושע ב' א') כלומר תחת אשר
 יאמר להם, וכן פה שיעור הכתיבת חת השדה אשר מכר לו נתן וכו'. והב, פה הם שקלי
 זהב, ומשקלם שש מאות, ובשמואל נאמר בכסף שקלים חמשים? ובפירש"י הביא דעה חז"ל
 חמשים מכל שנט הכי שש מאות, אך כזה לא נתיישן עוד סילוף זהב וכסף, אמנם לא הביא

דברי הימים א כא כב

בַּיָּמַי מִן־הַשָּׁמַיִם עַל־מִזְבַּח
הָעֹלָה: (כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹלְאָךְ
וַיֵּשֶׁב חֲרָבּוֹ אֶל־נְדָנָה: (כז) בָּעֵת
הַהִיא בִּדְאוֹת דָּוִד כִּי־עָנְהוּ יְהוָה
בְּגֵרֵן אֲרָנָן הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם:
(כט) וּמִשְׁכַּן יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה
מִשָּׁה בַּמִּדְבָּר וּמִזְבַּח הָעֹלָה בָּעֵת
הַהִיא בַּבָּמָה בְּגִבְעוֹן: (ל) וְלֹא־
יָכֹל דָּוִד לָלֶכֶת לְפָנָיו לְדָרֶשׁ
אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חֲרָב
מֹלְאָךְ יְהוָה:

כב (א) וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית

יהוה

חרגום אשכנזי קג

אִיּוֹן שִׁיעַר פָּאָם הוּמַעַל אוּף
דַּעַם אַלְטַאָרַע דַּעַם נַאֲנַצָּא=
פֿעֶרַס. (כז) אוּנְד דַּעַר עוּוִי=
נַע בַּעֲאָהַל דַּעַם עַנְנַעַל—דַּא
בְּרַאֲטַע עַר וַיִּין שׁוּגְרַט אִין
דִּיא שׁוּיֶדַע צוּרִיק. (כח) צוּ יַעֲ=
נַעַר צוּיט, אַלַּס דוּר זָאָה,
דַּאָס נַאָטט אִיהֶן עַרְהַאָרְטַע,
אִין דַּעַר טַעַנַּע דַּעַם אֲרָנָן פֿאָן
יְבוּס, אַפֿפֿעֶרַטַע עַר דַּאָ=
זַעלְבַּסַּט. (כט) דִּיא וּוְאָהַנּוּנַג
דַּעַם עוּוִיגַעַן, דִּיא מִשָּׁה אִין
דַּעַר וּוִיסַטַע גַּעמַאֲלַט, אוּנְד
דַּעַר אַלְטַאָר דַּעַם נַאֲנַצָּא=
פֿעֶרַס, וּוְאָרְן צוּוַאָר צוּ יַעַנַּעַר
צוּיט אוּף דַּעַר אַנְהַאָהַע צוּ
גַּבְעוֹן, (ל) אַבַּעַר דוּר קַאָנַטַע
נִיכַט דַּאָהִין גַּעַהן, נַאָטט צוּ וּוִיכֵן
(ד. ה.) זִינַע פֿעֶרַעַהֲרוּג לֹו בַּעֲ=
לִיגַעַן), דַּעַן עַר צוּיטַעֶרַטַע

פֿאָר דַּעַם שׁוּעַרַטַע דַּעַם גַּעטַטְלִיַּעַן עַנְנַעַלַס.

כב (א) דוד זאנטע נין: דיעם ויבא איין היוו דעם עוויגען נאטטעס, אונד דיעם דער ר ש י

בזכות: (כו) ויאמר ה' למלאך. להשיב חרבנו. וישב חרבנו אל נדנה. וכן ויאמר ה' לדג ויקח
אז יונס וגו': (כז) בעת ההיא בראות דוד כי ענהו ה'. פרשה זו לא נכתבה בשמותל ומזום
כבוד דוד נכתבה כאן שעשה מזבח וכל פסוקי לפרשה זו לבוק פסוק אל פסוק כאלו כולו פסוק
א': (כט) ומזבח העולה. של משה עדין בעת ההיא בכמה אשר בגבעון. (ל) ולא יכול דוד.
אז כשהיה איתו מעשה שבוה לו הקב"ה להעלות קרבן לא היה דוד יכול ללכת לפניו לדרוש
אלהים כלומר לפני המזבח אשר בגבעון כי נבעת מפני חרב מלאך ה' והלך דוד בדברי ה' ונכס
מזבח ועכו ה':

כב (א) ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים חם מזבח לעולה לישראל. מאן ואילך שכל שמקד

ב א ו ר

פירק ח'י דבר ובמס' זכחיס (קט"ז ע"ג) הביא רש"י לשון הסיפרי, כתוב א' אומר ויתן דוד וכו' ע"ג
באריות ופה אין המקום להאריך. רק על זאת לעירך קורא משכיל! כי בכל מה שהכילו חכמי עם
ועם לבאר זאת, ראיתו כי דעת חז"ל עולה על גניסן בפשטות הכתוב ובאמת הרעיון.
(ב') בא"ש, לא נזכר מזה מאומה בס' שואל. (כו) ויאמר, לא פירש מה אמר לו, וסוף
הכתוב מוכיח על תחלתו שאמר ה' לו לעזור המגפס, וכן למעלה ויאמר דוד וישרפס באש
(י"ד י"ג), ובמ"א ויאמר ה' לדג ויקח את יונה (יונה ב' י"א). נדנה, מלה ארמית מורה
על תער החרב או מסגר לדבר אחר. והושאלה גם על גוף האדם שהוא כמו נרחק ומסגרת אל
הנפש, אכתבית רוחי בנו נדנה (לניאל ז' ט"ז). (לו) כי נבעת, ירא מפני המך המגפה
בעת לכתו לגבעון.

כב מפרשה זאת עד סוף דה"א א', נאצרו דברים ומספרים שלא באו עוד בספר אחר, חן מהמלכת
שלמה הזכרת בשו"י בראש ס' מלכים וחולתיו זה כל הסיפור לנדד ישכון ועם שונים לא יתערב.

(א) זה הוא, בראותו כי ענהו ד' במקום ההוא באש מן השמים אז גמר בלבו להיות

יהוה האלהים וזה מזבח
 לעלה לישראל: (ג) ויאמר דויד
 לכנוס את הגרים אשר בארץ
 ישראל ויעמד הצבים להצוב
 אבני גזית לבנות בית האלהים:
 (ג) וברזל ו לרב למסמרים
 לדלתות השערים ולמחברות
 הכיין דויד ונתשת לרב אין
 משקל: (ד) ועצי ארזים לאין
 מספר כי הביאו הצידנים

אפפער אלטאר פיר ישראל.
 (ג) דארויף בעפאה דוד צו
 פערזאטמעלן אללע פּרעמ-
 לינגע, דיא אים לאנדע ישראל
 ווארען, אינר בעשטעללמע
 זיא אלס שטיינהויער, אום
 געהמליך שטיינשטיקקע (הרער
 קוואדערטטינגע) אויסצוהויען
 פיר דען בויה דעם גאטטעם-
 הויזעס, (ג) אונר אייזען אין
 טענגע צו גענעלן, צו דען
 פפארטען דער טהארע, אונר
 דען בינדע-באלקען האטטע
 דוד אונגעארדנעט, עכען זא
 אויך קושער אין איינער מענ-
 גע, דיא ניכט געוואנגען ווער-
 דען קאנטע, (ד) אונר צערענהאלץ אהנע צאהל, דען עם בראכטען דיא צידונים

והצרים
 אונר

ר ש י

ה' להקריב לו קרבן לא ויקריב על איתו מזבח: (ב) לכנוס את הגרים גרים
 שנתגייירו שלא רכה להעניד בישראל עבודת סרך וכן מלינו בשלשה למטה ויספר שלמה וגו' ויעש
 מהם ע' אלף נזש סבל וגו' ועוד כתיב וכל העם הנוחר מן הזמי וגו' ב' פסוקים (לקמן
 כ"א) ועוד כתיב ומן בני ישראל לא נחן שלמה לעבדים וגו' (ס): (ג) למסמרים לדלתות
 השערים. קלואש בלע"ז: ולמחברות הכיין דוד. הנרזל שמחכרין ומחזיקים הדלתות והשערי'

ב א ו ר

בזה בית אלקים וכו'. בית, שיעורו מקום לבית ה' האלקים. (ב) חגרים, רש"י
 כתב גרים שנתגייירו וכו' ולא ידעתי מנין לנו שנתגייירו, כי משמעות הכתוב אשר לא יכלו
 בני ישראל להזרימם עורה שהיו ישראל מוכרחים להניחם בארזם, וגם לא עברו על לא
 תחיה כל נשמה בהניחם אותם אחרי שהיו נלחמים להניחם (כי חף אס היו לדוד עבדים
 נזשאי מנחה בכל זאת לא היתה לו לד ממעלה בנוסם), ובפרט על פי מה שכתב הרשב"ם (דברים
 כ' ט"ו) כשכתב להלחם עליהם כו' ע"ש, וכבר מלאנו יולאים מן הכלל בלאו זה כמאמר ז"ל
 על רצח הזונה, ומה אס זו שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה, על שקרבה אר
 עלמה כך קרבה המקום וכו' עיין ילקוט יהושע שם. ויעמד, שיעורו ויעמד אותם לחובבים
 ויש הרכה דוגמתו שנחסר הכנוי ונמשך אל הקודם, וכן ואת בניכם יקח ושם לו במרכבתו
 (ש"א ח' י"א) הראוי ושם אותם. גויה, שרשו גזו והראוי בדגש הז"יין רק שהוקל, כן הוא
 לרוב המדקדקים, ולד"ק שרשו גזה, ובאמת גם גזו גם גזה לא נמלא בספרי הקדש על מחב
 האבן, ויש לבאר מחב המלה מלשון ערב עפ"מ שהביא הערוך ז"ל בערך גזה, כי בערב קוויין
 לקורות הכית גוזאין. (ג) ולמסמרים, היסוד מסמר וכן נא להלן למסמרות (דה"ב ג' ט')
 בחיך מ"ס המשקל, ובשאר המקומות הוא נפתח כמו ויחזקוהו במסמרים (ישעיה מ"א ז')
 ובמסמרות נטועים (קהלת י"ב י"א) וחילוף פתח וחיך אינו זר במשקלים כמו שנמלא טן
 מלך מלגי ומן בגד בגדי. ולמחברות, לפי רש"י הוא הנרזל שמחכרין הדלתות והשערים נהם,
 אך מלאנו ועבים למחברות (דה"ב ל"ד י"א), ומזה היה נראה היותם של עץ (כי דוחק יהיה
 לפרש עלים המיוחדים למחברות הנרזל), וכן פה י"ל כי למסמרים מחובר אל דלתות השערים
 ואל המחברות וכו' מ"ס ארי הנרזל הראויים אל הדלתות ואל המחברות לפרס ולחוקם. (ד) לאין

דברי הימים א כב

והצרים עצי ארזים לרוב לדוד: (ה) ויאמר דוד שלמה בני נער ורך והבית לבנות ליהוה קהגדי לוקמעה לשם ולתפארת כל הארצות אכינה נא לו ויכן דוד קרב לפני מותו: (ו) ויקרא לשלמה בנו ויצוהו לבנות בית ליהוה אלהי ישראל: (ז) ויאמר דוד לשלמה בנו אני היה עם לבבי לבנות בית לשם יהוה אלהי: (ח) ויהי עלי דבר יהוה לאמר דם

חרגום אשכנזי קד

אונד צורים צעדערהאלץ אין גראסער מענגע דעם דוד. (ה) דוד דאכטע: שלמה, מיין זאָהן, איזט נאך יונג אונד צאָרט, אונד דורך איהן זאלל דאז הויז דעם עוויגען ער-בועט ווערדען, וועלכעם אין זיינער גרעסע ערהאכען זיין זאלל, דאמיט עם צום רוהם אונד צור פראכט אללער לענ-דער ווערדע; איך מוס איהם אלוץ פארבעריוטונג טרעפ-פען. דאָהער בעריוטעטע דוד אללעם אין מענגע פאר, עהע ער שטארב. (ו) דאן ריעף ער זיינען זאָהן שלמה, אונד בע-פאהל איהם, איין הויז צו בוי-ען דעם עוויגען, דעם גאָטטע ישראל'ס. (ז) דוד זאָנטע צו זיינעם זאָהנע שלמה: מיין

בני קרי לרב

הערץ זעהנטע זיך, איין הויז צו בויען דעם נאמען דעם עוויגען מיינעם גאָטטעס. (ח) דאן וואָרט דעם עוויגען אָבער וואָרד מיר, וויא פאָלגט: פיעל בלוט האָסט דוא פֿערגאָסען, גראָסע

ר ש י

בהם: (ד) והלורים. עם חירם מלך צור: (ה) נער ורך. לפי שאפילו בן מ"ב שנה קרוי נער בדכתיב ויהושע בן נון נער לא ימוש וגו' (שמו' ל"ג) שהרי יהושע לא מלך אחרי משה כי אם כ"ח שנה וחי ק"י שנה נמלא (בשנ' ל"ה שנה כשהיו ישראל במדבר) העיד עליו הכתוב ויהושע בן נון נער מאז היה בן מ"ב שנה על בן הוטרך לכתוב יך שלא היה כי אם בן י"ב שנה כשמלך: להגדיל למעלה. גדול מאד שהנביאו שלמה עד מאה ועשרים אמה בדכתיב (במלכים א' ו') והאולם על פני היכל הבית וגו':

ב א ו ר

מספר, וכן בפסוק הקודם אין משקל, ופוא גזים ור"ל מנדל המספר אין איש שם על לב לבנות זמן רב נמנינו ובמשקלו, ועד"ז והיה מספר בני ישראל וגו' אשר לא ימד ולא יספר (הושע ב' א') כלומר אשר לא יעאל איש למודדו ולספרו מפני רובו, ובוה חתישנ פליאת חז"ל על הכתוב ההוא (יומא כ"ב ע"ב). (ה) נער, כמו שאמר בשנתו לכסא ואנכי נער קשון (מ"א ג' ז') ורש"י כתב שהיה במלכותו בן י"ב שנה, והדבר ל"ע כי רחבעם בן ארבעים ואחת במלכו ושלמה מלך ארבעים שנה, ועפ"י חשבון זה היה צריך לומר כי הוליד שלמה את רחבעם בן י"א שנה והוא זר קלת, גם לפני מותו כבר אמר דוד לשלמה כי איש חכם אתה (מ"א ב' ע'): והבית, שיעורו וכדבר הבית, הנה מונה הוא עתה לבנותו לה'. אכינה, אנין לו את כל אשר בנילתי להקל מעליו מלאכתי הגדולה. (ז) אני, מלה נפרדת נראש המאמר כמו ואני בניתי מסדן מתה עלי רחל (בראשית מ"ח ז') ופעל היה הוא סתמי (עם וואָר) ומוטב על לבנות בית ור"ל בנין הבית היה עם לבני. (ח) דם, כתב הכד"ק דמים לרוב שפכת

לְרֹב שִׁפְכַת וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת
 עָשִׂיתָ לְאַתְבְּנָה בֵּית לַשָּׁמַיִם כִּי
 דָּמִים רַבִּים שִׁפְכַת אֶרְצָה לְפָנֶיךָ
 (ט) הִנֵּה-בֶן נֹדֵד לָךְ הוּא יְהוָה
 אִישׁ מְנוּחָה וְהִנִּיחוֹתִי לוֹ מְכֹל-
 אֹיְבָיו מִסְבִּיב כִּי שְׁלֹמֹה יְהוָה
 שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשִׁקְטָא אֲתָן עָלֶיךָ
 יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו: (י) הוּא-יִבְנֶה בֵּית
 לַשָּׁמַיִם וְהוּא יְהוָה-לִּי לְבֶן וְאֲנִי-
 לוֹ לְאָב וְהִכִּינוֹתִי אֶת-כֶּסֶף
 מַלְכוּתוֹ עַל-יִשְׂרָאֵל עַד-עוֹלָם:
 (יא) עֲתָה בְנֵי יְהוָה עִמָּךְ
 וְהִצַּלְתָּם וּבְנֵיתָ בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 כַּאֲשֶׁר דִּבַּר עֲדֶיךָ: (יב) אֲךָ יִתֶן-
 לָךְ יְהוָה שָׂכָל וּבִינָה וַיְצִוְךָ עַל-

נראמע קריענע האסט דוא נע-
 פיהרט! דוא איז קאנסט
 ניכט בויען אין הויז, מיינעם
 נאמען צו עהרען, ווייל דוא
 פיעל בלוט ערגאסטען האסט
 אויף ערדען פֿאַר מיר. (ט) זיע-
 הע! איין זאָה ווירד דיר נע-
 באַרען, ער ווירד אין פֿריינד
 דער רוהע זיין, אונד רוהע
 ויילל איך איהם פֿערשאַענען
 פֿאַן זיינען פֿינדען רינגכאומ-
 הער: דען „שלמה“ (דער
 פֿריערליכע) ווירד זיין נאמען זיין
 אונד פֿריערען אונד רוהע
 ויילל איך בעשטיממען איבער
 ישראל אין זיינען טאָגען. (י) ער
 זאלל אין הויז ערבייען מיינעם
 נאמען, אונד ער ווירד מיר
 דאן איין זאָהן, זאָ וויא איך
 איהם איין פֿאַטער זיין אונד
 בעגרינדען ווערדע דען טהראָן
 זיינעם רייכעס איבער ישׂראל
 אין עוויגקייט. — (יא) נון מײן
 זאָה! מאַגע נאָסט מיט דיר
 זיין, דאס דוא בעגל קקצסט,

אונד בויעסט דאן הויז דעם עוויגען דיינעם נאָטצעס, זאָ וויא ער עם אויסנעשפראָ-
 בען איבער דיר. (יב) נור מאַגע דער עוויגע דיר פֿערשטאָנד אונד איינזיכט געבען, אונד
 איך

ב א ו ר

שכנת ארצה, כי דם נקיים היה בדמים אשר שפך כמו דם אוריה [קשה להבין כי דיבור
 השם לרוד שלח הוא כ"ח זרעו היוולד ממעו יבנה בית לשמו (א"כ פרשה ז') היה מיד אשר
 קבלת השלכות וזמן רב קודם מעשה אוריה] וזה לפני [ר"ל ולזה נזמר שכנת ארצה לפני
 כי ה"י יודע מי נקי ומי פושע ולפניו נגלו כל תעלומות] גם בדמי הכהנים היה הוא הכנה
 כמו שאמר חנני הכינתי [כ"ל סבותי] כל נפש בית אהרן (א"ח כ"כ כ"ג), גם בדמי הגוים אשר
 שפך אסתר שהיו בהם א' שים טובים וחסידיים, ואעפ"כ לא נענש עליהם כי כוונתו לכלות
 הרשעים שלא יפרטו בישראל, ולהגיל עגמו כשהיה גארן פלשתיים לא יחיה קים ואשה, חנל
 זיין שנודען לו שביבות דמים לרוב שנעו מלכנות בית המקדש שהיו לשלום ולכפרת עון ולעטרת
 תעלה כמו שמעו להניף ברזל נמוכז ובניית המקדש לפי שעוין ממנו כלי הריגה לא יעשו
 ממנו כלי שלום כדוב עכ"ל. (ט) נולד, הלמ"ד בקשן, והניינוני נאקוס העמיד כדרך הכנאזה
 להגיד הקימות לחזיר ולהלגים נגד עין בשר כאילו הם הווים. ונכר העירומי בכחוב הקודם
 כי נעת הדבור הזה עוד לא נולד שלמה ולא היה מעשה אוריה. איש מנוחה, בהתחבר שם
 עלם עם המקרה, יורה על התיחס קנין המקרה אל העלם ולזה איש מנוחה איש אשר לו
 מנוחה, וכן איש לחמה, איש מנוחה, איש און וכדומה. שלמה, דמיון מלת שלום. (יב) שכל,

ישראל ולשמור את תורת יהוה
אֲרֵהֶיךָ: (ג) אֹת צְלִיחַת אֱמֹנֵת שְׂמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֲקִים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה עַל־יִשְׂרָאֵל חֹזֵק וְאֶמְיָץ־
תִּירָא וְאֶל־תִּהְיֶה: (ד) וְהִנֵּה בָּעֵינַי
הַכִּינּוֹתַי לְבֵית־יְהוָה וְהַבְּכָרִים
מֵאֵה־אֶלֶף וְכֶסֶף אֶלֶף אֲלָפִים
בְּכָרִים וְלִנְחָשֶׁת וְלִבְרוֹז אֵין
מִשְׁקָל כִּי קָרַב הָיָה וְעֵצִים
וְאֲבָנִים הַכִּינּוֹתַי וְעַל־יָהֵם תּוֹסִיף:
(טו) וְעַמֶּךָ לָרַב עָשִׂי מְלֶאכֶת חֲצִבִּים
וְחֲרָשֵׁי אֲבָן וְעֵץ וְכֹל־חָכֶם בְּכֹל־
מְלָאכָה: (טז) לִזְהָב לְכֶסֶף
וְלִנְחָשֶׁת וְלִבְרוֹז אֵין מִסְפָּר קוֹם

קמן בז"ק

ועשה

אויך געזעטצע פֿיר ישראל,
אויף דאָס בעאַבאַכטעט ווער־
דע דיא לעהרע דעס עוויגען
דיינעס גאַטטעס. (ג) דאָנור
ווירסט דוא בעגליקקען, ווען
דוא דאָרויף אַכטעט, אויס
צו איבען דיא געזעטצע אינד
פֿעראַרדנונגען, דיא דער
עוויגע דעס משה בעפֿאַהלען
פֿיר ישראל. וועררע נון פֿעסט
אונד שטאַנדהאַפֿט; זייא ניכט
פֿורכטאָס אונד ניכט צאַג־
האַפֿט! (ד) אונד זיעהע! אין
מיינער בעדרענגניס האַבע
איך בעשטימט פֿיר דאָז הויז
דעס העררן אַן גאַלד, הונג־
דערט טויענד טאַלענטע, אַן
זילבער, טויענד טאַל טויענד
טאַלענטע, אונד אַן קופֿפֿער
אונד אייזען (זיינע זענגע)
אינגענבאַרען געוויכטעס, דען
עס וואַר אַללצופֿיעל, אונד
האַלץ אונד שטיינע האַבע איך
פֿאַרבערייטעט, צו דיעזען
קאַנסט דוא נאָך הינצופֿיגען.

(טז) אונד דוא האַסט בייא דיר איינע מענגע אַרבייטער, שטיינהוייער אונד מייסטער אין
שטיינ־ אונד האַלצאַרבייט, אויך זאָנסט פֿערשטענדיגע אין יעדער אַרבייט. (טז) דאָז גאַלד
דאָז זילבער, דאָז קופֿפֿער אונד דאָז אייזען איזט צאָהללאָז, מאַכע דיך אַלואַ אויף

ב א ו ר

שכל הוא כח הנפש להכיר הדברים ולהנדילם מזולתם (והוא נמצא אלל כל אדם אס ברב או
נמעט ואס הוא מעוקס ועקז אז יאמר בסמך סכל), ובינה היא חכמת המשפט והבחינה
לדעת אל עומק הענינים ולהפליא ג'ו הטוב והמועיל וצ'ו הגרוע והמזיק אשר בהם (ושרש
גינה הוא ג'ו) וזאת היא תפלת דוד לתת ה' שכל (כיתר שאת ועוז) ובינה לבנו: ויצו, אין
הוי"ו מתהפכת כ"א מחברת, ולזה היא בחירק והוא תפלה שיחזיקהו ה' תמיד ויתן בלבו
חקים ומשפטים על ישראל לטיב להם כל הימים, וענין וילוך על ישראל כמו ותלוהו על מרדכי
(אסתר ד' ה'). ולשמור, הוי"ו בהוראת אך כמו יש לאל ידי לעשות עמנם דע ואלקי
אניכס וגו' (בראשית ל"א ב"ט) ור"ל יברכך ה' במלכותך אך בתנאי שתשמור את תורת ה'
אלקיד, ובא לשמור במקור כמשפט הסופר באהבתו אותו. (ג) תחת, שראו חמת, והתי"ו
בלירי מפני שפול הדגש הראוי בחי"ת כמשפט הכפולים. (יד) בעניי, אולי לא בא עוני
בכתובה להורות על חסרון הון, כ"א על ענין דאגה כמו את עניי ואת יגיע כפי (בראשית ל"א
מ"ב) ור"ל ברוב העלבות והעלב אשר בניב שמו לראשי בלאגות ובמלחמות היה עמלי תמיד רק
להבין לבית ה' זהב וכו' ואס אולי מעט המה עוד אליהם תוסיף בימי מנוחתך; ומחבר יפה
לאס הכיוב עם סופו. ככרים, עיין בהקדמה. (טז) אין מספר, ובפסוק י"ד הודיענו מספרו

הרגום אשכנזי

אינד האנדלע, גאטט ווירד
כייטדיר זיין! (יז) דוד געכאט
בין אללען בעפעהלס האבערן
פאן ישראל, בייאצושטעהען
זינעם זאָהנע שלמה. (יח) דער
עוונע, אייער גאטט, (יג) גטע
ער) איזט יא מיט אייך, ער
האט אייך רוהע פֿערשאַפֿט
רינגסאומהער, אינדעם ער
אין מייער געוואלט געגעבען
דיא בעוואָהנער דעם לאַנדעם,
אונד דאָ לאַנד בעצוואונגען
וואַרד פֿיר דען עוויגען אונד
פֿיר זיין פֿאַלק. (יט) נון ווייהעט
אוך אייער הערץ אונד אייער
לעבען צו לען דען עוויגען איי.
ערי גאטט, אונד מאַכט אייך
אויף, אונד בויעט דאָ הייליג
טהים דעם עוויגען גאטמעס,
דאס אַן דאָ ברינגע דיא בוני
דעסלאַדע דעם עוויגען, אונד
דיא הייליגען געפֿעסע גאט.
טעם אין דאָ הויו, דאָ ער

ברעט איזט דעם נאמען דעם עוויגען צו עהרען.

דברי הימים א כב כג

ועשה ויהי יהוה עמך: (יז) ויצו
דוד לכל שרי ישראל לעזר
לשלמה בנו: (יח) הלא יהוה
אלהיכם עמכם והניח לכם
מסביב כיו נתן בידי את ישבי
הארץ ונכבשה הארץ לפני יהוה
ולפני עמו: (יט) עתה תנו לבבכם
ונפשכם לדרוש ליהוה אלהיכם
וקומו ובנו את מקדש יהוה
האלהים להביא את ארון ברית
יהוה וכלי קדש האלהים לבית
הנבנה לשם יהוה:

כג (א) ודוד זקן ושבע ימים
וימלך את שלמה בנו על

ישראל

כג (א) אלס דוד אלט אונד לעבענסאטט וואַר, מאַכטע ער ווינען זאָהן שלמה
צום

ב א ו ר

היה מדרכ הכתוב לאמור על גדול המספר כי אין מספר לו כמ"ש למעלה בפסוק ד', וכן אמר
מרע"ה והנכס היום כנכבי השמים לרוב (דברים ח' י'): (יח) ונכבשה, כנש יורה על הדריכה
כנבד ודוחק על שום דבר, ומה נקרא גם הדום רגל כנש (דה"ב ט' י"ח) והפעל כלשון
המטה זמים שכנשן בטרפיהן (ברכות כ"א ע"ב) ונדרכ השאלה גם על כפרת העין כמו יכנש
עיוותיו (זיכה ז' ט') כאלו אמר ידרוך על עונותינו ויסקיעם במלולות, ומפני שדרכ הענוי
למור על הנוכח כי ידרוך על במתי אויבו (דברים ל"ג כ"ט) לכן יאמר גם על הארץ הותוה
גידו והוכנעה מתחתיו, כי היא נכבשה לפניו. לפני ה', כמו שנאמר בספר התורה ונכנשה
הארץ לפני ה' (נמדבר ל"ב כ"ב) כי השם הלך לפני עמו ללחום להם, ופה נאמר לפני ה'
ולפני עמו כאלו אמר שהארץ נכנשת מפני עם ה' ומלכס ההולך בראשם. ועדות לפירוש זה
כי תרגמו סס אינקלס ויונתן ותחנש ארעא קדס עמא דיי, ולדעת קלח מורה פה לפני ה'
על שנכנשה הארץ לעבודת ה' תחת אשר מקדס השתחוה סס לאלילים. (יט) כלי קדש האלקים,
ס גיכות כפולה, והיא במקום זה זרה למשמע און, כי המשפט נכמה שמות סמוכין להסמך
האחד על השני והשני על השלישי בהורחם ונמננס, אך פה אין אלקים תואר לקודש שלפניו
כי כמו שנת סס המקרה קדש לתואר הכלים כן גם אלקים הוא סמיכות הקנין אל הכלים
לכ אל הקדש ומלאנו דוגמת זה הר קדש אלקי (דניאל ט' כ') כלי חמדת בית ה' (דה"ב ל"ו י').
כג (א) ודוד זקן וגו' וישלך, אין הזקנה עיקר הטעם להמלכתו במי אביו כ"א מעשה
ססיה כך היה, כי בימי זקנותו המליך אותו. והטעם האמתי הוא קשר אלוניה כמספר

ישראל: (ג) ויאסף את כל עשרי
ישראל והכהנים והלוים:
(ג) ויספרו הלוים מבן שלשים
שנה ומעלה ויהי מספרם
לגלגלתם לגברים שלשים
ושמנה אלף: (ד) מאלה לנציה
על מלאכת בית יהוה עשרים
וארבעה אלף ושטרם ושפטים
ששת אלפים: (ה) וארבעת
אלפים שערים וארבעת אלפים
מהללים ליהוה בכלים אשר
עשיתי להלל: (ו) ויחלקם דוד

מהלקוח

צום קענינע איבער ישראל,
(ג) אונד פֿערוואממעלטע אל-
לע בעפעהלסהאבער פֿאן
ישראל, דיא פֿריעסטער אונד
דיא לויים. (ג) מאן צעהלטע
דיא לויים פֿאן דרייסיג יאהרען
אונד דאָרױבער, דאָוואָר איה-
רע צאהל נאך דערען קעמפֿען
אן מעננערן: אַלס אונד דריי-
סיג טוויזענד. (ד) פֿאן ריעען
(זמנטע דוד) זאללען ויין צור
אויפֿױכט איבער דיא ארכיט
רעס נעמטליכען הויזעס, פֿיער
אונד צוואַנציג טוויזענד, אונד
אויפֿזעהער אונד ריכטער זעלס
טוויזענד, (ה) פֿיער טוויזענד
פֿערטנער אונד פֿיער טוויזענד
לאַבוענגער רעס עוויגען צו עת-
רען מיט רען אינשטרומענטען,
דיא איך נעמאַלט פֿיר רען
לאַבגעוואַנג. (ו) נון טהיילטע

ב א ו ר

בארוכה בראש ס' מלכים. וספרנו העלים בכוונה כל קשר ומרד וכל מרי עורף נגד דוד. (ב) ויאסף,
להגדיל כבוד ההמלכה, ולהרבות תפארת גדולת שלמה ביום אשר נתן מלכות ישראל בידו,
אסף את כל נגידיו וכו'. ואמרי שנה ספרנו אל מספר הכהנים והלוים במשמרותם (דבר
חביב מאוד בעיניו בחנה יתירה כנראה מרוב מקומות הספר) עזב את סיפור ההמלכה והחריך
ביחסיהם ובעניניהם כמה פרשיות. (ג) ויספרו, כבר ספרם מקודם כמו שנה צדק בפרשה ע"ז,
אך רוב הימים אשר עברו מעת המספר הראשון, ונתין המקדש אשר שאל אנשים רבים
ומערכה חדשה ומסודרת מאוד, הם הסבו לספור אותם שנית. שלשים, מספר השנים
הקצוב בתורה (כמדבר ד' ג') לעבודת הלוים, וכמ"ש רש"י שם כי הפחות משלשים לא נתמלא
כחי, וכאמרו בסירקיי אבות בן שלשים לכת. וכל זק ללוים במשמרותם לנכח על מלאכת בית
ה' לשיר בשירים וכדומה, אך להרגל ולחינוך התורה להכניס לויים מן כ"ה שנה ומעלה
(שז ח' כ"ד) עיין פירש"י שם, ודוד קלר עוד על פי ה' את מספר שני החינוך (מסני עבודת
המקדש השואלת אנשים רבים) ומנה את הלוים עושי המלאכה מבן עשרים שנה ומעלה
(להלן פסוק כ"ד), אך הבעירים האלה לא נועדו לנכח על מלאכת בית ה', כי אם לצור
במלאכה עד בוא עתם להנכס במספר הלוים שימרי משמרת ה' כאשר נזה עליהם, ולזה נחמר
במספר הלוים מבן שלשים שנה ומעלה, לגבורים שלשים ושמונה אלף. (ד) לצח, להשגיח
ולהנהיג את משמרת המלאכה. עשרים וארבעה אלף, סדר מחלקותם ובוא חליפתם מביאר
צפירה הנאה. ושטרם, משגיחים על עם ישראל בעריהם, לנלתי ילכו שוב ויפריעו
מיסר, כי בן הוראת שטרם בספרי הקדש על המעריך מערכה ומשגיח עליה, וכן יורה ס' שטרם
על הממשלה וההשגחה בסדר הנוהג ובחוק הקצוב (איוב ל"ג ל"ג). (ה) עשיתי, בעזרת גד
החזה ונתן הנביא (דה"ב כ"ט כ"ה). (ו) ויחלקם, החי"ת בקמן והלמ"ד רפויס, וכאן נח
נעלם תמור דגש (כי הראוי ויחלקם במשפט בנין המזק) ודוגמתו אל יוסף פרעה החל (שמות ט'
יך * 14

מחלקות לבני לוי לגרשון קהת
 ומררי: (ז) לגרשני לעדן ושמעי:
 (ח) בני לעדן הראש יחיאל וזתם
 ויואל שלשה: (ט) בני שמעי
 שלמות וחיאל והרן שלשה אלה
 ראשי האבות לעדן: (י) ובני
 שמעי יחת זינא ויעוש ובריעה
 אלה בני שמעי ארבעה: (יא) ויהי-
 יחת הראש וזיזה השני ויעוש
 ובריעה לאהרבו בנים ויהיו
 לבית אב לפקדה אחת: (יב) בני
 קהת עמרם יצהר חברון ועזיאל
 ארבעה: (יג) בני עמרם אהרן
 ומשה ויבדל אהרן להקדישו
 קדש קדשים הוא ובניו עד-

זיא דוד אין אכטהילונען נאך
 דען זאָהנען דעם לוי, נעהמליך
 גרשון קהת אונד מררי. (ז) פֿאַן
 דען גרשנים, לעדן אונד שמעי.
 (ח) דיא זאָהנע דעם לעדן וואָ-
 רען: דאָן פֿאַמיליענהויפט
 יחיאל אונד זתם אונד וואל;
 אַלזאָ דרייא. (ט) דיא זאָהנע
 דעם שמעי וואָרען: שלמה,
 חיאל אונד הרן, אַלזאָ דרייא.
 דיעס זינד דיא פֿאַמיליענהויפ-
 טער פֿאַן לעדן. (י) דיא זאָהנע
 דעם שמעי וואָרען: יחת, זינא,
 יעוש אונד בריעה. דיעס זינד
 דיא זאָהנע דעם שמעי, פֿיער
 (יא) (יב) (יג) דאָ פֿאַן
 וואָר יחת דאָן פֿאַמיליענהויפט,
 אונד זיזה וואָר דער צווייטע;
 יעוש אונד בריעה האַטטען
 ניכט פֿיעל קינדער, אונד וואָ-
 רען איין פֿאַמיליענשטאַם
 אונטער איינער אָרדנונג.
 (יב) דיא זאָהנע דעם קהת וואָ-
 רען: עמרם, יצהר, חברון
 אונד עזיאל, אַלזאָ פֿיער.

עולם קרי שלומיח קרי
 (יג) דיא זאָהנע דעם עמרם וואָרען: אהרן אונד משה; אהרן וואָרדע אויסגעצייט
 נעט, אינדעם סאָן איהן ווייהעטע אַלס הייליגסטען, איהן אונד זיינע זאָהנע אין עוויגקייט

ב א ו ר

כ"ה) תמור החל (עיין ביאור בראשית ל"א'), והכ"ה ב"ד כל תחת השוא, כמו שנמלא גם
 להלן (כ"ד ג'), ומס שאמר ויחלקם בכנני הרבים בסוף, אף כי נזכרו הפעולים (בני לוי)
 אחריו, דוגמתו למעלה (ה' כ"ג) ויגלס לראובני ולגדי וכן ותראפו את הילד (שמות ב' ו').
 לגרשון, הלמ"ד לגרשון נמשך גם לקהת ולמררי. (ז) לגרשני, ר"ל למשפחת הגרשני.
 לעדן, כתב הרד"ק לעדן הוא לבני הנזכר בחזרה ונזכר בזה הספר למעלה ו' ב'. (ח) יחיאל,
 לדעת הרד"ק היות לעדן ולבני איש אחד, א"כ יהיו יחיאל ויואל (נזכרים בשמותיהם
 גם להלן כ"ו ג"ב) נחלטים עם יחת זמה ויואל, שהם למעלה ו' ה') בני לבני. (ט) שמעי,
 אין זה שמעי אחי לבני (לעדן) וכן לגרשם, כי יוספו כל בסמוך בפסוק יו"ד, אך הוא אחד
 מבני יחיאל בן לעדן, וכן מורה סוף הכתוב אלה ראשי האבות ללעדן, והנה אף אם
 נאמר כי יחיאל נכסוף הקודם ויחה (למעלה ו' ה') אחד הוא, עכ"ס אין לחשוב, כי שמעי
 בן יחיאל (יחת) בן לעדן (לבני) בן גרשם, הוא איש אחד עם שמעי בן יחת הנזכר למעלה
 ו' (כ"ח) כי ראשונה, בן שמעי ההוא שמו זמה, ופה שלשת בניו הם שלמית ויחיאל והרן,
 ושנית לא נזכר שם בפסוק ה' בן ליחס אשר שמו שמעי. (י) שמעי, זה הוא אחי לבני וכן
 שני לגרשם. יחת, ראש מ"ג למעלה ו' ה'. (יא) וזיזה, הוא זינא האמור בפסוק י'. לפקדה
 אחת. תמיד מוזכר יחדיו והיו לאחדים נמפקדם. (יג) להקדישו, להקדיש אותו בקדושה

דברי הימים א כג

עולם להקטיר לפני יהוה
 לשרתו ולברך בשמו עד-עולם:
 (י) ומשה איש האלהים בנו
 יקראו על-שבת הלוי: (טו) בני
 משה גרשום ואליעזר: (טז) בני
 גרשום שבואל הראש: (יז) ויהיו
 בני אליעזר רחביה הראש ולא-
 היה לאליעזר בנים אחרים ובני
 רחביה רבו למעלה: (יח) בני
 יצהר שלמית הראש: (יט) בני
 חברון יריהו הראש אמריה
 השני יחזיאל השלישי ויקמעם
 הרביעי: (כ) בני עזיאל מיכה
 הראש וישיה השני: (כא) בני
 מררי מחלי ומושי בני מחלי
 אלעזר וקיש: (כב) וימת אלעזר
 ולא

תרגום אשכנזי קז

צו רייכערן פֿאַר דעם עוויגן, איהם צו דיענען, אונד אין זיי-
 נעם נאָמען צו זעגנען ביז אין
 עוויגקייט. (יד) דאָך משה'ס,
 דעם געטטליכען מאַננעם זאָה-
 נע וואָרדען בלאָס גענאָנט
 נאָך דעם שטאַממע לוי. (טו)
 דיא זאָהנע דעם משה
 ו אַרען: גרשום אונד אליעזר.
 (טז) דיא זאָהנע דעם גרשום
 וואַרען: שבוּאל, דאָו פֿאַמיליע
 ליענהויפט. (יז) דיא זאָהנע
 דעם אליעזר וואַרען רחביה,
 דאָו פֿאַמיליענהויפט. אליעזר
 האַטטע קיינע אַנדערע נאָכ-
 קאָמען, דיא זאָהנע דעם
 רחביה אַבער פֿערמעהרטען
 זיך איבעראויס. (יח) דיא זאָה-
 נע דעם יצהר וואַרען שלמית,
 דאָו אַבערהויפט. (יט) דיא
 זאָהנע דעם חברון וואַרען:
 יריהו, דאָו אַבערהויפט,
 אמריה וואַר-דער צווייטע,
 יחזיאל דער דריטטע אונד
 יקמעם דער פֿיערטע. (כ) דיא
 זאָהנע דעם עזיאל וואַרען:

מיכה, דאָו פֿאַמיליענהויפט אונד ישיה וואַר דער צווייטע. (כא) דיא זאָהנע דעם מררי
 וואַרען: מחלי אונד מושי. דיא זאָהנע דעם מחלי וואַרען אלעזר אונד קיש. (כב) אלעזר
 שטאַרב

ב א ו ר

מיוחדת ונבדלת, ונמו שנאמר על כל הנהגים והיו קדש (אמור כ"א וי"ו) כן נאמר פה כי
 היה אהרן קדש קדשים. ולברך בשמו. כנמוב וזמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם
 (נמדבר ו' כ"ד). (יד) ומשה, שיעור הכתוב: ובענין משה איש האלקים, הנה לא הנחיל
 לבניו גדולה או תפארת מאומה, ורק על שנת הלוי יקראו בשם, וגם זה הוא מופת מומך
 על קדושת משה ועל רוח אלקים אשר דבר בו, והנן. אך ראה גם ראה, כי דוד זכר את
 חסדי משה לדורותיו, ונשא את ראשם לפקידות ולגדולה מפוארה, כמונח בפרשה כ"ו מפסוק
 כ"ד ומעלה. (יז) הראש, ראש בית אב, או ראש ובכור הבנים, ונשמטו מן הספר- רבו,
 שראו רבה ולכן הבי"ת רפה והנגינה בני"ת כמשפט נחי הלמ"ד (כי לו שרשה רוב מנחי העי"ן
 הימה הנגינה מלעיל) אך מה שמלאנו ראה אויבי כי רבו (תהלים כ"ה י"ט) שראו רבב והדגש
 בני"ת כמשפט הנפולים. למעלה, אין תואר זה נהוג על הגובה הטבעי לכדו, כי אם נשתמש
 גם בדרך כלל להראות גודל ורבו שום דבר אם בענינים טבעיים או במוסריים ומזה מלאנו
 גם כן עונותינו רבו למעלה ראש (עזרא ט' ו'). (יח) שלמית הראש, ר"ל ראש המשפחה,
 כי

וְלֹא־הָיוּ לּוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת
 וַיִּשְׁאוּם בְּנֵי־קִישׁ אֲחֵיהֶם: (כג) בְּנֵי
 מוֹשֵׁי מַחֲרֵי וְעֵדֶר וַיְרַמּוּת
 שְׁלוֹשָׁה: (כד) אֵלֶּה בְּנֵי־לְוִי לְבֵית
 אֲבוֹתֵיהֶם רָאשֵׁי הָאָבוֹת
 לְפָקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת
 לְגִלְגָּלְתָם עֲשֵׂה הַמְּלָאכָה
 לְעַבְדַּת בֵּית יְהוָה מִבְּנֵי עֲשָׂרִים
 שָׁנָה וּמַעֲלָה: (כה) כִּי אָמַר דָּוִד
 הִנֵּי יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לַעֲמּוֹ
 וַיִּשְׁכֵּן בִּירוּשָׁלַם עַד־לְעוֹלָם:
 (כו) וְגַם לְלוֹיִם אֵין־לְשֵׂאת אֶת־
 הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כְּרֻכְלָיו לְעַבְדָּתוֹ:
 (כז) כִּי בְדַבְּרֵי דָוִד הָאֲחֵרוֹנִים
 הִמָּה מִסְפַּר בְּנֵי־לְוִי מִבְּנֵי עֲשָׂרִים

שטארב, אינר האטטע קיינע
 זאהנע זאנדערן טעכטער,
 אונד עס נאהמען זיא ולו וויי
 בערו) דיא זאהנע דעס קיש,
 איהרע פֿערוואנדטען. (כג) דיא
 זאהנע דעס מושי ווארען מחלי,
 עדר אונד ירמות, אלו דרייא.
 (כד) דיעזע זאהנע דעס לוי
 נאך איהרען שטאטמהייזערן,
 דיא שטאטמהייפטער געכסט
 איהרען געמוסטערטען, מיט
 אנצאהל דער נאמען נאך איהר
 דען קעפֿען פֿעררויכטעטען
 דען דיענסט ביא דער ארכייט
 דעם געטטליכען הויזעס פֿאם
 צוואנציגסטען יאהרע אן אונד
 דאריבער: (כה) דען דוד
 שפראך: רוהע האט גון דער
 עוינע נאטט ישראל'ס זיינעם
 פֿאלקע געשענקט, אונד ווילל
 גון וואהנען אין ירושלים ביז
 אין עוויגקייט, (כו) דאהער
 אויך דיא לויס ניכט מעהר צו
 טראגען האבען דיא וואהנונג
 אונד אללע איהרע גערעטהע צום דיענסטע. (כז) וועס האלב נאך דען לעטצטען פֿערדער
 גונגען דעם דוד דיעזעלבען פֿאם צוואנציגסטן יאהרע אן אונד דאריבער גיי
 צעהלט

ר ש י

כג (כו) המה מספר בני לוי מן עשרים שנה ולמעלה. כלומר אז תיקן דוד משמרות אלו
 כשיבא

ב א ו ד

בי צו הנכור היה קרח כידוע. (כד) עשה המלאכה, ר"ל צימים הבאים היו הלויים עושי
 המלאכה ע"פ פקודת דוד מן עשרים שנה ומעלה, וטעם השנוי הזה מן מלות התורה
 עיין בפסוק ג', ונלי ספק גם את זה לא עשה מעלמו כ"א על פי ה' ביד נתן הנביא.
 (כה) הניח ה', שיעור כתיב זה ושלחציו, מאחר כי אין עוד טורח במשא המשכן והארון,
 והכל על מקומו בשלום, לכן אין ההכרח היות הלויים בני שלשים לבח (עיין רש"י במדבר ט'
 כ"ד) ויותר יש לראות על רובם מעל חזקם ומקפם. (כז) האחרונים, כי בראשונה מנה את
 הלויים במשמרות מן שלשים שנה (פסוק ג') אך בעת לעשות לה' לננות המקדש במנותו
 גם את הלויים לחינוך (והם ע"פ התורה מן כ"ה שנה) נוה להמעיט מספר שני החינוך מן
 כ"ה שנה אל עשרים שנה למען הרבות לויים לעזר ולשימוש בעבודת הקדש, כי רבה היא, כמו
 שביארתי

שנה ולמעלה: (כח) כי מעמדם
 ליד בני אהרן לעבודת בית
 יהוה על החצרות ועל
 הלשכות ועל טהרת לכל
 קדש ומעשה עבודת בית
 האלהים: (כט) וללחם המערכת
 ולסלת למנחה ולרקיקי המצות
 ולמחבת ולמרבכת ולכל
 משורה ומדה: (ל) ולעמד בבקר
 בבקר להדות ולהלל ליהוה וכן
 לערב: (לא) ולכל העלות עלות

צעהלט וואורדען. (כח) איה:
 רע שטעללונג וואר צור האנד
 דער זאָהנע אהרן'ס ביים דייע -
 סטע דעם גאָטטעסהויעס,
 איבער דיא פֿאַרהעפֿע, איבער
 דיא קאָמערן, איבער דיא
 ריינהייט אַללעס הייליגען אונד
 צום געשעפֿטע ביים דייענסטע
 דעס גאָטטעסהויעס, (כט) אונד
 איבער דאָ אויפֿצושויסענדע
 בראָד (טויכנד) אונד איבער
 דאָ פֿיינע מעהל צום שפּיינע,
 אָפֿפֿער, איבער דיא אונגע,
 זייערטען קובֿען, איבער דיא
 פֿפֿאַנגענכאָקקעריא אונד איה
 בער דאָ אַכנעכריה טע
 אָפֿפֿער, זאָ וויא איבער אַל
 לעס פֿייטע אונד טראָקקע.

נע טאאם, (ל) דאן וך צו שטעללען מאָרגען פֿיר מאָרגען צום דאָנק. אונד לאָכנע זאָנע
 גע דעס עוויגען, אונד עכען זאָ אַם אַבענדע. (לא) אונד ביא יעדער דאָרכרינגונד דער
 גאָנצֿ

ר ש י

בשיבא שלמה בנו שיהיו מזמנים לו: (כח) כי מעמדם ליד בני אהרן וגומר. דוגמא
 וילוו עליך וישרתוך: ועל טהרת לכל קדש. שאם יטמא הבית וכליו שיהיו הם ממונים לטהרו
 שכן מנינו בחזקיהו בדכתיב (ד"ה ב' ב"ט) ויקבלו הלויים להוכיח מנחל קדרון מולו וכתיב וימלו
 באחד למדש הראשון לקדש וגו': (לא) ולכל העלות עליות לה' לשבתות ולחדשים. פתרון הם
 היו ממונים על השבתות וגם על לשכת בות הטלאים שהקרבנות שם והם יביאו אל הכהנים
 תמיד בכל יום במספר מה שזריכים בכל יום בין בחול בין בשבתות ובחדשים ובמועדים שמוסיפין
 על התמיד כל אלה יביאו במספר כמשפט וגם מסייעים לכהנים להפשיט הזבת. וכן מנינו
 בחזקיהו רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העולות ויחזקו אחיהם הלוי וגו':

ב א ו ר

שניארתי למעלה בפסוק הנ"ל. (כח) מעמדם, משמרתם ופקודתם ליד ולעזר בני אהרן.
 החצרות, ראה בנין החזר הפנימית במלכים א' ו' ו' ל' וחזר הכהנים להלן דה"בד' ט'.
 הלשכות, הם חדרים מיוחדים פחרי בית המקדש למשמרת הכהנים כמו שמלאנו נביא לכהנים
 אל לשכות בית חלקינו (נחמיה י' ל"ח) ובמ"א מלאנו לעשות לו גשקה בחזרי בית החלקים
 (שם י"ג ז') וחילוף הלמ"ד והנו"ן ידוע. לכל קדש, יתכן שיעורו כי ישגורו על טהרת
 הקדש לכלמי בוא בו אום עומאה. (כט) וללחם, הוא לחם הפנים אשר ביום השבת ביום
 השבת יעריכנו הכהן, ולזה נקראו בסדורו לחם המערכת. ולרקיקי, עוגות דקות ורמוקות
 מחיטון, ונקראים ריקקים מענין ריקוח אשר (בראשית מ"א י"ט) וכן קראו חז"ל רקק למים
 שהם פחות מעשרה טפחים, מפני דקות מראיהם נקרקע המים. ולמחבת, כלי עשוי לחבוט
 בו את הגחלים, ועל מכסהו אמו את המנחה. ולמרבכת, פירשו חז"ל חלוטם ברותחין כל
 נככה (מבגבעריהט) וכן תרגם ירושלמי (ויקרא ו' י"ד) על מרבכת מביאנה, מרתקא תביל
 יתה. משורה ומדה, מדת הלח ומדת היבש (עיין בניאור ויקרא י"ט ל"ה וכמעט שם).
 (לא) העלות, ישמש בדרך הזקור כאילו הוא שם בפני עליו.

ליהודה לשבתות לחדשים
ולמעדים במספר כמשפט
עריהם תמיד לפני יהודה:
(יג) ושמרו את משמרת אהל-
מועד ואת משמרת הקדש
ומשמרת בני אהרן אחיהם
לעבדת בית יהוה:

כד (ה) ולבני אהרן מחלקותם
בני אהרן נדב ואביהוא
אלעזר ואיתמר: (ב) וימת נדב
ואביהוא לפני אביהם ובנים לא-
היו להם ויכהנו אלעזר ואיתמר:
(ג) ויחלקם דוד וצדוק מן בני
אלעזר ואחימלך מן בני איתמר

לפקדום
דאז פריעסטער אטמט אלעזר אונד איתמר. (ג) דוד, צדוק [פאן דען זאָהנען אלעזר'ס]
אונד אחימלך [פאן דען זאָהנען איתמר'ס] פערטהיילטען זיא, (דיו כמפקדונען אהרן'ס) אין
איה

נאנצאפפער דעם עויגען צו
עהרען פיר דיא שבת-טאגע,
פיר דיא נייאמאנדע אונד פע-
סטע, אין דער געהעריגען
צאהל נאך דער פארשריפט
האטטען זיא איממער צו זיין
פאר דעם עויגען. (ג) זיא
פערזאָהען דיא וואַע דעם
שטייטסעלטעס אונד דיא
וואַע דעם הייליגהייטס אונד
דיא וואַע דער זאָהנע אהרן'ס
איהרער ברידער ביים דיעני-
סטעדעס גאטטעסהויזעס.

כד (ה) דיא אבטהיילונגען
דער נאָקאממען
אהרן'ס וואָרען פאָלגענדע:
דיא זאָהנע אהרן'ס: נדב,
אביהוא, אלעזר אונד איתמר.
(ג) נדב אונד אביהוא שטאַר-
בען פריהער אלס איהר פא-
טער, אונד האַטטען קיינע
קינדער, עס פערזאָהען אַלזאָ

ר ש י

כד (א) ולבני אהרן. פתרון אלה בני אהרן וגומר על מחלקותם: (ב) וימת נדב ואביהוא
וגו' ובנים לא היו להם. לפי שלא היו להם בנים כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל
אם היו לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה שכן מלינו בעזרא ג'
שהרי יהולדק אביו של יהושע היה ויהולדק ועזרא בני שריה היו כדכתיב (לעיל ח') ושריה
הוליד את יהולדק (ובעזרא ה') כתיב עזרא בן שריה ויהולדק הלך בגולה לבבל וכשעלו מנבל
עלה יהושע ושימש ולא שימש עזרא לפי שהיה יהולדק הבכור וקדמו בן אחיו הבכור כדכתיב בנבואת
חגי (ב') יהושע בן יהולדק הבסן הגדול: (ג) ואחימלך מן בני איתמר. זה אחימלך בן אביתר

ב א ו ר

כד (א) ולבני אהרן, שיעורו ובענין בני אהרן, הנה היו מחלקותם באופן אשר אזכיר:
בני אהרן היו נדב וכו', והעירותי כבר על למ"ד כללי הנהוג בל"הק אף שלא לצורך, ומענין
זה למ"ד ולבני (ג) ויחלקם, דוגמתו וניאורו ראם למעלה (כ"ג ו') והרד"ק הציב לו ליונים
על ספרו המכלול, וגם שם לא הפיץ ענין אורו בזה, ונראה לי כי המלה הזאת מורכבת מבנין הקל
ומבנין פיעל כמו ירה"ח אייב נפשי (תהלים ז' ו') ונקל היה ראוי ויחלקם וכפיעל ויחלקם וכניבורם
ויחלקם, אך מפני שלא יבוא פתח לפני אות גרונית הנקודה בקמץ, הומר פתח הוי"ד ונעשה
ויחלקם או ויחלקם, והרכנס דומה ממש לזה בחילוף אות איתן מש"א לזירה, נמלא
בזכריה ואפסרם (ז' י"ד) עיין מ"ש המבאר ז"ל שם. מן בני, הכוונה לדוק אשר היה מבני
אלעזר

דברי הימים א כד

תרגום אשכנזי קט

לפקדתם בעבודתם: (ד) וימצאו בני אלעזר רבים ראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה: (ה) ויחלקום בגזרות אלה עם אלה כיהיו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ובבני איתמר: (ו) ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר מן

איהרע ארדנונגען בייאדערען דיענסט פֿער ריכטונג. (ד) אונד אלס מאן דיאזאהי גע אלעזר'ס צאהלרי כער אן מאנגליכען הייפטערן פֿאנד, אלס דיא זאהנע איחמר'ס, בעשטימטען זיא דען זאהי גען אלעזר'ס זעכסצעהן הייפטער נאך איהרעם פֿא מיליענשטאממע, אונד דען זאהנען איחמר'ס אכט (הייס טער) נאך איהרעם פֿאמילי ענשטאממע. (ה) אונד טהיילטע זיא נאך דעם לאזאוע, דיעזע זאזאהל אלס יענע, דען זיא ווארען אללע בעפעהלסהאכער

הלוי

אים הייליגטהימע אונד ביינ גאטטעס דינסטע, זאזאהל פֿאן דען זאהנען אלעזר'ס, אלס אויך פֿאן דען זאהנען איחמר'ס. (ו) שמעיה דער זאהן נחנא'ס דער שרייבער אויס דעם שטאמ:

ר ש י

בדמוכ בסמוך (פסוק ו') ויכתבם שמעיה וגו' עד ואחמלך בן איתמר: (ד) ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר. מתחלה נמשכן שילה לא היו כ"א י"ו משמרות ח' מאלעזר וח' מאיתמר כמפורש במס' תענית וכשראה דוד שהיו ראשי הגבורים לאלעזר רבים חלקם לכל משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על י"ו משמרות ומשמרת בני איתמר העמיד על מעמד משמר כנראשונה על שמונה משמרות וכן מוכיח בסמוך בית אב אחד אחז לאלעזר ואחז אחז לאיתמר כלומר כאחז למעמד במשמרת שנמשכן כמו בן העמידן דוד עתה בבית המקדש: (ח) ויחלקום בגזרות אלה עם אלה. למיפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי או רביעי וכן כולם: (ו) ויכתבם שמעיה. להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כולם:

ב א ו ר

אלעזר, וכן אחמלך מן בני איתמר. והם היו הכהנים המשמשים בימי דוד כמפורש בש"ס ח' ולמעלה סוף י"ח. ואחמלך בן איתמר (הנוצר בפסוק וי"ו) לא היה הכהן הראש כ"א אביו איתמר כמפורש בש"ס ב' כ"ה) וכן נאמר שם (ט"ו ב"ט) וישב לדוק ואיתמר את ארון האלקים וגו', אך בכל זאת לא היה איתמר נאמן לדוד וכפוי טובה, כמו שידענו מהתקשרו את אדוניה (מ"א א' י"ז) ולכן לא אהבו דוד ולא שם עליו משמרת עבודה לתפארת המקדש ולמערכת הכהנים והלויים רק את שמו וכבודו השאיר לו, למען הקים את מולא שפתיו אשר פלה כלר לו כפרוג שאל את נוב עיר הכהנים בעבור דוד (ש"א סוף פרשה ב"ב). ואת כל המלאכה והעבודה שהיתה ראויה להיות על שם איתמר, הטיל דוד על כתף בנו אחמלך. כנ"ל לישב הכתובים הסותרים זא"ו (עיין למעלה י"ח ט"ז) באופן נאות ופשוט. (ד) ויחלקום, בנגינה מפסקת, ושיעורו אחרי ראותם כי בני אלעזר רבים בראשי הגברים מן בני איתמר, לא נתנו להם ראשי אבותיהם במספר שזה ובמערכת כללית, כ"א חלקו ביניהם, ונתנו לבני אלעזר ראשים וגו' ולבני איתמר לבית אבותם ראשים שמונה. (ח) ויחלקום, דוד ולדוק ואחמלך נתנו אותם בגזרות יחד, מי כנראשונה ומי אחרי, ולא שניתן יתרון לזה או לזה, כי היו שני הקודש גם מבני אלעזר גם מבני איתמר, ולא היה לאלעזר יתרון כ"א בכמות לא באיכות. ובבני, הכי"ת במקום

חרגום אשכנזי

שטאָממע לוי פֿערצייכעטע זיא אין גענווארט דעם קאָנינג, דער בעפֿעהלס האַבער, דעם פֿריעסטערס צדוק. דעם אחימלך זאָהן אביהר'ס אונד אין גענווארט דער שטאַממהייפטער דער פֿריעסטער אונד דער לויס; איין פֿאַמיליענשטאַם וואורדע אימי מער געצאָנען פֿיר אלעזר, אונד איינער וואורדע געצאָנען פֿיר איתמר. (ז) דאָז ערשטע לאָז קאָם הערויס פֿיר יהויריב, דאָז צווייטע פֿיר ידעיה. (ח) דאָז דריטע טע פֿיר חרם, דאָז פֿיערטע פֿיר שערים. (ט) דאָז פֿינפֿטע טע פֿיר מלכיה, דאָז זעכסטע פֿיר הימן. (י) דאָז זעבענטע פֿיר הקוץ, דאָז אַכטע פֿיר אביה. (יא) דאָז נינטע, פֿיר ישוע, דאָז צעהנטע, פֿיר שכניהו. (יב) דאָז איילפֿטע פֿיר אלישיב, דאָז צוועלפטע, פֿיר יקים. (יג) דאָז דרייצעהנטע, פֿיר חפה, דאָז פֿיערצעהנטע, פֿיר ישבאכ. (יד) דאָז פֿינפֿטע צעהנטע, פֿיר בלגה, דאָז זעכצעהנטע, פֿיר אמר. (טו) דאָז זעכצעהנטע פֿיר

דברי הימים א כד

הלוי לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחיהמלך בן אביהר וראשי האבות לכהנים וללויים בית אחד אחזאלעזר ואחז אחז לאיתמר: (ז) ויצא הגורל הראשון ליהויריב לידעיה השני: (ח) לחרם השלישי לשערים הרבעי: (ט) למלכיה החמישי למימן הששי: (י) להקוץ השבעי לאביה השמיני: (יא) לישוע התשעי לשכניהו העשרי: (יב) לאלישיב עשתי עשר ליקים שנים עשר: (יג) לחפה שלשה עשר לישבאב ארבעה עשר: (יד) לבלגה חמשה עשר לאמר ששה עשר: (טו) לחזיר שבעה עשר להפצץ שמנה עשר: (טז) לפתחיה תשעה עשר ליחזקאל העשרים: (יז) ליכין אחד ועשרים רגמול

שנים חזיר, דאָז אַכטצעהנטע, פֿיר הפֿצץ, (טז) דאָז ניינצעהנטע, פֿיר פֿזחיה, דאָז צוואַנציגסטע, פֿיר יחזקאל, (יז) דאָז איין אונד צוואַנציגסטע, פֿיר יכין, דאָז צוויי

באור

במקום מ"ס. (ו) מן הלוי, מן שנת לוי. אחז, מורס מן הנלל ע"י אחיזה כיד, וכן אחד אחז מן החמשים (במדבר ל"א ל'). ואחז אחז, כפול, כלומר הגורל בלי שום יתרון לבית אב אחד אחז לאלעזר ואחד אחז גם לאיתמר, ונאמר אחז אחז על התמידה והסדר הנכון באחיזה זאת, כי כן יורה כל כפל כמו זה, ד"מ עדר עדר לבדו, יום יום, איש איש וכדומה, ואולי יהיה אחז הראשון בז"ן תמור דל"ת כמו קפוח (ישעיה ל"ד ט"ו) תחת קפוח, נזעכו (חייב י"ז ח') ת' נדעכו, ושיעור הכתוב אחד אחז לאלעזר ואחד אחז לאיתמר. (ח) לחרם, תמלח שמו גם בראשי האבות בימי יהויקים בן ישוע הכהן הגדול (נחמיה י"ב ט"ו) וכן רוב הנוכחים פה בשינוי לשון קלח, והרבה מהם נזכרו עוד בדברי רבינו ז"ל.

שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים: (יח) לְדָלִיּוֹהוּ שְׁלֹשָׁה
 וְעֶשְׂרִים לְמַעֲזִיּוֹהוּ אַרְבָּעָה
 וְעֶשְׂרִים: (יט) אֱלֹהֵי פְקֻדָּתָם
 לְעִבְדָּתָם לְבוֹא לְבֵית־יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטָם בְּיַד אֲהֵרֹן אֲבִיהֶם
 כְּאֲשֶׁר צִוְּהוּ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 (כ) וּלְבָנָי לְוֵי הַנּוֹתָרִים לְבָנָי
 עִמָּרָם שׁוֹבְאֵל לְבָנָי שׁוֹבְאֵל
 יַחֲדִיּוֹהוּ: (כא) לְרַחֲבִיּוֹהוּ לְבָנָי
 רַחֲבִיּוֹהוּ הָרִאשׁוֹן יִשִּׁיָּהוּ: (כב) לְיִצְחָקִי
 שְׁלֵמוֹת לְבָנָי שְׁלֵמוֹת יַחַת:
 (כג) וּבָנָי יְרִיָּהוּ אִמְרִיָּהוּ הַשֵּׁנִי
 יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי יִקְמֵעַם הַרְבִּיעִי:
 (כד) בְּנֵי עֲזִיאֵל מִיכָה לְבָנָי מִיכָה
 שְׁמֹר: (כה) אֲתִי מִיכָה יִשִּׁיָּהוּ לְבָנָי
 יִשִּׁיָּהוּ זָכְרִיָּהוּ: (כו) בְּנֵי מְרָרִי מַחְקִי
 וּמוֹשֵׁי בְנֵי יַעֲזִיָּהוּ בְּנֹו: (כז) בְּנֵי

אונד צוואנציגסטע, פירגמיל,
 (יח) דאן דרייא אונד צוואנציג-
 ציגסטע, פיר דליה, אינד
 דאן פיער אונד צוואנציגסטע,
 פיר מעויהו. (יט) דיעזע האט-
 טען דאן אמט בייא איהרער
 דינסטפערריכטונג, וואָ זיא
 צו קאממען האטטען אין דאן
 גאטטעסהויז נאך איהרער
 פארשריפט, פאן דער האנד
 איהרעס שטאממעפטערס
 אהרן, וואָ וויא עם איהם
 בעפאלען דער עוויגע גאטט
 ישראל'ס. (כ) דיא איכריגען
 זאהנע דעם לוי: וואָרען פאן
 דען זאָהנען עמרס'ס, שובאל:
 פאן דען זאָהנען שובאל'ס
 יחריהו. (כא) פאן רחב'הו,
 פאן דען זאָהנען דעם רחביהו
 געהמליך וואָר דאן אָבער.
 הויפט ישיה. (כב) פאן דען
 יצהרים וואָר, שלמות: פאן
 דען זאָהנען שלמות, געהמי-
 לך וואָר יחח. (כג) פאן דען
 זאָהנען (דעם חכרו) וואָרען,
 יריהו, דאן אמריהו, דער
 צווייטע יחויאל, דער דריטטע
 אונד יקמעם דער פיערטע.

שמיר קרי
 מררי
 (כד) פאן דען זאָהנען דעם עזיאל, וואָר מיכה; פאן דען זאָהנען דעם מיכה, וואָר
 שמיר. (כה) דער ברודער דעם מיכה וואָר ישיה, פאן דען זאָהנען דעם ישיה, וואָר
 זכריהו. (כו) פאן דען זאָהנען דעם מררי, וואָרען מחלי אונד מושי; פאן דען זאָהנע
 דעם יעזיהו (חיינעס כמקקחאטען פאן מררי) וואָר בנו. (כז) פאן דען זאָהנען דעם
 רש"י

(יט) אלה פקודתם לעבדתם. אלו שנתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו:

ב א ו ר

(יט) אלה פקודתם, שיעורו אלה עמדו נפקודתם, או אלה הנזכרים, היה פקודתם לעבודתם
 לבוא וכו'. (כ) שובאל, הוא שנואל הראש בן גרשום בן משה (כ"ג ט"ז). (כא) לרחביהו,
 הוא רחביה הראש בן אליעזר בן משה (שס י"ז). (כב) שלמות, הוא שלמות מבני יסכר
 (שס י"ח). (כג) יריהו, הרי זה מקרא קלר, ושיעורו ובני חכרון יריהו, ואמריהו השני וכו'
 וכן הם נאמרים למעלה (שס י"ט) ונאמר בני יריה, מפני היותו הראש לכלם, ונחשב כאניהס.
 (כד) מיכה, כמו שנאמר למעלה (שס ב') בני עזיאל מיכה הראש וישיה השני, ולכל חזק
 מסויסה נחשב כס' בית אב מיוחד. (כו) יעזיהו, חזק מנכדי הקודמים זכנו הוא

תרגום אשכנזי

דברי הימים א כד כה

מררי פֶּאֶן יעויהו: וואר בנו, שוהם, זכור אונר עברי. (כח) פֶּאֶן מחלי, וואר אלעזר, דאָך האַטטע דיעזער קיינע זאָהנע. (כט) פֶּאֶן קיש, דען זאָהנען דעם קיש נעהמליך, וואר ירחמאל. (ל) פֶּאֶן דען זאָהנען דעם מושי: ווארען מחלי, עדר אונר ירימות, דיעם זינד דיא זאָהנע דער לויים נאָך איהרען שטאַטמ= הייזערן. (לא) אויך דיעזע ווארפען דאָז לאַאז גלייב= מעסיג וויא איהרע ברודער דיא זאָהנע אהר'ס, פֶּאָר דעם קאַניגע דוד אונר פֶּאָר צדוק, פֶּאָר אחימלך אונר דען פֶּאַמיליענהייפטערן דער פריעסטער אונר דער לויים, נאָך דען זעמטליכען פֶּאַמי=

מררי ליעויהו בנו ושהם וזכור ועברי: (כח) למחלי אלעזר ולא היה לו בנים: (כט) לקיש בני קיש ירחמאל: (ל) ובני מושי מחלי ועדר וירימות אלה בני הלויים לבית אבותיהם: (לא) ויפילו גם הם גורלות לעמת אחיהם בני אהרן לפני דוד המלך וצדוק ואחימלך וראשי האבות לכהנים וללויים אבות הראש לעמת אחיו הקטן:

כה (א) ויבדל דוד ושרי הצבא לעבדה לבני אסף והימן

וידוחו

ליענשטאַטמען, דאָז אַבערהויפט וואַר גלייך ויינעם מינדערן ברודער.

כה (א) נון זאָנדערטע דוד מיט דען בעפעהלסהאַבערן דעם דיענסטהעערעם דיא

ר ש י

כה (א) ויבדל דוד ושרי הצבא לעבדה. לשורר השיר: לבני אסף וגו'. מכל הלויים לא הבדיל כ"א בני אסף: והימן וידותון הנבאים. כשהיו סנגנים בכלי שירים הללו היו מתנבאים דוגמא באלישע קמו לי סנגן (מלכים ב' ג') והיה כסנגן הסנגן ומהי עליו יד ה': ויהי

ב א ו ר

שם פרטיו וכן בפסוק הנא. (כח) בנים, אבל כנות היו לוונשאום בני קיש אחיהם הזכרים ככתוב הנא (למעלה כ"ג כ"ב). (לא) לעמת אחיהם, כ"ד משמרות לויים היו (ואם שלא נחשבו שהכלם למעלה פרשה כ"ג תמלאם בשלמותם) והם לעומת כ"ד משמרות הכהנים וכמו שנאמר אללם (פסוק ו') לפני המלך וצדוק ואחימלך וגו' ק נאמר גם אלל הלויים פה. אבות, אבותיהם (ר"ל משפחותיהם) נחשבו כגורלם כלי שום יתרון או התנשאות לאחד, והיה תמיד הראש לעמת אחיו הקטן, ואין אבות נסמך אל הראש כדעת רוב המפרשים, ולד"ק שם פרטיו של הראש היה אבות ואין זה בפשטות הכתוב וכחידושו ימד. כה (א) ויבדל, מן הלויים הבדיל דוד את אסף הימן וידותון (ראש יתם שלשתם למעלה בפרשה ו' י"ט — ל"ב) לעבודת השיר. ושרי הצבא, מלאנו מלת נבא גם כלי הוראת אנשי מלחמה, וכן נאמר בתורתנו (במדבר פרשה ד') על עבודת הלויים כל הנא לצבא צָבָא לעבוד עבודה באל מועד, כי עיקר הכנת נבא על אנשים או גופים שונים הנצבים איש לעומת אחיו בסדר נכון וערוך, ומזה נבא השמים, נבא מרום, הנשים הנבואות וכדומה, ונתהוה ממקור מלת נצב (מחסרי הנו"ן) מלה מיוחדת צבא (מנחי הלמ"ד), עיין בהמעמר יקרא (כ"א כ'). לעבודה, לעבודת השיר כפי' כל המפרשים, ואינו זר בעיני לאמור כי הצבה לעבודה

דברי הימים א כה

תרגום אשכנזי קיא

וידותון הנביאים בכנרות
בנבלים ובמצלתים ויהי מספרם
אנשי מלאכה לעבדתם: (ג) לבני
אסף זכור ויוסף ונתניה
ואשראלה בני אסף על יד-אסף
הנבא על ידי המלך: (ג) לידותון
בני ידותון גדליהו וצרי וישעיהו

דיא זאהנע אסף הימן אונד
ידותין אב, דיא (בעגיי
סטערנדע געזענגע) פֿארטרו
גען, מיט (בעגלייטונג פֿון)
הארפען, לויטען אונד צימ
בעלן, אין דערען אנצאהל
ווארען אן טהאטיגען מאנ
נערן אין איהרעם דיענסטע,
(פֿאָגענדע): (ג) פֿאָן דען
זאהנען אסף'ס וואר: זכור,
יוסף, נתניה אונד אשראלה
זאהנע דעם אסף, אונטער

חשיבהו

אויפֿויבט דעם אסף, וועלכער (זיינע געזענגע) פֿארטרוג נאך דער לייטונג דעם
קאנגס (ג) פֿאָן ידותון, דען זאהנען דעם ידותון, (כעהליך) ווארען: גדליהו,

צרי

ר ש י

ויהי מספרם אנשי מלאכה. כלומר המזמרות כ"ד על כ"ד מזמרות. ד' בניו של אסף וששה
של ידותון וי"ד של הימן הרי כ"ד למטה כלל מספר כולן כדנתיב ויהי מספרם עם אחיהם וגו':
ומחתיבו

ב א ו ר

לעבודה מחוצרים המה, ובא הלמ"ד להורות על הסמיכות כמו שמלאנו מרעש לרכבו (ירמיה
מ"ג ג) טעמו מרעש רכבו, ומעשה יהיה שרי הנבא לעבודה כמו שרי לבא העבודה (נמדבר
ח"כ"ה), וטעם הכתוב, דוד ושרי לבא העבודה הבדילו בני אסף והימן וידותן להיות נבאים
בכנרות בנבלים וכו'. לבני אסף, יחס שאליו תמור יחס הפעול, כמו פתחת למוסרי (תהלים
קט"ז ט"ז) ת' פתחת את מוסרי, הרגו לאבנר (ש"ב ג' ל') ת' את אבנר. ושימוש זה נהוג
מאוד בלשון ארמי ובדברי רבותינו ז"ל. ולד"ק יהיה לבני אסף בלמ"ד תחת מ"ס, ושיעור
הנתיב ויבדל דוד מבני אסף וכו'; ולא נמלא חילוף מ"ס בלמ"ד בס"ק בהוראה זאת.
הנבאים, מקיר מלת נבא הוא לד"ק בניב שפטים, ודוגמתו ואהרן אהיה נביאך (שמות
ז' א'), ומורה על הדיבור המיוחד ברוח אלקים בחכמה ובמליצה, גם מלאנוהו על חכמים
היודעים להנות ולכתוב בשפה ברורה כמו ויעל המלך וגו' והכהנים והנביאים (מ"ב כ"ג ב')
שמרגס יונתן שט וספריא, כי נביאים בעלם לא היו שם נעת הויא, ולולא כן לא הולכנו
לשלוש אל חולדה הנביאה לדרוש ה' (שם כ"ב י"ד) ומלת הנבאים הנזכרת פה כוללת שתי
הוראות יחד, כי מלבד שהיה הימן ואסף וידותן משוררים, היו ג"כ חוים בדברי אלקים
כמו שמראה אלל הימן בפסוק ה'. ויהי מספרם, היה לו להודיע מספרם מיד כמה הוא, אך טרם
הודיעו לנו את המספר, הוא מונה שבתם ומולדתם וסדרם, ואז (בפסוק וי"ו) הוא אומר
כמה היו במספרם. וכן מנהג הלשון להפסיק באמצע המאמר לביאור דבר מה או לתכלית
דבר אחר, ולחזור אח"כ אחורנית אל מה שהתחיל. (ב) על יד, על ידי אסף וסמוך לו
להשגיח עליהם, ובפירש"י כתב דוגמא על ידו החזיק (נחמיה ג' ח') וגם זה קרוב למ"ס.
הנבא, אסף היה משורר ומנבא לעומת המלך, ועל ידי המלך הוא כמו אשר אני מביא על
ידיכם (מ"ב י' כ"ד) ששיעורו אשר אני מביא לעומתכם, או יהיה על ידי כפשוטו, שהיה
אסף משורר תחת משמרת המלך, ואם כי היה אסף ראש המשוררים ומנס מהולל, הן לא
חסור תפארתו בו אם ביד המלך ותחת פקודתו יעבוד עבודת הקודש אשר עליו.

ששה

תרגום אשכנזי

דברי הימים א כה

חֲשַׁבְיָהוּ וּמַתְתִּיָהוּ שֵׁשָׁה עַל יְדֵי
 אֲבִיהֶם יְדוּתוֹן בְּכַנּוֹר הַנְּבִא עַר-
 הוֹדוֹת וְהַלֵּל לַיהוָה: (ו) לְהִימֵן
 בְּנֵי הַיָּמִן בְּקִיָּהוּ מַתְנִיָהוּ עֲזִיאֵל
 שְׁבוּאֵל וִירִימוֹת חַנְנִיָּה חַנְנִי
 אֱלִיאָתָה גְדַלְתִּי וְרַמְמַתִּי עֶזֶר
 יִשְׁבָּקְשָׁה מְלוֹתִי הוֹתִיר
 מַחֲזִיאָת: (ה) כָּל-אֱלֹהֵי בָנִים
 לְהִימֵן חוּזָה הַמֶּלֶךְ בְּדַבְרֵי הָאֱלֹהִים
 לְהַרְיִם קֶרֶן וַיְהִן הָאֱלֹהִים לְהִימֵן
 בְּנֵים אַרְבַּעַת עֶשֶׂר וּבָנוֹת שְׁלוֹשׁ:

צרי, ישעיהו, חשביהו אונד
 מתתיהו, אלוף זעם, (מיט
 אינבענריף דעם ידותון),
 אינטער דער אויפזיכט דעם
 פֿאַטערס ידותון מיט דער
 דארפֿע, וועלכער (זיינע גע-
 זינגע) פֿאַרטרוג ביים דאַנק
 אונד לאַבגעזאַנגע, דעם עווי-
 גען צו עהרען. (ד) פֿאַן
 הימן רען זאָהנען דעם הימן:
 (נעהליך) וואָרען בקיהו,
 מתניהו, עזיאל, שבואל
 אונד ירימות, חנניה, חנני,
 אילאתה, גדלתי אונד רממתי
 עזר, ישבקשה, מלותי, הותיר
 (זונד) כחזיאות. (ה) אללע
 דיזעע זינד זאָהנע דעם הימן,
 דער דעם קאַניגע וויזואַנטע
 מיט גאַטטליכען וואָרטען דיא
 ערהעכונג זיינעם היילהאַרנס.

כל
 ערהעכונג זיינעם היילהאַרנס. דעם הימן גאַב גאַטט פֿיערצעהן זאָהנע אונד דרייאַ
 טעס.

ר ש י

(ג) ומתחיהו ששה. ולא תשאל אלא חמשה אשתו היתה מעובדת את שמעי וראה ברוח הקדש
 שגם הוא עתיד להיות ראש משמרה לפיכך אמר ששה וזה שנאמר לפנינו העשירו שמעי וזה
 שישד הפייט (נקדשה של יולר דפרשת שקלים) ראש מנטן להפקד במשמרת הקודש: על
 ידי אביהם ידותון. דוגמא על ידו החזיק (נחמיה ג'): הנבא על הודות והלל. שהיו מנגינים
 בנייור מזמורי הודו ומזמורי הללויה והיה מתנבא: (ד) ורוממתי עזר. שם אחד הוא:
 (ה) חוזה המלך בדברי האלהים להרים קרן. קרן הנבואה שמתנבא למלך ודוגמא וירם קרן
 מצינו (שמואל א' ג'): ויתן האלהים להימן. כלומר אם לא שנתן לו האלהים הנביא אי אפשר
 שהיו לו י"ד בנים ושלש בנות וכולן ראויין להיות ראשי משמרות דוגמא (רות ד') ויתן ה' לה
 הריין ותלד בן אם לא שהיתה מתנה זו מה' אי אפשר שילד בעזו שהיה זקן וכן ויראה ה'
 את כל הארץ (דברים ל"ב) אם לא מאת ה' היתה ראייה זאת אי אפשר להביע כל כך למרחוק:
 כל

ב א ו ר

(ג) ששה, נפרטס הם רק חמשה ומדרש חז"ל על זה עיין ברש"י, ולדעתם יהיה הבן הששי החסר פה
 שמעי הנזכר להלן בפסוק י"ז. ונבר נא דוגמת זה למעלה (ג' כ"ב) ראה מש"ס, ובפסוות
 הנחוב, שניהם נכונים, כי אין הנחוב סופר את הנביא ב"א את האנשים הנחמרים בחך
 הנחוב אבות ונביא יחדיו. ואל יפלא בעיניך מה שנאמר אחרי מספר ששה, על ידי אביהם
 ידותון, והלא ידותן היה בחך הששה? כי כן ד"מקרא שר חמשים הראש במספר חמשים,
 חף כי אינו שר כ"א על ארבעים ותשעה והוא נעלמו האיש החמשים; וכן נקרא למעלה
 חכמי ראש השלשה (י"א כ') חף כי לדעת המפרשים לא היו זולתו ב"א שנים, ומה שנאמר
 פה ע"י אביהם ידותן הוא מוסב על הרוכ, שהיו נביא לידותון. (ד) ורממתי עזר, שם אחד
 הוא (רד"ק ופירש"י) וכן תעיד הנגינה והמספר בסוף הנחוב הנא, וכן נאמר בסוף הפרשה
 רוממתי עזר המסמר הכ"ד. (ח) חוזה, נביא ורואה וזהו נרדפים הם בהוצאתם הכללית,
 וכן

דברי הימים א כה

תרגום אשכנזי קיב

(ו) כָּל-אֱלֹהֵי-יְדֵי אֲבֵיהֶם בְּשִׁיר
 בַּיִת יְהוָה בְּמִצְלָתָם נְבָלִים
 וְכִנְרוֹת לַעֲבֹדַת בַּיִת הָאֱלֹהִים
 עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ אֶסָּף וַיְדוּרְתוּן
 וַהֲיִמֹן: (ז) וַיְהִי מִסְפָּרָם עִם-
 אֲחֵיהֶם מִלְּמַדְי-שִׁיר לַיהוָה כָּל-
 הַמְּבִין מֵאֲתִים שְׁמוֹנִים וּשְׁמֹנֶה:
 (ח) וַיְפִילוּ גֹרְלוֹת מִשְׁמֶרֶת לַעֲמֹת
 כַּקֶּטֶן כַּגָּדוֹל מִבֵּין עִם-תְּלָמִיד:
 (ט) וַיֵּצֵא הַגֹּרֵל הָרִאשׁוֹן לְאֶסָּף

טאכטער. (ו) אללע דיעוע
 (ז) כג ער) ווארען אונטער
 אויפֿוֹכט, איהרעס פֿאטערס
 ביא דער טאנקונסט אים
 גאטטעסהויע, מיט צימבעלן,
 לוי טען אונד הארפען פֿיר
 דען דיענסט דעס נאטטעסהוי.
 זעס, אונד אינטער אויפֿוֹכט
 דעס קאניגס, ווארען אספֿ,
 ידוהון אונד היטן. (ז) אהי.
 רע אנצהאל וואר, נעכסט
 איהרען ברודערן, דיא גע.
 איבט ווארען אים געוואנגע
 דעס עוויגען צו עהרען, אלי.
 זא אללע קונסטערשטאנדי.
 גען צוואממע: צווייא הונ.
 דערט אכט אונד אכטציג.
 (ח) זיא ווארפען דאן לאזן

ליוסף

איבער יעדעס אמת, גלייכמעכטיג פֿיר מינדערע אונד פֿיר העהרע פֿיר לעהרטיי.
 סטער אונד פֿיר שילער. (ט) דאן ערשטע לאזן קאם הערויס פֿיר אספֿ, נעהמליך
 פֿיר

ר ש י

(ז) כל המבין. לענין שירה נוסף לומר מבין כרתיב מבין עם תלמיד וכיניהו שר הלוי במא
 יסור כי מבין הוא: (ח) ויפילו גורלות משמרת לעומת. פתרון משמרת לעומת משמרת ודוגמא
 למעלה (י"ו) ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן פתרון ממשכן אל משכן: כקטן כגדול
 מבין עם תלמיד. פתרון הפילו גורלות על המשמרות זה לעומת זה משמרת לעומת משמרת כקטן
 כגדול מבין הרב עם תלמיד כולם היו שוין בזה למי שיגיע הגורל הראשון חס לקטן כן יקדים
 הוא להיות ראשון ואם אחרון יהיה אחרון וכן כולם בין מבין בין תלמיד בין קטן בין גדול
 ו שמרות אלו של לויס הולכים אחר משמרות של כהנים למי שנופל הגורל הראשון משמר ראשון עם
 מ מרת יהודיב הכהן ולמי שפול הגורל השני ישמש הוא ומשמרתו עם משמרות ידעיה הכהן:
 (ב) ויכת הגורל הראשון לאסף ליוסף. בנו ראשון: גדליהו השני. גדליהו בכור ידומין הוא:

ב א ו ר

וכן תמלא להלן דברי שמואל הראה ונתן הנביא, וגד החזה (כ"ט כ"ט). (ו) בשיר, בפתח
 הנ"ל ושיעורו בהשיר, ולכן אינו מחובר למה שאחריו. ביח ה', בנית ה', וחצר הנ"ל
 כמו שהוא לרוב בסימני היתם אם התחלת השם באות שוב להם, כמו הנמלת בית ה' (מ"ב
 ט"ו ח') תשור בנית ה', כדור אל ארץ רחנת ידים (ישעיה כ"ב י"ח) ח' כדור, ועוד
 כדוגם. (ז) מלמדי, ראה מ"ג בענין פעל למד למעלה ה' י"ח. מאתים, כ"ד משמרות היו
 כנגד כ"ד משמרות הכהנים, וכל משמר כולל שנים עשר איש, כמו שתראה מפסוק ט' עד
 סוף הפרשה, לא וחשנ י"ב פעמים כ"ד ויעלה לך סך מאתים שמונים ושמונה כמו שהוא
 לשנינו (מלמדי הרד"ק). (ח) משמרת, רש"י ורד"ק פירשוהו משמרת לעומת משמרת, וחצר
 משמרת השני כמו למעלה ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן (כ"ל ואהיה מאהל אל אהל
 וממשכן כי כן הוא למעלה י"ח ה' ולהם נוסף מלת מתהלך מספר שואל) פתרונו ממשכן אל
 משכן. אך חיבור מלת לעמח בטעמו אל כקטן כגדול, יורה לדעתי, כי הוא מוסב לשטה,
 ושני המלות כקטן כגדול הם מובן כללי ונקשנים כשם אחד כמו שהוא מנהג הלשון לכלול

לְיוֹסֵף גְּדֻלְיָהוּ הַשְּׁנִי הוּא וְאֶחָיו
 וּבָנָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (י) הַשְּׁלִישִׁי
 זְכוֹר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:
 (יא) הַרְבִּיעִי לִיצְרֵי בָנָיו וְאֶחָיו
 שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (יב) הַחֲמִישִׁי נְתַנְיָהוּ
 בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (יג) הַשְּׁשִׁי
 בְּקִיָּהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:
 (יד) הַשְּׁבַעִי יִשְׂרָאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו
 שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (טו) הַשְּׁמוֹנִי יִשְׁעִיָּהוּ
 בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:
 (טז) הַתְּשִׁיעִי מַתַּנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו
 שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (יז) הָעֲשִׂירִי שְׁמַעִי
 בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (יח) עֲשֵׂתִי
 עֶשֶׂר עֹזְרָאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם

פִּיר דַּעַן יוֹסֵף; גְּדֻלְיָהוּ וְאֶחָיו
 דַּעַר צוֹוִיטֶע, עַר אֹנֵד זײַ
 נַע בְּרִידַעַר אֹנֵד זײַנַע זָאָה.
 נַע וְאַרְעֵן צוֹוֹאַלֶּף. (י) דַּעַר
 דְּרִיטֶטע, וְאַר זְכוֹר; דַּעַם.
 סַעַן זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַ
 רַעַן צוֹוֹאַלֶּף. (יא) דַּאָּז פִּיעַר.
 טַע (אַזאַז) קָאָם פִּיר יִצְרִי,
 דַּעססַעַן זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר
 וְאַרְעֵן צוֹוֹאַלֶּף. (יב) דַּעַר
 פִּנְפֶּטע, וְאַר נְתַנְיָהוּ, דַּעַם.
 סַעַן זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַ
 רַעַן צוֹוֹאַלֶּף. (יג) דַּעַר זַעֵב.
 סַטע, וְאַר בּוֹקִיָּהוּ; דַּעססַעַן
 זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַרְעֵן
 צוֹוֹאַלֶּף. (יד) דַּעַר זִיעֶבַעֲנִי
 טַע, וְאַר יִשְׂרָאֵל; דַּעססַעַן
 זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַרְעֵן
 צוֹוֹאַלֶּף. (טו) דַּעַר אַכְטֶע,
 וְאַר יִשְׁעִיָּהוּ; דַּעססַעַן זָאָה.
 נַע אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַרְעֵן
 צוֹוֹאַלֶּף. (טז) דַּעַר נײַנטֶע,
 וְאַר מַתַּנְיָהוּ; דַּעססַעַן זָאָהנַע

אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַרְעֵן צוֹוֹאַלֶּף. (יז) דַּעַר צַעֲהַנְטֶע, וְאַר שְׁמַעִי; דַּעססַעַן זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר
 וְאַרְעֵן צוֹוֹאַלֶּף. (יח) דַּעַר אײַלֶפֶטֶע וְאַר עֹזְרָאֵל; דַּעססַעַן זָאָהנַע אֹנֵד בְּרִידַעַר וְאַ

רַעַן

ר ש י

ואחיו יבנו שנים עשר. פתרון על כל משמרה ומשמרה יבאו י"ב לויס שהרי היו כולם רס"ח
 וכשתחלקם לכ"ד חלקים יהיה כל חלק וחלק י"ב לויס כל זכו ואחיו ובניו מוסב ליוסף ולגדליהו
 ולפי שבפסוק אחד שניהם נזכרים כתב לבד פעם אחת הוא ובניו ואחיו וכל אחיו ואחיה' שבענין
 לאו אחיו ממש אלא חבורה אחת קורא אחים (ברידערשטאַפּט) כל' אשכנז: (י) השלישי זכור.
 נכור אסף: (יא) הרביעי לילרי. שני של ידותן: (יב) החמישי נתניהו. שלישי של אסף כך
 נפל הגורל מזה לזה:

למחלקות

ב א ר

מוצג שלם כאילי הוא שם יחידי, ולסמוך אליו שמות אחרים (עיין במנאר תהלים פרשה ט"ז
 בפסוק ואדירי כל מפלי בס) ומעשה פי' לעמת נקטן כגדול כאילו אמר לעמת כלם. חלמיד,
 מלה ארמית וערבית אף כי בעברית מקורה, ולזה לא נמלטה זולת פה בשם מקום
 בס"הק. (ט) הוא ואחיו ובניו, מוסב גם על יוסף גם על גדליהו, והראשון היה בן אסף
 והשני בן ידותן. (יד) ישראלה, ולמעלה שמו אשאלה, והמילוף ידוע. (יז) שמעי, לא
 נזכר למעלה, והוא לדעת חז"ל בן ידותן עיין מ"ש בפסוק ג'. (יח) עזראל, הוא עזאל
 שלמעלה, ומילוף זה מלאנו גם בשם המלך עזיבו ועזריהו, וביארתיו למעלה בפרשה ג' י"ב.
 שובאל

עֶשֶׂר: (יט) הַשָּׁנִים עֶשֶׂר לַחֲשֵׁבִיָּה
 בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (כ) לְשֵׁלֶשֶׁה
 עֶשֶׂר שׁוֹבָאֵל בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר: (כא) לְאַרְבַּעַה עֶשֶׂר מִתְתִיָּהוּ
 בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:
 (כב) לַחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לִירְמוֹת בְּנָיו
 וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (כג) לְשֵׁשֶׁה
 עֶשֶׂר לַחֲנַנְיָהוּ בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר: (כד) לְשִׁבְעָה עֶשֶׂר
 לְיִשְׁבָּקֶשָׁה בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר: (כה) לְשִׁמוֹנָה עֶשֶׂר לַחֲנַנְיָ
 בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (כו) לְתִשְׁעָה
 עֶשֶׂר לְמִלּוֹתֵי בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר: (כז) לְעֶשְׂרִים לְאַלְיָתָה
 בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (כח) לְאַחַד
 וְעֶשְׂרִים לְהוֹתִיר בְּנָיו וְאָחָיו
 שְׁנַיִם עֶשֶׂר: (כט) לְשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
 לְגַדְלָתִי בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:
 (ל) לְשֵׁלֶשֶׁה וְעֶשְׂרִים לְמַחְזִיאוֹת
 בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:
 (לא) לְאַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים לְרוֹמְמָתִי
 עֶזֶר בְּנָיו וְאָחָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר:

תרגום אשכנזי קיג
 רען צוואלף. (יט) דאן צוואלף.
 פֿטע (וּמִקְוִי) קאם פֿיר חשביה;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כ) דער
 דרייצעהנטע וואָר שובאל;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כא) דער
 פֿיערצעהנטע וואָר מתתיהו;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כב) דער
 פֿינפֿצעהנטע וואָר ירמות;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כג) דער
 זעכצעהנטע וואָר חנניהו;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כד) דער
 זעכצעהנטע וואָר ישבקשה;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כה) דער
 אַכטצעהנטע וואָר חנני;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כו) דער
 ניינצעהנטע וואָר מלות;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כז) דער
 צוואַנציגסטע וואָר אליחה;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כח) דער איין
 אונד צוואַנציגסטע וואָר הותיר;
 דעססען זאָהנע אונד ברידער
 וואָרען צוואלף. (כט) דער צוויי
 אונד צוואַנציגסטע וואָר
 גדלתי; דעססען זאָהנע אונד
 ברידער וואָרען צוואלף.
 (ל) דער דרייאַ אונד צוואַנ-
 ציגסטע וואָר מחזיאות; דעס-

סען זאָהנע אונד ברידער וואָרען צוואלף. (לא) דער פֿיער אונד צוואַנציגסטע וואָר
 רוממתי עזר; דעססען זאָהנע אונד ברידער וואָרען צוואלף.

ב א ו ר

(כ) שובאל, למעלה שובאל שאו וכן נחלק למעלה (כ"ד כ') כשנאל כן גראס כן מסה
 כנינו ע"ה.

כו (א) למחלקות לשערים
לקרחים משלמיהו בן
קרא מן בני אסף: (ב) ומשלמיהו
בנים זכריהו הבכור ידיעאל השני
ובדיהו השלישי יתניאל הרביעי:
(ג) עילם החמישי יהוחנן הששי
אליהוועני השביעי: (ד) ולעבד
אדם בנים שמעיה הבכור
יהוזבד השני יואה השלישי ושכר
הרביעי ונתנאל החמישי:
(ה) עמיאל הששי יששכר השביעי
פעלת השמיני כי ברכו אלהים:
(ו) ולשמעיה בנו נורד בנים
הממשרים לבית אביהם כי

כו (א) כביא דען אבטהיילונג =
גען דער פפערטנער
וואר פאן דען קרחים משלמיהו
זאָהו דעם קורא פאן דען זאָה =
נען אסף'ס. (ב) משלמיהו האַט =
טע פאָלגענדע זאָהנע: זכריהו
דען ערשטגעבאָרנען, ידיעאל
דען צווייטען, ובדיהו דען
דריטטען, יתניאל דען פיער =
טען. (ג) עילם דען פינפטען,
יהוחנן דען זעכסטען אונד
אליהוועני דען זעבענטען.
(ד) עובד אדום האַטטע פאָל =
גענדע זאָהנע: שמעיה דען
ערשטגעבאָרנען, יהוזבד דען
צווייטען, יואח דען דריטטען,
שכר דען פיערטען אונד נתנאל
דען פינפטען, (ה) עמיאל דען
זעכסטען, יששכר דען זעבענ =
טען אונד פעלתי דען אַכטען,
דען נאַטט האַטטע איהן גע =
זענגעט: (ו) אונד דעם שמעיה,
זיינעם זאָהנע, וואורדען זאָה =
נע געבאָרען, וועלכע דיא

גבורי העררשאַפֿט האַטטען אין איהרעם שטאַממהוועז, דען
טא

ר ש י

כו (א) למחלקות לשערים. אין חוזרים חלילה אלא כנגד שערים חלקום ושוב הפילו גורלות
מי לש. ר זה מי לשער אחר כך מפורש לקמן: לקרחים משלמיהו בן קורא מן בני
אסף. ודוגמא למעלה ושלום בן קורא וגו' (לעיל א' ט'): (ה) כי ברכו אלהים. כדאמר
(לעיל י"ג) ויברך ה' את בית עובד אדום וגו': (ו) הממשלים לבית אביהם. פתרון אומן

ב א ו

כו (א) למחלקות לשוערים, עד הנה ספר מחלקות המשוררים, ועתה יספר את כל הנעשה
בענין מחלקות השוערים. לקרחים, היחיד מזה הוא קרחי ולא קרח, כי
משם פרט לא יתכן ריבוי. משלמיהו, דוגמא למעלה (ט' י"ט) ושלום בן קורא בן אביסף
בן קרח וחמיו לבית אב הקרחים (מפירש"). (ד) ולעובד אדום, הוא עובד אדום הגמי הנזכר
בספר שמואל ולמעלה בפרשה י"ג ונקרא הגמי מפני היותו מעיר הלויים גת רמון, כי גת
רמון היא אחת הערים המנויות לבני קחה, ומכאן היתה משפחת קרח המתמסרת בפרשה
הזאת. בנים, ח"ל ספרו לנו בסוף מס' ברכות את רוב בניו עד להפליא, והערותי על
דכריהם היקרים למעלה בסוף פרשה י"ג. (ה) ברבו, ברכת שדים ורחם, וברכת בית
וזה, וכל זה בעבור ארון אלקים השוכן בביתו ובחומתו, כמפורש למעלה אס. (ו) הממשרים,
לדעת הרד"ק הממשלים לבית אביהם הוא מענין נמשל כבהמות נדמו (תהלים מ"ט י"ג),
פירושו הנמשלים לבית אביהם ודומים להם בנבונה, ובמו שיהיה בית אביהם גבורי חיל לעבודה,
ק

דברי הימים א כו

חרגום אשכנזי קיד

טאפפערע מעננער ווארען זיא
(חז"ע). (ז) דיעזע זעהנע דעם
שמעיה ווארען: עחני, רפאל,
עובד אונד אלזכר, אונד דיא
ברידער דעם עובר, טאפפע-
רע לייטע, ווארען אליהו אונד
סמכיהו. (ח) אללע דיעזע פאָן
דען נאָכקאָממען דעם עובר
ארום, זיא מיט איהרען זעה-
נען אונד ברידערן, איינע טא-
פפערע מאַנשאַפט, פֿאלל
טיכטיגקייט צום דיענסטע,
בעשטאַנדען אויס צווייא אונד
זעכציג (כח־קחחעין) פֿאָן עובר
ארום. (ט) משלמיהו האַטטע
זעהנע אונד ברידער ועממליך טאפפערע לייטע, אַכטצעהן. (י) אונד חסה פֿאָן דען
זעה-

בְּבִירֵי חֵיל הַמָּה: (ז) בְּנֵי שְׁמַעְיָה
עַתְנִי וְרַפָּאֵל וְעוֹבֵד אֱלֹזָבֵד אֶחָיו
בְּנֵי חֵיל אֱלֹהֵי הוֹסֵמְכִיָּהוּ: (ח) כָּל-
אֱלֹהֵי מִבְּנֵי וְעִבְדֵי אֱדֹם הַמָּה
וּבְנֵיהֶם וְאֶחְיֵיהֶם אִישׁ-חֵיל בִּכְחַ
לְעִבְדָּהּ שְׁשִׁים וּשְׁנָיִם לְעִבְדֵי אָדָם:
(ט) וְקִמְשֵׁר מִיָּהוּ בְּנֵים וְאֶחָיו בְּנֵי-
חֵיל שְׁמוֹנָה עָשָׂר: (י) וְהַחֶסֶה מִן-

קמ"ץ בלא אס"ף

בני

ר ש י

מושלים היו על יד אביהם ודוגמא בסוף דניאל ומשל ממל רב: (ח) איש חיל. לא נכת ולא
במלחמה אלא באדם שאמר עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (רות ג'): :

ב א ו ר

כן היו הם, והקמִשְׁלִים הוא חואר בחירק המ"ס כמו הערים המקדלוח (יחזע ט"ז ט')
עתליה הקורשעת (דה"ב כ"ד ז') ענת"ד, ואני מלאתי כי רוב השמות עם מ"ס בחירק
לסימן המשקל לפניהם, הוראת הפעל להם, ונאו בחירק תמור ק"ח או קונן ע"ד ליישם
בארון ת' ויוסם, על נצר אדם לא י"פך ת' יוסך, ד"מ מקד"ש שיעורו הדבר המוקדש,
מִשְׁבָּן שיעורו המקום המִשְׁבָּן וכן מִשְׁפָּעל, מִשְׁשָׁט, מִאֶקֶל ורבים כזה, וכן פה מִמְשָׁלִים
שיעורו מִמְשָׁלִים, ויורה על המנוים להיות מושלים ופקידים דוגמת הַמְלִיךְ (דניאל ט'
א') שורה על המנוי למלך. ולפירש"י יהיה ג"כ מִמְשָׁלִים מענין ממשלה ושורה רק שלדעתו
הוא חואר למושל כמו ומשל מִמְשָׁל רב (דניאל י"א ג') [שנא שם לעומת ועמד מִלְךְ גבור,
אם אמנם לדעת רוב המפרשים דניאל שאינו חואר כ"א מקרה] ולדעתי יהי ממשל משוטף
לחואר המושל ולמקרה הממשלה כמו שלטון (קהלת ח' ד' וח'). (ו) אלזכר, אס שהוא שם
נפ"ע נחטרו וי"ו הציבור, או שהיה שם הבן השלישי לשמעיה עובד אלזכר וחפסתי בדעת
הראשונה בתרגומי אחיו, ר"ל משאר בני עובד ארום, שהיו אנשי חיל ושמותם אליהו וסמכיהו.
והנה מנה לדעתי בכתוב הזה רק את הממשלים לנית אביהם שהזכיר בפסוק הקודם, והם
היו בני שמעיה הנאמרים ואליהו וסמכיהו, אך כל מספר התולדה לעובד ארום כלל בפסוק
הנא במנין כללי. (ח) איש חיל, כתב בפירש"י לא בכח ולא במלחמה, אלא באדם שאמר
עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (נ"ל ולנעמי מודע לאישה איש גבור
חיל בכתוב במגלת רות פרשה ב', והלא בועז מודעתנו נאמר שם ג' ב' בלא שום חבור לאיש
גבור חיל) עכ"ל, ואם אמנם שם נרות הכוונה על אדם חשוב בכלל, הנה איך נאמר פה על
איש חיל שהוא לא בכח (בכתוב בפירש"י) אס פירש אחריו מיד איש חיל בכח לעבודה! —
ששים ושנים, ולמעלה (ט"ז ל"ח) ששים ושמונה, אס שנאשנו שם קלת קרובים מן עובד
ארום בתיבס, ופה לא נאשנו רק בניו ואחיו העלמיים, או שמתו אחדים מהם מעת הסיפור
ההוא עד עת הסיפור שלפניו בשנת דוד. (ט) ולמשלמיהו, הנזכר בראש הפרשה פסוק ב'.
(י) ולחסה, שיעור הכתוב, כמה בנים היו לחסה מבני מירי, ושְׁמִרֵי ראש להם, ואס שלא

ועהנען דעם מררי האטטע פאלגענדע זעהנע: שמרי דאן אכערהויפט [אכגלייך ערניכט דער ערשטגעבארענע וואר, זא בעשטימטטע איהן דאך ויין פאטער צום אכערהויפטע.] (א) חלקיהו דער צווייטע, טכליהו דער דריטטע, זכריהו דער פיערטע; זעמטליכע זעהנע אונד בידער דעם חסה ווארען דרייצעהן. (יב) אן דיע וען בעשטימטטע מאן דיא אב טהיילונגען דער פערטנער נאך איהרען מענגליכען הייפ טערן, דיא אטער ווארען וייא בייא איהרען ברידערן בייא דער דיע: סערריכטונג אים טעמעל דעם עוויגען; (יג) ויא ווארפען לאאזע, זא וואהל פיר מינדערע אלס פיר העהערע נאך איהרעם שטאטמהווע, פיר יערעם טהא בעואנדערס. (יד) אונד עס פיעל דאן לאאז צור מאר גענווייטע דעם שלמיהו צו; זכריה, זיינעם זאזנע, דעם פערשטענדיגען ראטהגעבער, צאן מאן עבענפאללס לאאזע, אונד עס קאם ויין לאאז געגען מיטערנאט, (טז) דעם עובר אדום קאם דיא מיטאנאסווייטע, אונד ויינען זעהנען דאווו אסאים, (טז) דעם שופים אונד חסה

בני־מררי בני־ים שמרי הראשכי לא־היה בכור וישׁימהו אביו לראשׁ: (יא) חלקיהו השני טב־יהו השלישי זכריהו הרביעי כל־בנים ואחים לחסה שלשה עשר: (יב) לאלה מחלקות השערים לראשי הגברים משמרות לעמת אחיהם לשרת בבית יהוה: (יג) וישׁילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער: (יד) וישׁל הגדל מזרחה לשלמיהו וזכריהו בנו יועץ בשׁכל הפילו גורלות ויצא גורלו צפונה: (טו) לעבד אדם נגבהו לבניו בית האספים: (טז) לשפים ולחסה

למערב

גענווייטע דעם שלמיהו צו; זכריה, זיינעם זאזנע, דעם פערשטענדיגען ראטהגעבער, צאן מאן עבענפאללס לאאזע, אונד עס קאם ויין לאאז געגען מיטערנאט, (טז) דעם עובר אדום קאם דיא מיטאנאסווייטע, אונד ויינען זעהנען דאווו אסאים, (טז) דעם שופים אונד חסה דיא

ר ש י

(יב) משמרות לצאת אחיהם. ראשי כ"ד משמרות: (יג) וישׁילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער. לאי יבוא שער זה ולאי שער זה לאורח למערב למסן לדרום וכן לכל

ב א ו ר

היה בכור בעלם, שמהו אביו לראש. והנה לד"ק מה שהן הכבוד (וכן נראה קצת גם דעת ח"ל באכילתא שאמרו בספיק ויך כל בכור כדלם ראשית לכל אונס, וכל בית שלא היה בו בכור סורג לאצטרופא שלו כענין שארם לא היה בכור וישׁימהו לראש). (יב) מחלקות, נשוא האמר, ושיעורו, לאלה הזכרים לאגלה נצא מחלקות השוערים לראשי גבריהם. לעמת אחיהם, כמו לאגלה וישׁילו גם הם גורלות לצאת אחיהם (כ"ד ל"א) ושיעורו צעו כאשר עשו אחיהם ראש מ"ג זס. (יד) וזכריהו, חצר לא' דוויבורו ולזכריהו בנו הועץ בגל הס"ל (זשילי הנורל) גורלות, והנצא ורוד הכיד למר אחיוספל וגו' (ז"כ ט"ו ל"א) הכונה ולדוד הניד (האניד) לראש וגו'. (טו) בית האספים, הוא בית האונסד למשאר הזכרות. (טז) לשפים, הוא אחד מן הזאים אשר לח"ה, שוכללו כפאוק י"ג כמספר שלשה עשר, ולא

דברי הימים א כו

למערב עם שער שלכת במסלה
העולה משמר לעמת משמר:
(יז) למזרח הקוים ששה לצפונה
ליום ארבעה לנגבה ליום
ארבעה ולאספים שנים שנים:
(יח) לפרבר למערב ארבעה
למסלה שנים לפרבר: (יט) אלה
מהלקות השערים לבני הקרהי
ולבני מררי: (כ) והלוים אחיה
על-אוצרות בית האלהים

ולאצרות

ר ש י

חרגום אשכנזי קטו

דיא אכענדזייטע נעכסט דעם
טהארע שלכה, ביא דעם
הינוף פֿהרענדען גאנע,
איינע וואַכע דער אנדערן
געגענאיבער; (ז) צור מאַר-
גענויטע וואַרען זעכס לויס,
גענען מיטטערנאָכט טעגליך
פֿיער, צור מיטטאָנזייטע טעג-
ליך פֿיער אונד ביא אספים
אימער צווייא אונד צווייא;
(יח) ביא דעם פרבר אָן דער
אַכענדזייטע וואַרען פֿיער פֿיר
דען גאַנג אונד צווייא פֿיר דען
פרבר. (יט) דיעס זינד דיא אַב-
טהיילונגען דער פֿערטנער
ביא דען קרחים אונד מררים.
(כ) אונד פֿאַן דען לויס וואַר
אחיה איבער דיא פֿאַררעטהע
דעם גאַטטעס הויזעס אונד אי-

שערים שנעזרה: (יז) ולאספים. מקום ששמו אסופים: (יח) שנים לפרבר. ומפורש במסכת
חמיד אמר רבא לפרבר כלפי צר: (כ) והלוים אחיה על אנרות וגו'. הוא היה ממונה על מעות
שנקנין

ב א ו ר

ולא נקרא בשם. שלכת, קלת חנמים אמרו, היות זה השער מיוחד להשליך מחולה לו
כל נמזה ונמס, וחולי הוא אחר עם שער דאשפות (נחמיה ב' י"ג, י"ג י"ג) ולדעת אחרים
נקרא שלכת, לפי שהשליכו שם עבר הרבה למען עשות על ידו עליה למלך לעלות על בית
ה' כמו שמלאנו בלחמת בשלמה (מ"א י' י"ג, דה"ב ט"ד) ולזה נאמר אחריו בבסלה העולה,
ראה מה שאכחוב עוד בכסוק י"ח. כשבר לעבת משכב, משמרוחיהם היו איש לעמת
אחריו במסלה הזאת. (יז) לבזרח, למקום המזבח היו הלויים ששה וכו'. לצפונה, לכקים הלכון היו
הלויים ארבעה ליום וי"ב. וה"ל כפונה נוכך, כי איננו לא לסימן נקבה ולא במקום למ"ד בחמת
המלה, וכן נגבה בכמוך, והרבה דוגמתו. ולאכפוב, מכני חשיבו האולרות וגודל ערכם, לא עמדו
הלוי' במשמרה' איש אחד איש אחד, כ"א שני' שני' כפחמי האולרות. כן נ"ל בכשט ועיין בד"ק שהאריך
גזה. (יח) לפרבר, חז"ל בזנחים (נ"ה ע"ג) אמרו היות פרבר זה, לול קטן אחורי בית
הכרוב, גבוה שמונה אמות, והוא כחמ קטן מן החא אשר מאחרי בית הכרוב לאייר העזרה,
ראה מ"ש רש"י וחז"ל שם. ארבעה, לכסלה נועדו ארבעה, ועוד שנים נפודים לשאר קלות
הכרוב. (יט) אלה בהלקוח, כככוסים הם עשרים וארבעה, כמו שאר אחיהם הנהגים
יהלויים [נמו שנחב למעלה ויכילו גם הם גורלות לעמת אחיהם בני אהרן (למעלה כ"ד
ל"ח)] ובהם שאמרו חז"ל כמשה בנ' מקומות הנהגים שומרים אח המקדש (בניה אגטינוס
ובניה הנילון ובניה המוקד) והלויים נעשרים ואחד, כנר אחריו הם ז"ל בעלמס בני נקראו
הנהגים בשם לויים דוגמת והנהגים יהלויים בני לוי, וכן י"ל גם בכשט, כי מפני חשיבות
שלשה המקומות הנזכרים ונזודם, ניעדו הנהגים למשמרהם ולא נשאר ללויים כ"א עשרים
ואחד, ועיין בד"ק. (כ) והלויים, ומן שאר הלויים (אשר אינם קרחים ומררים) היה אחיה
על אולרות בית האלקים ולאולרות הקדש: אחיה, לא נזכר למעלה. בין הלויים בשם זה,
ואין מילוף השמות זר נכבדו. ועכ"פ אין סן הלווץ לשנות הנובא (גדעת חנמי העמים)

וְלִאֲצֵרוֹת הַקִּדְשִׁים: (כא) בְּנֵי לְעֶדֶן
 בְּנֵי הַגֵּר שְׁנֵי לְעֶדֶן רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת
 לְעֶדֶן הַגֵּר שְׁנֵי יְחִיאֵלִי: (כב) בְּנֵי
 יְחִיאֵלִי זָתָם וַיּוֹאֵל אָחִיו עַל־
 אֲצֵרוֹת בֵּית יְהוָה: (כג) לְעַמְרָמִי
 רֵי צְהָרִי לְחֶבְרוֹנִי רֵעֲזִיאֵלִי:
 (כד) וְשִׁבְאֵל בֶּן־גֵּר שׁוֹם בֶּן־מֹשֶׁה
 נָגִיד עַל־הָאֲצֵרוֹת: (כה) וְאָחִיו
 לְאֵלִיעֶזֶר רֶחֱבִיָּהוּ בְּנֹו וַיִּשְׁעִיָּהוּ
 בְּנֹו וַיִּרְם בְּנֹו וַזְּכָרִי בְּנֹו וַיִּשְׁלָמוֹת
 בְּנֹו: (כו) הוּא וְשִׁלְמוֹת וְאָחִיו עַל־
 כָּל־אֲצֵרוֹת הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר
 הִקְדִּישׁ דָּוִד הַמֶּלֶךְ וְרֵאשֵׁי
 הָאֲבוֹת לְשָׂרֵי־הָאֲלָפִים וְהַמְּאוֹת
 וְשָׂרֵי הַצֵּבָא: (כז) מִן־הַמְּלָחָמוֹת
 וּמִן־הַשְּׁלָל הִקְדִּישׁוּ לְחֹזֶק לְבַיִת
 יְהוָה: (כח) וְכָל־הַהִקְדִּישׁ שְׁמוּאֵל

בער דיא שעטצע דער הייליג-
 טהימער. (כא) דיא זאָהנע
 לעדן'ס, נאָכקאָממען דער
 גרשונים, לעדן'ס שטאַמ-
 דייפטער, לעדן דעם גרשני
 נעהמליך, וואָרען דיא יחיאלים.
 (כב) דיא זאָהנע דעם יחיאלי,
 זחם אונד דעססען ברודער
 יואל וואָרען איבער דיא פֿאַר-
 דעטהעדעס גאָטטעסהויזעס.
 (כג) פֿאָלגענדע וואָרען פֿאָן
 דען עמרמים, יצהרים, חברונים
 אונד עזיאלים: (כד) שבאל,
 זאָהן דעם גרשום, זאָהן דעם
 משה, וואָר פֿאַרגעזעטצטער
 איבער דיא שעטצע, (כה) אונד
 זיינע פֿערוואַנדטען, פֿאָן
 אליעזר אַבשטאַממענד, וואָ-
 רען: דעססען זאָהן רחביהו
 אונד דעססען זאָהן ישעיהו
 אונד דעססען זאָהן יורם אונד
 דעססען זאָהן זכרי אונד דעם-
 סען זאָהן שלמיה. (כז) דיעזער
 שלמיה מיט זיינען כרידערן
 וואָר איבער אַללע שעטצע
 דער הייליגטהימער, וועלכע
 דוד דער קעניג אונד דיא
 שטאַממהייפטער נעכסט דען
 בעפֿעהלסהאַבערן דער טוי-

הראה ושלומיח קרי

זענדע אונד הונדערטע אונד זאָנסטיגען בעפֿעהלסהאַבערן דעם העערעם געווייהט האַט-
 טען: (כו) פֿאָן דען קריעגען אונד פֿאָן דער בייטע נעמליך האַטטען זיא זעלכע געווייהט,
 אום הערצ שטעללען דאָ גאָטטעסהויז. (כח) אויך אַללעס, וואָס געווייהטע האַטטע שמואֵל
 דער

ר ש י

שנקיין מהם קרבנות לבית אלהים בנון קרבן קדשים: (כא) בני לעדן. ללעדן הגרשוני היה ראש
 האבות יחיאל הוא לעדן האמור לעיל: (כב) ויואל אחיו. אחיו של יחיאל בדכתיב למעלה
 יחיאל וזיתם ויואל: על, אולרות בית ה'. אולרות הכנה היו בעזרה כל אולר ואולר לתקווה
 ועל כל אחד ואחד היה ממונה אחד: (כד) ושואל בן גרשום בן משה נגיד על האלרות. כמו כן
 נגיד על אחד מאלרות העזרה ויש מפרשים נגיד על האלרות כל האמרכלין כולם היו מתתיו:

ב א ר

בלי שום יסוד, ולפרט כאילו נחוב והלויים אחיהם על אולרות וכו'. (כא) לעדן, הוא לבני,
 ככתוב למעלה כ"ג ז'. (כח) ההקדיש, אשר הקדיש, ובה"ל לפני פעל עבר זר הוא אף

הִרְאָה וּשְׂאוֹל בֶּן־קִישׁ וְאַבְנֵר
בֶּן־נֵר וְיוֹאֵב בֶּן־צְרוּיָה כָּל
הַמְּקַדִּישׁ עַד יַד־שְׁלֹמִית וְאַחִיו:
(כט) לַצְּהָרִי כְּנַנְיָהוּ וּבְנָיו
לְמִלְאכָה הַחִיצוֹנָה עַל־יִשְׂרָאֵל
לְשֹׁטְרִים וּלְשֹׁפְטִים: (ל) לְחֶבְרוֹנִי
חֲשִׁבְיָהוּ וְאַחִיו בְּנֵי־חִיל אֶלְפָּה
וּשְׁבַע־מֵאוֹת עַל פְּקֻדַת יִשְׂרָאֵל
מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מֵעֶרְבָה לְכָל
מְלֶאכֶת יְהוָה וְלַעֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ:
(לא) לְחֶבְרוֹנִי יִרְיָה הָרֹאשׁ
לְחֶבְרוֹנִי לְתַלְדֹתָיו לְאֲבוֹת
בְּשָׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִד
נִדְרָשׁוּ וַיִּמָּצְא בָהֶם גְּבוּרֵי חִיל

דער זעהער, אונד שאול, דער
זָאָהוּ דַעַם קִישׁ, אונד אבנר,
זָאָהוּ דַעַם נֵר, אונד יואב,
זָאָהוּ דַעַר צְרוּיָה, אַלְלַעַם גַּע־
ווייהעטע וואַר אונטער דער
אויפֿזיכט דַעַם שְׁלֹמִית אונד
זיינער ברודער. (כט) פֿאַן דַעַן
יצהרים וואַרען כְּנַנְיָהוּ אונד
זיינע זָאָהנע בייא דַעַם אויס־
ווערטיגען גַע־שַׁע־פֶּטַע פִּיר
ישראל אַלס אויפֿזעהער אונד
ריכטער. (ל) פֿאַן דַעַן חֶבְרוֹנִים
וואַרען: חֲשִׁבְיָהוּ אונד זיינע
ברודער, טאַפֿפֿערע לייטע,
טויזענד אונד זיעכען הונדערט
בייא דער פַֿע־רוֹ אַלְטֹנֹג
ישראל'ס יענזייטס דַעַם ירדן
געגען אַכענד פִּיר אַלְלַע פַֿע־ר־
ריכטונגען פֿאַר דַעַם עוויגען
אונד פִּיר דַעַן דיענסט דַעַם
קעניגס. (לא) פֿאַן דַעַן חֶבְרוֹנִים
וואַרען יריה דאַן אַכערהויפט
דער חֶבְרוֹנִים, נאָך דערען

ביעזיר

געשלעכטער אין דַעַן פֿאַמיליען. [איים פֿיערציגסטען יאהרע דער רעניערונג דַעַם דוד
וואורדען זיא אונטערזוכט, אונד מאַן פֿאַנד אונטער איהנען טאַפֿפֿערע מעננער צו יעזיר
גלעד

ר ש י

(כט) ליכהרי כנניהו ובניו. למלאכה החיצונה. מלאכה שעושים חוץ לעיר ביערים ובהרים
ולכרות ארזים ולחכות אבנים ולחרוש שדה של הקדש: (ל) לחברוני חשביהו עד לכל מלאכת
ה' הם שוטרים על אוחס שהיו עושים מלאכת ה'. בעבר הירדן: ולעבודת המלך. אף הם
ממונים על יושבי נחלת המלך ומכרות המלך וכן לפנינו לכל דבר האלהים ודבר המלך:
(לא) בשנת הארבעים וגו'. וגם כל משנות הללו בשנת הארבעים היו:

ב א ו ר

שנמלא לפעמים כס"הק כמו השקבה משדי מואב (רות א' כ"ב) [הנגינה תעיד שם היות
עבר]. המקדיש, בינוני תמור שם הפעולה כמנהג הספר. (ל) מערבה, ארץ עבר הירדן
הנאחו מבני ראובן וגד ומזי שנט מנשה הוא בעבר הירדן מזרחה, רק כי ארץ עבר הירדן
זה נחלק לשנים. כמ"ג הרד"ק, האחד לפאת מזרח (והוא ללד הירדן) והשני ללד מערב
ונקרא זה המלך האחרון עבר הירדן מערבה, והלויס הנזכרים נכתוב זה והקודם לו,
נלקחו גם לשאר עבודות ומשמרות במלאכת המלך, מלבד משמרת הקודש אשר עליהם מפאת
משפחתם. (לא) ביעזיר, עיר סמוכה לגבול עמון והיתה אחוזת בני גד, ומפני שהיא
הנכבדה בין הערים אשר בגלעד, נקראה ככתוב יהושע (י"ג כ"ה) לכן נקראה יעזר גלעד,
כמו רבת בני עמון.

ובני

דברי הימים א כו כו

בִּיעֹזֵר גִּלְעָד: (כג) וְאֶחָיו בְּנֵי-
חֵיל אֲלָפִים וְשֶׁבַע מֵאוֹת רֵאשֵׁי
הָאָבוֹת וַיִּפְקִידֵם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל-
הַיְרֵאֲוֹבְנֵי וְהַגְּדֵי וְחֻצֵי שֶׁבֶט
הַמְּנַשֵּׁי לְכָל-דְּבַר הָאֱלֹהִים וְדַבַּר
הַמֶּלֶךְ:

גלעד. (כג) אונד זיינע פֿער-
וואַנדטען, טאַפֿערע לייטע,
וואַרען צווייאַ טוויזענד אונד זיע-
בען הונדערט פֿאַמיליענפֿאַ-
טער, אונד דוד בעשטעללטע
זיאַ איבער דיאראובנים, גדים
אונד איבער דען האַלבען
שטאַם מנשה פֿיר דיא אַנגע-
לעגענהייט גאַטטעס אונד דעס
קעניגס.

כו (א) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְפָּרָם
רֵאשֵׁי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי
הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְשָׂרֵיהֶם
הַמְּשָׁרְתִים אֶת-הַמֶּלֶךְ לְכָל-דְּבַר
הַמְּחַלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיְצִאת הַדָּשׁ
בַּחֹדֶשׁ לְכָל-חֹרֵשֵׁי הַשָּׁנָה
הַמְּחַלְקַת הָאֶחָת עֶשְׂרִים
וְאַרְבַּעַת אָלֶף: (ג) עַל הַמְּחַלְקַת
הַיְרֵאֲוֹנָה לַחֹדֶשׁ הַרְּאִשׁוֹן

כו (א) דיא קינדער ישראל
האַטטען פֿערטעגען
איהרער צאָהל, שטאַממהייפֿ-
טער אונד בעפֿעהלסהאַבער
איבער טוויזענדע אונד איבער
הונדערטע, אונד בעאַמטע,
דיא דען קעניג צו בעדיענען
האַטטען אין יעדער אַנגעלע-
גענהייט דער אַבטהיילונג, דיא
יעדען מאַנאַט, אונד זאָ דורך
אַללע מאַנאַטע דעס יאַהרעס,
איינריקטע אונד אַבנינג. אימ-
טער איינע אַבטהיילונג האַט-
טע פֿיער אונד צוואַנציג טוי-
זענד. (ג) איבר דיא ערשטע אַב-
טהיילונג פֿיר דען ערשטען מאַ-

ישבעם

ר ש י

כו (א) לכל דבר המחלקו'. כל זה היה מתחילת מלכותו ואלך ואנכ שנה' מספר הלויים מספר
והולך מי היו שרי מחלקות דוד: הנאם והיולאח חדש בחדש לכל חדשי השנה. שהיו
ישראל חלוקי' לשנים עשר חלקים וכל חלק וחלק שמש אח המלך חדש והמלך ניתן להם הולאות'
כדכתיב בספר מלכים' ולשלמה שני' עשר וליזים על כל ישראל וכלכלו אח המלך ואח ביתו והם
מזומים ללחום מלחמתו ולכל עבודתו בזה החודש וכל זה מחלת מלכותו היה: עשרים וארבע'
אלף. חע"פ שהיו ישראל יותר מי"ב פעמים כ"ד אלפים דוד לא נחר אלף אנשי חיל ועשירי
העם אשר יוכלו לעזוב עסקיהם ולעסוק בעסקי המלך אבל עניי העם הכריזים לפרנסם עלמם
לא

ב א ו ר

כו (א) ובני ישראל, לפי מספרם היה מספר ראשי האבות ושרי האלפים וכו' ומסר הלמ"ד
בראש הנחוב ושיעורו ולבני ישראל למספרם וכו'. דבר המחלקות, שם דבר הוא
כולל הוראות הכנה כידוע, ופה כוונתי משפט המחלקות. ובענין המחלקות שנאמר אחריהם
הבאה והיוצאה, הנה נאמר המואר ביחיד, אף שהם נרבו כמו למעלה בני דוד אשר בולד
לו (ג' א') והכוונה על כל אחד ואחד וכן הכנה בס"ק. האחה, כל מחלקות ומחלקות, וכן
הקערה

דברי הימים א כז

ישבעם בן זבדיאל ועל מחלקתו
עשרים וארבעה אלף: (ג) מן
בני פרץ הראש לכל שרי
הצבאות להדש הראשון: (ד) ועל
מחלקתו החדש השני דודי
האחוזי ומחלקתו ומקלות
הנגיד ועל מחלקתו עשרים
וארבעה אלף: (ה) שר הצבא
השלישי להדש השלישי בניהו
בן יהוידע הכהן ראש ועל
מחלקתו עשרים וארבעה אלף:
(ו) הוא בניהו גבור השלשים

ועל

חרגום אשכנזי קיז

נאט וואר ישבעם, דער זאָהן
עבדיאל, אונד אין זיינער אַב-
טהיילונג וואָרען פֿיער אונד
צוואַנציג טויזענד. (ג) פֿאָן דען
זאָהנען דעם פּרץ וואָר דיעזעס
אַבערהויפט אַללער בע-
פֿעהלס האַכער דער העער-
שאַרען פֿיר דען ערשטען מאָ-
נאַט. (ד) בייא דער אַכטהיי-
לונג דעם צווייטען מאָנאַטעס
וואָר דודי דער אחוזי מיט זיי-
נער אַכטהייילונג נעכסט
מקלות דעם פֿירשטען, אונד
בייא זיינער אַכטהייילונג וואָ-
רען פֿיער אונד צוואַנציג טוי-
זענד. (ה) דער דריט-
טע בעפֿעהלס האַכער
דעם העערעם פֿיר דען דריט-
טען מאָנאַט וואָר בניהו זאָהן
דעם יהודע דער אַבערסטע
שטאַטסדיענער; בייא זיי-

נער אַכטהייילונג וואָרען פֿיער אונד צוואַנציג טויזענד. (ו) דיעזער בניהו וואָר איין העלד דער

ר ש י

לא לקח דוד: (ג) הראש לכל שרי הצבאות. ישבעם מן בני פרץ היה והיה ראש לכל י"ב שרי
לצבאות ולפי שהיה מן בני פרץ מנהו דוד ראש: (ד) ומקלות הנגיד. נר מחלקתו המסייע
עמו מקלות: (ה) שר הצבא השלישי. משום נכוד בניהו קורבו שר הצבא יומר מהשאר לנד
מישבעם שהיה מבני פרץ שקורבו כמו כן ראש דכמיב הראש לכל שרי הצבאות מפני נכודו של
דוד שהיה מבני פרץ נמוכו: הנהן ראש. שהיה ראש וי"א שהיה נהן גדול ואינו כן שהרי לדוק
ואנימר היו כהנים גדולים: (ו) גבור השלשים. כדלעיל דכמיב מן השלשים הוו נכד וגו':
הרביעי

ב א ו ר

הקערה דארת כסף (נמדבר ז' פ"ה) שיעורו כל קערה וקערה. (ב) מחלקתו, נקבץ
הלמ"ד בפלס כְּהֶבְנָה מְהֶבְנָה, ואולי ישבעם זה הוא ראש השלישי הנזכר למעלה בפרשה י"ח
י"א. (ד) דודי, אולי אחד עם בן דודי האהוהי אחד משלשה הנזכרים (למעלה י"א י"ב).
ומקלות, לפי פשוטו הו"ו נוסף כמו וְקִבְּו (למעלה ד' ט"ו) ראש מש"ש. (ה) בניהו, ראש
הנתי והפלתי (למעלה י"ח י"ז) ולו שם בשלשה הנזכרים (שם י"א כ"ד) מנאר ג"כ בפסוק
וי"ו. הכהן, השר המשרת במלכות הארץ כמו ובני דוד כהנים היו (ש"ב סוף י"ח) וכן עירא
היאירי היה כהן לדוד (שם כ' כ"ו) וראה מ"ש למעלה סוף פרשה י"ח צביאור שם זה, גם
יחנן לאמור שהיה כהן ראש בעלם, אך לא נענודת הקודש כי זה ניתן צימי דוד לדדוק
ולא צימר כ"א ראש צבא לאהרן, וכן היה יהודע אבי בניהו, נגיד לאהרן צבא המלחמה
(למעלה י"ב כ"ז) וזוה נוכלת מעלמה ההסגה על דעת זאת בפירש"י. ראש, הראוי הנהן
דראש, כמשכט החואר המוחלט אמרי השכ, ונק בדרך יונא מן הכלל מלאנו שנמסר הה"א
כמו את רבנש אחד (נמדבר כ"ח ד'), העגלה הדשה (ש"א ו' ג'), ואולי שיעורו בניהו ובני
היה

ועל השלשים ומחלקתו עמיזבד
 בנו: (ז) הרביעי לחדש הרביעי
 עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו
 אחרייו ועל מחלקתו עשרים
 וארבעה אלף: (ח) החמישי
 לחדש החמישי השר שמהות
 היוזרה ועל מחלקתו עשרים
 וארבעה אלף: (ט) הששי לחדש
 הששי עירא בן עקש התקועי
 ועל מחלקתו עשרים וארבעה
 אלף: (י) השביעי לחדש השביעי
 חרץ הפלוני מן בני אפרים ועל
 מחלקתו עשרים וארבעה אלף:
 (יא) השמיני לחדש השמיני סבכי

דרייסיג, אונד איבער דיא
 דרייסיג געזעצט; דעססען
 אכטהיילונג לייטעטע עמיזבד
 זין זאָהן. (ז) דער פֿיערטע
 פֿיר דען פֿיערטען מאָנאַט וואָר
 עשהאל דער ברודער דעס
 יואב, אונד זיין זאָהן זבדיה
 נאָך איהם; ביא זיינער אַכ-
 טהיילונג וואָרען פֿיער אונד
 צוואַנציג טויזענד. (ח) דער
 פֿינפטע פֿיר דען פֿינפטען מאָ-
 נאַט וואָר דער בעפֿעהלסהאַ-
 בער שמהות, דער יוזרה, ביא
 זיינער אַכטהיילונג וואָרען
 פֿיער אונד צוואַנציג טויזענד.
 (ט) דער זעכסטע פֿיר דען זעכ-
 סטען מאָנאַט וואָר עירא, דער
 זאָהן דעס עקש דער תקועי;
 ביא זיינער אַכטהיילונג
 וואָרען פֿיער אונד צוואַנציג
 טויזענד. (י) דער זעבענטע
 פֿיר דען זעבענטען מאָנאַט
 וואָר חרץ, דער פלוני, פֿאָן
 דען זאָהנען דעס אפרים; ביא זיינער
 אַכטהיילונג וואָרען פֿיער אונד
 צוואַנציג טויזענד. (יא) דער
 זעכטע פֿיר דען זעכטען מאָנאַט
 וואָר סבכי, דער

החשתי

השי"ן בפ"ח

החשתי
 חשתי

ר ש י

(ז) הרביעי וגו' עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחרייו. שהיו עשהאל נהרג במלחמת מלכותו שהרגו
 אבנר ונתן זבדיה בנו אחריו תחתיו על מחלוקתו (שמאל ב' ב'): (ח) השר שמהו היוזרה. הזרם:
 ועל

ב א ו ר

היה ראש, כלומר בחודש השלישי על כ"ד אלף שלו. (ז) וזבדיה בנו, אחרי מות עשהאל ע"י
 אבנר (ש"ב ב' כ"ג) הוצס בנו לשר הכבא אחרייו. (ח) שמהוח. אולי אחד עם שפוחת ההררי,
 הנזכר למעלה (י"א כ"ז) בין גבורי החילים, ולדעתי (שס שס י"ג) הוא אחד משלשה הגבורים,
 ובשמואל שפחה שמו. ועל דבר תוארו יזרח כתב בפירש"י שהוא זרחי ור"ל ממשפחת זרח
 (ראה מ"ג בפסוק י"ד) ובפסוק י"א נאמר ג"כ סבכי השמתי לזרחי ודומה לזה בפסוק י"ג,
 כי לא היו שרי הכבאות עפ"י שנים עשר שבטי ישראל כ"א ע"ס גבורתם, ולכן תמלא מיהודה
 שלשה מהם ושנים מאפרים. (ט) עקש התקועי, נזכר בין גבורי החילים (למעלה י"א כ"ח).
 (י) חרץ הפלוני, גם הוא אחד מהם (שס שס כ"ז) ובשמואל תוארו פלטי נמקום פלוני
 (ש"ב כ"ג כ"ו). (יא) סבכי החשתי, הוא המכה את ספי מילידי הרפא (למעלה כ' ד').

אביעזר

הַחֲשֵׁתִי לְזַרְחִי וְעַל מַחְלָקָתוֹ
 עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (יג) הַתְּשִׁיעִי
 לַחֲדָשׁ הַתְּשִׁיעִי אֲבִיעֹזֵר הַעֲנֹתוֹתִי
 לְבָנֵי מִנִּי וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים
 וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (יד) הַעֲשִׂירִי
 לַחֲדָשׁ הַעֲשִׂירִי מֵהָרִי הַנְּטוּפָתִי
 לְזַרְחִי וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים
 וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (טו) עֲשֵׂתִי עֶשֶׂר
 לְעֵשֶׂתִּי עֶשֶׂר הַחֲדָשׁ בְּנֵיהֶ
 הַפְּרָעָתוֹנִי מִן־בָּנֵי אֶפְרַיִם וְעַל
 מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף:
 (טז) הַשָּׁנִים עֶשֶׂר לְשָׁנִים עֶשֶׂר
 הַחֲדָשׁ חֲלָדֵי הַנְּטוּפָתִי לְעַתְנִיאל
 וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה
 אֶלֶף: (יז) וְעַל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל
 קָרָא אֲבִנִי נָגִיד אֶלִיעֶזֶר בֶּן־זַכְרִי
 לְשֹׁמְעוֹנֵי שְׁפֹטִיהוּ בֶן־מַעֲכָה:
 (יח) לְלוֹי חֲשָׁבִיהַ בֶּן־קִמּוּאֵל
 לְאַהֲרֹן צְדוֹק: (יט) לְיְהוּדָה אֶלְיָהוּ

מאהי לבן ימיני קרי

תרגום אשכנזי קיח
 חשתי פֶּאֶן דען זרחים; ביא
 זינער אבטהיילונג ויאָרען
 פֶּיער אונד צוואַנציג טויזענד.
 (יג) דער ניינטע פֶּיר דען ניינ-
 טען מאָנאַט וואָר: אביעזר
 פֶּאֶן ענחות, דאָז בנימן גע-
 האָרט; ביא זינער אבטהיי-
 לונג וואָרען פֶּיער אונד צוואַנ-
 ציג טויזענד. (יד) דער צעהנ-
 טע פֶּיר דען צעהנטען מאָנאַט
 וואָר מהרי, דער נטופתי פֶּאֶן
 דען זרחים; ביא זינער אב-
 טהיילונג וואָרען פֶּיער אונד
 צוואַנציג טויזענד. (טו) דער
 איילפֶּטע פֶּיר דען איילפֶּטען
 מאָנאַט וואָר בניה, דער
 פרעחני, פֶּאֶן דען זאָהנען
 אפרים; ביא זינער אבטהיי-
 לונג וואָרען פֶּיער אונד צוואַנ-
 ציג טויזענד. (טז) דער צוועלפֶּ-
 טע פֶּיר דען צוועלפֶּטען מאָנאַט
 וואָר חלדי, דער נטופתי, פֶּאֶן
 עתניאל, ביא דעססען אב-
 טהיילונג וואָרען פֶּיער אונד
 צוואַנציג טויזענד. (יז) ביא
 דען שטעממען ישראל'ס וואָר
 פֶּיר ראובן דער פֶּירשט אליעזר
 זאָהן דעם זכרי; פֶּיר שמעון
 וואָר שפֹּטִיהוּ זאָהן מעכה'ס,
 (יח) פֶּיר לוי וואָר חשביה זאָהן
 קמואל'ס; פֶּיר אהרן בעזאָנדערס וואָר צדוק. (יט) פֶּיר יהודה וואָר אליהו פֶּאֶן דען
 כרי

ר ש י

(טז) ועל שנטי ישראל. כבר אמרנו ראשי המחלקות אשר לדוד ואתה מספר מי היו שרי

ב א ו ר

(יב) אביעזר, אחד גבורי החילים (שם י"א כ"ח). (יג) מהרי, גם הוא בנייהם (שם שם ל'). (טו) חלדי, בין גבורי החילים (שם פסוק ל') חלד הנטופתי שמו. ומה שנאמר אמריו לעתניאל נחם הרד"ק כי עתניאל בן קנז הוא זה, ואם קבלה היא נקבל ואם לדין אין ראיה. (טז) ועל שבטי, נגידים מיוחדים למלאות מקום המלך, ותהי משמרתם בדמיון הנציבים אשר לכלשמים או הפסוק אשר למלכי ארם ופרס וכו': (יח) אליהו, ראה מ"ג למעלה בבני ישי (ב' ט"ז)

מֵאֲחֵי דָוִד לְיִשְׁשָׁכָר עֲמֵרִי בֶן־
 מִיכָאֵל: (יט) לְזְבוּלָן יִשְׁמַעִיָהוּ
 בֶן־עֲבֹדִיָהוּ לְנִפְתָּלִי יְרִימוֹת בֶּן־
 עֲזַרְיָאֵל: (כ) לְבְנֵי אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ
 בֶּן־עֲזוּזִיָהוּ לְחֲצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה
 יוֹאָב בֶּן־פְּדִיָהוּ: (כא) לְחֲצִי
 הַמְנַשֶּׁה גִלְעָדָה יִדוֹ בֶּן־זְכַרְיָהוּ
 לְבְנֵימִן יַעֲשִׂיָאֵל בֶּן־אַבְנֵר:
 (כב) לְדָן עֲזַרְיָאֵל בֶּן־יִרְחָם אֱלֹהֵי
 שָׂרֵי שֶׁבֶטֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) וְלֹא־
 נִשְׂאָדָוִד מִסְפָּרָם לְמִבְּנֵי עֲשָׂרִים
 שָׁנָה וְלִמְטָה כִּי אָמַר יְהוָה
 לְהַרְבֹּת אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּכּוֹכְבֵי
 הַשָּׁמַיִם: (כד) יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה הֵחֵל
 לְמָנוֹת וְלֹא כָלָה וַיְהִי בִזְאוֹת קֶצֶף
 עַל־יִשְׂרָאֵל וְלֹא עָלָה הַמְסָפֵר

ברידערן דעם דוד, פֿיר יששכר
 וואָר עמרי זאָהן מיכאל'ס,
 (יט) פֿיר זבולן וואָר ישמעיהו
 זאָהן דעס עובדיהו, פֿיר נפתלי
 וואָר ירימות זאָהן דעס עזריאל.
 (כ) פֿיר דיא זאָהנע אפרים
 וואָר הושע זאָהן דעם עזויהו,
 פֿיר דען האַלבען שטאַם מנשה
 וואָר יואל זאָהן דעם פריהו,
 (כא) פֿיר דען האַלבען שטאַם
 מנשה צוגלעד וואָר ידו זאָהן
 דעם זכריהו, פֿיר בנימן וואָר
 יעשיאל זאָהן דעם אבנר.
 (כב) פֿיר דן וואָר עזריאל זאָהן
 דעם ירוחם. דיעם זינד דיא
 בעפֿעהלס האַבער בייא דען
 שטעממען ישראל'ס. (כג) דאָך
 ליעם דוד איהרע אַנצאהל פֿאַן
 צוואַנציג יאהרען אונד דאַרונט
 טער ניכט אויפֿנעהמען, דען
 דער עוויגע האַטטע פֿערהייט
 כען, ישראל צו פֿערמעהרען
 גלייך דען שטערנען דעם הימט
 כעלס. (כד) יואב זאָהן צרויה'ס
 פֿינג אָן צו צעהלען, פֿאַללענט
 דעטעיעס אַבער ניכט, אונד

במספר

דעננאָך וואָרדע דער צאָרן דעם עוויגען ערוועקט איבער ישראל; דאַרום קאַם דיעזע

ר ש י

שרי שבטי ישראל שר של כל שבט ושבת: (כג) ולא נשא דוד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה.
 פחרון כבר אמרנו שמה ישראל וילקן למחלקות וגם הלויים מנה וישימם על עבודתם וכל חלו
 שמה לא מנה אחד מהם פחות מבן כ': ככוכבי השמים. כמו שאין יכול איש למנות כוכבי
 השמים כך אין יכול למנוהם: (כד) ולא נלה. פחרון ועוד אני אוכר לך הלא יואב התחיל
 פעם אחרת למנות העם למעלה מעשרים ולא נלה: ויהי בזאת קלף על ישראל. מאוחו קכת
 שמה היה קלף על ישראל לפי שעלה נמחשנחו למנות כל ישראל לעבור על הפסוק אשר אם
 יוכל איש למנות את עפר הארץ וגו' (בראשית י"ג) ולעבור הפסוק הנט נא השמימה וגו' (שם
 ט"ו): ולא עלה המספר. פחרון אע"פ שאני אומר החל למנות ולא נלה לא מנה כי אם מעט

ב א ו ר

ובמספרם. ויש מפרשים היותו אליהו זה אליאב אחי דוד הגדול, וגם זה יחכן, כי מילוף
 אליהו ואליאב מלאנו גם במקום אחר (למעלה ו' י"ג) ראה מש"ש בניאור המילוף הזה. (כא) גלעד, ה
 המתיחס לגלעד, להבדל מן חמי שבט האחר. (כד) הדל למנוח, כמסופר בסוף ספר שמואל
 ולמעלה, פרשה כ"א. ולא עלה, מפני שלא נלה את המספר פחרון אף ה', לכן לא העלו
 גם

דברי הימים א כו

במספר דברי הימים למלך
דָּוִד: * (כה) וְעַל אֲצֵרוֹת הַמֶּלֶךְ
עֲזֻמוֹת בֶּן-עֲדִיאֵל וְעַל-הָאֲצֵרוֹת
בַּשָּׂדֶה בְּעָרִים וּבְכַפָּרִים
וּבְמַגְדְּלוֹת יְהוֹנָתָן בֶּן-עֲוִיָּהוּ:
(כו) וְעַל עֵשִׂי מֶלֶךְ אֶכֶת הַשָּׂדֶה
לְעִבְדַת הָאֲדָמָה עֲזָרִי בֶן-כְּלוּב:
(כז) וְעַל-הַכְּרָמִים שְׁמַעִי הַרְמָתִי
וְעַל שְׁבַכְרָמִים לְאֲצֵרוֹת הַיַּיִן
וּבְדִי הַשִּׁפְמִי: (כח) וְעַל-הַזֹּתִים
וְהַשְּׁקָמִים אֲשֶׁר בַּשְּׂפֵלָה בְּעַל
חֲנַן הַגְּדָרִי וְעַל-אֲצֵרוֹת הַשֶּׁמֶן

יועש

מני הספר

תרגום אשכנזי קיט

צעהלונג ניכט אין דיא צעה:
לונגס = פֿערצייכניססע דער
יאהרביכער דעס קעניגס דוד.
(כה) איבער דיא שעטצע דעס
קעניגס וואָר עזמות זאָהן דעס
עדיאל, אונד איבער דיא פֿאַר-
רעטהע אויף דעס פֿעלדע, אין
דען שטערטען, דערפֿערן אונד
טהירמען וואָר יחונתן זאָהן
דעס עויהו. (כו) איבער דיא
פֿעלדאַרכייטער ביים אַקקער-
בייא וואָר עזרי זאָהן דעס
כלוב, (כז) אונד איבער דיא
וויינבערגע וואָר שמעי, דער
רמתי, אונד איבער דען ער-
טראַג דער וויינבערגע, פֿיר
דיא וויינפֿאַררעטהע נעהסליך,
וואָר זכרי דער שפמי. (כח) אי-
בער דיא אָהלבימע אונד אי-
בער דיא זיקאַמאַרען (ווינדע
פֿייגעכייטע מיט ווילבעער-
בלעטטען) אין דער טיעפֿע וואָר בעל חנן דער גררי, אונד איבער דיא אָהלפֿאַררעטהע
וואָר

ר ש י

שהרי לא עלה מספר המנויין בספר שאול במספר המנויין כאן (כד"ה כ"ז) חלק אלפים ומאה
אלף ויהודה ארבע מאות וסנעים חלק וצאול שמה מזר' חלק ויהודה חמש מאות אלף וא"ת
שני מספרים היו שפעמים מאן ח' בצאול וא' כאן חלק כך הוא לא עלה המספר כמספ' ד"ה
ביאורו המספר שמה לא כחצ בצאול כי אם קצת מן המספר מאוס לער ואכילות שגופו אפי'
על ארון מצע וכאן מאוס כבוד דוד אפי' אם היה המספר יותר היה אמרו לפי שהיה שמע
אלף על חנם היה קוף על ישראל שהרי כבר מנה הרבה מישראל ועוד מאוס כבודו שהיו כלם
לו עבדים באים א': (כה) ועל אולרות המלך. אולרות כסף וזהב כל זה הולך ומספר לנדולת
דוד ואפי' מי שהיה מאונה על האולרות שלו: ועל האולרות בשדה. ועל מה שגדל בשדה תבואו'
יין ושמן וכל מיני אוכלין ומזקין: בערים. לחא הערים ולחא ערי המלך ומגדלותיו:
(כו) ועל עושי מלצת השדה לעבודת האדמה. לחא האדמה: עזרי בן כלוב. היה מאונה
על כך לזוות לחא האדמה והוא נותן להם הבקר וכל כלי המחרישה: (כז) ועל הכרמים.
לעזוב ולזמור הכרמים: ועל שוכרמי'. הוא אולרו' היין: (כח) ועל הזתים. לטוען ולמסוק:
ועל

ב א ו ר

גם את מספר מנויי יואב (כידוע מצאול ולא עלה סרזה כ"א) בתוך שאר המספרים אשר
בדברי הימים לשלך דוד. (כז) האוצרות, אשר מורה בעיקרו על אסיפה וסנירה במקום
ידוע (בחיילוף עזר) ומה האוצרים חאם ועוד בארמנותיהם (עמוס ג' י') והדבר הנאסף
והלכוד נקרא בכללו אוצר רק שיאמר ביחוד על מטמוני כסף וזהב ורכוש כידוע. (כו) הכרמים,
עבודת הכרמים. שבכרמים, תנאות הכרמים והיקנים. (כח) והשקמים, על פי דמיון חאם
בלשון

וואר יועש. (כט) איבער דאן
 רינדפיעה, דאן ויינע וויידע
 אויף שרון האטטע, וואר
 שרטי דער שרוני, אונד אי=
 בער דאן רינדפיעה אין דען
 טהעלערן וואר שפט, זאָהן
 דעם ערלי. (ל) איבער דיא
 קאמעעלע וואר אוביל, דער
 ישמעאלי, אונד איבער דיא
 עזעלינגען וואר יחדיהו, דער
 מרנתי. (לא) איבער דאקליי=
 נעפיעה וואר יזיו דער הגרי;
 אללע דיוע ווארען בעפעהלם=
 האבער ביים בעזיטטהומע
 דעם קעניגס דוד. (לב) יהונתן,
 דער פערוואנדטע דעם דוד,
 וואר ראטהגעבער. ער וואר
 איין פערשטענדיגער אונד
 שריפטקונדיגער מאן, אונד
 יחיאל, זאָהן דעם חכמוני,
 וואר בייא דען זאָהנען דעם קע=
 ניגס. (לג) אחיתופל וואר האטה=
 געבער דעם קעניגס, אונד

יועש: (כט) ועל הבקר הרעים
 בשרון שטרי השרוני ועל=
 הבקר בעמקים שפט בן עדלי:
 (ל) ועל הגמלים אוביל הישמעלי
 ועל האתנות יחדיהו המרנתי:
 (לא) ועל הצאן יזיו ההגרי כל=
 אלה שרי הרכוש אשר למלך
 דויד: (לב) ויהונתן דוד דויד
 יועץ איש מבין וסופר הוא
 ויחיאל בן חכמוני עם בני
 המלך: (לג) ואחיתפל יועץ למלך
 וחושיו הארכי רע המלך:
 (לד) ואחרי אחיתפל יהוידע בן

בניהו

שרטי קרי

חושיו, דער ארכיוואר געזעללשאַטער דעם קעניגס. (לד) נאך אחיתופל קאם יהוידע, זאָהן דעם

ר ש י

(כט) ועל הנקר הרעים בשרון. שרטי השרוני. הנקי בעניינים: (ל) הישמעאלי. היודע נטיב
 עסקן של גמלים: (לא) ועל הצאן יזיו ההגרי. כי ההגרים יושבי אהל בשדה לכן מנהו על לאנו:
 (לב) ויחיאל בן חכמוני עם בני המלך. מגדלן ואומן שלהם מלמדם תרביית: (לג) וחושיו
 הארכי רע המלך. שושנינו קרית ספר תרגום קריתא דארכי. ומדרש רבה בשמטא דוד בנת
 שבע שאל לחושי הארכי אם ישוב בתשובה אם יקבלהו הקדוש ברוך הוא בתשובה לתת לו ארובה
 לשמטאו ואמר לו כן. למרעהו אשר רעה לו דשמאן תרגומו שושניכה (שופטים י"ד): (לד) ואחרי
 אחיתופל. לאחר שמת לקח לו דוד את יהוידע ואחיתר במקומו:

ב א ו ר

בלאן יוני, הם עלים הנקראים (ויקחחורוס פייגענ. מוילבעער בייזע) ופרים דומה לתאנים.
 (כט) בשרון, ראש למעלה ה' ט"ז: (ל) הישמעאלי, איש נכרי, וכן המרנתי לעבודת
 האתנות, וההגרי (מעם ההגרים הנוכרים נפרשה ה' למעלה) על הצאן, לא מבני ישראל
 המה, אך דוד לא הקפיד בזה (וגם שומרי ראשו מעם פלשתים היו כמ"ג למעלה סוף פרשה
 י"ח) כפרט בעבודה, אשר לא ידעוה ב"י. (לב) דוד דויד, לד"ק הוא אחד עם יונתן בן
 שמעא (ט"ז י"ג ג') ואין סמך לזה, אך יותר נראה היותו אחד עם הנוכר כש"ב (כ"א כ"א).
 (לג) רע, לא במשמרת ופקידות מיוחדת, כ"א נאמן ביתו וממתיק סודו. וארכי הוא מעיר
 ארך (כראשית י' י'). (לד) ואחרי אחיתופל, אחרי שמרד אחיתופל ומקח את עלמו, גם
 יש לפרש אחריו במעלה. והנה הזכירו בדרך העברה מפני ההכרח אף שהשמיט כל מעשה אששלוס.
 יהוידע, מחולפת השטה כמו למעלה (י"ח ט"ו):

דברי הימים א כז כח
**בְּנֵיהוּ וְאַבְיָתָר וְשָׂרָא צָבָא לְמֶלֶךְ
 יוֹאָב:**

כח (א) וַיִּקְהֵל דָּוִד אֶת־כָּל־שָׂרָיו
 יִשְׂרָאֵל שְׂרָי הַשִּׁבְטִים וְשָׂרֵי
 הַמְּחַקֻּקֹת הַמִּשְׁרָתִים אֶת־
 הַמֶּלֶךְ וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי
 הַמְּאוֹזֹת וְשָׂרֵי כָרֶךְ וְשׁוֹמְקֵנָהוּ
 לְמֶלֶךְ וְדָבָנוּ עִם־הַסְּרִיסִים
 וְהַגְּבֹרִים וְלְכָל־גִּבּוֹר חֵיל אֶל־
 יְרוּשָׁלָּם: (ב) וַיָּקָם דָּוִד הַמֶּלֶךְ
 עַל־רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שָׁמְעוּנִי אֲתִי
 וְעָמִי אֲנִי עִם־לְבָבִי לְבָנוֹת בַּיִת
 מְנוּחָה לְאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
 וְלַחֹדֶם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ וְהַכִּינּוֹתִי
 לְבָנוֹת: (ג) וְהָאֱלֹהִים אָמַר לִי לֹא־

חבנה

תרגום אשכנזי קב

דעם בניהו, אונד אביתר, אונד אונד;
 דער קעניגליכע בעפעהלסהא-
 בער דעם העערעס וואר יואב.
כח (א) דוד פֿערזאממעל
 טע אללע בעפעהלס
 האבער פֿאן ישראל, זא
 וואהל דיא בעפעהלסהאבער
 דער שטעמע, אלס אויך
 דיא בעפעהלסהאבער דער
 אכטהיילונגען, דיא איהרען
 דיענסט ביים קאניגע האט-
 טען, אונד דיא בעפעהלס
 האבער דער טויענדע אונד
 דער הונדערטע, זא וויא דיא
 אויפזעהער איבער דאז גאנץ
 צע בעויטצטהום אונד איבער
 דיא העערדען דעם קאניגס,
 אונד איבער זיינע זאהנע,
 נעכסט דען האפֿבעדיענטען
 אונד דען העלדען אונד אים
 בערהויפט אללע וואקערן
 מאַנגער נאך ירושלים.
 (ב) דער קאניג דוד, שטעלל
 טע זיך אויפֿרעכט אונד
 שפראך: הערעט מיך, מיי
 נע ברידער אונד מיין פֿאלק!

מיין הערץ זעהנטע זיך, צו ערבויען איין רוהעהווין פֿיר דיא בונדעסלאדע דעם עוויי
 גען אונד אלס פֿוסשעמעל אונזערעם גאטטעם, אונד איך האבע אויך שאן פֿאר
 בערייטעט, צו דיעזעם בויע. (ג) דאך דער עוויגע שפראך צו מיר: דו א זאלסט ניכט
 בויען

רש"י

כח (א) ויקהל דוד את שכי ישראל. אלו השרים שרי שבטים בדכתיב (לעיל כ"ז) ועל שבטי
 ישראל לראובני: ושרי המחלקות. אלו י"ב מחלקות של מלך (כדלעיל כ"ז) ובני
 ישראל למספרם וגומר: ושרי האלפים. כדלעיל: ושרי המאות. שטריות: ושרי כל רכוש
 ומקנה למלך. אותן שמזכיר לעיל על אזכרות המלך ועל הכרמים ועל הזיתים והמקנה השרים שהיו
 על הנקר ועל הגמלים ועל הלאן שכל מין הבהמה קרוי מקנה בדכתיב וגם מקנה בקר ולאן

באר

כח (ב) אני עם לבבי, לשוננו הקדושה בקולר המופלג אשר לה צנתות מאמריה ומלותיה,
 לא תשתמש בפעל העזר כאשר לשונות, ואין לה אף אחד מהם בשלמות, כי היה
 הפעל היקודי הנמלך בה לענין זה) גם הוא לא ישתמש בזמן הבינוני בידוע. ומאזנו למעלה
 אני היה עם לבבי (כ"ב ז') להורות על זמן העבר, ופה השמיט גם מלת היה, ואמר סתם
 אני עם לבבי. לבנות, לכנין, ושיעור הכתוב והכניתי את הכל לכנין, וכבר העירותי על

בויען איין היין מיינעם נאָ-
 מען, דען דואַ ביזט איין מאַן
 דעם קריגעס, אונד האַסט
 בלוט פֿערגאַסען. (ד) נון
 וועהלטע דער עוויגע גאַטט
 ישראל'ס מיך אויס מיינעם
 גאַנצען פֿאַטערהויזע, אום
 קאַניג צו זיין איבער ישראל
 פֿיר עוויגע צייטען, דען יהודה
 האַט ער געוועהלט צום רע-
 גענטען-שטאַמע אונד אים
 הויזע יהודה'ס מיין פֿאַטער-
 הויז, אונד אונטער דען זאָה-
 נען מיינעם פֿאַטערס פֿאַנד
 עראַן מיר וואָהלגעפֿאַלען,
 מיך צום קאַניגע צו מאַכען
 איבער גאַנץ ישראל. (ה) אונד
 אויס אַללען מיינען זאָהנען
 [דען פֿיעלע זאָהנע גאַב מיר
 דער עוויגע] וואָהלטע ער
 מיינען זאָהן שלמה, צו זיט-
 צען אויף דעם טראָהנע דעם
 גאַטטליכען רייכעס איבער
 ישראל. (ו) ער זאַגטע צו
 מיר: שלמה ריין זאָהן, ער
 בויע מיין הויז אונד מיינע
 פֿערוואַמלונגס האַפֿע, דען
 איהן וואָהלטע איך מיר צום
 זאָהנע, אינד איהם ווילל איך

תבנה בית לשמי כי איש
 מלחמות אתה ודמים שפכת:
 (ד) ויבחר יהוה אלהי ישראל כי
 מכל בית אבי יהוה למלך ער-
 ישראל לעולם כי ביהודה בחר
 לנגיד ובבית יהודה בית אבי
 ובבני אבי בירצה להמליך על-
 כל ישראל: (ה) ומכל בני כי
 רבים בנים נתן לי יהוה ויבחר
 בשלמה בני לשבת ער-כסא
 מלכות יהוה על ישראל:
 (ו) ויאמר לי שלמה בנה הוא-
 יבנה ביתי וחצרותי כי בחרתי
 בו לי לבן ואני אהיה לו לאב:
 (ז) והכינותי את מלכותו ער-
 לעולם אם יחזק לעשות מצותי
 ומשפטי כיום הזה: (ח) ועתה
 לעיני כל ישראל קהל יהוה

פֿאַטער זיין. (ז) איך ווערדע בענרינדען זיין רייך ביז אין עוויגקייט, ווען ער פֿאַרט-
 פֿעהרט אין דער אויסאיבונג מיינער געבאָטהע אונד פֿעראַרדנונגען זאָ וויא יעטצט.
 (ח) יעטצט אַלזאָ פֿאַר דען אויגען גאַנץ ישראל'ס, דער געמיינדע דעם עוויגען (ז)-
 גע

ר ש י

הכנה סיה לי דקהלת: (ח) כל ישראל. כנר כאזרח: ובאזני אלהינו. לפני אלהינו דוגמא

ב א ו ר

מנהג סופרו להשתמש בשמות הפעולה (דרך האקור) תחת השמות המיוחדים כלשון אל
 מקרה הפעולה, מופשטת מן המועל, ומעם הענין מביאר בהקדמה. (ד) בי רצה, פעל
 רצה נהוג בספרי הקדש ביחס הפעול, ורק במקומות מעטים מלאכה ביחס הני"ת כמו לא
 כשוקי האיש ירצה (תהלים קמ"ו י') כי רוצה ה' בעמו (שם קא"ט ד') ומזה ננוסחת התפלה
 רצה ה' אלקינו בעדך ישראל ובחשלתה. (ו) וחצרותי, הוא כפל ענין של ביתי, וכן שחוליס
 בבית ה' בחצרות אלקינו יפנימו (תהלים ל"ב י"ד). (ז) ער לעולם, כפל היחס, והיה די

דברי הימים א כח

וּבְאֹזְנֵי אֱלֹהֵינוּ שָׁמְרוּ וּדְרָשׁוּ כָּל-
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן תִּירְשׁוּ
אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְהַנְּחַלְתֶּם
לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם עַד-עוֹלָם:
(ט) וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְנֵי דָע אֶת-
אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעִבְדוּהוּ בְּלֵב שָׁלֵם
וּבְנִפְשׁ חֲפִצָּה כִּי כָר-לְכָבוֹת
דֹרֶשׁ יְהוָה וְכָל-יִצֵר מַחֲשָׁבוֹת
מִבֵּין אִם-תִּדְרָשׁוּ יִמְצָא לָךְ
וְאִם-תִּעֲזֹבֵנוּ יִזְנִיחֶךָ לְעַד:
(י) רְאֵה וְעָתָה כִּי-יְהוָה בָּחַר בְּךָ
לְבָנוֹת-בֵּית לְמִקְדָּשׁ חֹזֵק וְעֹשֶׂה:
(יא) וַיִּתֵּן דָּוִד לְשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶת-

תרגום אשכנזי קכא

גע חיד עס), אונד פֿאַר דער
אללוויססענהייט אונזע.
רעם גאַטטעס! בעאַבאַכטעט
אונד ערפֿאַרשעט אללע גע.
באַטהע דעם עוויגען אייע.
רעם גאַטטעס, דאַמיט איהר
פֿערנער בעוויטצעט דאַז גוטע
לאנד אונד עם אויך פֿער-
ערבעט אייערן זאָהנען נאָך
אייד, ביז אין עוויגקייט.
(ט) אינד דוא שלמה, מיין
זאָהן! ערקעננע דען גאַטט
דיינעספֿאַטערס, אונד דיע.
נע איהם מיט אונגעטהייל.
טעם הערצען אונד מיט וויל.
ליגער זעעלע, דען אללע הער-
צען ערפֿאַרשט דער עוויגע,
אונד אללעס טיכטען דער
געראַנקען ערגרינדעט ער
ווען דוא איהן זוכעסט, לאָסט
ער זיך פֿינדען פֿאַן דיר, דאָך

ווען דוא איהן פֿערלאָסטעסט דאַן פֿערווירפֿט ער דיך פֿיר איממער. (י) בעטראַכטענון,
דאַס דער עוויגע דרך ערוואָהלעט, צו ערבווען איין הויז אלס הייליגטהום, דאַ-
רום זייא אויך שטאַנדעפֿאַט, אונד פֿאַללפֿיהרע עם. (יא) דוד גאַב זיינעם זאָהנע
שלמה

חבניח

ר ש י

אתם נבנים היום כלכם לפני ה' אלהיכם וכן ויעמוד המלך על העמוד אשר לפני ה' (מלכים
ב' כ"ג): שמרו ודרשו כל מצוות ה' אלהיכם. זה אמר לכל ישראל יחד אבל לשלמה אמר
לפני כל ישראל ועבדו: (ט) כלב שלם. כלב שלם לא נאמר שיהא משמע שני לבנות אלא
כלב שלם אלא יהיה לך אלא לב אחד לאבינו שנשאים וכן יסד הכיית (בקדושתא דמוסף של
יום א' דר"ה) שני לבנות לך כאחד לאחד. ודוגמתו (מלכים א' ח') והיה לבנכם שלם עם
ה' אלהינו שלמים לא כתיב אלא שלם כל שני לבנות יהיו לב א' שלם וכן מפורש בנ"ר וסעדו
לבנכם ואחר תעבדו (בראשית י"ח) מלמד שאין למלכים אלא לב אחד וגם לעתיד לבא יהי' כן
בדכתיב שיתו לבנכם לחילה (תהלים מ"ח): כי כל לבנות דורש ה'. באן נופל לומר לבנות כל
לבנות דורש ה' בין טוב ובין רע: וכל יצר מחשבות מבין. בנ"ר שנינו קודם שנוכר יצר מבין
הקב"ה מה שהאדם עתיד לחשוב: אם תדרשנו ימצא לך. לכך אני אומר לעיל ודרשו כל מצוות
ה': יזניחך לעד. יעזובך אין כתיב באן אלה יזניחך שהוא קשה ממנו כמו (ישעיה י"ט)
והאזניחו (איכה ב') ונח ה' את מוצנחו: (י) כי ה' נחר כך לבנות בית למקדש. לא לבנות
לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא יכלכלהו אלא למקדש לצורך הארון שנקרא מקדש דכתי
(במדבר י') ונשאו הקהתים נושאי המקדש והוא הארון ולא נחר כך מפני שאתה מאוכח משאר

ב א ו ר

בארו עד עולם, אי לגולם, וכן בעזרא עד לדבר כוס (י' י"ד) הלמ"ד שלא לצורך. (ט) יזניחך,
יפה 16 טז

הרגום אשכנזי

ש"מה, דיא פֿאַרס דער האַל.
לע, מיט איהרען געביידען
אונד פֿערבארגענען קאממען
אונד שטאַקווערקען אונד איני
נערן ציממען נעכסט דעם
הויזע וואָ דער פֿאַרהאַנגזיך
בעפֿאַנד (דאָז אַונטרהייליגסטע
נעהוויק). (יג) אונד דיא פֿאַרם
פֿאַן אַלל דעניעניגען וואָס ער
אים זיננע האַטטע ביא דען
פֿערזאַמט לונגס האַפֿען
דעם גאַטטעס הויזעס אונד
ביא דען קאממען רינגס.
אומהער, פֿיר דיא פֿאַררע
טהע דעם גאַטטעס הויזעס
אונד פֿיר דיא שאַטצע דער
הייליגטהימער. (יג) אויך ביא
דען אַבטהיילונגען דער פֿריע
סטער אונד לויס, אונד ביא
דער דיענסטפֿערריכטונג אים

דברי הימים א כח

תבנית האולם ואת בתיו וגזביו
ועליתיו וחדריו הפנימים ובית
הכפרת: (יב) ותבנית כל אשר
היה ברוח עמו לתצרות בית
יהוה ולכל הלשכות סביב
לאצרות בית האלהים ולאצרות
הקדשים: (יג) ולמחלקות הכהנים
והקרוים ולכל מלאכת עבדת
בית יהוה ולכל כלי עבדת
בית יהוה: (יד) לזהב במשקל
לזהב לכל כלי עבודה ועבודה

לכל

גאַטטעס הויזע, נעכסט אַללען דיענסטגעראַטהען דעם גאַטטעס הויזעס. (יד) פֿיר דיא
גאַלרענען (גענעטהע), דאָז געוויכט אים גאַלרע פֿערמאַג דער געפֿעסע איינעס יעדען
דיענע.

ר ש י

אנשים אלא למענו ולמען רחמי לכך חזק ועשה: (יא) תבנית האולם. ארכו ורחבו וגבהו
כדכתיב (במלכים א' ו') והאולם על פני היכל הבית וגו': וגזביו. מקיס שאוכרות הקדשים
מונחים: (יב) אשר היה ברוח עמו. כאשר הראהו שמואל הרואה כדכתיב לקמן המה יסד
דוד ושמואל הרואה ורבותינו אמרו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בניית ברמה
עומקין היו בכניינו של עולם הוא נ"ה ולמד לו אותה שעה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד
בנמה שנים: סביב לאכרות בית אלהים ולאכרות הקדש. ולא מפרש איזה הקדשים אשר הקדש
דוד וראשי האכות ובאותו פרק היה ממונים עליו עד שנוו בית המקדש אבל אולזר' אלו תמיד
היו כל עוד שהניין קיים: (יג) ולמחלקות הכהנים והלוים. שחלק' לכ"ד משמרות כדלעיל
כל זה מסר לו: ולכל כלי עבודת בית ה'. משקל כמה וכמה כל כלי וכלי נמפורש: (יד) לזהב

ב א ו ר

יפה אמר בפירש"י, יעזובך אין כתיב נאין אלא יזימך שהוא קשה ממנו ע"כ, כי זנח מורה
על העזיבה בנזעל נפש ובמורת רוח, ולכן ישחמש גם על בואש הנהרות ולחנחם (ישעיה י"ו).
(יא) האולם, בנין הגדול אשר לפני המקדש הוא האולם, ובתיו הם מחלקותיו בכלל. גזביו,
הנסרד גִּזְבֵיָו והוא מלה ארמית, ובעברית (המאוזרחת) מלאתו גִּזְבֵיָו המלך (אסתר ג' ט') ובארמית
נוסף הכ"ף באיך לסימן המשקל. ובעברית הנקיה יאמר אצר תמורגנו. ועליותיו, הבנוים
ממעל לחדרים התחתונים כמו עליית בית קדשי הקדשים (מ"א ו' ב') שהתחבא שם יואש מפני
עתליה לדעת חז"ל. ובנבואת ירמיה (כ"ב י"ג) הוי בונה ביהו בלא נדק ועליותיו בלא משפט:
וחדריו, הם המתחמסים לבנין המקדש בעלמו, ולזה נקרא הפנימים. ובית הכפורת, הוא
הדביר מקיס הארון והכפורת, וכן מלאנו בלשון חז"ל בית הפרכת (זבחים נ"ה ע"ב).
(יב) אשר היה ברוח, אשר הליג לפני דמונו ברוח, והוא ברוח הקדש במפורש להלן בפסוק
י"ט. (יד) במשקל לוחב, עפ"י המשקל הראוי לזהב לעשות ממנו כלי העבודה עפ"י התורה.

דברי הימים א כח

לְכָל כְּלֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקַל לְכָל-
כְּלֵי עֲבוֹדָה וְעֲבוֹדָה: (טו) וּמִשְׁקַל
לְמִנְרוֹת הַזָּהָב וְנִרְתִיחֵם זָהָב
בְּמִשְׁקַל-מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה וְנִרְתִיחֵהָ
וְלְמִנְרוֹת הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקַל
לְמְנוֹרָה וְנִרְתִיחֵהָ כַּעֲבוֹדַת מְנוֹרָה
וּמְנוֹרָה: (טז) וְאֶת-הַזָּהָב מִשְׁקַל
לְשִׁלְחָנוֹת הַמַּעֲרֶכֶת לְשִׁלְחָן
וְשִׁלְחָן וְכֶסֶף לְשִׁלְחָנוֹת הַכֶּסֶף:
(יז) וְהַמְזֻלְגוֹת וְהַמְזֻרְקוֹת

והקשות

חרגום אשכנזי קכב
דיענסטעם, עבען זא פֿיר אללע
זילבערנען גערעטהע דאז גע-
וויכט פֿערמעג דער געפֿעסע
איינעם יעדען דיענסטעם.
(טו) אונד דאז געוויכט פֿיר
דיא גאלדענען לאמפען, אונד
פֿיר איהרע לייכטער דיא עבען
אויס גאלד ווארען אים בע-
שטיממען געוויכטע איינער
יעדען לאמפע מיט איהרען
לייכטערן; עבען זא פֿיר דיא
זילבערנען לאמפען, דאז גע-
וויכט איינער יעדען לאמפע
אונד איהרער לייכטער, פֿער-
מענע דער בעשטיממונג איי-
נער יעדען לאמפע. (טז) אונד
דאז גאלדגעוויכט פֿיר דיא

טישע דער בראדשיכטען (זיבענהויפט) אונד פֿיר יעדען טיש (זינסבענקערע) זא וויא
דאז זילבער פֿיר דיא זילבערנען טישע. (יז) אונד דיא גאבעלן אונד בעקקען אונד
שטיצען

ר ש י

במשקל זהב לכל כלי עבודה ועבודה. וכן לכל כלי הכסף במשקל: (טו) ונרתיהם זהב. משקל
לכל נר ונר: במשקל מנורה ומנורה. כי עשרה מנורות עשה: בעבודת מנורה ומנורה. ומשקל
כלי עבודת מנורה מלקיזה ומחיתיה. וגם משקל (טז) לשלחנות המערכת. לערוך עליו לחם
הכנים למשקל שלחן ושלחן כי עשרה שלחנות של זהב עשה בהיכל ומשקל הכסף לשלחנות שנעור
שמפשיטין עליהם הקרבנות. ומשקל (יז) המזלגות והמזרקות וגי' ולכפרי זהב במשקל
כפורי כלי שרת לקנח בכלים הדם מהם ודיגמא כפרק קאז דכנא מליעא הוא גברא דכפר

ב א ו ר

לכל כלי הכסף, כמו שנתן לו הזהב במשקל הזהב לכל כלי העבודה, כן נתן לו גם לכלי
הכסף את המשקל הראוי לכל כלי עבודה ועבודה, וכן בפסוק הבא ומשקל לשלחנות כו"ג,
הכל ככתוב בתורה: (טו) משקל, שיעורו במשקל הראוי. לשלחנות המערכת, כי עשרה
שלחנות עשה שלמה בהיכל (להלן דה"ב ד' ט') ולא נזכר שם היותם של זהב. לשלחנות הכסף,
שלחנות שנעורה שמפשיטין עליהם הקרבנות (רש"י) ודבריו אלו נכלאו ממני, כי בפירוש אחר
נמדות (פ"ג משנה ה') ומפשיטין על שלחנות של שיש, אולי הוא מטעם שאמרו נחמיד (ל"א
ע"ב) שלא נתנו את האבנים על של כסף מפני שהוא מרתים. אך עיקר חבליהם היה לתת
עליהם כלי שרת בכל יום ולהניח עליהם לחם הפנים בכניסתו (תמיד שם) וע"ע מ"ש להלן
(כ"ט סוף ב') והנה שלחנות כסף לא נזכרו להלן בכנין המקדש, אך נמנין השלחנות כיוצא
(מ' ל"ט עד מ"ב) תמלא מספרם בכלל עשרים, ונכללו גם אלו בתוכם. (יז) והמזלגות,
פה נאמר היותם זהב טהור, ולהלן (דה"ב ד' ט"ז) נאמר היותם נחשת. הראב"ע בניגור החורה
בפסוק ועשית קערותיו וכפותיו וקשתיו ומנקיותיו (שמות כ"ה כ"ט) כתב ו"ל ר"ש שבוש בדברי
הימים וכו' עיין שם, ונזכר כתב שם הרמב"ן, שאין השינוי בדברי הימים כי אם בדברי
ר' אברהם, עיין בדבריו ובמה שהשיב עליהן רבי מהר"ם מ' נ"ל במעמר, והדבר פשוט
לדעתי, כי בפקודת דוד היתה לעשות משל זהב [ואל יפלא בעיניך השינוי הזה ממה שכתוב
בתורה (שמות כ"ז ב') ומזרקתיו ומזלגותיו ומשחתיו לכל כליו תעשה נחשת, כי כן תמלא כזה

חרגום אשכנזי

שטיצען אויס ריינעם גאלדע
אונד פיר דיא גאלדענען בע.
בער, דאז געוויכט איינעם
יעדען בעכערס, זא וויא פיר
דיא וילבערנען בעכער, דאז
געוויכט איינעם יעדען בע.
בערס. (יח) אונד פיר דען
דייכעראלטאר אויס געליי.
טערטעס גאלדע אים בע.
שטימטען געוויכטע, אויך פיר
דיא פארם דער מרכבה (דעם
גאטטליכען וואג עס) דיא
כרוכים אויס גאלד, דיא ויך
אויסבערייטעטען אונד בע.
דעקטען דיא בונדעסלאדע

דברי הימים א כח

והקשורת זהב טהור ולכפורי
זהב במשקל לכפור וכפור
ולכפורי הכסף במשקל לכפור
וכפור: (יח) ולמזבח הקטרת
זהב מזקק במשקל ולתבנית
המרכבה הכרוכים זהב לפרשים
וסככים על ארון ברית יהוה:
(יט) הכל בכתב מיד יהוה עלי
השכיר כל מלאכות התבנית:

ויאמר

דעם עוויגען. (יט) אללעס איזט פערצייכעט (זאגטע ער) נאך דער איינגעבונג דעם
עוויגען דער מיר פערשטאנדליך מאכטע אללע ארבייטען אין איהרער פארם. (כ) דוד
זאג.

ר ש י

ידיה בגלימא דחנניה וכל כפרה לשון קינוח וטווי הוא: (יח) זהב מזוקק. כמו כסף מזוקק:
ולתבנית המרכבה. הם הכרוכים שהשכינה רוכנת עליהם: לפרשים. כלומר הפורשי והסוככי
על הארון כדאמר והיו הכרוכים פורשי כנפים וגו' (שמות כ"ה): (יט) הכל נכחב. פתרון הכל
נכחב סדר לו סכום משקל ומשקל של כל כלי וכלי שמואל הרוחה: כל מלאכות התבנית. תבנית
הבית חמני והשכילני כמו תבנית אויך ורוחב וגובה והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקדש
כמו שזינו הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (שם כ"ז) דרש אויך המזכר מאה
באמה ורוחב חמשים חמשים פעמים חמשים הם כ"ה מאות נ"ל חתכ' לחמש רצועות
להיות חמש מאות על חמש מאות והוא מיוסד בסילוק קרובן של שנת חנוכה המתחיל

ב א ו ר

הרבה שינויים לכבוד ולתפארת אף שהוא נגד התורה כמו מספר המנורות והשלמות וכדומה
אך שלמה עשאם נחשבו כמנוח בתורה, אם שלא הספיק משקל הזהב לעשותם ממנו (בפרט
עפ"ם דאיתא במדרש רז"ל כי לא עשה שלמה המלך כלל את מעשה ב"ה המק מקדשי אביו ולא
נגע בהם, ומלך לעיר כמוהו עוד לא הספיק לאסוף זהב רב כ"כ למען עשות הכל משל
זהב כפקודת אביו) או מטעם אחר. והקשוח, נאמר בשמות (כ"ה כ"ט) ופירשו רבותינו ז"ל
במנחת, אלו הסניפין וגו' (עיין זה בארובה בדברי המבאר ז"ל שם) ויש הרבה דעות בזה,
אך כלם אין להם יסוד מוסד, והקבלה מרז"ל היא האמתית, רק שיש לאמור כי במלות דוד
היחב, לעשות אצל המזבח ג"כ מין קשות, כמו שהיו אצל השלחן, כי קשות השלחן אין
להם ענין פה בתוך המזלגות והמזרקות וכפורי הזהב השייכים למזבח. ולכפורי, כפורי זהב
וכפורי כסף נזכרו בעזרא א' י' וכתב שם רש"י והראב"ע שהם מין מזוקקים לקבלת הדם,
ונקראו כפורי מפני שהיו עשויים גם לבקוחם, וכפר יורה על כסוי כידוע. (יח) ולמזבח
הקטורת, כי בפסוק הקודם ממונת החיזון דבר (ולא הזכיר שם את המזבח בעלמו מפני שלא
היה של זהב כ"א נחשת וזה רק ממעשה זהב בלבד ידבר, אך הזכיר כליו, כי כזה דוד לעשותם
מוסב) ועתה יזכיר את מזבח קטרת הנעשה מזהב, ולא כליו, כמו שלא נזכרו לו כלים בשום
מקום בס"הק. המרכבה, הכרוכים נקראו יחד בשם מרכבה וכן השי"ת יושב הכרוכים כאלו
כניכול ישב וירכב על גביהם, והכל דרך משל ולשון בני אדם ע"ש הכתוב וירכב על כרוכ
ויעץ (ש"כ כ"ד ד' ותהלים י"ח י"ח) ובענין זה כתב במורה ס"ג פמ"ה עיי"ש. (יט) מלאכות,

דברי הימים א כח כט

(כ) וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשִׁלְמָה בְּנוֹ חֹזֶק
וְאַמִּץ וְעֵשָׂה אֶל-חֵירָא וְאֶל-
הַחַת כִּי יְהוּה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי עַמֶּךָ
לֹא יִרְפָּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ עַד-לְכָלוֹת
כָּל-מְלָאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית-יְהוָה:
(כא) וְהָיָה מַחְלָקוֹת הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם לְכָל-עֲבוֹדַת בֵּית
הָאֱלֹהִים וְעַמֶּךָ בְּכָל-מְלָאכָה
לְכָל-גְּדִיב בְּחֻמָּה לְכָל-עֲבוֹדָה
וְהַשָּׂרִים וְכָל-הָעַם לְכָל-דְּבָרֶיךָ:

כט (א) וַיֹּאמֶר דָּוִד הַמֶּלֶךְ לְכָל-
הַקָּהָל שְׁלֹמָה בְּנִי אֶחָד
בְּחַר-בְּנֵי אֱלֹהִים גֵּעַר וְרַךְ

והמלאכה

הרגום אשכנזי קכג

זאגטע פֿערנער צו שלמה
זיינעם זאָהנע: וויא פֿעסט
אונד שטאַנד האַפֿט אונד פֿאַלל.
פֿיהרע עס, זייא ניכט פֿורכט.
זאם אונד ניכט פֿערצאָגט,
דען דער עוויגע גאָטט, מיינ
גאָטט איזט מיט דיר, לעסט
דיך נייע ערשלאַפֿען אונד
ווירד דיך ניכט פֿערלאַססען,
כיו צור בעענדיגונג דעם
גאַנצען ווערקעס פֿיר דען
דיענסט דעם גאָטטעס הויזעס.
(כא) דוא זיהסט היער דוא
אַכטה ילונגען דער פֿריעסטער
אונד דער לויים פֿיר יעדען
דיענסט דעם גאָטטעס הויזעס,
אויך האַסט דוא פֿיר יעדע
פֿערריכטונג פֿערשודענע
פֿרייוויליגע, פֿאַלל איינויכט
אין אַללערלייאַ אַרבייטען;
אונד דוא בעפֿעהלסט אַכער
זאָ וויא דאָ גאַנצע פֿאַלק זינד
גאַנץ צו דיינעם געבאָטהע.

כט (א) רצן שפראך דער קאניג דוד צור גאַנצען פֿערזאַמלונג: שלמה מיינ זאָהן איזט
עס אַלליין, דען גאָטט ערוואָהלט האַט, ווען ער אויך יונג אונד צאַרט
איזט

ר ש י

מושה את אפרים ואפרים את מנשה והבן דרש שמואל כרות הקדש ולמד לדוד כן: (ב) חזק
ואמן. כדי שתתקיים מלכותך כמו (לעיל כ"ח) שהבטיחך הקב"ה והכינותי מלכותו עד עולם
אם יחזק לעשות מלותי וכו': (כא) והנה מחלקות הכהנים והלוים לכל עבודת בית האלהים ועמך
בכל מלאכה. כלומר הבן ערנתי וסדרתי וזמנתי לך מחלקות ופועלים ואין לך לעבד כי אם מיד
לננות הבית: והשרים. הממונים על הפועלים ושוריהם: וכל העם לכל דברך. לעשות ליויך:
כט (א) שלמה בני אחד וגו'. ואפילו אם היו מאה לא די לננותו ועוד שהוא נער וכך:
והמלאכה

ב א ו ר

בדנים כמו מלאכותיך (תהלים ע"ג כ"ח) ושיעורו תבנית המלאכות דוגמת לפחת השמן, פשתי העץ
וכדומה. (כא) לכל גדיב, הלמ"ד נוסף בחבריו הרבים לסימן הכלל, והכוונה, יש עמך בכל
מלאכה גם גדיבים שונים אשר ידעם לנס לקרנה אל המלאכה ולעשותה בחכמה, אף אם
אין העבודה מוטלת עליהם לחובה.
כט (א) אחד, כמו אחד קראתיו ואבנכהו (ישעי' נ"א ב'), ר"ל נעלם צימוד ונכלל משאר
בני האדם, וכו' נחר אלהים אף שהוא נער ורך. ושימוש מלת אחד ידוע הוא הענין
זה מדרשות חז"ל בכמה מקומות כמו פן שנב אחד העם (בראשית כ"ו י') אחד המיוחד שנעם
והוא אבימלך; את הכנש אחד תעשה נבקר (במדבר כ"ט ד') אחד המיוחד שנעדר וני"ב,
א

איוט; דיא ארכיט איוט גראם, דען ניכט פיר איינען מעגל-שען זאלל דער פאל לאסט זיין, זאניערן פיר דען עוויג געגאטט! (ב) מיט מיינער גאנצען קראפט האבע איך פארבערייטעט פיר דאז הויז מיינעם גאטטעס, דאז גאלד פיר אללעס גאלדענע, אונד דאז זילבער פיר אללעס זילבערנע, דאז קופפער פיר דאז קופפערנע, דאז אייזען פיר

והמלאכה גדולה כי לא לאדם הבירה כי ליהוה אלהים: (ג) ובכל-כחי הכינותי לבית-אלהי הזהבו לזהב והכסף לכסף והנחשת לנחשת הברזל לברזל והעצים לעצים אבני-סוד ורקמה וכל אבן יקרה

ואבני דאז אייזערנע אונד דאז האלץ פיר דאז האלצערנע, שטיינע פאן שוהם אונד צור אויס-פילונג פון שטיינע, אונד פערשיעדענע ארביגע, זא וויא אללערלייא ערעלשטיינע, אונד מאר= ר ש י

והמלאכה גדולה. ואם חומר תקטין הבית זה אי אפשר כי לא לאדם הבירה כי אם לה' אלהים הגדול והנורא אשר לא יכללוהו השמים ושמי הארץ ואעפ"כ אל הבהל לבנות בית גדול כזה כי אני בכל כחי הכינותי לבית אלהים הזהב והכסף לכסף וגו' לפיכך חן לך טורח גדול כל כך: (ב) אבני שוהם ומלואים. דיגמא המשכן אבני שוהם ואבני וגו' (שמות כ"ט): אבני סוד ורקמה וכל אבן יקרה. למת בקירות הזהב ונבלי הכסף: ואבני שיש. לעמודים

ב א ו ר

ז"מ שלמה אחד מן הבנים אשר לי, הוא אשר נחר בו אלהים וגו'. הבירה, מורה בארמית על מבנה גדול וחזק, ולא כמלא זולתי בספרים האחרונים דניאל עזרא ואסתר. והרבו דבריגיוה גם הוא כפלס ארמי ונמלא להלן (ד"ב"ג י"ז י"ב וכ"ז ד'). (ב) סוד, כחול, שחור במראיתו אשר נבעו בו הנשים את עיניהן נקרא פוך (מ"ב ט' ל' וירמיה ד' ל') וכן נקרא אבן יקר השחור במראהו כשם פוך (ישעי' נ"ד י"ח), והוא אחד לדעתי עם נפך הנזכר בתורה אלל אבני השן, ואשר ובו חכמי העמים בניצורו, כי מלמד שויו האותיות העיקר בסוף ונוסף, תמלא בספרי הקידש גם את הראשון גם את השני בחזרת הספיר, נפך ספיר ויהלום, הנה אבני מרבין בפוך אבניך ויסדתיך בספירים (ישעי' נ"ד י"ח), ספיר נפך ונרקת (יחזקאל כ"ח י"ד). והנה הספיר ידוע היות מראיתו חבלת, והמראה הזה הוא היותר קרוב למחזה השחור, על כן נסמך ספיר אל נפך או פוך במקומות שהזכרתי. ורקמה, תערוכת דברים נפרדים וחיבורם יחד יקרא רקם, ומזה על חיבור לוחת האדם רקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל"ט ט"ו), ובלשון חז"ל אם היחה מרוקמת תשג לזכר ולנקבה, וכן על תכלול כנעים שונים כמו כנפי הנשר הגדול אשר לו הרקמה (יחזקאל י"ז ג'), ובמעשה אורג לכסות אדם ומלבושך שג רקמה (שם ט"ז י"ג), ולזה י"ל שנאמר פה גם על אבן השונה בכנעיו אבן רקמה, וכן מרגמוהו השנעים; ובפשטותו מורה רקמה בזה על בגדים מרוקמים, ואבני פוך הוא ענין בפ"ע ואינו מחובר אל רקמה, רק שלא יבוי עפ"י היטב מה שנאמר אבני וכל אבן יקרה. שיש, להעתקת השנעים בכחוב שלפניו, וכן לרוב המציאות הקדמונים, יהי' שיש ומרמור הלכן, וכן ביארו גם שוקיו עמודי שיש (ש"ה ה' ט"ו) ממין הזה, וזה נראה נכון, כי ממה שמדמה את שוקיו לעמודים האלה, נראה היותם לבנים. ודעת חזקוני נראה בזה לרש"י בענין אבני שיש ומרמור וכו' (ב"ב ד' ע"א) שכתב שיש שיש ירוק שקוין ב"ש (כרוון — bis), מרמור שיש לבן, כוח לא שיש כבוע בעין החמול ע"כ, ומדבריו נראה היות שיש שם כולל לכל מיני מרמור הנבדלים בשמותם שיש ומרמור וכו' (ב"ב ד' ע"א) וכן נראה מחרגום אשכנזי (א' ה') היות שיש שם כולל לכל מיני מרמור. ולדעתי הונח שיש בראשונה למרמור סתם והוא הלכן, כי לא מכאן בראשונה מרמור מלכע אחר זולתי לכן, אך כאשר השיגו בימים הבאים גם מרמור

ואבני-שיש לרָב: (ג) ועוד ברצותי
בבית אלהי ישלי סגלה זהב
וכסף נתתי לבית-אלהי למעלה
מקל-הכינותי לבית הקדש:
(ד) שלשת אפים ככרי זהב מזהב
אופיר ושבעת אפים ככר-כסף
מזקק לטות קירות הבתים:
(ה) לזהב לזהב ולכסף לכסף
ולכל-מלאכה ביד הרשים ומי

מארמארשטיינע אין מענגע.
(ג) אונד ביא מיינעס וואהל.
געפאללען אס הויזע מיינעס
גאטטעס, האבע איך נאך
איינען בעואַנדערן שאַטץ פאַן
גאלד אונד זילבער, דען איך
בעשטיממעט, פֿיר דאָ הויז
מיינעס גאטטעס, איבער אלל
דעמיעניגען וואָס איך שאָן
פֿאַרבערויטעט האָבע פֿיר דאָ
הויז דעם הייליגטהומס.
(ד) דרייאַ טויזענד ככר גאלד
פֿאַם אופיר-גאלדע אונד זיע
בען טויזענד ככר זילבער,
דאָ געלייטערט וואָרדע צום
איבערצוג דער וואַנדע דעם
געביידעס. (ה) דאָ גאלד איוט נון דאָ פֿיר דאָ גאלדענע, אונד דאָ זילבער פֿיר
דאָ זילבערנע, אונד איבערהויפט צו יעדער אַרבייט אין דער האַנד דעם קינסטלערס
ווער

מתחנב

ר ש י

ושלחנות ולרפסה: (ג) ועוד כרמתי זבית אלהי. פחרון מרוב רלון שרמתי זבית אלהי: יש לו
סגולה. קנלתי לי קנולת זהב וכסף כדמפורז לפיונו: (ד) מזוקק. לכן הרבה: לטות קירות
הבית. ואין אדם יכול לטיח שור דבר לא כנסף ולא זבה כי אס שיהיה מזוקק: (ה) לזהב
לזהב ולכסף לכסף ולכל מלאכה ונחמו ביד מרשים. אומנים וזהו אשר הכינותי לבית המקדש
ואע"פ שקנלתי כל זאת ומי זכס שמחדב למלאות ידו היום לה' להביא זהב וכסף וכל דבר

ב א ו ר

זנוע, השאירו שישי לשם כולל כל מיני מרמרין, וכן לשם פרטי למרמר הלבן, וכן מרמרין
שם כולל הוא באו סגולה בסחר, וזכל זאת הוא גם שם פרטי לשיס הלבן הנקרא
זמס' ז"ב וזסוכה ו"א ע"ב זסס מרמרא, ולהנדיל בין הזבעים הזונים קראו למרמר הידוק
שיסא ולהשחור כחלא כמו שפירש"י סס. ועתה עוד לי דבר בחבלית הענינים הזוכרים בזכוב
זה, אבני שהם ומלואיהם הזכרו בחזרה (שמות כ"ה ז') והם לאסוד ולחושן, ונקראו אבני
החושן אבני כרלואים, לפי שהיו יושבים במלואותם. אבני סוך ורקמה וכל אבן יקרה לת
זכלי הקדש לכני ולחפארם, ולד"ק גם על קירות הזבן, ואס יהיה דקמה לכסות ולמעטה,
אז חבליתו לנגדי הלויס והמשרחים, למנסה לקלעים ולמסך וכדומה. וזענון אבני שיס כתב
רש"י שהוא לעמודים ולשלחנות ולרפסה, והנה עמודים ורפסה ידועים, ושלחנות של שיס נעשו
להדיח את הקרזים ולתח עליהם את האינורים (שקלים פ"ו משנה ד') וכן להפשיט עליהן
את הקרזנות (מדות פ"ג משנה ה') וכן ניהן לחס הפנים בזכוסתו על שלחן של שיס (שקלים
שם שם ומנחות ל"ט ע"ב), וענ"ס נפלואו זזה דברי פירש"י למעלה (כ"ח ט"ז) כמו שהעירומז
סס. (ג) ברצותי, מקור תמור סס המקרה, ושיעורו זרלוני ושיקי לבית אלהי. סגלה, אמוזה
נפרדת וננדלת זיחוד מקרא סגלה, כמו שאמר השי"ב לעמו והייתם לי סגלה (שמות י"ט ה')
והכוונה פס, מלכז האולר הגדול המוכן לפניך באולרות המלוכה, עוד יש לי מטמון מיוחד
(פרוויזט טחן) אשר אוכי גותנו לבית אלהי מלכז על אשר הכינותי עד עתה לעבודת ז"ה המק.
(ד) ככרי, עיין בהקדמה. (ה) לזהב לזהב, הראוי לכלי הזהב מוכן הוא זזהב, והראוי
לכלי כסף מוכן כנסף, וכן הראוי לכל שאר מלאכה ע"י הפרשים המיועדים לכך. ומי, שימוש
מי

מתנדב למלאות ידו היום ליהוה:
 (ו) ויתנדבו שרי האבות ושריו
 שבטי ישראל ושרי האלפים
 והמאות ולשרי מלאכת המלך:
 (ז) ויתנו לעבודת בית האלהים
 זהב ככרים חמשת אלפים
 ואדרכלנים רבו וכסף ככרים
 עשרת אלפים ונחשת רבו ושמונת
 אלפים ככרים וברזל מאה אלף
 ככרים: (ח) והנמצא אתו אבנים

ווער ויילל נון הייטע נאך זיי
 נער פאללסטען קראפט פרייא
 ויילליגעשענקע ווייען דעם
 עוויגען? — (ז) דא בראכטען
 פרייא ויילל געגעשענקע דיא
 בעפעהלסהאבער דער פאמי
 לען אונד דיא בעפעהלסהא
 בער דער שטעממע ישראל'ס
 זא וויא דיא בעפעהלסהאבער
 דער טויענדע אונד הונדער
 טע, אינד איבערהויפט דיא
 בעפעהלסהאבער דעם קאפ
 ניגליכען געשאפטעס. (ז) אינד
 גאבען צור ארבייט דעס גאט
 טעסהוועס אן גאלד פינף
 טויענד ככרים אונד צעהן
 טויענד אדרכונים, אונד אן

זילבער צעהן טויענד ככרים אונד אן קופפער אכטצעהן טויענד ככר, אונד אייזען
 הונדערט טויענד ככר. (ח) אונד דעריעניגע בייא דעם זיך ערעלשטייגע פאר
 פאנ

ר ש י

לכנין דוגמת כל נדיב לב הביאו חז וזס (שמות ל"ה). למלאות. דוגמת ומלאות יד אהרן ויד בניו
 (שם כ"ט) ומרגמו ומקריב קרבן דאהרן: (ו) ויתנדבו שרי האבות וגומר. אחס שכתוב למעלה
 על שנת ישראל וגו' וכתוב כן למעלה (כ"ו) ובני ישראל למספרם ראשי האבות וגו'. ולשרי מלאכת
 המלך. וגם שרי עבודת אדמ' המלך ועל שבכרמי המלך וגומר כדלעיל: (ז) ואדרכונים רבו.

ב א ו ר

מי כסול הוא כל"הק, אם לשאלה כמו מי בחכר? מי הוא זה? ואם במקום יחס מלטרק
 כללי, ד"מ מי אשר חטא לי אמתנו מספרי (שמות ל"ב ל"ג) שיעורו האיש אשר חטא לי וגו'
 מי לה' אלי (שם שם כ"ו) הכוונה האיש אשר לה' הוא יבוא אלי, ומזה האחרון יסורש לדעת
 מלת ומי שלפניו, והמשך הכתוב ביד חרשים וניד כל איש אשר יתנדב למלאות ידו לה'.
 גם אינו זר היותו מענין הראשון, ויהי' בדרך שאלה ובקשה לאמר, מי הוא האיש אשר ידבנו
 לבו למלאות ידו לה' וכן תרגמתי, כי כן דעת רוב המפרשים, ושיעור למלאות ידו, להקדיש
 את בחו ועבודתו לה', כמו מלאו ידכם היום לה' (שמות ל"ב כ"ט) עתה מלאחס ידכם לה'
 (דה"ב כ"ט ל"א), וראה מ"ש יודי בהדרו"מ בהמעמר שמות על מאמר זה. (ו) ולשרי,
 ממנהג הלשון להוסיף למ"ד לפני השם הכולל הנא אחרי הפרט כמו שהעירותי בנמה מקומות
 בספר הזה, ראה ד"מ בפרשה הקודמת פסוק א'. (ז) ואדרכונים, מטבע ידוע מלשון יוגית
 בשם דראכמ"א, ואולי היה נהוג כבר בימי דוד, ונעזרא נזכר בשם דרכמיון (ב' ס"ט) וכן
 כמה פעמים בנחמ"י פרשה ז' והוא אחד עם אדרכן הנזכר ג"כ בעזרא (ח' כ"ז). רבי, משקלו
 ארמי בעדות הוי"ו הנחה בסופו וברנים רבוח (נחמ"י ז' ע"א) כפלס העברי, אף שאין זה
 רבוי הארמי כ"א רבון (דניאל ז' י'); ולפעמים נוסף לו האל"ף רבוא, ומזה הרבוי רבואות
 (שם י"א י"ב) ונעברית הנקיה יאמר תמור זה רבקה רבבוח. ומספר רבבוח או רבו נאמר
 בעיקרו על המון רב כמו רבב אלפים רבוחים (תהלים ס"ח י"ח) רבבוח אלפי ישראל (במדבר
 י' ל"ו) נהוראת שריו, וביחוד נאמר על סך עשרת אלפים נעון ולקחנו עשרה אנשים למאה
 מזה לזלף ואלף לרבבה (שופטים כ' י') ומזה גם רבו שלפניו. (ח) והנמצא, הכוונה

דברי הימים א כט

נָתַנוּ לְאוֹצֵר בֵּית־יְהוָה עַל־יַד־
 יְחִיאֵל הַגֵּר־שֹׁנִי: (ט) וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם
 עַל־הַתְּנַדְּבָם כִּי בָרַב שָׁלֵם
 הַתְּנַדְּבוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ
 שָׂמַח שְׂמֵחָה גְדוֹלָה: (י) וַיְבָרֶךְ
 דָּוִד אֶת־יְהוָה לְעֵינָיו כָּל־הַקְּהָל
 וַיֹּאמֶר דָּוִד בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ מֵעוֹלָם וָעַד־

עולם

חרגום אשכנזי קכה

פֶּאֶנְדֵּעוּ, גֹּאֵב זֵא אִין דַּעוּ
 שְׂמִיךְ דַּעַם גְּאָטְטֶעס־הוֹיזֶעס
 אונטער אויפֿזיכט דַּעַם יחיאֵל
 דַּעַם גֵּר־שֹׁנִי. (ט) דַּעוּ פֶּאֶלֶק
 פֶּרִיעֶטע זיך איבער איהרע
 פֶּרִיאווִיליגען געשענקע, דַּעוּ
 מיט אונגעטהיילטעם הערצען
 בראַכטען זיא דַּעוּ געשענק
 דַּעַם עוויגען צו עהרען, אונד
 דַּעַר קאַניג דוד האַטטע אײַ
 נע גראַסע פֶּרִיידע. (י) דוד
 פֶּרִיעוּ דַּעוּ עוויגען פֶּאָר דַּעוּ
 אויגען דַּעַר גאַנצען פֶּערוואַמט
 לונג, אונד שפראַך: געלאַ.

בעט זייסט דוא עוויגער, גאָטט ישראל'ס אונזערעס פֶּאָטערס, פֶּאָן עוויגקייט צו עוויג.

ר ש י

קנו"ג בלע"ז: (ח) נתנו לאוצר בית ה' על יד יחיאל הגרשני. שהיה נגיד על האולרות בדלעיל (כ"ו) בני יחיאל זיתם ויואל אחיו על אולרת בית ה': (ט) כי בלב שלם בלב אח' נתנו ברכון נפשם ולא בשני לבנות שיש אדם שותף בעל כרחו ולא נפש חפיה או שמחבייש מאחרים והוא נקרא שני לבנות אבל אלו ברכון נפשם נתנו כולם: וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה. ושמח חאמר כהם ולא יותר מכולם לכך חמר וגם דוד המלך שמח וגו' יותר מכולם כי הוא בעל המעשה דוגמת (שופטים ה') הרים נולו מפני ה' זה סיני יותר מכולם מפני אשר ירד עליו ה' באש (שמות י"ט): (י) ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל. שהקהל בדאמר לעיל (כ"ח) ויקהל דוד ויברנס על התנדבם: ויאמר דוד ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו. לפיכך הזכיר ישראל יותר מאברהם ויחזק לפי כי יעקב גם הוא נדר דנחב וידר יעקב נדר (בראשית כ"ח): ישראל אבינו. ישראל סבא וגם בבראשית רבה מפורש בן נדרתי אני דוד ועמי כמו ישראל סבא וכל הנודר לריך להזכיר בנדרו ישראל וכן אשר נדר לאביר יעקב (תהלים קל"ג): מעולם ועד עולם. חמר דוד נר חמד היה יתרו בין שש מאות אלף וחמר ברוך ה' אשר הכיל אתכם גנאי גדול הוא זה לכל ישראל ואני הריני מוסיף לברך

ב א ו ר

ואשר נמלא אמו, ובא נמלא ביחיד, אף כי אננים רבות הנה, כענין ולא נבצא נשים יפות (איוב מ"ב ט"ו), והפעל הזה סחמי הוא במאמר (עיין למעלה ב' ג'), ואינו שומר את המין ואת המספר כמשפטו. והנמצא נראה היותו צוה העבר ולא הבינוני, ובא בה"א לפניו חמור אשר, כענין הנמצא בית ה' (להלן דה"ב ב' י"א) וכן להלן בססוק י"ז הנמצאו. נחנו, הראוי נתן כי מיסיד ידבר אשר נמלא אמו, רק שכוון על הכלל ור"ל כל איש ואיש אשר נמלאו אמו אבנים, כולם נתנו אותן לאוצר בית ה', וכן נסו ואין דודף רשע (משלי כ"ח א') שיעורו איש ואיש אשר הוא רשע, ינסו ואין דודף. על יד יחיאל, הוא יחיאלי (כ"ו ב') הנמנה עם בניו זתם ויואל על אולרות בית ה'. (ט) בלב שלם, אין איש שנתן את מתנתו בעין רעה וברוח עכבת, או בפניה אחרת בלתי לה' לנדו, כ"א כולם נתנוה בשלימות הלב ובתום הנפש, והסוד לב שלם הוא לב ולב (תהלים י"ב ג') ע"ע להלן דה"ב י"ח ל"ג ולמעלה י"ב ל"ג. (י) ישראל אבינו, הנראה כי הכוונה על יעקב אבינו ע"ה, ומנהג דוד המלך לשבח את הקב"ה נתואר זה, כענין ברוך ה' אלהי ישראל (תהלים ק"ו מ"ח). וכן יעיד חיבורו ישראל ואבינו ע"י הנגינה על היותם סמוכים יחד ואבינו תואר לישראל, ולא כדעת האומרים כי אבינו מח-בר למטה, והכוונה

תרגום אשכנזי

עוונקייט. (יא) דיין, עוויש
גער! איזט דיא גראסע,
דיא אלגעוואלט, דיא הערר,
ליכקייט, דיא עוונקייט אונד
דיא טאיעסטעט, זאָ ויא אללעס
אים ה טמעל אונד אויף ער-
דען; דיין אָ גאָט ט! איזט
דאָ רייך אונד דיא ערהאָ-
בענהייט, אַלס אַבערהויפט איבער אַלעס.

דברי הימים א כט

עולם: (יא) לך יהיה הגדולה
והגבורה והתפארת והיניצת
וההוד כי כל בשמים ובארץ לך
יהיה הממלכה והמתנשא לכלו
רָאשׁ: (יב) והעשר והכבוד

כלפניך

דער רייכטהום אונד דיא עהרע
גע=

ר ש י

את הקב"ה יותר מיתרו: (יא) לך ה' הגדולה. נתן שם להקב"ה שנתן לו כל כך נח לקנין
ממון כזה לבנין בית המקדש דכתיב (לגיל י"ז) הוא יבנה בית וסמך ליה ה' בעבור ענדך וכלנך
עשית את כל הגדולה וגם ל' גדולה נופל על בנין בית המקדש דכתיב (לעיל כ"ג) והבית לבנות
לה' להגדיל למעלה. לך ה' הגדולה אע"פ שקבנתי כל הממון הזה לבנין בית המקדש שנקרא
גדולה אהה נתת לי כל הגדולה הזאת: והגבורה. שנתת לי גבורה להלחם עם שונאי ישראל ולכוח
שללם לפניו לבנות הבית גדלעיל אחר שילחם עם כל אויביו ונלחם כתיב (לעיל י"ח) גם אותם
הקדיש המלך דוד וגו': והתפארת. כל שנחת אלו שנתן על שנתן לו הקב"ה נח לקנין ממון
לבנין ב"ה שנקרא פאר דכתיב (ישעיה ס') לפאר מקיס מקדשי וגם למעלה (כ"ג) כתיב לשם
ולתפארת: והניצח. שנתן לו הקב"ה נחמון לשלול שלל הגוים לצורך הבנין: כי כל בשמים. לך
הוא אפי' על מה שעל השמים אהה מושל כל שכן על מה שנארץ לסיכך אהה יכול ליתן גדולה
למי אהה רובה: ונארץ. אהנתחא שש משתייר הפסוק ומוסב למעלה הימנו דכרשמי: לך
ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש. פמרון מ'ך צטר ודם אס נחן לענדו אחד שררה וממשלה
צמלכות אחר השר הוא ענדו בכל מקיס שהוא אהל המלכות אינו של מלך ומי שאלכות שלו אין
הענד המושל שלו אהל הקב"ה שלו הוא הענד הממונה למושל וגם המלכות שלו אקטר"ט בלע"ז
ולסיכך כתיב לך ה' המשלכה והמתנשא עליה דאפי' ריש גרוגתא משמים מנו ליה. ועוד פירשו
והמתנשא לכל לראש כשאנו סבירין ששנתנו לך כל ההודאות ואין לך עוד שנת אחר עדין אין
כלום שהמשנת עומד לראש השנחות וכן בשסיים דוד כל השנחותיו בחילים הוא מתחיל מזמור
האחרון שירו לה' שיר קדש כלומר כל השנחות חדשים הם נאלו לא שנחווהו מעולם. כך פי' לי
ר' אלעזר בר מאיר בר יצחק מאורליני"ש וכן בחגיגת ירושלמי כמדומה לי: (יב) והעושר
והכבוד מלפניך. מידך הכבוד נופל על העושר דכתיב צו כסף צו זהב וגו' (נחום ב') ובמו
ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית ל"ה) כלומר כל העושר שסגלתי מאתך הוא כי
אהה

ב א ו ר

והכוונה אלהי ישראל, אבינו מעולם ועד עולם. (יא) הגדולה, היא שלמות הקב"ה במדותיו
בכלל, בחסד ובנדק ובקדושה, וכמאמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים. הגבורה
היא שלימות היכולת והתקיפות להיות הכל מתפעל ע"י רצונו לבד. התפארת היא שלימות
כל מעשי הקב"ה בעולמו מנחיות הפועל והמתפעל ומפאת הטוב והמועיל והיופי אשר בכל
עלילותיו. הנח הוא שלימות הקב"ה מלד הויותו ומלד ידיעתו להיות ראשון ואחרון וידוע
כל מרזשית עד אחרית. וההוד הוא שלימות האהבה והיראה אשר יתאחדו מול הקב"ה מאת
כל יודעי שמו, וע"פ הכוונה הזאת תרגמתי את השמות האלה. הממלכה, על כל יושבי תבל
בהשגחה פרעית. והמתנשא, ההתנשאות, ובא התואר תמור שם הפעולה כמנהג הספר,
ומכלתים למשמעיים (דה"א ט"ז מ"ב) תמור להשמיע, כל המקדיש (שם כ"ו כ"ח) תמור כל
ההקדש וכדומה. והתנשאות הקב"ה היא קנאותו, להחם פשע ולנער רשעה מקרב הארץ.
לראש, למלה זאת יש שני פירושים, לדעת הרד"ק (והיא דעת רז"ל בסוף ב"ב) פירושו כי
פקנ"ה

דברי הימים א כט

מִלְפָּנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל וּבִידֶךָ
כַּח וּגְבוּרָה וּבִידֶךָ לְגִדְל וּלְחֹזֶק
לְכָל: (יג) וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים
אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהֵרָה לָנוּ לְעַם
תִּפְאַרְתֶּךָ: (יד) וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי
כִּי נִעְצָר כַּח לְהִתְגַּדֵּב כְּזֹאת כִּי-
מִמֶּךָ הִכָּל וּמִיָּדֶךָ נִתְּנוּ לָךְ: (טו) כִּי-
גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ וְתוֹשְׁבִים
כְּכָל-אֲבוֹתֵינוּ כִּצֵּל יָמֵינוּ עַל-
הָאָרֶץ וְאִין מְקוֹהָ: (טז) יְהוָה

תרגום אשכנזי קכו

געהען אויס פֿאָן דיר, דוא נור
העררשעסט איבער אללעס,
אין דיינער האַנד איזט קראַפֿט
אונד געוואַלט, אונד אין דיי-
נער מאַכט איזט עס, אַל-
לעס גראַס אונד שטאַרק צו
מאַכען. (יג) נון, דאַנקען
וויר דיר אונזער גאָטט! אונד
פרייען דען נאַמען דיינע-
העררליכקייט. (יד) וואָס בין
איך אונד וואָס איזט מיין
פֿאַלק, דאַס וויר דיא מאַכט
האַבען זאַללען, געשענקע
צו ברינגען אויף די עזע
וויווע? דאָ דאָך אללעס פֿאָן
דיר נור איזט, אונד עס

אלהינו
נור פֿאָן דיי נער האַנד איזט וואָס וויר דיר געבען. (טו) דאָ פֿרעמרלינגע וויר זינד פֿאַר
דיר, אַנוואַסיג נור וויא אללע אונזערע פֿאַטער, וויא איין שאַטטען זינד אונזערע טאַ-
גע אויף ערדען, אונד ניכטס גיכט האַפֿפֿונג (לזק היעניעדען בלייבען). (טז) עוויגער
אונ-

ר ש י

אתה מושל בכל ובידך כח וגבורה וגו': (יג) ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. על שחלקת לנו
מטיבך: (יד) וכי מי אני ומי עמי כי נעזר כח להתנדב. שדחקנו עצמנו להתנדב כל כך
בזאת הנדבה ולא מזלנו אלא ממך הכל וחלקת לנו מעט: ומידך נחנו לך. ומה שנתת לנו מידך
נחתי לך מקלת נו"ן דגושה במקום נו"ן שניה נחננו לך: (טו) כי גרים אנחנו לפניך. ואין
לנו חלק ונחלה בארץ ולא חסיה אלא לגור בה דוגמא כי גרים ותושבים אחס עמדי (ויקרא
א' כ"ה): ככל אבותינו. אדם שיש לו בנים ונחלות ומכר כל הנחלות ואם באים בניו לגור
באחיה נחלה לימים ושנים הם נקראים גרים ותושבים אבל אבותינו היו אורחים וכן אמר דוד
אנו אין בן אלא גם אנו וגם אבותינו נולדו גרים ותושבים בעולם דכתיב לך שמים חף לך ארץ
חבל ומלויה אחיה יסדרים (חכלים פ"ט): כלל ימינו על הארץ. מפורש במדרש קהלת ולא כלל
האילן ולא כעוף הפורח העושה כל לימים ושני' או לשעה אחת עושה כל אלא כלל כנפי הדבורה

ב א ו ר

הקב"ה מחנשא לכל הממונה לראש, וא"כ אין לראש חואר להקב"ה, ולדעת אחרים (וגם הוא
במדרש) הקב"ה מחנשא לכל להיות עליו ראש, והאחרון הוא יותר פשוט ולזה בחרתיו בתרגומי.
(יד) בעצור כח, הוראת עצור כח בכלל על הסועל פעולה או מחענה בגופו בשום ענין, וכל
זאת לא יחלש ולא תרפה ידו, כ"א כחו עצור וסגור עוד בעלמותיו ולא יעזבו. והחכם
מו"ה יש"ר מגוריליא"ה רביאור התורה (דברים י"א י"ז) כתב כי הונח שרש עצור על ההחנגדות
וההכרח נגד הנטיה, ועפ"ז נאמר כי מטבע נח אנוש ללאת ולהחאנד מהר ע"י עבודה כנדה
ומלאכה רבה, ולזה יאמר על האיש אשר יחזק בכל זאת ולא יחלש כי יעצור את נחו. (טו) כי
גרים, חלקי הכתוב הזה מורכבים הם מפסוקי חכלים (ל"ט י"ג וקמ"ד ד'). ואין מקוה,
מקוה הוא נמוננו הכללי כמו תְּקוּהָה, וההנדל הפרטי אשר בנייהם כי מקוה היא מקרה המופשט
מן האדם במקוה, ומקוה הוא הענין אשר עליו ואליו תמיחס המקוה, כענין מקוה ישראל ה'
(יכמי')

אֱלֹהֵינוּ כָּל הַהֶמּוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר
 הִכִּינוּנוּ לְבָנוֹתֶיךָ בֵּית לְשֵׁם
 קְדֹשֶׁךָ מִיָּדְךָ הִיא וְיָךְ הַכֹּל:
 (יז) וַיִּדְעֵתִי אֱלֹהִי כִּי אַתָּה בַּחַן לִלְבָב
 וּמִיִּשְׂרָאֵל הַרְצָה אֲנִי בְיִשְׂרָאֵל לְבָבִי
 הַתְּנַבְּתִי כְּל־אֱלֹהִים וְעַתָּה עִמָּךְ
 הַנִּמְצָאוֹ-פֶה רָאִיתִי בְּשִׂמְחָה
 לְהַתְּנַבֵּב-לָךְ: (יח) יְהוָה אֱלֹהֵי
 אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ
 שָׁמְרָה-זֹאת לְעוֹלָם לְיִצְרָךְ

אונזער גאָטט! דיעזע גאַנצע
 מענגע [דא וויר פֿאַרבע-
 רייטעטען אום דיר צו ער-
 בויען איין הויז, צו עהרען
 די ינעס הייליגען נאַמענס],
 פֿאַן דיינער האַנד איזט זיא,
 אונד דיין איזט אַללעס. (יז) איד
 ווייס עס יא, מיין גאָטט!
 דאַס דוא פריפֿעסט דאָז
 הערץ, אונד דאַס רעכטשאַפֿע,
 פֿענהייט דיר וואָהלגעפֿעללט,
 מיט אויפֿריכטיגקייט מיינעס
 הערצענס האַבע איד דיר אַל-
 לעס דיעס פֿרייאווייליג דאַר-
 געבראַכט, אונד אויך דיין
 פֿאַלק דאָז זיך היער בעפֿיני-
 דעט, זאָה איד פֿריידיג דיא

פֿרייאווייליגען געשענקע דיר ברינגען. (יח) עוויגער! גאָטט אברהם'ס, יצחק'ס אונד
 ישראל'ס אונזערער פֿאַרעלטערן! בעוואָהרע דיעס אויף איממער, בעוואָהרע אויך דיע
 וע

ר ש י

שיש לה כופים ואין לה כל: ואין מקוה. אין מי שיש לו תקוה שלא ימות: (טו) אשר הכינונו,
 דוגמת אשר הכינונו: (יז) וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב. אתה בוחן מי שיש לו שני לבבות אחד
 לטוב ואחד לרע: ומישרים תרכה. ולב טוב ויושר תרכה וכי אני יודע שניושר לבב שישרתי לטוב
 לבני לבב אחד בהתנדבותי את כל אלה ומן עמך שהתנדבו פתרון בשלי אני בקי ויודע ובשל אחרי'
 איני יודע אלא מה שראיתי שנשמה התנדבו אני אומר: ועתה עמך הנמלאו פה ראיתי בשמחה
 להתנדב לך. כלומר ראיתי ששמחו בהתנדבם ואיני יודע אם מרנון לבם היה כדכתיב וישמחו
 העם על התנדבם: הנמלאו פה. הנמלאים כאן הם הנחובים למעלה ויקהל דוד את כל שרי
 ישראל וגו' אבל עשירי ישראל כולם אשר בכל עיר ועיר לא, נמלאו פה ועל כן רבנו של עולם
 גתמעטה הנדבה שאילו היה שאר כל ישראל כאן אז תתרכה הנדבה: (יח) שמרה זאת לעולם.
 וזכור לנו זאת הנדבה למזיה רבה וללדקה: ליכר מחשבות לבב עמך. כי יכר שני לבב ומחשבות

ב א ו ר

(יכמי' י"ז י"ג), (וכבר בארתי למעלה כי השמות נמ"ס המשקל ובחיר"ק, הוראחס כאלו כתוב
 קנון במקום החיר"ק, כמו הערים הפְּבְּדִלוֹת תמור הפְּבְּדִלוֹת, וכן פְּקִיָּה כמו פְּקִיָּה, והיא
 הענין אשר עליו תחיתם תקותנו עיין כ"ו ו'), ופי' הנחוב ככל יעברו ימינו עלי ארץ, ואין
 דבר אשר נסמוך עליו בתקותנו להשאר תמיד על הארץ. ועיקר שרש קוה מורה על קיבוץ
 והתחברות כמו יקוה המים, וכן החוט המחבר תקוה החוט, ונקראת החוחלת תקוה כי תחבר
 בדמיונה את זמן ההוה עם העתידות. (טו) ההסוין, שם נולל לקבוץ אישים רבים, כי מטבב
 הבע"ט בבואם יחדו לשאת קולם ולהשמיע המיוון, והושאל באורך הימים גם לריבוי הדברים
 אשר אין בהם רוח חיים כמו על רוב הכסף ומי איהב בהמון (קהלת ה' ט') וכן בפסוק שלפנינו.
 (יז) ומישרים הרצה, ולב מישרים תקבל תמיד ברכוין ומנינה, עיין מ"ג הרב מהרנה"ו בניאר
 ויקרא א' ד' בהנחת מלת רצה, ותמלא נועם לנפשך. הנמצאו, בה"א לפני פעל עבר כמו
 בפסוק ח'. (יח) שמרה, נלור תעודה זאת בנפשם תמיד, ושמור את הרכוין הטוב הזה,
 להיותו קיים לעולם כיכר מחשבות לבב עמך, אך זה אי אפשר אם לא אתה תתחמד עמהם
 להבן לבבם אליך, כי האדם מפאח ששרו נוטה הוא לתור אחרי לבבו ואחרי עיניו, ולשנופ

דברי הימים א כט

מחשבות לבב עמך והבן לבבם אליה: (יט) ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצותיך עדותיך והקיף ולעשות הכל ולבנות הבירה אשר הכינותי: (כ) ויאמר דוד לכל הקהל ברכו נא את יהוה אלהיכם ויברכו כר הקהל ליהוה אלהי אבותיהם ויקדו וישתחוו ליהוה ולמרד: (כא) ויזבחו ליהוה זבחים ויעלו עלות ליהוה למחרת היום והוא פרים אלף אילים אלף כבשים

אלף

תרגום אשכנזי קבו

זע שמימונג דער געדאנקען אים הערצען דיינעם פאלקעם, אונד ווענדע דוא איהר הערץ דיר צו. (יט) אונד שלמה מיינעם זאָהנע, מענעסט דוא איין פאללקאממענעם הערץ געבען, צו בעאבאָט, טען דיינע געבאָטה אונד צייג ניסע אונד געזעטצע, דאס ער אללעס אויספיהרע, אונד ערבויע דען פאללאסט דען איד פארבערייטעט. (כ) אונד צור גאנצען פערזאמלונג, זאגטע דוד, לאַבעט דען עוויגען אייערן גאָט! דא לאַבעטע דיא גאנצע פערזאמלונג לונג דען עוויגען דען גאָט איהרער פאָטער, אונד ניג טע אונד ביקטע זיך פאר גאָט אונד פאר דעם קאָניגע. (כא) זיא שלאַכטעטען אַפּפּער

דעם עוויגען, אונד בראַכטען גאנצאָפּפּער דאָר דעם עוויגען צו עהרען אים פּאַל גענדען מאַרגען דיעזעם טאָגעס, טויענד שטיערע, טויענד ווידער, טויענד שאַ פּע

ר ש י

ל טובה ומוסב הוא על כי אתה בוחן לבב וגו'. והבן לבבם אליך. שני לבבם שלם להיות לב א' אלך וכן תפרש: (יט) ולשלמה בני תן לבב שלם להבין לבבו שלם עם אלהיו לשמור מצותיו וגומר וכן בקא שלמה יהיה ה' אלהינו עמו עד והיה לבבם שלם (מלכים א' ח'): ולבנות הבירה אשר הכינותי אפרייט"שי בלע"ו ועתה לפי שהכינותי וזמנתי הכל לפיכך נקל לשלמה לבנות ולבנד שתהא ידך נו: (כ) ויאמר דוד לכל הקהל. מוסב על ויקהל דוד את כל שרי וגומר. ברכו נא את ה' אלהיכם. אלהי אבותיכם לא נאמר אלא אלהיכם דמשמע ולא אלהי אבותיכם לכך נאמר ברכו את ה' אלהיכם והם אמרו אלהינו ואלהי אבותינו ולכך ויברכו כל הקהל לה' אלהי אבותיהם מתוך ריבוי ל' ומזמת קדושתו: (כא) למזרת היום. אותו היום של ועד זה שדבר דוד כל דבריו כי באותו היום לא היה להם פנאי כי נשהלכו מן הועד עסקו לקנות בהמות לצורך הקרבנות עד הלילה ולמחר ויזבחו לה' זבחים וגו': פרים אלף וגו' כבשים אלף ונסכיהם. דוגמא

ב א ו ר

מהר את כל הדברים אשר הם בלבו ליסוד מוסד, וילכו של אדם מתגבר בכל יום ואינו יכול לו אלמלא הקב"ה עוזרו כמאמרם ז"ל. ליצר מחשבות, כבר באו שני שמות אלה בסמיכות למעלה (כ"ח ט') והבדלם בפשטות הוא, כי המחשבה היא השגחה הנפש בענין מושא או מושכל אשר היא מתפעלת ממנו, וילך המחשבה הוא פעולת הנפש להגביל את כורת המושג בשלימותו ולהבדילו בבחינת עלמותו מכל שאר הענינים באותותיו ובסימניו. ועיין גם ברמב"מ פ' בסוק וכל

אלף ונסביהם וזבחים לרב לכל
 ישראל: (כג) ויאכלו וישתו לפני
 יהוה ביום ההוא בשמחה גדולה
 ומליכו שנית לשלמה בן דוד
 ומשתו ליהוה לנגיד ולצדוק
 לכהן: (כג) וישב שרמה על כסא
 יהוה ו למלך תחת דוד אביו
 ויצלחו וישמעו אליו כל ישראל:

פע, מיט איהרען טראנק-
 אפפערן, אונד אנדערע א-
 פפער אין מענגע פֿיר גאנץ
 ישראל. (כג) זיא אסען אונד
 טראנקען פֿאַר דעם עוויגען
 און דעמוזעלבען טאגע, מיט
 גראַסער פֿריידע, אונד הול-
 דיגטען צים צווייטען מאַהלע
 דעם שלמה זאָהן דעס דוד,
 אונד זאַלכטען איהן (חיק כח:
 זען) דעם עוויגען צים רעי.
 גענטען, אונד צדוק צום פֿריע-
 סטער. (כג) שלמה זאַס אויף
 דעם טהראַנע דעם עוויגען,
 אַלס קאַניג, אַנשטאַטט זיינעם פֿאַטערס דוד, ער וואָר גליקליך; גאַנץ ישראל גע-
 האַרע-

פתח באתנא

וכל

אלם קאניג, אנשטאטט זיינעם פאטערס דוד, ער וואר גליקליך; גאנץ ישראל געהארט-

ר ש י

דוגמא אליס חמשה עתודים תאשהונו' (במדבר ז') שיעור אחד לכולם: וזבחים לרב. כן דרך
 המקרא לדבר כשמידבר בשנים ובשלה דברים מניח הראשון עד לנסוף ומפרש האחרון מיד וכן
 ויבא לכן באהל יעקב עד ויבא באהל רחל והלא כבר נאמר ויבא לכן באהל יעקב הוא אהל
 רחל (בראשית ל"א) אלא לא מלא הוא מוסב על האמהות האחרונות ושוב מפרש הראשון ויבא
 מאהל לזה תחלה ויבא באהל רחל מאהל לזה הלך אל אהל רחל לפי שדברי אחרים נריך לומר
 על זה ורחל לקחה וגו' ושוב אין נוסף לימר ובאהל שתי האמהות ולא מלא הכי נמי נריך לומר
 על הזבחים דברים אחרים: (כב) ויאכלו וישתו לפני ה' ביום ההוא וגו'. ואם היה אומר
 ויזבחו לה' זבחים היה מסטיק בין הזבחים והעולות בדברים אחרים וכדי שלא להפסיק לא אמרו
 מיד והמתין עד לנסוף ואומר וזבחים לרב ויאכלו וישתו וכן הרבה דוגמא ויאכלו וישתו לפני ה'
 דוגמא ויקח יתרו חתן משה וגו' (אמות ט'): וימליכו שנית לשלמה בן דוד. כבר המליכוהו
 פעם א' בדכתיב במלכים (א' א') ויקח צדוק הכהן את קרן וגו' מפירש בהוריות מלך בן מלך אין
 מושחין אותו ולזה משזו את שלמה דוד לזה למשזו כדי להיניח מלכן של עוזרי אדוניה
 להמליכו: וימשחו לה' לנגיד. ול' נגידות תרגו' של משחו ועל שם אשר ינא לפנייהם ואשר יבוא
 לפנייהם ואשר יוליאם ואשר יביאם (במדבר כ"ז): וללדוק לכהן. לפי שמשח אגיתר את אדוניהו:
 (כג) וישב שלמה על כסא ה' למלך. כאן נוסף לומר מלך על כסא ה' שהכסא של ה' הוא
 להמליך עליו מי שירטה. ובמדרש מפורש כסא ה' מלא כמו הלכנה בט"ו נחש כי מאזנהם עד
 שלמה ט"ו דכות אברהם ילחק יעקב ויהודה פרץ חזרון רם עמינדב נחשון שלמה ציעו עובד
 ישי דוד שלמה וזהו שכתוב כסאו כשמש נגדי (תהלים פ"ט) שאינו נחסר לעולם ואם אתה
 רוצה לדמותו לירח יהי כירח שיכון לעתיד לעולם ומשלמה וזילך נתמעטו המלכים מגדולתם
 כלבנה המחפרת והולך עד לדקיהו ועיני דקיהו עור: וישמעו אליו כל ישראל. מיד מה שאין
 כן בשאר כדכתיב (שמואל א' י') ובני בליעל אמרו מה יושענו זה וגם דוד לא מלך תחילה

כי

ב א ו ר

וכל יזר מחשבות לבו רק רע כל היום (בראשית ו' ה'). (כא) וזבחים, מלכד העולות הזבחים
 במספרם, עוד זכרו העם זבחי שלמים לרוב באין מספר, כי אף שהותרו אז הנמות בכל
 המקומות, בכל זאת שחט ביום הזה כל איש את זבחו במקום הקבוצ הכללי. (כב) לשלמה,
 יחס שאליו במקום יחס הפעול, ומה שנאמר וימליכו שנית לשלמה, מפני שהומלך כבר ע"י
 יושבי

דברי הימים א כט

(כד) וְכָל-הַשָּׂרִים וְהַגְּבָרִים וְגַם
כָּל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד נָתְנוּ יָד תַּחַת
שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ: (כה) וַיְגַדֵּל יְהוָה
אֶת-שְׁלֹמֹה לְמַעַלְהָ לְעֵינָיו כָּל-
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מַלְכוּת
אֲשֶׁר לֹא-הָיָה עַל-כָּל-מֶלֶךְ לִפְנֵי
עַד-יִשְׂרָאֵל: (כו) וְדָוִד בֶּן-יִשְׁי
מֶלֶךְ עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: (כז) וְהַיָּמִים
אֲשֶׁר מָלַךְ עַל-יִשְׂרָאֵל אַרְבַּעַם
שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מֶלֶךְ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מֶלֶךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ:
(כח) וַיָּמָת בְּשִׁיבָה טוֹבָה שִׁבְעַ יָמִים
עֶשֶׂר וְכַבֹּד וַיִּמְרֹךְ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ
תַּחֲתָיו: (כט) וְדַבְּרֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ
הַרְאֲשֵׁנִים וְהַאֲחֵרִים הֵנָּה
כְּתוּבִים עַל-דְּבַרֵי שְׁמוּאֵל הַרְאֵה

קס"ז ב"ק ועל

חרגום אשכנזי קבח

הָאֲרֻכְטָע אִיהֶם. (כד) אִינֹד
אַלְלַע כַּעֲפַעְהֶלְסָהֲאֲבַעֵר אֹנֹד
הַעֲלָרְעוּ, אֹיִךְ אַלְלַע זָאָהֲנַע
דַּעַם קְאָנִינִם דּוּד, אִינְטַעֵר,
וּוּאֲרַפְעֵן אִיהֲרַע מֶאֶכְט דַּעַם
קְאָנִינַע שְׁלֹמֹה. (כה) דַּעֵר
עוּוִינַע עֲרַהֲאֲבֹדֵעַן שְׁלֹמֹה אִי
בַּעֲרָאִיִם, פֶּאָר דַּעַן אִיִּנְעֵן
גַּאֲנֵץ יִשְׂרָאֵלִים, אֹנֹד פֶּעֵר
לִה אִיהֶם קְאָנִינִלְכַּע מֶאֶיַע
סְטַעַט, דִּיא נִיעֲגַעְהֲאֲבַט אִיִּן
קְאָנִינִ פֶּאָר אִיהֶם אִיבַעֵר יִשְׂרָאֵל.
(כו) דַּאָךְ דּוּד זָאָהֵן יִשְׁיִים,
וּוּאֲרַ (זָק וְסַנְגַּע עַד וְעַבְטַע)
קְאָנִינִ אִין יִשְׂרָאֵל. (כז) דִּיא
צִיִּט וּוְעֲלַכַּע עַר אִיבַעֵר יִשְׂרָאֵל
רַעֲנִיעֲרַטַע וּוּאֲרַ פִּירְצִיגִי יִאָהֲרַע,
אִין חֲכֵרוֹן נַעְהֲמִלִיךְ רַעֲגִירַטַע
עַר זִיעַכַּעֵן יִאָהֲרַע, אִינֹד אִין
יְרוּשָׁלַיִם דְּרִיִּיא אֹנֹד דְּרִיִּיסִיג.
(כח) עַר שְׁטַאֲרַב אִין אִיִּנְעַם
גְּלִיקְלִיכַּעֵן אַלְטַעֵר, אִין אִיבַעֵר.
פִּילְלַע פֶּאָן טַאָנַעֵן, אִין רִיִּיִשׁ
טַהוּם אֹנֹד עַהֲרַע, אֹנֹד דַּעַם
סַעַן זָאָהֵן שְׁלֹמֹה וּוּאֲרַד קְאָנִינִ
אִין וּוִינַעֵר שְׁטַעֲלַלַע. (כט) דִּיא
כַּעֲנַעֲבַעֲנַהֲוִיטַעַן דַּעַם קְאָנִינִם

דוד דיא פריהערן אונד שפעטערן, זינד פערצייבנעט אין דען ערצאיהלונגען שמואל דעם זע

ר ש י

כי אם בחכרון שבע שנים: (כד) וכל השרים הגבורים. מה שאין בן באדוניהו כדכתיב במלכי (א' א') והגבורים אשר לדוד לא היו עם אדוניהו: וגם כל בני המלך דוד נתנו יד. מה שאין בן באדוניהו שלא שמו ידם תחתיו: נתנו יד. אמונה חקעו כף לשלמה לעבדו בלבב שלם: (כה) ויתן עליו הוד מלכות. פתרון נתן עליו הוד השלכות דוגמא ונתת מהודך עליו (במדבר כ"ז) שהכל אמרו הגון זה ובדניאל כתיב ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות: (כט) ודברי דוד המלך הראשונים. מה שאירעהו לדוד מתחלתו עד סופו: הנם כתובים על דברי שמואל.

כספר

ב א ו ר

יושבי ירושלים מיד אחרי קצר אדוניה, במסופר בראש ק' מלכים ולמעלה פרשה כ"ג. (כד) נתנו יד, תקעו כף לשלמה לעבדו בלבב שלם (רש"י). (כה) הוד, גדר שם הוד מניאר למעלה כפסוק י"א, והוא התאחדות האהבה והיראה מול ענין נכבד ויקר. (כט) דברי שמואל, ספרי

תרגום אשכנזי

דברי הימים א כט

ועל דברי נתן הנביא ועל דברי
גד החוזה: (ל) עם כל מלכותו
וגבורתו והעתים אשר עברו
עליו ועל ישראל ועל כל
ממלכות הארצות:

זעה ערים, נהן דעם פראַעטען
אונד דעם זעה ערים גר.
(ל) נעבסט (דער געטיכטע)
זיינער גאַנצען רעניערונג אינד
זיינע טהאַטקראַפֿט, אונד
דער צייטעראייגניכע דיאגע
טראַפֿען האַבען איהן אונד
ישראל אונד אַללע רעניערונג
גען דער (פֿערטיעדענען)
לאַנדער.

ר ש י

בספר שמואל: ועל דברי גד. במעשה המגפה ולכבוד המלך מגיד וזכיר לומר כל פרשת גדולתו של מלך כתיב כאן ובמקומות אחרים וכן דמרדכי על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: (ל) והעתים אשר עברו עליו. עתות לרה שעברו עליו והוה שאמר דוד (תהלים ל"א) בידך עשותי הכלנו מיד אויבי ומרודפי: ועל ישראל. עתות שעברו על ישראל: ועל כל ממלכות הארצות. שבאו על ישראל דוגמא בשמואל (א' ז') וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהומס וגומר וכן ביהושפט (ד"ה ב' כ') ובעת החלי ברכה ותהלה נתן ה' וגו' וכן בסנחריב (ישעיה ל"ז) וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים:

ב א ו ר

ספרי הזכרונות היו בימים ההם חחת פקודת נביאי הדור והשגחתם, כי הם הנאמנים ביותר מכל העם, ולכן נכתבו בתחלה ע"י שמואל הנביא הראשון מימי השופטים, ואחריו ע"י נביאי הדור נתן וגד וכן תמיד. ומעתה תנין כי לא היו דברי שמואל ודברי נתן ודברי גד ספרים נפרדים זה מזה, כ"א הכל ספר זכרון אחד, ועל שמות סופריו הנותנים בו נקראו גם מחלקותיו דברי שמואל, דברי נתן, דברי גד; וכן ספר מדרש המלכים (דה"ב כ"ד כ"ו) נחלק לשאלקות ע"פ כותביו, ונקרא חלק אחד ממנו מדרש הנביא עדו (שם י"ג כ"ב); וכן ספר מלכי ישראל כלל בתוכו דברי הרבה נביאים בהמשך הזמן, ולזה תמצא אלל יהושפט (דה"ב כ' ל"ג) דברי יהוא בן חנני אשר הועלה על ספר מלכי ישראל. וכבר מצאנו בדברי רז"ל (ב"ב ע"ו ע"א) שמואל כתב ספרו, והכתיב ושמואל מת? דאסקיה נד החוזה ונתן הנביא, הרי להדיא כי היו ספרי הקורות חחת משמרת נביאי הדור. ונהקדמתי תמצא יותר מזה. (ל) והעתים, שיעורו וקורות העתים, וכן מדוע משדי לא נלכנו עתים (איוב כ"ד א')

ב י ז י

לפיכך נראה כי ספר זה הוא ספר זכרון אחד, וכל פרשתו נכתבה על ידי נביאי הדור, וזו היא הסיבה אשר לא נקראו ספרים נפרדים זה מזה, כגון ספר שמואל, ספר נתן, ספר גד, וכו'. וזהו שכתב רש"י (דברי הימים א' כ"ט) כי כל פרשתו נכתבה על ידי נביאי הדור, וזו היא הסיבה אשר לא נקראו ספרים נפרדים זה מזה, כגון ספר שמואל, ספר נתן, ספר גד, וכו'.

ב י ז י

וזהו שכתב רש"י (דברי הימים א' כ"ט) כי כל פרשתו נכתבה על ידי נביאי הדור, וזו היא הסיבה אשר לא נקראו ספרים נפרדים זה מזה, כגון ספר שמואל, ספר נתן, ספר גד, וכו'.